

R. BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.

RACCOLTA
VILLAROSA

A

337

NAPOLI

Racc. V. chiara

A 337

R. BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.

RACCOLTA
VILLAROSA

A

337

NAPOLI

Racc. V. leucoma

A 337-

53347³

MEDVLLA
THEOLOGICA
EX SACRIS
SCRIPTVRIS,
CONCILIORVM
PONTIFICVMQVE DECRETIS,
ET SANCTORVM PATRV
AC DOCTORVM PLACITIS EXPRESSA:

*In qua quidquid, tum ad fidei mysteria sanè
ac rectè intelligenda, & ab erroribus qui-
busuis secernenda, tum ad Sacramenta
debitè conficienda & ministranda, tum ad
actiones humanas iuxta diuine legis nor-
mam dirigendas, spectare potest, facili ac
compendiaria methodo explicatur.*

Authore Magistro LVDOVICO ABELLY,
Parifino, in Sacra Theologiæ Facultate Do-
ctore, & Ecclesiæ Parrochialis S. Iudoci
in vrbe Parifienfi Pastore.

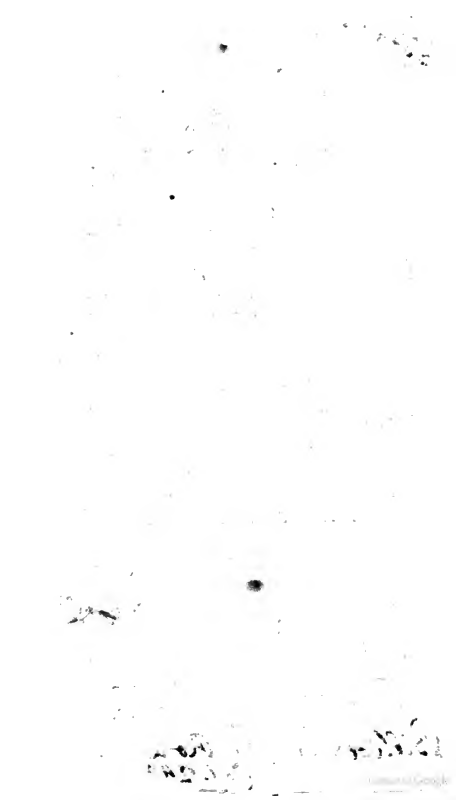
EDITIO II.
P A R S P R I M A.

P A R I S I I S,
Apud GEORGIVM IOSSE, viâ Iacobzâ,
sub signo Coronæ Spinæ.

M. DC. LII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

*Bibliothecae de Rosa
Caj. 2AA*

IESV CHRISTO

ÆTERNO SACERDOTI,

PRINCIPI PASTORVM,

ANIMARVM EPISCOPO,

DEO VERO, VERI DEI FILIO.

DIGNVS es, Domine; accipere Librum, & aperire signacula eius; quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo: *Librum equidem illum, æternæ veritatis tuæ arcana continentem, nemo neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram, aperire, nedum respicere dignus erat. Abscondita erat in mysterio sapientia, nec*

EPISTOLA:

*vlli principum huius seculi peruia ;
donec venisti, & viciſti, Librum-
que de dextera ſedentis in throno
accepisti, ac illius ſignacula omnia
reſeraſti. Cui ergo myſtici illius li-
bri hoc qualecumque fragmentum
offerrem ac dicarem, quam tibi.
In quo, & ex quo ſunt omnes
theſauri Sapientiae ; & ad quem
proinde, tanquam ad proprium fon-
tem Sapientia omnis angelica &
humana recurrere debet. Quam-
vis autem diuinitatis tuae lucem in-
acceſſibilem reueretur & reformi-
det tam exilis opusculi tenuitas ;
inuitat tamen, imo attrahit ſingu-
laris illa tua & ineffabilis prorsus
benignitas ac humanitas, quae ap-
paruit omnibus hominibus, eru-
diens illos. Certè ad priſci illius
tui tabernaculi fores, non gemmea
ſolùm & aurea vafa, ſed etiam
caprarum pili & alia perexigua
munuſcula, rerumque viliſſimarum
libamina offerebantur ; nec minu-*

EPISTOLA.

ta illa duo in gazophylacium mis-
 sa, tibi displicuerunt. En igitur,
 ne vacuus omnino in tuæ Maiesta-
 tis conspectu appaream, libellum
 hunc supplex affero, & obnixè pre-
 cor, ut qui vilia & contemptibi-
 lia eligere consueuisti, ut fortia
 quæque confundas; id etiamnum
 præstare digneris; meque non in
 gladio, hasta, aut clypeo, sed in
 funda tantum, & lapide, contra
 errorem ac peccatum decertantem,
 dexteræ tuæ virtute confirmes; om-
 nesque quibus opusculum istud ut
 cumque vsui esse poterit, gratiæ
 tuæ benedictionibus adeò copiosis
 præuenias, excites, & adiuues; ut
 veritatis tuæ lucem agnoscere &
 amplecti, illi firmiter in hære, ti-
 bique in sanctitate & iustitiâ omni-
 bus diebus deservire valeant, ac in
 æuum confiteri: quoniam Dignus
 es accipere virtutem, & diuini-
 tatem, & sapientiam, & fortitu-
 ā iij

EPISTOLA.

dinem, & honorem, & gloriam,
& benedictionem.

PRÆFATIO,

IN QVA EXPLICATVR

*Quis sit huius operis scopus, quod u.
authoris consilium.*

V M inter plurima & maxima, quæ propria sunt Sacerdotis munera, illud in primis reeenseatur; quod (sicut olim per Prophetam sanciuit Deus Malach. 2.) doctrinam legis ab illius ore populus requirere debeat: ideoque (vt sanctus Leo Papa edixit Epist. 23, ad Confess.) insecritia in sacerdotibus nec excusatione digna sit, nec veniâ: cùm illa (vt habetur in Concil. Tolet. 4. cap. 24.) cunctorum errorum mater, imo innumerorum propè malorum in Ecclesiâ radix sit & origo. Inde inferi potest, qua ratione illi, quos in sortem suam Christus Dominus elegit, & quibus docendi ducendique alios officium commisit, scientiam illam diuinæ legis, non solum sedulò adipisci, sed & adeptam sollicitè custodire teneantur.

Quæ cùm ita se habeant, experienciâ ni-
â iiij

P R Æ F A T I O.

hilominùs satis manifestâ compertum est, plurimos sacrorum ordinum caractere insignitos, diuinæ illius scientiæ studium vel omninò abiicere; vel si annos aliquot in eo impendant, illis elapsis, continuò libros ac scripta deponere, & eorum obliuionem paulatim incurrere, quorum cognitionem sibi non sine labore comparauerant.

Idcirco quibusdam spectatæ virtutis viris, ac in eo doctrinæ genere versatissimis, visum est, ordini sacerdotali consultissimum fore, si ex vniuersâ Theologiâ, tam speculatiua, seu (vt vocant) Scolasticâ, quàm practica seu morali, ea potissimum seligerentur, ac in quoddam veluti compendium redigerentur, quæ ab vniuersis sacerdotibus maximè sciri oporteret, vt muneri suo satisfacere, omnesque iniuncti sibi officij partes, vt par est, adimplere possent. Qua ratione & iis aliquo pacto prouideretur, qui iam ad sacerdotium promoti, huius tamen diuinæ scientiæ notitiam, aut temporis iniuriâ, aut rerum sibi ad id necessariarum defectu, aut alia quauis ex causa comparare, vel neglexerunt, vel nullatenus potuerunt. Ac etiam alij, qui Theologiæ operam nauarunt, illiusque stadium aut totum aut in partem emensi sunt; ex plurimis & variis, quæ in Palestra Theologica didicerunt, ea potissimum ob oculos haberent, quæ maximè ipsis vtilia, imò & necessaria esse censentur.

Hinc patet, quisnam sit huius operis scopus: nimirum his & illis æquè consulere; & ad hoc præcipuas ac scitu maximè necessarias veritates ex vastissimo illo Theologicæ scien-

PRÆFATIO.

ciæ sinu, veluti pretiosas quasdam margaritas colligere, ipsisque in mente recondendas offerre.

Vt verò hunc finem ac scopum author assequeretur, ea potissimum in hac Theologicâ Synopsi seligere propositum illi fuit, quæ tum ad fidei mysteria, sanè ac rectè intelligenda, & à quibusvis erroribus secernenda; tum ad Sacramenta debitè conficienda & ministranda; tum ad actiones humanas, iuxta diuinæ legis normam dirigendas, conducere possunt: omissis aliis difficilioribus ac subtilioribus ipsius Theologiæ quæstionibus; non quidem vt inutilibus, quippe quæ multum splendoris ac roboris huic diuinæ scientiæ afferre possunt, ideoque à sapientissimis magistris & doctoribus cum vberissimo ingeniorum fructu tractantur; sed vt fini à se intento minùs necessariis.

In hac autem prima huius operis parte, quam hîc exhibet, quæque præcipuarum veritatum ad fidei mysteria spectantium elucidationem complectitur; hunc sibi maioris facilitatis gratiâ ordinem præfixit. Vt scilicet I. explicaret ea, quæ ad ipsius fidei rationem spectant; cum hæc virtus sit veluti basis ac fundamentum, non modò rerum sperandarum, (quod dixit Apostolus Hebr. II.) sed etiam veritatum cognoscendarum. Tum de primario illius fidei obiecto ageret, nempe Deo, siue vt in essentiâ vno, aut vt trino in personis. Exinde rerum omnium emanationem ab ipso Deo: & sic Angelorum naturam, primi hominis conditionem, eiusdemque ac simul totius humani generis lapsum exponet.

P R Æ F A T I O.

ret. Postea de ipsius humani generis per diuini Verbi incarnationem reparatione. Ac demum de præcipuo ipsius Incarnationis fructu, nimirum gratia diuina, tractaret. Et sic hæc prima pars in sex tractatus diuideretur: quorum primus esset de Fide: secundus de Deo, ut in essentia vno: tertius de eodem, ut trino in personis: quartus de creatione Angeli & hominis, & vtriusque lapsu: quintus de humani generis reparatione per Verbi diuini incarnationem: sextus denique & vltimus de gratiâ diuinâ, eiusque effectibus, nempe iustificatione ac merito.

Hoc etiam in quolibet tractatu sibi peculiari studio seruandum proposuit; ut, quantum fieri potest, res veras à falsis, & certas ab incertis discerneret. Ac etiam, ut quoties aliquæ veritates probandæ occurrerent, illæ præsertim, quæ erroribus ab Ecclesia proscriptis sunt oppositæ; ad earum probationem primò adhiberet Scripturas, tum Conciliorum aut Pontificum decreta (si quæ sint) exinde sanctorum Patrum authoritates, ac demum argumenta aliqua Theologica: seruata tamen semper in omnibus ea breuitate ac facilitate, quam compendij ratio exigit.

Ex quibus intelligi potest, quare opusculum istud, *Medullæ Theologicæ* titulo inscriptum sit: quia nimirum sepositis omnibus aliis (ut suprâ dictum est) quæ mysticam Theologiæ arborem instar corticis circumuestiunt, aut vice frondium vel florum exornant, sola hîc illius veluti medulla expressa reperitur. Et eò libentiùs titulus is usurpatus est, quò insolentiùs eundem ante aliquot

P R Æ F A T I O.

Annos pseudo Theologus quidam Amstelodamensis libello, variis erroribus & mendaciis confarcinato, affixerat; illum videlicet hac ratione ab iniusto possessore vindicando, & veræ ac legitimæ Theologiæ restituen-
do.

Non deerunt fortassis, qui post tot & tam nobiles insignium Theologorum elucubrationes, opusculum istud frustra & inutiliter in lucem prodire arbitrentur; præsertim cum iam aliàs & etiam nuper viri doctissimi in Theologiâ compendiarie modo explicandâ operam posuerint, eiusque synopsim absolutissimam ediderint; ita ut idem iterum attentare, nihil aliud esse videatur, quàm actum agere. Verùm ex iis, quæ suprà dicta sunt, facile quivis intelligere poterit, scopum huic operi propositum longè diuersum esse ab eo, quem alij spectasse videntur. Illi siquidem hoc præsertim intenderunt, ut ipsius Theologiæ arcana omnia, etiam reconditissima & subtilissima, euoluerent; lectoremque aptum & idoneum efficerent, ad exercitationes in Theologicis palestris assueras. At verò in hoc opusculo, omissis omnibus aliis, necessitati soli consultum est; idque præsertim intentum, ut illi, qui ordinibus sacris ascripti sunt, eam (quam scientiam salutis Propheta vocat,) probè teneant; sicque & seipsos & alios, quos iuare & instituere tenentur, saluos facere possint.

Cæterum, an scopum illum sibi propositum author attigerit, pio atque beneuolo lectori iudicandum relinquit: hocque ab illo solùm obnixè precatur, ut si quid in hoc qualicum-

P R Æ F A T I O.

que opusculo improbandum occurrat (quod
utique fore non diffitetur) id sibi tanquam
Christiano, Christianus condonet & ignos-
cat : si quid utile aut aptum , illud omne Deo
optimo maximo eiusque gratiæ ascribat , ei-
que proinde laudem omnem & gloriam, tan-
quam illi soli debitam, rependat.

INDEX

TRACTATVVM, CAPITVVM,
& Sectionum huius primæ
partis.

QVÆSTIONES PROEMIALES
de ipsâ Theologiâ.

Quæst. I. **Q**UID sit Theologia & quod-
nam sit eius obiectum.

II. Ex quibus locis argumenta Theologica
educantur,

III. Quanam sit conclusionum Theologi-
carum certitudo,

IV. Quanam dispositiones requirantur in
eo qui inuestigandis Theologicis verita-
tibus incumbit.

TRACTATVS I.

DE FIDE.

CAPVT I.

De Fidei necessitate.

Seçt. I. **Q**UID sit, & quoruplici modo
sumatur fides, fol. 2

I N D E X.

- I I.** *An fides necessaria sit ad salutem necessitate precepti.* 5
II I. *An fides necessaria sit ad salutem necessitate medij.* 7
I V. *An sit ad salutem necessarium explicitam mysteriorum aliquorum fidem habere & quorum,* 9
V. *An fides externa sit ad salutem necessaria,* 14

C A P V T I I.

De obiecto materiali fidei.

- Scct. I.** **Q**UINAM libri sacra Scriptura sint canonici, 19
II. *De variis sacra Scriptura editionibus & quam ex illis sit authentica.* 21
III. *Ad quem pertineat definire verum & legitimum sacra Scriptura sensum,* 24
I V. *An prater canonicas Scripturas sint aliqua traditiones fide diuinâ credenda,* 27
V. *De Symbolo Fidei,* 29
V I. *An obiecta Fidei creuerint successu temporis,* 32

C A P V T I I I.

De obiecto formali fidei.

- Scct. I.** **A**N Deus quatenus est suprema & infallibilis veritas reuelans sit formale obiectum fidei, 34
II. *An reuelatio diuina ut sit formale obiectum fidei debeat esse obscura & inenidens,* 38

I N D E X.

- III. *An diuina reuelatio debeat esse publica
vel priuata,* 41
- IV. *Vnde possit dignosci an reuelatio priuata
sit à Deo ac proinde sufficiens pro elicien-
do actu fidei,* 44
- V. *An fidei diuina possit subesse falsum,*
48
- VI. *An sit aliqua euidentia credibilitatis in
iis veritatibus qua fide supernaturali cre-
di debent,* 53
- VII. *Quibus argumentis seu motiuis veri-
tates nostra fidei sint euidenter credibi-
les.* 55
- VIII. *Quodnam sit illud, in quod ultimò fi-
des resoluatur,* 58
- IX. *Quomodo actus fidei sit in praxim redi-
gendus,* 62
-

TRACTATUS II.

DE DEO.

CAPVT I.

De existentia Dei.

- SECT. I. **Q**UIBVS rationibus probari pos-
sit Deum esse, 67
- II. *Quibus rationibus demonstrari possit
unum esse Deum & non plures,* 71
- III. *An possit à nobis aliquod nomen Deo
imponi & qualiter nominari debeat,*
72

INDEX.

CAPVT II.

De Attributis Diuinis.

Se&ct. I.	A N, & quomodo Attributa Dei inter se & ab eius essentiâ di- stinguantur,	75
II.	An diuina essentia sit omnino simplex,	79
III.	An, & qua ratione diuina essentia in sua simplicitate contineat omnes rerum omnium perfectiones,	81
IV.	An Deus sit immutabilis,	83
V.	An Deus sit aternus,	84
VI.	An & quâ ratione Deus sit ubique præ- sens,	86
VII.	An Deus sit in omni genere perfectionis infinitus,	89

CAPVT III.

De Scientiâ Dei.

Se&ct. I.	A N sit in Deo scientia, & qualis il- la sit,	90
II.	Quodnam sit obiectum scientiæ diuinæ, seu quasnam res Deus cognoscat,	94
III.	Quomodo Deus cognoscat futura con- tingentia,	96
IV.	An Deus cognoscat futura conditiona- ta,	101
V.	An aliqua rerum creaturarum idea in Deo sit,	105

I N D E X.

C A P V T I V.

De voluntate Dei.

- Se&t. I. **A**N sit in Deo voluntas & qualis, 107
- II. *Quenam sint obiecta diuina voluntatis,* 110
- III. *An voluntas Dei sit libera,* 114
- IV. *Quanam sit diuina voluntatis efficacitas,* 119
- V. *An, & quâ ratione in diuina voluntate amor, odium, misericordia, iustitia & similes affectus reperiuntur,* 121
- VI. *An sit in Deo prouidentia & ad qua se extendat,* 123

C A P V T V.

De Prædestinatione.

- Se&t. I. **Q**UID prædestinationis, quid item reprobationis nomine debeat intelligi, 129
- II. *Quid fides Catholica de prædestinatione & reprobatione credendum proponat,* 131
- III. *An prædestinatio ad gloriam sit ante vel post præuisa merita,* 139
- IV. *Quid super questione in sectione præcedenti propositâ sentiendum videatur,* 144
- V. *Quanam sint effectus prædestinationis & reprobationis,* 147

I N D E X.

- VI. *An prædestinatio sit certa, & an à prædestinato cognosci possit,* 150

C A P V T V I.

De cognoscibilitate Dei, seu de modo quo
ab intellectu creato Deus clarè cognosci
potest.

- Sect. I. **A**N clara Dei cognitio sit intellectu creato possibilis, 153
- II. *An de facto nunc beati essentiam Dei clarè videant,* 157
- III. *An ad Deum clarè videndum intellectus creatus lumine aliquo supernaturali indigeat,* 160
- IV. *Quid intellectus lumine gloria illustratus in divinâ essentiâ videat,* 164
- V. *Quasnam res præter Deum in statu gloria beati cognoscant,* 166
- VI. *An omnes beati aqualiter Deum videant,* 170

T R A C T A T V S I I I.

D E S A N C T I S S I M Æ T R I N I T A T I S
Mysterio.

C A P V T I.

De iis quæ spectant ad mysterium sanctissimæ Trinitatis in genere.

- Sect. I. **A**N mysterium sanctissimæ Trinitatis naturali ratione cognosci

I N D E X.

	<i>possit,</i>	173
II.	<i>An sint plures in Deo persona,</i>	176
III.	<i>An sint aliqua processiones in personis diuinis & quot?</i>	180
IV.	<i>An sint aliqua relationes inter personas diuinas, quot, & quales?</i>	183
V.	<i>An sint admittenda aliqua notiones in personis diuinis, & qua?</i>	188

C A P V T I I.

De personis diuinis in particulari.

Sect. I.	Q <i>UÆNAM nomina prima in diuinis persona propriè conueniant,</i> <div style="text-align: center;">191</div>	
II.	<i>Quid fides Catholica de secundâ sanctissimâ Trinitatis personâ credendum proponat,</i>	195
III.	<i>Ob quam rationem filij processio dicatur & verè sit generatio; Spiritus sancti verò nec sit nec dici possit,</i>	199
IV.	<i>Quo sensu secunda in diuinis persona vocetur Verbum,</i>	202
V.	<i>Quid fides Catholica de tertiâ in diuinis personâ credendum proponat,</i>	205
VI.	<i>Quo sensu Spiritus sanctus vocetur amor,</i>	211
VII.	<i>Quâ ratione persona una in diuinis mitti dicatur ab aliâ,</i>	213
VIII.	<i>Quomodo de sanctissimâ Trinitatis mysterio sit loquendum.</i>	216

TRACTATUS IV.

DE CREATIONE HOMINIS
& Angeli, ac utriusque lapsu.

CAPVT I.

De creatione rerum in genere.

- Scct. I. **A**N Deus sit causa efficiens rerum
omnium, 221
II. An solius Dei proprium sit creare, 224
III. An aliqua creatura fuerint vel esse po-
tuerint ab aeterno, 226

CAPVT II.

De creatione Angelorum eorumque
naturâ.

- Scct. I. **Q**UANDO NAM Angeli crea-
ti sint, 229
II. Vbinam creati sint Angeli, 231
III. An Angeli sint omnino incorporei, 232
IV. Quid de loco & motu Ang' lorum sen-
tiendum sit, 237
V. Quomodo Angeli cognoscant se vel alias
res? 240
VI. Quasnam res Angeli cognoscant, 246
VII. Qualis sit Angelorum voluntas, 254

I N D E X.

- VIII. *Quomodo Angeli inter se loquantur,*
257
IX. *Quid de ordinibus Angelorum sentien-*
dum sit, 259

C A P V T I I I.

De Angelorum merito ac beatitudine &
malorum peccato ac damnatione.

- Scct. I. **Q**UODNAM fuit Angelorum
bonorum meritum & male-
rum peccatum, 263
II. *Quisnam sit status Angelorum in glo-*
ria, 269
III. *Qualia sint officia Angelorum beato-*
rum erga homines, 271
IV. *Qualis sit status damnationis reprobo-*
rum Angelorum, 276
V. *Qua sit demonum conditio quoad intel-*
lectum & voluntatem, 281
VI. *Quomodo à demonibus homines impu-*
gnentur, 284

C A P V T I V.

De creatione hominis ac statu
innocentiæ.

- Scct. I. **Q**UID de creatione hominis sen-
tiendum sit & qualis sit eius
anima an incorporea & im-
mortalis, 287
II. *Qualis fuerit conditio primi hominis*
quoad intellectum, 292

I N D E X.

- III. *Qualis fuerit conditio primi hominis
quoad voluntatem & alias anima po-
tentias,* 295
- IV. *An in statu innocentia homo fuisset im-
mortalis.* 299

C A P V T V.

De lapsu hominis, & peccato originali.

- Scct. I. **Q**UALE fuerit primorum pa-
rentum peccatum, 303
- II. *An peccatum primi hominis in eius poste-
ros traducatur,* 307
- III. *Quid sit propriè peccatum originale,*
310
- IV. *Quinam sint effectus peccati originalis
in hac vitâ,* 217
- V. *Quinam sint effectus peccati originalis in
futurâ vitâ,* 328
-

T R A C T A T V S V.

D E G E N E R I S H U M A N I
*reparatione per Verbi diuini
Incarnationem.*

C A P V T I.

De veritate mysterij Incarnationis.

- Scct. I. **Q**UID nomine Incarnationis Ver-
bi diuini intelligendum sit, 326

INDEX.

- I I. Quomodo huius mysterij veritas contra Ethnicos probari possit,* 328
- III. Quomodo eiusdem mysterij veritas probari possit contra Iudeos,* 334
- IV. Quomodo eadem veritas possit contra hereticos propugnari,* 336
- V. An conueniens fuerit Incarnationis mysterium,* 340
- VI. An Incarnationis mysterium fuerit necessarium,* 343
- VII. An si homo non peccasset, Filius Dei incarnatus fuisset,* 349

CAPVT II.

De modo quo peractum est Incarnationis mysterium.

- Secl. I. **Q**UID sit unio hypostatica, 354
- I I. An sola filij persona naturam humanam assumpserit,* 357
  - III. An post duarum in Christo naturarū unionem manserit proprietatum utriusque natura distinctio,* 359
  - IV. Quanam humana natura partes à Verbo assumptæ sint.* 361
  - V. Quo ordine partes humana natura à Verbo assumptæ sint,* 366
  - VI. An Christus aliquos defectus corporis assumpserit,* 367
  - VII. An Christus in animâ suâ defectus aliquos habuerit,* 369

I N D E X.

C A P V T III.

De modo quo de mysterio Incarnationis
loquendum est.

Scct. I. **A**N in Christo aliqua communica-
tio idiomatum admittenda sit,

374

II. Traduntur quadam regula in hac com-
municatione idiomatum enunciandâ ob-
servanda,

376

III. Observationes aliqua traduntur super
regulis superiori sectione popositis,

379

C A P V T IV.

De Gratia Christi.

Scct. I. **Q**UALIS fuerit gratia Christi,

383

II. An in Christo fuerint virtutes & dona
Spiritus sancti,

387

C A P V T V.

De scientia Christi.

Scct. I. **Q**UALIS fuerit scientia Chri-
sti,

381

II. Ad quasnam res Christi scientia se ex-
tenderit,

385

C A P V T

INDEX.

CAPVT VI.

De voluntate & merito Christi.

- Scct. I. **A**N Christi voluntas fuerit libera,
398
- II. Qua ratione Christi voluntas libera fuerit, 402
- III. An & qua ratione Christi actiones fuerint meritoria, 406
- IV. Quid Christus Dominus sibi, & quid nobis meruerit, 410
- V. An & qua ratione Christi merita omnibus hominibus applicentur, 414
- VI. Quomodo Christus Deum Patrem orauerit, 423

CAPVT VII.

De vitæ ac mortis Christi Domini mysteriis.

- Scct. I. **D**E Christi Domini ingressu in hunc mundum, 426
- II. De progressu vitæ Christi Domini in hoc mundo, 430
- III. De regressu Christi Domini ex hoc mundo, 434
- IV. De Christi Domini descensu ad inferos, 437
- V. De Christi Domini Resurrectione, 440
- VI. De Christi Domini in cælos ascensione & ad dexteram Patris sessione, 443
- VII. De regiâ Christi potestate, 445

I N D E X.

- VIII. De iudiciaria Christi Domini potestate, 448
 IX. De dignitate capitis, qua Christo Domino competit, respectu tam Angelorum, quam hominum, 451

CAPVT VIII.

De adoratione Christo Domino debitâ, nec
 non de veneratione sanctissimæ Matri eius
 cæterisque sanctis ac eorum reliquiis &
 imaginibus exhibendâ.

- Seçt. I. **Q**UÆNAM adoratio humanitati Christi debeat. 455
 II. Quomodo sancti à nobis colendi sint, 460
 III. Qualis cultus sanctissima Virgini Deipara Maria debeat, 464
 IV. Qualis veneratio imaginibus & reliquiis exhibenda sit, 472
-

TRACTATVS VI.

DE GRATIA DIVINA,

CAPVT I.

De necessitate gratiæ diuinæ.

- Seçt. I. **Q**UID nomine gratia intelligatur, 481
 II. Quinam fuerint errores Pelagianorum circa gratiæ necessitatem, 485

INDEX.

- §. I. *Quid de Pelagianorum erroribus censuerint Africana Concilia, Carthagenense ac Milenitanum,* 486
- §. II. *Quale iudicium fuerit Innocentij Papa super iisdem erroribus,* 488
- §. III. *Quid contra eosdem errores in altero Concilio Carthagenensi statutum fuerit,* 490
- §. IV. *Quid super Pelagianorum & Semipelagianorum erroribus edixerit Cælestinus Papa,* 492
- §. V. *Quid Gelasius Papa, quid item Concilium Arausicanum secundum contra Pelagianorum & Semipelagianorum reliquias decreuerint,* 495
- III. *De variis humane nature statibus,* 499
- IV. *An & qua ratione gratia qua in statu innocentia collata fuit differat ab illâ qua in statu nature lapsa confertur,* 503
- V. *An gratia necessaria sit ad cognoscendum quodlibet verum,* 507
- VI. *An possit homo velle aut facere bonum aliquod sine gratiâ,* 511
- VII. *An possit homo sine gratia habituali bonum aliquod opus exercere,* 516
- VIII. *An sine fide possit aliquod opus moraliter bonum exerceri,* 520
- IX. *An homo iustus indigeat gratia actualis auxilio ad operandum bonum & ad finalem perseverantiam consequendam,* 524

I N D E X.

C A P V T   I I.

De gratiâ sufficienti.

- Sect. I. **Q**UID sit gratia praeueniens, ex-
 citans & operans, 529
 II. Quid sit gratia adiuuans, cooperans, co-
 mitans, & subsequens, 532
 III. An detur gratia aliqua sufficiens, 535
 §. I. Gratiam sufficientem, qua in statu natu-
 ra lapsa homini datur, talem esse ut illi
 resistere possit & de facto aliquando resi-
 stat probatur ex variis Scriptura locis,
 538
 §. II. Eadem sententia Conciliorum authori-
 tate probatur, 540
 §. III. Probatur eadem sententia ex sanctis
 Patribus, 542
 §. IV. Soluuntur obiectiones, 544
 IV. An cuilibet homini detur gratia sufficiens
 ad salutem, 547
 V. An Deus velit omnes homines saluos fieri,
 550
 VI. Quid de peccatoribus obduratis atque in-
 fantibus sine Baptismo decedentibus sen-
 tiendum sit, 554

C A P V T   I I I.

De gratiâ efficaci.

- Sect. I. **Q**UID sit gratia efficax & quâ
 ratione à sufficienti distingua-
 tur, 560
 II. In quo propriè consistat ipsius gratia effi-
 cacia, 564

INDEX.

CAPVT IV.

De gratiæ effectibus ac in primis de
iustificatione.

- Scēt. I. **I**N quo propriè & formaliter constat hominis iustificatio, 568
- II. *Quinam sint effectus gratia habitualis sanctificantis,* 574
- III. *An simul cum habituali gratiâ, aliqui virtutum habitus in animam infundantur,* 578
- IV. *An gratia habitualis à charitate distincta sit,* 583
- V. *An aliqua dispositiones ad iustificationem requirantur, & quæ?* 585
- VI. *An gratia habitualis seu charitas augeri, vel minui, vel amitti possit,* 591
- VII. *An aliquis certò scire possit se esse iustificatum,* 593

CAPVT V.

De altero gratiæ effectū, seu de merito.

- Scēt. I. **A**N possit homo aliquid à Deo mereri. 593
- II. *An meritum rectè diuidatur in meritum, de condigno, & meritum de congruo,* 598
- III. *Quanam conditiones requirantur ad meritum ex parte illius qui meretur,* 600
- IV. *Quanam conditiones requirantur ex*
ē ii)

INDEX.

	<i>parte actus meritorij,</i>	608
V.	<i>Quanam res cadant sub meritum,</i>	607
VI.	<i>An iustus de condigno mereri vitam eternam possit,</i>	613
VII.	<i>An vnus possit alteri mereri primam gratiam, & alia dona ad salutem necessariam,</i>	620

Errata qua inter legendum occurrerunt, sic corrige.

PAg. 25. *lin. 33. pro Hieron. lege Hierem. pag. 160. lin. 30. pro ibi lege vt pag. 188. lin. vit. pro nationes lege notiones pag. 224. l. 17. pro presuppositiuo lege presupposito pag. 246. l. 27. pro ex lege eo pag. 249. lin. 1. dele ita pag. 252. lin. 2. pro producantur lege produntur pag. 262. lin. 9. pro mediantibus lege mediantibus pag. 271. lin. 2. pro illuminata lege illimitata pag. 366. lin. 4. post Dicendum est adde nec pag. 408. lin. 32. pro meae lachrymae illa lege mea lachrymae illa pag. 444. lin. 26. pro visionis lege vnionis pag. 468. lin. 8. pro act. 5. lege act. 6. pag. 486. lin. 31. pro coactum ex lege coactum est pag. 534. lin. 17. pro causa lege causat.*

QVÆSTIONES

PROEMIALES

de ipsâ Theologiâ.

QVÆSTIO I.

*Quid sit Theologia, & quodnam sit
eius obiectum.*

NOMEN Theologiæ, si vim
& significationem illius spe-
ctemus, pro quacunque de Deo
ac rebus diuinis doctrinâ sumi
potest, vt docet S. Augustinus
lib. 8. de Ciuit. cap. 1. Vnde &
ipsi Ethnici scriptores; qui de rebus diuinis
tractauerunt, olim Theologi dicti sunt, vt
obseruat idem S. Pater lib. de Ciuit. cap. 14.
Si verò illius nominis apud Scriptores Eccle-
siasticos communem acceptionem attenda-
mus, Theologiæ nomine eam solùm Deo ac
rebus diuinis doctrinam significari inuenie-
mus; quæ, non solo rationis lumine com-
paratur, sed diuinâ præsertim reuelatione
nititur.

Est autem duplex doctrina, quæ diuina re-

revelatione innixa est. Vna est ipsa fides, quæ res diuinitus reuelatas intelligimus. Altera, quæ res ipsas per fidem intellectas, explicare, persuadere, ac contra hæreticos, & alios ipsius fidei aduersarios propugnare possumus. De vtraque loquitur idem S. Augustinus lib. 14. de Trinit. cap. 1. *Aliud est, inquit, scire, quid credere debeamus; quod docet fides: aliud autem scire, quemadmodum hoc ipsum, & pijs opituletur, & contra impios defendatur; quod proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.* Et hæc secunda doctrinæ species, secundum receptum communiter usum, proprio nomine Theologia vocatur. De qua proinde quæritur, an sit scientia, an verò ad aliquam aliam virtutem intellectualem pertineat? Pro cuius resolutione

Dicendum 1. Theologiam non esse scientiam strictè sumptam, eo modo, quo scientiæ nomen à Philosophis sumi solet.

Ad rationem enim scientiæ secundum illos requiritur, vt sit cognitio certa & euident. Quamuis autem Theologia sit certissima, imò scientiis quascunque certitudine antecellat: non est tamen euident; cum eius principia, quæ à fide petuntur, obscura sint & incuidentia.

Dicendum 2. Theologiam non esse fidem diuinam; quamuis eam præsupponat, ipsique innitatur.

Theologica siquidem doctrina discursiua est; fides autem nullo vitur discursu, sed in ipsa reuelatione diuinâ simpliciter acquiescit.

Dicendum 3. Theologiam, quamuis, nec

scientia propriè dicta, nec fides sit; ex utraque tamen aliquid participare: ex fide quidem, certitudinem cum inevidentiâ: ex scientia verò, tum certitudinem, tum discurrendi rationem.

Quatenùs enim nititur principiis per divinâ reuelationem cognitis, ex fide habet, quòd sit certissima, licet inevidens. Quatenùs verò conclusiones aliquas ex illis principiis per discursum elicit, ex scientiâ habet, quòd sit discursiua seu argumentatiua; simulque ex illa certitudinem illam accipit, quæ per ipsam discurrendi rationem haberi potest.

Dicendum 4. Theologiam, si alicuius intellectualis habitus nomine appellanda sit, dici posse sapientiam.

Proprietates siquidem omnes quæ sapientiæ communiter tribuuntur, maximè illi conueniunt. Sunt autem quatuor præcipuæ à Philosopho lib. 1. Metaph. cap. 2. enumeratæ.

Prima est, sapientiam esse cognitionem vniuersalissimam. At nullâ doctrinâ vniuersalior esse potest ipsâ Theologiâ, quæ Deum ipsum, qui est prima & vniuersalissima causa, tanquam principale obiectum suum considerat. Vnde etiam aliquo modo spectat ad illam agere de omnibus rebus; quatenùs à Deo sunt, tanquam à causâ primâ efficiente; vel ad ipsum, tanquam ad vltimum finem, referuntur.

Secunda sapientiæ proprietas est, quòd sit circa res difficillimas, & maximè à sensibus remotas. Et hoc Theologiæ conuenit; cum versetur circa cognitionem rerum superna-

turalium, quæ sunt, non solum à sensibus, sed etiam ab ipsa ratione humanâ maximè remotæ, ac proinde difficillimæ: cum ad illorum intelligentiam captiuandus sit intellectus in obsequium fidei.

Tertia sapientiæ proprietates est, quod sit certissima, & procedat ex principiis certissimis. Et hoc etiam Theologiæ competit, ut ex antè dictis patet.

Quarta denique sapientiæ proprietates est, ut ad nullam aliam cognitionem ordinetur, sed aliis omnibus præsit, easque dirigat. Et hoc etiam habet Theologia: ad nullam enim aliam scientiam superiorem ordinatur; imò aliis scientiis tanquam ancillis, vitur iuxta illud Prou. 9. *Misit ancillas suas vocare ad arcem*: hoc est, quod alias scientias ad altiorem finem dirigit & ordinat: v. g. moralis Philosophiæ cognitionem, ad assecutionem vitæ æternæ. Sicque Theologia rectè dici potest vera & perfecta hominis sapientia.

Iam quod spectat ad ipsius Theologiæ obiectum.

Dicimus 1. illius obiectum materiale, hoc est, id, quod primò & per se ab ipsâ Theologiâ consideratur, & in ordine ad illud cætera omnia, esse Deum. Cætera enim omnia, de quibus præter ipsum Deum agit Theologia, referuntur & ordinem dicunt ad illum, vel ut est principium, vel ut est finis rerum omnium creaturarum.

Dicimus 2. obiectum formale ipsius Theologiæ esse ipsummet Deum; quatenus de illo, aliisque rebus, quæ ad illum dicunt ordinem.

aliquid demonstrari potest per discursum re-
velationi diuinæ innixum.

Hac enim ratione Theologia distinguitur
ab omnibus aliis scientiis, quæ circa Deum
quocunque modo versari possunt: illum enim
solummodò considerant, quatenus ex prin-
cipiis naturali lumine notis, aliquid de ipso
demonstrari potest.

Q V Æ S T I O I I.

*Ex quibus locis argumenta Theologica
educantur.*

PER locos Theologos intelligimus se-
des, ac veluti promptuaria, ex quibus ip-
si Theologi argumenta sibi propria desu-
munt.

Varij autem sunt illi loci, & variè à Docto-
ribus recensetur: alij siquidem plures; alij
pauciores enumerant. Probabilissimè loqui
videntur ij, qui proprios locos Theologicos,
tres præsertim esse asserunt; ex quibus argu-
menta Theologica certissima educantur.

Primus locus est ipsa sacra Scriptura in Bi-
bliis contenta; quæque ab Ecclesiâ tanquam
canonica proponitur. De cuius autoritate,
interpretatione, aliisque ad eam spectantibus
agetur infrà, tract. 1. cap. 2.

Secundus locus est traditio diuina; quæ (vt
loquitur Concilium Tridentinum sess. 4.)
*Ex ipsius Christi ore ab Apostolis accepta, aut
ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi
per manus tradita, ad nos usque pervenit.*

Et de hac etiam agetur infrà loco proxime citato.

Tertius denique locus est autoritas ipsius Ecclesiæ, siue per Concilia generalia, siue per summos Pontifices, loquatur. Cum enim ipsa sit (vt dicit Apostolus) *Columna & firmamentum veritatis* ; eius proinde autoritas infallibilis est ; & argumenta illi innixa, non possunt non esse certissima.

Ad hoc tres Theologicos locos proximè accedit autoritas sanctorum Patrum, quæ maximè semper ponderis fuit apud Catholicos ; & ex qua proinde argumēta Theologica rectè desumi possunt. Vnde S. Augustinus passim in libris contra Iulianum adhibet auctoritates sanctorum Irenæi, Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Chrysostomi, & aliorum ad propugnandas veritates circa materiam gratiæ, quas Pelagiani hæretici (quorum antesignanus erat ille Iulianus) impugnabant.

Est tamen obseruandum, (sicut rectè monet idem S. Augustinus lib. 11. contra Faustum cap. 5.) auctoritatem SS. Patrum, quamuis maximè faciendam, *Nullomodò tamen canonica sacrarum litterarum auctoritati coequari. Et quòd, quamuis in illorum libris inueniatur eadem veritas ; longè tamen est impar auctoritas.* Et Epist. 19. ad S. Hieron. *Alios, inquit, ita lege, vt, quantalibet sanctitate doctrinæque prepolleant ; non idèò verum putem, quia ipsi ita senserunt.* Et Epist. 111. *Neque enim quorumlibet disputationes, velut Scripturas canonicas habere debemus ; vt nobis non liceat, saluâ honorificentiam, qua illis debetur hominibus, aliquid in eorum scri-*

ptis improbare, aut respuere, &c. Talis ego sum in scriptis aliorum; tales volo esse intellectores meorum.

Præter suprà dictos locos, argumenta etiam deduci possunt ad confirmationem veritatum Theologicarum ex historiâ, non solum Ecclesiasticâ, sed etiam prophanâ; præsertim aduersus ipsos Ethnicos; qui nec Scripturas sacras, nec traditiones, aut Ecclesiæ auctoritatem recipiunt. Idem etiam dicendum est de dogmatibus philosophicis & ipsa naturali ratione. Videmus siquidem multos antiquos Patres variis argumentationibus & ratiociniis ex Philosophiâ petitis, ad elucidandas nostræ fidei veritates vsos fuisse, quoties aduersus Ethnicos agendum illis fuit: vt à S. Iustino martyre, Arnobio, Lactantio, Tertulliano & aliis factum esse, in eorum scriptis comperimus.

QVÆSTIO III.

Quanam sit conclusionum Theologicarum certitudo.

NOMINE conclusionis Theologicæ intelligimus propositionem illam, cui assentitur intellectus, ratione discursus Theologici, seu ex vi assensus, quem illius præmissis, tanquam ex fide veris & certis, præbuit. Hoc prænotato

Dicendum 1. conclusionem Theologicam, etiam ex duabus præmissis fide diuinâ cognitæ, deductam; inferioris tamen esse certitu-

dinis, quàm sint ipsæ veritates immediatè à Deo reuelatæ, & per Ecclesiam ad credendum propositæ.

Hæc assertio constat, non solùm ex eo quòd (vt dicunt Philosophi) maior sit semper certitudo principiorum, quàm conclusionis quæ ex illis deducitur ; sed præsertim quia veritates fidei immediatè diuinâ reuelatione inniuntur, quæ est omninò infallibilis ; at conclusiones Theologicæ non nisi mediante discursu ; qui, cùm sit operatio intellectus creati, æqualem cum veritatibus fidei certitudinem habere non potest : cùm omnis intellectus creatus in operationibus sibi propriis falli & decipi possit.

Dicendum 2. conclusionem Theologicam, certiozem semper esse quauis aliâ conclusione cuiuslibet scientiæ naturalis.

Id patet ex eo quòd motium, quo Theologica conclusio innititur, semper est certius motiuo cuiuscumque conclusionis cuiuslibet scientiæ naturalis ; cùm hæc solo lumine & ratione naturali ; illa verò lumine fidei & attestatone diuinâ innitatur.

Q V Æ S T I O I V.

Quenam dispositiones requirantur in eo, quæ inuestigandis veritatibus Theologicis incumbit.

PRIMA dispositio, ad Theologiæ notitiam rectè capessendam, est sana fides. Cum enim (vt diximus) primarium & præ-

caput Theologiæ fundamentum sit ipsa fides; nisi sana sit, & inconcussa teneatur, reliquum ipsius Theologiæ ædificium, quod superstructum fuerit, consistere non potest.

Secunda dispositio est cordis mundities. Quod ipse Christus Dominus satis aperte innuit, cum dixit Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vident.* Vnde S. Gregorius Nazianz. orat. 33. aduersus Eunomianos rectè monet, *Non omnium esse de Deo disputare; sed eorum duntaxat, qui explorati sunt, ac contemplando longè processerunt: ac prius etiam tam corpus quàm animum repurgarunt, aut saltem purgare iam instituunt. Impuro enim rem puram attingere, fortasse nettutum est quidem; quemadmodum nec agris oculis solis radios intueri.*

Tertia dispositio est ipsius intentionis rectitudo. Cum enim (vt æquè sapienter ac verè dixit Christus Dominus Matth. 6.) ex oculi, id est, intentionis simplicitate ac rectitudine; totius corporis, id est totius operis claritas ac perfectio pendeat: quisquis in huius cœlestis disciplinæ inuestigatione proficere desiderat, is oculum mentis simplicem ac rectum habere debet; qui neque ad lucri emolumenta, neque ad honoris blandimenta reflectatur; sed rectâ intentione in solum Deum feratur, illiusque gloriam, tanquam vltimum ac vnicum sibi finem propositum, spectet.

His ad Theologia capessendam præcipuis & maximè necessariis dispositionibus breuiter explicatis, duo adhuc monita subiungenda sunt.

Primum est (quod rectè docuit Theodore-

rus præfatione in Cantica) ad hoc, vt quīs diuinas veritates peruidere, & in huius altissimæ scientiæ arcana penetrare possit, mentem agilem, ac veluti pennis quibusdam instructam requiri; neque segniter aut perfuntoriè, sed totis ingenij viribus maximaque sedulitate ac diligentia studiis Theologicis esse incumbendum: aliàs nullus profectus, imò non leue periculum; ne in illâ cœlesti disciplinâ vel inscij vel semidocti (quod non rarò euenit) falsum pro vero, dubium pro certo accipiant; ac postea non sine fidei Catholicæ detrimento aliis venditent.

Secundum est, in disquisitionibus veritatum Theologicarum modum quemdam esse seruandum, illudque humiliter tenendum quod præmonuit Apostolus Rom. 12. *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem; unicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Vt igitur (sicut loquitur S. Hilarius lib. 10. de Trinit.) Sol ita videndus est, ut possit videri, tantusque excipiendus lumine est, quantus admittitur; ne, si plus velimus expetere, minus quoque quam possumus consequamur: ita & ratio cœlestis in tantum intelligenda est, in quantum se permittit intelligi; in tantum expetenda est, in quantum apprehendendam se dedit; ne, si contenti indulgentia moderatione non simus, amittamus indulta.*

MEDVLLA
THEOLOGICA
EX SACRIS
SCRIPTVRIS,
CONCILIORVM
PONTIFICVMQVE DECRETIS,
ET SANCTORVM PATRVM,
ac Doctorum placitis expressa.

TRACTATVS I.

De Fide.

CVM fides (vt ait sanctus Basilius in Ps. 115.) sit *sacrorum, quæ de Deo sunt, eloquiorum dux*; vel (vt S. Bernardus loquitur ser. 75. in Cant.) ea sit, quæ *attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ipsam denique aternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodò circumcludit*: nobis, quibus in hoc veritatum Theologicarum compendio, de Deo, eiusque perfectionibus, nec non de decretis & operationibus diuinis, de donis supernaturalibus, de Sacramentis di-

uinitus institutis, aliisque similibus rebus rationi humanæ inaccessis & ignotis, agendum incumbit; hac cælesti face imprimis opus esse existimauius, quæ depulsis errorum quorumlibet tenebris, veritatis certum ac securum tramitem ostendat.

Vt igitur, sicut propositum nobis est, compendiariâ viâ procedamus, ex multis, quæ à Theologis disputari de Fide solent, pauca tantum excerpemus, quæ magis necessaria visa sunt; & ad tria capita reuocabimus. In quorum primo videbimus, quæ sit necessitas fidei. In secundo, quodnam sit eius obiectum materiale. In tertio denique, quodnam sit eiusdem obiectum formale. Seu, quod in idem recidit, An sit ad salutem necessarium credere: quid oporteat credere: quomodo, & qua ratione oporteat credere.

CAPVT I.

De Fidei necessitate.

SECTIO I.

Quid sit, & quotupli modo sumatur Fides.

OMISSIS variis ac multiplicibus modis, quibus passim in sacra Scriptura nomen Fidei accipitur; nos hîc per Fidem intelligimus virtutem illam supernaturalem, per quam (vt Catechismus Romanus loquitur Part. 1. cap. 1.) *id ratum habemus, quod à Deo traditum esse sanctissima matris Ecclesie authoritas comprobauit.*

Eo sensu accepta Fides multipliciter à Theologis diuidi solet; quod hîc præmitten-

dum esse duximus : vt , quæ de illius necessitate dicenda sunt , distinctiùs & clariùs possint intelligi. Alia siquidem est fides habitualis, alia actualis. Alia fides externa, alia interna. Alia explicita, alia implicita. Alia formata siue viua, alia informis siue mortua.

Fides habitualis, est ipse fidei habitus , qui cum sit supernaturalis, non producit per actus , sicut alij habitus naturales: sed à Deo infunditur in animam. Vnde ab Apostolo Ephes. 2. vocatur donum Dei : *Gratia*, inquit, *saluati estis per fidem*, & *hoc non ex vobis; Dei enim donum est.*

Habitus autem ille fidei, non tantum in intellectu, sed etiam in voluntate tanquam in subiecto recipitur, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 4. a. 2. In intellectu quidem; quia assensus fidei pertinet ad potentiam cognoscitiuam, cum habeat verum pro obiecto. In voluntate autem; quia mouere debet intellectum ad assentiendum, vt liberè assentiat; alioquin assensus ille fidei, virtutis actus esse non posset: vnde S. August. lib. de Prædest. Sanct. c. 5. dicit, quod fides *incredulium voluntate consistit.*

Fides actualis, est assensus ipse liberè elicitus, quo quis credit actu alicui veritati diuinitus reuelatæ, propter authoritatem Dei reuelantis. Quiquidem assensus est supernaturalis, tum ratione obiecti formalis, cui innitur, (de quo infra dicendum est;) tum etiam ratione principij, à quo producit: non enim per solas naturæ vires produci potest, sed ad hoc supernaturali aliquo auxilio

opus est, vt supponimus ex tractatu de Gratia:

In illo autem assensu fidei triplex communiter notatur à Theologis respectus circa Deum; quod ab illis ex S. August. tract. 29. in Ioan. desumptum est. Primus est circa Deum, tanquam obiectum materiale, quod creditur. Secundus circa Deum, tanquam obiectum formale, quo creditur. Tertius denique circa Deum, tanquam finem vltimum, in quem assensus fidei dirigitur. Vnde intelligi potest, quid sit credere Deum, credere Deo, & credere in Deum.

Fides interna, est ille idem assensus fidei, quatenus in animo solo liberè cōcipitur, nec ullis verbis aut signis exterioribus se prodit.

Fides verò externa, est illius assensus interni per verba aut signa exteriora manifestatio. De vtraque loquitur Apostolus Rom. 10. dicens: *Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem.*

Fides implicita, est ea, qua quis in genere assentitur ijs omnibus veritatibus, quas Deus reuelauit, & per Ecclesiam credendas proposuit; licet nullam illarum in particulari, vel cogitet, vel cognoscat.

Fides verò explicita est, qua assentitur in particulati veritati alicui à Deo reuelatæ; vt cum quis credit, esse Deum vnum in essentia, trinum in personis,

Denique fides formata & viua, est illa, quæ cum gratia & charitate coniuncta est, qualis in iustis reperitur.

Fides verò informis & mortua, est ea, quæ à gratia & charitate seiuncta est; sine qua, cum operationes vitales, seu æternæ vitæ

meritorias , habere non possit, rectè ab Apostolo Iacobo mortua appellatur.

S E C T I O I I.

An fides necessaria sit ad salutem necessitate præcepti.

QVÆSTIO intelligenda est de fide actuali interna (de externa enim agitur postea) respectu adultorum. Nam si de paruulis sermo sit, cum sine actuali baptismi susceptione salui esse non possint ; (vt supponimus ex tractatu de Sacramentis) & in baptismo , simul cum gratia sanctificante, habitus fidei aliarumque virtutum supernaturalium iis infundantur, vt Concilium Tridentinum expressè declarat sess. 6. cap. 7. certum est illos, cum fidei actualis incapaces sint , sine fide habituali tamen non posse salutem consequi.

Notandum autem est ad huius quæstionis solutionem , aliquid duplici modo dici posse ad salutem necessarium; vel necessitate medij; vel necessitate præcepti. Illud dicitur necessarium necessitate medij, quod secundum legem ordinariam ita necessarium est, vt sine illo salus obtineri nullatenus possit. Illud autem dicitur necessarium necessitate præcepti, quod eâ solùm ratione necessarium est, quia præceptum est. Vnde, quæ priori modo sunt necessaria, licet aliquando in nostra potestate non sint, eandem tamen semper inferunt necessitatem : quæ autem posteriori, si possibile esse desinant, desinunt etiam esse necessaria. Hac distinctione sup-

posita, ad quæstionis propositæ solutionem

Dicendum est 1. impositum esse hominibus à Deo præceptum in genere de actu aliquo fidei supernaturalis eliciendo.

Hoc constat 1. ex his Christi verbis, Matth. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Neque enim damnaretur quis ob alicuius actus omissionem, nisi præceptum aliquod de illo eliciendo impositum esset.

Præterea, cum omnibus hominibus impositum sit præceptum de Deo ex toto corde diligendo, quod quidem Christus Matth. 22. vocat primum & maximum; ex præcepto illo diligendi, rectè inferri potest præceptum credendi: siquidem dilectio supernaturalis Dei, eiusdem cognitionem supernaturalem necessariò præsupponit: Vnde Apostolus Hebr. 11. dicit: *Accedentem ad Deum credere oportet.* Et hac de causa (vt rectè obseruat S. Thomas 2. 2. q. 16. a. 1.) præceptum de credendo in Deum, in primo decalogi præcepto contineri censetur, tanquam fundamentum ac principium totius legis diuinæ; & sine quo cætera religionis & Charitatis officia, quæ Deum spectant, impleri nullatenus possunt.

Dicendum 2. præceptum fidei duplex esse: vnum affirmatiuum, vt credamus ea omnia, quæ à Deo reuelata sunt, & vt talia nobis ab Ecclesia proponuntur: alterum negatiuum, vt non dissentiamus vlli veritati à Deo reuelatæ, & ab Ecclesia nobis propositæ.

Vtrumque illud præceptum primis Decalogi verbis aperte insinuat; in quibus vna

ex parte præcipitur, vt vnum Deum per fidem agnoscamus; & ex altera prohibetur, ne diis alijs & falsis fides habeatur.

SECTION III.

An fides necessaria sit ad salutem necessitate medij.

LICET quidam Doctores, vt Andreas Vega, & Dominicus à Soto, existimauerint fidem esse tantum necessariam ratione præcepti diuini; ac proinde illos, qui mysteriorum per eam credendorum ignorantiam inuincibili laborant; si tamen aliunde secundum rectam rationem viuant, & Deum vt authorem naturæ cognoscant & ament; posse nihilominus salutem consequi. Contraria tamen sententia communis est inter Theologos, ac proinde vt certa tenenda est, prout in sequenti assertionem declarabitur.

Dicendum est igitur, actum fidei supernaturalis esse ad salutem necessarium necessitate, non tantum præcepti, sed etiam medij; ita vt nullus adultus possit sine tali actu iustificari.

Probatur 1. ex Apostolo in Epistola ad Hebræos cap. 11. vbi dicit, quod *sine fide impossibile est placere Deo*: quæ verba nonnisi de medij necessitate intelligi possunt; cum omnem possibilitatem placendi Deo excludant; nisi per fidem, tanquam per medium absolute necessarium.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. vbi postquam dixit baptismum esse Sacramentum fidei, addit: *Sine qua nulli*

*unquam contigit iustificatio. Et capite octavo: Fides est humana salutis initium, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Quæ verba Concilium desumpsit ex sancto August. serm. 38. de Tempore, vbi & hæc quæ sequuntur addit: Si-
ne fide nullus in hoc seculo iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam.*

Obiicies, multos fuisse olim, & hodie adhuc esse infideles in variis mundi partibus, qui de Christo & Euangelio nihil prorsus audierint, omniaque fidei mysteria inuincibiliter ignorauerint, & adhuc ignorent: quibus proinde ad consequendam salutem sufficere videtur, vt Deum, prout possunt, cognoscant, & super omnia diligant; cum aliud præstare non possint; & ad impossibile nemo teneatur.

Respondetur, ignorantiam illam in prædictis infidelibus vincibilem esse, si non proximè & immediatè, saltem remotè & mediatè: in quantum scilicet sufficiens diuinæ gratiæ auxilium ipsis offertur ad legem naturæ seruandam, (vt ex tractatu de Gratia supponimus:) cui si fideliter cooperentur, ipsamque naturæ legem seruent, Deus pro sua ineffabili bonitate vberiora illis gratiæ suæ præstabit auxilia, & alia media externa necessaria præparabit, quibus tandem ad fidem recipiendam sufficienter disponentur.

Id colligi potest ex capite primo Euangelij S. Ioannis, vbi dicitur, quod Deus *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-*

lum; hoc est (vt explicat S. Chrysostomus in eum locum) quòd Deus , quantum in ipso est , illuminat omnem hominem : si qui non illuminantur , idèd non illuminantur , quia lumen oblatum recipere nolunt. Ita etiam sentit S. Basil. in regulis breuioribus Regula 224. & S. Thom. quæst. 14. de veritate art. 11. ad 1. vbi agit de paruulo infante , qui in mediis syluis procul à cœtu & commercio Christianorum educaretur ; dicitque certissimè tenendum esse , quòd si rationis naturalis ductum sequeretur , Deus ei , vel per internam inspirationem reuelaret ea , quæ credenda sunt ; vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret , sicut misit S. Petrum ad Cornelium.

SECTION IV.

*An sit ad salutem necessarium explicitam mysteriorum aliquorum fidem habere,
& quorum.*

DV O certa sunt.

Primum est, omnes Christianos adultos ad credenda omnia & singula mysteria generaliter fide implicitâ obligari. Hoc enim nihil aliud est , quàm assentiri debere huic generali principio , quo asseritur illud omne , quod Deus Ecclesiæ reuelauit , esse infallibiliter verum : quod qui negaret fidelis & Christianus dici non posset.

Secundum, non omnes Christianos obligari ad habendam fidem explicitam de omnibus & singulis fidei dogmatibus : aliàs non esset opus Doctoribus , & frustra dixisset S.

Paulus 1. Cor. 12. aliis dari per spiritum sermonem scientiæ, aliis sermonem sapientiæ, &c. si omnes æquè scientes & sapientes in rebus fidei esse deberent.

Quæstio est igitur, an omnes adulti teneantur aliqua fidei nostræ mysteria explicitè & distinctè credere; & quænam illa sunt. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. omnes adultos obligari ad aliquid credendum explicitè, ac in primis, vnum esse Deum, illumque iustum remuneratorem; decernere præmia iustis, & supplicia improbis, non tantùm in hac vitâ, sed potissimùm in futuri.

Hæc veritas constat manifestè ex verbis S. Pauli in Epistola ad Hebræos cap. 11. vbi, postquàm dixit, quòd *impossibile est sine fide placere Deo*, mox declarans quænam sit illa fides, per quam Deo possimus placere, subiungit: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*: qualis autem sit illa remuneratio, declarat Christus S. Matthæi cap. 25. vbi loquens de reprobis ait: *Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam*.

Dicendum 2. omnes adultos teneri similiter ad habendam fidem explicitam de mysterio Sanctissimæ Trinitatis. Ita S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 8. o.

Constat 1. ex verbis Christi, qui mittens Apostolos, iniunxit illis expressè, vt docerent omnes Gentes, & baptizarent in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Constat 2. ex S. Athanasio in Symbolo; vbi, postquàm dixit, fidem catholicam ab eo te-

habendam esse qui velit esse saluus, subiungit : *Fides autem Catholica hac est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur.* Et etiam ex S. Cyril. lib. 1. in Ioan. cap. 16. ubi sic loquitur : *Non sufficit nobis cognitio Dei absque cognitione Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Constat 3. ex ritu sanctæ Ecclesiæ Catholice, quæ neminem ad baptismum recipit, quin prius diligenter inquirat, an credat in Deum Patrem; an credat in Iesum Christum Filium eius; an credat in Spiritum sanctum: quâ ceremoniâ satis apertè declarat, neminem gratiæ baptismalis, ac proinde iustificationis esse capacem, qui non explicitam & distinctam de Sanctissimæ Trinitatis mysterio fidem habeat.

Dicendum 3. omnes adultos præterea teneri ad habendam fidem explicitam de mysterio Incarnationis.

Probatur 1. ex variis locis novi Testamenti id expressè declarantibus, ut S. Ioan. cap. 1. *Dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius; non aliis.* Eiusdem cap. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei.* Item cap. 17. *Hac est vita aeterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Act. cap. 8. S. Philippus baptismum Eunuchò postulanti conferre noluit, quin prius professus fuerit expressis verbis : *Credo filium Dei esse Iesum Christum.* Denique videmus Christum Dominum passim in Evangeliiis exactè petiisse à cæco nato & pluribus aliis, ut distinctè & explicitè in se crederent.

Probatur 2. ex Symbolo S. Athanasij supra citato ; in quo, proposito mysterio Sanctissimæ Trinitatis, adiungit postea : *Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat.*

Probatur 3. ex sanctis Patribus. S. Hieron. in cap. 3. Epist. ad Ephes. *Non possumus, inquit, esse filij per adoptionem, nisi prius fidem filij Dei & intelligentiam recipiamus.* Et S. August. lib. de bono perseuerantiæ capite 2. *Nullum, inquit, verius initium Christiani hominis, quàm credere in Christum.*

Obseruandum est, ea quæ diximus, intelligenda esse tantum respectu temporis consequentis Christi incarnationem. Alia enim ratio est eorum, qui, siue in lege Moyse, siue in lege naturæ vixerunt.

Plurimorum enim Theologorum sententia est, fidem explicitam Trinitatis tunc illis non fuisse necessariam, nec mediæ, nec præcepti necessitate : licet quidam existiment Pontifices, Sacerdotes, ac legis Doctores ad illam fidem fuisse obligatos, ut potè sibi sufficienter in Scripturis propositam.

Quod verò spectat ad mysterium Incarnationis, plurimi existimant ante Christi aduentum, fuisse quidem necessariam fidem aliquam generalem & implicitam de Mediatore ac Redemptore futuro, non verò distinctam & explicitam, eo modo, quo nunc ad eam obligamur.

Quæres, an præter illa mysteria sint adhuc alia, de quibus explicita fides ab omnibus adultis habenda sit.

Respondetur omnes adultos obligari præterea,

Primò ad ea omnia scienda & credenda, quæ tum in Symbolo Apostolorum, tum in Oratione Dominica continentur. Hoc manifestè colligitur ex Catechismo Concilij Tridentini Part. 2. cap. 11. vbi dicitur, teneri paternos ad Symbolum, & Orationem Dominicam eos docendum, quos de fonte leuauerint: ergo si illi ad docendum tenentur, ij qui baptizantur, ad discendum adhuc strictius tenebuntur. Idem expressè declaratur de consecrat. distinct. 4. c. *vos ante omnia: vbi hæc verba ex S. August. serm. 6. de Temp. desumpta ad paternos diriguntur: Ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam & vos ipsi tenete; & illis, quos de sacro fonte suscepistis, ostendite.*

Secundò ad ea cognoscenda & credenda, quæ in Decalogo continentur: cùm illorum obseruatio ad salutem sit necessaria, dicente Christo Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: seruari autem non possunt, si ignorentur.*

Tertiò ad ea etiam cognoscenda & credenda, quæ ad eorum Sacramentorum rationem pertinent, quorum susceptio illis est ad salutem necessaria. Cùm enim (vt extractatu de Sacramentis supponimus) prima dispositio ad Sacramentum aliquod dignè suscipiendum, in adultis sit fides respectu Sacramenti illius, quod suscipi debet; sequitur, quòd obligatio illius Sacramenti suscipiendi, necessariò secum inferat obligationem habendæ fidei explicitæ respectu illius.

Quod & similiter dicendum est de his Sacramentis, ad quæ suscipienda, non obligatio, sed sola deuotio impellit; cum vtroque sit par ratio.

Quartò denique ad ea omnia & singula explicitè credenda, quæ secundum exigentiam peculiarem cuiusque status & conditionis, ad salutem consequendam iuxta diuinæ legis præscriptum necessaria sunt. Et ea ratione in Pastoribus & Doctoribus Ecclesiæ, fides haud dubiè magis explicita requiritur, quàm in aliis, qui eorum curæ sunt commissi; in sacerdotibus item magis, quàm in laicis: quia sine illa fide magis explicita omnibus officij sui partibus dignè, vt par est, fungi non possunt.

S E C T I O V.

An fides externa sit ad salutem necessaria.

DICENDVM est 1. externam fidei confessionem esse necessariam ad salutem necessitate præcepti affirmatiui.

Probatur 1. ex Christi verbis S. Matth. cap. 10. *Qui me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo, qui in calis est.* Et S. Lucæ 9. *Qui me erubuerit, & sermones meos; hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua.* Item ex verbis Apostoli Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Probatur 2. ex S. August. lib. de fide & symbolo; *Fides, inquit, à nobis exigit duplex officium, cordis & lingua; nec salui esse possu-*

mus, nisi fidem ore profiteamur, quam corde gerimus.

Probatur 3. exemplo sanctorum Martyrum, qui potius elegerunt tormenta omnia, & ipsam mortem subire, quàm Christi fidem vel ad momentum negare: quòd si quis atrocitate tormentorum victus fidem negauisset aut dissimulasset, eiiciebatur ab Ecclesia, tanquam grauissimi peccati reus; nec nisi publicâ pœnitentiâ peractâ in eam recipiebatur, vt constat ex sancto Cypriano lib. de Lapsis cap. 3. Ambr. lib. 1. de Pœnitentia.

Hæc autem assertio est de fide; cui opposita olim fuit hæresis Elcesaitarum dicentium, negari posse fidem exterius, instante persecutione, etiam addicto iuramento; ac sufficere, vt tunc in animo interiùs retineretur; vt docet Eusebius lib. 6. cap. 31. Quæ quidem hæresis damnata in Concilio Romano sub S. Cornelio Papa, vt colligi potest ex iis, quæ habentur apud Baron. ad ann. 254. & 255. Vbi dicitur in illo Concilio (cuius quidem acta interciderunt) firmo decreto stabilitum fuisse, non alia ratione iis, qui etiam ore tenus fidem eiurauerant, veniam esse concedendam, nisi post grauem pœnitentiam ab illis impletam: vnde sequitur apostasiam, etiam ore tenus factam, tanquam grauissimum peccatum damnatam fuisse.

Diximus in assertione, præceptum obligans ad externam fidei confessionem esse affirmatiuum: quæ est S. Thomæ doctrina 2. 2. q. 3. a. 2. o. ex qua proinde sequitur, illud non obligare omni tempore, sed tantùm certo ac

determinato. Vt ergo distingui possit, quo tempore obliget,

Dicendum 2. tunc nos obligari ad externā fidei confessionem, quando necessaria est, vel ad honorē Dei, vel ad vtilitatē proximi.

Ita S. Thomas loco citato: quod probat in responsione ad primum, ex eo quòd finis nostræ fidei, sicut & aliarum virtutum, referri debet ad finem charitatis, qui est amor Dei ac proximi: & ideo, quando Dei honor, vel proximi vtilitas id requirit, non debet esse contentus homo (vt ait S. Doctor) vt per fidem suam ipsi veritati diuinæ coniungatur; sed fidem illam debet exteriùs profiteri.

Dicendum 3. etsi numquam liceat villo modo negare fidem Christi; tamen, quando spectatis circumstantiis nulla honori diuino irrogatur iniuria, nec vllum proximi saluti damnum infertur; nō solùm licitum esse, sed etiam aliquando necessarium, fidē occultare.

Ita S. Doctor loco citato in responsione ad tertium: vbi dicit quòd, quando ex confessione fidei manifesta turbatio aliqua infidelium oriretur, in tali casu laudabile non esset fidem publicè confiteri. Et ad hoc probandum affert verba Christi dicentis, Matth. 7. *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne conuersi dirumpant vos.*

Cùm autem occultatio illa fidei variis modis fieri possit, vel fugiendo, vel aliquo signo exteriori fidem dissimulando:

Dicendum 4. licitum esse homini Christiano, tempore persecutionis fugere.

Hoc permisit Christus dicens, Matth. 10.

cùm persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.

Hoc tamen limitandum est, nisi ex hac fuga damnum aliquod redundet in honorem Dei, vel proximi salutem: vt si Episcopus aut pastor tempore persecutionis fugiat, cùm tunc maximè illius ope subditi indigeant. Nam, vt rectè dicit Nicolaus Papa cap. *sciscitaris* 7. quæst. 1. *Si gubernator nauis in tranquillitate non debet deserere nauim, multò minùs in tempestate.*

Dicendum 5. licitum quidem esse occultare fidem signis, quæ ex se sint indifferentia; non verò illis, quæ ad profitendam falsam religionem instituta sint. Est communis Doctorum sententia, præsertim S. Antonini parte 2. titulo 12. cap. 6. Alexandri Halensis parte 3. quæst. 183. Nauarri lib. 5. Conciliorum tit. de hæret. cap. 10. in Manuali cap. 11. num. 25. & aliorum.

Prior assertionis pars probatur: quia hæc signa, cùm sint ex se indifferentia, nihil in se mali habent; qualia sunt illa, quibus natio vna ab altera secernitur, vel status vnus ab altero; militis v. g. à mercatore distinguitur: nec lædunt honorem diuinum, nec proximi conscientiam feriunt. Sic S. Sebastianus in aulâ Diocletiani Imperatoris ethnici (vt obseruat S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 10. ad 2.) fidem suam sub militari sago & chlamide occultabat, vt Christianis commodiùs opitulari posset, eosque in tormentis confortaret.

Posterior verò pars assertionis probatur ex eo quòd, qui talibus signis vteretur, censeretur, non solùm veram religionem occulta-

re, sed falsam profiteri : quod omnino illicitum est. Vnde lib. 2. Machab. cap. 6. Eleazarus non tantum porcinas carnes in lege prohibitas, sed & alias idolis immolatas manducare noluit : quia illa manducatio, licet ex se indifferens (vt dicit S. Aug.) tamen instituta censebatur ad falsam religionem proficiendam. Quæ etiam fuit ratio, cur olim præceperint Apostoli, Act. 15. vt omnes ab immolatis simulachrorum abstinerent. Et eo sensu vestes paganorum illicitas esse dixit Tertullianus lib. de Idol. cap. 18. nempe eas, quibus homo astingitur officiis vel sacerdotiis idolorum : quas ideo asserit, *Profanationis sue maculam habere : & neminem posse esse mundum, qui tunicam inquinatam induerit.*

CAPVT II.

De obiecto materiali fidei.

AD clariorem intelligentiam eorum quæ dicenda sunt ; notandum est nos hinc sumere nomen obiecti, siue materialis, siue formalis, eo sensu, quo à S. Thoma sumitur 2. 2. q. 1. a. 1. o. & quo etiam communiter à Philosophis & Theologis sumi solet. Scilicet per obiectum materiale alicuius habitus cognoscitiui, intelligimus id omne, quod cognoscitur : & per obiectum formale, id, per quod illud cognoscitur. Vnde per obiectum materiale fidei intelligimus ea omnia, quæ fide diuina creduntur, aut credi debent : per obiectum verò formale, illud per quod, seu ratione cuius, iis omnibus assentimur.

Cùm igitur quærimus, quodnam sit obiectum materiale fidei, idem est ac si quæramus, quænam sint ea, quæ nobis à Deo reuelata sunt, ac proinde quæ fide credenda sunt.

Hæc autem Concilium Tridentinum sess. 4. contineri dixit, partim in sacris & canonicis Scripturis, partim in traditionibus non scriptis: quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto diſtante, quasi per manus traditæ, ad nos vsque peruenerunt. De vtrifq; proinde in sequentibus sectionibus agendū nobis est.

S E C T I O I.

Quinam libri sacra Scriptura sint canonici.

CVM Concilium Tridentinum sess. 4. suprà citatâ sacram Scripturam vocet Canonicam, eiusque legitimos libros iam olim appellari consueuisse canonicos testetur S. August. Epist. 19. ad S. Hieronymum cap. 2. obseruandum est ad faciliorem intelligentiâ eorum quæ dicenda sunt, sic appellari duabus de causis, ex duplici vocabuli (canonis) significatione desumptis. Canon enim significat normam aliquam seu regulam, & præterea catalogum seu numerum aliquarum rerum. Scripturæ sacræ igitur vocantur canonicæ, & earum libri canonici: tum quia continent normam seu regulam, quam in fide & moribus sequi debemus: tum etiam quia, cùm hæretici iam à primis Christianismi temporibus, vt veritati fucum facerent, erroribusque suis patrocinaurentur, aliquando falsas Scripturas pro veris supponerent,

aliquando veras pro libito repudiarent : Ecclesia eorum fraudibus , & impiis conatibus obistere volens, certum canonem & catalogum librorum sacrae Scripturae constituit : unde libri illi, quos Ecclesia pro veris & legitimis agnuit, canonici dicti sunt.

Hoc colligi potest ex variis Conciliis, praesertim ex Concilio Carthaginensi tertio, quod celebratum est temporibus Siricij Papae circa annum Domini. 397. in cuius canone 47. haec verba leguntur : *Placuit, ut prater Scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum Scripturarum : sunt autem canonica Scriptura, Genesis, Exodus, Leuiticus, &c.* Vbi eosdem libros canonicos enumerat, qui postmodum in Concilio Tridentino sessione supra citata recensiti sunt.

De iis autem libris canonicis duo sunt hic obseruanda.

Primum est, ad Ecclesiam pertinere, veram & legitimam Scripturam canonicam populo Christiano, ut talem, proponere ; eamque a falsa & supposita Scriptura discernere.

Hoc constat, 1. ex usu ipsius Ecclesiae supra relato, quo illius Scripturae canonem constituendi ius atque auctoritatem perpetuo sibi vendicauit. Constat 2. ex S. Aug. lib. contra Epist. fundamenti cap. 5. ubi sic loquitur : *Euangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoueret autoritas.* Et paulo post loquens de libro Actuum Apostolorum : *Cui libro, inquit, necesse est ut credam, si credo Euangelio : quoniam utramque Scripturam similiter mihi Catholica commendat autoritas.*

Secundum est, nihil in Scriptura Canonica contineri, quod non fide diuina tenendum sit.

Hoc expressè definitum est in Concilio Tridentino loco citato; ubi post enumerationem librorum canonicorum hæc habentur: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesiâ Catholicâ legi consueuerunt, & in veteri vulgatâ Latinâ editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit; anathema sit.*

Vnde patet omninò repudiandum esse id, quod Erasmus dixit in annotationibus suis super caput 2. & 27. S. Matth. posse aliquem errorem leuem in sacris libris reperiri; & sanctos Euangelistâs aliquando memoriâ lapsos esse. Quantò humiliùs & sapientiùs dixit S. Augustinus scribens ad S. Hieron. Epistola suprâ citata cap. 1. Ego, inquit, fateor charitati tuæ, quòd libris illis Scripturarum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre; ut nullum eorum authorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam: ac si aliquid in eis libris offendero, quod contrarium videatur veritati; nihil aliud quàm vel mendosum codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minimè intellexisse, non ambigam.

S E C T I O I I.

De variis sacra Scriptura editionibus, & quanam ex illis sit authentica.

NO T A N D U M est sacra Scripturæ libros variis linguis & idiomatibus editos fuisse,

Ac in primis vetus Testamentum, licet primum linguâ Hebraicâ à Moyse, Prophetis, & aliis authoribus conscriptum sit; variis tamen ex causis Caldaicè, Syriacè, Græcè & Latinè temporum successu translatum & editum fuisse.

Quod autem spectat ad novum Testamentum, constat omnes eius libros fuisse primum Græcè conscriptos, si tres tantum excipias; scilicet S. Matthæi Evangelium, quod Hebraicè primum ab illo scriptum fuit: Evangelium S. Marci, quod multi existimant Latinâ linguâ primum ab illo editum fuisse: & Epistolam ad Hebræos, de qua ambigitur, an primum Hebraicè, an verò Græcè scripta fuerit. De his omnibus agit fusissimè Bellarm. lib. 2. de Verbo Dei cap. 1. & sequentibus. Hac observatione præsuppositâ

Dicendum est, ex his omnibus Scripturæ sacre editionibus solam vulgatam editionem Latinam, decreto Concilij Tridentini, & Romani Pontificis autoritate factam, esse veram, legitimam, & authenticam canonicam Scripturam.

Hoc expressè definitum est in Concilio Tridentino in decreto suprâ sæpius citato sess. 4. his verbis: *Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesie Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quamam pro authentica habenda sit innotescat; statuit & declarat, ut hac ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædica-*

tionibus & expositionibus pro authenticâ habeatur.

Illud idem prætereà constat ex comparatione ipsius vulgatæ editionis & aliarum, quæ suprà memoratæ sunt.

Hebraicam enim editionem, partim negligentiam librariorum, partim Rabbiorum ignorantiam (qui puncta addiderunt, quæ vocalium litterarum, quibus carebant Hebræi, supplerent vicem) fuisse aliquo pacto depravatam, & quosdâ etiam in eâ errores irrepsisse certum est, vt notat Bellarm. loco citato.

Quod spectat ad editionem, vel potius paraphrasim Caldaicam (si paucos libros veteris Testamenti excipias, scilicet Tobiam, & Iudith, & aliquam Esdræ & Danielis partem; qui libri existimantur fuisse primum Caldaicè editi) tota illa paraphrasis (quæ Targum à Rabbinis vocatur) nullius vnquam momenti fuit in Ecclesia; cùm in eâ multa reperiantur Christianæ veritati parùm consentanea.

Editio Syriaca (quæ fuit tantùm noui Testamenti, & quorundam librorum veteris) licet ab illius linguæ peritis probetur, nunquam tamen ab Ecclesiâ authentica declarata est.

Quod pertinet ad Græcam; cùm plures editiones linguâ illâ prodierint ex variis authoribus, vt Aquilâ, Theodotione, Symmacho, & aliis; editio tamen Græca, quæ à septuaginta interpretibus in Ægypto tempore Ptolemæi Philadelphi facta est, omnibus aliis Græcis meritò anteposenda censetur. Quia tamen etiam illam vitiatam esse &

corruptam multis in locis constat, vt testatur S. Iustinus martyr in dialogo cum Triphone, & S. Hieronymus præfatione in libros Paralipomenon, & in Esdram:

Restat igitur editio Latina, quæ quidem multoties & multipliciter etiam facta est, ita vt ante tempora S. Hieronymi innumerabiles propè reperirentur versiones & editiones Latinæ, vt testatur S. Augustinus lib. 2. de Doctrinâ Christianâ, cap. 11. verum vna fuit inter omnes illas, quæ specialem semper in Ecclesiâ authoritatem obtinuit; quæ vetus & vulgata editio dicebatur: vt constat ex S. Gregorio præfatione in lib. Moralium c. 5. & ex S. Hieronymo in cap. 14. & 49. Isaia: quam etiam S. Augustinus lib. citato cap. 15. Italiam vocat, & omnibus aliis anteponit.

Et hæc est illa editio, quæ (licet eius author certus ignoretur) ab vniuersâ tamen Ecclesiâ communiter recepta, & nouissimè in Concilio Tridentino Authentica declarata est; ac proinde in qua verum & legitimum Dei verbum continetur. Vnde sequitur omnia & singula, quæ in Canonicis sacræ Scripturæ libris secundum illam authenticam editionem continentur, pertinere ad fidei diuinæ obiectum; & tanquam diuinitus reuelata & attestata, ab omnibus esse recipienda, & credenda.

SECTIO III.

Ad quem pertineat definire verum & legitimum sacra Scripturæ sensum.

ANTE QVAM ad propositam quæstionem respondeamus, supponendum est
tanquam

tanquam certum, multis in locis, sacrae Scripturae sensum esse maximè reconditum & abstrusum; unde fit, vt non sine magna difficultate percipi & intelligi possit.

Hoc constat ex Epist. 2. S. Petri cap. vltimo, vbi loquens de Epistolis S. Pauli dicit in illis, *Esse quadam difficilia intellectu, quae indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Et S. Ambrosius Epistola 44. ad Constant. Mare, inquit, *est Scriptura diuina, habens in se sensus profundos, altitudinem Prophetarum Aenigmatum, &c.* Sanctus item Augustinus lib. 2. de Doct. Christ. cap. 7. postquam dixit, Scripturam sacram plenam esse multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus, addit hæc verba: *Quod totum prouisum diuinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandam, cui facile inuestigata plerumque viluerunt.*

Ex quibus patet, quam falsò hæretici huius temporis dicant Scripturas esse apertas, & cuius ad intelligendum facillimas; nempe vt eo prætextu eas ad libitum contorqueant.

Cùm igitur Scriptura sacra obscura sit, & interpretatione indigeat; quæritur, vnde petenda sit illa interpretatio; & ad quem pertineat eius verum ac legitimum sensum definire. Pro cuius quæstionis resolutione

Dicendum 1. verum ac legitimum Scripturae sensum petendum non esse ab ingenio ac iudicio privato cuiusque hominis.

Probat ex verbis Hieron. cap. 23. *Nolite audire Prophetas, qui loquuntur de corde suo.* Et ex Epist. 2. S. Petri, cap. 1. vbi dicit quòd

Omnis Prophetia diuinitus inspirata, propria interpretatione non fit. Quibus verbis (vt exponit glossa ordinaria super hunc locum) declarat Scripturæ expositionem & interpretationem petendam non esse ex proprio ingenio. Quod confirmatur ex verbis proximè sequentibus, ex quibus sic possumus argumentari: Eodem ingenio ac iudicio libri sacri interpretandi sunt, quo scripti fuerunt; atqui humano ingenio ac iudicio non fuerunt conscripti: ergo non sunt ingenio aut iudicio humano explicandi seu interpretandi.

Dicendum 2. ad Ecclesiam pertinere de vero & legitimo sensu Scripturarum iudicare.

Id constat ex Concilio Tridentino in decreto sæpius iam citato sess. 4. vbi hæc verba habentur: *Prætereà ad coercenda petulantia ingenia decernit sancta Synodus, vt nemo sua prudentia innixus, in rebus fidei, & morum ad edificationem Christianæ Doctrinæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens; contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia; cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum; aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat.*

Vnde appositè ad huius veritatis confirmationem S. Augustinus contra Cresconium cap. 33. *Tunc, inquit, Scripturarum à nobis tenetur veritas, cum id facimus, quod vniuersæ placuit Ecclesia, quam ipsa Scripturarum mendat authoritas.*

SECTIO IV.

An præter Canonicas Scripturas sint aliqua traditiones fide diuina credenda.

OBSERVANDUM est nos hîc sumere nomen traditionis, prout communiter sumi solet à sanctis Patribus & Doctoribus; nempe pro doctrinâ diuinitûs reuelatâ & traditâ, quæ tamen scripta non inuenitur in vlllo Scripturæ canonicæ libro.

Vnde S. Epiphanius hæresi 61. *Non omnia, inquit, à diuinâ Scripturâ possunt accipi; quapropter aliqua in scriptis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt.* Hoc supposito

Dicendum est dari aliquas traditiones diuinas, quæ & Apostolicæ vocantur; quia Apostoli eas à Christo acceptas ad nos transmiserunt. Quæ traditiones parem cum Scripturis Canonicis auctoritatem habent; quibus proinde eadem fide atque illis credendum est.

Probatur 1. ex Apostolo 2. ad Thess. cap. 4. *Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem siue per Epistolam.* In quem locum ita scribit S. Chrysostomus: *Hinc patet, quod non omnia per Epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris.*

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 4. in citato decreto de Canonicis Scripturis: vbi dicitur, *Veritatem & disciplinam Christianam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis accepta, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu*

sancto distante, quasi per manus tradita, ad nos usque pervenerunt. Eadem veritas antea definita fuerat in Concilio Nicæno secundo, actione 7. vbi hæc verba habentur: Fatemur unanimiter nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle; quarum è numero est imaginum effiguratio. Et paulò post: Qui ausus fuerit aliud sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum ecclesiasticas traditiones contaminare, anathema sit.

Probatur 3. autoritate sanctorum Patrum. S. Basilij lib. de Spiritu sancto cap. 17. *Dogmata, inquit, quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus ex doctrinâ scripto prodita; quadam rursus ex Apostolorum traditione, in mysterio, id est, in occulto tradita, recepimus; quorum utraque parem vim habent ad pietatem. S. Epiphani hæresi 61. Oportet autem, inquit, & traditione uti: non enim omnia à Scripturâ diuinâ possunt accipi; quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in traditione, sancti Apostoli tradiderunt.*

Probatur 4. ex eo quòd multa sunt, quæ fide diuina credimus, quæ tamen nusquam in Scripturis reperiuntur: e. g. credimus in vna diuina essentia esse tres personas distinctas; & tamen nomen personæ in Scripturis ad id significandum expressum non reperitur. Credimus Filium esse Patri consubstantialem, & ita in Concilio primo Nicæno definitum est; nec tamen vox consubstantialis habetur in Scriptura. Credimus sanctissimam Mariam Matrem Dei fuisse & esse semper virginem; & Heluidius, Iovinianus, alique contrarium

docentes tanquam hæretici proscripti sunt, ut patet ex S. Epiphanio hæresi 48. & ex S. Augustino hæresi 82. & 84. Item ex S. Hieron. in libris contra præfatos hæreticos; Et tamen nullibi in Scripturis hæc veritas expressa inuenitur. Credimus similiter ad baptismi validitatem necessariò proferendas esse has voces (Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) & tamen nusquam in Scripturis hæc prolatio ore facienda præscribitur, aut necessaria esse dicitur. Denique ipsam Scripturam sacram esse à Deo reuelante, ac in eâ verbum Dei contineri, nusquam nisi ex traditione scimus; & tamen ut articulum fidei credimus. Ergo multa sunt quæ fide diuina creduntur, licet in Scripturis expressa non habeantur.

Obseruandum est autem, præter traditiones illas Apostolicas, seu diuinas, esse quasdam alias purè ecclesiasticas, quæ ipsius Ecclesiæ seu prælatorum & pastorum vel auctoritate vel approbatione expressâ aut tacitâ, post Apostolorum tempora introductæ sunt. Quæ licet parem cum Apostolicis auctoritatem non habeant, meritò tamen à Christianis seruandæ sunt, sicut & aliæ leges ab Ecclesia ipsis impositæ.

S E C T I O V.

De Symbolo Fidei.

CV M inter Apostolicas traditiones vna ex præcipuis, & populo Christiano maxime necessariis, sit Symbolum fidei; ideo de illo breuiter hîc agendum est. Itaque

Dicendum 1. valdè necessarium fuisse con-

di libellum illum, qui dicitur vulgo Symbolum fidei; quo primaria Catholicæ fidei capita, velut in compendium breuissimum, redigerentur.

Hac enim breuitate (vt docet S. Augustinus lib. 1. de Symb. ad catech. c. 1.) consultum fuit idiotis rusticis & pueris, vt fidem explicitam de præcipuis mysteriis facilius concipere & retinere possent. Deinde eadem breuitas aptissima fuit, vt fidei vnitas & conformitas toto orbe facilius seruaretur; omnesque Christiani essent vnus labij & vnus oris, vt innuit S. Irenæus lib. 1. contra hæreses cap. 3.

Dicendum 2. Symbolum fidei Catholicæ ab Apostolis fuisse conditum.

Hoc tanquam certum tenendum est: ac merito temeritatis & erroris damnandus Erasmus, qui præfatione ad suas paraphrases in S. Matthæum dubitat de hac veritate; quam tamen indubitatam vniuersa semper tenuit Ecclesia, & quam vnanimiter docent sancti Patres, vt S. Ambrosius in sermone de Elia & ieiunio, S. Hieron. Epist. 61. S. Leo Epist. 13. S. August. serm. 2. Dominicæ in Palmarum ramis: vbi etiam vnicuique Apostolorum suum articulum tribuit. Et ideo illud fidei compendium vocatum est Symbolum, quasi collatio & mutuum consilium: quia scilicet (vt docet S. Clemens Epist. 1. ad Iacobum) Apostoli communi consilio inter se habito illud condiderunt: vel quia est quasi indicium vel signum, quo fideles ab infidelibus discerni possent, vt notat idem S. Clemens ibidem.

Dicendum 3. alia quoque fidei Symbola in Ecclesiâ Catholicâ edita esse variis temporibus, occasione diuersarum hæreseon erumpentium: quæ tamen nihil aliud continent, quàm pleniorē ipsius Symboli Apostolici explicationem. Sunt autem tria præ cæteris in Ecclesiâ recepta.

Primum est illud, quod in 1. Concilio Nicæno aduersus hæresim Arrij editum fuit; in quo ea, quæ ad diuinitatem filij spectant (quam impiè negabat Arrius) fusiùs expōnuntur.

Secundum Symbolum editum fuit in Concilio Constantinopolitano 1. contra Macedonium hæreticum, qui diuinitatem sancti Spiritus impugnabat: in quo proinde, quæ ad ipsius Spiritus sancti diuinitatem spectant fusiùs explicantur. Et illud idem est, quo Ecclesia Romana in Missæ sacrificio vtitur; vno tantùm verbo aduersus errorem Græcorum addito, quo profitetur Ecclesia Spiritum sanctum, non tantùm à Patre, sed etiam à Filio procedere. Cui Symbolo etiam ipsi Græci cum eorum Patriarcha in Concilio Florentino subscripserunt.

Tertium denique Symbolum est S. Athanasij, quod ipse, cùm Arrianis persequentibus Romæ profugus esset, composuit, & Iulio summo Pontifici obtulit; illi tanquam Christi vicario; fidei suæ rationem reddens: quod postea vniuersa Ecclesia in tanta veneratione habuit, vt vndique terrarum (sic docet Baronius ad an. Christ. 340.) variis idiomatibus versum fuerit; & pro legitima fidei professione susceptum.

SECTIO VI.

*An obiecta Fidei creuerint successu
temporis.*

SENSUS quæstionis est, an plures veritates, tanquam à Deo reuelatæ, vno tempore credendæ fuerint, quàm alio; v.g. tempore legis gratiæ, quàm legis Mosaicæ; item his posterioribus sæculis post tot Conciliorum in materia Fidei definitiones, quàm primis Ecclesiæ temporibus, in quibus nulla vel paucissima Concilia habita fuerant. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. eandem fuisse prorsus fidem, etsi non æqualiter explicitam, in sanctis Patriarchis ante Christum, quæ postea fuit in Apostolis, & aliis Christianis post eius aduentum.

Probatur 1. ex S. Paulo Epist. 2. ad Cor. cap. 4. vbi postquam locutus est de Fide antiquorum Patriarcharum, hæc verba subiicit: *Habentes autem eundem spiritum fidei, credimus; propter quod & loquimur.*

Probatur 2. ex sanctis Patribus. S. Epiphonio lib. 1. contra hæreses initio ipsius libri, vbi loquens de Fide Patriarcharum, *illa*, inquit, *eandem obtinebat, qua hodie in sanctâ & Catholicâ Dei Ecclesiâ perseuerat Fides.* Et S. August. lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 47. *Vnus*, inquit, *Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus in carne venturus, sic antiquis sanctis prænunciabatur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est; ut una eademque fides per ipsum omnes præ-*

destinatos perducant ad Deum.

Dicendum 2. nec Concilia, nec summos Pontifices, cum aliquam veritatem ad fidem pertinere definierunt, condidisse novos fidei Articulos: sed illas veritates iam diuinitus reuelatas, quæ non ita perspectæ ac cognitæ fidelibus erant, vel quæ hæresibus obscuratæ videbantur, suæ luci reddidisse, ac fidelibus credendas proposuisse.

Probat 1. ex Apostolo Epist. 1. ad Timoth. cap. 6. *O Timothee! depositum custodi. Quæ Apostoli verba explicans Vincentius Lirinensis lib. 1. aduer. hæres. c. 27. Quid est, inquit, depositum, quod tibi creditum est, non quod à te inuentum? quod accepisti, non quod excogitasti? rem non ingenij, sed doctrinæ, non usurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis; rem ad te perductam, non à te probatam; in qua non author debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens.*

Probat 2. ex praxi totius Ecclesiæ, etiam in Conciliis Oecumenicis; in quibus, quando aliqua difficultas in materia Fidei solvenda erat, diligens semper Scripturarum, & Conciliorum, ac sanctorum Patrum inquisitio fiebat. Vnde S. Basilii (vt refertur lib. 7. historiæ tripartitæ cap. 36.) dicebat Episcopos, non esse inuentores alicuius doctrinæ, sed tantum custodes depositi sibi per Apostolos commissi.

CAPVT III.

De obiecto formali Fidei.

PER obiectum formale Fidei, intelligimus motiuium illum, quo intellectus excitatur ad assentiendum diuinæ reuelationi. Certum est autem obiectum illud formale ad Deum, vtpotè omnis veritatis fontem, referri debere; cùm Fides sit virtus Theologica, quæ Deum vt obiectum suum immediatè attingit. Sed difficultas est, sub qua ratione ad Deum referatur. Cuius difficultatis solutio ex dicendis in sectionibus sequentibus pendet.

S E C T I O I.

An Deus, quatenus est suprema & infallibilis veritas reuelans, sit formale obiectum Fidei.

NO T A N D U M est veritatem hoc loco sumi, non pro veritate transcendentali (vt loquuntur Philosophi) quæ omnibus rebus inest, in quantum veram habent entitatem; sed pro veracitate, qua quis verax est in dicendo.

Hæc autem veracitas, vt sit perfecta & infallibilis, duo requirit in eo qui loquitur. 1. talem sapientiam, vt perfectè & infallibiliter cognoscat rem, de qua loquitur; ita vt errare aut decipi nullomodo possit. 2. talem bonitatē, vt neq; velit eum fallere, cui loquitur, neque etiam illud velle possit. Hoc prænotato, pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. obiectum formale Fidei, seu rationem formalem, qua mouetur intelle-

Quod ad assentiendum, esse supremam & infallibilem Dei veritatem. Ita S. Thomas 2. 2. q. 1. a. 1.

Probatur 1. ex Apostolo Epist. 1. ad Cor. c. 2. *Vt Fides vestra, non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Et Epist. 1. ad Thess. cap. 2. *Cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei; accepistis illud, non ut verbum hominum, sed sicut verè est verbum Dei.*

Probatur 2. ex sanctis Patribus. S. Basil. in ser. de Fidei confessione, seu de vera ac pia Fide in Asceticis; *Est, inquit, Fides eorum, qua dicta sunt, assentiens approbatio, sine ulla hesitatione, cum animi persuatione de veritate eorum, qua Dei munere sunt prædicata.* Et S. Aug. lib. 11. de Ciuit. *Vt mens, inquit, in fide fidentiùs ambularet ad veritatem; ipsa veritas Deus, Dei filius, homine assumpto, non Deo consumpto, eandem constituit ac fundauit Fidem.*

Probatur 3. hac ratione, quam S. Thomas insinuat loco citato: illud est obiectum formale Fidei, propter quod immediatè & formaliter credimus rebus fidei. Atqui non ob aliam formalem & immediatam rationem illis credimus, nisi quia Dei summè & infinitè veracis autoritate & attestatione nituntur. Ergo Deus, quatenùs summè & infinitè verax, seu quatenùs suprema & infallibilis veritas, est obiectum formale Fidei. Maior euidentius est; minor probatur exemplo Fidei humanæ, quæ non alio motiuo innititur, quàm veracitate attestantis; nec ob aliam rationem credimus alicui, nisi quia veracem arbitramur: & quò magis constat il-

lum esse veracem, eò etiam firmior Fides eius attestatiōi habetur. Vnde similiter dicendum est Fidem diuinam Diuina veracitate, tanquàm formali & immediata ratione, niti.

Dicendum 2. actualement reuelationem earum rerum, quæ credendæ sunt, pertinere ad rationem obiecti formalis Fidei.

Probatur 1. ex variis Scripturæ locis, in quibus reuelatio diuinitus facta, ponitur vt basis & fundamentum, cui omnis Fides nostra innititur. S. Matth. cap. 16. *Beatus es Simon Bariona; quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.* Ad Galat. cap. 1. *Notum vobis facio Euangelium; quia non est secundum hominem: neque enim ab homine accepi illud, nec didici, sed per reuelationem Iesu Christi.*

Probatur 2. ex S. Athanas. orat. (quòd vnus sit Christus) vbi de fide loquens, *Oportet, inquit, in sublimirationem istarum rerum petere, non humi ex sanguine & carne conquirere, sed ex reuelatione diuina & caelesti.* Et ex S. Iren. lib. 4. cap. 14. *Deum scire nemo potest, nisi Deo docente.*

Probatur 3. hac ratione: Fides est rerum non apparentium, (vt loquitur Apostolus) & quæ in cor hominis non ascenderunt: Atqui eiusmodi res sublimes minimèque apparentes non possunt aliter credi Fide diuina, quàm per reuelationē Dei. Fides enim illa necessariò requirit, vt homo cū firmissimo assensu, qui omnē penitus dubitationem excludat, rebus illis inhæreat; non potest autem, imò nec debet talem assensum præbere, nisi certò sciat Deum esse, qui res illas reuelauit: vbi

enim supponit verè Deum illas reuelasse, statim videt se debere firmiter, & citrà omnem dubitationem assentiri; cùm Deus, nec falli, nec fallere possit.

Obiicies, constare ex Euangelio multos credidisse in Christum, non propter reuelationem primæ & infallibilis veritatis, sed propter miracula ipsius Christi.

Responderur miraculorum patratiōem, non fuisse, propriè loquendo, motiū formale & immediatū, quo fides illorum supernaturalis innixa est; sed fuisse tantū rationem inductiuā ad hoc, vt agnoscerent diuinæ veritati esse credendum. Quod vt facilius intelligatur,

Notandum est, obiectum aliquod materiale Fidei supernaturalis, posse duobus modis fieri credibile. 1. per miracula, & alia similia motiua; (de quibus infrà) quæ id tantū euincunt, vt per illa homo agnoscat tale obiectum prudenter credi posse. 2. per reuelationem primæ & infallibilis veritatis, quæ, vt talis cognita, facit hominem firmissimè, & citrà omnem dubitationem illud credere.

Vnde duplex formari potest iudiciū intellectus circa tale obiectum. 1. quo iudicat tale obiectum prudenter, & cum maxima ratione credi posse. 2. quo iudicat illud esse infallibiliter verum ob diuinā reuelationem; & sic firmissimè ac indubitanter credi debere. Ex quibus primum est naturale, nec pertinet propriè ad rationem Fidei: secundum verò, est verus ac proprius Fidei supernaturalis actus, soli veritati diuinæ reuelanti innixus.

SECTIO II.

An reuelatio diuina , vt fit formale obiectum Fidei , debeat esse obscura & ineuidens.

DVOBV S modis potest diuina reuelatio esse obscura , seu ineuidens. 1. ex parte rei reuelatæ ; quando ipsa non repræsentatur per reuelationem euidenter intellectui. 2. ex parte Dei reuelantis ; quando non constat euidenter ipsam reuelationem esse à Deo. Est ergo quæstio , an vtroque modo reuelatio debeat esse obscura. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. reuelationem diuinam, quatenus est obiectum formale Fidei, debere esse obscuram & ineudentem ex parte rei reuelatæ.

Probatur 1. ex Apostolo ad Hebr. 11. *Fides est argumentum non apparentium.* Et epist. 1. ad Corinth. cap. 13. loquens de cognitione , quam nunc habemus per Fidem, & comparans illam cum visione beatifica; *videmus, inquit, nunc per speculum, & in anigmate; tunc autem facie ad faciem.*

Probatur 2. ex S. Aug. tract. 4. in Ioan. *Quid est Fides, nisi credere, quod non vides?* Et S. Chrysost. hom. 22. in epist. ad Heb. *Fides est aspectus eorum, quæ non sunt manifesta*

Probatur 3. ex eo quòd experienciâ ipsâ constat, nos nullam euidentiam propriè dictam habere de mysteriis, quæ per Fidem credimus. Et, si aliqua sit ipsius Fidei veri-

tas, quam euidenter agnoscamus; prout ita cognoscitur, ad fidem non pertinet, sed ad aliquod aliud genus cognitionis.

Obseruandum est huius assertionis veritatem talem esse, vt illius oppositum inter Manichæorum hæreses recensuerit S. Augustinus lib. de vtilitate credendi. cap. 1. Vbi ait illos existimasse, vana superstitione teneri Christianos in eo, quod Fides illis imperaret ante rationem: & hanc fuisse inter Manichæos & Catholicos differentiam; quod Catholici crederent, vt cognoscerent; Manichæi autem prius vellent cognoscere, vt postea, si liberet, crederent.

Obiicies hæc Christi verba Ioan. 20. *Quia vidisti me Thoma, credidisti*: ex quibus infertur S. Thomam prius vidisse, ac proinde euidentiam habuisse; & postea credidisse.

Respondetur cum S. Gregorio. Hom. 26. in Euang. sanctum Thomam aliud vidisse, aliud credidisse: vidisse scilicet Christi humanitatem, credidisse diuinitatem; proindeque euidentiâ eius, quod credidit nō habuisse.

Dicendum 2. ad perfectam rationem Fidei necessarium esse, vt reuelatio diuina sit etiam obscura & incuidens ex parte reuelantis.

Probatur ex iis omnibus sacrae Scripturae, & SS. Patrum autoritatibus, quibus supra ostensum est, reuelationem diuinam obscuram esse debere ex parte rei reuelatae. Quia, quidquid cognoscitur euidenter à Deo esse reuelatum, eo ipso quo vt tale cognoscitur, cessat esse obscurum; sed fit aliquo modo

euidens intellectui propter infallibilitatem Dei reuelantis.

Quod quamuis verum sit, probabilis tamen est illorum sententia, qui existimant Fidem posse subsistere cum euidentiâ ex parte Dei reuelantis. Sed semper verum est, Fidem cum tali euidentiâ, fore in ratione fidei longè imperfectiorem illâ, in cuius assensu nulla prorsus reperiretur euidencia, imò maxima obscuritas, tam ex parte rei reuelatæ, quàm ex parte Dei reuelantis.

Ex dictis aliquot consuetudines colligi possunt.

Primum est, obiectum fidei non posse propriè cognosci sensibus. Vnde S. Greg. Hom. 26. in Euang. *Fides, inquit, illarum rerum est, quæ apparere non possunt; quæ enim apparent, iam fidem non habent.*

Secundum est, nihil propriè loquendo sciri posse per fidem, sed tantum credi. Licet diuersis mediis eiusdem veritatis duplex notitia in eodem intellectu possit reperiri: vna obscura per fidem; altera euidens, per demonstrationem scientificam: quo pacto v. g. & credimus & scimus esse vnum Deum: credimus, quia Scriptura credendum proponit; scimus, quia naturali ratione demonstrari potest.

Tertium est, inter hæc duo media cognitionis, hanc esse differentiam; quod cognitio per scientiam euidens sit; cognitio verò per fidem, quamuis obscura sit, certitudine tamen & infallibilitate antecellat; cum maximè certo & infallibili fundamento nitatur, nempe reuelatione & attestatione di-

uina. Vnde S. Thomas 2. 2. q. 4. a. 8. ad 2. dicit hominem multò magis esse certiorē de eo, quod audit à Deo, qui falli non potest; quàm de eo, quod videt propria ratione, quæ falli potest.

SECTIO III.

An diuina reuelatio debeat esse publica vel priuata.

NOTANDVM est, reuelationem illam dici publicam, quæ Prophetis & Apostolis à Deo facta est pro tota Ecclesia, & per totum orbem publicata; priuatam verò, quæ alicui personæ priuatæ fit.

Hoc prænotato, sensus quæstionis duplex esse potest. 1. An sufficiat, reuelationem illam diuinam, quæ ad obiectum formale fidei pertinet, esse publicam, & toti Ecclesiæ factam; an verò præterea priuata aliqua reuelatio, unicuique credentium facta, requiratur. 2. an, si daretur aliqua reuelatio priuata, illa sola sufficere possit ad formale obiectum fidei supernaturalis. Pro cuius duplicis quæstionis resolutione

Dicendum 1. publicam reuelationem sufficere ad rationem obiecti formalis fidei, eamque singulis sufficienter applicari per Euangelij prædicationem, & Ecclesiæ auctoritatem; nec opus esse ullâ aliâ priuatâ.

Hæc assertio de fide est contra Calvinistas, qui in articulo 4. confessionis Fidei suæ profitentur, se libros Scripturæ canonicos, à non canonicis dignoscere, non tam communi Ecclesiæ consensu, quàm interiori te-

stimonio, & suasionem Spiritus sancti.

Refellitur hic error, & veritas nostræ assertionis probatur 1. ex cap. ultimo S. Marci, ubi postquam Christus discipulis suis dixit: *Euntes in mundum uniuersum, predicate Euangelium omni creatura*: statim subiungit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui uero non crediderit, condemnabitur*. Quibus verbis aperte declarat, reuelationem factam Apostolis, & per prædicationem illorum aliis notificatam, sufficere, ex parte notificationis ipsius obiecti, ad credendum: si quid enim aliud requireretur, Christus eos, qui credere nolent, damnationi æternæ non subiiceret.

Probatur 2. autoritate S. August. lib. 1. de Doct. Christ. statim initio, ubi agit ex professo contra eos, qui dicunt se accepisse diuinitus cognitionem Scripturarum; monetque unumquemque debere sibi cauere ab illa superbissima & periculosissima tentatione, ut velit edoceri à Deo & non ab hominibus: quod ibi pluribus exemplis urget.

Probatur 3. ex eo quod (ut refert Eusebius lib. 5. histor. Eccles. cap. 15.) iam à primis Ecclesiæ temporibus Montanus & Maximilla, tanquam hæretici damnati sunt, quod particulares reuelationes prætenderent, contra Ecclesiæ consuetudinem, tum traditione, tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eò usque deriuatam.

Dicendum 2. licet priuatæ reuelationes valde dubiæ sint & suspectæ; si tamen alicui

personæ certò innotesceret , reuelationem sibi aliquam à Deo esse factam , illa ei posset sufficere ad credendum.

Hoc constat 1. ex eo quòd in sacris litteris recensentur priuatæ quædam reuelationes à Deo factæ , quibus fides habita est ; vt Gen. cap. 15. refertur Abrahæ , tanquam priuatæ personæ , factam fuisse reuelationem à Deo , quòd filius ipsi nasciturus esset ; quod ipse credidit ; vnde dicitur de illo : *Credidit Abraham Deo , & reputatum est illi ad iustitiam.*

Constat 2. ex Concilio Trident sess. 6. cap. 12. & can. 16. vbi docet & definit neminem posse esse certum , certitudine fidei , de suâ gratiâ & finali perseuerantiâ , nisi per specialem Dei reuelationem. Quibus verbis supponit , assensum supernaturalem fidei posse sufficienter inniti reuelationi factæ à Deo alicui , tanquam priuatæ personæ.

Diximus in assertionem ; si reuelatio priuata , tanquam diuinitus facta , certò innotescat : & in eo præcipua versatur difficultas ; qua ratione scilicet possit certò innotescere reuelationem illam priuatam esse à Deo. De qua proinde sectione sequenti nobis agendum est.

Porrò notandum est , nos in hac sectione locutos esse tantùm de iis , quæ requiruntur ex parte obiecti ad aliquid credendum supernaturaliter. Certum est enim , præter publicam reuelationem , & externam Euangelij prædicationem , necessariam quoque esse in subiecto fidei , seu in persona credente , internam gratiam excitantem & adiuuantem , vt supponimus ex tractatu de Gratia.

SECTIO IV.

Vnde possit dignosci, an reuelatio priuata sit à Deo, ac proinde sufficiens pro eliciendo actu fidei.

SICUT nemini dubium esse debet, quin aliquando Deus priuatis quibusdam personis res aliquas olim reuelauerit, & nunc etiam pro suo beneplacito reuelare possit: sic experienciâ nimis crebrâ compertum est, plurimas reuelationes, quas priuatæ personæ sibi factas prætendunt, variis illusionibus & erroribus esse refertas: vnde Synesius. Epist. § 4. ante duodecim sæcula conquestus est, multos tùm temporis priuatos homines, & etiam sacerdotes, finxisse somnia pro reuelationibus.

Vt ergo veritas ab errore & illusionem in hac materia dignosci possit, aliquas obseruationes ex probatissimis authoribus collectas hîc breuiter proponemus, quæ maximam cuius hac in re lucem afferre possunt.

Obseruandum igitur 1. qualis sit persona, quæ sibi factâ esse reuelationem aliquâ dicit.

Ac Primo, num sit sana in fide. Quamuis enim Deus infidelium linguâ ad enunciandas aliquas veritates vti possit, & aliquando etiâ vsus sit: tamen, cùm hoc rarissimè fecerit, & è contra dæmon sæpissimè talibus illuserit, & reuelationes falsas, aut blasphemias & aliis impietatibus immixtas, ipsis suggesserit (vt testantur annales sacri in Manete, Montano, & pluribus aliis hæresiarchis) meritò defectus veræ & sanæ fidei in ea persona,

cui fiunt reuelationes, maximam præbet rationem, non solùm dubitandi, an tales reuelationes à Deo sint; sed etiam illas penitus repudiandi, tanquàm à spiritu erroris & mendacij suggestas.

Videndum prætereà, num fidei sinceritatem, vitæ ac morum integritas virtutesque commendent; & præsertim humilitas: anè contrà vitia & imperfectiones notabiles illam dehonestent. Ideò non credendum superbis, ambitiosis, carnalibus, impatientibus, odia exercentibus, alios diffamantibus, vel pecunias hinc inde corrodentibus; nec etiam hypocritis, qui singularia quædam affectatæ pietatis aut pœnitentiæ signa, per superiores minimè approbata, ostentant. Hoc argumento vsus est olim vnus ex antiquis Patribus, Apollonius nomine, (vt refert Eusebius lib. 5. hist. Eccl. c. 17.) ad conuincendum falsitatis reuelationes & Prophetias Maximillæ & Quintillæ mulierum, quæ in secta Montanistarum primas partes tenebant; eo quòd (vt refert hic author) essent pecuniæ cupidæ, fœnus exercentes, tesseriis & tabulis ludentes, deditæ choreis, & cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum. Certè Christus Dominus loquens de falsis Prophetis, & docens, qua ratione à veris discerni possent, nihil aliud dixit Matt. 7. nisi; *A fructibus eorum cognoscetis eos.*

Consideranda est prætereà corporis & animi constitutio in tali persona: an sit v. g. parum firma valetudo, aut quæ præferat redundantiam bilis atræ; an habitus corporis inc-

diâ, vel infomniis plus æquo sit deformatus; an cerebrum læsum sit; an imaginatio turbida, &c. Eiusmodi enim personis dæmon facillimè illudere & imponere potest, vt experientiâ satis constat.

Non est etiam negligenda ætatis & sexus differentia.

Si enim ætas caduca sit, delirij periculum est: si puerilis, leuitatis & morbi imaginosis; quia (vt medici testantur) pueri sunt cerebro humidiores, & pleni vaporibus; ac proinde facili negotio commouentur.

Quod spectat ad sexum, certum est mulieres esse imbecilliores, abundare passionibus admodum acris & vehementibus; quare, quod à passione natum, id sæpè à veritate profectum putant. Sunt etiam naturæ humidioris: humidum verò facilius commouetur, & varias impressiones recipit; ideò citius imaginantur. Cùmque minùs ratione polleant, & minùs habeant prudentiæ, facilius est dæmoni eas similitudine falsa & apparente deludere. Ea de causa notatur à quibusdam, paucas admodum in sacris paginis reperiri mulieres, quæ Prophetiæ dono præditæ fuerint. Et in historia Ecclesiastica refertur, plures mulieres imaginationibus suis, tanquàm reuelationibus à Deo immisfis, adhærentes, non solum se ipsas, sed & plures alios, & etiam viros quosdam eruditos, in errorem induxisse. Testis est sui temporis doctissimus Tertullianus, qui dum visionibus & reuelationibus muliercularum confidit, in hæresim, & varias absurditates turpissimè delapsus est.

Observandum 2. qualis sit ipsa reuelatio.

Ac primò an conformis sit sapientiæ illi, quæ de cælo est. Talis autem erit, si (vt ait Gerson in tractatu de probatione spirituum) qualitates à S. Iacobo, c. 3. enumeratas habuerit: si nimirum sit, *Pudica, modesta, suavisibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis.* Videndum est igitur, an in ea reuelatione reperiatur aliquid oppositum veritati, & doctrinæ Christi Domini; an aliquid modestiæ, humilitati, charitati aut aliis virtutibus repugnans; an aliquid curiosum, inutile, aut lucrum aliquod & commodum temporale tantummodò spectans; an reddat personam proprio iudicio vel propriæ voluntati magis addictam, quæ superiorum censuram, aut refugiat, aut etiam contemnat. Hæc enim indicia, & alia similia satis euincunt, talem reuelationem à Deo esse non posse.

Præterea, quando in eiusmodi reuelatione suadentur aliqua, quæ bona & pia videntur; diligenter perpendendum est, an simul alia etiam suadeantur, quæ sint vana, inutilia, improba, aut pietati aduersa: hæc est enim ars, qua frequenter dæmon plures decipit: Vnde S. Arsenius (vt refert Metaphrastes in eius vita) monebat, vt caueremus, ne boni alicuius prætextu dæmō in mala nos impelleret.

Frequentia item nimia reuelationum merito illas suspectas reddere debet: neque enim Deus, nisi maximis & grauissimis de causis, aliquid reuelare solet: & quamuis ante Christi aduentum essent crebriores reuelationes, eò quòd mun-

do tenebris errorum aperto tunc essent necessariæ, vt illis quasi quibusdam faculis & luminaribus, in illa nocte cæcitas hominum iuuaretur: At nunc, exorto sole veritatis, & diffusâ vndeque Euangelij luce, cùm minùs necessariæ sint, rariùs à Deo fieri solent.

Videndi sunt super hac materiâ præfatus Ioannes Gerson in dicto tractatu de probatione spirituum: S. Vincentius Ferrerius in tractatu de vita spiritali cap. 11. & 12. Martinus Delrio lib. 4. Disquisitionum magicarum cap. 1. quæst. 3. & alij plures, qui de hac re fusiùs egerunt.

SECTIO V.

An fidei diuina possit subesse falsum.

HVIUS quæstionis, quæ à S. Thoma & aliis Theologis communiter proponitur, resolutio lucem dabit variis difficultatibus, quæ in materiâ fidei occurrere possunt, ideòq; à nobis prætermitti non debuit. Duplex autem sensus illius esse potest. 1. an possit fidei subesse falsum ex parte primæ veritatis reuelantis: hoc est, an possit fieri, vt aliquid falsum reueletur à Deo. 2. an possit fidei subesse falsum ex parte eius, qui credit: hoc est, an fieri possit, vt quis per actum fidei supernaturalis, aliquid bona fide credat tanquam verum, quod tamen falsum sit.

Pro cuius resolutione in priori sensu dicendum est, impossibile esse Deum, siue per se, siue per alios, aliquid tanquam verum affirmare, credendumque proponere, quod
non

non sit reipsa verum.

Hoc constat ex variis Scripturæ locis. Num. 23. *Non est Deus ut homo, ut mentiatur.* Psal. 144. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* S. Luc cap. 21. *Calum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

Et certè, si reuelationi diuinæ posset subesse falsum, nulla ampliùs esset fidei certitudo, & tota Scripturarum authoritas corrueretur; ac proinde totius Christianæ religionis fundamenta euerterentur: quia semper incertum esset, an id, quod credendum proponeretur, foret verum; quod est contra omnem rationem, & dici nullatenùs debet. Vnde Apostolus, in Epist. ad Hebr. c. 1. *Abundantiùs, inquit, volens Deus ostendere sollicitationis heredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est Deum mentiri, fortissimum solatium habeamus.*

Obiicies 1. in Scripturis sacris reperiri aliquas propositiones contradictorias; quarum ea est conditio, vt si vna vera est, altera sit falsa: vnde sequi videtur, Deum in vno Scripturæ loco verè locutum esse, & in altero veritati contradixisse.

Respondetur nullam in Scripturis sacris reperiri contradictionem, vt rectè probat S. Augustinus in lib. de consensu Euangelistarum. Si enim aliquid negatur in vno loco, quod in altero affirmetur, hoc fit iuxta varios sensus: e. g. apud S. Ioannem cap. 16. dixit Christus: *Pater maior me est.* Et cap. 10. dixerat: *Ego & Pater vnum sumus.* Quæ

verba, licet primo aspectu sibi repugnare & contradicere videantur, optimè tamen inter se cohærent, & verissima sunt: prior enim locus intelligendus est de Christo, vt homine; secundus de eodem, vt Dei Filio, & eiusdem cum Patre substantiæ & naturæ.

Obiicies 2. Deum in Scripturis multa per se, vel per Prophetas prædixisse, tanquam euentura; quæ tamen postea non eueniunt.

Respondetur cum S. Thoma 1. p. q. 19. a. 7. ad 2. & 2. 2. q. 171. a. 6. ad 2. tales prophetias fuisse tantum, vel comminatorias, vel conditionales. Interdum enim (vt ait sanctus Doctor) Deus prædixit aliquid, non quod absolutè & simpliciter futurum erat, sed tantum sub certa conditione; quam tamen ob aliquas rationes sibi notas reticebat, nec cognosci volebat.

Obiicies 3. Deum aliquando in Scripturis mouere & inducere alios, vt decipiant, & falsum aliquid dicant & denuncient; aut immittere spiritum erroris; & causam esse, cur alij decipiantur.

Respondetur ijs omnibus Scripturæ locis, in quibus hæc & similia dicuntur, significari tantum permissiuam Dei voluntatem, qua Deus finit ista euenire. Quæ tamen permissua voluntas aliquando in sacris litteris explicatur terminis importantibus, vel imperium, vel etiam causalitatem seu influxum in effectum, vt rectè obseruat S. Damasc. lib. 4. de fide, cap. 20. *Moris est, inquit, diuina Scriptura, permissionem Dei vocare eius actionem.* Vnde S. Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 2. *Modus, inquit, quo traditus*

est homo in Diaboli potestate, non ita intelligendus est, quasi hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit; sed quòd tantum permiserit.

Quòd si quæstio proposita in 2. sensu intelligatur. Pro illius resolutione dicendum est, assensum illum, quo quis crederet aliquid falsum, existimans illud esse verum, non esse fidei supernaturalis.

Hoc constat ex eo quòd Concilium Tridentinum sess. 6. dicit, *Quòd nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse consecutum.* Quibus verbis apertè declarat fidei supernaturalis assensum ita esse certum, ut illi nullo modo falsum subesse possit. Unde sequitur, assensum illum, cui falsum subest, aut subesse potest, non esse fidei supernaturalis.

Obiicies assensum illum, quem quilibet fidelium elicit, v. g. circa hanc aut illam hostiam consecratam in particulari: quòd scilicet corpus Christi realiter sit sub illius speciebus; esse verum assensum fidei supernaturalis: fieri autem posse, ut ibi non sit corpus Christi, vel defectu intentionis ministri, vel defectu materiæ; ac proinde in illo casu posse fidei supernaturali subesse falsum.

Respondetur cum S. Thoma. 2.2. q. 1. a. 3. ad 4. duplicem hinc distinguendum esse assensum. Priorem, quo quis in genere credit corpus Christi esse verè & realiter sub speciebus panis ritè consecratis. Posteriores, quo credit has panis species esse ritè consecratas; ac proinde corpus Christi sub illis realiter contineri. Prior ille assensus, est fidei supernaturalis & diuinæ; cum reuelatione di-

uina innitatur. Posterior verò non item: neque enim ex reuelatione diuina scimus hunc hominem esse sacerdotem, aut intentionem debitam in consecratione habuisse; sed tantum habemus moralem quamdam certitudinem & probabilitatem de his omnibus in particulari.

Neque hinc sequitur species illas panis consecratas non posse absolute & simpliciter adorari, sed tantum sub conditione quòd ritè consecratæ sint. Nam in praxi virtutum moralium (de quarum numero est ipsa religio, per quam cultus patriæ redditur Sacramento Eucharistiæ) sufficit, vt, qui illarum actus exercet, id faciat iuxta rectam rationem, & prudens iudicium. Vnde, cum in præsentī casu iudicemus prudenter species illas in particulari esse ritè consecratas, nec vlla sublit causa rationabilis dubitandi de consecratione illarum; hinc fit, vt purè & simpliciter, ac etiam cum merito, illas adorare possimus. Neque in eo plus est difficultatis vel dubitationis, quàm in reddenda obedientia ijs, quos secundum prudens iudicium, & rectam rationem cognoscimus esse nostros parentes vel principes: quos tamen non tales agnoscimus ea certitudine, cui non possit subesse falsum. Ergo, sicut sufficit moralis illa certitudo, quòd illi tales sint; ad hoc non tantum vt possimus, sed etiam vt teneamur illis debitam obseruantiam reddere, quam illis denegare sine peccato non possumus: sic etiam similis certitudo moralis, prudenti iudicio innixa, sufficit, vt non tantum licitè possimus, sed etiam vt oblige-

Intus ad reddendum patriæ cultum huic hostiæ consecratæ, sub cuius speciebus corpus Christi esse, prudenter, & secundum rectam rationem iudicamus; quem cultum haud dubiè, tanquam minimè debitum, omittere sine graui peccato non possumus.

S E C T I O VI.

*An sit aliqua euidencia credibilitatis in
ijs veritatibus, qua fide supernatu-
rali credi debent.*

CVM suprà dixerimus, obiecta fidei esse obscura, obscurèque à Deo reuelata; & nihilominus illa esse firmissimè ac seclusâ omni dubitatione credenda: inde oritur quæstio, an saltem in iis sit aliqua sufficiens ratio credibilitatis, per quam possit quis agnoscere, & prudenter iudicare, se obligari ad assensum illis dandum.

Est autem obseruandum hæc duo (*esse verum, & esse credibile*) valdè inter se distinguui: prius enim affirmat simpliciter rem ita se habere; posterius verò asserit tantum, dari aliquod sufficiens argumentum, propter quod res illa prudenter credi possit. His prænotatis, pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum est, veritates nostræ fidei, licet obscuræ sint & ineuidentes, esse tamen euidenter credibiles.

Probatur 1. ex his verbis Psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Probatur 2. ex S. Aug. lib. de vtilitate credendi, cap. 15. & 16. vbi fusè agens de hac

euidentiâ credibilitatis , dicit pertinuisse ad prouidentiam Dei , constituere aliquam authoritatem , *Qua, velut gradu certo innitentes , attollamur in Deum , & possimus credere sine temeritate & periculo errandi.* Et paulò post addit nos duobus modis moueri ad credendum , scilicet miraculis , quæ in confirmationem fidei facta sunt , & multitudine populorum illam profitentium : quæ etiam repetit & confirmat in lib. cont. Epist. fundamenti cap. 4. his verbis : *Multa sunt, qua me iustissimè tenent in Ecclesia Catholica gremio : tenet consensus populorum & gentium : tenet authoritas miraculis inchoata , spe nutrita , charitate aucta , vetustate firmata : tenet ab ipsa sede Petri Apostoli usque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.*

Probatur 3. hac ratione: veritates nostræ fidei sunt à Deo reuelatæ , & ad credendum propositæ cum talibus circumstantiis , vt assensus fidei supernaturalis possit circa illas prudenter , & absque vllò leuitatis peccato elici ; aliàs , si leuiter & imprudenter eliceretur , non esset actus virtutis. Atqui talis assensus elici prudenter non potest circa veritates illas , nisi euidentiâ aliquam habeant credibilitatis : neque enim ille prudens esse censeretur , qui temerè & inconsideratè quiduis sibi propositum crederet , nihil in se perpendens , an dignum sit , quod credatur.

SECTIO VII.

Quibus argumentis seu motiuis veritates fidei nostra sint euidenter credibiles.

VARIA sunt argumenta, quibus SS. Patres vsi sunt ad illam credibilitatis mysteriorum nostræ fidei euidentiam demonstrandam: nos ex plurimis illustriora hîc seligemus.

Primum ducit S. Augustinus lib. de vtilit. credendi cap. 14. & cont. Epist. fund. cap. 4. à multitudine, conditione, & autoritate eorum, qui fidem Christianam omnibus sæculis amplexi & professi sunt. Illud enim procul dubio dignum est credi, quod omnes penè Gentium nationes; & in his innumerabiles viri summa autoritate, summo ingenio & eximia doctrinâ præditi, firmiter & seclusa omni dubitatione crediderunt.

Secundum Argumentum duci potest ex consideratione Martyrum propè innumera- bilium omnis conditionis, sexus, & ætatis, qui pro asserenda fidei veritate mortem optetere non dubitauerunt; & tormenta atrocissima, non solum forti, sed etiam alacri animo pertulerunt. Hoc argumento S. Iustinus & ipse martyr, Apolog. 1. ad Senat. Rom. testatur se maxime fuisse permotum, ad fidem Christianam amplectendam.

Tertium ducit S. Chrysostomus Hom. 4. & 5. in 1. ad Corinth. à modo, quo fides & religio Christiana propagata est. Quis enim non obstupescat, si attentè consideret, quæ ratione id factum sit à paucissimis homini-

bus, nullâ eruditione humanâ aut eloquentiâ instructis, nullâ vi aut potentiâ armatis, nulla nobilitate claris, nullâ opulentiâ præstantibus; & præterea eiusmodi res docentibus, quæ naturali hominum propensione essent maximè repugnantes: his tamen non obstantibus, totum ab illis orbem Christo subiugatum esse; & in eo plurimos sapientissimos, eloquentissimos, potentissimos, opulentissimos homines ita esse persuasos; ut ultro desertis patriis religionibus, & abdicatis omnibus naturæ desideriis, Christianæ religionis iugum subierint; & illam fidem, quæ docet abnegare seipsum, crucem ferre, &c. summo studio & affectu professi fuerint: quis, inquam, hoc considerans, non exclamet cum Prophetâ Psal. 76. *Hac mutatio dextera Excelsi?*

Quartum idem S. Chrysostomus hom. 3. in 2. ad Cor. ducit à miraculis ferè innumeris, quæ in confirmationem fidei nostræ variis temporibus & occasionibus sunt diuinitus facta, ut testantur vel ipsi Ethnici. Et hoc argumentum ipsemet Christus Dominus suggessit, cum Apostolis & discipulis patrandorum miraculorum in confirmationem fidei dedit potestatem, apud S. Matth. cap. 10. dicens illis: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eiicite, &c.*

Quintum duci potest à Prophetiis, quæ multis sæculis ante Christi aduentum editæ sunt, vel ipsis Iudæis testibus, qui etiam nunc illas esse veras Prophetias agnoscunt & testantur; in quibus tamen videmus omnia

vitz ac mortis Chrysti myſteria tam diſtinctè fuiſſe prædicta, & tam fideliter ſuo tempore adimpleta; vt ab alio ſpiritu procedere non potuerint, niſi ab illo, cui ſoli omnia nota ſunt & aperta, æque futura atque præſentia. Ad illas Prophetias mittebat Chriſtus Iudæos Ioan. 5. vt ex illarum adimplerone mouerentur ad credendum in ſe: *Scrutamini Scripturas; illa ſunt, qua teſtimonium perhibent de me.* Hoc argumento vſus eſt Tertul. in Apolog. cap. 20. & S. Auguſt. lib. 17. de Ciuit. cap. 15.

Sextum Argumentum, quo tanquam efficaciffimo & fortiffimo, vſus eſt S. Iuſtinus martyr in Apolog. 2. ad Antoninum Pium, & Tertul. in Apolog. c. 39. ducitur à rectitudine & ſanctitate ipſius doctrinæ Chriſtianæ. Illa enim doctrina, quæ ex omni parte ſanctiſſima eſt, meritò & cum ſumma ratione credenda eſt niti fundamento veritatis; cum veritas & ſanctitas maximè inter ſe cohæreant. Atqui talis eſt doctrina Chriſtiana: nihil enim in eâ, niſi rectum & ſanctum; nihil niſi veræ iuſtitix, pietati, charitati, aliifque virtutibus omni ex parte conſentaneum: vnde meritò Prophetæ dixit Pſal. 18. *Lex Domini immaculata, conuertens animas, &c.* Vbi è contra omnes aliæ ſectæ, à Chriſtiana religione alienæ, variis, non ſolùm erroribus & abſurditatibus, ſed etiam vitiis, vanitatibus, obſcœnitatibus, &c. corruptæ & fœdatæ ſemper extiterunt, vt vel ex ipſorum Ethnicorum hiftoriis conſtat.

Denique ipſa Chriſti Domini perſonâ, tot mirabilibus coruſcans, tantâ innocentia

& sanctitate conspicua, tam præclaris virtutibus insignis, tanta humilitate, benignitate, mansuetudine, charitate erga omnes, & etiam acerbissimos hostes, prædita, efficacissimum argumentum suggerit, (vt rectè monet S. Bonaventura in stimulo diu. amor. p. 1. c. 6.) quo conuincantur animi, illius doctrinam dignissimam esse, cui credatur; *Neque aliud nomen sub celo datum esse hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Act. 4.*

SECTIO VIII.

Quodnam sit illud, in quod ultimò fides resoluitur.

SENSVS quæstionis est; in quid fidei assensus ex parte obiecti debeat ultimò resolui; seu ad quod principium reuocari debeat, vltra quod non progrediatur, sed in eo quiescat.

Antequàm autem ad propositam quæstionem respondeatur, vnum est hîc nobis præsupponendum: scilicet ad assensum fidei supernaturalis, præter reuelationem Dei, requiri, vt veritas credenda proponatur ab ipsâ Ecclesiâ, tanquàm à Deo reuelata. Quamuis enim hæc propositio Ecclesiæ non sit de formali ratione ipsius obiecti fidei; est tamen veluti conditio quædam requisita, sine qua fidei Christianæ assensus, secundùm legem ordinariam, elici non debet.

Hoc constat ex ijs Scripturæ locis, in quibus dicitur ea, quæ fidei sunt, ab Ecclesiæ pastoribus & Doctoribus esse discenda. Ierem. 3. *Dabo vobis pastores iuxta cor meum,*

& pascunt vos scientiâ & doctrinâ. Malach. 2. Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius. Ad Ephes. 4. ubi dicitur quod Christus dedit Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum, &c. ut non simus sicut parvuli fluctuantes, & non circumferamur omni vento doctrinæ.

Sancti etiam Patres idem docent. S. August. lib. 1. de moribus Ecclesiæ Cathol. cap. 13. ait Ecclesiam esse magistram totius Sapientia Christianorum. Et cont. Epist. fundamenti cap. 5. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoveret authoritas. Et S. Cyril. Hierosol. catech. 5. Fidem, inquit, si didiceris, promissionem possidebis: & observa illam à sola Ecclesia esse traditam, & ex omni Scriptura munitam.*

Diximus (secundum legem ordinariam) nisi enim Deus ita voluisset, illa Ecclesiæ propositio necessaria non fuisset. Sed pro sua infinita sapientia & bonitate ita disposuit ad maiorem fidei nostræ securitatem & firmitatem; ut ad ea credenda tantum obligaremur, quæ nobis ab Ecclesiâ (cuius authoritas Deo assistente falli non potest) proponerentur: quæ ideò vocatur ab Apostolo 1. Tim. 3. *Columna & firmamentum veritatis*: quam qui audire noluerit, esse nobis debet, sicut ethnicus & publicanus. Matt. 18.

Hoc præsupposito, difficile non erit explicare, quomodo resolutio fidei nostræ fieri debeat.

Si enim e. g. quærat aliquis, quare credas in unâ essentiâ divinâ personarum Trinita-

tem, vel alium quemlibet fidei articulum? distinguere debes; vtrum inquisitio fiat de causa fidei secundum se, cur scilicet firmiter & indubitanter id credas; vel de causa seu ratione, ob quam illam fidem amplexus fueris, & illam profitearis.

Si de primo fiat inquisitio, scilicet cur' firmiter & indubitanter id credas? Respondebis te id credere, quia Deus reuelauit.

Si instet, vndè scias Deum reuelasse? respondebis; quia id habetur ex Scripturis, vel ex diuina traditione.

Si vrgeat, cur credas huic Scripturæ vel traditioni: vltimo loco respondebis; quia Ecclesia talem Scripturam vel traditionem, vt diuinam agnouit; nobisque, vt sic, credendam proposuit. Et in ea Ecclesiæ definitione & propositione fides nostra sisti debet, nec vltra progredi.

Quod si vltèriùs adhuc quærat, quare credas Ecclesiæ, & vndè cognoscas illam in propositionibus suis falli non posse? respondebis te id ex Scripturæ sacræ testimonio cognoscere. Neque propterea vllus erit circulus vitiosus, in eo quòd Scriptura per Ecclesiam, & Ecclesia per Scripturam probeatur. Non enim eadem sed diuersâ ratione fit hæc probatio reciproca: sicut Legatus à Rege missus exhibet primò litteras Principis, & declarat esse veras; sicque earum stabilit authoritatem: postea verò eadem litteræ iam receptæ, vicissim Legati missionem potestatemque ipsi à Rege concessam probant; sed diuersa, vt dictum est, ratione.

Aliter siquidem authoritas est in Legato, & aliter in regiis litteris. In illis enim litteris est tanquàm in signo authentico, quo voluntas regis declaratur. In Legato verò, tanquàm in subiecto in quo authoritas illa recipitur. Sic Ecclesia ostendit & profert Scripturas canonicas, per quas nobis diuina veritas & voluntas innotescit; & vicissim ab ipsis Scripturis authoritatem suam accipit.

Quòd si ista non plenè satisfaciunt, minime mirum videri debet: cùm (vt supradictum est) obscuritas & ineuidentia sit conditio absolute necessaria in rebus credendis; fidesque nostra sustentari & roborari debeat potius à gratiâ internâ, quæ nemini deest, & per quam Deus lucem & vires ad credendum subministrat; quàm ab ullâ demonstratione externâ.

Si fiat inquisitio de secundo, scilicet de causa & ratione mouente ad credendum; & rogetur quis (cùm & diuina reuelatio, & Ecclesiæ propositio obscuritatem & ineuidentiam secum semper iunctam habeant) quid ipsum impulerit, vt hunc quasi labyrinthum rerum obscurissimarum ingrederetur, & hanc fidem amplecti & profiteri vellet. Tunc declarabit & exponet rationes & argumenta credibilitatis, quibus ipse inductus fuerit, & quiuis prudens induci meritò possit, ad amplectendam & profitendam huiusmodi fidem.

SECTIO IX.

*Quomodo actus fidei sit in praxim
redigendus.*

CV M (vt ait S. Thomas 1. 2. q. 55. a. 2.)
virtus sit habitus operatiuus, cuius perfe-
ctio in actione consistit: vt nihil hîc desit eo-
rum, quæ ad fidei perfectionem requiruntur;
restat adhuc videndum, qua ratione fides
actus suos exercere possit. Pro cuius rei ex-
plicatione

Observandum est 1. quòd, quamuis fides,
ad potentiam cognoscitiuam pertineat; ad
illius tamen actum (vt initio huius tracta-
tus dictum est) non solus intellectus, sed
etiam voluntas debet concurrere. Quia,
cum actus fidei, sit actus virtutis, ac proinde
meritorius, debet esse liber; ita vt qui cre-
dit, possit, si velit, non credere; & qui non
credit, possit etiam diuinâ gratiâ adiutus, si
velit, credere.

Observandum est 2. concursum illum vo-
luntatis ad actum fidei in eo consistere, quòd:
ipsa voluntas non tantum applicet intelle-
ctum ad consideranda motiua credibilitatis,
quæ illum ad credendum inducere possunt;
sed etiam quòd efficaciter velit & imperet,
intellectum ea credere propter authoritatem
primæ veritatis, Dei scilicet illa reuelantis
& attestantis, ac per Ecclesiam proponentis;
& sic captiuè ipsum intellectum, quamuis
aliquando reluctantem, in obsequium fidei.
His obseruatis, si quærat quid sit, actum ali-
quem fidei supernaturalis elicere?

Dicendum est, nihil esse aliud, quàm libe-

rè intellectum applicare ad firmiter assentiendum alicui veritati à Deo reuelatæ, & per Ecclesiam nobis propositæ; quia veritas illa est à Deo reuelata, &, vt talis, ab Ecclesiâ proponitur..

Vnde patet ad actû fidei supernaturalis quinque requiri conditiones: quarum si vel vna deficiat, deficit etiam fides.. Quod est. valdè notandum iis, quorû est populum Christianum ad fidem erudire; vt virtutem adeò necessariam verè & perfectè in praxim redigere sciat..

Prima est, vt actus sit deliberatus, & à libera voluntatis electione procedat. Quod illi cum aliarum virtutum actibus commune est..

Secunda, vt habeat pro obiecto veritatem aliquam à Deo reuelatam, siue per Scripturam sacram, siue per diuinam traditionem.. Aliæ enim veritates, quæ à Deo reuelatæ non sunt; quantumcumque ad pietatis sensum excitandum aptæ videantur, ad obiectum tamen fidei non pertinent; ac proinde actus, qui circa illas versaretur, fidei supernaturalis dici non posset.

Tertia, vt intellectus assentiatur veritati à Deo reuelatæ, propter authoritatem Dei reuelantis. Si enim id faciat ob aliquam rationem credibilitatis, non amplius actum fidei elicit: cum fides sola Dei reuelantis authoritate, non verò vlla ratione innitatur.

Quarta, vt firmiter, & seclusa omni dubitatione assentiatur.. Aliàs, si aliquam dubitationem deliberatè admittat, assensus ille non amplius innitetur reuelatione diuina: vel, si innitatur, grauissimam iniuriam Deo infe-

ret, cuius veritatem & infallibilitatem hoc pacto in dubium reuocabit.

Quinta denique conditio est, vt veritas à Deo reuelata, per Ecclesiam credenda proponatur. Cuius conditionis defectu fides hæreticorum non est vera fides supernaturalis : quia veritates, quas credunt, non ab Ecclesiâ, sed à sensu proprio, & particulari iudicio, credendas accipiunt. Et non tantùm ex hoc capite deficit illorum fides ; sed etiam ex eo quòd (vt docet S. Thomas 2.2. q. 5. a. 3.) qui vel in vno articulo à fide deficit, totam fidem amittit ; & S. Aug. quæst. 1. in Matth. asserit, illum omnino deficere à fide, qui falsa de Deo, vel de aliqua parte Christianæ Doctrinæ credit. Vnde inferendum est, quantumcùmque hæretici plurima Christianæ religionis mysteria credere videantur, illos tamen ; non fide supernaturali & diuina, sed fide tantùm & opinione humanâ credere.

Addunt aliqui & sextam conditionem, scilicet vt assensus fidei referatur in Deum, tanquàm finem vltimum. Et hoc quidem verum est, si de fide viuâ, & per charitatem formata sermo sit, cuius omnes actus, saltem virtualiter, ab ipsa charitate informante in Deum referuntur. Verùm, propriè loquendo, tales actus potius actus charitatis, quàm fidei vocari debent ; vnde S. August. serm. 181. de verbis Domini, loquens de fide illa per charitatem formata, dicit, quòd credere in Deum, est Deum diligere : & serm. 6. hanc inter peccatorem & iustum ponit differentiam : quòd peccator quidem credat

DE FIDE:

63

Christo, & credat Christum; sed non credat in Christum: hoc enim sine charitate, qua priuatus est, facere non potest: ac proinde credere in Christum solius iusti proprium est.

Atque hactenus de Fide: nunc de primario eius obiecto; Deo scilicet, nobis agendum est.

TRACTATUS II.

DE DEO.

POST tractatum de Fide, sequitur, ut de illius primario & præcipuo obiecto, nempe Deo, loquamur. Cum verò duplici modo spectari possit à nobis Deus: 1. quatenus est vnus & indiuisus in essentia; 2. quatenus est trinus in personis: Nos hîc illum priori modo considerabimus; de eodem, ut in personis trino, in sequenti tractatu acturi.

Quamuis autem, quæ de Deo, ut pote infinito in omni genere entis & perfectionis, dicenda forent, nullis possint terminis circumscribi: nos ex innumeris veritatibus, quæ in illius infinitæ essentiæ cognitione continentur, paucas tantum, easque nostro captui magis accommodatas, & fidei nostræ illustrandæ magis necessarias, excerpemus: eoque ordine proponemus, quem S. Doctor in prologo 2. quæstionis partis 1. præscripsit: cum dixit tria de Deo quæri posse: 1. an sit: 2. qualis sit: 3. qualiter operetur. Nos igitur illius vestigiis inhærentes, agemus in 1. capite de existentia Dei. In 2. de illius præ-

prietatibus, seu attributis. In 3. 4. & 5. de eiusdem operationibus. In 6. demùm videbimus, qua ratione diuina essentia clarè & perfectè à nobis cognosci possit.

CAPVT I.

De existentia Dei.

SECTIO I.

Quibus rationibus probari possit Deum esse.

QUAMVIS huius quæstionis propositionem pietas interdicere videatur, refugiatque animus vel solùm cogitare, quòd Dei existentia in dubium reuocari possit: nihilominus, cùm non desint impij, qui (vt testatur Propheta Psal. 52.) dicant in corde suo: *non est Deus*; & cùm aliquando etiam pij tentationibus importunis circa ipsam Dei existentiam exagitentur; idèd non erit inutile breuiter hîc rationes præcipuas adnotare, quibus Theologi Dei existentiam, non quidem à priori, hoc est, per causam (quod impossibile est) sed à posteriori, hoc est, per effectus, probare solent. Vt enim rectè dicit Sapiens cap. 13. *A magnitudine speciei & creatura poterit cognoscibiliter creator horum videri.* Et Apostolus ex creaturarum consideratione, Deum ita euidenter cognosci posse dicit, vt planè asserat esse inexcusabiles eos, qui Deum per illas non cognouerunt, vel cognitum non glorificauerunt.

Sunt autem quinque præcipuæ rationes, quibus S. Doctor, & cum illo communiter Theologi, existentiam Dei probant.

Prima ducitur ex motu seu mutatione rerum creatarum. Nam sensu patet aliqua moueri seu mutari. Omne autem quod mouetur, ab alio mouetur: nihil enim mouetur, nisi prout est in potentia ad id, ad quod mouetur; sicut nihil mouet aliquid, nisi secundum quod est in actu, educendo illud de potentia in actum. Et quia non est possibile idem simul esse in potentia & in actu secundum idem; hinc sequitur necessarium, quod oportet aliud esse mouens, aliud motum. Cum autem non procedatur in infinitum (hoc enim impossibile est, & nulla ratione concipi potest,) necesse est deuenire ad aliquem primum motorem, qui à nullo moueatur, & à quo motus omnis aliorum incipiat. Et hunc dicimus Deum.

Secunda ratio ducitur ex consideratione causæ efficientis. In istis enim sensibilibus inuenitur ordo causarum efficientium: nihil enim potest esse causa sui ipsius, alioquin esset prius se ipso. Nec etiam admitti potest progressus in infinitum, ut supra dictum est. Quare necesse est deuenire ad aliquam primam causam efficientem, quæ à nulla alia superiori oriatur, & à qua alij omnes effectus procedant. Et hæc prima causa, est Deus.

Tertia ratio ducitur ex possibili, & necessario. Cum enim ea omnia, quæ videmus in rerum naturâ, possint non esse: si omnia quæ sunt, huius conditionis essent, potuissent omnia non existere; & sic aliquando potuisset nihil esse: & ex consequenti neque modò aliquid esset; cum illud, quod potest

non esse, non potuerit à se ipso incipere esse: neque etiam ab alio, si totum quod est, tale est, ut possit non esse. Quare, ne illud absurdum sequatur, admittendum est aliquod ens necessarium per se, quod semper sit, & quod aliter se habere non possit; à quo alia omnia possibilia suum esse accipiant. Et hoc est, quod vocamus Deum.

Quarta ratio desumitur ex variis gradibus, qui in rebus inveniuntur. In illis enim inuenitur aliquid magis & minus bonum, verum, perfectum, &c. sed magis & minus dicuntur de diuersis, secundum quod diuersimodè appropinquant ad aliquid, quod maximè est, ac proinde quod est optimum, verissimum, perfectissimum; & ex consequenti quod est maximè ens. Quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere, est causa omnium, quæ sunt illius generis. Unde sequitur esse aliquid, quod in omnibus entibus est causa ipsius esse, & totius bonitatis, veritatis, & perfectionis, quæ ipsis inest. Et hoc dicimus Deum.

Quinta deniquè ratio ducitur ex gubernatione rerum. Videmus enim quòd aliqua, quæ cognitione carent, nempe corpora naturalia, operantur propter finem aliquem: quod apparet ex hoc, quia semper, aut frequentius eodem modo operantur: unde patet, quòd non casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea verò, quæ cognitione carent, non tendunt in finem, nisi directà ab aliquo cognoscente & intelligente. Est igitur in rerum natura aliquod perfectissimum intelligens, à quo res omnes naturales in

suos fines diriguntur. Et hoc dicimus Deum.

His rationibus ex S. Doctore desumptis, duas alias magis populares addere possumus. Prima est, qua utitur S. Athanasius libro contra gentiles: ubi Deum esse probat ex conflictu perpetuo elementorum inter se, ob contrarias qualitates, quibus constant. *Quo* quidem conflictu, licet se perpetuò infestent, & ad mutuâ destructionē continuò tendant; tamen illâ non obstante conseruantur, & perseverant in omnem temporum longinquitatem, *Atqui fieri non posset*, inquit ille S. Pater, *ut ista omnia inuicem confligant & contraria durarent, & conseruarentur; nisi summus aliquis esset moderator ac Dominus, qui ea sociaret; cui & elementa ipsa, velut herofamuli, ad nutum obtemperarent.*

Ratione diuersa S. Gregorius Nazianzenus orat. 4. ex pulchritudine, ordine, situ, dispositione, proportionē, &c. rerum omnium huius vniuersi; ac præsertim (ut cætera taceantur) ex tam constanti, tamque mirabili cœlorum motu, solisque accessu & recessu demonstrari posse existimat, esse aliquem summum creatorem & conseruatorem, qui hæc omnia tam diuersa regat ac moderetur. Et S. Chrysostomus homilia nona ad populum Antiochenum ait, creaturas tam clarè suum conditorem prædicare; ut neque Scythæ, neque barbarus, neque Indus, neque ullâ alia gens sit, quæ hanc vocem, omni tubâ clariorem, intelligere non possit.

SECTION II.

*Quibus rationibus demonstrari possit unum
esse Deum, & non plures.*

HIVS veritatis de unitate Dei demonstratione, ex præcedenti de eiusdem Dei existentia necessariò sequitur. Ut enim rectè dixit Tertulianus lib. i. contr. Marcion. cap. 3. *Deus, si non unus est, non est.* Et S. Athan. in lib. contr. Gentiles, *Deos esse multos, perinde esse, ac nullos dicere.*

Ut tamen hæc veritas adhuc clariùs innotescat, variaz suppetunt rationes, quas SS. Patres scriptis suis inseruerunt; ex quibus aliquot seligemus.

Primam ducere possumus ex ipso naturali instinctu hominum; qui, vel in mediis gentilitatis erroribus, tamen communi sermone Deum unicum semper agnouerunt. Nam & cum iurant (ut ait Lactantius lib. 2. institut. Christ. c. 1. & cum gratias agunt, non Iovem, aut Deos multos, sed Deum nominant. Adeò ipsa veritas, cogente natura, etiam ab inuitis pectoribus erumpit.

Secundam rationem desumit S. Athanasius sup. ex ordine & administratione huius mundi. Non enim, inquit, si plures essent rerum creatarum principes, seruari posset eiusmodi uniuersitatis ordo: sed omnia confusa & perturbata forent; cum unusquisque omnia ad suum arbitrium traheret.

Tertiam adhuc rationem nobis suggerit Boëtius lib. 4. de consol. prof. 10. ex eo quòd Deus est summè bonus & summè perfectus.

adeoque summum creaturæ bonum : si enim hæc illi summa bonitas & perfectio deesset , iam non esset Deus : omnes enim in eo conveniunt , ut Deum esse sentiant illud , quod optimum & perfectissimum est ; & quo nihil melius & perfectius excogitari potest. Atqui, si essent e.g. duo Dij, totidemque summa bona ; unum, alterum non esset ; atque adeò mancum & defectuosum esset : quia deesset illi summum bonum, quod esset alter Deus , à quo diuersus esset. Vnde sequitur esse tantum unum Deum, nec plures esse ullo modò posse.

S E C T I O I I I.

*An possit à nobis aliquod nomen Deo imponi,
& qualiter nominari debeat.*

AD priorem quæstionis propositæ partem cum distinctione respondendum est.

Si enim sermo sit de nomine , quod essentiam diuinam perfectè & distinctè , sicuti est, significet ; certum est (ut docet S. Thom. 1. p. q. 23. a. 1.) nullum tale nomen à nobis , quandiù viatores sumus , posse vel exprimi , vel concipi. Cùm enim nomina sint signa & expressiones conceptuum, quos de rebus formamus ; eo tantummodo possumus res aliquas per nomina exprimere , quo eas concipimus , & cognoscimus. Atqui diuina essentia non potest à nobis , quamdiù viatores sumus , perfectè , ut in se est, percipi & cognosci. Ergo nec ullo nomine perfectè , ut in se est, exprimi aut explicari. Vnde communiter SS. Patres vocant Deum innominabilem,

bilem, ineffabilem, &c. Et S. August. in Psal. 85. *Facilius, inquit, dicimus, quid Deus non sit, quàm quid sit: terram cogitas, non est hoc Deus: omnia cogitas, quæ sunt in terra, in mari, in calo; non est hoc Deus: hoc solum possum dicere, quid non sit Deus, non quid sit.*

Si quæstio intelligatur de nomine, quo, licet imperfectè, exprimamus naturam diuinam, aut eius aliquam perfectionem, prout à nobis in hac vita concipi potest: certum est eo modo posse à nobis Deum nominari. Hinc videmus in Scripturis tot illi nomina tribui, illumque vocari Dominum, Deum, Omnipotentem, Æternum, &c. vnde S. August. tract. 13. in S. Ioan. *Omnia, inquit, possunt dici de Deo; & nihil dignè dicitur de Deo: nihil latius hac inopiâ: quæris congruum, non inuenis: quæris quoquo modo dicere, omnia inuenis.*

Ad secundam quæstionis propositæ partē vt respōdeatur, multiplici distinctione opus est.

Eorum enim nominum, quæ Deo tribui possunt; alia sunt negatiua, per quæ profiteamur nihil in Deo defectuositatis aut imperfectionis reperiri; vt quando dicimus illum esse increatum, immutabilem, immensum, &c. Alia verò sunt affirmatiua, per quæ aliquam illius perfectionem, prout à nobis concipitur, exprimimus; vt quando dicimus Deum esse sapientem, iustum, sanctum, &c. In quibus nominibus duo debent considerari, vt recte monet S. Doctor sup. art. 3. scilicet id quod illis nominibus significatur; & modus, quo significatur. Quan-

tum ad id, quod significatur; nomina illa Deo propriè competunt, & magis quàm creaturis. Quantum verò ad modum significandi, non propriè dicuntur de Deo: cum habeant modum significandi, qui creaturis magis, quàm Deo competit.

Rursus nomina affirmatiua, quæ de Deo dicuntur, alia sunt absoluta; vt quando Deus dicitur sapiens, bonus, &c. Quæ quidem nomina (vt rectè notat S. Thomas art. 2.) Deum significant, non prout in se est, sed prout à nobis intelligitur in hac vita. Cum enim intellectus noster ex creaturis Deum cognoscat, sic illum cognoscit, sicut illum creaturæ repræsentant, per illas nempe perfectiones, quas ab eo participant. Vnde (vt ait S. Doctor) cum dicimus (Deus est bonus) sensus est: id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistere in Deo; sed secundum alium longè, imò infinitè excellentiorem modum; & sic de aliis. Alia verò nomina sunt relatiua; qualia sunt illa, quæ aliquam Dei perfectionem significant cum relatione ad creaturas, vel potius creaturarum ad Deum (creaturæ siquidem realem ad Deum habent relationem, non Deus ad illas) vt quando vocamus illum creatorem, redemptorem, iustificatorem, &c.

Aliadenique sunt nomina, quæ solius Dei sunt propria; vt quando vocatur æternus, infinitus, immensus, &c. Hæc enim nomina soli Deo competunt, nec vllis creaturis possunt communicari. Alia verò, quæ aliquo modò sunt ipsi cum creaturis communia; vt cum dicitur iustus, sapiens, fortis, &c. Hæc

eius nomina, etiam de creaturis suo modo dici possunt.

Observandum est autem, vnum esse illi præ ceteris maximè proprium ; scilicet hoc nomen, Deus. Quod, licet ab aliqua eius operatione deriuetur, nimirum à cōtemplatione (ex verbo enim Græco, θεᾱολογία, quod significat considerare seu contemplari, formatum est nomen θεός, à quo vox Latina, Deus) tamen communiter pro ipsa Dei naturâ significandâ usurpatur ; vnde dicit Tertullianus lib. contra Hermog. c. 3. *Deus, substantia ipsius nomen est, id est, diuinitatis. Dominus verò, non substantia, sed potestatis.* Et eo sensu dicit S. Doctor art. 9. nomen illud esse incommunicabile creaturis, cum natura diuina illis communicari non possit. Vnde, quando in Scripturis, aliquibus creaturis tribuitur, vt Psal. 81. *Ego dixi, dī estis* & hoc tantum improprie, & secundum quamdam imperfectam similitudinem, non autem secundum propriam & formalem ipsius nominis significationem, intelligendum est.

CAPVT II.

De Attributis Diuinis.

SECTIO I.

An, & quomodo attributa Dei inter se & ab eius essentiâ distinguantur.

PER attributa Dei, nihil aliud intelligimus quàm id, quod per nomina Dei significari suprâ declarauimus : scilicet prædicata aliqua, quibus, vel diuina natura, vel

illius perfectiones secundum nostrum concipiendi modum exprimentur : unde quaestiones eadem, quæ sunt de attributis, etiam de nominibus Dei fieri, ossunt. Vtimur tamen voce attributorum, tum vt apud Theologos magis vsitata, tum etiam vt magis apta ad illa declaranda, quæ de diuinis perfectionibus dicenda sunt. Sicut enim nomen Dei, naturam eius præsertim designat : sic attributa, ipsius naturæ perfectiones & proprietates, tanquàm ipsi adiunctas, prout à nobis imperfectè concipiuntur, expressiùs significant.

Hoc igitur supposito, ad quaestionem propositam respondendum est cum distinctione.

Si enim sermo sit de attributis diuinis, prout sunt re ipsa in Deo; dicendum est illa, nec ab essentiâ diuinâ, nec etiam inter se vllomodo esse distincta.

Si verò de iisdem loquamur, prout à nobis in hac vita concipi possunt; dicendum est, illa distincta esse, tam ab essentia diuina, quàm inter se; non quidem realiter, sed per rationem.

Vt hæc assertio faciliùs intelligatur, notandum est, quòd, quamuis Deus in se sit maxime simplex, vt sectione sequenti dicetur; quia tamen in vnicâ i lâ suâ & simplici essentiâ, omnes perfectiones & excellentias possibiles continet; nec possumus secundum nostrum imperfectum concipiendi modum tantam perfectionum varietatem in vno simplici ente concipere : ideo noster intellectus indiget variis & distinctis conceptibus, quibus illarum diuinarum perfectionum species

aliquas in se exprimat ; ad instar illarum , quas in rebus creatis inesse cognoscit. Et sic illas diuinas perfectiones per conceptus varios distinguit, (quod Theologi vocat distinguere ratione,) licet in se nullomodo distinguantur , sed sint vnica & simplicissima ipsius Dei perfectio.

Hæc assertio sic explicata, continet veritatem, quæ medium locum tenet inter duos errores oppositos.

Primus est Gilberti Porretani , qui (vt refert S. Bernardus serm. 8. in Cant.) dicebat sapientiam, iustitiam , & reliqua diuina attributa, ab ipso Deo esse realiter distincta; ac proinde sapientiam, qua Deus est sapiens; iustitiam, qua iustus est; imò & diuinitatem, qua Deus est, non esse Deum, sed quid ab eo realiter distinctum.

Alius error huic oppositus , fuit Aëtij, Eunomij, & aliorum, qui (vt refert S. Epiphanius hæresi 76. & S. Basil. lib. cont. Eunomium) nullam distinctionem conceptus & rationis inter attributa diuina recipere volebant; sed permiscebant & confundeabant omnia, quæ de perfectionibus diuinis dici aut cogitari poterant, asserentes omnem illam distinctionem in sola nominum prolatione consistere, & cum vocibus dissolui & euanescere.

Iâ probatur assertio, & simul errores illi refelluntur. ex eo quòd in Scripturis sacris Spiritus sãctus diuersos nobis de diuinis perfectionibus conceptus suggerit: aliter enim de misericordia, aliter de iustitia loquitur; aliter de omnipotẽtia, aliter itẽ de sapiẽtia, & sic de

aliis. Vnde, qui istos conceptus Scripturæ verbis expressos, confunderet; & vnum pro altero promiscuè acciperet, sensū omnē Scripturarum euerteret. Vnde sequitur nos rectè posse variis & distinctis conceptibus diuinas perfectiones exprimere & enunciare. Neque enim aliter nobis de Deo loquendum est (vt ait S. Hilarius lib. 5. de Trinit.) quàm sicut ipse ad intelligentiam nostram de se loquutus est. Preindeq; attributa illa Dei, secundum nostrum concipiendi modum, esse aliquo pacto inter se distincta. Atqui non sunt distincta realiter; hic enim fuit error Porretani, qui in Concilio Rhemenfi ab Eugenio Papa damnatus est. Ergo distincta sunt tantummodò per rationem.

Probatur 2. ex S. Basilio loco citato, vbi dicit, nullam esse nomen, quod totam Dei naturam comprehendat; & quantum satis est, explicet: quare multa esse ac diuersa, quæ singula propriam habent significationem. Et ex S. Greg. Nysseno, qui lib. 1. aduersus eundem Eunomium asserit, vniuscuiusque nominis, quod de Deo dicitur, propriam ac singularem esse notionem. Et appositè S. Cyrillus Thesi 31. contra Eunomianos, *Non potest, inquit, humana natura maius aliquid, quàm ipsa sit, de Deo dicere: nostro enim proprio modo intelligimus ex iis, quæ in nobis sunt, maiorum exempla sumentes, vt qui in parua tabula cœlestem describunt circulum.*

An autem præter illam distinctionem rationis inter attributa diuina, aliqua alia distinctio formalis admittenda sit: An item distinctio illa, siue formalis, siue quæcum-

quæ alia, fieri debeat cum respectu ad proprietates creaturarum realiter inter se distinctas; non est nostri instituti curiosius inquirere. Sufficit nobis, ut in illorum Dei attributorum notione, sciamus fide diuinâ credendum esse, aliquam inter illa reperiri distinctionem, illamque non esse realem: liberum relinquimus cuique illam, siue ut formalem, siue quocumque alio modo concipere; dummodò intra veritatis limites, suos conceptus coercere velit.

SECTION II.

An diuina essentia sit omninò simplex.

SUPPONIMVS perfectam simplicitatem consistere in exclusione cuiuscumque compositionis, diuisionis, & potentialitatis; ac proinde dicere summam actualitatem. Hoc breuiter supposito,

Dicendum est essentiam diuinam esse cuiuscumque compositionis, diuisionis, & potentialitatis prorsus expertem; ac proinde omninò simplicem.

Probatur 1. ex Scriptura. Exod. 3. *Qui est, misit me ad vos, &c.* Quibus verbis Scriptura de Deo, tanquam de ente maximè simplici, loquitur.

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. cap. 1. vbi definitum est, Deum esse vnâ substantiam, seu naturam omninò simplicem.

Probatur 3. ex S. August. lib. 11. de Ciuit. cap. 10. vbi dicit, *Solam naturam diuinâ esse simplicem: quia nihil habet, quod possit amittere;*

nec in eâ aliud est habens, aliud quod habetur. Et S. Greg. lib. 16. Moral. cap. 21. Natura Dei est simplex: nec aliud ipse, aliud dies eius sunt: Deus enim hoc est, quod habet.

Probatür 4. ratione: quia, cùm Deus sit primum ens in genere perfectionis, omne id, quod perfectius est, debet Deo inesse. Atqui cæteris paribus perfectius est habere omnem & quamlibet perfectionem consistentem in vna tantùm simplici entitate, quàm in aliqua entitate composita, consurgente ex conjunctione plurium inter se. Ergo, &c.

Ex hac veritate sic probatâ, refellitur error Anthropomorphitarum: qui (vt refert S. Epiph. hæresi 76.) asseriebant, Deum habere aliquod corpus. Cuius erroris falsitas, præter ea, quæ supradicta sunt, manifestè conuincitur ex iis Christi verbis S. Ioan. 4. *Spiritus est Deus*: quorum verborum autoritate vtitur S. Epiph. suprà, & alij SS. Patres ad illam hæresim refellendam.

Cùm igitur, vt ex dictis patet, Deus sit omnino simplex; hinc sequitur (vt rectè docet S. Thomas 1. p. q. 3.) illum nullo modo esse compositum, siue ex essentia & existentia, siue ex genere, & differentia, siue ex potètia & actu, siue ex substantia & accidentibus: cùm omnes isti compositionis modi, eius perfectissimæ simplicitati suprà assertæ & probatæ, repugnent: ac proindè illum esse actum purissimum & simplicissimum.

SECTIO III.

An, & qua ratione diuina essentia in sua simplicitate contineat omnes rerum omnium perfectiones.

DICEND. VM primò omnes rerum omnium perfectiones in Deo contineri. Ita S. Thom. 1. p. q. 4. a. 2.

Probatur 1. ex Scriptura. Exodi 3. vbi Deus Moyfi eius conspectum desideranti, dicit: *Ostendam tibi omne bonum.* Psal. 49. *Pulchritudo agri mecum est.* Prou. 8. *Mecum sunt diuitia, & gloria, & opes.*

Probatur 2. ex S. Dionys. lib. de Diu. Nom. cap. 5. *Cuncta continet Deus secundum super-expensam simplicem infinitatem suam.* Et S. August. lib. 4. de Trinit. cap. 1. *Vnum est Dei verbum, per quod facta sunt omnia; quod est incommutabilis veritas: vbi principaliter & incommutabiliter sunt omnia simul; non solum qua nunc sunt in hac vniuersa creatura, verum etiam qua fuerunt, & qua futura sunt: vbi, nec fuerunt, nec futura sunt; sed tantummodò sunt; & omnia uita sunt; & omnia unum sunt.*

Probatur 3. hac ratione, qua vtitur S. Tho. loco cit. *Quidquid perfectionis est in effectu, oportet inueniri in causa effectiua; quidquid enim habet effectus, illud habet à sua causa efficiente; & nemo dat quod non habet: Cum ergo Deus sit prima causa effectiua rerum omnium, oportet omnium rerum perfectiones in illo præexistere.*

Dicendum 2. rerum creatarum perfectio-

D. V.

nes, licet omnes in Deo sint, non vno tamen eodemque modo esse: sed quasdam esse in ipso formaliter, alias verò solum eminenter.

Quod ut melius intelligatur, notandum est perfectiones, quæ in rebus creatis reperiuntur, duplicis esse generis.

Quædam enim (ut observat S. Anselmus in Monol. c. 14. & ex eo Theologi) dicuntur perfectiones simpliciter simplices: quæ scilicet tales sunt, ut nullam secum imperfectionem habeant adiunctam; nec cum vlla alia perfectione maiori vel æquali sint in eodem ente impossibiles: quales sunt sapientia, iustitia, &c. Et hæ perfectiones sunt formaliter in Deo.

Aliæ verò dicuntur perfectiones secundum quid: quæ, licet sint quasdam entis perfectiones; aliquam tamen imperfectionem habent sibi admixtam; vel repugnantiam & incompatibilitatem in eodem ente cum alia maiori vel æquali perfectione: ut sunt qualitates & perfectiones rerum corporearum. Illæ autem perfectiones, cum verè in Deo sint, ut supra probatum est; & formaliter, hoc est, secundum propriam rationem in eo esse non possint, ut per se patet: sequitur ut sint eminenter, hoc est, modò quodam infinitè meliori & excellentiori, quàm sint in ipsis creaturis.

Quamvis verò totius entis creati perfectio in Deo sit alterutro ex his duobus modis; non tamen propterea creatura quælibet potest dici Deus: ipsa enim semper in se remanet infinitè à Deo distans; ac proinde omni-

nò distincta. Quod hîc obseruamus contra quoddam Vuicleffi delirium, qui (vt notat Thomas Vadenſis lib.1.doctr.fid.c.1.) aſſerebat, propter illud eſſe quod habent creaturæ in Deo, quamlibet creaturam eſſe & poſſe dici Deum. Quod ipſe ibidem refellit, tanquam non ſolum à veritate noſtræ fidei, ſed etiam à ratione naturali prorsùs alienum.

Hinc etiam ſimiliter refellitur Seruetus, qui eò uſq; inſaniæ progreſſus eſt, vt in Epist. 6. ad Calui. diceret, Deum in lapide verè & propriè eſſe lapidem; in trunco truncum, & ſic in aliis; obliuſ nimirum, *Quanti his dominatore eorum ſpecioſior eſt: Sap. 13.*

SECTION VI.

An Deus ſit immutabilis.

CATHOLICA Fide tenendum eſt; Deum eſſe omninò immutabilem, id eſt, omnis mutationis omninò expertem.

Probatur 1. ex Scriptura. Num. 23. *Non eſt Deus, ſicut filius hominis, vt mutetur.* Malach. 3. *Ego Deus, & non mutor.* S. Iacob. 1. *Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.*

Probatur 2. ex S. Aug. in illa verba Pf. 89. *A ſæculo, & uſque in ſæculum tu es Deus: ubi ſic loquitur: Non dicit Propheta: à ſæculo tu fuiſti, & uſque in ſæculum tu eris; ſed præſentis ſignificationis verbum poſuit, inſinuans Dei ſubſtantiam omni modo incommutabilem, ubi non eſt (fuit, aut erit) ſed tantummodò, (eſt.)* Ad quæ verba appoſitè S. Bernardus ſerm. 31. in Cant. *Tolle (fuit*

Et erit) unde iam transmutatio, aut vicissitudinis obumbratio?

Probat 3. ratione; quia (vt ait S. Aug.) omnis mutatio, aut in peius est, aut in melius. Atqui Deus, neque in peius, neque in melius mutari potest. Ergo omnino mutari non potest.

Obiicies multa reperiri in Scripturis, quæ mutationem aliquam in Deo significare videntur. Genes. 6. dicit Deus: *Pœnitet me facisse hominem.* Ierem. 18. *Si gens illa egerit pœnitentiam à malo suo: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi,*

Respondetur omnes istas & similes locutiones debere accipi figuratè & metaphoricè; in hisque Deum se nostro imperfecto concipiendi modo accommodare: vt significet, ita se exteriorius gerere, ac si verè sententiam mutaret; cum tamen re vera in se immutabilis perseveret, ac semper eodem modo se habeat. Et hæc facilius intelligi poterunt, fientque euidentiora ex iis, quæ dicuntur, cum de operationibus, ad intellectum & voluntatem Dei pertinentibus, agetur.

SECTIO V.

An Deus sit æternus.

ÆTERNITAS communiter à Theologis definitur, interminabilis vitæ tota simul & perfectæ possessio: quæ definitio desumitur ex Boëtio lib. 5. de consol. Prof. 6. & ante Boëtium hanc attigit S. August. in Ps. 101. vbi dicit quòd *In æternitate nihil est*

præteritum, quasi iam non sit; nihil futurum, quasi nondum sit: sed non est tibi, nisi (est). Et lib. 2. Confess. cap. 11. Quis tenebit illud (cor scilicet hominis) & affiget illud; ut paululum stet, & paululum rapiat splendorem semper stantis æternitatis, & videat esse incomparabilem; & videat longum tempus, non nisi ex multis prætereuntibus motibus, qui simul extendi non possunt, longum fieri; non tamen præterire quidquam in æterno, sed totum esse præsens.

Ex quibus colligitur differentia duplex inter æternitatem & tempus. Prima, quod tempus principio & fine clauditur; æternitas verò, nec principium, nec finem habet. Secunda, quod tempus est in perpetuo fluxu; æternitas autem tota simul est, nec ullam patitur successionem. Hoc breuiter prænotato, ad quæstionem propositam

Dicendum est, Deum esse æternum, æternitatemque solius Dei esse propriam. Ita S. Th. 1. p. q. 20. a. 2. & 3.

Hæc veritas, quæ de fide est, constat 1. ex Scripturis. Deut. 32. *Vivo ego in æternum, dicit Dominus.* Daniel. 6. *Ipse est Deus vivens & æternus in sæcula.* 1. Timoth. 6. *Solus habet immortalitatem.*

Constat 2. ex Concil. Lateranensi sub Innocentio I. cap. 1. ubi statuitur firma fide credendum esse, quod solus Deus sit æternus.

Eadem veritas à SS. Patribus asseritur; inter quos Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 149. hanc optimè explicat his verbis: *Æternitas velut sempiterna vitalitas est: ideo de solâ*

est naturâ, qua initij est expers, & eodem modo se habet, usurpari consuevit. Etenim immortale de eo quoque, quod cum ortum habuerit, minimè tamen moritur; hoc est, de Angelo & animâ, pronunciari potest: atque item incorruptibile de ijs, qua facta sunt, sed corruptione sunt omni potiora. At aeternum propriè diuina soli essentia conuenit.

Ex dictis colligitur, non tantùm Deum esse æternum, æternitatemque illius solius esse propriam; sed etiam omnia illi in æternitate sua esse præsentia. Quod meliùs explicare non possumus, quàm verbis Petri Damiani Opusc. 36. c. 8. ubi sic loquitur: Omnipotenti itaque Deo non est heri, vel cras, sed hodie sempiternum; cui nihil defluit, nihil accidit; cui nihil est varium, nihil à se diuersum. Illud hodie, aeternitas est incommutabilis, indefectiua, inaccessibilis; cui videlicet nihil addi, nihil valet imminui. Et omnia, qua apud nos elabendo discurrunt, aut per temporum vicissitudines se variant, apud illud hodiè stant, & immobiliter perseuerant. In illo scilicet hodiè dies ille adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumpsit originem: in illo iam & ille nihilominus est, quo iudicandus est per æterni iudicij aequitatem.

SECTIONO VI.

An, & qua ratione Deus sit ubique præsens.

CVM duo sint, quæ rem quamlibet existentem necessariò consequantur; scili-

et duratio, & locus: Et quidquid est, aliquando & alicubi esse oporteat; illudque nihil esse dicatur, quod nunquam & nusquam existit. Ideo post considerationem æternitatis, quam ad instar durationis in Deo concipimus; agendum est de perfectione illa, per quam ipse rebus creatis præsens esse concipitur; quæquidem à Theologis immensitas vocatur.

Dicendum est igitur Deum, per illam suam immensitatem, ubique realiter præsentem esse. Est de fide.

Et probatur 1. ex Scripturis. Ierem. 23. *Cælum & terram ego impleo.* Psal. 138. *Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Act. 17. *Non longè est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, movemur, & sumus.*

Probatur 2. ex S. Athan. in symbol. *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus.* Et S. Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 1. *Deus ubique est, sine ullo situ præsens, sine habitu omnia continens, sine loco ubique totus.*

Probatur 3. quia, si Deus realiter ubique non esset, sed ab aliquibus locis abesset (ut quidam hæretici dixerunt) sequeretur eum non esse in omni genere perfectionis infinitum: deesset enim illi præsentia in aliquo loco, quæ est quædam perfectio. Sequeretur præterea eum moveri posse de loco in locum: quod est absurdum, & eius immutabilitati repugnans.

Iàm quod spectat ad modum, quo Deus ubique esse concipitur: cum res creatæ duo-

bus tantum modis dici possint esse alicubi; vel circumscriptiue, cum scilicet totum toti loco, & partes totius loci partibus respondent; vel definitiue, cum totum in toto loco est, & totum in qualibet parte loci, sicut in corpore hominis inest anima. Deus neutro ex his duobus modis dici potest rebus creatis esse praesens.

Non circumscriptiue; cum non constet partibus, quae diuidi aut extendi possint: unde S. Aug. epist. 57. ad Dardanum; *In eo ipso, inquit, quod dicitur Deus ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, ac mens à corporis sensibus euocanda; ne, quasi spatiofa magnitudine, opinemur Deum per cuncta diffundi.*

Nec etiam definitiue, cum eius praesentia nullo definiatur loco. Ita ut dicendum potius sit, (ut notat Boëtius lib. de Trinit.) quod Deo locus omnis sit praesens; quam quod Deus in vlllo sit loco.

Cum igitur neutro ex his duobus modis Deus praesens sit, & tamen verè ac realiter ubique sit; restat, ut alio quodam longè perfectiori modo, licet inexplicabili, illum ubique esse concipiamus.

De illo autem diuinæ immensitatis inexplicabili modo variè loquuntur SS. Patres. S. Greg. lib. 16. moral. cap. 15. dicit, quod *incircumscriptus Dei Spiritus omnia intra semetipsum habet; quæ tamen & implendo circumdat, & circumdando implet, & sustinendo transcendit, & transcendendo sustinet.* S. Ioannes Damasc. lib. 1. de fide cap. 3. vocat diuinitatem, *Implentem omnia, &*

à nullo comprehensam ; sed potius amplectentem omnia , & continentem ; & supra eminentem , & sine ulla iniquatione substantijs omnibus insistentem , & ultra omnia . Petrus Damianus Opusc. 36. Ipse Deus , inquit , manet super omnia ; ipse infra omnia , ipse intra omnia , ipse extra omnia : superior est per potentiam , inferior per sustentationem , interior per subtilitatem , exterior per magnitudinem .

Querunt hîc aliqui , an Deus sit extra huius mundi ambitum in spatiis imaginariis , quæ illîc esse concipiuntur ?

Respondetur breuiter , Deum non esse in illis spatiis , tanquàm in locis realibus ; cùm ibi nulla sit substantia , nullum accidens , sed merum inane : nec etiam huius mundi termini eius immensitatem definiri . Ac proinde concipere debemus , Deum extra mundum eodem modo esse , quo fuit antequàm ipsum è nihilo crearet mundum : *Vbi erat Deus (inquit S. Bernardus lib. 5. de Consid. c. 6.) antequàm mundus fieret , ibi nunc est . Non est , quòd quæras ultra , ubi erat : prater ipsum nihil erat ; ergo in seipso erat .*

SECTIO VII.

An Deus sit in omni genere perfectionis infinitus .

QVONIAM diuinarum perfectionum , nec numerus , nec finis est ; omnia , quæ de illis dici possant , vno verbo concludemus , si dixerimus , Deum esse in omni genere entis & perfectionis infinitum .

Est de fide: & , vt sic , definitum est in Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. cap. 1.

Præterea probari potest ex Scripturis. Psal. 144. *Magnus Dominus , & laudabilis nimis , & magnitudinis eius non est finis.* Baruc. 3. *Magnus est , & non habet finem ; excelsus & immensus.*

Probatur 3. Ex S. Dionysio lib. de Diu. Nom. cap. 9. *Magnus est Deus , & supra omnem magnitudinem , & omnem transiliens infinitatem.* Et S. Damasceno lib. 1. de Fide, cap. 4. *Deus infinitus est , & incomprehensibilis ; & hoc unum de illo potest comprehendere , quod sit incomprehensibilis & infinitus.*

Illud præterea constat ex eo quod , cum nihil possit excogitari Deo maius vel melius , ac ipse Deus de facto habeat in se perfectiones omnes possibiles : hinc sequitur , illum esse infinitè perfectum , ita vt præter ipsum nihil tale possit reperiri. Quia, quodcunque ens excogitari possit & quantumlibet perfectum , vna tamen perfectio semper illi deerit ; scilicet esse ab omni alio iudependens. Quidquid enim non est Deus , essentialem ab illo dependentiam habet.

CAPVT III.

De Scientia Dei.

SECTIO I.

An sit in Deo scientia , & qualis illa sit.

NOMINE scientiæ hîc non intelligimus illam , quæ vulgò à Philosophis definitur : cognitio rei per causas : sed in ge-

nere, perfectam, certam, & claram cognitionem cuiuslibet veritatis, seu cuiuslibet rei cognoscibilis. Et eo sensu, de fide est in Deo esse scientiam.

Hoc manifestè pluribus in locis Scriptura testatur. Hester 14. *Domine, qui habes omnem scientiam.* ad Rom. 11. *O altitudo diuinarum sapientia & scientia Dei!*

Non est hîc opus plura Scripturæ vel sanctorum Patrum proferre testimonia, in asserendâ tam clarâ & perspicuâ veritate: cum nulli dubium sit, quin Deus maximâ & perfectissimâ intelligentiâ & scientiâ præditus sit.

Restat igitur videndum, qualis sit illa Dei scientia. Quod ut à nobis utcunque intelligatur, obseruandum est, scientiam illam diuinam ab humanâ longè diuersam esse. Vnde per Isayam cap. 55. dixit Deus: *Non sunt cogitationes mea, cogitationes vestrae, &c.* Et S. August. lib. 2. ad Simplicianum. quæst. 2. *Cum dēmpsero, inquit, ab humanâ scientiâ mutabilitatem, & transitus quosdam à cogitatione in cogitationem, &c. Cum hac cuncta detraxero, & reliquero solam viuacitatem certa atque inconcussa veritatis, unâ atque aternâ contemplatione cuncta collustrantis; imò non reliquero, (non enim hoc habet humana scientia) sed pro viribus cogitauero: insinuat mihi utcunque scientia Dei.*

Cum autem in humanâ scientiâ tres præsertim defectus reperiantur. 1. quòd sit accidentalis. 2. quòd ab obiecto suo pendeat, & à rebus ipsis hauriatur. 3. quòd varia sit &

multiplex: cum multis rationibus, demonstrationibus & argumentis constet; ac præterea pro varietate obiectorum cognitorum etiam in se varietur. Dicendum est nullum horum defectuum in scientia Dei reperiri, imò perfectiones oppositas illi inesse.

Primò enim scientia Dei non est accidentalis, sed est ipsa Dei substantia. Cum enim (vt ex antedictis constat) nulla in Deo compositio esse possit, nihilque in eo sit, nisi simplicissima & perfectissima substantia. Et aliunde certum fit in illo scientiam & intelligentiam reperiri. Inde sequitur scientiam & intelligentiam Dei non esse aliud, quàm ipsam Dei substantiam. Vnde Synesius lib. de insomniis, *Deo*, inquit, *sola ad cognoscendum natura satis est.*

Secundò scientia Dei non hauritur à rebus, quas cognoscit: sed ipse Deus omnia in sese, & in naturâ suâ cognoscit. Vnde S. Ambrosius tract. in symbolum cap. 1. *Licet*, inquit, *omnia cœlestia, & terrestria, ac minima quæque perspiciat Deus: nihil tamen extra se intelligere, sed singula in se intueri dicitur.* Et S. Dionysius lib. de Diuinis Nom. cap. 7. *Non ex ijs quæ sunt*, inquit, *ea quæ sunt addiscens, nouit diuina mens: sed seipsâ, & in seipsâ secundum eam scientiam, quæ omnium est causa, &c. non secundum exemplar intentus singulis, sed secundum unicam causam præstantiam omnia cognoscens.* Vnde S. Thom. 1. p. q. 14. a. 6. ex eo quòd Deus perfectè comprehendit suam essentiam, tantumquàm primam & necessariam omnium rerum creatarum causam; concludit Deum,

in eâ sic cognitâ, cognoscere omnes creaturas : cùm ad perfectam comprehensionem alicuius causæ requiratur, ut in eâ sic cognitâ, omnes eius effectus cognoscantur.

Tertiò denique scientia Dei non est multiplex, nec varia, aut mutabilis; sed una & simplicissima; Deusque unico & simplicissimo intuitu omnia ab æterno cognoscit; & eodem semper ac inuariabili modo cognoscit. Cùm enim scientia Dei (ut dictum est) sit eius substantia; & illa sit unica & simplicissima, ac in se omnino immutabilis: sequitur, ut & de scientia eius idem omnino dici debeat. Vnde S. Aug. lib. de Ciuit. cap. 10, explicans, quo sensu in Scriptura spiritus diuinæ intelligentiæ dicatur multiplex; Ceterum, inquit, dictus est in Scripturis sanctis Spiritus Sapientia multiplex, eo quod multa in se habent. Sed qua habet, hac & est; & ea omnia unus est. Neque enim multa, sed una sapientia est, in qua immensi quidam sunt atque infiniti rerum intelligibilium thesauri. Et Petrus Damianus Opusc. 36. cap. 7. Deo, inquit, nec nouum aliquid penitus accidit, nec aliquid ab eo per temporis momenta recedit. Sed nec diuersis obtutibus diuersa considerat; ut, cùm intendit præteritis, vacet à presentibus, vel futuris: vel rursus cùm presentia siue futura considerat, oculos à præteritis auertat, sed uno duntaxat ac simplici presentissima maiestatis intuitu simul omnia comprehendit: neque hoc confusè atque inexplicatè, sed omnia discernit, ac iuxta proprietatem suam quaque distinguit.

SECTIO II.

*Quodnam sit obiectum Scientia Divina, seu
quasnam res Deus cognoscat.*

CERTVM est 1. Deum se per suam essentiam perfectissimè intelligere & cognoscere.

Qua sunt Dei (inquit Apostolus 1. Corinth. 2.) *nemo novit, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est.* Et certè, si Deus aliquid intelligit & cognoscit, vt certissimum est, nullum excellentius nec dignius habere potest obiectum intelligentiæ ac cognitionis suæ, quàm seipsum, vt per se patet.

Certum est 2. Deum se non solum perfectissimè intelligere, sed etiam comprehendere.

Id patet ex citato Apostoli loco, vbi dicitur, quòd *Spiritus Dei scrutatur omnia, etiam profunda Dei.* Id etiam probat S. Thom. 1. p. q. 14. a. 3. ex eo quòd Deus, tam perfectè cognoscit seipsum, quàm est in se cognoscibilis; quia tanta est virtus Dei in cognoscendo, quanta est eius actualitas in existendo: Vnde sequitur, quòd se comprehendit. Rem enim aliquam comprehendere, nihil est aliud, quàm illam tam perfectè cognoscere, quàm est cognoscibilis.

Certum est 3. Deum cognoscere omnes alias res à se distinctas, non tantum vniuersim & in genere, sed etiam sigillatim & in particulari.

Hoc euidenter constat ex Scriptura. Iob. 28. *Ipse fines mundi intuetur; & omnia quæ sub cælo sunt, respicit.* Psal. 49. *Mea sunt om-*

nes fera sylvarum, iumenta in montibus & boues; cognoui omnia volatilia cæli. Præsertim verò testantur Scripturæ Deum distinctè cognoscere actiones, verba, & cogitationes vniuscuiusque hominum; Psal. 138. Domine probasti me, & cognouisti me, &c. intellexisti cogitationes meas de longè, &c. Iob. 31. Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? Hebr. 4. Pertingit vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, &c. Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius, &c.

Probaturs insuper eadem veritas ex eo, quòd nihil est omninò in rebus creatis, ad cuius productionem & conseruationem Deus, vt causa prima, concurrere non debeat: Vnde sequitur nihil esse omninò, quòd Deus perfectè non cognoscat. Vt enim ait S. August. lib. 5. de Gen. ad litt. c. 15. *Sufficere debet, vt quisque nouerit, vel inconcusse credat, quòd Deus hac omnia fecerit. Non enim opinierum esse tam excordem; vt Deum, quæ non nouerat, fecisse arbitretur.*

- Et quamuis ea ratio non probet Deum cognoscere peccata; cùm sint priuationes potius quàm entia; nec ad ea, vt formaliter peccata sunt, Deus ullomodò concurrat: constat tamen ex variis Scripturæ locis illa distinctè à Deo cognosci, quocunque tandem modo illa cognoscat. Psal. 18. *Delicta mea à te non sunt abscondita.* Et Psal. 50. *Malum coram te feci.* Psalm. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui.*

Certum est 4. Deum res omnes cognoscere, non tantum cùm sunt actu existentes, sed

etiam antequàm existant.

Daniel. 13. *Deus aterne, qui nosti omnia, antequàm fiant.* Ecclesiastici 42. *Deus novit omnem scientiam, annuncians quæ præterierunt, & quæ superventura sunt.* Vnde S. Aug. optimè dixit lib. 5. de Ciuit. cap. 9. *Confiteri esse Deum, & negare præscium futurorum, apertissima insania est.*

Certum est 5. cognitionem Dei extendere se ad illas etiam res, quæ nunquam existent, & quæ sunt purè possibiles.

Cùm enim se perfectè comprehendat, ut dictum est: nec possit causa aliqua perfectè comprehendi, quin cognoscantur effectus omnes ab illa producibiles: hinc sequitur Deum cognoscere omnia, quæ ab omnipotentia suâ, tanquàm à causa effectrice dimanare possunt. Vnde dicitur Rom. 8. *quòd vocat ea, quæ non sunt, tanquàm ea, quæ sunt.*

Cùm igitur hæc certa sint, & indubitata fide tenenda; duo sunt, quæ aliquam difficultatem recipiunt. Primum est, quomodo Deus cognoscat futura contingentia. Secundum, an etiam cognoscat futura conditionata. Et de his in sequentibus sectionibus agetur.

SECTIO III.

Quomodo Deus cognoscat futura contingentia.

QVÆSTIO præsertim intelligenda est de actionibus liberis creaturarum rationabilium: quæ ideo dicuntur futuræ
conting.

contingentes, quòd non pendeant à causis necessariis, sed liberis & indeterminatis; & pro illarum libito possint esse, vel non esse.

Huius autem quæstionis difficultas in duobus consistit. Primum est, quomodo infallibilitas & certitudo diuinæ cognitionis, cum illarum rerum contingentia, subsistere valeat. Secundum, quomodo libertas & indifferentia creaturarum rationabilium, à quibus pendent eiusmodi effectus contingentes, cum infallibilitate & certitudine diuinæ præscientiæ possit concordari. Pro quorum resolutione

Dicendum 1. Deum cognoscere omnia futura contingentia libera. Hæc veritas de fide est,

Et plurimis Scripturæ testimoniis probari potest; ut ex iis, in quibus Christus Dominus dicitur præsciuisse & prædixisse multa, quæ futura erant, & quæ tamen à causis liberis & indeterminatis pendebant; qualis est trina Petri negatio, Iudæ proditio, &c. Item ex iis, in quibus res eiusmodi futuræ contingentes, à Prophetis diuinitus inspiratis prædictæ referuntur. Ut enim rectè dixit Tertullianus, lib. 2. cont. Marcio. c. 5. *Diuina præscientia tot habet testes, quot fecit Prophetas.*

Dicendum 2. cognitionem illam, quam Deus habet de futuris contingentibus liberis, esse certissimam, & omnino infallibilem.

Hoc probari potest 1. ex illis omnibus Scripturæ locis, in quibus veritas, tanquam perfectio quædam essentialis, Deo tribuitur, imò & ipse Deus veritas appellatur. Hæc

enim diuina perfectio talis est; vt prorsus impossibile sit Deum, vel falli posse in cognoscendo, vel fallere in dicendo. Vnde sequitur omnem cognitionem, quam habet de quocunque objecto cognoscibili, esse verissimam, certissimam, & omnimodè infalibilem.

Probari 2. potest ex eo quòd (vt superius dictum est) SS. Patres communiter docent, Deo futura omnia esse ab æterno præsentia: ac proinde illum æquè certò ea cognoscere, licet futura & contingentia, atque cognoscit ea, quæ actu existunt. Vnde S. Greg. lib. 20. moral. cap. 23. *Ante Dei oculos*, inquit, *præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura non veniunt. Quippe quia omne, quod nobis fuit & erit, in Dei prospectu præstò est.* Et S. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 7. *Quis hominum*, inquit, *potest istam capere sapientiam, qua Deus nouit omnia: ita vt nec ea, qua dicuntur futura, quasi desint, expectentur ut veniant: sed & præterita, & futura cum presentibus sint cuncta præsentia.*

Dicendum 3. præscientiam illam futurorum contingentium liberorum nullomodò libertati humanæ repugnare.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error. Vuiclefi: qui dicebat omnia, quæ à Deo præscita sunt, ex absoluta necessitate euenire.

Refellitur hic error (qui cum plurimis aliis in Concilio Constantiensi sess. 8. damnatus est) & veritas assertionis nostræ probatur 1. ex eo quòd in Scripturis ex vna parte

habetur, Deū præscire certissimè omnia, quæ liberè ab hominibus fiunt, antequàm fiant, vt ex antedictis constat: ex altera verò etiam habetur, ea, quæ ab hominibus fiunt, ab eorum libera electione pendere; esse in eorum libera potestate; & ab illis ita liberè fieri, vt possint, si velint, ea non facere. Quod ex plurimis Scripturæ locis probari potest: vt Genes. 4. vbi Deus sic alloquitur, & admonet Cain, cū fratris sui eadem meditare-
tur: *Nonne, si benè egeris, recipies; sin. au-
sem malè, statim in sctoribus peccatum tuum
aderit: sed sub, reerit appetitus tuus, & tu
dominaberis illius.* Et Eccli. 15. dicitur
quodd, *Deus reliquit hominem in manu
consilij sui &c. ante hominem vita &
mors, bonum & malum: quod placuerit
ei, dabitur illi.* 1. Cor. 7. Nam, qui sta-
tuit in corde suo firmus, non habens neces-
sitatem, potestatem autem habens sua volun-
tatis, &c.

Probat 2. ex S. Hieron. in cap. 26. Iere-
miæ, vbi explicans hæc verba Prophetæ:
*Noli subtrahere verbum si fortè audiant: sic
loquitur: Nostre Dominus loquitur affectu,
vt liberum homini seruetur arbitrium; nec
ex præscientia eius, quasi ex necessitate, vel
facere quid, vel non facere, cogatur. Non
enim ex eo quod Deus scit futurum aliquid,
ideò futurum est: sed quia futurum est Deus
nouit, quasi præscius futurorum.* Et S.
Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 10. Quocirca nul-
lomodò cogimur, aut retentâ præscientiâ Dei
tollere voluntatis arbitrium; aut retento vo-
luntatis arbitrio Deum (quod nefas est) ne-

gare præscium futurorum: sed utrumque am-
plius, utrumque fideliter & veraci-
ter confitemur. Et lib. 3. de libero arbit. cap.
4. Sicut, inquit, tu memoriâ tuâ non cogis
facta esse, quæ præterierunt, sic Deus præscien-
tiâ suâ non cogit faciendâ, quæ futura sunt.

Probat 3. ratione quæ videtur S. August.
lib. citat. cap. 3. quæ sic proponi potest. Fu-
tura contingentia illa eodem modo reipsâ
futura sunt, quod à Deo per præscientiam fu-
tura cognoscantur. Atqui cognoscuntur fu-
tura liberè: neque enim præscientia Dei de-
struit voluntatis nostræ naturam, quæ (ut ait
sanctus ille Doctor) *voluntas non esset, nisi
esset in nostra potestate.* Ergo liberè futura
sunt. Non igitur, inquit ille, per Dei præ-
scientiam mihi potestas adimitur: quæ præpre-
terea mihi certior aderit, quia ille, cuius præ-
scientia non fallitur, ad futuram mihi esse
præsciuit.

Confirmatur ex eo quod (ut ait S. Chrysost.
hom. 60. in Matth. explicans illud: *Necesse
est, ut veniant scandala.* non idèò futura
eveniunt, quia Deus eventura præsciuit: sed
quia eventura erant: idèò illa præsciuit.

Neque dicas hinc sequi cognitionem Dei,
suam ab obiecto certitudinè accipere. Hæc
enim cognitionis diuinæ certitudo non ab
obiecto, sed ab infinita vi & perfectione in-
tellectus diuini derivatur: quamvis veritas
obiecti ab illo cogniti, sit conditio, sine qua
ab illo non cognosceretur.

Obiicies, quidquid Deus præsciuit facien-
dum, illud necessariò fiet; aliàs præscientia
Dei certa non esset. Atqui præsciuit Deus

v. g. antichristum peccaturum. Ergo necessario peccabit Antichristus.

Ad huius obiectionis solutionem, duplex distinguenda est necessitas: alia enim est antecedens; alia consequens. Antecedens, est illa, quæ oritur ex causa antecedente, & necessario operante: posita enim tali causâ necessario sequitur effectus. Consequens vero necessitas est illa, quæ oritur ex sola positione effectus, et si à causa libera proueniat.

Hoc posito, ad maiorem obiectionis propositionem respondetur cum distinctione. Cum enim in eâ dicitur, illud, quod Deus præsciuit faciendum à causâ liberâ, fieri necessario debere; si de necessitate antecedente sermo sit, negatur: si de consequente; conceditur. Verum, hæc necessitas (vt per se patet) nullomodo libertati præiudicat; cum idem tantum aliquid faciendum necessario dicitur, quia re vera fiet, licet liberè fiat; sicut de eo, quod iam factum est, potest dici quod necessario factum est; hoc est, quod fieri non potest, quin factum sit; quamuis liberè factum sit.

SECTION IV.

An Deus cognoscat futura conditionata.

ILLA dicuntur futura conditionata, quæ ipsa nunquam existent; sed tamen, quæ liberè existerent; id est, ab aliqua causâ liberâ fierent, si certa aliqua conditio poneretur. Et de talibus queritur, an Deus futura illa conditionata cognoscat.

Vt autem ea, quæ dicenda sunt, clariùs in-

intelligantur; supponendum est, quod, licet scientia Dei sit in se simplicissima & maxime una; nihilominus secundum diuersam habitudinem, quam concipimus habere ad sua obiecta, communiter à Theologis diuidi solet in eam, quæ dicitur scientia simplicis intelligentiæ, & eam, quæ scientia visionis appellatur.

Scientia visionis dicitur ea, quæ Deus cognoscit res, quæ in aliqua differentia temporis existentiam habent, vel habuerunt, aut habituræ sunt.

Scientia verò simplicis intelligentiæ est, qua cognoscit res omnes; quoquo modo esse possunt; siue re ipsa aliquando futuræ sint, siue non.

Hæc vtraque scientia aliis nominibus aliquando appellatur. Scientia enim simplicis intelligentiæ dicitur scientia necessaria: quia fieri non potest, quin creaturæ omnes, respectu diuinæ omnipotentiae, sint possibiles; ac proinde necessarium est, illas à Deo ut tales cognosci. Scientia vero visionis vocatur scientia libera: eo quod supponit in Deo decretum liberum producendi creaturas; & ad illarum existentiam & operationes concurrendi.

Præter hanc duplicem scientiam Dei, alteram adhuc Theologi plerique assignant, quæ vocant mediam: qua Deus cognoscit res illas contingentes & liberas; quæ quidem nunquam futuræ sunt; sed tamen quæ, si certa aliqua conditio poneretur, essent futuræ. Et de hoc quidem tertio genere scientiæ, maxima est inter Theologos controuersia; aliis.

pro parte affirmatiua magno ardore certantibus, aliis non minori conatu eam oppugnantibus. Nos hîc, prout propositum nobis est, & ratio compendij postulat, ea tantum proponemus, quæ tanquam certa & indubitata tenenda sunt: reliquis omnibus, quæ inter Theologos controuertuntur, cuiusque iudicio & arbitrio permittis.

Dicendum est igitur Deum certò & infallibiliter cognoscere omnia illa futura contingentia conditionata: seu (quod idem est) Deum ab æterno præuidisse, quid angeli vel homines, liberè facturi essent; si in tali, vel in tali rerum ordine; cum his, aut illis circumstantiis, collocarentur.

Probatur 1. autoritate Scripturæ, quæ variis in locis testatur, Deum prædixisse res quasdam euenturas esse, si aliqua conditio poneretur: quæ tamen, cum posita non fuerit, res illæ non euenerunt. Vnde sequitur Deum certò & infallibiliter cognouisse eiusmodi res, quæ non extrinsecus, verè futuras fuisse, si talis conditio posita fuisset. Ita habetur in lib. 1. Reg. cap. 21. vbi duo futura conditionata fuerunt diuinitus Dauidi reuelata. Nempe quòd, si maneret in vrbe Ceylas, Saül rex descensurus esset ad obsidendam urbem. Et quòd, si Saül urbem illam obsideret, incolæ illius tradituri essent ipsum Dauidem in manus Saülis. Quorum tamen neutrum euenit, quia conditio defuit: David enim ibi non remansit, sed accepto diuino illo oraculo inde sine morâ discessit. Idem patet ex S. Matth. cap. 11. vbi Christus testatur Tyrios & Sidonios poenitentiam fuisse acturos.

ros; si apud eos ea miracula edidisset, quæ in Iudæâ patrauerat.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. de corrept. & gratia, cap. 8. ubi ex his verbis Sap. 4. *Placens Deo factus est dilectus, & uiuens inter peccatores, transfatus est: raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, &c.* colligit prædestinatos singulari Dei beneficio ex hac vita morte immaturâ subtrahi: quos, si diutius uerent, in peccatum lapsuros, & exinde gratiâ & salute priuandos fore præsciuit. Vnde sequitur, Deo notum fuisse id, quod reuera non contigit; contigisset autem certissimè, si vita illorum longius producta fuisset. S. item Greg. Nissen. in orat. de infantibus, qui præmaturâ morte capiuntur, sic loquitur; *Consentaneum est, ab illo, qui peraque futurum nouit ac præteritum, prohiberi paruuli progressionem ad perfectam ætatem; ne malum illud, quod præsciens illa vis & facultas cognouerit in eo qui uicturus esset, ita perficiatur, eique materia nequitia vita fiat.*

Probatur 3. ratione. Nam scientia Dei non esset vndequaque perfecta, nisi omne verum attingeret. At non attingeret omne verum, nisi futura conditionata cognosceret; cû hæc non minùs vera sint, quàm quæ absolute futura sunt, imò priùs; secundum rationem, futurum contingens sit verum conditionatè, quàm absolute: nam, si verum est, quòd Petrus positus in talibus circumstantiis peccat; certè, antequàm in iis positus esset, verum erat, quòd si in iis poneretur, peccaret.

Quòd autem spectat ad id, quod aliqui Theologi dicunt; nihil esse futurum, siue ab-

Solutè, siue sub conditione, nisi dependenter à decreto aliquo ipsius Dei; quo efficaciter vult prædeterminare creaturam quamcumque, etiam liberam, ad agendum; & per quod proinde cognoscit futura sub conditione: atque ita hanc cognitionem non spectare ad scientiam illâ conditionatâ seu mediam, sed ad scientiam liberam: magnam id recipere videtur difficultatem. Si enim hoc verum esset, sequeretur Deum fore causam peccati: quia v. g. in illa prædictione suprâ ex lib. 1. Reg. relatâ, sensus illius esset, Deum efficaciter decreuisse aut decreturum fuisse, vt Saül contra ius fasque ad necem Dauidem quæreret, & eo animo urbem, in quam confugerat, obsideret. Præterea exprobratio Christi suprâ relata contra Iudæos per comparationem Tyrriorum & Sydoniorum cum ipsis, videretur parùm rationi consentanea: potuissent siquidem Iudæi respondere, non mirum esse, quodd Tyrrij in occasione ibi declaratâ essent conuertendi: quia vi decreti alicuius diuini auxilia quædam efficacia & ineluctabilia erant accepturi, quibus ipsi carere debebant, & sine quibus poenitentiam agere non poterant. Quæ omnia & plura alia similia, quæ hîc in vtramque partem dicenda forent, ex iis, quæ in tractatu de Gratiâ explicanda sunt, plenius intelligentur.

SECTION V.

An aliqua rerum creatarum Idea in Deo sint

SUPPONENDVM est nomen Ideæ nihil aliud significare, quàm formam illam,

feu speciem intelligibilem existentem in intellectu artificis, ad quam ille respiciens operatur: unde & deriuatur à verbo *id est*, quod est videre. Quia scilicet idea est veluti exemplar, quod artifex in agendo respicit & intuetur, vt similem ei. effectum exprimat. Hoc supposito,

Dicendum est 1. in mente diuina esse ideas omnium creaturarum.

Probat 1. ex Scripturâ. ad Hebr. 11. *Fide credimus aptata esse sacula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent*: hoc est, vt iuxta inuisibile exemplar, quod est in mente Dei fierent hæc visibilia. Ita hunc locum explicat Hugo Cardinalis & alij. S. Ioan. cap. 1. *Quod factum est, in ipso vita erat*: hoc est, vt explicat S. Aug. tract. 1. in S. Ioan. quod factum est extra Deum, erat viuens in Deo, secundum rationem & ideam ipsius in diuinâ mente ab æterno existentem.

Probat 2. ex eodem S. Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 20. vbi, postquam dixit in sapientiâ diuinâ esse inuisibiles atque incommutabiles rationes rerum, etiam visibilium & mutabilium, quæ per illam factæ sunt, hanc affert dicti sui rationē: *Quoniam Deus non aliquid nesciens fecit; quod nec de quolibet homine artifice rectè dici potest*. Porro, si sciens fecit omnia, ea utique fecit, quæ nouerat &c.

Dicendum 2. ideas diuinas non esse aliquid distinctum ab essentia Dei, sed ipsammet essentiam diuinam vt cognitam ab ipso Deo, tanquam eminenter in se rerum omnium perfectiones continentem; ac proinde tan-

quam id, ad cuius imitationem res omnes ab ipso produci possunt. Ita S. Thom. 1. p. q. 15. a. 2.

Quia, cum ex antedictis constet essentiam diuinam esse simplicissimam, & nihilominus in ea rerum omnium perfectiones eminenter contineri; hinc sequitur ideam non esse aliquid distinctum ab essentia diuina; illamque essentiam posse optimè & perfectissimè tenere rationem ideæ in mente diuina, ad productionem cuiuslibet creaturæ quantūcunque perfectæ: cum in ea cuiuslibet perfectionis exemplar absolutissimū reperiatur.

CAPVT LV.

De voluntate Dei.

SECTIO I.

An sit in Deo voluntas, & qualis.

DICENDVM. 1. in Deo verè & propriè esse voluntatem.

Hoc euidenter constat ex Scripturâ. S. Matth. *Fiat voluntas tua.* Rom. 9. *Voluntati eius quis resistit?*

Dicendum 2. voluntatem in Deo non esse, sicut in nobis, per modum potentia: sed actū purissimum & simplicissimum, seu ipsam actualem volitionem diuinam.

Hoc euidenter constat ex iis, quæ suprà dicta sunt de simplicitate Dei; ubi probatum est in Deo nullam dari posse compositionem: daretur autem, si voluntas in eo esset per modum potentia:.

Dicendum 3. voluntatem Dei, quamuis in

se vnica & simplicissima sit, esse tamen virtute, & secundum nostrum concipiendi modum, multiplicem, secundum varios respectus ad creaturas, & diuersa circa illas decreta.

Hinc est, quod aliquando Scriptura in plurali numero de voluntatibus diuinis loquatur, vt Psal. 102. *Nos fecit Israël voluntates suas.* Eo sensu multiplex apud doctores reperitur diuinæ voluntatis diuisio.

Primò enim diuiditur in voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti. Voluntas beneplaciti est ea, qua Deus vult aliquid, quia ita placet ipsi. Voluntas verò signi est ipsius diuinæ voluntatis declaratio per aliqua signa externa. Quæ communiter à Theologis quinque numerantur, scilicet præceptum, prohibitio, consilium, permissio, & operatio. Quando enim Deus aliquid iubet, signum est, quòd velit illud fieri; & e contra quando prohibet, quòd nolit: simili modo cum aliquod consilium dat, signum est id, quod consulitur, illi placere: quando verò aliquid permittit, signum, nolle impedire; cum posset, si vellet: denique quando operatur, siue per se solum, siue cum causâ secundâ signum est velle id, quod ipse agit; aliàs si nollet, non ageret: vnde S. Anselm. dixit in libello de volunt. Dei. *Appellari Dei voluntatem, quidquid in nobis ipse misericorditer operatur.* & S. Aug. in Enchirid. cap. 9. *Nihil fit quod omnipotens non velit, vel sinendo ut fiat, vel faciendo.*

Secundò diuiditur in voluntatem antecedentem, & consequentem. Quæ diuisio desumitur ex S. Damasc. lib. 2. de Fide. cap. 29.

Vbi per voluntatem antecedentem, intelligit eam, qua Deus vult ex se aliquid, nulla ad id volendum ratione inductus ex parte creaturæ. Et de hac voluntate intelligit illud dictum Apostoli 1. Tim. 2. *Deus vult omnes homines saluos fieri.* Per consequentem verò intelligit eam voluntatem, quâ Deus vult aliquid, aliqua ratione ad id volendum inductus ex parte creaturæ. Et hac voluntate dicit Deum velle punire peccatores propter ipsorum peccata.

Tertiò diuiditur in voluntatem absolutam, & conditionatam. Voluntas absoluta est ea, quæ semper impletur, & idèd vocatur etiam efficax. De ea intelligitur illud Esther 13. *Non est, qui possit resistere voluntati tuæ.* Conditionata verò ea est, quæ ad hoc vt impleatur, aliquam conditionem adiunctam habet: vnde non semper est efficax, cum non semper ponatur ea conditio. Talis est ea voluntas v. g. qua Deus vult peccatores ad poenitentiam reuerti; cum hac conditione tamen, si & ipsi gratiæ suæ cooperari velint. Quo sensu dixit Christus Dominus Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, &c. & noluiisti.*

Dices inde sequi aliquam voluntatem otiosam & imperfectam in Deo reperiri; hanc v. g. qua vult omnes homines saluos fieri, cum hac conditione, scilicet si & ipsi velint, & media conuenientia ad salutem amplectantur. Illa enim voluntas respectu reproborum otiosa est; cum effectum suum nunquam habitura sit. Est etiam imperfecta; quia sic potius dicenda esset velleitas

quàm voluntas: hæc autem velleitas dicitur impotentiam & defectum in voluntate.

Respondetur voluntatem conditionatam, illam v. g. quâ Deus vult omnes homines saluos fieri, nec otiosam, nec imperfectam dici posse. Non otiosam; cùm ex ea sequatur præparatio mediorum & auxiliorum, quæ dantur omnibus hominibus, vt salui fiant: quod supponimus ex tractatu de Gratia. Neque etiam imperfectam; cùm non sit velleitas, sed vera voluntas; non enim dicit Apostolus, quòd Deus vellet, sed quod vult omnes homines saluos fieri. Et in eo vera esse ostenditur; quòd per eam verè Deus mouetur ad illorum mediorum & auxiliorum præparationem.

SECTIO II.

Quanam sint obiecta diuinæ voluntatis.

NON hic agimus de primario & præcipuo diuinæ voluntatis obiecto, quod est ipse Deus: certum est enim naturaliter & necessariò velle & amare seipsum; cùm sit sui ipsius summum bonum: nec ullam hæc veritas difficultatem recipit. Quæstio est igitur de obiectis externis & secundariis diuinæ voluntatis. De quibus

Dicendum I. Deum amare omnes creaturas, quæ existunt in aliqua differentia temporis.

Hoc manifestè constat ex Scriptura. Sap. 11. *Diligis omnia, quæ sunt; & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Deinde quia, sicut se habet intellectus diuinus ad verū, ita & voluntas diuina ad bonum. Sed diuinus intellectus

fertur in omne verū, non solum increatum, sed etiam creatum, vt supra ostensum est. Ergo & voluntas diuina in omne bonum, non tantum increatum, sed etiam creatum, quale est omne ens à Deo productum, iuxta illud Genes. 1. *Vidit Deus cuncta qua fecerat, & erant valde bona.*

- Dicendum 2. Deum velle & amare omnes creaturas in ordine ad se, & propter seipsum.

Hæc veritas constat ex Scriptura. Proverb. 16. *Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.* Isa. 43. *Omnes, qui inuocant nomen meum, in gloriam meam creauit eos.* Deinde ex eo quod, cum Deus sit omnium rerum vltimus finis; hinc sequitur res omnes naturaliter in illum referri & ordinari debere: alioquin esset ordo inuersus & præposterus.

Quando autem dicitur Deum creauisse omnia propter se, hoc intelligi non debet, quod Deus iis indigeat. Verè enim psaltes regius Psal. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Sed vt in iis sapientiæ, bonitatis, ac potentiæ suæ opes ostendat, gloriamque suam clariorem & illustriorem reddat.

- Dicendum 3. Deum velle malum pœnæ, non præcisè vt malum est: (Nemo enim, vt ait S. Dionysius de diu. nom. c. 4. *intendens malum operatur:*) sed quatenus bonum aliquod adiunctum habet.

Hoc constat ex Scriptura. Isai. 45. *Ego Deus faciens pacem, & creans malum.* Ierem. 36. *Adduxam super eos omne malum, quod locutus sum.* Denique certum est & ex

perientiâ nimis compertum, Deum velle omnes pœnalitates huius vitæ & mortem ipsam, ratione peccati originalis, & etiam aliorum peccatorum actualium; tùm quia ipsius iustitiæ diuinæ ordo id exigit; tùm etiam quia aliquando ipsius hominis bonum spirituale id requirit.

Dicendum 4. Deum nullomodò velle malum culpæ, neque per se, neque per accidens.

Hæc veritas est de fide, cui oppositus est error hæreticorum nostri temporis, qui eò impietatis deuenerunt, vt dicerent, Deum non modò permittere, sed positiuè velle peccatum, vt in eo puniendo iustitiam suam ostendat; & preditionem Iudæ æquè fuisse opus Dei, ac S. Pauli conuersionem. Ita etiam olim senserunt alij hæretici, vt testatur Vincentius Lirineus lib. 1. aduersus hæreses cap. 34. & Eusebius lib. 5. hist. cap. 20.

Refellitur hæc error, & veritas assertionis nostræ probatur, 1. ex Scriptura. Psal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* S. Iac. c. 1. *Deus intentator malorum est.*

Probatur 2. ex S. Ambrosio lib. 2. de Cain & Abel cap. 9. *Quantò grauius, inquit, peccato ipso, ad Deum referre quod faceris; & reatus tui inuidiam transfundere in auctorem, non criminis, sed innocentie.* Et S. August. Epist. 105. ad Sixtum. *Iniquitatem, quam rectissima veritas improbat, damnare nouit ipse Deus, non facere.* S. Fulgent. lib. 1. ad Monimum cap. 13. *In sanctis coronat Deus iustitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis seruauit, gratisque perfecit: iniquas au-*

tam condemnabit, pro impietate vel iniustitia, quam in eis ipse non fecit.

Probatur 3. ratione qua utitur S. Anselmus in lib. de libero arbitrio cap. 8. quia iusta voluntas hominis est ea, qua vult id, quod Deus vult eam velle; iniusta verò econtrariò est ea, qua vult id, quod non vult Deus eam velle. Vnde sequitur quòd, si Deus vellet hominem peccare, homo peccando non peccaret, simulque voluntas eius iusta & iniusta foret: Iusta, in quantum conformis esset divinæ voluntati, quâ Deus vellet illum peccare: iniusta, in quantum eidem voluntati repugnaret, quæ prohibet peccare.

Confirmatur ex eo quòd (ut dicit S. Ambr. lib. 1. Exameron cap. 8.) non alium ob finem filius Dei in mundum venit, nisi ut tollat peccata mundi, & dissolvat opera diaboli: quâ ratione igitur fieri potest, ut opera illa diaboli velit astruere, & ad peccata impellere & incitare ?

Multa ex Scripturis solent obiicere hæretici, v.g. quòd in ea dicatur Deum velle, ut fiant aliqua mala opera, & ad ea impellere, hominesque excœcare, & eorum corda inducere, ut nec velint, nec possint benè agere.

Respondetur iis omnibus & similibus aliis loquēdi modis, qui in Scripturis occurrunt, significari tantum, vel Deum velle permittere peccata; quòd sapientissimè, & cum summis rationibus facere potest: vel iusto iudicio suo subtrahere interdum hominibus peculiarem gratiæ suæ protectionem, vnde sequitur eorum lapsus in peccata.

Plura super hac re videri possunt apud Bel-

Iarminum tom. 4. lib. 2. de amissione gratiæ & statu peccati cap. 11. & sequentibus. Et vniuersim ad has & similes dissoluendas objectiones e Scripturis petitas, recurrendum est ad illud principium, (de quo suprà in tractatu de Fide:) nempe veram & certam Scripturæ interpretationem, non à sensu particulari, sed ab authoritate ipsius Ecclesiæ, & vnanimi Patrum consensu esse petendam: & sic, cum obicitur aliquis Scripturæ locus, videndum est, non quid illius verba præ se ferre videantur, sed quo sensu à SS. Patribus, & ab vniuersa Ecclesia intelligantur.

SECTIO III.

An voluntas Dei sit libera.

AD clariorem huius quæstionis resolutionem explicandum est breuiter, quid sit libertas, & in quo verè & propriè consistat: Id autem melius & certius discere non possumus quàm à S. Bernardo in lib. de gratia & libero arbitrio; vbi dicit triplicem esse libertatem, de qua promiscuè mentio fit, tum in Scripturis, tum apud SS. Patres: 1. est quam vocat libertatem naturæ: 2. gratiæ: 3. denique gloriæ. Per primam, dicit nos liberari à coactione & necessitate. Per secundam, à peccato. Per tertiam denique, à morte & aliis huius vitæ miseriis. In eo autem præsentim differunt, quòd secunda & tertia libertatis species statum quemdam & conditionem hominis propriè respiciunt: prima verò respicit actiones ab eius voluntate elici-

tas. Per secundam & tertiam ideò liberi sumus, quia liberati à statu subiectionis, tùm peccati, tùm mortis : per primam verò ideò sumus liberi ; quia in eliciendis voluntatis nostræ actibus minimè sumus coacti, aut necessitate adacti.

De hoc igitur i. genere libertatis, seu de libertate naturæ querimus hîc, in quo illa consistat ; ut evidentiùs fiat, quæ ratione divina voluntas propriè libera dici possit. Cerrum est enim, ac per se evidens, non ideo dici liberam ; quòd sit liberata à peccato vel à morte ; sed quia est ex se & naturâ suâ libera : & iam vidimus, secundùm mentem S. Bernardi in eo consistere libertatem naturæ ; quòd voluntas in actibus suis eliciendis, non solum à coactione, sed etiam à necessitate libera sit : si enim eo modo libera non esset, iam, inquit, voluntas non esset : ubi quippe necessitas, ibi non est voluntas.

Dicendum est igitur (secundùm illius S. Patris sententiam quam fusiùs ibidem explicat & probat) libertatem naturæ, seu liberum voluntatis arbitrium, verè & propriè in eo consistere ; quòd voluntati nulla neque coactio neque necessitas inferatur ; sed quòd relinquatur libera & indifferens ad agendum vel non agendum ; & ad hoc vel illud agendum ; seu tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem actuum suorum.

Et hæc est etiam communis aliorum SS. Patrum sententia : ut S. Hieron. lib. 2. cont. Iovinianum, ubi sic loquitur : *Liberi arbitrij nos Deus candidit : nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur ; alioquin, ubi necessitas,*

est, nec damnatio, nec corona est. S. Ambr. lib. 2. in S. Lucam: *Non potes dicere, quia noluit te bonum facere, ante quem posuit bonum & malum; ut non ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* S. August. denique, qui pluribus in locis agens de libero voluntatis arbitrio, dicit in eo consistere, quòd homo possit agere vel non agere, & hoc vel illud agere: ut in Hom. 12. ex quinquaginta, *Rogo, inquit, vos fratres charissimi, quare satanas seducit ad peccandum, cum Deus posuerit hominem in potestate non consentire satana? &c. dat quidem diabolus consilium: sed Deo auxiliante nostrum est, vel eligere, vel repudiare, quod suggerit.* Et lib. de Spiritu & littera cap. 34. *In omnibus misericordia eius prauenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire propria voluntatis est.* Et lib. 22. contra Faustum Manichæum cap. 78. expressè dicit, ex illa indifferentia voluntatis, & potestate eius ad agendum vel non agendum, oriri rationem meriti vel demeriti.

His breuiter circa propriam & veram libertatis notitiam delibatis, ad quæstionem initio sectionis propositam

Dicendum est 1. Deum non liberè, sed necessariò suam ipsius bonitatem velle & amare, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium actus. Ita S. Thom. 1. p. q. 19. a. 3. Hoc constat ex ante dictis.

Quòd enim Deus necessariò suam bonitatem velit & amet quoad specificationem actus, patet quia Deus illam odisse non po-

test; cùm in eâ nulla, vel minima mali umbræ esse possit: imò cùm in eâ omnes bonitates, tam in genere entis, quàm in genere moris reperiuntur.

Quod autem eandem bonitatem suam necessario velit & amet quoad exercitium actus, patet: tùm quia Deus non potest non esse perfectè beatus; ad perfectam autem beatitudinẽ requiritur actualis amor summi boni: tùm etiam quia actus ille diuinæ voluntatis, quo Deus bonitatem suam vult & amat, est actus immanens & essentialis, imò est ipse Deus; ac proinde qui definire non potest. Sicut autem Deus necessario suam bonitatem vult & amat; ita econtrariò peccatum, quod est illi oppositum, ex necessitate non vult & odio prosequitur: & hanc S. Aug. vocat lib. 1. cont. Iulianum, *Benam necessitatem, quæ Deus iniustus esse non potest.*

Dicendum 2. Deum, quicquid extra se vult & amat, liberè & sine vlla necessitate velle & amare.

Probatur. 1. ex Scriptura. Psal. 134. *Omnia quacumque voluit Dominus, fecit in celo & in terra.* Ad Ephes. 1. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.*

Probatur 2. ex S. Ambr. lib. 2. Exameron, cap. 2. vbi contra quosdam philosophos, qui Deum omnia fato quodam & necessitate fecisse dicebant; expressè asserit, Deum multa potuisse facere, quæ tamen facere noluit: ac proinde voluntate suâ elegisse ex illis omnibus, quæ facere potuit, ea, quæ reipsa fecit. Et lib. 2. de Fide cap. 3. *Omnia, inquit, operatur unus atque idem Spiritus, diuisens*

singulis prout vult; hoc est, pro libera volūtatē arbitrio, non pro necessitatis obsequio. Et ex S. Bernard. lib. cit. de Gratia & libero arbitrio, ubi sic loquitur: Verūm libertas à necessitate, aq̃e & indifferenter Deo vniuersaque tam male quàm bonæ rationali conuenit creaturæ; nec peccato, nec miseriā amittitur, vel minuitur; nec maior in iusto est, quàm in peccatore; nec plenior in Angelo, quàm in homine, &c.

Probatur 3. hac ratione: illud agens censetur liberum, quod positis omnibus ad agendum prærequisitis potest adhuc ex se agere, vel non agere; & à nulla re sibi extrinsecā determinatur necessariò ad agendum, vel non agendum. Atqui Deus eo modo se habet respectu eorum, quæ extrā se operatur: posita enim cognitione eorum omnium, quæ sunt possibilis, potest ex illis producere aliqua, vel non producere; & nihil est, quod eum ad id agendum vel non agendum necessitet. Ergo Deus habet voluntatem plenè & perfectè liberam respectu eorum omnium, quæ extra se operatur.

Super est hîc vna difficultas explicanda: in quo scilicet consistat illud velle liberum Dei; & qua ratione in eo sit aliquis actus liber, quo possit velle aut nolle, sine vlla sui mutatione. Pro cuius resolutione

Dicendum 3. liberam Dei volitionem, non esse denominationem extrinsecam, aut respectum rationis, aut perfectionem aliquam realiter ab ipsâ essentiâ diuinâ distinctam: sed esse ipsammet volitionem necessariam, quæ Deus seipsum vult & amat: quatenus tamen

hæc extenditur seu terminatur ad creaturas , ad quas posset non extendi & terminari : seu prout efficacitate sua illas infert & efficit , cum posset non inferre & efficere : seu denique quatenus indifferens est , vt sine vlla sui mutatione eas efficiat , aut non efficiat.

Quod non sit denominatio extrinseca , patet. Quia Dei volitio libera est in Deo ab æterno : denominatio verò extrinseca oritur à productione creaturarum , quæ est temporalis.

Quod non sit respectus rationis , patet. Quia , cum sit ab æterno in Deo , est ante omnem operationem intellectus , qui possit talem respectum rationis fingere.

Quod etiam non sit aliquid distinctum realiter ab essentia diuina , constat. Quia id eius omnimodæ simplicitati repugnat.

Restat igitur vt dicamus , aut nullum actum liberum in Deo esse admittendum , quod esset contra fidem : aut , si quis admittendus est , non alium admittendum esse , quàm ipsum actum immanentem diuinæ volitionis , sub eâ ratione , quam supra explicauimus.

S E C T I O I V.

*Quanam sit diuina voluntatis
efficacitas.*

DICENDUM I. talem esse diuinæ voluntatis efficacitatem , seu vim ad efficiendum ; vt per illam solam Deus immediate efficiat , quidquid extra se in ratione primæ causæ efficit.

Ita communiter docent SS. Patres. S. Cyrillus. lib. 3. cont. Iulianum dicit, Deum *sola voluntate esse perfectorem operum*. Et Clemens Alexand. in Protreptico: *Solâ, inquit, Deus voluntate molitur; & solum eius velle, factum esse consequitur*. Et eo sensu S. Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 4. docet voluntatem Dei esse primam & summam causam omnium corporalium specierum atque morionum. Huc etiam spectat dictum Psalmistæ Psal. 148. *Dixit, & facta sunt; mandavit, & creata sunt*.

Dicendum 2. efficacitatem illam, & vim effectricem diuinæ voluntatis extendere se ad omnia possibilis: seu (quod idem est) diuinam voluntatem esse omnipotentem; Deumque posse, quidquid voluerit, efficere.

Hoc constat manifestè ex innumeris Scripturæ locis. Iob 42. *Scio Domine, quia omnia potes*. S. Matth. 29. *Apud Deum omnia possibilia sunt*. Et hanc veritatem adeò manifestam existimauit S. August. vt serm. 139. de Tempore sic loquatur: *Non dico: da mihi Christianum; da mihi Iudæum: sed, da mihi pagânûm, idolorum cultorem, dæmonum seruum, qui non dicat Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest; negare Deum omnipotentem non potest*.

Quæres, an sit defectus potestatis in Deo non posse mori; non posse peccare; non posse rem factam, infectam reddere.

Respondetur nullam esse in Deo impotentiam, sed potiùs maximam omnipotentia suæ perfectionem.

Possè enim mori aut aliquid pati, non est potentia,

potentia, sed defectus potentia: unde rectè dixit S. Aug. lib. 5. de Ciuit. cap. 10. *Omnipotens est Deus, faciendo quidquid vult; non patiando, quod non vult.*

Posse item peccare non est argumentum potentia, sed potiùs infirmitatis. Rectè enim Petrus Damia. Opusc. 36. de Omnipotentia Dei cap. 10. *Quod malum est, inquit, potiùs nihil debet dici, quàm aliquid: atque idè nihil præiudicat, si dicamus Deum omnia posse, licet mala non possit: cùm mala non intrà omnia, sed potiùs extrà omnia debeant supputari.*

Denique, quòd Deus non possit id, quod semel factum est, infectum reddere, non ex imbecillitate prouenit, sed potiùs ex diuinæ veritatis perfectione. Vt enim rectè dixit S. Aug. lib. 26. contra Faust. Manich. cap. 5. *Quisquis dicit: si omnipotens est Deus, faciat, ut quæ facta sunt, facta non fuerint: non videt hoc se dicere: si omnipotens est, faciat, ut ea quæ vera sunt, eo ipso quo vera sunt, falsa sint.* Indè patet, cur communiter Theologi dicant, Deum illa non posse, quæ inuoluunt contradictionem.

SECTIO V.

An, & qua ratione in diuina voluntate amor, odium, misericordia, iustitia, & similes affectus reperiuntur.

CERTVM est hos & similes affectus, si considerentur prout secum inferunt aliquam immutationem, siue corporalem, siue spiritualem, nullomodò in diuina voluntate

reperiri; cùm sit omnis prorsùs immutatio-
nis expertus, vt ex ante dictis constat. Quæ-
stio igitur proposita de ijs intelligenda est,
prout habent simpliciter rationem actus, si-
ne vlla imperfectione adiunctâ. Et in hoc
sensu

Dicendum est 1. in diuina voluntate esse
verum amorem, non tantùm erga se, sed
etiam erga creaturas.

Hoc patet ex ijs, quæ dicta sunt sectione
secunda. Et confirmari potest, quantum
spectat ad amorem, quem Deus habet erga
creaturas; ex eo quòd, quidquid entitatis &
bonitatis habent creaturæ, id totum habent,
quia Deus vult ea habere: amare enim ali-
quem nihil est aliud, quàm ei bonum velle.
Ita S. Thomas 1. p. q. 20. art. 2. Vbi rectè ob-
seruat differentiam amoris diuini, & huma-
ni: homo enim supponit in obiecto amato
bonitatem; at veio Deus amando infundit
bonitatem; atque adeò facit id, quod amat,
bonum, ac proinde amabile.

Dicendum 2. Deum non æqualiter omnes
creaturas diligere.

Certum est enim, vt docet S. Thom. suprâ,
art. 4. meliores semper magis amari à Deo,
quatenùs meliores: eò enim meliores sunt,
quò maius bonum à diuina voluntate acci-
piunt: maius autem bonum à Deo accipere,
est magis ab eo amari. Est autem notanda
doctrina S. Doctoris in responsione ad ter-
tium, vbi docet præsumptuosum esse, velle
diiudicare, an aliquis sanctorum sit altero
sanctior & Deo charior: nam (vt dicitur Pro-
uerb. 16.) *Spirituum ponderator est Dominus.*

Sicut autem amor, sic etiam contrariam ob causam in diuinâ voluntate reperitur odium, tam respectu peccati, quàm peccatoris, quatenus peccator est. Sap. 14. *Similiter odio sunt Deo impius, & impietas eius.* Et hoc satis manifestè constat, ex eo quòd Deus peccatoribus vult malum vindictæ ac pœnæ æternæ: Est autem proprius odij actus, velle malum; sicut amoris, velle bonum.

Dicendum 3. in Deo esse iustitiam.

Patet ex innumeris Scripturæ locis. Psal. 118. *Iustitia tua, iustitia in æternum.* Rom. 1. *Iustitia Dei in eo reuelatur ex fide.* Cum autem duplex sit iustitia, nempe commutativa & distributiva.

Prior, quæ consistit in eo, ut tantum reddatur quantum acceptum fuerit, non est propriè in Deo, ut rectè docet S. Thom. q. 21. art. 1. iuxta illud ad Rom. 11. *Quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* Nihil enim à nobis Deus accipere potest, quin prius illud ipse nobis dederit. Vnde cum maximâ ratione Concilium Trident. sess. 6. cap. 16. sic loquitur: *Absit, ut Christianus homo in seipso vel confidat, vel gloriatur, & non in Domino; cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.*

Posterior vero iustitia, quæ consistit in distributione bonorum communium iuxta proportionem meritorum cuiusque; si strictè sumatur, non est etiam propriè in Deo. Quia nullum creaturæ meritum omnia Dei dona præcedere potest; cum omne meritum ab aliquo gratuito Dei dono, hoc est, ab eius gratiâ initium sumat, ut supponimus ex tracta-

tu de Gratia. Deinde quia Deus erga creaturas nullius rei debitor est.

Quarè dicere debemus iustitiam in Deo reperiri modo longè perfectiori & eminentiori: considerando illam, prout abstrahit ab omnibus humanæ iustitiæ conditionibus, quæ Deo minimè conueniunt; & dicit aliquam in Deo perfectionem, quæ secundum nostrum concipiendi modum voluntatem eius dirigit; tùm in distributione præmiorum, supposito creaturæ per ipsius Dei gratiam merito; tùm in inflictione pœnarum, supposito eiusdem creaturæ per propriam voluntatem peccato.

Dicendum 4. in Deo esse misericordiam.

Hoc patet similiter ex Scripturis, quæ ubique diuinam prædicant misericordiam. Psal. 88. *Misericordias Domini in aeternum cantabo.* Tren. 3. *Misericordia Domini, quia non sumus consumpti.* Et hæc propriè in Deo inuenitur, vt docet S. Thom. suprà, art. 3. non quidem secundum passionis affectum, sed secundum effectum. Vnde S. Anselm. in pro- sol. cap. 10. *Misericors es; non quia tu sentis affectum, sed quia nos sentimus effectum.*

Obseruat autem rectè S. Doctor, sup. art. 4. in omnibus Dei operibus misericordiam eius & iustitiam simul inueniri. Vnde dicit in respons. ad 1. etiam in damnatione reperiri aliquam Dei misericordiam; non quidem totaliter relaxantem, sed aliquam subleuantem; hoc est, quòd, cùm Deus iustè possit acerbioribus adhuc pœnis eos affligere; id tamen ex misericordia non facit, sed eos semper citrà condignum punit.

SECTIO VI.

An sit in Deo prouidentia, & ad qua se extendat.

NOMINE prouidentia intelligimus hîc actum aliquem, tûm intellectus, tûm voluntatis Dei; quo ipse ordinat & dirigit res creatas in suos fines particulares, ac præfertim in finem omnium vltimum, qui est ipse Deus. Hoc supposito,

Dicendum est 1. in Deo esse prouidentiam respectu omnium rerum creatarum. Est de fide.

Probatur 1. ex pluribus Scripturæ locis. Sap. 8. *Attingit à fine ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.* Et cap. 14. *Tua, pater: prouidentia cuncta gubernat.* S. Matth. 6. *Respicite volatilia cæli; quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & pater vester cœlestis pascit ea. Considerate lilia agri, &c.*

Probatur 2. ex S. Cypriano lib. de Idololorum vanitate: *Mundi vnus est rector, qui vniuersa quacumque sunt, verbo iubet, ratione dispensat, virtute consummat.* Et ex S. Damasc. lib. 1. de Fide cap. 2. *Quòd Deus bonus sit, iustus, rerum omnium conditarum architectus: quòd vim omnem imperiumque habeat, omnia inspectet, omnibus prospiciat, omnia in potestate habeat: hæc, inquam, omnis scimus, & confitemur.*

Probatur 3. ratione, qua vtitur S. Th. 1. p. q. 21. a. 2. quia, cùm Deus sit causa efficiens prima & perfectissima omnium rerum, quæ ab illa

pendent, non tantum in fieri, sed etiam in conseruari: hoc est, quod creaturæ omnes indigeant, non tantum vt initium sui esse à Deo accipiant, sed etiam eiusdem conseruationem & perfectionem: hinc sequitur, ad illum etiam pertinere res omnes, quas creauit, in suos fines dirigere: cum inde potissimum earum & conseruatio & perfectio pendeat.

Tertullianus in libello de animæ testimonio, hanc veritatem manifestam esse dicit ex communi consensu omnium Gentium & nationum; inter quas nulla fuit adeò barbara, quæ non senserit, esse aliquod numen supremum, quod res humanas cognoscat & gubernet; & ad quod in periculis & afflictionibus sit confugiendum; & à quo præmia pro rectè factis, supplicia pro sceleribus, sint expectanda.

Dicendum 2. prouidentiam diuinam ad omnes prorsus res creatas, etiam minimas se extendere. Est de Fide.

Probatur 1. ex Scriptura. Sap. 6. *Magnum & pusillum ipse fecit; & aqualiter est illi cura de omnibus.* S. Luc. 12. *Nonne quinque passerēs vaneunt dipondio; & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo: sed & capilli capitis vestri numerati sunt.*

Probatur 2. ex S. Iren. lib. 2. cap. 41. *Nil omninò eorum, quæ facta sunt, & quæ fiunt, vel fient, Deum fugit; sed per illius prouidentiam unumquodque, & habitum, & ordinem, & numerum, & quantitatem accipit propriam.* Et S. Hieron. Epist. 3. *Creatorem non tantum in cælo miramur & terra, Sole, & Oceano, elephantibus, camelis,*

Et c. sed & in minutis quoque animalibus, formica, culice, muscis, vermiculis, & istiusmodi, quorum magis scimus corpora quàm nomina; eandemque in cunctis veneramur solertiam. Videndus S. Ambr. lib. 1. de officiis cap. 13. 14. & 15. S. Greg. lib. 4. moral. cap. 16. S. Aug. lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 21. & alij.

Verùm contra hanc de providentiâ diuinâ doctrinam, duæ potissimum fieri solent obiectiones.

Prima est; quòd non videatur decere Dei maiestatem, ut eius providentia minimis rebus se immisceat, iuxta illud Apostoli 1. Cor. cap. 9. *Nunquid de bobus cura est Deo?*

Secunda; quòd si Deus res humanas regeret & gubernaret, multi in eius gubernatione & regimine defectus reperirentur: cùm boni & iusti variis plerumque conflictentur aduersis; mali econtra & peccatores bonis ac voluptatibus affluant.

Ad primam respondetur cum S. Ambr. lib. 1. de officiis: *Si non est iniuria & probrum Dei, minutissimas quasque res fecisse; multò minùs probrum illius esse, eas factas regere.* Apostolus autem loco citato, non omninò negat Deo curam esse de animantibus rationis expertibus; sed non talem, nec tam specialem quàm de hominibus; ac præsertim de iis, qui se totos eius obsequio & cultui mancipant; de quibus illic loquitur.

Ad secundam verò dicendum est, Deum cum summâ sapientiâ permittere, imò velle, ut in hac vita interdùm iusti affligantur, mali verò prosperè agant. Cùm enim nulli

adeò mali sint, quin aliquando boni aliquà agant : Deus illos in peccatis morituros, ob idque damnandos prævidens, illorum opera vtcunque bona, prosperitate aliqua temporali præmiatur : Iustos autem afflictionibus variis exerceri vult, tum ad probandam eorum fidem, tum ad pleniorum pro peccatis satisfactionem, tum etiam ad meritorum cumulum augendum : quare optimè S. Aug. in Enchir. cap. 11. *Deus, cum summè bonus sit, nullomodo sineret mali aliquid esse in operibus suis; nisi usque adeò esset omnipotens & bonus, ut etiam de malo benefaceret.*

C A P V T V.

De Prædestinatione.

QUOD olim Ezechieli Prophetæ, hoc cuilibet Catholico in omnibus fidei mysteriis, sed præsertim in illis, quæ divinæ prædestinationis arcana spectant, humiliter profitendum est : huius torrentis aquas ita profundas & altas esse, ut transuadari omninò non possint : Vnde meritò exclamat Apostolus Rom. 11. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, &c.* Ideò iuxta consilium eiusdem Apostoli 1. Cor. 10. nosmetipsos nobis ipsis metientes, in hoc prædestinationis negotio procedemus secundum mensuram regulæ, quâ mensus est nobis Deus : id est, earum præsertim veritatum notitiam hîc inquiramus, quas Deus ipse reuelare, & per Ecclesiam proponere voluit : cætera omnia eius inscrutabili sapientiæ, & incomprehensibilibus iudiciis relinquentes, memores illius effati à Salomone Prou. 25. prolati: *Qua-*

niam, qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloriâ.

SECTION I.

Quid predestinationis, quid item reprobationis nomine debeat intelligi.

PRÆDESTINATIO, si vim nominis spectes, idem est, ac præcedens destinatio. Destinare autem est, vel aliquid omnino apud se statuere, vel (vt dicit S. Thom. 1. p. q. 23. a. 1.) aliquid ad finem designare aut transmittere.

Huius autem vocis sic intellectæ apud SS. Patres duplex acceptio inuenitur. Vna lata & minùs propria; pro ordinatione rationalis creaturæ facta à Deo in quemlibet finem, siue in beatitudinem, siue in damnationem. Quo sensu dicit S. Aug. lib. 15. de ciuit. cap. 1. ciuitatem Dei esse prædestinatam ad gloriam, ciuitatem verò diaboli ad ignem æternum esse prædestinatam. Altera stricta & propria; pro solâ ordinatione rationalis creaturæ ad beatitudinem & vitam æternam. Et eo sensu cõmuniter, tũ in Scripturis, tũ apud SS. Patres sumi solet, vt ex dicendis patebit.

Cũ autem hæc diuina ordinatio sit ab æterno, ac proinde omne tempus præcedat; ideo præordinatio & prædestinatio dicitur; ita vt particula (præ) nihil aliud significet, quàm antecessionem durationis seu æternitatis ad tempus, vt docet Alensis 1. part. quæst. 28. memb. 8. Gamacheus in 1. part. quæst. 23. cap. 1. Isambert. ad eamdem quæst. disp. 1. art. 1. & alii communiter. Vnde dicit eo sensu Apostolus Ephes. 1. *Elegit nos in ipso*

ante mundi constitutionem. Et Rom. 8. Quos præsciuit, & prædestinavit; ubi simul iungit, & in eodem sensu accipit præscientiam & prædestinationem. Est autem euidens particulam (præ) in verbo (præsciuit) significare tantum antecessionem ipsius scientiæ diuinæ secundum durationem; id est, Deum scire res, antequam existant unde sequitur particulam illam in voce prædestinationis eodem modo esse accipiendam.

Et sic dicendum est, quod prædestinatio nihil est aliud, quam æterna, & omne tempus præcedens destinatio, qua Deus ante mundi constitutionē creaturas aliquas ad gloriam & beatitudinem cœlestē elegit, & destinavit.

Quæres an prædestinatio sit propriè actus intellectus, an voluntatis Dei?

Respondetur esse utriusque. Intellectus quidem, cum in Scripturâ explicetur terminis significantibus actum intellectus; ut Roman. II. Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit; id est, quam prædestinavit, ut explicat S. Aug. lib. de bono persequ. Voluntas autem, cum in eadem Scripturâ sæpè vocetur electio, propositum, beneplacitum, &c. ut Rom. 8. Ephes. 1. & aliis in locis. Et hunc utrumque actum coniungit S. August. lib. de bono persequ. cum dicit, quod prædestinatio est præscientia, & preparatio beneficiorum Dei; quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur. Præscientia siquidem ad intellectum diuinum propriè spectat; preparatio verò beneficiorum ad voluntatem; cum sit actus amoris & benevolentiae.

Ex his autem verbis S. Aug. colligitur, ad

completam rationem prædestinationis, prout ab illo & aliis SS. Patribus sumitur, debere per eam intelligi, non tantum electionem & destinationem ad gloriam & beatitudinem, sed etiam præparationem omnium mediõrum ad illam consequendam; propositumque ac voluntatem media illa tribuendi: ita vt prædestinatio non tantum respiciat gloriam conferendam, sed etiam simul omnia gratiæ dona, quibus ad illam gloriam homines perducuntur.

Quod autem spectat ad Reprobationem; dicendum est, per illam nihil aliud intelligi, quàm actum illum, tum intellectus, tum voluntatis Dei; quo ab æterno præscivit aliquos gratiæ suæ donis malè vsuros, & in peccata mortalia lapsuros, in iisque morituros: & propterea decreuit eos à gloriâ excludere, ac secundum peccatorum meritum damnationis æternæ poenas infligere.

Quomodo autem ista debeant intelligi; & qua ratione prædestinatio ac reprobatio inter se differant, euidenter fiet ex dicendis.

SECTION II.

Quid fides catholica de prædestinatione & reprobatione credendum proponat.

PRÆCIPVAS hinc veritates circa prædestinationem & reprobationem fide Catholica credendas, cum erroribus oppositis ab Ecclesiâ proscriptis & damnatis, breuiter proponemus: reliqua verò, quæ ad eandem materiam spectant, in sequentibus sectionibus explicabimus.

Dicendum igitur 1. fide Catholica credendum esse, in Deo prædestinationem ac reprobationem verè reperiri : seu Deum aliquos de facto prædestinasse, alios verò reprobasse.

Hæc veritas expressè habetur in Scripturis. Ephes. 1. *Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum.* In eodem capite. *In quo sumus prædestinati, secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis sue.* Sap. 9. *Noli me reprobare à pueris tuis.* Hebr. 12. *Esaiù reprobatus est : non enim inuenit pœnitentia locum.*

Eadem veritas etiam asseritur à SS. Patribus, præsertimque à S. Aug. in toto lib. de prædestinatione sanctorum, & alibi passim.

Ratio etiam suffragatur : quia, cum fide diuina certum sit, quosdam homines æternam salutem per Christi gratiam consequi ; certum etiam esse debet, Deum iis gratiam & gloriam illam ab æterno præparasse : cum Deus nihil in tempore faciat, quod ab æterno facere non decreuerit. E contra, cum certum sit multos huic gratiæ deesse, ideoque gloriam illam non consequi : certum est etiam Deum, ob peccata illorum præuisa, decreuisse ab æterno eos à gloriâ excludere.

Dicendum 2. fide Catholicâ credendum esse, ex parte prædestinati, nullam omnino dari causam prædestinationis, si sumatur prædestinatio, prout comprehendit, non tantum electionem ad gloriam, sed etiam præparationem omnium gratiarum ; seu decretum conferendi omnia gratiæ auxilia, ac proinde etiam primam gratiam,

quâ Deus ipsum prædestinatum præuenire & excitare decreuit.

Huic veritati oppositi sunt varij errores.

Primus fuit Origenis, qui asseruit lib. 1. Periarchon. c. 8. Deum, ad prædestinationis gratiam homini conferendam, moueri propter bona opera, quæ anima, antequàm eius corpori vniretur, exercuit: existimabat enim animas omnes ante hunc mundum corporeum simul fuisse creatas.

Hunc errorem refellit S. Thomas quæst. 23. art. 5. autoritate Apostoli ad Rom. 9. vbi Iacob electum, & Esaü reprobatum dicit: *Cum nondum nati essent, aut quidquam boni vel mali egissent.* Quòd autem dicit animas ante mundum corporeum fuisse creatas, hoc ab Ecclesia damnatum fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. Sess. 8.

Secundus error, fuit Pelagianorum, qui asseriebant hominem operibus bonis, per solas naturales arbitrij sui vires factis, gratiam prædestinationis posse promereri. Hanc illorum hæreticorum sententiam explicat S. Aug. lib. de prædestin. Sanctorum cap. 12. his verbis: *Præsciebat Deus (ait Pelagianus) qui futuri essent sancti & immaculati per libera voluntatis arbitrium: & idè eos omnes ante mundi constitutionem, in ipsa suâ præscientiâ, quia tales futuros esse præsciuit, elegit.* Et quamuis interdum Pelagius, vt veritati fucum faceret, & Ecclesiæ damnationem effugeret, verbis magnificis gratiam commendauerit; nunquam tamen ex animo pristinum errorem retractauit, sed illum variis verborum inuolucris obtegere semper cona-

tus est, vt patet ex S. Aug. toto ferè lib. de gratia Christi, ac præsertim ex cap. 3. 4. 6. 7. 9. 41. & 42. Quod in tractatu de Gratia fusiùs explicabitur, vbi ostendetur hunc errorem à summis Pontificibus Innocentio, Zosimo, & Cælestino, & à Conciliis Mileuitano, Carthaginensi, & aliis damnatum fuisse.

Eius certè falsitas manifestè reuincitur ab eodem S. Aug. lib. cit. de prædest. sanct. cap. 18. ex illis Apostoli verbis ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi cōstitutionē, vt essemus sancti & immaculati.* Ex quibus sic concludit: *Non ergo, quia futuri eramus, sed vt essemus sancti: idcō quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse prædestinans, vt tales per gratiam eius essemus.*

Errori Pelagianorum affinis fuit error Semipelagianorum & Massiliensium: qui, licet faterentur, nos sine Christi gratia non posse salutem æternam consequi, (in quo à Pelagianis dissidebant;) existimabant tamen Deum hanc nobis conferre gratiam ab æterno decreuisse, intuitu & occasione alicuius boni operis, vel saltem alicuius boni desiderij seu conatus nostræ voluntatis, per naturæ vires elicitæ. Vnde Cassianus huius sententiæ præcipuus assertor lib. 2. de institutis renunciantium cap. 14. dicebat, *Dei misericordiam præsto esse, occasione tantummodò bonæ voluntatis à nobis oblata.* Et collatione 13. cap. 13. *Ob id solùm Deum exigere vel expectare, ad suam gratiam tribuendam, quosdam bonæ voluntatis conatus; ne penitus dormientibus, aut inertibus otio dissolutis sua*

videatur dona conferre.

Refelluntur hi errores, & simul nostræ fidei veritas probatur 1. autoritate Scripturæ. 2. ad Timoth. cap. 1. *Vocauit nos vocatione suâ sanctâ, non secundum opera, sed secundum propositum suum.* 1. Corinth. 4. *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti?* 2. ad Cor. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.*

Probatur 2. autoritate Concilij Arausici 2. canone 2. in quo anathema profertur in eos qui dixerint, *Deum expectare nostram voluntatem, quâ velimus à peccato purgari; non autem per Spiritus sancti inspirationem fieri, ut etiam purgari velimus.* Et can. 25. *Hoc etiam profiteamur, quòd in omni opere bono nos non incipimus, & postea per misericordiam Dei adiuuamur: sed ipse nobis, nullis præcedentibus meritis, fidem & amorem sui inspirat.* Ex quibus Concilij & Scripturæ verbis, cum constet nos primam gratiam promereri non posse; constat etiam prædestinationem, prout illam primam gratiam complectitur, ex nostris meritis nusquam prouenire.

Probatur 3. ex eo quòd prædestinatio paruulorum, qui ab hac vita, statim post susceptum baptismum, rapiuntur; ex purâ Dei misericordiâ pendet, non verò ex ullis eorum meritis. Neque enim audiendi sunt illi, quorum meminit S. Aug. in lib. de prædest. Sanctorum, cap. 12. qui dicebant paruulos illos à Deo fuisse prædestinatos propter opera bona, quæ facturos illos, si diutiùs vixissent, ipse

prauiderat. Vt enim rectè docet S. Aug. loco cit. omnes homines à Christo iudicandi sunt (vt ait Apostolus 2. Cor. 5.) *Secundùm propria corporis*, id est, prout in hac vita corporali se gesserint. Et præterea, si ita esset vt illi dicebant, parum prodesset iusto rapi, antequàm malitia immutaret intellectum eius, vt dicitur Sap. 4. & econtrà multùm profuisset Tyriis & Sidoniis fuisse in Christum credituros, si eius signa vidissent. Si quidem isti ob illam fidem & poenitentiam præuisam, quamuis actu non extiterit, præmium à Deo accipere meruissent; ille econtrà inconstantia ac mutabilitatis illius suæ à Deo præuisæ, quamuis eam actu non habuerit, poenas luere debuisset. Quod vtrumque à veritate & ratione alienum est.

Confirmatur ab exemplo Christi, qui sicut est caput, ita etiam est omnium prædestinatorum exemplar, quos (vt ait Apostolus) ipse Deus *prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui*. Sicut enim Christus, vt homo, prædestinatus est nullis præcedentibus meritis, vt per vnionem hypostaticam cum Verbo, esset filius Dei naturalis: ita etiam nos sine vllis præcedentibus meritis prædestinamur, vt simus filij Dei adoptiui per gratiam. Hanc rationem eleganter tractat S. August. lib. de bono perseu. capite vltimo & alijs in locis.

Dicendum 3. fide Catholicâ credendum esse, neminem à Deo reprobari, & ad poenam aeternam damnationis deputari, nisi ratione præuisorum demeritorum.

Huic veritati oppositus est error Caluini,

qui lib. 3. Instit. cap. 21. parag. 5. post antiquiores quosdam hæreticos (quos refert & refutat Valdensis lib. 1. doctrinalis fidei) asseruit Deum ante præuisionem cuiuscunque peccati, non tantum exclusisse aliquos à cœlesti gloriâ, sed etiam efficaci voluntate eos ad pœnam æternam deputasse: vnde capite 23. parag. 9. ait Deum, vt ipsi reprobè efficaciter ad hunc finem à se intentum perueniât, non tantum eos gratiis ad salutem necessariis priuare, sed etiam iniicere iis peccandi necessitatem, quam euadere non possint.

Hæc blasphemia refellitur, & veritas nostræ fidei probatur 1. Authoritate Scripturæ variis in locis, in quibus testatur Deus se nolle, vt vllus pereat, sed vt omnes peccatores ad pœnitentiam conuertantur, & sic vitam æternam consequantur. Ezech. 18. *Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis, & uiuat?* Et cap. 33. *Viue ego, dicit Dominus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à viâ suâ, & uiuat.* S. Matth. 18. *Non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus ex his pusillis.* 2. S. Petri 3. *Deus patienter agit propter vos, nolens aliquem perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.*

Probat 2. ex Conciliis Arausicano can. 25. & Trident. Sess. 6. can. 17. in quibus anathema dicitur iis, qui asseruerint, aliquos diuinâ potestate ad malum esse prædestinatos. Item ex Concil. Valentino cap. 3. vbi dicitur, *In electione saluandorum, misericordiam præuenire, in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere iustum iudicium.*

Probatur 3. authoritate S. Aug. lib. 3. cont. Iulianum. cap. 18. *Bonus est Deus, inquit, iustus est Deus: potest aliquos sine bonis meritis liberare; quia bonus est: non potest quemquam sine malis meritis damnare; quia iustus est.* Et S. Prosp. lib. 1. respons. ad capitula Gallorum ad capitulum 7. ubi sic loquitur: *Gratia Dei non prius eos (reprobos scilicet) deseruit, quā ab eis desereretur: & quia hoc ipsos voluntaria defectione facturos prauidit; ideo in predestinationis electione illos non habuit.*

Probatur 4. ratione: quia, sicut pœna necessariò peccatum præsupponit, cum sit illius punitio; ita destinatio ad pœnam præsupponit etiam peccatum in eo, qui ad illam destinatur; & peccati cognitionem in eo, qui destinatur; alias iudicium eius nec iustum nec determinatum esse posset: cum nec causam legitimam puniendi haberet, ubi nullum esset peccatum; nec rationem ullam determinandi pœnam ad certum gradum intensiōis vel extensiōis; cum hoc ex cognitione grauitatis aut leuitatis peccati pendeat: promensurā enim delicti, debet esse plagarum modus.

Confirmatur ex eo quòd ob eandem causam Deus ab aeterno damnationis pœnas reprobis infligere decreuit, ob quam reipsā eas inflicturus est: Atqui ob reproborum peccata eas inflicturus est; ut testatur ipsemet Christus Dominus S. Matt. 25. *Ite maledicti in ignem aeternum; esuriui enim, & non distis mihi manducare &c.*

Quæres quid de reprobatione paruulorum;

sine baptismi susceptione morientium, sentiendum sit?

Respondetur breuiter, reprobationis positivæ, qua excluduntur à gloriâ, & destinantur ad pœnam damni (neque enim, ut docet S. Thom. 3. p. q. 1. 2. 4. ad. 2. & 2. sent. dist. 33. q. 2. 2. 2. originali peccato debetur vlla pœna sensus) semper dari causam ex parte paruulorum ipsorum; scilicet peccatum originale, in quo concipiuntur; quod eos formaliter tali reprobatione dignos efficit.

SECTIO III.

An prædestinatio ad gloriam, sit ante vel post præuisa merita.

SVMITVR hîc nomen prædestinationis, non prout comprehendit præparationem mediorum seu gratiarum ad salutem æternam consequendam; sed prout significat tantum electionem ad gloriam. Et in eo sensu quæritur, an Deus omnes saluandos ita prædestinauerit, ut eos absolutâ & efficaci voluntate elegerit ad gloriam, certumque gloriæ gradum; priusquam, secundum nostrum concipiendi modum, vlla eorum merita præuiderit; an econtrâ electio illa efficax ad gloriam facta sit propter præuisa bona illorum opera, & finalem in gratiâ perseverantiam.

Dux sunt super hac quæstione oppositæ Theologorum sententiæ.

Prima est eorum, qui existimant electionem saluandorum ad gloriam, à Deo factam esse absolutâ & efficaci voluntate ante

ulla præuisa eorum merita; & virtute illius electionis, à Deo præparata & decreta esse omnia illa gratiæ supernaturalis auxilia, quibus electi ad opera bona illius gloriæ de condigno meritoria efficaciter excitarentur & adiuuarentur.

Ita Scotus in 1. dist. 41. quæst. 1. Sotus in cap. 9. ep. ad Rom. Bellar. lib. 2. de grat. & libero arb. cap. 15. Suâres lib. 3. de auxiliis cap. 16. & plures alij.

Probatur hæc sententia ab illis 1. ex Scriptura, quæ aliquibus in locis videtur significare, Deum gratuito ex mera benevolentia prædestinasse ad gloriam: vt S. Luc. 12. *Nolite timere pusillus Grex; quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.* Rom. 7. *Gratia Dei, vita aterna.* Act. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam.* Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt: nam quos præsciuit, & prædestinavit, &c.*

Probatur 2. autoritate S. Aug. quem illi authores maximè pro sua sententia stare contendunt, cuius hîc citationes ab illis factas recensere (cùm in eorum scriptis videri possint) minimè necessarium existimauimus.

Probatur 3. ratione: quia Deus ordinatissimè in suis consiliis & decretis procedit: Ergo priùs intendit finem quàm media. Atqui gloria se habet per modum finis: merita autem, & bona opera sunt media ad illam. Ergo priùs intendit absolutè illam gloriam electis conferendam, tum iis postea de mediis ad illam consequendam per gratiæ suæ

auxilia, prouidere decernit.

Secunda sententia, est eorum, qui existimant electionem absolutam & efficacem prædestinatorum ad gloriam, factam non esse, nisi post præuisionem meritum, ac finalis in gratia perseverantiæ.

Huic sententiæ subscribunt Alexander Alensis 1. part. quæst. 28. num. 3. art. 3. S. Bonauent. in 1. distinct. 41. quæst. 2. num. 15. & plurimi alij celeberrimi Doctores, tam veteres, quàm recentiores, quos citat & sequitur Lessius in opusc. de prædestinatione & reprobatione sect. 2. quibus addere possumus Philippum Gamacheum in 1. part. S. Thomæ quæst. 23. cap. 6. & Nicolaum Isambertum ad eandem quæstionem disp. 4. art. 2.

Probatur ab illis authoribus hæc sententia 1. ex Scriptura. Matth. 20. vbi Christus dicit; *Sedere ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.* Quibus verbis (vt SS. Patres docent) Christus innuit, non fauori & gratiæ, sed laboribus & meritis paratam esse sessionem in regno suo. Ita hunc locum explicant S. Epiph. hæresi 69. S. Cyrill. lib. 10. thesauri cap. 16. & Hieron. lib. cont. Iouinianum, vbi ait, idèò Christum Dominum ibi dicere: *non est meum dare vobis*: vt nouerit vnusquisque mansionem sibi in cœlo, non ex solâ Christi largitate, sed etiam ex propriis operibus esse præparandam. Item S. Matth. 25. *Venite benedicti &c. possidete paratũ vobis regnũ, &c. esuriui enim, &c.* Quibus verbis apertè insinuat, regnũ cœlorũ ab æterno esse iustis præparatum ob præuisa co-

rum bona opera: quod patet, tum ex particula causali (enim) tum ex eo quod similiter dicitur reprobis: *Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo &c.* Atqui hic ignis non est paratus diabolo, nisi ob præuisa eius demerita: Ergo nec regnum est iustis præparatum, nisi ob præuisa eorum merita.

Probatur 2. ex S. Hieron. epist. ad Hedibiam quæst. 10. *Deus, inquit, vasa misericordiae, quæ preparauit in gloriam suam, non irrationabiliter saluat, & absque veritate, sed causis præcedentibus; quia alij non susceperunt filium Dei, alij autem recipere suam sponte voluerunt. Ex quo ostenditur, non gentes eligi, sed hominum voluntates.* S. Ambr. lib. 5. de Fide cap. 3. *Quorum merita præsciuit, eorum præmia prædestinavit.* S. etiam Augustinus, licet contrariæ sententiæ aliquibus in locis fauere videatur; in aliis tamen satis apertè asserit, electionem ad gloriam supponere bona opera & merita electorum; vt lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. *Non præcedit electio iustificationem, sed electionem iustificatio: nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo, qui reijcitur.* Et Serm. 7. de verbis Domini paulò post medium: *Quos voluit, hos Deus elegit: elegit autem (sicut dicit Apostolus) & secundum suam gratiam, & secundum illorum iustitiam.*

His SS. Patribus meritò adiungi potest beatæ memoriæ Franciscus Salesius, olim Gebennensium Episcopus, qui in opusculo de amore Dei lib. 3. cap. 5. id expressè docet, & probat ex verbis cuiusdam Collectæ, in qua

Ecclesia Deum alloquens dicit, illum *misereri omnium*, quos suos fide & opere futuros esse prænoscit. Quibus verbis (ut ille dicit) fatetur Ecclesia gloriam iis esse destinatam, quos diuina sapientia præuidit gratiæ suæ vocationi obtemperaturos; & per illam ad fidem viam, quæ per charitatem operatur, esse peruenturos.

Probatur 3. ratione: quia, si Deus ab æterno ante vlla præuisa merita aliquos efficaciter ad gloriam prædestinauit; sequitur eos, qui sic prædestinati non sunt, esse absolutè & ante vlla præuisa demerita à gloriâ exclusos, ac proinde reprobos ac damnatos: cum reprobatio & damnatio in exclusione à gloriâ propriè consistat: quod tamen dici non debet, & à diuina bonitate maximè alienum est.

Neque dicas non excludi positivè, sed tantum negativè. Quia quoad effectum nihil interest; cum æquè certò & infallibiliter exclusio negatiua, atque positiua, suum effectum consequatur.

Neque item dicas hanc exclusionem non esse factam nisi post præuisum peccatum originale; Deumque posse iustè à gloria sua tali peccato infectos excludere. Quia, etsi per iustitiam possit, tamen id per misericordiam non fecisse; sed contra omnium salutem voluntate antecedenti velle, & copiosam pro omnibus redemptionem dedisse, multis in locis Scriptura testatur, ut patebit ex dicendis in tractatu de Incarnatione & de Gratia.

SECTIO IV.

*Quid super quaestione in sectione praecedenti
proposita sentiendum videatur.*

VT in quaestione difficili & obscura lucem aliquam afferamus, neque tamen limites nobis propositos excedamus; tria hinc breuiter pro illius resolutione dicenda sunt.

Primum est, nihil adhuc ab Ecclesia definitum esse super illa quaestione; ac proinde liberum esse unicuique illud tenere, quod sibi probabilius videbitur.

Et quamuis (vt sincerè loquamur) verum sit, S. Augustinum magis propendere in eam sententiam, quæ dicit electionem ad gloriam factam esse ante præuisa merita; eius tamen autoritas, licet maximi facienda, nullam secum fidei obligationem inuehit, vt satis enidense est: tum ex eo quòd tot maximi nominis Doctores, & maxime Catholici, qui sectione præcedenti citati sunt, non solum ab hac, sed & ab aliis plurimis S. Augustini sententiis apertè dissideant: tum etiam ex iis, quæ idem S. Augustinus, pro singulari sua & prorsus admirabili modestia & humilitate, de seipso ac scriptis suis dixit variis in locis, & præsertim epist. 7. ad Marcellinum, & in prologo suarum Retractationum. Quandiu enim super aliqua quaestione nihil ab Ecclesia definitum est, unicuique sine cuiusquam præiudicio in suo sensu abundare permissum est.

Secundum est, quòd, licet vtraque sententia non solum sit pietati consentanea, sed & pluri-

plurimis tùm rationibus tùm authoritatibus fulciatur : illam tamen , quæ afferit electionem absolutam & efficacem ad gloriam, non nisi ratione præuisorum meritorum, à Deo factam esse , videri longè probabiliorem.

Quod constare potest, tùm ex authoritatibus & rationibus in eius probationem adductis, tùm etiam ex refutatione eorum, quæ pro sententiâ oppositâ allata sunt.

Ad primum enim locum Scripturæ respondendum est, Christum Dominum loqui de complacentiâ dandi regnum, non absolutâ, sed conditionatâ : sicut & promissio dandi eiusdem regni non absoluta sed conditionata est, vt expressè definiuit Concilium Trident. sess. 6. can. 20.

Ad secundum ; vitam æternam dici ab Apostolo gratiam Dei ; non quia gratis absolutè decreta sit ; sed quia per gratiam Dei obtinenda sit. Et præterea quia, cùm talis & tanta sit, tamen pro valdè exiguis operibus ex gratuito Dei beneplacito sit tanquam merces constituta.

Ad tertium, dicendum est, præordinationem illam intelligendam esse, non ad gloriam, sed ad fidem & iustificationem : iustus enim (vt ait Apostolus Rom. 1.) ex fide viuit ; & , si impius conuertatur ab impietate suâ, vita viuet (vt ait Ezechiel cap. 18.) ac proinde rectè per præordinatos ad vitam, intelligere possumus præordinatos ad fidem & ad iustificationem.

Ad quartum ; verum esse eos, qui à Deo per gratiam vocantur, vt ex peccatoribus fiant iusti & sancti ; vocari ad illam gratiam, non

ex meritis, sed ex gratuito Dei proposito, ut ex antedictis patet. Verba autem quæ sequuntur (*quos præsciuit & prædestinavit*) sic intelligenda esse: quos præsciuit, per vocationem gratiæ suæ, fidem, & charitatem habituros, eos prædestinavit ut essent conformes Filio suo: itaque sicut Filio tribulationes cooperatæ sunt in bonum, ita & illis cooperabuntur. Ita S. Cyrill. apud Oecumenium in hunc locum; S. Ambr. lib. 5. de fide cap. 3. S. Chrysost. hom. 15. in epist. ad Rom. & alij.

Ad rationem denique respondetur, Deum intendere gloriæ collationem, non simpliciter, nec tanquam purum & gratuitum donum; sed tanquam mercedem & præmium bonorum operum & meritorum, ut manifestè testatur Scriptura: quæ variis in locis, sub nomine mercedis, gloriam æternam designat. Unde sequitur, quòd Deus nullum ad eam ab æterno efficaciter elegerit, nisi quem bonis operibus & finali perseverantiâ illam promeriturum esse prævidit.

Terrium denique est, hanc secundam sententiam, quam probabiliorē esse diximus, nullomodo derogare (quod aliqui sine ratione inficiantur) summæ & omnimodæ illi dependentiæ, quam homo in se agnoscere & profiteri debet, respectu diuinæ potentiæ & misericordiæ in negotio salutis.

Cum illâ siquidem stat semper inconcussa veritas illa, quam ut basim & fundamentum totius Christianæ pietatis sæpius ingerit S. Augustinus: nimirum nihil in se habere hominem, ynde coram Deo gloriari possit: ni-

hil ex se posse in salute sibi procurandâ, quod Deo acceptum referre non debeat : nullum ex se meritum præferre, quod gratiæ Christi adscribere non teneatur. Decreuit quidem Deus ab æterno gloriam homini ob merita conferre ; sed quid ex se mereri potest , quâ nequidem aliquid boni cogitare ex se sufficiens est ? unde , cùm sine gratiæ diuinæ auxilio nihil omninò possit ; gratia autem illa sit ei prorsus indebita, & ex purâ tantùm Dei misericordiâ concedatur : sequitur, vt & merita omnia, & gloriæ ipsius præmia, tanquam gratiæ munera, & diuinæ misericordiæ dona debeat agnoscere. Cùm autem gratiam illam Deus non æqualiter & vniformiter omnibus, sed vnicuique prout vult largiatur ; & vni quidẽ maiore, alteri minore ; huic efficacem tribuat, illi nõ itẽ ; istum modo speciali ad se trahat, alium derelinquat ; verè ac meritò cum Apostolo dicere semper debemus : *O altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei , quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius ! (&) Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit : quid me fecisti sic ? an non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere , aliud quidem vas in honorẽ, aliud verò in contumeliã ?*

SECTION V.

Quinam sunt effectus prædestinationis & reprobationis.

QUAMVIS (vt rectè docet S. Thomas. 1. p. q. 23. a. 2.) prædestinatio formaliter non sit in prædestinato, sed in

Deo prædestinante ; nihilominus , in quantum executioni mandatur , aliquos effectus producit in ipso prædestinato : de quibus quæstio proposita intelligenda est. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. duos esse in genere effectus prædestinationis ; gratiam scilicet & gloriam. Porro , quia gratia duplex est ; una actualis , quæ dicitur gratia vocationis ; altera habitualis , quæ vocatur gratia iustificationis : hinc factum est , ut primus ille effectus nomine gratiæ comprehensus , in duo subdividatur. Et sic tres præcipui effectus prædestinationis numerentur ; nempe vocatio , iustificatio , & glorificatio , iuxta doctrinam Apostoli Rom. 8. *Quos prædestinavit , hos & vocavit ; & quos vocavit , hos & iustificavit ; quos autem iustificavit , illos & glorificavit.*

Est autem observandum ad gratiam vocationis reduci omnia auxilia & adiuumenta , non solum interna , sed etiam externa , quæ ad iustificationem suo modo simul cum internis concurrunt : ut externa Evangelij prædicatio , à parentibus Christianis ortus & educatio , occasione peccandi remotio , cum piis & bonis conversatio , fraterna correctio , & alia similia. Ad gratiam quoque iustificationis pertinere omnes alios habitus supernaturales , qui simul cum ipsa gratia habituali infunduntur : ut habitus fidei , spei , charitatis , & aliarum virtutum supernaturalium ; item dona Spiritus sancti , gratias sacramentales , ac donum finalis perseverantia. Ad glorificationem denique pertinere

non solum ipsam visionem beatificam, & amorem beatificum; sed etiam alia dona gloriæ accidentalis, quæ vel animam vel corpus respiciunt. Quæ omnia & similia inter effectus prædestinationis computari debent, & tanquam ab illâ beneuolentiâ & charitate provenientes, qua Deus ab æterno prædestinatos ob Christi merita dilexit; & per quam illis tot & tanta suæ largitatis dona præparauit.

Dicendum 2. duos esse tantum effectus reprobationis. Primus est permissio peccati; unde dicit Apostolus, Rom. 9. *Quod Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam; sustinuit in multâ patientiâ vasa ira, apta in interitum.* Et ad hunc effectum reducitur obduratio seu excæcatio reprobis: cum nihil aliud sit, quàm ipsa peccati permissio: quatenus Deus, permittendo peccatum, simul iustâ aliquâ ex causâ subtrahit reprobo peculiare aliquod gratiæ suæ auxilium, quo eius cor emolliretur, vel illuminaretur intellectus. Secundus verò effectus reprobationis est æterna ipsius reprobis puni-
tio, vt patet ex illis Christi verbis: Mat. 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum.*

Quæres an etiam peccata ipsius reprobis dici debeant effectus reprobationis?

Respondetur negatiuè. Quia effectus reprobationis sunt à Deo reprobante, vt à causa: Atqui Deus peccatorum causa nec est, nec dici debet; vt iam alia occasione probatum est, & fusiùs probabitur in tractatu de Peccatis.

S E C T I O VI.

An prædestinatio sit certa, & an à prædestinato cognosci possit.

QUÆSTIONIS propositæ, quoad primam illius partem, sensus est; an prædestinatio certò & infallibiliter effectum suum consecutura sit. Cùm autem duplex certitudo distingui possit: vna cognitionis, qua Deus certò cognoscit effectum illius futurum: altera mediij & causalitatis; quatenùs medium illius prædestinationis exequendæ tale est, vt eo posito effectus certò & infallibiliter futurus sit.

Dicendum 1. prædestinationem electorum ad gloriam, esse Deo certissimam certitudine cognitionis.

Probatur ex Apostolo 2. ad Timoth. cap. 2. *Firmum fundamentum stat, habens signaculum hoc: cognouit Dominus qui sunt eius.* Idetiam præterea constat ex iis, quæ suprà dicta sunt de certitudine & infallibilitate scientiæ Dei.

Dicendum 2. prædestinationem electorum ad gloriam, esse etiam certissimam certitudine mediij & causalitatis. Ita S. Thomas quæstionibus disputatis de veritate. q. 6. art. 3.

Probatur 1. ex cap. 10. S. Ioan. vbi Christus de prædestinatis sic loquitur: *Non peribunt in æternum, & nemo rapiet eos de manu mea.*

Probatur 2. ex S. Aug. libro 5. cont. Iulianum cap. 5. vbi loquens de prædestinatis, *Ex his, inquit, nemo perit, quacunque ætate*

moriatur : absit enim , ut prædestinatus ad vitam , sine sacramento mediatoris finire permittatur hanc vitam. Et lib. de bono persequi : cap. 14. dicit ; quòd Prædestinatio est præparatio beneficiorum , quibus certissimè liberantur , quicumque liberantur.

Quoad secundam quæstionis partem

Dicendum neminem posse certò scire , se esse de numero prædestinatorum , absque speciali aliqua Dei reuelatione.

Hæc propositio est de fide contra Calvinum lib. 3. Instit. cap. 24. parag. 8. asserentem , vnumquemque fidelem certa fide credere debere , se esse prædestinatum.

Refellitur hic error , & veritas nostræ fidei probatur 1. ex illis verbis Eccli. 9. *Nescit homo , utrum amore vel odio dignus sit ; sed omnia in futurum reservantur dubia & incerta.* Vnde meritò admonet Apostolus 1. Cor. cap. 10. *Qui se existimat stare , videat ne cadat.* Et ad Philipp. 2. *Cum metu & tremore vestram salutem operamini.*

Probatur 2. ex Concil. Trident. sess. 6. can. 15. & 16. ubi anathema profertur in eum ; qui , citra specialem reuelationem , absolutâ & infallibili certitudine crediderit , aut dixerit , se esse de numero prædestinatorum ; vel se donum finalis perseverantiæ habiturum.

Probatur 3. ex S. Aug. lib. de corrept. & gratia cap. 13. *Quis ex multitudine fidelium , quandiu in hac mortalitate vivitur , in numero prædestinatorum se esse præsumat ?*

Probatur 4. ratione : quia , cum prædestinatio ad gloriam pendeat à finali perseveran-

tia, & ab eo statu, in quo quis futurus est in exitu vitæ; euidens est neminem certò scire posse, qualis tunc futurus sit: cùm ea, quæ futura sunt contingenter, quale est istud de quo loquimur, nullus naturaliter certò præscire possit.

Quærunť hîc aliqui quomodo certitudo illa & infallibilitas prædestinationis cum humani arbitrij libertate concordari possit?

Respondetur breuiter; cùm in prædestinatione duo considerari possint, scilicet præscientia Dei, & decretum conferendi gratiæ auxilia ad gloriam promerendam; certum esse, decretum illud non magis arbitrij libertatem lædere, quàm ipsam gratiam, quæ vi illius confertur, & qua liberum arbitrium non cogitur nec necessitatur, sed tantùm excitatur & adiuuatur, vt supponimus ex dicendis in tractatu de Gratia. Quod autem spectat ad præscientiam diuinam; iam supra ostendimus, cùm ageremus de scientia Dei, quomodò nullum libertati humanæ afferat præiudicium, sed illam intactam & illibatam omninò relinquat. Quare diutiùs non est in hac quæstione immorandum.

C A P V T VI.

De cognoscibilitate Dei, seu de modo, quo ab intellectu creato Deus clarè cognosci potest.

HA CTENVS de Deo egimus, prout à nobis in statu viæ, secundum nostrum

imperfectum concipiendi modum, per fidem cognosci potest: superest nunc, vt eundem consideremus; prout à beatis in statu gloriæ clarè cernitur.

SECTION I.

An clara Dei cognitio sit intellectui creato possibilis.

QVÆSTIO intelligenda est, non de potentia naturali; certum est enim, nullum intellectum humanum posse naturaliter ad illam claram essentia diuinæ cognitionem pertingere. Vnde meritò ab Ecclesia proscripti sunt Ætius, & Eunomius, & illorum discipuli Anomæi; qui (vt refert S. Epiphanius hæ. 76.) non minùs impiè, quàm stolidè, se perfectè & clarè Dei essentiam in hac vitâ videre & cognoscere iactabant.

Proposita igitur quæstio intelligi debet de potentia obcdientiali; seu, an intellectus creatus, auxilio aliquo, & lumine supernaturali possit ita confortari & eleuari, vt ad claram & intuitiuam essentia diuinæ cognitionem pertingere queat. Pro cuius resolutione.

Dicendum est claram & intuitiuam diuinæ essentia cognitionem intellectui creato esse possibilem, modò suprâ explicato.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error cuiusdam Gregorij Palamæ (de quo frequens mentio est in historia Ioannis Cantacuzeni præsertim lib. 2. cap. 40.) & aliorum illius assecclarum, nec non & Armeno-

rum quorundam, de quibus agit Richardus Radulphus Archiepiscopus Armacanus lib. 14. de quæst. Armenorum. c. 1. Qui omnes tam Græci quàm Armeni negabant ab vllō intellectu creato diuinam essentiam, prout in se est, clarè cognosci posse.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. autoritate Scripturæ. S. Matth. cap. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et cap. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* S. Ioan. cap. 3. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut cognitus sum.*

Probatur 2. autoritate Concilij Florentini in decreto vnionis: in quo definitum est, animas iustorum in cœlo clarâ Dei Trini & vnus visionem & fruitionem esse beatas.

Probatur 3. ex S. Greg. Papa lib. 18. moral. cap. 28. vbi sic loquitur: *Sciendum verò est, quòd fuerunt nonnulli, qui Deum dicerent, etiam in illa regione beatitudinis, in claritate quidem suâ conspici, sed in naturâ minimè videri.* Postea S. ille pater varia Scripturæ loca citat, quibus hunc errorem refellit, & Deum in sua essentia videri à beatis probat. S. Iren. lib. 4. cap. 27. *Deus incomprehensibilis visibilem se, & comprehensibilem, & capacem hominibus præstat, ut viuificet percipientes & videntes se.* Et paulò post: *Homines igitur videbunt Deum, & viuent, per visionem immortales facti, & pertingentes*

usque ad Deum. S. Bernard. serm. 4. in festo omnium Sanctorum. In hoc erit vita aeterna, ut cognoscamus Patrem & Filium cum Spiritu sancto, & videamus Deum sicuti est: id est, non modò sicut inest, nobis videlicet, aut ceteris creaturis; sed sicut est in semetipso.

Probatur 4. duplici ratione, qua utitur S. Thom. 1 p. q. 12. a. 1. Prima, quòd vel dicendum est in Deo repositam non esse beatitudinem nostram: (quod falsum est, & fidei repugnat) vel, si in Deo reposita est, debet esse in actu perfectissimo circa Deum ut obiectum: qui actus alius esse non potest quàm clara eius visio. Secunda ratio est, quòd naturale desiderium clarè Deum videndi nobis inditum sit; cùm enim homo intuetur effectum, naturaliter appetit videre causam: At si clara Dei visio non esset possibilis, sequeretur Deum frustrà & sine ratione desiderium illud naturæ nostræ indidisse: quod omninò dici non debet.

Obiiciebant Armeni 1. Apostolum dixisse 1. ad Timoth. cap. 1. Deum esse inuisibilem; & cap. 6. habitare lucem inaccessibilem, nulumque hominum eum videre posse.

Respondetur (ex mente S. Aug. epist. 12. ad Paulinam, ubi hæc Apostoli verba fusè explicat) illa esse intelligenda de statu Viatorum, non verò beatorum: hoc est Deum ab hominibus, quandiu in hac mortali vita degunt, secundum legem ordinariam, per solas naturæ vires clarè videri non posse; iuxta illud Exodi 33. *Non videbit me homo, & vi-*
det.

Obiiciebant 2. auctoritatem multorum SS. Patrum, præsertim S. Ioan. Chrysostomi, Theodoret, Theophilacti, Eutimii, (quorum verba refert Sixtus Senensis lib. 6. biblioth. sanctæ ann. 182.) qui denegare videntur Deum ab ullo intellectu creato clarè, vt in se est, videri posse

Respondetur cum eodem Sixto Senensi, verba illorum Patrum intelligenda esse, vel de visione Dei per oculum corporeum, quam fatemur esse impossibilem: vel de clarâ Dei visione ex solis naturæ viribus, & secundum legem ordinariam, in hac vita: vel de eâdem clarâ Dei visione, etiam in altera vita, quatenus ipsius essentia diuinæ comprehensionem significat; quæ haud dubiè cuicunque intellectui creato est omninò impossibilis.

Obiiciebant 3. nullam esse proportionem inter Deum vt clarè videndum, & potentiam creatam intellectiuam: cum hæc sit finita, ille verò infinitus: Vnde sequitur Deum ab intellectu creato clarè videri non posse.

Respondetur ex mente S. Doctoris supra, resp. ad 6. verum esse nullam inter finitum & infinitum reperiri proportionem; si proportionis nomine intelligatur habitudo certa quantitatis vnius ad alteram: at posse aliquam esse proportionem; si per illam quælibet vnius ad alterum habitudo intelligatur, qualis est effectus ad causam, potentia ad obiectum. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, in quantum se habet ad illum, vt effectus ad causam suam, vel vt potentia ad obiectum suum. Si enim

inter potentiam & obiectum finita aliqua & determinata proportio esse deberet, sequeretur nequidem voluntatem creatam posse ferri in Deum per actum charitatis supernaturalis; quod tamen euidenter falsum est.

S E C T I O   I I .

*An de facto nunc beati essentiam Dei
clare videant.*

S E N S V S quæstionis est, an Sanctorum animæ, quæ hinc discedunt ab omni peccati: tum maculâ, tum poenâ perfectè purgatæ, statim, atque à corporibus solutæ sunt, clarâ Dei visione fruuntur; an verò hæc visio post corporum resurrectionem, aut in aliud tempus differatur?

Partem negantem secuti sunt Millenarij, sic dicti; quod prauè intelligentes aliqua verba libri Apocalypseos, assererent Christum Dominum post communem resurrectionem cum sanctis regnaturum super terram mille annis, antequàm ad cœlestem beatitudinem, ac diuinæ essentiae fruitionem illos deducat. Videri potest Lactantius lib. 7. Institutionum diuin. cap. 20. & S. Hieron. lib. de scriptoribus Ecclesiast. cap. 28. vbi etiam Tertullianum in eo errore fuisse dicit, nec non & Vigilantium, in eo libro quem contra eum edidit. Calvinus etiam nonnisi post communem resurrectionem beatos in cœlo Dei visione fruituros existimat lib. 4. Instit. cap. 20.

Pars verò affirmans, quæ sanctorum ani-

mas nunc in cœlo clara Dei visione frui asserit, de Fide est;

Et probatur, ac simul error oppositus refellitur 1. ex Scriptura. S. Luc. 23. vbi Christus dixit latroni secum crucifixo : *hodie mecum eris in paradiso*. In quibus verbis nomine paradisi SS. Patres ipsam gloriam & visionem beatificam intelligunt: Ita S. Ambr. super hunc locum; S. Hier. in cap. 9. Zach. & S. Aug. epist. 57. vbi verba illa eo sensu intelligenda esse existimat; vt à Christo dicta sint, non in quantum homo erat, sed in quantum Deus, cum quo futurus erat latro per visionem claram ipsius, quod est esse in paradiso; id est, paradisi gloriâ & beatitudine frui. Item ex 2. ad Cor. cap. 5. vbi Apostolus sic loquitur: *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum*: hoc est, vt Deum ipsum intuitiue, & facie ad faciem videamus: quo in sensu hæc Apostoli verba intelligit S. Aug. lib. 14. de Trin. cap. 2.

Probatur 2. authoritate Concilij Florentini in decreto suprâ citato, vbi id expresse definitum habetur.

Probatur 3. ex S. Cypr. lib. de exhortatione ad martyrium; vbi sic loquitur: *Quanta est dignitas, & quanta securitas exire hinc latum, exire inter angustias & pressuras gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus; & aperire eosdem statim, vt Deus videatur, & Christus*. S. August. lib. 12. de Genesi cap. 34. vbi dicit animas sanctorum esse in paradiso, siue in tertio cœlo, quo raptus fuit S. Paulus; easque

in illo cœlo Dei substantiam verbumque Deum, per quod facta sunt omnia, ineffabiliter videre. Et in lib. Meditationū c. 22. *Felix anima*, inquit, *qua terreno resoluta corpore, libera cœlū petit; securā est & tranquilla; non timet hostem neque mortem: habet enim presentem, cernitque indefinenter pulcherrimum Dominum, cui seruit, quem dilexit, & ad quem tandem lata & gloriosa peruenit.*

Probat̃ur 4. hac ratione: Deus, cuius natura bonitas, cuius opus misericordia est; pronior est haud dubiē ad remunerandum, quā ad puniendum. Atqui animabus impiorum, statim atque decedunt ē corporibus, pœnam æternam tam damni quā sensus infligit, vt patet de Diuite epulone S. Luc 18. cuius anima, statim atque à corpore soluta est, in infernum est delata, ibique pœnis & cruciatibus affecta. Ergo multò magis credendum est, illum beatitudinem æternam, quæ in clarâ essentia suæ visione consistit, animabus sanctorum & iustorum concedere, statim atque ex hac vitâ perfectē à peccatis purgatæ migrauerint.

Obiicies, S. Matth. cap. 20. & 25. in parabolâ operariorum, mercedem non nisi in fine diei omnibus simul operariis solui: & Apocalyp. 6. animas sanctorum visas esse sub altari, diuinumque responsum accepisse, vt expectarent adhuc modicum tempus, donec compleretur numerus fratrum suorum. Ex quibus locis videtur sequi, visionis beatificæ fruitionem simul omnibus electis concedendam vsque in diem iudicij differri.

Respondetur hæc & similia Scripturæ loca

intelligenda esse de beatitudine totali & completâ, quæ non animæ solùm, sed etiam corporis gloriâ requirit: quæ quidem, ut sic, post corporum resurrectionem in vltimum iudicium, secundùm legem ordinariam, reservatur.

SECTIO III.

An ad Deum clarè videndum intellectus creatus lumine aliquo supernaturali indigeat.

DICENDVM est 1. intellectum creatum auxilio aliquo supernaturali indigere, quo confortetur & eleuetur ad clarâ Dei visionem eliciendam. Quod quidem auxilium supernaturale communiter à Theologis lumen gloriæ vocatur.

Probatur 1. ex Psal. 35. *Apud te est fons vitæ; & in lumine tuo videbimus lumen.* Apoc. 21. *Claritas Dei illuminabit eam*, scilicet societatem beatorum videntium Deum; ut explicat S. Thom. quæst. 12. art. 5. vbi ex his duobus Scripturæ locis probat necessitatem luminis gloriæ.

Probatur 2. ex Concilio Viennensi sub Clemente 5. in quo inter alios errores Begardorum & Beguinarum iste quinto loco recensetur: *Quod anima non indiget lumine gloria, eleuante illam ad Deum videndum, & eo beatè fruendum*: & ibidem tanquàm hæreticum damnatur; ibi etiam refertur Clementina (ad nostrum) titul. de hæreticis.

Probatur 3. ex S. Aug. lib. 1. de peccato-

rum meritis & remissione, cap. 19. vbi sic loquitur: *Verumtamen, si percepto baptismo ex hac vita emigrauerit soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius; perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in aeternum, iustificatos presentiam creatoris illuminat.*

Probatur 4. hac ratione: si intellectus ad eliciendum actum fidei supernaturalis in hac vita indiget auxilio aliquo supernaturali; multò magis indigebit ad eliciendum actum visionis beatificæ; cum longè sit perfectior, ac multò magis superemineat naturali facultati ipsius intellectus. Atqui certum est intellectum non posse sine auxilio aliquo supernaturali actum fidei elicere, vt definitum est in Concilio Tridentino, Sess. 6. can. 2. & 3. & antea definitum fuit in Conciliis contra Pelagium congregatis. Ergo à fortiori idem intellectus ad eliciendum actum visionis beatificæ indigebit auxilio aliquo supernaturali. Et illud est, quod à Theologis vocatur lumen gloriæ.

Dicendum 2. lumen illud gloriæ esse qualitatem habitualement intellectui creato ab ipso Deo infusam, illique inhaerentem. Ita communiter Theologi aliquibus exceptis, qui aliter illius luminis naturam explicant.

Probatur assertio hac ratione; quia scilicet per lumen gloriæ intelligitur donum aliquod, quo intellectus creatus eleuatur permanentè, & modo sibi connaturali, ad Deum clarè videndum: cum enim status beatitudinis sit permanens, debet etiam habere modum sibi conuenientissimum, quo intelle-

Actus perficiatur permanenter, ac reddatur capax per aliquid sibi inhærens, ad visionem illam eliciendam, in qua essentialis eius beatitudo consistit.

Confirmatur ex eo quòd ad actum fidei eliciendum, ipsa fides habitualis tanquàm lux aliqua subobscura intellectui infunditur, illique inhæret eo fine, ut compleat & perficiat eius vim ex se insufficientem ad credendum in Deum. Ergo à pari, imò à fortiori, dicendum est, lumen gloriæ habitualiter inhære intellectioni creato, ut compleat & perficiat eius vim debilem & insufficientem ad clarè videndum Deum.

Observandum est autem hîc, quòd, quamvis de Fide sit, intellectum creatum indigere aliquo auxilio seu lumine supernaturali, ad claram Dei visionem eliciendam, ut patet ex Concilio Viennensi suprâ relato: non est tamen expresse definitum, quid propriè sit illud lumen: an sit qualitas habitualis inhærens, vel aliquid aliud: quamvis longè probabilius sit id quod diximus; & oppositum, licet non sit hæreticum, videatur tamen aliquibus Theologis erroneum, ut docet Isambertus ad quæst. 12. disp. 2. art. 3.

Quæres, an lumen illud gloriæ tale sit, vel esse possit, ut non tantum creatum intellectum, sed etiam oculum corporeum eleuare queat ad visionem claram diuinæ essentiae? seu an oculus corporeus lumine aliquo eleuari possit ad essentiam ipsius Dei videndam?

Respondetur id fieri omninò non posse. Ita S. Aug. epist. 111. & 112. ubi ex professo illud variis tum Scripturæ tum SS. Patrum

Athanasij, Gregorij Nazianz. Ambrosij, & Hieronymi autoritatibus probat. Ratio eius rei est, quia nulla potentia suâ vitali actione extra limites obiecti sui versari potest : vnde, si impossibile est per facultatem corpoream visivam percipere saporem vel sonum ; multò magis percipere rem purè spiritalem, qualis est Deus. Deinde, si Deus visu corporeo, prout in se est, videri posset ; magis adhuc posset sensu interno : vnde sequeretur ipsa bruta animalia capacia fore beatitudinis, quæ in visione Dei consistit : quod absurdum est, & dici non debet.

Obicies Iob dixisse cap. 19. *In carne mea videbo Deum salvatorem meum.* Et alio in loco: *Auditum auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.*

Ad primum locum respondetur cum S. August. lib. 22. de Ciuit. cap. 19. Iob non dicere, se carne, aut per carnem ; id est, oculis carneis visurum Deum ; sed in carne ; hoc est, post resurrectionem resumpto corpore. Quod autem addit postea : *Quem visurus sum, & oculi mei conspècturi sunt* ; vel de oculis mentis accipiendum est, vel de visione humanitatis Christi, quem in spiritu tunc prævidebat, & redemptorem vocabat. Ad secundum locum respondetur cum S. Thoma art. 3. de oculo mentis intelligendum esse ; vel potius (vt alij interpretantur) de effectu diuinæ prouidentix erga homines, quem tunc ait se fuisse expertum euidenter, & quasi ad oculum cognouisse ; cum antea nonnisi audierat, & ex aliorum relatione agnouisset.

S E C T I O I V.

Quid intellectus lumine gloria illustratus, in diuinâ essentia videat.

DICENDVM 1. intellectum lumine gloriæ illustratum videre Dei essentiâ, & simul tres personas diuinas, ac omnes perfectiones formaliter in Deo existentes.

Probatur 1. ex Scriptura. 1. S. Ioan. 3. *Videbimus eum sicuti est*: quæ verba vnanimiter SS. Patres intelligunt de visione beatifica, qua videtur Deus, sicuti est in se ipso: Atqui Deus in se ipso est vnus in essentiâ, trinus in personis, habetque formaliter in se omnes perfectiones: Ergo, &c.

Probatur 2. ex Concilio Florentino in decreto vnionis: vbi definitum est, animas iustorum recipi in cœlum, & intueri clarè Deum vnum & trinum, sicuti est: vnde sequitur, secundùm mentem Concilij, omnes, etiam diuinas perfectiones à beatis videri: cum non minùs Deo conueniat esse v. g. sapientem, iustum; quàm esse vnum in essentiâ, & trinum in personis.

Probatur 3. hac ratione: impossibile est aliquid, quod est omninò simplex & indiuisibile, clarè & perfectè videri, quin simul videantur omnia, quæ illi insunt, & cum quibus realiter idem est. Atqui essentia diuina est simplicissima, & omninò indiuisibilis; & præterea est idem realiter cum personis diuinis, & cum omnibus perfectionibus formaliter in Deo existentibus. Ergo visâ essentiâ diuinâ, necessariò videntur etiam & personæ

diuinæ, & omnes perfectiones formaliter in Deo existentes.

Dices, inde consequens fore, Deum à beatissimis comprehendi,

Respondetur id non sequi. Ad comprehensionem enim Dei, præter cognitionem omnium perfectionum, quæ formaliter in eo existunt, requiritur præterea, ut cognoscantur ea omnia, quæ in illo sunt eminenter, seu quæ ab illo extra se produci possunt: atque insuper, ut ipsa diuina essentia cum illis omnibus, quæ formaliter vel eminenter in se continet, tam perfectè cognoscatur, quàm in se cognoscibilis est. Quod cum solius Dei proprium sit; sequitur illam à nullo intellectu creato posse comprehendi.

Dicendum 1. intellectum lumine gloriæ illustratum, videndo clarè diuinam essentiam, videre simul etiam in eâ multas alias res præter ipsum Deum. Ita S. Thom. 1. p. q. 12. a. 9. & q. 58. a. 7. & cum illo communiter omnes Theologi.

Ad huius autem assertionis clariorem intelligentiam, notandum est ex S. Doctore, animas beatas duplicem in cælo habere creaturarum rerum cognitionem; vnâ, per proprias illarum species, quas vel initio beatitudinis à Deo acceperunt, vel per aliquas reuelationes de nouo accipiunt; alteram verò in essentiâ diuinâ, seu in verbo diuino.

Hæc doctrina sic explicata probatur ex S. Aug. lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 7. vbi sic loquitur: *Cognitio creatura in se ipsâ (ut ita dicam) decoloratior est, quàm cum in Dei sapientiâ cognoscitur, velut in arte, per quam*

facta est. Et cap. 29. Illi (beati scilicet) non per verba sonantia Deum discunt, sed per ipsam presentiam immutabilis veritatis, &c. ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est, in sapientiâ Dei, tanquam in arte quâ facta est; quàm in eâ ipsâ sciunt. Et paulò post, enumeratis variis creaturarum cœlestium & terrestrium speciebus, adiungit: Omnia hæc aliter in verbo Dei cognoscuntur à beatis, ubi habent causas rationesque suas secundum quas facta sunt, incommutabiliter permanentes; aliter in seipsis: illic clariore, hîc obscuriore cognitione. S. etiam Bernardus paucis verbis id optimè explicat lib. 5. de Consider. cap. 1. Vident (beati scilicet) verbum; & in verbo, facta per verbum, &c. Optimum videndi genus, si nullius egueris ad omne, quod nosse libuerit.

Probatum etiam hac ratione: visio beatifica sanctorum, est quædam participatio visionis illius increatæ, quâ Deus seipsum & creaturas cognoscit: Atqui Deus in essentiâ suâ videt creaturas secundum esse proprium, quod habent aut habere possunt in seipsis: Ergo & sanctos eodem modo creaturas aliquas in essentiâ diuinâ videre posse censendum est.

SECTION V.

Quasnam res, præter Deum, in statu gloria beati cognoscant?

CV M certum sit (vt in sectione præcedenti dictum est) beatos, non tantum Deum, sed etiam alia multa præter ipsum, siue in eius essentiâ, siue per speciales reuelationes,

aut alio quouis modo cognoscere : quæritur, quænam sint illæ res , quarum cognitio illis in statu gloriæ competat ? Pro cuius resolutione

Dicendum 1. beatos non cognoscere omnia futura contingentia, nec omnes aliorum liberas cogitationes.

Ita communiter Theologi, estque sententia S. Dionysij, & aliorum SS. Patrum, asserentium angelos inferiores à superioribus illuminari, & aliquarum rerum nescientiâ purgari. Et colligitur ex cap. 10. Danielis, vbi refertur vnum angelum beatum per hebdomadas restitisse alteri item beato; vtroque illorum pro vtilitate sibi commissi contendente, & quid Deus fieri vellet nesciente. Et S. Matth. 24. vbi Christus dicit, beatos angelos iudicij extremi neque diem neque horam scire.

Dicendum 2. quemlibet beatum perfectè & clarè cognoscere omnia fidei nostræ mysteria.

Probatur ex Apostolo 1. Cor. cap. 13. vbi loquens de fidei mysteriis dicit : *Videmus nunc per speculum, & in animate; tunc autem facie ad faciem.*

Probatur 2. ex S. Greg. lib. 18. moral. cap. vlt. in fine. *Hæc visio nunc fide inchoatur; sed tunc in specie perficietur, quando coaternam Dei sapientiam, quam modò per ora prædicantium quasi per decurrentia flumina sumimus; in ipso suo fonte bibemus.* Et S. Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. 1. *Quid videbimus, nisi Deum, & omnia illa, quæ nunc non videmus credentes, &c. hic credimus, illic videbimus.*

Probatur 3. ex eo quòd præmium debet cor-
respondere merito. Atqui fidei meritum in
eo præsertim consistit, quòd firmiter pro-
pter auctoritatem Dei reuelantis credantur
illa, quæ obscura sunt & inevidentia : Ergo
fidei præmium in eo consistere debet, vt ea-
dem illa euidenter & clarè cognoscenda pro-
ponantur.

Dicendum 3. quemlibet beatum omnes re-
rum species & genera, omniaque scientia-
rum naturalium obiecta cognoscere, seu ea
omnia perfectè scire, quæ ab homine vel an-
gelo naturaliter sciri possunt. Ita S. Thom.
art. 8. in resp. ad 4.

Hoc constat; tum ex eo quòd non minùs
credibile sit, cuilibet beatorum Deum perfe-
ctam rerum omnium scientiam communica-
turum, quàm communicauerat Adamo in
statu innocentiae, vt docet S. Thomas q. 94.
a. 3. cum status gloriæ longè sublimior &
perfectior sit. Tum etiam ex eo quòd, cum
beatitudo sit status omnium bonorum aggre-
gatione perfectus, requirit, vt intellectus
beati ea omnia cognoscat, quæ requiri pos-
sunt ad naturalem sui perfectionem, & ad
explendum appetitum sciendi rectæ rationi
consentaneum, qui ipsi naturaliter inest : At-
qui talis est rerum omnium naturalium co-
gnitio : Ergo, &c.

Dicendum 4. quemlibet beatum ea omnia
cognoscere, quæ illum speciali modo spe-
ctant; v. g. angelos hominum Custodes sci-
re perfectè ea omnia, quæ ad eorum guber-
nationem conducere quocunque modo pos-
sunt : item quemlibet sanctum cognoscere
omnes

omnes orationes, quæ ad illum diriguntur; & omnia, quæ ab hominibus viatoribus in eius honorem fiunt.

Probatur 1. ex illis S. Petri verbis Epist. 2. cap. 1. *Dabo operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis*: quibus significat curam & sollicitudinem, quam seruaturum se dicit in statu gloriæ pro salute fidelium. Vnde sequitur cum in illo statu cognoscere omnia, quæ ad eorum salutem spectare possunt: hæc enim cognitio ipsi, utpote primo & summo totius Ecclesiæ post Christum Pastori, maximè competit.

Probatur 2. ex Concilio Senonensi in decretis fidei cap. 13. ubi damnantur hæretici, qui dicunt nostras orationes à sanctis non cognosci, eosque proinde à nobis non debere orari: diciturque, *eum facile intellectu- rum, quàm id falsum sit, qui non ignorat sanctis peruium esse omniforme diuinitatis speculum; in quo, quidquid eorum interfit, illucescit.*

Hinc sequitur (quod notandum est) fieri posse, ut aliquis beatus, qui meritis ac proinde gloriâ minor est, plura in statu beatitudinis sciat & cognoscat, quàm alius, qui gradum sanctitatis & gloriæ superiorem obtinet. Quia scilicet illius specialis conditio hanc cognitionem exigit, huius verò minimè. Nec propterea quidquam huius gloriæ & felicitati detrahitur: siquidem, ut rectè dixit S. Aug. lib. 5. Confess. cap. 4. Deum alloquens; *Beatus est, qui te nouit; etsi alia nesciat: qui verò te, & alia nouit; non propter illa beatior, sed propter te solum.*

H

SECTIO VI.

An omnes beati aequaliter Deum videant.

CVM (vt dicit S. Aug. lib. 1. de Trin. c. 9. & 15.) in visione clara Dei sit tota merces ; visioque illa sit summum nostrum bonum : vnde communiter Theologi essentialem hominis beatitudinem in ipsâ Dei visione constituunt. Hinc intelligi potest ; cum quæritur, an beati æqualiter Deum videant ? idem esse, ac si quærat, an omnes beati æqualem gloriæ gradum obtineant ?

Dicendum est igitur sanctos in cœlo non æquali modo videre Deum, nec æqualiter esse beatos.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error Ioviniani ; qui (vt testatur S. Hieronymus lib. 2. cont. Iovin.) assererat nullam esse inter beatos, siue in ratione meriti, siue in statu gloriæ, inæqualitatem.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex Scriptura. S. Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* 1. ad Cor. cap. 15. *Sicut stella à stella differt claritate ; sic erit resurrectio mortuorum.* Et cap. 3. *Vnusquisque propriam mercedem accipiet iuxta laborem suum.* Et 2. ad Cor. 9. *Qui parçe seminat, parçe & metet.*

Probatur 2. ex communi consensu totius Ecclesiæ, quæ sanctissimam Dei matrem super omnes choros angelorum in cœlestibus regnis exaltatam esse prædicat.

Probatur 3. ex S. Gregorio lib. 4. moral. cap. 31. *Quia in hac vita discretio est ope-*

rum; erit in illâ proculdubio discretio dignitatum.

Obiiciebat Iouinianus parabolam operariorum S. Matth. 20. quibus, licet inæquali tempore & labore operantibus, æqualis merces vnius denarij reddita est.

Respondetur cum S. Aug. ser. 59. de verb. Dom. cap. 4. per æqualitatem denarij cuique operariorum soluti, intelligendam esse æqualitatem durationis in beatitudine: hæc enim in omnibus æterna futura est. Vel cum S. Thoma 1. 2. q. 5. a. 2. per denarium intelligi obiectum beatitudinis, quod in se vnum idemque est pro vnoquoque beatorum; scilicet essentia diuina, quæ eadem ab omnibus clarè videbitur. Quæ tamen æqualitas durationis vel obiecti, non impedit inæqualitatem visionis & fruitionis ipsius obiecti, pro ratione inæqualium meritorum cuiuslibet beati. Etenim, vnde rectè docet S. Thom. 1. p. q. 12. a. 6. ille qui plus habuerit de charitate, plus participabit de lumine gloriæ; ex cuius proinde maiori vel minori intensiōe, secundum mentem S. Doctoris, provenit maior vel minor perfectio visionis beatificæ.

Et quoniam non humanæ solùm, sed etiam angelicæ mentis captum longè superat : idcirco ad explicandas tam ardui mysterij difficultates, non tam humana ratione, quàm fidei autoritate vtendum est.

Atque, vt ordine aliquo procedamus; omnia, quæ de adorando illo mysterio dicenda sunt, ad duo capita reuocabimus. In quorum 1. agetur de iis, quæ mysterium illud spectant in genere. In 2. de iis, quæ ad singulas diuinas personas pertinent in particulari.

CAPVT I.

De iis quæ spectant ad mysterium sanctissima Trinitatis in genere.

SECTIO I.

An mysterium sanctissima Trinitatis naturali ratione cognosci possit.

QUAMVIS mysterium Trinitatis sit supra rationem naturalem, certum est tamè non esse contra illà : Etenim verū vero repugnare non potest; (vt dicitur in Concilio Lateranensi, sess. 8.) nullumque argumentum à ratione naturali contra illius veritatem peti potest, quod non sit solubile. Cùm igitur hoc mysterium contra rationem non sit; quæritur, an etiam aliqua ratione naturali cognosci possit? Pro cuius resolutione.

Dicendum est, personarum Trinitatem in unitate diuinæ essentiae, nullâ ratione naturali posse demonstrari.

Huic veritati, quæ de fide est, opponitur

error Raymundi Lullii, qui (vt refert Nicolaus Emericus in decretorio Inquisitorum p. 2. q. 9. a. 96.) assererat omnes articulos fidei, proindeque sanctissimæ Trinitatis mysterium, probari posse per rationes necessarias, demonstratiuas, & euidentes.

Refellitur hic error, & veritas nostræ assertionis probatur 1. ex Scriptura. S. Matth. 11. vbi Christus dicit, quòd *Nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Et cap. 11. cum S. Petrus Christum alloquens, dixisset: *Tu es Christus Filius Dei viui;* respondit ipse Christus: *Beatus es Simon Bar-iona; quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, &c.*

Probatur 2. authoritate Gregorij vndecimi summi Pontificis; qui supradicti Lullij opinionem, vt hæreticam, damnauit; vt refertur in præfato Directorio, loco citato.

Probatur 3. ex S. Hilario lib. 1. de Trinit. vbi sic loquitur: *Non paret homo suâ intelligentiâ se consequi posse mysterium diuinæ generationis.* Et S. Augúst. lib. 8. de Trinit. cap. 5. vbi de hoc mysterio loquens: *Prius, inquit, credere debemus, quàm intelligere.*

Probatur 4. hac ratione: Omnis cognitio naturalis, quam de Deo habemus, aut habere possumus, ducitur solùm ex creaturis à posteriori & per effectus. Atqui nullus est effectus, qui referat nobis Deum esse vnum in essentiâ, & trinum in personis: siquidem omnia opera Dei ad extrâ tribus personis diuinis communia sunt, & omnino indiuisa;

nec Deus ad extrâ operatur, vt trinus, sed quatenus vnus. Ergo Dei opera ad extrâ nos ad trium diuinarum personarum notitiam perducere nequeunt; nec vlla proinde ratio ex iis peti potest, quæ Deum esse vnum in essentiâ, & simul trinum in personis, demonstret.

Obiicies 1. Philosophos quosdam ethnicos, vt Trismegistum, Platonem, Plotinum, & alios, ita locutos fuisse in libris quos ediderunt, vt videantur aliquam huius mysterii notitiam habuisse.

Respondetur Philosophos illos, vel tantum locutos fuisse de diuersis essentiâ diuinâ proprietatibus & perfectionibus, non verò de distinctis in vnâ essentiâ diuinâ personis, vel, si aliquam personarum diuinarum notitiam habuerunt, illam, non ex naturali luce, aut proprii ingenii viribus obtinuisse; sed ex libris Mosâicis accepisse: sicut de Platone asserit S. Augustinus lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 12.

Obiicies 2. hominem creatum esse ad imaginem Dei, vt dicitur Gen. 1. & in omnibus creaturis reperiri vestigium aliquod sanctæ Trinitatis, vt docet S. Aug. lib. 7. de Trinit. c. 10. Atqui ex imagine cognosci naturaliter potest prototypus, sicut animal ex vestigio.

Respondetur 1. hanc imaginem in eo consistere, quod homo sit naturæ intelligentis, sicut Deus: vnde nihil potest colligi, nec demonstratiuè concludi de Trinitate personarum in Deo: ac multò minùs ex aliis creaturis, in quibus nihil inuenitur, quod ad huius

myfterii notitiam eos ducat , qui illud ignorant.

Respondetur 2. nos nequidem fcire poffe , vel in nobis imaginem Dei ; vel in aliis creaturis veftigium Trinitatis inueniri ; nifi fides diuina illud reuelaret : cùm Deus non cernatur in creaturis , vt trinus ; fed folùm vt vnus , ficut ex antedictis conftat.

SECTION II.

An fint plures in Deo perfonæ.

AD clariorem intelligentiam eorũ , quæ , tum in hac fectione , tum in fequentibus de myfterio Trinitatis dicenda funt ; obferuandum eft , nos hîc fumere nomen perfonæ in ea fignificatione , in qua communiter à sanctis Patribus fumitur : fcilicet (vt loquitur Boëtius lib. de duabus naturis , & poft illum S. Thomas 1. p. q. 29. art. 1.) pro rationalis feu intellectualis naturæ indiuiduâ & incommunicabili fubftantiâ : quo etiam in fenfu fumitur nomen hypoftafis. Quamuis enim pluries in Ecclefia olim difceptatum fuerit de propriâ fignificatione harum vocum , *hypoftafis* , & *fubftantia* ; vtrum idem effent cum perfonâ & effentiâ , vt conftat ex S. Greg. Nazianz. orat. 21. & ex S. Hier. Epift. 37. ad Damaf. aliquibus affirmantibus in Deo tres effe hypoftafes , & vnâ effentiam ; aliis id admittere renuentibus. Nihilominus tamen cõres hæc tandem deuenit ; vt ex communi Ecclefie confenfu nomen effentiæ & fubftantiæ in diuinis , pro ipfâ naturâ & deitate tribus perfonis commu-

ai, fumeretur : Nomen verò hypostasis significaret personam ; seu id, quod vnicuique personæ est proprium. Vnde in pluribus Conciliis Chalced. act. 5. & Constant. 2. coll. 8. can. 4. quando de vnione verbi diuini cum humanitate agitur ; illa vnio dicitur facta esse secundum hypostasim ; hoc est, in personâ verbi : & negatur in Christo esse duas hypostases ; hoc est, personas. Hac obseruatione præmissa , pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. plures esse in Deo personas , realiter à se innicem distinctas.

Huic veritati , quæ de fide est, variæ hæreses olim oppositæ fuerunt ; vt Sabellianorum , & aliorum , qui personas diuinas solis nominibus distingui voluerunt ; & vnâ esse in deitate personam , quæ, pro diuersis officiis, diuersa nomina sortiretur ; sicque Patrem reuera pro nobis in cruce passum : vnde & dicti sunt Patripassiani ; vt fusiùs refert S. Epiphanius hær. 62. & S. Aug. in lib. de hæresibus c. 41.

Hæc hæresis refellitur , & fidei nostræ veritas probatur 1. ex Scriptura, in quâ fit variis in locis mentio plurium diuinarum personarum : vt Gen. 1. *Dixit Deus : faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Vbi sermo fit in plurali numero , & ab ipso loquente ordinatur ad personas distinctas , quæ simul cum illo ad creationem hominis operentur. Atqui non possunt aliæ personæ , quæ ibi colloquuntur , intelligi , quàm diuinæ : cum agatur de creatione , quæ solius Dei propria est. Atque ita hunc locum intellexerunt S. Hilar. lib. 5. de Trinit. S. Atha-

nal. orat. contra idola. S. Basil. hom. 10. in Exameron, S. Aug. lib. 12. de Trinit. c. 6. & alii plures.

Dicendum 2. tres esse in Deo personas; nec plures nec pauciores: scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Hæc propositio de fide est, &

Probatur 1. ex his Christi verbis S. Ioa. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis; quem locum S. Athanas. orat. contra gregales Sabellij pulchrè vrget: Cùm, inquit, Christus de se loquitur, dicit (ego!) cùm de Patre, dicit (ille:) cùm de Spiritu sancto, subiungit (alium.) Nonne igitur manifesta pertinacia est negare tres? Item Epist. 1. S. Ioan. c. 5. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo; Pater, Verbum, & Spiritus sanctus; & hi tres unum sunt. Tres sunt (inquit Apostolus) non Dij, qui plures esse non possunt: non Angeli aut aliæ creaturæ; ibi enim loquitur de Deo, seu de ipsius Dei testimonio, vt ex verbis sequentibus patet: Ergo de tribus personis intelligi debent; quæ licet inter se distinctæ sint, tamè vnum, hoc est, vnâ naturam & essentiam habent. Denique S. Matth. cap. 28. apertissimè dixit Christus Dominus baptizandos esse fideles, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.**

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. in decreto fidei cap. 1. vbi hæc verba habentur: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quòd vnus solus est verus Deus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: tres quidem persona, sed vna essentia, substantia, seu natura omninò simplex.*

Probatur 3. ex S. Ambr. lib. 2. de fide ad Gratianum cap. 4. ubi explicans trisagium ex Isaï. cap. 6. *Quid sibi vult, inquit, sub uno nomine trina sanctitatis repetitio, &c. Non dixit semel; ne Filium sequestraret: non bis, ne Spiritum sanctum prateriret: non quater; ne creaturas adiungeret. Et, ut ostenderet unam esse Trinitatis Deitatem, cum tertio dixisset (Sanctus, Sanctus, Sanctus,) addidit singulariter (Dominus Deus Sabaoth)* Et S. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 4. Omnes, inquit, quos legere potui, qui ante me de Trinitate scripserunt, hoc intenderunt secundum scripturas docere: quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unius eiusdemque substantia, inseparabili aequalitate diuinam insinuent unitatem: ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus: quamvis Pater Filium genuerit; & ideo Filius non sit, qui Pater est: Filiusque à Patre sit genitus; & ideo non sit Pater, qui Filius est: Spiritusque sanctus nec Pater sit nec Filius, sed Patris & Filij Spiritus, Patri & Filio etiam ipse coequalis.

Probatur 4. hac ratione, qua S. Athanas. supra, & Tertull. lib. cont. Praxeam vtuntur: qui accipit esse ab alio, realiter ab eo distinguitur, quia nihil seipsum producere potest. Atqui ex variis Scripturæ testimoniis infra citandis constat in vnâ Diuinitatis substantiâ esse tres personas, quarum secunda producit à primâ, Filius scilicet à Patre; tertia item à primâ & secundâ, nempe Spiritus sanctus à Patre & Filio. Igitur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus in vnâ eademque diuinitatis substantiâ realiter à se inuicem

distinguitur, sicq; tres dantur in Deo personæ.

Obiicies : si plures essent in Deo personæ, quæ realiter essent inter se distinctæ ; sequeretur quamlibet illarum non continere omnem perfectionem , proindeque non esse infinite perfectam.

Respondetur , distinctionem illam realem diuinarum personarum, se tenere tantum ex parte relationum, vt postea dicitur ; non verò ex parte naturæ & essentia. Vnde , etiam si persona vna relatiuè non sit altera, est tamen idem prorsus cum illâ essentialiter : & hoc modo quidquid est perfectionis in vnâ, est etiam realiter in alterâ , propter summam ac simplicissimam essentia diuinæ unitatem. Vnde S. Greg. Nazian. optimè dixit Orat. 37. num. 21. *Quamuis Pater non sit Filius ; tamen est id , quod Filius.*

Cæterum cum hoc sanctissimæ Trinitatis mysterium adeò sublime sit, vt vix ab humano ingenio concipi possit ; meritò S. Augustinus lib. 3. cont. Maximinum Arrianum , postquam illud explicasset subiunxit ; quod & nos hic apponere possumus : *Qui potest capere, capiat ; qui autem non potest, credat, & oret ; vt quod credit , intelligat.*

SECTION III.

An sint aliquæ processiones in personis diuinis, & quot ?

SENSUS quæstionis est (suppositâ illâ veritate quæ sectione præcedenti probata est ; nēpe tres esse in Deo personas) an inter illas aliquis ordo processionis reperiatur ; seu an vna procedat ab alterâ. Pro cuius resolutione.

DE SS. TRINITATE. 281

Dicendum 1. in personis diuinis reperiri veram aliquam, & propriè dictam processionem. Hæc propositio est de fide: &

Probatur 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 16. vbi Christus Dominus de se loquens, dicit: *Exiui à Patre, & veni in mundum*: quo loco prior pars denotat eius æternam emanationem à Patre: si enim de sola Incarnatione locutus fuisset. (vt rectè obseruat S. Augustinus Tract. 42. in S. Ioan.) satis fuisset dicere: *veni in mundum*. Item Mich. cap. 5. *Egressus eius ab initio à diebus æternitatis*. Item S. Ioan. cap. 15. dicitur de Spiritu sancto: *Qui à Patre procedit*.

Probatur 2. ex symbolo Nicæno, quo vtitur sancta Romana Ecclesia, in quo dicitur Filium ex Patre natum esse ante omnia sæcula; & Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere. Item ex symbolo S. Athanasij, vbi dicitur Filius à Patre genitus, & Spiritus sanctus à Patre & Filio procedens.

Probatur 3. ex SS. Patribus infrà citandis, cùm in particulari de secundæ ac tertiæ personæ diuinæ processione agetur.

Dicendum 2. duas esse in diuinis processionem; nec plures, nec pauciores: scilicet Filij à Patre, & Spiritus sancti à Patre & Filio. Est de fide, &

Probatur 1. quia in Scripturâ duarum illarum processionum solum mentio fit, vt constat ex dictis, & plenius constabit ex dicendis.

Probatur 2. hac ratione, qua vtitur S. Thom. q. 27. a. 5. quia diuinæ processionem non accipiuntur, nisi secundum operationem Dei

immanentes : Atqui in naturâ intellectuali, qualis est diuina, sunt duæ tantùm operationes immanentes, nempe intelligere & velle : Ergo sunt duæ tantùm processiones.

Obiicies processionem quamcumque, diuinæ personæ minimè conuenire : tum quia persona procedens necessariò est ab alio, & non à se ; cum tamen repugnet Deum esse, & à se non esse : tum quia, quod procedit, producit ; produci autem dicit imperfectionem.

Respondetur non repugnare Deum esse ab alio, qui sit idem numero Deus. Tunc enim natura Diuina, cum sit eadem in producente & in producto, non producit, sed solum communicatur per productionem personæ ; & hoc nullam dicit imperfectionem, imò summam & infinitam indicat ipsius diuinæ naturæ in seipsâ fœcunditatem.

Querunt hîc Doctores, an principium immediatum diuinarum illarum processionum sit naturæ diuinæ fœcunditas, an verò eius intellectus & voluntas?

Durandus existimat principium illud esse ipsam naturam diuinam, quatenus infinitè fœcunda est, non verò quatenus intelligens & volens. Verùm hanc sententiam communiter Doctores reiiciunt, non solum vt minus probabilem, sed etiam vt errori proximam, ac in fide periculosam : asseruntque vnanimiter diuinas processiones esse per intellectum & voluntatem. Ita S. Thom. quæst. 27. art. 1. & 5. S. Bonavent. in 1. sent. &c.

Et constat ex iis Scripturæ locis, in quibus secunda persona dicitur verbum, vt S. Ioan. 1.

Apocal. 19. &c. Verbum enim in natura spiritali nihil est aliud, quàm completa notitia intellectus. Item ex iis, in quibus vocatur sapientia; vt Prou. 8. Eccli 24. sapientia enim ad solum intellectum pertinet. Item Hebr. 1. vbi vocatur imago Patris: ratio enim imaginis propriè intellectui competit, quia cognitio intellectus fit per assimilacionem cognoscentis cum obiecto, & speciem vitalem expressam. Constat etiam ex aliis Scripturæ locis, in quibus Spiritus sanctus vocatur amor & charitas Dei, quæ quidem spectant ad voluntatem.

Præterea, nisi dicamus Filium produci per intellectum, & Spiritum sanctum per voluntatem; non posset explicari, cur productio Filij esset vera generatio; Spiritus sancti, non item; vt ex infra dicendis plenius constabit.

SECTIO IV.

An sint aliquæ relationes inter personas diuinas, quot, & quales?

DICENDVM 1. aliquas esse relationes reales inter personas diuinas. Hæc propositio est de fide.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ pluribus in locis personas diuinas nominibus relatiuis Patris, Filij, & Spiritus sancti exprimit & appellat, vt constat ex antè dictis. Pater enim & Filius sunt correlata: quia Pater, est alicuius Filij Pater, & Filius, alicuius Patris Filius: similiter Spiritus sanctus, est ab aliquo spirante; cùmque (sicut dictum est) per modum amoris procedat, relationem neces-

sariò dicit ad principium; quia omnis amor est alicuius amantis.

Probatur 2. ex Concilio Toletano vndecimo in confessione fidei, vbi expressè dicitur personas diuinas referri relationibus: & Concilio Florentino Sess. 18. vbi Ioannes Theologus agens partes Latinorum ait, apud omnes Doctores constare, solam in diuinis relationem multiplicare personas.

Probatur 3. ex S. Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 5. vbi dicit Patrem & Filium non appellari secundum substantiam, id est, secundum esse absolutum, sed secundum esse relatiuum: nec Patrem dici ad se, sed ad Filium; nec Filium ad se, sed ad Patrem.

Probatur 4. hac ratione: Diuinæ personæ distinguuntur inter se realiter, vt de fide esse suprà dictum est: Atqui non distinguuntur per essentiam, cum hæc vna eademque sit in tribus personis: Ergo per reales relationes; cum nullum aliud distinctionis fundamentum in illis reperiri possit.

Dicendum 2. esse quatuor relationes reales in Diuinis, nec plures, nec pauciores, scilicet Paternitas, & Filiatio, Spiratio actiua, & Spiratio passiua. Ita S. Thom. quæst. 28. art. 4. & communiter omnes cum eo Theologi.

Probatur hac ratione qua vtitur S. Thom. Omnis origo & processio realis vnus ab altero, exigit necessariò duos respectus oppositos; quorum vnus sit procedentis ad principium, à quo procedit; alter, ipsius principij ad id, quod ab illo procedit. Ergo, cum in diuinis duæ sint processiones (vt lectioe

præcedenti dictum est) sequitur esse quoque quatuor relationes reales: vnam, quæ est Patris ad Filium; & vocatur Paternitas: alteram, quæ est Filij ad Patrem; & vocatur Filiatio: tertiam, quæ est Patris & Filij tanquam vnius principij ad Spiritum sanctum; & vocatur Spiratio actiua: quartam denique, quæ est Spiritus sancti ad Patrem & Filium; & vocatur Spiratio passiuæ.

Dicendum 3. relationes in diuinis distinguî inter se realiter. Ita S. Thom. art. 3.

Probatur 1. ex Concilio Toletano vndecimo in confessione fidei, vbi dicitur in relatione cerni numerum personarum; hoc est, idcò tres personas in diuinis realiter inter se distinguî; quia inter ipsas, relationes aliquæ reales inueniuntur: vnde infertur etiam relationes ipsas realiter inter se distinguî; cum, quidquid realiter distinguit vnum ab alio, debeat esse realiter distinctum à reali distinctiuo illius.

Probatur 2. ex eo quòd dicit Boetius lib. de Trinit. quòd substantia in diuinis continet vnitatem, relatio verò multiplicat Trinitatem: vnde sequitur quòd, si relationes illæ non distinguerentur ab inuicem realiter, non esset in diuinis trinitas realis, sed rationis tantum, seu per solam mentis operationem; quod Sabellianam hæresim redoleret.

Probatur insuper ex eo quòd dicit S. Thom. loco cit. ea distinguuntur inter se realiter, inter quæ realis oppositio inuenitur. Atqui inter relationes diuinas talis oppositio inuenitur; cum de ratione relationis cuiuslibet sit, vt inter terminos relatiuos sit oppositio

relatiua, alioquin nec esset relatio. Ergo relationes diuinæ inter se realiter distinguuntur.

Obseruandum est tamen spirationem actiuam, quamuis realiter à spiratione passiuâ distinguatur, nullomodò distinguì à paternitate aut filiatione. Tùm quia, secundùm axioma commune Theologorum, in diuinis omnia vnum sunt, nisi vbi obuiat oppositio relatiua. Tùm etiam quia (vt definitum est in Concilio Lateranensi cap. *Damnatus*, sub Innocentio III.) in diuinis non est quaternitas rerum; esset autem, si actiuâ Spiratio à Paternitate & Filiatione realiter distingueretur.

Dicendum 4. relationes diuinas non distinguì realiter ab essentiâ diuinâ.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus fuit error Gilberti Porretani, qui (vt constat ex Concilio Remensi sub Eugenio 3. & ex S. Bernardo ser. 80. in Cant.) assercbat relationes diuinas ab essentiâ diuinâ distinguì realiter, esseque illi velut assistentes & affixas; quod etiam testatur S. Thom. sup. art. 2.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. autoritate ipsius Concilii Remensis, in quo (vt refert Baronius tom. 12. ad ann. 1148.) præfatus error, præfente & præfidente ipso Eugenio summo Pontifice, damnatus est: & in confessione fidei art. 3. expressè definitum est, nullas esse in Deo relationes, quæ non sint ipse Deus.

Probatur 2. autoritate SS. Patrum, quos Magister sententiarum ruse citat. lib. 1. dist. 8. ar. 31. & præsertim S. Bernardi, qui ex

professo in loco suprâ citato veritatem huius assertionis, tanquam fidei diuinâ credendam, contra præfati Gilberti errorem propugnat.

Probatur 3. hac ratione: si aliqua esset inter essentiam diuinam & relationes distinctio, sequeretur aliquam esse in Deo compositionem, cum in eo plures inter se realiter distinctæ res reperirentur: quod omnimodæ eius simplicitati absolutè repugnat.

Dices, inde sequi relationes illas inter se realiter non distinguî: quæ enim sunt eadem vni tertio, sunt eadem & inter se, vt fert axioma Philosophorum: Atqui relationes illæ sunt idem realiter cum essentiâ diuinâ: Ergo etiam & inter se.

Respondetur, dictum axioma verum esse in rebus creatis & finitis, falsum in præsentî mysterio, quod nec Aristoteles nouit, nec vllus ethnicorum Philosophorum cognoscere naturaliter potuit: proindeque, illo non obstante, verum esse id quod fides docet, Deum esse verè vnum in essentiâ, trinum in personis; diuinamque essentiam ob infinitatem suam identificare sibi omnia, cum quibus nullam habet oppositionem; ac proinde omnes diuinas relationes; cum tamen hæ sibi mutuo identificari nequeant, ob realem, quam ad inuicem habent, oppositionem.

S E C T I O V.

An sint admittenda aliqua notiones in personis diuinis, & quæ?

PER notiones hîc intelligimus proprietates quasdam personales, & veluti notatas, quibus personæ diuinæ inter se distinguuntur in ordine ad nostrum intellectum. Circa quæstionem igitur propositam

Dicendum 1. aliquas notiones in diuinis esse admittendas. Ita S. Thom. quæst. 23. art. 2. & post illum communiter omnes Theologi.

Constat 1. ex S. Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 6. Vbi ait aliam esse notionem, qua Pater æternus intelligitur vt genitor; aliam, qua dicitur ingénitus: prioremque ei competere relatiuè ad Filium; posteriorem verò absolute in ordine ad seipsum. Et ex S. Basil. ep. 43. vbi vocat notionem, propriam personæ formam & notam, vel characterem, seu signum distinctiuum: & dicit illas notiones esse necessarias, vt de Trinitatis mysterio inconfusa cognitio habeatur:

Probatur 2. ex eo quòd (vt rectè obseruat S. Doctor supra) necessarium fuit notiones illas excogitare & admittere ad iuuandam intellectus nostri imbecillitatem: vt scilicet pro nostro captu ac modulo, per inadæquatos conceptus de personis diuinis loqui, mysteriumque Trinitatis aptè & distinctè explicare possemus, vt ex sequentibus patebit.

Dicendum 2. quinque tantum nationes ad

mittendas esse in diuinis ; scilicet Innascibilitatem , Paternitatem , Filiationem , Spirationem actiuam , & Spirationem passiuam.

Ita S. Thom. suprà art. 3. & communiter omnes Theologi, qui sic illas probant, simul & explicant. Tot dantur notiones in diuinis, quot haberi possunt ex his duobus respectibus (à quo alius , & qui ab alio) quia penes eos est omnis distinctio diuinarum personarum. Atqui hi duo respectus solummodò nobis suggerunt quinque notiones nunc enumeratas. Quod constat inductione facta per modos, quibus personæ diuinæ innotescunt.

Pater enim tripliciter innotescit 1. ex eo quod à nullo est, cum sit ipse principium sine principio; vnde existit (Innascibilitas.) 2. ex eo quod alius est ab eo per generationem; vnde existit (Paternitas.) 3. ex eo quod alius est ab eo per Spirationem; vnde existit (communis Spiratio actiua.)

Similiter Filius dupliciter innotescit 1. ex eo quod ipse est ab alio per generationem; vnde existit (Filiatio.) 2. ex eo quod ab ipso est alius per Spirationem; vnde existit (actiua Spiratio) quæ illi cum Patre cōmūnis est, imò formaliter eadem ac in Patre. Ac proinde suprà numeratæ notiones sunt tantum quatuor.

Restat Spiritus sanctus, qui non innotescit per hoc, quod alius sit ab ipso; cum nullam producat personam: sed tantum per hoc quod ipse est ab alio, idque per Spirationem; vnde existit propria ipsius notio, nempe (Spiratio

296 DE SS. TRINITATE

passiua.) Ex quibus facile est colligere supradictas quinque notiones.

Observandum est autem, ex illis quinque notionibus quatuor esse relationes; scilicet Paternitas, Filiatio, Spiratio actiua, & Processio seu Spiratio passiua. Nam Innascibilitas non est relatio; sed potius negatio relationis, seu productionis passiue ab altero. Eandem vero rem posse simul dici & relationem & notionem: relationem, quatenus est ratio referendi vnā personam ad aliam: notionem, quatenus est ratio dignoscendi vnā personam ab alia.

Quæres, cur non ponatur sexta notio, quæ designetur nullam personam à Spiritu sancto produci; sicut in Patre ponitur Innascibilitas, ut ostendatur illum ab alia persona non produci.

Respondetur talem notionem non esse in Spiritu sancto necessariam. Non enim quælibet negatio debet inter notiones numerari; sed ea solum, quæ aliquam perfectionem vel dignitatem exhibeat; cuiusmodi est Innascibilitas in Patre, quatenus significat Patrem esse principium totius Deitatis, nec ab alio ullo produci. Ex qua tamen Patris notione non sequitur, quod Pater sit aliis personis excellentior: summa enim in omnibus ac perfectissima æqualitas est propter simplicitatem essentiae diuinæ, quæ tribus personis communis est, secumque illas prorsus identificat. Plura super hac re videri possunt apud Magistrum sententiarum lib. 1. dist. 27. & 28. ubi & varias sanctorum Patrum sententias fusiùs refert.

CAPVT II.

De personis diuinis in particulari.

SECTIO I.

*Quanam nomina prima in diuinis persona
proprie conueniant.*

EX variis nominibus, quæ primæ in diuinis personæ conuenire possunt, tria sunt præcipua, de quibus hîc nobis agendum est.

Primum, est nomen ingeniti: cùm enim propria primæ personæ notio (vt ex antedictis constat) sit Innascibilitas, ex illa derivatum est nomen Innascibilis siue Ingeniti, quod apud sanctos Patres ad primam sanctissimæ Trinitatis personam designandam adhibetur. Quo quidem nomine non aliud significare voluerunt, quàm primam illam personam à nullo alio principio esse productam: in quo distinguitur à duabus aliis, quæ aliquod suæ productionis principium agnoscunt. Vnde sanctus Basilius lib. 4. contra Eunomium ex hac appellatione ingeniti, argumentum ducit ad probandum secundam Trinitatis personam non esse factam aut creatam, sed esse genitam: quia scilicet frustra alioquin Pater ingenuus appellaretur, si nûl. a esset persona genita; cum qua comparatus dici posset ingenuus; ac potius increatus quàm ingenuus dici deberet.

Secundum, est nomen Patris; quod cui-

dem Patris nomen

Si sumatur in ordine ad creaturas, non est personæ nomen, sed essentiæ; proindeque non solum primæ, sed etiam aliis duabus personis conuenit. Eo namque sensu Paternitas in Deo significat eius bonitatem & providentiam erga creaturas, præsertim rationales; quatenus illas creat, conseruat, gubernat, &c. quæ actiones creandi, conseruandi, gubernandi, &c. communes sunt toti Trinitati, cum sint actiones ad extrâ: Deus autem ad extrâ non operetur ut trinus, sed quatenus unus est: unde Christus Dominus S. Matth. 23. dicit, *unus est Pater vester, qui est in cælis*. Et cap. 6. iubet nos ita orare: *Pater noster, qui es in cælis*: vbi nimirum dictio, *Pater*, ex communiori Theologorum sententiâ sumitur essentialiter, simulque refertur ad tres personas, non autem ad solum Patrem.

Si verò nomen Patris sumatur in ordine ad internam generationem, tunc soli primæ personæ competit. Quod patet ex variis Scripturæ locis suprâ citatis & adhuc infrâ citandis, & ex omnibus fidei symbolis, in quibus Ecclesia profitetur primam in diuinis personam verè & propriè esse & dici Patrem; nullique alteri personæ hoc nomen eo sensu acceptum competere. Unde S. Athanasius in symbolo suo: *unus ergo Pater, non tres patres*. Et S. Cyrillus Alexand. lib. 11. in S. Ioan. explicans illa verba S. Ioan. cap. 17. (*Pater manifestavi nomen tuum hominibus*) sic loquitur: *Manifestauit nomen Patris Filius, quatenus in eam notionem ac sinceram*

*tā contemplationē nos induxit; ut intelligere-
mus, non solum Deum illum esse re verā (id
enim & ante Christi aduentum vulgò pra-
dicabatur per Scripturam diuinam) sed hoc
insuper, prater quā quòd Deus est, eundem
quoque esse non ementitā appellatione Pa-
trem, qui in seipso & ex se ipso proprium ha-
bet fœtum cum naturā suā concurrentem at-
que æternum: & paulò post subiungit, no-
men Patris magis illi conuenire, quā no-
men Dei: Hoc enim dignitatis, inquit, illud
substantiæ proprietatis notionem continet.*

Tertium, est nomen Principij; quod qui-
dem duplici modo potest similiter considera-
ri, vel ad extrā, & secundum respectum ad
creaturas; vel ad intrā, & secundum actio-
nes immanentes. Priori modo est nomen
essentiale, tribus personis conueniens eodem
modo, quo suprà de nomine Patris dictum
est. Posteriori verò, est notionale, quod pri-
mæ & secundæ personæ conuenit, sed præ-
sertim primæ. Et quidem quòd Patri & Fi-
lio conueniat, patet ex Concilio Florentino
sess. vlt. & ex Concilio Lugdunensi sub Gre-
gorio decimo capite vnico de summa Trini-
tate: vbi vocabulum Principij dicitur com-
mune Patri & Filio ad intrā, quatenus ambo
simul producant Spiritum sanctum. Quod
autem præsertim ac potissimum personæ Pa-
tris hoc nomen Principij conueniat, patet ex
eo quòd solus Pater sit principium sine prin-
cipio, solus simul producens & improductus:
& à S. Aug. lib. 4. de Trinitate cap. 20. &
S. Athan. orat. cont. Gregales Sabellij, voca-
tur *Principium totius Deitatis*: non quòd ip-

ſa deitas a b ipſo procedat, hoc enim dicere eſt hæreticum & damnatum in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio 3. cap. 2. ſed quia eſt principium aliarum perſonarum; in quibus eſt tota Deitas, & quibus totam Deitatem ipſe communicat.

Quæres, an ſicut Pater dicitur principium, ſic etiam poſſit dici cauſa Filij & Spiritus ſancti? item, an poſſit dici author ipſius Filij & Spiritus ſancti?

Reſponderetur, quòd ſpectat ad nomen cauſæ, apud Latinos uſum illius nominis non eſſe admittendum, quamuis apud Græcos Patres nonnunquam nomen cauſæ & principij in diuinis indifferenter ſumptum reperiatur.

Ratio eſt, quia hoc nomen cauſæ, ſecundum communem acceptionem, importet diuerſitatem ſubſtantię, & dependentiam vnus ab altero; ac proinde quamdam prioritatem & poſterioritatem naturæ, præſertim ſi ſermo ſit de cauſâ efficiente, qualis eſſet Pater reſpectu aliarum perſonarum; cum nec cauſæ materialis, nec formalis, nec finalis rationem habere poſſet. Quòd autem ſpectat ad nomen authoris, reſpondet S. Aug. lib. 3. cont. Maximinum cap. 14. *Si propterea Deum Patrem Deo Filio dicis authorem; quia ille genuit, iſte genitus eſt; quia iſte de illo eſt, non ille de iſto; fateor & concedo: ſi autem per nomen authoris minorem vis facere Filium, Patremque maiorem, nec eiſdem ſubſtantia Filium cuius eſt Pater; detestabor & reſpuam.*

S E C T I O   I I .

Quid fides catholica de secundâ sanctissimâ Trinitatis personâ credendum proponat.

LOQVIMVR hîc tantùm de iis, quæ ad rectam & veram sanctissimæ Trinitatis notitiam pertinent, de mysterio Incarnationis suo postea loco acturi.

De secundâ igitur sanctissimæ Trinitatis personâ catholica fides quinque præsertim veritates docet credendas. Prima est, esse verum & naturalem Dei Patris Filium. Secunda, esse Patri consubstantialem. Tertia, esse Patri coæternum. Quarta, esse Patri per omnia æqualem. Quinta, esse verè ac propriè vnum cum Patre Deum.

His quinque veritatibus opposita fuit olim hæresis Arrii, qui (vt constat ex S. Athanasio variis in locis, ac præsertim in libro de Synodis, & ex quodam opusculo quem ipse Arrius edidit, inscripsitque *Thalia*) dicebat Filium Dei, nec Deum esse, nec genitum ex substantiâ Patris, nec proinde ipsi consubstantialem; sed esse creaturam, non ab æterno, sed in tempore, ante alias tamen productam.

Hi errores seu potiùs blasphemix refutâtur, & veritates nostræ fidei probantur sigillatim eo ordine, quo suprâ propositæ sunt.

Prima quidem, quòd scilicet secunda persona sit verus & naturalis Dei Filius; probatur manifestè ex Scripturâ. Psal. 2. vbi Deus

Pater Filium alloquens, *Filius meus es tu*, inquit, *ego hodie genui te*. S. Matth. 3. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*: quæ verba sic explicat S. Leo Papa hom. de Transfiguratione, *Hic est Filius meus, non adoptiuus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex me genitus*. S. Ioan 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*: quòd si non esset naturalis, sed adoptiuus, vnigenitus dici non posset; cùm plurimi alii sint per adoptionem filii.

Secunda veritas, nempe quòd sit Patri consubstantialis, hoc est, eiusdem naturæ & substantiæ cum ipso, probatur ex his Christi Domini verbis, S. Ioan. 10. *Ego & Pater unum sumus*. Quo quidem testimonio (vt rectè dixit S. Aug. tract. 36. in S. Ioan.) simul liberamur ab erroribus Arrii & Sabellii, tanquam à Scylla & Carybdi. Quòd enim dicit, *unum*, significat vnitatem essentiæ & naturæ, ac proinde consubstantialitatem, quam negabat Arrius. Quòd autem addit, *sumus*, distinctionem indicat personarum, quam Sabellius inficiabatur. Hoc eodem testimonio vsus est S. Athan. ser. 4. contra Arianos & S. Hilar. lib. 7. de Trinit.

Eadem veritas expresse definita est in Concilio Niceno primo aduersus Arrium, vbi ex decreto Concilij, vox, *consubstantialis*, in symbolo apposita est; quod quidem symbolum in aliis postea Conciliis vnanimi Patrum consensu receptum est.

Tertia veritas, quòd sit Patri coæternus, probatur Mich. 5. *Egressus eius ab initio à*

diebus æternitatis, quæ verba S. Hieronymus in illum locum, & communiter alij SS. Patres de æterna generatione Filij Dei interpretantur. Item S. Ioan. 1. *In principio erat verbum*, quo testimonio S. Augustinus in illum locum, & alij sancti Patres vsi sunt ad probandam contra Arrianos verbi diuini æternitatem.

Quarta veritas, scilicet quòd sit Patri per omnia æqualis, probatur ex Apostolo ad Philipp. 2. vbi de filio Dei loquens dicit, quòd, *Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo*; hoc est (vt explicat S. Chrysostomus & S. Ambrosius in hunc locum) cùm esset eiusdem naturæ & substantiæ cum Deo Patre, nihil sibi arrogauit indebitum, cùm se existimauit ipsi Deo Patri per omnia æqualem. Vnde rectè S. Augustinus in Psal. 126. cap. 14. *Quare, inquit, non est rapina? quia est natura.* Et lib. 3. cont. Maximinum Arrianum, occurrens obiectioni Arrianorum dicentium Filium esse minorem Patre; quia totum, quod erat, à Patre acceperat; *Non potest, inquit, is, qui accepit, ei, qui dedit, esse inæqualis; quia & hoc accepit, vt esset æqualis: nihil enim Patre minus habet ille, qui dicit; omnia, quæ habet Pater, mea sunt.*

Quinta denique veritas, nimirum quòd Filius Dei sit verè & propriè vnus cum Patre Deus; præterquam quòd ex antè dictis euidenter sequitur, probari insuper potest ex variis Scripturæ locis, in quibus Filius Dei verè & propriè Deus vocatur. Isay. 36. *Deus ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperien-*

tur oculi cecorum, &c. S. Ioan. 20. Respondit Thomas & dixit: Dominus meus, & Deus meus. Ad Rom. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sacula. 1. S. Ioan. 5. Ut simus in vero Filio eius; hic est verus Deus. Ex quibus locis & aliis similibus, cum constet Filium Dei esse verum Deum; sequitur, ut sit unus & idem cum Patre Deus; cum plures Dii, nec sint, nec esse possint.

Obiiciebant primo Arriani: quando Filius genitus est, vel erat, vel non erat: si erat, quare genitus est: si non erat, ergo aliquando non fuit; ac proinde nec æternus, nec Deus est.

Respondetur cum S. Basilio: non erat, antequam gigneretur; sed erat, cum gigneretur: semper autem genitus, semper igitur fuit: Vnde sanctus Augustinus ep. 174. ad Pascentium, *Semper gignit Pater, & semper nascitur Filius.* Ratio est, quia Filius gignitur in æternitate, quæ est indivisibilis, immutabilis, infinita, coexistens omnibus partibus nostri temporis: cum ergo non possumus illam explicare, nisi per respectum ad nostrum tempus; coexistat autem toti nostro tempori, sit, ut rectè dicamus Filium semper genitum esse, & semper gigni: quamvis (ut rectè observat S. Augustinus lib. 83. quæstionum. q. 37.) aptius dicatur, semper genitum esse, quàm semper gigni: nam, licet semper duret diuinæ generationis actus, tamen semper etiam perfectus est & consummatus. Et hæc est ratio, quare Christus Dominus diuinam suam generationem explicat

per verbum præteriti temporis S. Ioan. 8. *Ego ex Deo processi: & nos in symbolo credimus genitum, non factum.*

SECTIO III.

Ob quam rationem Filij processio dicatur; & verè sit generatio; Spiritus sancti verò nec sit, nec dici possit.

CV M certissimum sit ex antè dictis Filii processionem esse verā & propriè dictā generationem; siquidem ipse procedens, est verus & propriè dictus Dei Filius, ex Deo Patre verè genitus; ut pluribus in locis sacre Scripturæ dicitur: Spiritus sancti verò processionem, nec esse, nec dici posse generationem; cum Filius Dei, nec sit, nec dici possit: Quærent Theologi quæ sit huius differentię ratio.

Communis resolutio ea est, quam affert S. Thomas 1. p. q. 27. art. 2. & lib. 4. cont. Gentes cap. 10. scilicet, quod generatio propriè dicta, est origo seu processio, viuentis à viuente principio coniuncto secundum similitudinem naturæ: processio autem Filij talis est.

In primis enim est processio seu origo viuentis: quia Filius, non solum est viuens, sed est ipsa vita; vnde 1. S. Ioan. cap. 1. vocatur *verbum vita*, &c. *vita æterna*, quæ erat apud Patrem & apparuit nobis. Deinde est à principio viuente: quia Pater, qui per intellectiōem notionalem est eius principium, vitā intellectuali perfectissimā viuens,

vnde S. Ioan. 5. dicitur quòd *Pater habet vitam in semetipso* : & S. Matth. 16. Christus dicitur *Filius Dei viui*. Est etiam à principio coniuncto : Filius enim producit ex substantiâ Patris, & cum illo vnum est, vt ex dictis sectione præcedenti constat. Denique est secundum similitudinem naturæ ; quia Filius est perfecta & expressa imago Patris ; vnde vocatur ab Apostolo Hebr. 1. *Splendor gloria, & figura substantia eius* : & Coloss. 1. vocatur, *Imago Dei inuisibilis*.

Verùm ista non soluunt difficultatem initio sectionis propositam : processio enim Spiritus sancti æquè ac Filii, est origo viuentis à viuente, vt per se patet : est etiam in similitudinem naturæ ; quia per omnia & Patri & Filio æqualis est, & cum illis vnus Deus.

Multùm laborarunt sancti Patres in hac difficultate soluenda ; & varias excogitarunt rationes, cur Filii processio sit vera & propriè dicta generatio, Spiritus sancti non sit.

Omnium optima ea est, quam affert S. Augustinus lib. 9. de Trinit. cap. 12. vbi dicit, idèò Filium Dei vocari & esse propriè genitum, seu verè & propriè generari, eo quòd procedat per intellectionem ; Spiritum sanctum verò minimè, eo quòd procedit per voluntatem. Quæ ratio vt intelligatur

Obseruandum est, illud, quòd procedit per intellectionem, procedere formaliter & ex vi suæ processionis simile intelligenti, quando intelligens se ipsum intelligit : cùm

intellectio habeat pro termino verbum internum, quod est species seu similitudo vel imago expressa rei intellectæ. Quod autem procedit per volitionem, non est formaliter vi suæ processiois simile volenti, etsi volens seipsum velit : cum volitio sit voluntatis actio, quæ per se non exprimit ullam similitudinem ; sed est potius propensio & inclinatio quædam erga rem volitam, & amatam, iuxta illud S. Augustini : *Amor meus, pondus meum ; illò feror, quocunque feror.*

Vnde fit, vt, cum Filius procedat à Patre per intellectionem, quâ Pater se ipsum intelligit ; vi processiois illius formaliter sit in naturâ similis Patri ; cum sit verbum seu species & imago expressa ipsius Patris : ideoque processio eius sit vera & propriè dicta generatio. Cum autem Spiritus sanctus per volitionem & amorem procedat ; inde fit, vt non sit formaliter vi suæ processiois similis in naturâ principio, à quo procedit, sed tantum materialiter ; id est, quatenus terminus ille productus per amorem Patris & Filii, identificatur cum essentiâ diuinâ, quæ ob infinitatem suam identificat sibi omnia, quæ in Deo sunt.

Cæterum quamvis eâ ratione utcumque explicetur difficultas initio sectionis propo-
sita, certior tamen distinguendi ratio non aliunde petenda est, quàm ex eo quòd ipsa fides nobis apertè declarat vnicum & vni-
genitum esse in diuinis Filium ; illiusque produ-
ctionem proindè verè & propriè dici gene-
rationem ; Spiritus sancti verò productionem,
necesse nec dici posse generationem ; cum

ex eadem fide certum sit illum, nec esse, nec dici posse Patris & Filii Filium; nec ab illis generari, sed procedere. Quod constat tum ex Scripturis antè relatis, tum ex omnibus fidei symbolis, quibus Ecclesia Catholica utitur. Quare humiliter profiteri quisque meritò potest cum S. Damasceno lib. 1. de fide cap. 10. *Generationem à processione differre compertum habemus; sed quis differentia modus, ignoramus.* Et cum S. Augustino lib. 3. cont. Maximinum, cap. 14. *Quid intersit internasci & procedere; inter illam generationem & hanc processionem, distinguere nescio, non valeo, non sufficio: generationem illam quis enarrabit, & processionem hanc quis enarrabit?*

SECTION IV.

Quo sensu secunda in diuinis persona vocetur verbum.

INTER plura nomina, quæ, præter ipsum nomen Filij, secundæ in diuinis personæ variis in locis Scripturæ tribuuntur, vnum est, quod aliquam explicationem requirere videtur; scilicet nomen verbi. Circa quod quæri in primis potest, an verbum in diuinis sit nomen personale proprium Filij. Verum antequàm respondeatur

Observandum est 1. verbum hîc accipi pro conceptu intellectus, de cuius ratione est, quòd ab alio procedat.

2. Observandum est 2. magnum esse discrim-

men inter intelligere & dicere in rebus spiritalibus: intelligere enim, importat solā habitudinem intelligentis ad rem intellectam; at verò dicere, importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, seu, ad terminum ipsius intellectionis: In illo nulla importatur originis ratio, in isto verò maxime. His obseruatis,

Dicendum est, verbum in diuinis, propriè & strictè loquendo, esse nomen personale proprium Filii.

Probatur 1. ex Scripturā S. Ioan. 1. *Verbum caro factum est*, & aliis in locis.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. 6. de Trinitate cap. 2. *Verbum solus Filius accipitur*, & lib. de hæres. cap. 11. Alogianos recenset inter hæreticos, quòd & facit S. Epiph. hæres. 5. eo quòd negarent Verbum in Deo esse propriè Filium Dei.

Probatur 3. quia Verbum in diuinis, propriè & strictè loquendo, non est ipsum intelligere, sed est aliquid productum, intelligendo, tanquā imago & expressio rei intellectæ; At in diuinis producere seu produci ab aliquo, pertinet ad rationem nominum personalium; cū personæ diuinæ secundum originem distinguantur: Ideoque, licet tota sanctissima Trinitas verè sit intelligens & intellecta, vna tamen persona sola est dicens quæ profert verbum, nempe Pater; & vna sola, vt verbum dicta, nempe Filius: Vt autem clariùs adhuc hoc intelligatur,

Notandum est duplex esse verbum. Vnum exterius, quod ore profertur, & de illo hîc non agimus. Alterum interius, quod mente

concipitur, estque ipsius rei intellectæ expressa similitudo. Vt enim docet S. Thomas I. p. q. 27. a. 1. *Quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, ex vi intellectiuiæ proveniens, & ex eius notitiâ procedens; quam quidem conceptionem vox significat; & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis.* Sicut autem res alias, sic etiam seipsam mens rationalis intelligere potest & tunc producit in se quamdam sui ipsius expressam imaginem ex se natam, & in se immanentem.

Et eo modo quantum possumus, concipere debemus Deum Patrem ab æterno seipsum intelligere & cognoscere, seque intelligendo & cognoscendo, sui ipsius imaginem expressam intra se producere; non quidem accidentalem, ut in nobis fit, sed sibi consubstantiallem; quæ imago verbum eius est. Sicque secunda in Trinitate persona verè & propriè verbum est; & dici debet.

Quæres ex quarum rerû cognitione verbû diuinum procedat? Antequàm respondeatur.

Observandum est unicam numero in Deo esse cognitionem rerum omnium, nempe diuinæ essentiæ, diuinarum personarum, & creaturarum spectatarum, tam quoad essentiam, quàm quoad existentiam actuaalem; per eamque verbum diuinum procedere. Sed cum hæc cognitio, ex quâ verbum procedit, ad illa omnia obiecta terminetur; quæstio est, utrum; ad hoc ut procedat, necesse sit per se & formaliter prædictam cognitionem ad illa omnia terminari; an potius sit

fatis ad aliqua solum terminari; reliquis, ad quæ terminatur, merè per accidens, & purè concomitanter se habentibus. Hac observatione supposita

Respondetur breviter, ex variis super hac re doctorum sententiis illam videri probabiliorem, quæ asserit, verbum diuinum procedere ex notitiâ illâ, quâ Deus Pater se ipsum, essentiamque diuinam, omnesque eius perfectiones, nec non diuinas personas, ac denique omnes creaturas possibles cognoscit.

Quod constat ex eo quòd verbum diuinum procedit ex notitiâ Patris nobilissima ac perfectissima, qualis est, sola comprehensua notitia essentiæ diuinæ. Atqui comprehensio essentiæ diuinæ est cognitio eorum omnium, quæ tùm formaliter, tùm eminenter in ipsâ continentur, cuiusmodi sunt ea, quæ suprâ enumerauimus. Ergo verbum diuinum ex præfata illorum omnium cognitione procedit. Vnde rectè S. August. lib. 15. de Trinit. cap. 14. *Deus Pater, inquit, non integrè perfectèque seipsum dixisset; si aliquid esset minùs in verbo, quàm in se ipso,*

SECTION V.

Quid fides catholica de tertiâ in diuinis personâ credendum proponat.

OBSERVANDVM est hoc nomen (Spiritus sanctus) duobus modis considerari posse. 1. secundùm vim suæ significationis, vt est nomen compositum ex duabus dictionibus: & sic est nomen essentiale, commune omnibus personis sanctissimæ Trinita-

ris ; quia Pater est verè Spiritus , & verè sanctus : similiter & Filius. 2. prout ex communi vsu , & accommodatione Ecclesiæ , sanctorumque Patrum , est vnicum nomen ex illis duobus conflatum ; & tunc est proprium tertiæ personæ. Quod constat ex communi vsu loquendi , tum in Scripturis , tum in Conciliis , & apud SS. Patres : vbi cum enumerantur diuinæ personæ , tertia illarum nomine Spiritus sancti designatur.

Quòd si quæras , cur tertia illa persona sic vocetur ? Hanc rationem reddit S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 19. *Quia Spiritus sanctus est communis ambobus , Patri scilicet & Filio ; idè id vocatur ipse propriè , quod ambo communiter.* Accedit & alia ratio : quia scilicet procedit per actionem voluntatis : atqui sanctitas propriè ad voluntatem spectat : nec enim dicitur quis sanctus ab operatione intellectus , sed solùm voluntatis. Pari modo spirare , & spiritus , sunt voces specialiter ad voluntatem pertinentes ; quatenus spirare aliquando significat vehemèter amare , aut ardentè desiderare ; vt cum vulgò dicimus , aliquem spirare vindictam aut cædes ; vel econtrà sanctos viros spirare charitatem , pietatem , &c. Et sic peculiari iure ac titulo tertia in diuinis persona rectè nuncupatur Spiritus sanctus , quia per operationem voluntatis procedit.

Hâc obseruatione suppositâ , de tertiâ illa persona seu de Spiritu sancto tres præsertim veritates fides catholica credendas proponit. Prima est , illum esse verum Deum , Patri & Filio consubstantialem , & per omnia æqua-

lem. Secunda, à Patre & Filio procedere. Tertia denique procedere à Patre & Filio, tanquam ab vnico principio.

Primæ veritati oppositus est error Macedonij & eius asseclarum, qui (vt refert Sozomenus lib. 4. cap. 26.) asseriebant Spiritum sanctum non esse Deum, sed aliquam substantiam spiritalem, superiorem omnibus angelis, creatam à Patre per Filium. Qui error fuit etiam Arrii, qui sicut Filium, ita etiam Spiritum sanctum creaturam dicebat, teste S. Epiphanio hæresi 69.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. authoritate Scripturæ. 1. S. Ioan. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in calo, Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum sunt.* Quæ verba clarissimè indicant unitatem substantiæ & diuinitatis in Spiritu sancto & aliis personis diuinis. S. Matth. cap. vlt. Christus præcipit credentes baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: sacramenta autem conferri non debent, nisi nomine & authoritate veri Dei, qui solus est author & largitor gratiæ. S. Marc. 3. vbi dicitur cætera peccata hominibus dimitti: peccata autem in Spiritum sanctum non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Denique Act. 5. sanctus Petrus increpans Ananiam, quòd mentitus esset Spiritui sancto, addit postea illum non esse mentitum hominibus, sed Deo.

Probat 2. Authoritate vniuersalis Ecclesiæ, quæ in Symbolo Apostolorum profitetur se credere in Spiritum sanctum, æquè ac in Patrem & Filium. Ex in Concilio Constan-

tinopolitano, in quo Macedonii hæresis proscripta fuit, in Symbolo Fidei dicitur: *Credo in Spiritum sanctum Dominum, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur.* Et in Symbolo S. Athanasii dicitur: *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus; & Patris, & Filij, & Spiritus Sancti una diuinitas, æqualis gloria, &c.*

Probatur 3. ex vnanimi consensu SS. Patrum, qui libris integris Spiritus sancti diuinitatem contra hæreticorum blasphemias propugnauerunt: vt S. Basilii, S. Ambrosii, & S. Augustini passim in libris de Trinitate præsertim lib. 1. cap. 6. & alii communiter omnes.

Secundæ veritati oppositus est error Græcorum, asserentium Spiritum sanctum à solo Patre procedere.

Refellitur, & veritas nostræ fidei (scilicet quòd Spiritus sanctus non tantum à Patre, sed etiam à Filio procedat) probatur 1. auctoritate Scripturæ, in qua variis in locis dicitur Spiritus sanctus mitti & dari à Filio, vt S. Ioan. 15. *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre:* Atqui missio in diuinis personis denotat processionem, vt explicant SS. Patres, S. Greg. hom. 26. in Euang. *Missio, inquit, Spiritus sancti, est eius processio de Patre & Filio,* Et S. Hilar. lib. 8. de Trinit. *Spiritus sanctus mittitur à Filio, quia esse ab illo accipit.* Et cap. 16. S. Ioan. Christus Dominus loquens de eodem Spiritu sancto, *Ille, inquit, me clarificabit, quia de meo accipiet:* quem locum de Spiritu sancti processione intellexit S. Ambrosius lib. 2. de Spi-

ritu sancto; & S. Augustinus tract. 99. in S. Ioan. cap. 12.

Probatur 2. ex Concilio Ephesino, in quo lecta & recepta fuit Epistola S. Cyrilli ad Nestorium tom. 1. cap. 14. in eâ autem Epistolâ manifestè dicitur Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere. Et in Concil. Calced. actione 5. in qua eadem Epistola S. Cyrilli recipitur & confirmatur. Ac denique in Concil. Florent. sess. 7. & 24. in quo eadem veritas simpliciter & absolutè definita fuit, consentientibus simul Latinis & Græcis; tametsi postea infeliciter Græci ab hac fide defecerint.

Probari 3. potest ex SS. Patribus; ut S. Basil. lib. 3. cont. Eunomium, S. Chrysost. hom. 4. de Symbolo, S. Greg. Nysseno Epist. ad Ablabium, & pluribus aliis, qui vnanimiter id docent, & quorum doctrina fusè in præfatto Concilio Florentino declaratur.

Tertia denique veritas, scilicet quòd Spiritus sanctus à Patre & Filio tanquam ab vnico principio procedat,

Probatur 1. autoritate Concilii generalis Lugdunensis cap. vnico de summa Trinitate & fide catholica: vbi expressè definitum est, Spiritum sanctum esse à Patre & Filio, non tanquam duobus principiis, sed tanquam vnico principio; nec duabus spirationibus, sed vnâ. Item Concilii Florentini sess. vltimâ in litteris vnionis dicitur Spiritum sanctum à Patre & Filio, tanquam vno principio, & vnica spiratione procedere.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 14. vbi sic loquitur; *Sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vnus creator, & vnus*

dominus : ita Pater & Filius sunt unicum Spiritus sancti, non duo principia. Eodem etiam modo loquitur S. Hilarius lib. 4. de Trinit. & S. Anselmus lib. de processione Spiritus sancti cap. 10.

Probatur 3. ratione : siquidem in diuinis omnia vnum sunt, vbi non obstat oppositio relatiua : Atqui inter Patrem & Filium, quatenus spirant, nulla est eiusmodi relatiua oppositio, vt per se patet : Ergo, &c.

Obseruandum est quòd, quamuis rectè dici possit Spiritum sanctum procedere à duobus vim spirandi habentibus, ac proinde esse duos spirantes; quia scilicet, procedit à duabus distinctis personis, Patre scilicet & Filio : non tamen ideò dici potest esse duos spiratores.

Ratio huius discriminis est, quòd adiectiua nomina plurali numero efferri possunt, quoties diuersa sunt supposita, quamuis non sint diuersæ formæ : substantiua verò multiplicari non debent, nisi & forma, quam significant, multiplicetur. Itaque rectè dicimus duos habentes vim spirandi, vel duos spirantes adiectiuè; quia sunt duæ personæ, sed non dicimus duo principia, nec duos spiratores substantiuè : quia vnica est forma & vna virtus, per quam spirant.

Dices S. Hilarium lib. 1. de Trinit. vocare Patrem & Filium authores Spiritus sancti, proindeque eodè modo dici posse spiratores.

Respondetur apud SS. Patres quibusdam in locis sensum potius illorum attendi debere, quàm verba. Quamuis enim nonnunquam nomina substantiua pro adiectiuis vsurpent ad hoc mysterium explicandum; nihilomi-

hūc substantiua illa modo adiectiuo intelligi debent, vt de S. Hilario docet S. Thom. quæst. 36. a. 4. ad 7.

SECTION VI.

Quo sensu Spiritus sanctus vocetur amor.

AD vberiore cognitionem eorum, quæ de Spiritus sancti processione dicta sunt, conferre potest explicatio huius nominis, quod passim in Scripturis & apud SS. Patres reperitur, quo Spiritus sanctus vocatur amor. Quòd vt distinctiùs intelligatur,

Prænotandum est hoc nomen (Amor) in diuinis duplici modo sumi posse. 1. essentialiter, pro illo amore, quo tres personæ diuinæ diligunt. 2. notionaliter; idque vel actiue, scilicet pro amore notionali productiuo, quo Pater & Filius producant Spiritum sanctum; vel passiuè, pro amore notionali producto; & tunc est nomē personale solius Spiritus sancti proprium.

Quoniam verò ea, quæ ad voluntatem spectant in diuinis, magis adhuc nos latent, quàm quæ ad intellectum; idè iuuabit ea, quæ ad amorem illum diuinum productum pertinent, ex analogiâ productionis verbi diuini paucis hîc explicare.

Sicut igitur dùm Pater seipsum in essentiâ suâ contemplatur, verbum mentis exprimit; & sic Filium generat. Ita dùm Pater & Filius, se in vnitæte essentiæ diligunt, affectus voluntatis, qui est vtriusque amor, simul ab vtroque exprimitur; sicque Spiritus sanctus producit.

Item sicut intelligere conuenit Filio, non secus ac Patri; sed conceptum efformare, seu verbum dicere, soli Patri. Ita amare Spiritui sancto conuenit, non secus ac Patri & Filio; sed affectum exprimere, & amorem spirare, soli Patri & Filio.

Item sicut verbum diuinum seu Filius ex cognitione essentiae diuinæ, cuiusque perfectionum omnium, nec non trium personarum diuinarum, ac denique omnium creaturarum possibilitium, procedit. Sic amor diuinus seu Spiritus sanctus ex eiusdem essentiae diuinæ perfectionum, personarum, creaturarumque omnium possibilitium dilectione procedit. Nec enim minus perfecta debet esse actio amandi per quam producit Spiritus sanctus, quam actio intelligendi per quam gignitur Filius: quare sicut ista (ut superius dictum est) ad omnia intelligibilia; sic & illa ad omnia diligibilia extendi debet.

Ex his patet, quo sensu intelligi debeat id, quod docet S. Thomas quæst. 37. art. 2. cum dicit Patrem & Filium diligere se Spiritu sancto: hoc enim verè & propriè dicitur, si verbum (diligere) sumatur notionaliter, prout significat spirare amorem: quia scilicet Pater & Filius relatiuè notionaliter diligunt se inuicem Spiritu sancto, tanquam dilectionis suæ termino & amore producto. Vnde S. Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 51. dicit quòd Spiritus sanctus est, *Quo genitus à generante diligitur, genitoremque suum diligit.* Et eodem sensu Synesius hymno 4. vocat Spiritum sanctum, *Centrum genitoris & geniti.* Et appositè S. Bernardus serm. 8. in

Gant. super illa verba, *Osculetur me osculo oris sui: Si, inquit, rectè Pater osculans, Filius osculatus accipitur; non erit abs re Spiritum sanctum osculum intelligi, utpote qui Patris & Filij imperturbabilis pax sit, gluten firmum, indiuiduus amor, indivisibilis unitas.*

S E C T I O VII.

Qua ratione persona una in diuinis mitti dicatur ab aliâ.

CERTVM est ex Scripturis secundam & tertiam sanctissimæ Trinitatis personam mitti.

Et quidem de Filio constat ex S. Matth. cap. 15. *Non sum missus nisi ad oues, quæ, &c.* Et S. Ioan. 6. *Misit me viuens Pater, &c.*

De Spiritu sancto etiam S. Ioan. 14. *Spiritus sanctus, quem mittet in nomine meo: & cap. 15. Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis.*

Cùm igitur hoc verum sit, quæritur, quâ ratione persona diuinæ dici possit mitti ab aliâ?

Pro cuius resolutione nihil aptius afferri potest quàm id quod docet S. Thom. 1. p. q. 43. vbi diuinæ missionis rationem sic explicat. Duo in ratione missionis importantur; quorum vnum est habitudo missi ad principium, à quo mittitur: aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Est autem habitudo missi ad eum à quo mittitur, quædam ab ipso processio; idque vel per imperium, vt cùm seruus à domino mit-

titur; vel per consilium, vt si rex dicatur mitti à consiliariis ad incundum bellum; vel secundum originem, vt cum flos emittitur ab arbore. Habitudo verò missi ad terminum, ad quem mittitur, est, vt aliquo modo ibi esse incipiat, ita vt vel absolutè ibi incipiat esse, quia nempe ibi antea omnino non erat; vel incipiat ibi aliquo modo esse, quo prius non erat. Missio igitur diuinæ personæ conuenire potest, tum quatenus importat ex vna parte processionem originis à mittente, tum secundum quod importat ex aliâ parte nouum modum existendi in alio: sic Filius dicitur à Patre missus in mundum; quia ab ipso Patre procedens, incepit in mundo esse per carnem assumptam, quamuis antea in mundo esset (iuxta illud S. Ioan. I. *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est*) non tamen eo modo, quo cœpit esse per Incarnationem.

Ex dictis intelligi potest 1. quòd licet inter creaturas, missio aliquam importet minorationem in eo, qui mittitur ab alio; proindeque tollat æqualitatem perfectionis inter vtrumque; in diuinis tamen nullam inferre inæqualitatem inter personam missam & mittentem: quia fit solum secundum processionem originis, absque vlla prioritate aut posterioritate durationis vel causæ.

Vbi obiter obseruandum est, quòd, cum nouus ille modus, quo diuina persona missa dicitur esse, vbi antea non erat, fit secundum aliquam operationem ad extrâ, qua aliquid efficit in creatura: nihil autem in creatura operetur, nisi per entitatem suæ naturæ, quam

accepit à personâ mittente seu producente : hinc fit, vt habeat ab ipsâ, quòd aliquid efficiat in creaturâ : Et sic, cùm nouo modo incipit esse, vbi non erat, iure ac meritò illuc à personâ producente mitti censeatur.

Intelligi potest 2. quòd, quamuis omnes diuinæ personæ dici possint venire ad nos, iuxta illud S. Ioan. 14. *Ad eum veniemus, & mansionem apud illum faciemus* : non tamen omnes aut quælibet illarum à qualibet mitti potest.

Cum enim (vt suprâ dictum est). missio propriè dicta, sit indissolubiliter annexa processioni ; & eatenus persona vna mitti ab aliâ dicatur, quatenus ab ipsâ procedit, & per processionem accipit virtutem operandi in aliquâ creaturâ, vt sit aliquo modo in ea, quo antea non erat : hinc sequitur personam diuinam non posse mitti, nisi ab aliquâ procedat ; nec ab illâ posse mitti, nisi ab ipsâ procedat. Vnde fit vt Filius & Spiritus sanctus solùm mitti dicantur : Filius à solo Patre, à quo solo procedit, Spiritus sanctus verò à Patre & Filio, eo quòd ab vtroque procedat.

Quæres ad quosnam effectus diuina persona mitti dicatur ?

Respondetur primariò & præcipuè mitti ad conferendam gratiam sanctificantem : vnde quando Scriptura loquitur de missione alicuius personæ diuinæ, illum effectum communiter adiungit ; vt S. Ioan. 5. *Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant*. Et ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum* ;

qui datus est nobis. Secundariò verò ad omnes alios effectus, quos persona diuina missa potest variè & multipliciter in creaturâ operari : quo fit, vt missio diuinæ personæ esse possit vel inuisibilis ; cùm sit solum per productionem interioris gratiæ, siue gratum facientis, siue gratis datæ ; vel visibilis ; cùm aliquid præterea exteriùs in creaturâ operatur. Obseruatautem S. Thom. art. 3. nunquam visibiliter mitti personam diuinam, quin simul etiam mittatur inuisibiliter secundùm aliquod gratiæ donum.

SECTIO VIII.

Quomodo de sanctissima Trinitatis Mysterio sit loquendum,

QUOD Apostolus charissimum sibi discipulum alloquens dixit 2. Tim. 1. *Formam habe sanorum verborum, quæ à me didicisti :* hoc meritò quisque attendere debet in omnibus fidei mysteriis, sed præsertim in sanctissimæ Trinitatis mysterio ; quod sicut aliis sublimius, sic etiam difficilius est ; proindeque, quoties de illo loquendum est, cautela maior adhiberi debet, ne defectu aut scientiæ aut auertentiæ, verbis minùs sanis aut aptis, tanti mysterij veritas vel sanctitas obscuretur. Hac igitur de causâ breuiter hîc aliquot proponemus regulas, communiter ab omnibus Theologis receptas, quibus vtile, imò necessarium videtur in hac materiâ attendere.

Cùm autem in qualibet enunciatione duobus terminis reperiantur, prædicatum scilicet & subiectum

subiectum; videndum est, quoties de hoc mysterio loquendum erit, quâ ratione uterque propositionis terminus rectæ fidei consonus & conformis esse possit.

Prima regula. Nomina concreta, substantiua, essentialia; id est, quibus essentia diuina vel aliquod eius attributum absolutum exprimitur, de tribus personis diuinis in numero singulari prædicari debent. Ita S. Thomas 1. p. quæst. 9. art. 3. E. g. nomen illud (Deus) quod est substantium essentialis, prædicari non debet in plurali de tribus personis, sed tantum in singulari: unde S. Athanasius in Symbolo *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus; non tamen tres Dî, sed unus est Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus; non tamen tres Domini, sed unus est Dominus.*

Secunda regula. Nomina adiectiua essentialia, quamuis de personis diuinis in plurali numero prædicari possint, ut docet S. Thomas loco citato; communiter tamen in singulari numero enunciari debent; quia scilicet substantiuo potius modo, quam adiectiuo solent usurpari. Hinc est quod, licet ad rigorem dici possit, esse in Trinitate tres omnipotentes, tres æternos, tres increatos; tamen (ut in Symbolo S. Athanasij habetur) conuenit magis dicere quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, *non sunt tres omnipotentes; sed unus omnipotens; sicut non tres æterni aut increati, sed unus æternus & increatus.*

Tertia regula. Nomina concreta, substantiua, essentialia (ut plurimum) pro ipsâ diuinâ essentiâ, prout per se in tribus personis

subsistit, aliquando etiam pro qualibet illarum personarum supponere possunt. Ita S. Thom. art. 4. E. g. in illa propositione Genes. 1. *Creavit Deus calum & terram*: nomen (Deus) significat ipsam Diuinam essentiam in tribus personis subsistentem. In hac verò S. Ioan. 3. *Misit Deus Filium suum in mundum*; idem nomen (Deus) sumitur pro prima Trinitatis persona. Rursus in hac alia Ps. 109. *Dixit Dominus Domino meo*: nomen (Dominus) tam pro primâ, quam pro secundâ in Diuinis personâ sumitur.

Quarta regula. Nomina essentialia in abstracto nunquam supponere possunt pro diuinis personis. Ita S. Thomas art. 5. vnde in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Damnatus*, reprobantur istæ propositiones tanquam falsæ: *essentia generat: &, essentia generatur*. Qua ratione similiter dici non debet, quòd diuinitas generet, vel quòd Pater producat diuinitatem. Quamuis enim Deus, & diuinitas, seu essentia diuina, sint idem secundum rem, seu in sensu identico: non tamen est idem modus significandi utrobique; seu non sunt idem in sensu formali. Hoc enim nomen (Deus) cum significet diuinam essentiam, ut in habente illam, ex modo suæ significationis potest supponere pro persona; at verò hoc nomen (Diuinitas, seu diuina essentia) cum significet essentiam diuinam, ut formam abstractam; ideò ex modo suæ significationis pro personâ supponere non potest. Porro (ut rectè notat S. Doctor) ad veritatem locutionum considerare oportet non solû res significatas, sed etiâ modum significandi.

DE SS. TRINITATE. 119

Obſeruandum eſt tamen aliquando apud SS. Patres, nomina quædam eſſentialia in abſtracto poni pro diuinis perſonis, quæ (vt idem S. Thom. monet art. 5. ad 1.) intelligi & exponi debent per concreta vel per perſonalia: v. g. cùm apud aliquos legitur in diuinis ſapientiam de ſapientia procedere, ſenſus eſt Filium, qui eſt ſapientia diuina, procedere à Patre, cui hæc diuina perfectio æquè ac Filio competit. Aliquando etiam nomina illa eſſentialia abſtracta perſonis diuinis tribuuntur per quamdam appropriationem; quod fuſè explicat idem S. Doctor art. 8. Et ſic v. g. communiter potentia tribuitur Patri, ſapientia Filio, bonitas Spiritui ſancto; non quòd illa & ſimilia nomina non ſint toti Trinitati communia; ſed id fit ad iuuandam vt-cunque intellectus humani imbecillitatem; vt ſic faciliùs veram & realem diſtinctionem perſonarum diuinarũ in perfectiſſimâ & ſimpliciſſimâ eſſentiæ diuinæ vnitatè, concipere poſſit.

TRACTATUS IV.

D E

CREATIONE ANGELI ET HOMINIS, AC UTRIUSQUE LAPSV.

QUONIAM quæ in hoc tractatu explicanda sunt, ad quinque capita reuocabuntur. In quorum 1. agetur de creatione rerum in genere. In 2. de creatione Angelorum, eorumque naturâ. In 3. de Angelorum bonorum merito & beatitudine, maiorumque lapsu atque damnatione. In 4. de creatione hominis, ac innocentiae seu iustitiae originalis statu. In 5. denique de lapsu hominis, ac peccato originali.

CAPVT I.

De creatione rerum in genere.

SECTIO I.

*An Deus sit causa efficiens rerum
omnium.*

SENSVS quæstionis est, an omnes res
salix ab ipso Deo, sint ab illo, tanquam à
causâ efficiente; siue per creationem, siue alio
quocunque modo producantur. Pro cuius
resolutione

Dicendum 1. Deum esse rerum omnium
authorem, seu primam causam efficientem.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositi fue-
runt olim varij hæreticorum errores. Alij
siquidem dixerunt mundum hunc, non à Deo,
sed ab Angelis, conditum fuisse: vt Simon
Magus, Menander, & alij apud S. Irenæum
lib. 1. cap. 21. & seq. aduersus hæreses. Mar-
cion, teste Tertuliano lib. 5. aduersus eum-
dem, opinatus est materiam primam ex se
esse; proindeque à Deo non esse productam.
Manichæi etiâ existimauerunt res oēs corpo-
reas, non à Deo bono, sed à Deo malo esse
productas, vt refert S. Augustinus hæresi 26.
quod etiam asseruerunt hæretici Albigeneses,
vt testatur S. Antoninus 3. part. hist. tit. 19. a. 1.

Refelluntur hi & similes errores, & veri-
tas nostræ fidei probatur 1. ex Scriptura.
Psal. 45. *Qui fecit calum, terram, mare, &
omnia, qua in eis sunt.* S. Ioan. 1. *Omnia
per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est
nihil, quod factum est.* Et Rom. 11. *Ex ipso,*

K iij

& per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Probatur 2. ex omnibus Symbolis, quæ in Concilijs generalibus edita sunt; in quibus vniuersalis Ecclesia semper professa est se credere *in unum Deum factorem cali & terra, visibilium omnium & inuisibilium.*

Probatur 3. authoritate SS. Patrum, Irenæi, Epiphani, Augustini & aliorum, qui in libris suis ex professo illos errores proscripserunt, & fidei nostræ veritatem propugnauerunt. Vnus instar omnium hîc notis erit Augustinus, qui lib. 1. de Genesi ad litteram cap. 14. sic loquitur: *Catholica fides præscribit, & certissima ratio docet, nullam naturarum materiam esse potuisse, nisi ab omnium rerum, non modò formarum, sed etiam formabilium inchoatore Deo atque creatore.*

Probatur 4. hac ratione, quæ est S. Doctoris 1. p. q. 44. a. 1. id omne quod habet esse per participationem, est ab eo, quod habet esse per essentiam; cùm quidquid in aliquo genere & per participationem est tale, sit ab eo, quod in eodem genere est maximè & perfectissimè tale. Atqui res omnes extra Deum habent esse per participationem, cùm ex se ipsis non sint; solus autem Deus per essentiam, cùm à se ipso sit: Ergo omnia quæ sunt extra Deum, sunt ab ipso, tanquam à prima causa sui efficiente.

Dicendum 2. non tantùm id, quod per creationem productum est; sed etiam id omne, quod per causas secundas continuò efficitur, immediatè à Deo, tanquam causâ primâ simul concurrente, produci.

Probatur 1. ex Scriptura. Psal. 146. *Qui*

producit in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. Isay. 26. Omnia opera nostra operatus est in nobis Dominus. 1. Cor. 12. Operatur omnia in omnibus,

Probatur 2. ex S. Aug. Epist. 146. ad Consentium: *Quomodo, inquit, negare poterimus Deum etiam nunc operari cuncta, quæ creantur; cum Dominus dicat; Pater meus usque nunc operatur. Et paucis interiectis: Si Deus nunc ista non format, quomodo legitur: Priusquam te formarem in utero, noui te?*

Probatur 3. hac ratione; quia non aliter aliquid immediatè à Deo fieri concipitur, nisi quia Deus immediatè illud cognoscit, & immediatè vult esse: Deus enim, cum sit purissimus Spiritus, non aliter agit quàm intellectu & voluntate. Atqui Deus isto modo se habet etiam respectu eorum, quæ nunc sunt interuentu causarum secundarum; cum illa sint entia vera & bona; proindeque non minùs immediatè ab ipso cognita & volita, quàm ea, quæ ab ipso solo in principio mundi creata sunt.

Quæres, per quam actionem Deus effectum aliquem cum causâ secundâ immediatè producat? an scilicet id faciat per eandem actionem causæ secundæ, an per distinctam?

Respondetur; si de actione immanente Dei sermo sit; effectum illum produci vi & efficacîâ diuinæ volitionis, prout explicatum est in tractatu secundo, cum de voluntate Dei ageretur. Si autem quæstio sit de actione Dei transeunte, respondetur actionem Dei & causæ secundæ eundem esse realiter, sed tamen formaliter distinctam, Est eadem cum

illâ realiter ; vtraque enim vnum eundemque simplicem terminum habet , nempe effectum productum , qui totus est à causâ primâ , & totus à causâ secundâ . Est distincta formaliter ; quia actio illa creaturæ , vt sit dependenter à Deo , dicitur concursus & operatio Dei , vt verò est à creaturâ , dicitur concursus causæ secundæ .

SECTION II.

An solius Dei proprium sit creare.

NOTANDVM est verbum creandi duobus modis accipi posse : 1. latè , prout significat quamcumque rei effectiõnem seu productionem : 2. strictè & propriè , prout significat productionem totius alicuius entis ex nihilo , hoc est ex nullo subiecto præsupposito . Et eo sensu intelligi debet quæstio proposita , an scilicet solius Dei proprium sit , aliquid ex nihilo producere . Pro cuius resolutione

Dicendum 1. fide catholicâ credendum esse res omnes , quæ de facto per creationem productæ sunt aut producuntur , à solo Deo fuisse creatas , aut de nouo creari .

Hæc veritas constat tum ex iis , quæ sectione præcedenti dicta sunt , tum ex eo quòd in Scripturis passim Deus vocatur , *Creator omnium* vt Eccli. 24. 2. Mach. 1. dicitur *creasse omnia* , vt Ephes. 3. & Apocal. 4. *fecisse cælum , terram mare , & omnia quæ in eis sunt* , vt Psal. 145. Et habetur expresse definitum in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. Id ipsum etiam probant sancti Patres contra

hæreticos sectione precedenti memotaros: S. Basil. lib. 4. cont. Eunomium, S. Athan. ser. 3. cōt. Arrianos, S. Aug. lib. 3. de Trin. c. 8. & alij.

Dicendum 1. solius Dei proprium esse creare; ita ut nulla creatura id præstare possit, saltem tanquam causa principalis.

Probatur 1. ex Scriptura. Eccli. 1. *Vnus est altissimus Creator omnipotens.* Sap. 3. *A magnitudine creatura poterit creator cognoscibiliter videri.* Ierem. 32. *Domine Deus, ecce tu fecisti calum & terram in fortitudine tua magna.*

Probatur 2. ex SS. Patribus. S. Athan. ser. 3. cont. Arrianos, *Administrare, servorum est; creare autem, solius Dei, eiusq; Verbi, & Sapientia.* S. Aug. lib. 9. de Gen. ad litt. *Creare naturā aliquā tam nullus potest Angelus, quā nec seipsū.* S. Cyrill. Alexand. lib. 2. in Iulianum, *Ea sunt natura inaccessa, quæ propria sunt solius summa substantia: quorum unum esse dicimus efficaciter operari posse ut creatorem, & producere res, quæ aliquādo non erant.*

Probatur 3. ratione. qua vitur S. Thom. 1. p. q. 45. ar. 5. nimirum quòd effectus debet esse à causā eò magis vniuersā, quò ipse est magis vniuersus. Atqui totum esse, quod per creationem producitur, est effectus vniuersalissimus. Ergo non potest esse nisi à causā vniuersalissimā, quæ est Deus.

Porro, quamvis hæc ratio, sicut & aliæ, quæ communiter afferuntur à Theologis ad id probandum, planè non conuincant; iunctæ tamen autoritatibus suprā citatis, sententiam in assertionem positam, si non omninò certam, saltem probabilissimam esse ostendunt.

Quæres an saltem creatura, tanquam causa instrumentalis possit simul cum Deo concurrere ad creationem alicuius rei?

Respondetur probabile videri hoc fieri posse: tum quia nulla videtur in hoc repetiri contradictio: tum quia de facto verba prolata à sacerdote concurrunt instrumentaliter physicè (vt supponimus ex tractatu de Sacramento) ad consecrationem hostiæ, seu ad productionem corporis Christi in hostia: quæ quidem productio (vt docet Concilium Tridentinum) fit per conuersionem totius substantiæ panis in substantiâ corporis Christi: ad quam conuersionem non minor potentia requiritur, quàm ad creationem.

SECTION III.

An aliqua creatura fuerint, vel esse potuerint ab æterno.

QUO D ad primam propositæ quæstionis partem; dicendum est, fide Catholica credendum esse, neque mundum, neque vllam creaturam fuisse ab æterno; sed omnia, quæ sunt vel fuerunt, durationis suæ initiū habuisse.

Probatur 1. ex Scriptura. Gen. 1. *In principio creauit Deus calum & terram*: quo loco per hanc vocem (*In principio*) S. Ambr. in Hexaëmer. lib. 1. cap. 3. & S. Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 6. & alii communiter intelligunt initium temporis. Prou. 8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quidquam faceret.* S. Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui apud te metipsum, priusquàm mundus fieret.*

Probatur 2. authoritate Concilii Lateranen-

sis sub Innocentio III. cap. I. vbi expressè definitur quòd *Deus ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem.*

Porrò, quamvis hæc veritas certissima sit, nec de illa dubitare vlli Catholico liceat, est tamen id verum (quod rectè docuit S. Thom. q. 46. a. 2.) nulla ratione naturali probari posse demonstratiuè mundū hunc aliquod in tempore habuisse initium; nosque id, nonnisi ex diuina reuelatione, cognoscere certò posse.

Iam quod spectat ad secundam quæstionis propositæ partem; an scilicet mundus ant aliqua creatura ab æterno produci potuerit; variæ sunt super hac re Theologorum sententiæ. Quidam enim absolutè id negant. Alii è contrà omninò affirmant. Alii autem mediâ viâ incedentes, existimant eas res, quæ habent esse permanens & fixum, potuisse ab æterno produci; quæ verò successuum & fluens, non potuisse. Alii denique omnium probabilissimè opinantur (quod & S. Doctor innuere videtur suprâ in resp. ad 8.) nullam implicare contradictionem, ac proinde potuisse ab æterno mundum produci quoad eas res, cum quarum æternâ duratione non sit coniunctum infinitum actu; quoad alias verò, non potuisse: eo quòd infinitum actu in creatis rebus esse non possit, secumque inuoluat contradictionem.

CAPVT II.

De Creatione Angelorum, eorumque naturâ.

ANGELOS, hoc est substantias quædam spirituales existere, non modò fides

K vj

Catholica docet, Scripturæque sacræ innu-
meris propè in locis testantur, vt ex infrà di-
cendis patebit; sed etiam ipsa ratio naturalis
suggerit

Siquidem multi ex Philosophis ethnicis, licet nulla fidei luce illustrati, solo tamen rationis ductu, id agnouerunt. Vnde Tertul-
lianus in Apolog. cap. 22. & S. Cyprianus lib. de idolorum vanitate Socratem & Platonem ita existimasse afferunt: quod & S. Augustinus lib. 2. de Ciuit. cap. 14. de Labeone & aliis ethnicis testatur. Certe Aristoteles lib. 8. Physicorum, & 12. Metaphysicorum id ipsum argumentando colligit, præsertim ex orbium cœlestium motu & agitatione, quo-
rum conuersionibus ad perpetuitatem conci-
tândis & gubernandis, necessarium existimauit aliquas præesse substâncias spirituales, ab omni corporum concreione abstractas & separatas.

Vnde mirum est Saducæos (vt Actorum 23. refertur) in illam hæresim, vel potius cæci-
tatem incidisse, vt neque Angelum, neque spiritum esse crederent: præsertim cùm aliū-
de quinque libros Moyſis tanquam canoni-
cos reciperent; in quibus tamen tam crebra & manifesta sit Angelorum mentio.

Cæterùm nomen Angeli, quod à Græco ver-
bo ἀγγέλλειν (id est nunciare) deriuatur, ex
communi vſu tùm Scripturæ tùm Ecclesiæ si-
gnificat creaturas illas spirituales: quæ id-
circo tali nomine nuncupantur, quod sæpiſſi-
mè à Deo mitti dicantur ad mandata diuina
hominibus significanda. Quo etiam sensu
per quamdam similitudinē sacerdotes in ali-
quibus Scripturæ locis Angeli appellantur, eo

quòd illorum officium præsertim sit, Dei voluntatem hominibus nunciare & declarare.

SECTION I.

Quandonam Angeli creati sint.

SUPPONIMVS 1. tanquàm fide Catholica certissimum, Angelos à Deo creatos esse.

Id patet ex Scriptura. Psal. 148. ybi postquam Daud Angelos aliasque creaturas ad laudandum Deum inuitauit, de illis omnibus pariter subiungit: *Quoniam ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt.* Quo Psalmistæ testimonio hanc veritatem probat S. Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 9. & ad Coloss. 1. *In ipso condita sunt uniuersa in calis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt.*

Supponimus 2. eadem fide certum esse, Angelos non fuisse creatos ab æterno.

Cùm nulla omninò creatura fuerit ab æterno, vt suprà probatum est, & probari insuper potest, ex eo quòd sancti Patres, disputantes contra Arrianos, communiter inferebant Filium Dei esse verum Deum, quia Scripturæ manifestè dicunt illum esse ab æterno; supponentes proinde tanquàm certum & indubitatum, solum Deum esse ab æterno.

His præsuppositis; quæritur quandonam Angeli creati sint?

Respondetur tres esse diuersas super hac re sanctorum Patrum sententias. Quidam enim

ex illis existimauerunt, Angelos ante mundum corporeum fuisse creatos; vt S. Basilus hom. 1. & 2. in Hexaëmeron, S. Hier. in cap. 1. ad Titum. & alii quos refert Sixtus Senensis lib. 5. biblioth. annotatione 5. Quidam verò opinati sunt illos fuisse creatos post mundum corporeum, sicut anima primi hominis creata fuit post eius corpus; Ita Genadius, & Achatius, vt refert Lipomanus in catenâ suâ in Genes. Alii denique asseruerunt creatos illos fuisse simul cum mundo corporeo; vt S. Epiphanius hæc. 65. S. Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 9. S. Greg. lib. 32. moral. cap. 10. & communiter omnes Doctores cum Magistro sententiarum in 2. dist. 2. & nominatim S. Thomas 1. p. q. 61. a. 3. cum quibus proinde

Dicendum est Angelos simul cum hoc mundo corporeo & sensibili fuisse creatos.

Probatur 1. ex Scriptura. Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum & terram; &c. & dixit Deus; fiat lux: vbi cæli ac lucis nomine plerique Patres Angelos intelligunt, vt S. Augustinus suprâ, S. Greg. lib. 27. moral. cap. 25. Exod. 20. vbi dicitur, quòd Deus sex diebus fecit cælum & terram & omnia, qua in eis sunt: Angeli autem in cælis sunt; proindeque inter omnia illa, quæ sex diebus facta esse dicuntur, sunt numerandi.*

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. vbi dicitur, quòd *Deus simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritalem & corporalem, angelicam & mundanam.*

Quæres, an hæc sententia, asserens Ange-

los simul cum mundo corporeo fuisse creatos, sit de fide?

Quidam Doctores ita esse existimant, ut Gregorius Ariminensis in 1. sent. dist. 2. & Ferrariensis lib. 2. contra gentes cap. 83. Melius tamen alii negant cum S. Thoma supra art. 2. & in opusculo, in quo Lateranensis Concilij decretum supra relatum exponit; dicitque decretum hoc à Concilio Lateranensi editum fuisse contra Origenis errorem, qui spirituales creaturas solas ac per se ab initio conditas assererat; corporeas verò ex accidenti; ut in iis, velut in quodam carcere, spirituum quorundam delicta plecterentur. Contra quem errorem Concilium definiuit utramque simul, hoc est, pari consilio, conditam fuisse creaturam, spiritalem & corporalem, idque ab initio temporis, hoc est, non ab omni æternitate.

SECTION II.

Ubinam creati sint Angeli.

CVM super hac quæstione nihil apertè dicat Scriptura, nec Ecclesia quidquam definierit; idè variæ sunt Theologorum sententiæ. Quidam enim Angelos in hoc aëre creatos fuisse existimant. Alij in inferioribus cœlis.

Omnium probabilissimè S. Thomas supra art. 4. existimat in cœlo empyreo fuisse creatos: id quod etiam docuit Strabo in cap. 1. Gen. Beda hom. 2. Hexaemeron, & ferè omnes reliqui scriptores post Bedam.

Probatur 1. ex eo quòd Isay. 14. dicitur *Cecidisse de cælo Luciferum*. Et Apoc. 12. *Fatum esse prælum magnum in calo: Michaël & Angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat; & Angeli eius; & non præualuerunt; neque locus inuentus est eorum ampliùs in calo.*

Probatur 2. ex eo quòd (vt dicit S. Thomas suprà) Angeli creati sunt, vt præsideant creaturæ corporeæ; vnde conueniens fuit vt in supremo loco corporali producerentur, cuiusmodi est illud cælum empyreum.

Quæres an de fide sit cælum illud, quod communiter vocatur empyreum, existere?

Respondetur quòd, quamuis super hac re nihil expressè ab Ecclesiâ definitum sit; quia tamen plurimi ex SS. Patribus tale cælum existere docuerunt, vt S. Basiliius hom. 2. in Hexæmeron, S. Ioan. Damasc. lib. 2. de fide cap. 6. S. Ambr. lib. 2. Hexæmeron cap. 3. Beda suprà, S. Thomas 1. p. q. 66. a. 3. & communiter omnes hodie Doctores docent; ideò valdè temerarium videretur, illius cœli empyrei existentiam negare.

SECTION III.

An Angeli sint omninò incorporei.

SENSUS quæstionis est, an Angeli sint substantiæ purè ac simpliciter spirituales? an verò in sua entitate aliquid corporeum & materiale habeant?

S. Augustinus lib. 8. de Ciuit. cap. 14. & 15. refert Platonicos existimasse Angelos

corpora valdè subtilia naturaliter sibi vnita habere : ita etiam sensit Origenes lib. 2. *Petriarchon* cap. 2. & 3. Tertullianus lib. de carne Christi, & aliqui alij veteres ; qui quidem Angelis corpora non eiusdem rationis tribuunt : nam alijs cœlestia, alijs ignea, alijs aërea inesse censebant.

Vera nihilominus sententia , quæ vt certa tenenda est, asserit Angelos esse omninò corporis expertes ; atque adde esse creaturas purè & simpliciter spirituales ac intellectuales. Ita S. Thom. quæst. 5. art. 1.

Probatur 1. ex iis Scripturæ locis, in quibus Angeli vocantur Spiritus. Ad Heb. 1. *Omnes sunt administratorij Spiritus*. Apoc. 1. fit mentio septem spirituum , qui in conspectu throni Dei sunt : & in Euangeliiis communiter dæmones vocantur immundi spiritus. Nomen autem spiritus in Scripturis, cum substantiæ intelligenti tribuitur , non nisi rem incorpoream significare solet : quo sensu S. Ioan. cap. 3. dicitur : *Spiritus est Deus*.

Probatur 2. ex verbis Concilij Lateranensis suprà citatis ; quibus Angeli significantur nomine creaturæ spiritualis, prout opponitur corporali.

Probatur 3. ex SS. Patribus. S. Ignatius in epist. ad Trallianos, Angelos vocat *Incorporeas naturas*. S. Greg. Nyssenus lib. 12. contra Eunomium, *Incorporeas creaturas*. S. Greg. Naz. orat. 24. *Intelligibiles & incorporeas substantias*. S. Dionys. de diuin. nom. cap. 4. *Incorporales, intelligibiles, spiritualesque substantias, omni materiâ carentes*. S.

Ioan. Damascenus lib. 2. de fide cap. 3. *Substantias intelligentes, materia atque corporis expertes.*

Probat 4. hac ratione, qua utitur S. Thomas supra: quia scilicet vniuersi perfectio requirit, vt in omni genere, in quo est aliquid imperfectum, sit etiam aliquid perfectum: Ergo in genere rerum purè spirituum, cum animæ nostræ sint aliquo modo imperfectæ, vt pote substantiæ incompletæ, quæ corporibus vniri naturaliter exigunt; conuenit esse alias substantias completas purè spirituales, & à corporibus omninò independentes.

Obiicies in septima Synodo generali actione 5. recitari & approbari librum Ioannis Episcopi Thessalonicensis, in quo dicitur Angelos esse tenui & aëreo corpore præditos.

Respondetur hoc Concilium congregatum fuisse contra Iconoclastas, in eoque quæsitum fuisse, non de naturâ Angelorum, an corporei essent, vel purè spirituales; sed an imagines sanctorum & Angelorum rectè in Ecclesiâ pingi possent. Vnde ibi approbatum est à Patribus Concilij, non quòd scripserat ille Ioannes de corporibus Angelorum, sed quòd ex eius verbis intulerat Tarasius Patriarcha; scilicet Angelos specie corporali pingi posse, cum in tali specie aliquando apparuissent.

Porrò, quamuis (vt docet S. Thomas qu. 16. de malo a. 1.) hæc sententia, quæ affirmat Angelos esse substantias purè spirituales, talis non sit, vt opposita censeretur

hæretica (etenim Lateranense Concilium suprâ citatum hanc quæstionem ex instituto non definiuit, vt obseruat S. Doctor; sed hoc vnum intendit, vt vtriusque naturæ eâdem ratione conditorem Deum contra Origenistas & Manichæos assereret:) est tamen ad eam certa, vt contrarium asserere, sit valdè temerarium, vt pote communi omnium Doctorum sensui repugnans.

Quæres quid de apparitionibus Angelorum in formâ corporeâ existimandum sit?

Aliqui dixerunt (vt refert S. Thom. q. 51. a. 2.) omnes illas Angelorum apparitiones quæ in Scriptura memorantur, contigisse tantùm secundùm imaginationem; nec Angelos vnquàm corpora vlla, in quibus apparerent, assumpsisse. Nihilominus pro certo tenendum est id, quod docet S. Augustinus lib. 15. de Ciuit. cap. 23. *Apparuisse hominibus Angelos in talibus corporibus, qua non solum videri, verùm etiam tangi possent*: Ibi-
demque dicit id in Scripturis tam apertè asseri, totque experientiis esse confirmatum, *vt hoc negare, impudentia esse videatur.*

Cùm igitur hoc certum sit, dubium est, qua ratione Angeli corpora illa assumant, in quibus se præbeant visibiles.

Tertullianus libro de carne Christi, sentire videtur ita corpus ab Angelo assumi, sicut assumptum fuit corpus humanum à verbo diuino. Sed illius opinio communiter ab omnibus, tanquam absurda, reiicitur; sicut & alia quæ est Aureoli, asserentis Angelum vniri corpori, sicut formam materiæ. Impossibile est enim, vt id, quod est ex se sub-

stantia completa, alterius substantiæ compositionem per modum formæ ingrediatur.

Vera igitur sententia, quæ est communis Theologorum, asserit Angelum corpus assumere, ipsique vniri, tanquam motorem mobili. Quod quidem corpus non ex nihilo (vt falsò dixit Tertullianus suprà) sed ex aëre circumstante format; illum ita condensando & temperando, quantum necesse est ad suscipiendos varios colores & figuras, sicut patet in nubibus; ita vt aptus sit ad corporis assumendi formationem.

Ex dictis colliges Angelos, cum sint substantiæ purè spirituales, esse etiam naturâ suâ incorruptibiles & immortales: ita vt, quamuis possint à Deo annihilari, cum eorum existentia à Deo eam liberè conseruante pendeat; nulla tamen vi vllius agentis creati possint destrui & annihilari. Cum nullâ materiâ constent, quæ est principium corruptionis; nihilque in se habeant, aut extra se recipere possint, quod eorum substantiam purè spiritalem corrumpere aut destruere possit. Huic veritati, quæ in sexta Synodo generali actione 11. in Epistola Sophronij approbata est, subscribunt communiter SS. Patres: S. Dionys. 4. de diuin. nom. S. Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 15. S. Damascen. lib. 2. de fide c. 3. Et certè si Concilium Lateranense sub Leone 10. Sess. 8. definiuit animam rationalem, quia purè spiritualis est, esse immortalem & incorruptibilem; à fortiori idem de Angelis sentiendum est; cum sint naturæ & conditionis longè perfectioris, quàm sit ipsa anima rationalis.

S E C T I O   I V .

*Quid de loco , & motu Angelorum
sentiendum sit.*

DICENDVM 1. Certum esse Angelos verè esse in loco , quocunque modo in illo sint ; & ita esse in vno loco, vt simul alibi, & multò minùs vbique esse dici non possint. Ita S. Thomas q. 52.

Et id constat ex variis Scripturæ locis , in quibus Angeli dicuntur esse aut non esse alicubi. S. Matth. 18. *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei.* Apoc. 12. de Angelis malis dicitur, quòd *locus eorum non est amplius inuentus in cælo.*

Obseruandum est autem cum S. Doctore q. 52. a. 1. Angelos non esse in loco ad instar corporum, quorum partes partibus loci correspondent , quod Theologi vocant esse in loco circumscriptiue : sed alio modo, qui substantiarù spiritualium proprius est, quem vocant esse in loco definitiue ; hoc est, ita esse in certo spatio loci alicuius , vt simul extra illud naturaliter esse non possit. Quod rectè explicat S. Damascenus lib. 2. de fide orthodoxa cap. 3. his verbis: *Cùm autem intelligentia sint etiam intelligibilibus in locis , sunt non corporum more circumscripti ; non enim vt corpora secundùm naturam figurantur, neque triplici dimensione constât: sed eo ipso sunt in loco, quòd intelligibiliter presentes sint & agant , ubicunque esse iussi sunt ; nec possint*

eodem momento simul hîc esse & illic.

Quod si quæras, quænam sit formalis ratio, per quam Angelus in loco aliquo esse dicatur?

Varia sunt super hac re Theologorum sententiæ. Quidam enim existimant Angelum esse in loco formaliter per suam substantiam. Alij per operationem aliquam siue transeuntem, siue immanentem. Alij per suæ virtutis applicationem. Alij per modum aliquem realem ipsis intrinsecum. Alij denique omnibus his modis simul iunctis. Nos in re incertâ & obscurâ, quæ magis ad Philosophiam, quàm ad Theologiam pertinere videtur, liberum unicuique relinquimus illud, quod magis arridebit amplecti.

Dicendum 2. certum esse Angelos moveri localiter. Ita S. Thomas q. 53. a. 1.

Et constat ex innumeris Scripturæ locis, quæ hîc recensere superfluum est, in quibus Angeli, siue boni, siue mali dicuntur ire, venire, ingredi, exire, discedere, ascendere, descendere, &c. Et S. Ambr. lib. 1. de spiritu sancto cap. 10. dicit Spiritum sanctum non moveri; quia est infinitus, & ubique existit: at verò alios spiritus moveri à loco in locum; quia sunt finiti & creati.

Cùm autem dicitur Angelum posse moveri, illud intelligendum est (ut docet S. Thomas art. 2.) tam de motu continuo; quo scilicet locus aliquis deseritur, & alius acquiritur successivè & per partes, quomodo moverunt se Angeli illi, qui in corporibus assumptis simul cum hominibus quibus apparebant, ambulasse in Scripturis referuntur:

quàm de motu discreto ; quo scilicet de loco in locum mouere se potest , non transeundo per medium. Quamuis enim corpus eo modo moueri non possit , quia commensuratur & continetur sub loco , vnde (vt ait S. Doctor) oportet quòd sequatur leges loci in suo motu : cùm tamen Angeli substantia non sit subdita loco , vt contenta ; sed superior eo sit , vt continens ; inde fit vt in potestate eius sit , se loco applicare prout vult , vel per medium , vel sine medio.

Quæres an Angelus possit mouere localiter res alias à se? responderetur posse.

Et quidem quòd possit mouere res corporales , constat ex pluribus Scripturæ locis. Exod. 14. dicitur Angelum , qui in columnâ nubis per mare Rubrum Israëlitas educebat , tonitrua & fulmina in Pharaonis exercitum eiaculari , & rotas eorum subuertisse. Daniel 14. dicitur Angelum transtulisse Prophetam Habacuc à Iudæa in Babylonem : & Act. 8. Angelum transtulisse S. Philippum à Gaza in Azotum. Ratio etiam id euincit ; quia omnis creatura , cognitione intellectuali vel sensibili prædita , quæ seipsam loco mouere potest , potest etiam alia suæ potentie motrici inferiora mouere , vt patet inductione : Ego à pari , Angeli cùm se mouere possint , poterunt etiam corpora potentia suâ inferiora mouere.

Quod autem spectat ad alias substantias spirituales , dicendum est similiter illas facultati motrici Angelorum subesse , si eorum naturali perfectioni subsint ; hoc est , vnum Angelum posse alium sibi inferiorem moue-

re, sicut & animam à corpore separatam. Et quidem de animâ separatâ constat ex cap. 16. S. Luc. vbi dicitur animam Lazari in sinum Abrahæ esse delatam. De Angelo verò patet ex eo quòd dicitur Tob. cap. 8. Raphaëlem Angelum apprehendisse dæmonem Asmodæum, illumque alligasse in deserto superioris Ægypti.

S E C T I O V.

Quomodo Angeli cognoscant se, vel alias res?

CVM Angeli sint creaturæ purè spirituales & intellectuales, certum est illos esse etiam maximè capaces intellectiōis & cognitionis. Sed difficultas est qualis sit illorum cognitio, & ad quæ objecta se extendat. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. Angelos præditos esse facultate intellectuâ, ab eorum substantiâ realiter distinctâ. Ita S. Thomas q. 54.

Probat 1. ex S. Dionysio lib. de cœlesti Hierarchia cap. 11. vbi tria in Angelis distinguit, scilicet *substantiam, virtutem, & operationem*: quod & S. Anselmus docet lib. de Conceptu Virginis.

Probat 2. ex eo quòd principia, quæ ad diuersos actus proprios per se ordinantur, reipsa inter se distinguuntur. Sed essentia & potentia alicuius creaturæ ad diuersos actus per se ordinantur; nempe essentia ad existentiam, potentia verò ad operationem; qui sunt planè diuersi actus. Vnde sequitur in Angelis potentiam cognoscitiuam esse ab eorum
essentiâ

essentiâ seu substantiâ realiter distinctam.

Dicendum 2. Angelum se ipsum cognoscere per suammet ipsius substantiam, non verò per ullam aliam speciem intelligibilem. Ita S. Thomas quæst. 56. art. 1.

Probatur 1. ex S. August. lib. 9. de Trin. c. 9. ubi dicit *mentem, dum seipsam intelligit, ipsam solam esse parentem notitia suæ.*

Probatur 2. ex eo quòd substantia Angeli sit eius intellectui maximè proportionata, & intimè unita; unde frustra in tali cognitione adhiberetur species; quæ ideò tantùm in intellectu requiritur, quia obiectum, quod intelligitur, distans est, vel facultati intellectiux minimè proportionatum; ut sic illam eius distantiam, aut disproportionem suppleat.

Dicendum 3. Angelos ad res alias à se naturaliter intelligendas aliquibus speciebus impressis indigere.

Probatur 1. ex S. Dion c. 4. & 7. de diuin. nom. ubi ait Angelos plenos esse formis & rationibus omnium rerum. Et ex S. August. lib. 2. de Gen. ad litteram cap. 8. ubi dicit, res omnes corporeas priùs creatas fuisse in cognitione Angelorum, quàm in se ipsis. Hæc autem productio rerum in mente angelicâ aliter intelligi non potest, quàm secundùm esse obiectiuum, per quasdam similitudines & species ipsi Angelis ab initio inditas & concreatas. Vnde & ipse dicit, res illas productas fuisse in intellectu angelico secundùm creatam in illis sapientiam.

Probatur 2. hac ratione: quia necesse est obiectum cognoscibile ita esse unitum &

coniunctum potentiae cognoscitivae, ut illam determinet ad sui cognitionem. Atqui res omnes, quas cognoscit Angelus, non sunt ita coniunctae & unitae cum eius intellectu, ut patet ex eo quod res cognovit, antequam existerent, sicut ex S. Aug. supra diximus. Ergo necesse est, ut per aliquam sui similitudinem intellectui angelico uniantur. Illa autem similitudo non est ipsa Angeli substantia; neque enim tam perfecta est, ut possit rerum omnium rationes exprimere, quod soli essentiae divinae competit: necesse est igitur, ut illa similitudo in intellectu angelico, sit species aliqua intelligibilis.

Dicendum 4. species illas, per quas Angeli cognoscunt, non esse ab obiectis acceptas, sed ipsis à primo instanti suae creationis fuisse à Deo infusas & inditas. Ita S. Thom. quaest. 55. art. 2.

Probat 1. ex cap. 28. Ezech. ubi primus Angelus dicitur fuisse plenus sapientiâ, & perfectus ab illo die, in quo conditus est; (ca enim quae dicuntur in illo capite, intelligenda esse potius de Lucifero, quam de rege Tyri censent. S. Augustinus lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 24. S. Gregorius lib. 32. Moral. cap. 24. & 25. S. Ambrosius lib. 1. de Paradiso cap. 2. S. Epiphanius hær. 64. & plures alij ex SS. Patribus) ille autem Angelus non fuisset plenus sapientiâ & perfectus à primo die, quo creatus est, si species intelligibiles rerum omnium, quarum cognitio illi competeat, à Deo non accepisset; sed paulatim ac diverso tempore eas acquirere, & à rebus ipsis haurire opus habuisset.

Probatur 2. ex loco suprà citato S. August. scilicet 2. de Gen. ad litt. cap. 8. & 30. ubi ex iis, quæ suprà retulimus, sequitur, secundum mentem illius sancti Patris, Angelos cognovisse res, antequàm existerent; ac proinde illarum species, non ab ipsis rebus, sed à Deo, in instanti suæ creationis accepisse.

Probatur 3. hac ratione: si Angeli paulatim & successivè species acquirerent, easque peterent ab objectis, oporteret id fieri altervtro ex his duobus modis; scilicet vel quòd ipsi Angeli eas producerent ad præsentiam objectorum; vel quòd objecta ipsa eas producerent, & transmitterent ad potentiam Angelicam intellectivam: at neutrum dici potest.

Non primum: quia antequàm Angeli species illas in intellectu habeant, nullomodo res externas cognoscunt, nec proinde possunt earum similitudines in se producere. Nec sufficit externa earum rerum præsentia; quia hæc quoque præsentia ab ipsis cognosci non potest, nisi suppositis speciebus, quæ determinant eorum intellectum ad cognoscendum. Non enim hîc par est ratio intellectus Angelici, ac humani: si quidem homo cum sit corporeus, facile moveri & affici potest ab objectis corporeis præsentibus; quæ, cum species suas diffundant per medium usque ad sensus externos, mediantibus illis sensibus externis nec non internis, mouent intellectum humanum, ut à phantasmatibus corporeis abstrahat species intellectuales: in Angelis autem cum sint omninò incorporei, nihil tale fieri potest.

Neque etiam secundum dici potest: quia

obiecta illa externa, sunt (vt plurimum) materialia & corporea, quæ non nisi species materiales & sensibiles producere possunt; quæ proinde ad vsum intellectus angelici ineptæ sunt, illique inhærere nullatenus valent. Ergo cum Angeli species illas, neque producere, neque ab obiectis accipere possint; sequitur, vt illas à Deo in instanti suæ creationis acceperint.

Porrò ad pleniorẽ angelicæ cognitionis intelligentiam tres hîc quæstiunculæ breuiter explicandæ supersunt.

Prima est, an omnes Angeli per species quæ perfectas intelligant.

Respondetur Angelos, quò sunt in natura perfectiores, eò etiam perfectiores, ac proinde vniuersaliores à Deo species accepisse. Ita S. Thom. sup. art. 3. quod probat tum ex S. Dionysio lib. de Cœlesti Hier. cap. 12. vbi ait superiores Angelos habere scientiam magis vniuersalem: & lib. de diuinis nom. cap. 13. vbi dicit, omnia magis vnita & collecta esse in superioribus Angelis, prout magis ad Deum accedunt. Tum etiam ex eo quòd Angeli, quò perfectiores sunt in naturâ intellectuali, eò sunt similiores Deo in intelligendo: Sed Deus in intelligendo maximè excelsit, in eo quòd per vnicam & simplicissimam essentiam suam res omnes intelligit: Vnde sequitur, quò Angeli perfectiores sunt, illos per species eò simpliciores & vniuersaliores, adeòque perfectiores intelligere.

Secunda est, an Angelus semper actu cognoscat ea, quæ cognoscat.

Respondetur duas esse cognitiones, respectu

Quarum intellectus Angelicus est semper in actu secundo.

Vna est cognitio supernaturalis beatifica. Nam Angeli beati semper sunt actualiter beati; ac proinde semper est in illis actualiter beatitudo, quæ in actuali intuitiva cognitione diuinæ essentia consistit.

Altera est cognitio naturalis, qua Angelus seipsum cognoscit. Sicut enim corpora viventia semper sunt in actu secundo, respectu cuiusdam operationis vitalis, puta respectu nutritionis: ita consentaneum est existimare substantias purè spirituales, quales sunt Angeli, semper actu habere aliquam operationem vitalem naturaliter. Nulla autem videtur esse ipsis magis naturalis, quàm sui ipsius cognitio.

Quod autem spectat ad aliarum rerum cognitiones, rectè docet S. Thomas quæst. 58. art. 1. intellectum angelicum non semper in actu secundo esse; cum nulla ratio id euincat. Et prætereà, cum species intelligibiles rerum aliarum in ipsis sint per modum habituum, credibile est eos posse illis uti, aut non uti, prout ipsis libitum fuerit.

Tertia est, an Angeli aliquo discursu utantur.

Respondetur cum S. Doctore, Angelos nullo uti discursu in sua cognitione, sed simplici intuitu & apprehensione ea omnia cognoscere, ad quæ vis eorum cognoscitiua pertingere potest; sicque eodem simplici actu conclusiones in principiis, & effectus in causis inspicere.

Cuius rei ratio est, quia ex imperfectione intellectus humani provenit, quòd discursus ipsi necessarius sit, ut in alicuius veritatis no-

fitiam deueniat : cùm autem intellectus angelicus humano longè præstet ac supereminet, vt pote multò perfectiori lumine naturali præditus ; hinc fit, vt ipsi modus intelligendi nobilior debeat : est autem eò nobilior, quò simplicior ; quia sic propius ad diuinum intelligendi modum accedit : vnde sequitur conueniens esse, vt Angeli vno simplici intuitu, non verò per discursum, id est successiue, & quasi per partes, ea omnia cognoscant, quæ intra limites potentia eorum cognoscitiua continentur.

S E C T I O VI.

Quasnam res Angeli cognoscant.

QUATVOR hîc certa sunt.

Certum est 1. Angelum naturaliter cognoscere se ipsum, idque per suammet substantiam, intellectui suo ad instar speciei impressæ unitam, vt ex suprâ dictis patet.

Certum est 2. Angelum beatum clarè & intuitiue cognoscere Deum per lumen gloriæ ; & secluso statu beatitudinis eundem naturaliter cognoscere posse ; non quidem clarè & intuitiue, sed eo modo, quo naturaliter causa in effectû, & prototypus in imagine cognoscitur.

Angelus enim ex ipso, quo perfectè substantiam suam agnoscit, eam vt effectû & vt imaginem Dei cognoscit ; proindeque per illam sic cognitam Deum ipsum cognoscere potest.

Certum est 3. Angelos se inuicem naturaliter cognoscere per species proprias sibi à Deo inditas.

Hoc enim ex plurimis Scripturæ locis con-

stat, in quibus multa passim de Angelis, siue bonis, siue malis dicuntur, vnde mutua illorum cognitio necessariò infertur: vt Isayæ 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterũ.* Et Dan. 10. Angelus custos Iudæorum dicit, Angelum custodem Persarum viginti & vno diebus sibi restitisse, Michaelémque Archangelum sibi in adiutorium venisse. Deinde nisi Angeli mutuò se cognoscerent, nulla inter eos societas, nullus ordo stare posset.

Certum est 4. Angelos res corporeas cognoscere non tantùm in vniuersali, sed etiam in particulari.

Hoc similiter patet ex variis Scripturæ locis: nisi enim Angeli vnumquemque hominum in particulari cognoscerent, neque boni illum custodire, neque mali per tentationes illum impugnare possent: quod vtrumque tamen fieri ex fide certum est.

Cùm hæc certa sint, tria sunt de quibus est aliqua difficultas. Primum, an cognoscant res futuras. Secundum, an occultas cordis cogitationes. Tertium, an etiam res supernaturales.

Quod ad primum spectat, S. Thomas, qu. 57. art. 3. vtitur distinctione. Vel enim quæstio est de futuris, quæ necessariò ex causis suis consequuntur, vt v. g. quòd eclipsis solis tali die & horâ futura sit: & manifestum est eiusmodi futura naturaliter cognosci ab Angelis: cùm etiam ab ipsis hominibus cognosci possint. Vel de futuris contingentibus, quæ à libero Dei vel hominis arbitrio pendent: & de illis dicendum est non posse naturaliter ab Angelis certò cognosci.

Atque hæc doctrina ex fide certa est, cùm Scriptura sacra manifestè dicat eiusmodi futurorum cognitionem solius Dei propriam esse, Isai. 41. *Annunciate nobis, quæ ventura sunt in futurum; & sciemus, quia Dñs estis vos.* Et S. Pet. epist. 2. cap. 1. *Non humana voluntate allata est prophetia; sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.*

Id etiam constat ex SS. Patribus. S. Chrysost. hom. 18. in S. Ioan. *Certa, inquit, prædictio futurorum immortalis duntaxat Dei opus est.* Tertull. in apolog. cap. 20. dicit, *Idoneum diuinitatis testimoniū esse veritatem diuinationis.* Et passim SS. Patres ex eo probant fidei nostræ mysteria vera esse, & à Deo testata; quia fuerunt antè prædicta: ita Iustinus in apologia 2. ad Antoninum: S. Augustinus lib. de catechizandis rudibus cap. 26. & plures alij.

Obiicies, dæmones aliquando futura contingentia prædixisse.

Respondetur in eis etiam sæpissimè hallucinatos ac mentitos fuisse; sæpe etiam obscure & ambigüe locutos, vt fraudem & ignorantiam occultarent. Quòd si aliquando ea, quæ ab ipsis sunt prædicta, euenerunt hoc non ideo factum est, quòd illa certò scirent; sed quia per aliquas coniecturas id cognoscerent: quod & homines aliquando faciunt, longè tamen perfectiùs dæmones; idque tum propter diuturnum vsum, & continuam rerum experientiam; tum propter acrimoniam & perspicacitatem ingenij, qua circumstantias omnes ad cuiusvis statum pertinentes, naturales item dispositiones yniuscuius-

que; ita ut, quo quisque ingenio, quibus moribus præditus sit, quæ indoles eius & propensio naturalis, perfectissimè cognoscant. Adde quòd aliquando ea prædicunt, quæ ipsis à Deo certas ob causas interdum reuelantur; vel quæ ipsi, Deo permittente, facturi sunt; sic potuit Satan futuram calamitatem beati Iob prænunciare, statim atque ipsi facultas eam infligendi à Deo concessa est. Quo prædictionis genere sæpenumero gentiles delusi sunt.

Quæres cur Angeli potiùs præterita cognoscant quàm futura; cùm illa non magis quàm ista existant; ac proinde species ipsis inditæ non magis videantur posse illa repræsentare quàm ista.

Respondetur speciem intelligibilem Angeli modificari, & quasi determinari per actualem existentiam rei præsentis, ut possit deinceps illam etiam præteritam repræsentare. Quòd si hæc responsio non satisfacit, nihil dicendum superest, nisi voluisse Deum species illas, quas Angelis impressit, eius esse conditionis, ut non possent res futuras merè contingentes, quandiu futuræ sunt, repræsentare; sed tantùm præsentis, vel præteritis.

Quoad secundum spectat, dicendum est Angelos naturaliter non posse certò cognoscere cogitationes illas, quæ liberè à nobis in mente concipiuntur, nec etiam actus internos liberè à voluntate elicitos. Ita S. Thomas quæst. 57. art. 4.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ hanc cognitionem soli Deo tribuit. 2. Paral. c. 6. *Tu solus nosti corda filiorum hominum.* Ierem. 17,

Prauum cor hominis & inscrutabile : quis cognoscet illud? ego Dominus. Hebr. 4. Discretor cogitationum & intentionum cordis.

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui id vnanimiter docent. S. Hilar. in Psal. 139. *Cogitationes cordis nosse non nostrum est, sed eius, de quo dictum est: scrutans corda & renes Deus.* S. Chrysost. hom. 24. in S. Ioan. *Qua in corde hominum insunt nosse, solius est Dei, qui sigillatim corda finxit.* S. Cyrill. Alexand. lib. 2. in S. Ioan. loquens de Nathanaele, qui Christum Dei Filium confessus est; *No-uerat, inquit, solum Deum scrutatorem esse cordium, nec ulli alteri mentem hominis pate-
re.* S. August. ser. 234. de tempore, loquens de Iob Patriarcha, *Colebat, inquit, Deum; faciebat eleemosynas: & quo corde faciebat nemo sciebat, nec ipse diabolus, sed solus Deus.* S. Hier. in Psal. 16. vers. 10. *Diabolus, inquit, nescit, quid intrinsecus in anima cogitet homo, nisi per exteriores motus intelli-
gat.*

Probatur 3. ratione, quam ducit S. Doctor ex præstantia & nobilitate mentis humanæ, quæ soli Deo subiacet, tanquam præsens causa efficiendi & vltimæ finali: vnde consentaneum est, vt cogitationes & affectiones, quæ ex libero ipsius arbitrio pendent, non nisi Deo soli pateant; aliis autem creaturis eate-
nus solum, quatenus Ipsa mens humana eas ab illis cognosci velit: ita vt hic voluntatis consensus sit veluti conditio quædam, sine qua non possit cogitatio vel affectio interna mentis intellectui Angelico repræsenta-

Neque dicas Angelum naturaliter harum cogitationum & affectionum species habere sibi inditas; ergo, dùm existunt, posse naturaliter illas cognoscere.

In primis enim probabile est (quod aliqui Theologi asserunt) non habere Angelos cogitationum illarum & affectionum species sibi ab initio creationis inditas, sed illas à Deo accipere tunc, quando cogitationes illæ vel affectiones ad eos diriguntur. Deinde, quamvis concederetur eiusmodi species Angelis esse inditas & concreatas, dicendum nihilominus esset, eos illis vti non posse ad tales cogitationes aut affectiones cognoscendas, nisi accedat voluntas & consensus hominis, cuius illæ sunt: Deus enim, ob suauem suæ prouidentiae dispositionem in gubernatione creaturarum rationabilium, voluit illas suarum cogitationum & affectionum plenum & absolutum habere dominium; ita vt possent illas pro libito, vel occultas tenere, vel aliis detegere, proindeque species illarum Angelis inditas voluit esse tales, vt non possent Angelis repræsentare eiusmodi actus internos liberos, inuitâ rationali creaturâ cuius sunt; sed tantum, cùm ad eos ab ipsa dirigerentur.

Obiicies variis experienciis compertam esse dæmones cognoscere cogitationes & affectiones internas; e. g. dæmones aliquando in corporibus obsessis aliorum cogitationes & intentiones purè internas, etiam ipsis inuitis, enunciare.

Responderetur verum esse tales actus internos aliquando cognosci à dæmonibus, non

quidem in seipsis sed in aliquo suo affectu; quando scilicet aliquo signo producantur; vel exterius ex motu corporis, mutatione vultus, & aliis similibus, per quæ etiam homines varios animi motus aliorum dignoscunt: vel interius ex iis, quæ in phantasiâ & sensibus internis deprehendunt, in quibus ordinariè, ob arctissimam illorum sensuum interiorum cum intellectu & voluntate connexionem, cogitationum & affectionum nostrarum imagines sensibilibus efformantur; & sic dæmonum cognitioni patent, non quidem ut voluntati & rationi subsunt; sed (ut ita loquamur) quasi materialiter, prout in illis motuum sensitiuorum signis deprehenduntur.

Notandum est autem, totam illam cognitionem, quæ ex illis signis sensibilibus internis vel externis à dæmonibus hauritur, non esse certam, sed tantum coniecturalem: cum semper arcanum voluntatis occultum ipsis sit; nec dignoscere queant, qualiter ipsa se habeat erga signa illa sensibilia, quæ nullâ eius actibus inferunt necessitatem, liberamque relinquunt, ut ipsis consensum præbeat vel dissensum. Videndus S. August. lib. de diuinatione dæmonum cap. 5. & Cassianus collat. 7. cap. 15.

Quoad tertium denique spectat; si Angeli considerentur secundum statum naturæ, seu secundum naturales ipsorum vires, quæ etiam in dæmonibus remanserunt; dicendum est res in entitate supernaturales, seu quarum cognitio intellectus creati vim naturalem supergreditur, non posse ab ipsis naturaliter cognosci. Ita S. Th. q. 54. a. 5. Unde sequitur dæmones cognoscere non potuisse

mysterium Incarnationis, nec certò scire an Christus esset verè Deus.

Hoc manifestè constat ex verbis Apostoli 2. Cor. 2. *Loquimur, inquit, Dei Sapientiam in mysterio, quam nemo principum huius seculi cognouit: vbi per principes huius seculi, S. Anselmus & S. Thomas in commentariis super hunc locum, dæmones intelligunt: Si enim (vt ait S. Leo ser. 11. de passione) crudelis & superbus inimicus consilium misericordia Dei nosse potuisset, Iudaorum animos mansuetudine potiùs temperare, quàm iniustis odijs studuisset accendere: ne omninm captiuorum amitteret seruitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem.*

Obiicies S. Luc. cap. 4. dici, quòd *Exibant demonia clamantia: quia tu es Filius Dei. Et increpans, non senebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.*

Respondetur 1. dæmones istis verbis vsos fuisse fictè & adulatoriè; vel vt veritatem ex ipsius ore Christi elicerent; vel vt illi aliquam elationis & superbix occasionem darent. Ita S. Hieron. in cap. 8. S. Matth. & Hugo Cardinalis in illum locum S. Lucæ.

Respondetur 2. si dæmones aliquam huius mysterij cognitionem habuerunt, illam fuisse tantum coniecturalem & abstractiuam, non verò euidentem & intuitiuam, de qua solùm hîc quæstio est. Ita enim docent S. Leo serm. 4. in quadrag. S. Hilarius canone 3. in S. Matth. S. Hieron. in cap. 4. S. Matth. S. Aug. lib. 9. de Ciuit. cap. 21. & plures alij.

Quòd si Angeli considerentur in statu gra-

rix, dum erant in statu viæ; dicendum est aliqua mysteria sibi diuinitus reuelata cognouisse, putâ mysterium sanctissime Trinitatis.

Non enim erant in eo statu nobis deteriores, nec ad minorem beatitudinem ordinabantur; quare nec minorem huius mysterij cognitionem, quam nos habere debuerunt. S. Thomas suprâ existimat etiam reuelatum ipsis tunc fuisse mysterium Incarnationis; quod etiam docet S. Augustinus lib. 5. de Gen. cap. 19. & similiter probabile est plures alias veritates supernaturales in eo statu fuisse ipsis diuinitus reuelatas, prout ad illius perfectionem requiri poterat.

Quod si denique considerentur secundum statum gloriæ; Dicendum est omnia mysteria, quæ vel ad eorum maiorem foelicitatem, vel ad Ecclesiæ militantis, animarumque ipsorum Angelorum custodiæ creditarum directionem & salutem conferre possunt, ipsis, vel in verbo diuino, vel extrâ illius visionem beatificam, fuisse diuinitus reuelata & patefacta.

Cum credibile non sit in illo statu vllam ipsis earum rerum cognitionem denegari, quæ ad maius ipsorum, vel Ecclesiæ bonum necessariæ sunt aut vtilis.

SECTIO VII.

Qualis sit Angelorum voluntas.

CERTVM est in Angelis esse voluntatem, eamque libero arbitrio præditam.

Quod ipsorum casus & ruina satis euidenter

demonstrat : vnde S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 16. *Impiorum, inquit, & aduersariorum spirituum defectio id, quod dicimus, approbat, scilicet iuris sui ac libertatis esse inuisibiles virtutes.* Et hæc est etiam doctrina S. Thomæ quæst. 59. art. 3. cuius hæc est ratio : vbiunque reperitur iudicium indeterminatum seu indifferens ad hoc vel ad illud agendum, ibi reperitur voluntas seu liberum arbitrium : sicut e contra, vbiunque non reperitur tale iudicium indifferens, ibi nec liberum arbitrium reperitur, vt patet experientia. Atqui in omnibus habentibus intellectum, inest eiusmodi iudicium indeterminatum, eo quod per intellectum possunt percipere rationem ipsam vniuersalem boni, sub qua possunt hoc & illud cum quadam indifferentia sibi ad agendū proponere; hæc enim indifferentia iudicij & rationis circa bonū est quasi radix libertatis. Quare cum Angeli nobilissimo intellectu sint præditi, concludendum est, in ipsis esse liberum arbitrium; idque excellentius quàm in homine, sicut ipse intellectus angelicus humanum longè antecellit.

Porro non est necesse ad electionem liberam in Angelo, quod præcedat consilium seu inquisitio quadam mediorum, qualis requiritur in libera hominis electione. Non enim cognoscunt inquirendo : cum hoc pertineat ad discursum rationis, qui in Angelis non reperitur, vt sectione 5. ostendimus. Sed electio in Angelis fit per subitam acceptionem cognitæ veritatis sine yllâ inquisitiuâ deliberatione.

Quæres an liberum illud arbitrium Angelī sit naturaliter inflexibile (vt quidam dicunt) in electione semel facta ?

Respondetur duas esse oppositas super hac quæstione Doctorum sententias.

Quidam enim existimant arbitrium Angelī naturaliter flexibile ac mobile esse, perinde atque arbitrium hominis.

Ita S. Bonaventura in 2. dist. 7. part. 1. a. 1. & plures alij. Atque hæc esse videtur sententia S. Damasceni lib. 2. de fide cap. 3. vbi dicit Angelos esse naturas ratione, intelligentiâ, & libertate præditas, ac proposito & sententiâ mutabiles, idque ex se & sua sponte. Et S. Fulgentij lib. de fide ad Petrum, vbi dicit Angelos bonos non habere naturâ suâ immutabilitatem ex bono in malum, sed ex solâ gratiâ.

Alij contrà censent Angelos arbitrio ita inflexibili præditos esse; vt nequeant id auerfari, quod semel liberè elegerunt; neque id eligere, quod semel repudiarunt. Ita S. Thomas 1. p. q. 64. a. 2. Cuius ratio hæc est; quòd Angelī apprehensio ab apprehensione hominis multum differat: Angelus enim apprehendit immobiliter per intellectum; sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo verò per rationē apprehēdit mobiliter discurrendo de vno ad alterū, potestq; ad alterutrū oppositorū probabiliter procedere. Hinc fit vt voluntas hominis adhæreat alicui mobiliter, ita vt possit ab ipso discedere, & contrario adhærere: at verò voluntas Angelī fixè & immobiliter adhæreat. Ex quo patet

ret liberum arbitrium hominis flexibile esse ad opposita ante & post electionem; liberum autem arbitrium Angeli ad vtrumlibet ante electionem flecti posse; sed post electionem semel factam esse inflexibile.

Liberum cuique est quam voluerit sententiam ex his duabus amplecti, cum vtraque sit probabilis: quamvis propter sancti Doctoris auctoritatem, & allatam rationem secunda videatur esse probabilior.

SECTIO VIII.

Quomodo Angeli inter se loquantur.

CERTVM est 1. Angelos inter se loqui, & sibi inuicem cogitationes & conceptus suos manifestare.

Hoc manifestè constat ex Scripturis; Isay. 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum, &c.* Apoc. 7. *Clamauit vnus Angelus ad alios quatuor Angelos.*

Certum est 2. posse quidem Angelos loqui, siue nobiscum siue inter se, vocibus corporeis, quæ sint similes nostris; quomodo eos sæpè cum hominibus locutos esse Scripturæ testantur: sed alio quoque modo posse ipsos inter se colloqui, nempe spiritali, & sine vllò adminiculo corporeæ vocis.

Constat ex his Apostoli verbis 1. Cor. c. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, &c.* quibus, cum Angelorum linguæ ab humanis distinguantur, significatur Angelos aliquo inter se modo colloqui posse, quo non possunt homines: qui proinde alius non est, quàm spiritalis. Quæ Apostoli locū eo sensu ex-

ponens Theophilactus in 1. ad Cor. c. 10. *Angelis*, inquit, *lingua est intellectiva*: *vis nimirum illa, qua sibi mutuò diuinarum rerum intellectum ac diuinas cogitationes imper-
tiunt.* Et S. Damascenus lib. 2. de fide cap. 3. de Angelis loquens, *Non linguâ*, inquit, *neque auribus opus habent*: *verum citra sermonis adminiculum cogitationes suas atque consilia inter se communicant.*

Cum igitur hæc certa sint, quæstionis propositæ difficultas consistit præsertim in explicando modo, quo Angeli inter se colloquuntur. De qua quidem re, cum in Scripturis nihil reperiatur, ideò maximè inter se variant Theologorum sententiæ, quas hîc fusiùs explicare minimè necessarium duximus, cum nihil ad fidem pertineant. Ut tamen in re, quæ per se obscurissima est, & à sensibus humanis remotissima, lucem aliquam afferamus; breuiter hîc proponemus id quod in hac quæstione probabilissimū nobis videtur.

Dicimus igitur Angelum alteri Angelo loqui, diligendo & ordinando conceptum suum ad illum per operationem voluntatis; id est, volendo ut alter Angelus conceptum illum suum cognoscat: sicque locutionem Angeli nihil aliud esse, quàm conceptum illius liberè ordinatum & directum ad alterū: directionem verò illam voluntariam & liberam, esse veluti linguam, seu cōditionem sine qua Angeli vnus cogitatio seu conceptus alteri innotescere non potest. Quia tamen illa directio, licet necessaria, minimè tamen sufficiens aliquibus Doctoribus videtur; ad exprimendum illum locutionis angelicæ

modum, quantum à nobis exprimi potest, addunt virtute illius directionis, vel nouam speciem produci in intellectu Angeli, ad quem conceptus alterius dirigitur; vel, si species huius conceptus ab initio creationis ipsi indita est, illam tunc nouam modificationem & veluti lucem quamdam de nouo recipere, vt per eam Angelus percipere possit id, quod eum ante latebat, & quod per alterum illi tunc manifestatur.

Porro ea, quæ de locutione Angelorum dicta sunt, debent similiter intelligi de eorum illuminatione; cū hac tamen differētia, quòd locutio latiùs pateat quàm illuminatio: omnis enim illuminatio est locutio; cū Angelus vnus non aliter Angelum alterum illuminet, nisi ei loquēdo: at verò nō omnis locutio est illuminatio; quia Angelus vnus alterū illuminare dicitur, nō quoties eū alloquitur, sed tunc solū, cū aliquam veritatem sibi diuinitus reuelatam alteri de nouo aperit & declarat: quod non fit nisi per Angelos superiores respectu inferiorum; vt fusè docet & explicat S. Dionysius lib. de Cæl. Hier. cap. 3. 4. & 8. Et S. Thomas 1. p. quæst. 106.

SECTIO IX.

Quid de ordinibus Angelorum sentiendum sit.

SVPPONENDVM est, esse plures Angelos numero distinctos.

Hoc variis in locis manifestè testatur Scriptura. Daniel. 7. *Millia millium ministra-*

mus : quia videlicet, testante sacro eloquio, scimus esse Angelos, Archangelos, Virtutes, Principatus, Potestates, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim. Esse namque Angelos & Archangelos penè omnes sacri eloquij pagina testantur. Cherubim verò ac Seraphim sapè, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apostolus ad Ephesios enumerat dicens : supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem. Qui rursus ad Collossenses scribens ait : sine Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, &c. Dum ergo illi quatuor, quæ ad Ephesios dixit, coniunguntur Throni; quinque sunt ordines, qui specialiter exprimuntur. Quibus dùm Angeli & Archangeli, Cherubim quoque, & Seraphim adiuncta sunt, proculdubio novè esse Angelorum ordines inveniuntur.

Hos autem novem Angelorum ordines in tres Hierarchias distributos esse testatur S. Dionysius suprà. Et in primâ quidem ac supremâ Seraphim, Cherubim, ac Thronos collocatos esse. In secundâ & mediâ Dominationes, Virtutes, & Potestates. In tertiâ denique & infimâ Principatus, Archangelos, & Angelos.

Docet autem S. Thomas q. 108. distinctionem illam Hierarchiarum & ordinum inter Angelos, esse partim ab ipsorum naturâ, partim à gratiâ illis concessâ : à naturâ quidem dispositi iuè ; à gratiâ autem completiue. Ac talem distinctionem remansuram post diem iudicij, tam quoad differentiam graduum, quàm quoad executionem officiorum;

non quidem omnium, sed eorum tantum; quæ statui gloriæ conueniunt : hominesque beatos assumendos esse pro meritis ad ordines beatorum Angelorum ; hoc est , illos per Christi gratiâ tantam gloriam posse promereri, ut in illâ Angelis secundum singulos ordinis gradus, æquantur. Et quæstione sequenti declarat idem sanctus Doctor, ordinem & prælationem illam, etiam inter Angelos reprobos post lapsum, remansisse ; non quidem quoad dona gratiæ, quibus spoliati sunt; sed quoad ea tantum, quæ sunt naturæ illorum propria, quæ integra in eis remanserunt, ut infra dicitur.

Porriò quidnam illa ordinum nomina significant, qualiaue sint illorum beatorum spirituum officia ac ministeria fusè explicant S. Dionysius, S. Gregorius suprà, & S. Antoninus 1. p. tit. 1. cap. 6. Certè Deus optimus maximus in his Angelorum choris magnificentiam ac excellentiam perfectionum suarum clarè ostendit : amat siquidem in Seraphinis, ut charitas : contemplatur in Cherubin, ut veritas : sedet in Thronis, ut æquitas : imperat in Dominationibus, ut maiestas : regit in Principatibus ; tuetur in Virtutibus, corroborat in Potestatibus : reuelat in Archangelis ; assistit in Angelis. Vide S. Thomam citatâ quæst. 108. art. 6. ubi de his fusissimè agit.

CAPVT III.

De Angelorum bonorum merito ac beatitudine, & malorum peccato ac damnatione.

SECTIO I.

Quodnam fuit Angelorum bonorum meritum, & malorum peccatum.

SUPPONIMVS tanquam certum Angelos non fuisse creatos in statu beatitudinis supernaturalis, quæ in clara Dei visione consistit,

Quia si in tali statu creati essent, in eo peccare non potuissent: constat autem plures illorum peccasse.

Supponimus deinde omnes Angelos fuisse conditos in gratia, iuxta Doctrinam S. Thomæ, 1. p. q. 62. a. 3. quæ est communis Theologorum.

Constat ex Christi Domini verbis, S. Ioan. 6. quibus dicit Diabolum non stetisse in veritate: nomine enim veritatis ibi sanctitas intelligitur, prout S. Chrysostomus & alij SS. Patres hunc locum interpretantur, præsertim S. Cyrillus lib. 6. in S. Ioan. cap. 6. *In veritate, inquit, non stetit; quia prolapsus est à veritate, nec manere voluit in sua originis sanctitate.* Et S. Iudas in Epistola sua canonica dicit, reprobos Angelos *non seruasse suum principatum.* Ille autem prin-

cipatus non potest intelligi de principatu naturæ : quia, vt infrâ dicetur, naturalia omnia integra in dæmonibus remanserunt : ergo debet intelligi de principatu gratiæ sanctificantis, quam in creatione acceperunt, & à qua exciderunt. Accedit authoritas SS. Patrum, qui hoc asserunt : vt S. Basilii in Psal. 32. vbi dicit Angelos *in prima constitutione substantia sua simul infusam habuisse sanctitatem.* Et S. Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 9. vbi ait, Angelos fuisse à Deo creatos *cum bona voluntate & casto amore.* Et paucis interiectis : *erat Deus simul condens naturam Angelorum, & largiens gratiam.* His præsuppositis

Dicendum 1. quosdam Angelos in gratiâ acceptâ perseuerasse, & per actus aliquos bonos ex gratiâ Dei simul cum liberi arbitrii cooperatione, beatitudinem æternam fuisse promeritos : alios autem ab illâ gratiâ per suæ voluntatis prauitatem excidisse, sicque damnationem æternam incurrisse.

Quòd quidam Angeli sint beati, constat ex Scriptura. S. Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem patris mei.*

Quod vero quidam sint damnati constat etiam ex S. Matth. 25. *Ita maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius.*

Quòd autem Angeli beati suam beatitudinem per aliquos actus bonos ex auxilio gratiæ fuerint promeriti, asserit S. Thomas suprâ art. 4. Et hæc est Doctrina SS. Patrum, vt S. Augustini lib. 4. de Gen. ad litt. c. 24. vbi dicit, *Angelos beatitudinem consecutos, quia omnia*

omnia sua ad Dei gloriam retulerunt. S. item Gregorij hom. 7. in Ezech. vbi dicit, malis Angelis in superbiam prolapsis, bonos in humilitate perstitisse.

Quòd denique Angeli reprobi peccauerint, & per peccatum à gratia exciderint, damnationemque incurrerint, constat manifestè ex Scriptura. *Iob. 4. In Angelis suis reperit prauitatem. Et 2. S. Petri 2. Deus peccantibus Angelis non pepercit; sed rudentibus inferni detractos in tartarū tradidit cruciandos.*

Dicendum 2. peccatum reproborum Angelorum fuisse peccatum superbiæ.

Probatur 1. ex Scriptura. *Isay. 14. detracta est ad inferos superbia tua, qui dicebas: conscendam in cælum: similis ero Altissimo.*

Quem Prophetæ locum de Diaboli peccato intelligit S. Augustinus lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 37. S. Greg. hom. 34. in Euangelia, Et S. Bernard. serm. 38. in Cantica. *Ezechielis 28. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, &c. dixisti in corde tuo: Deus ego sum.* Quæ verba similiter intelliguntur de Lucifero à SS. Patribus: S. Ambrosio lib. de Paradiso cap. 2. S. Hieron. in illum Ezechielis locum & aliis.

Probatur 2. ex SS. Patribus. S. Chrysostomus hom. 3. de verbis *Isayæ: Angelus per superbiam factus est Diabolus.* S. Ambr. Epist. 84. vbi dicit, *In lapsu Diaboli, & in hominis prauaricatione, initium peccati fuisse superbiam.*

Ad pleniorẽ eorũ quæ suprà dicta sũt intelligentiam.

Quæres 1. quinã Angeli, & quot peccauerint?

Respondetur 1. non ex vno solo ordine,

M

sed ex pluribus fuisse eos qui peccauerunt.

Apostolus siquidem ad Ephes. 6. tribuit Dæmonibus nomina quorundam ordinum, vt Principatum, & Potestatum; ac proinde probabile esse (vt docet S. Thom. qu. 61. a. 9. ad 3.) ex quouis ordine Angelorum aliquos peccasse. sicut & verissimile est ad quemlibet ordinem Angelorum homines beatos assumendos esse, ad instaurandas ruinas eorum, qui ceciderunt.

Respondetur 2. quòd cõmunis est SS. Patrũ opinio, supremum ex illis, qui peccauerunt, fuisse omnium Angelorum supremum, id est primum ex ordine Seraphinorum. Ita S. Thomas suprà art. 7.

Constat ex cap. 40. Iob. vbi vocatur *Initium viarum Domini*, non quia fuerit ante alios & primò creatus, cùm omnes Angeli simul creati fuerint; sed quia (vt explicat S. Hieron. & S. Greg. in illum locum) primus fuit dignitate & excellentia. Id etiam asserit S. Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 15. & S. Basilus lib. 4. contra Eunomium, & alij communiter.

Respondetur 3. quòd docet S. Thomas citato art. 9. pauciores fuisse eos qui peccauerunt, quàm qui perstiterunt in bono.

Quod colligi posse videtur ex eo quòd Apoc. 13. dicitur draco secum traxisse tertiam duntaxat stellarum partem.

Quæres 2. in quo posita fuerit Angelorum superbia?

Respondetur varias esse super hac re Theologorum sententias. Quidam enim existimant Angelos in sua naturali perfectione in-

ordinatam habuisse complacentiam; & in illa, tanquam in fine suo vltimo, conqueuiffe. Alij dicunt illos inordinatè appetiiffe beatitudinem supernaturalem, tanquam propriis viribus, & fine vlllo diuinæ gratiæ auxilio consequendam. Afferunt alij peccaffe Angelos, in eo quòd accepta diuinitus reuelatione de hypostatica vnione Verbi diuini aliquando faciendâ cum naturâ humanâ, hanc vnionem sibi ex superbiâ expetierint; & Christo Domino adeoque toti generi humano illam inuiderint. Alij denique omnium probabilissimè docent peccatum superbiæ Angelorum in eo positum fuisse, quòd Deo subiecti esse noluerint, sed independentiam ab eius imperio appetierint; eoq; modo similitudinem cum Deo, qui ab omni subiectione & imperio est independens, affectauerint.

Ita S. Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 13. vbi de Diabolo dicit quòd, *Recusauit suo subditus esse creatori; & superbiâ suâ, velut authoritate priuatâ, elatus est.* Et S. Greg. lib. 34. moral. cap. 13. *Ei à que conditus fuerat, subesse despexit. Ita enim Deus super omnia est, vt ipse sub nullo sit: Leuiatan verò iste eius celsitudinis culmen aspiciens, ius peruersa libertatis appetijt.*

Quæres 3. quanto tempore Augeli fuerint in via; seu quanta fuerit duratio temporis illius, in quo potuerunt mereri aut demereri.

Respondetur. r. dubitandum non esse, quin aliqua mora intercesserit inter creationem Angelorum, & ipsorum beatitudinem vel damnationem: ita vt mora ista potuerit co-

existere alicui patri nostri temporis.

Quod colligi potest, ex eo quòd Angeli boni nō potuerint simul esse beati, & simul mereri; cum actiones meritoria, secundum legem communem, simul cum visione beatifica stare non possint. Similiter Angeli reprobi prius peccauerint, quàm fuerint damnati.

Respondetur 2. constare inter Theologos moram illam & durationem viæ Angelorum fuisse breuissimam.

Etenim dicitur S. Ioan. cap. 8. Diabolum fuisse homicidam ab initio, & in veritate non stetisse: vnde sequitur illum statim post creationem peccauisse: Et re vera iam peccauerat, ante quàm accederet ad primos parentes, vt eos in peccatum pertraheret. Accedit etiam quòd Angeli propter summam intelligendi sagacitatem & perfectionem omnia celerrimè exequantur.

Quare dicendum videtur, saltem tria instantia temporis in illa duratione viæ Angelorum esse distinguenda. Primum, in quo omnes tam electi quam reprobi, in gratiā creati sunt. Secundum, in quo boni benè operati sunt, & sic promeruerunt beatitudinem: mali econtrà peccauerunt, & sic damnationis reatū incurrerunt. Tertium denique, in quo illi præmiū virtutis in beatitudinem acceperunt; isti è contrario in peccati vindictam, damnationis poenā fuerunt mulctati.

SECTIO II.

Quisnam sit status Angelorum in gloriâ.

TRIA sunt, quæ S. Thomas tribus postremis articulis quæstionis 62. quærit circa beatitudinem Angelorum, quæ hîc breuiter explicanda sunt.

Primum est, vtrum in Angelis beatis remaneat cognitio ac volitio naturalis?

Respondet S. Doctor affirmatiuè. Cuius ratio est, quia beatitudo naturam non destruit, sed perficit; Ergo in beatis Angelis non tollit operationes, quæ illis ratione naturæ suæ conueniunt.

Secundum est, an Angeli beati peccare possint?

Respondet S. Doctor negatiuè. Constat enim ex sacris litteris beatitudinem electorum, siue Angelorum, siue hominum, æternam fore; at æterna non esset, si per peccatum ab illâ excidi posset. Vnde S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 231. sic loquitur: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili factam esse; nec tamen posse quemlibet sanctorum Angelorum in deterius mutari. Quia sic acceperunt æternam beatitudinem, qua Deo stabiliter perfruuntur, ut eâ carere non possint.* Accedit ratio, qua vtitur S. Doctor; quia scilicet Angeli beati in Deo clarè viso vident omnem rationem boni diligibilis; ergo ab illo nullatenus auerti potest eorum voluntas: cum illud

bonum, ut pote infinitum, omnem illorum capacitatem repleat.

Tertium est, an Angeli beati possint beatitudine proficere?

Respondet S. Doctor cum distinctione.

Si enim sermo sit de beatitudine essentiali, quæ consistit in clara Dei visione; certum est Angelos nullum illius incrementum unquam accepturos esse aut promerituros. Tum quia illa est terminus & finis omnium meritorum. Tum quia eodem modo se habet beatitudo in Angelis atque in hominibus; iuxta quod dicitur Apocal. 22. eandem esse hominis & Angeli mensuram, hoc est, rationem meriti. Atqui homines beati secundum legem ordinariam in beatitudine proficere non possunt, iuxta illud Eccles. 11. *Sive ad Austrum, sive ad Aquilonem ceciderit lignum, ibi erit*: quod SS. Patres interpretantur de immutabilitate quadam hominis in eo termino siue beatitudinis siue damnationis, ad quem post hanc vitam peruenerit. Ergo idem de Angelis beatis dicendum est.

Siverò de beatitudine accidentali quæstio intelligatur; Respondet S. Doctor Angelos beatos posse in illâ proficere. Tum quia possunt noua subinde gaudia experiri; iuxta illud S. Luc 15. *Gaudium erit coram Angelis super uno peccatore pœnitentiam agente.* Tum quia possunt nouas reuelationes, & mentis illustrationes diuinitus accipere; ut docet S. Dion. cap. 7. de Cælesti Hier. & S. Aug. lib. 1. de Gen. ad litt. c. 17. Hæ autem nouæ reuelationes sicut & illa gaudia, ad bea-

titudinis accidentalis augmentum conferre possunt.

Obseruandum est autem, quòd, quamuis Angeli beati gloriæ accidentalis incrementum aliquod accipere possint; non possunt tamen illud de nouo mereri, vt docet sanctus Thom. a. 9. ad 3. Quia secundum communem Theologorum sententiam, in termino viæ nullus ampliùs superest merito locus.

SECTIO III.

Qualia sint officia Angelorum beatorum erga homines?

DICENDVM est 1. Angelos interdum ad homines diuinitùs mitti, velut diuinæ voluntatis internuncios, ac diuinorum consiliorum executores & ministros.

Id manifestè constat ex Scriptura. Exod. 23. *Ecce ego mitto Angelum meum qui præcedat te.* S. Luc 1. *Missus est Gabriel à Deo in ciuitatem Galilea ad virginem, &c.* Act. 12. *Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis.*

An autem omnes omninò Angeli mittantur? &, si non omnes, quanam ex illis? controuersum est apud Theologos.

S. Thom. quæst. 112. art. 4. existimat Dominationes cæterosque superiores beatorum spirituum ordines nunquam mitti, sed tantum reliquos ipsis inferiores.

Magister sententiarum in 2. dist. 10. dicit ordinariè quidem quatuor illos ordines su-

periores mitti non solere, sed tantum inferiores; extraordinarie tamen etiam superiores illos mitti. Et S. Gregorius hom. 34. in Evang. videtur asserere S. Gabrielem fuisse supremum ordinis Seraphinorum. Quod etiam confirmari potest, ex eo quod S. Paulus Hebr. 1. loquens de omnibus illis beatis Spiritibus dicit: *Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* Vbi obseruandum est Apostolum loqui de omnibus beatis Spiritibus, sine vlla exceptione; cum ibi de illis agat prout Christo Domino sunt inferiores; quod ad omnes spectare manifestum est. Et Isay. 6. dicit Propheta ad se vnum ex Seraphinis volasse.

Utraque sententia probabilis est: secunda tamen probabilior videtur, quia magis ad sensum scripturæ videtur accedere.

Dicendum 2. Angelos mitti, & à Deo destinari ad eustodiam hominum, non tantum in genere, sed & in particulari; itaut cuique homini suus adsit Angelus tutelarior.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus est error Caluini, qui super illa verba Psalmi 90. *Angelis suis Deus mandauit de te,* ait, custodiam illam Angelorum esse falsum commentum.

Refellitur hic error, & nostræ assertionis veritas probatur 1. ex Scriptura. Gen. 48. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis.* Iudith 13. *Custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc reuerentem.* Et S. Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in calis est.*

Probatur 2. ex S. Basil. lib. 3. contra Eunomium initio; *Quod adstet*: inquit, *singulis credentibus Angelus, tanquam pedagogus & pastor viam dirigens, nemo contradicet, qui memor fuerit verborum Domini, ubi dicit: ne contemnatis unum de pusillis istis; quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei: & Psalmo 33. aderit Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Et S. Hier. in cap. 18. S. Matth. *magna est dignitas animarum, ut unaquaque ob ortu natiuitatis habeat in custodiam sui Angelum delegatum.*

Probatur 3. ex communi consensu totius Ecclesiæ, quæ semper ita esse sensit. Quod colligitur ex Act. 12. ubi, cum S. Petrus è carcere diuina virtute liberatus, pulsaret ianuam domus, in qua fideles congregati erant; cum miraculum factum ignorarent, vnanimi consensu omnes dixerunt: *Angelus eius est.* Idem etiam colligi potest ex festo sancti Angeli custodis, quod à summo Pontifice institutum & approbatum, summo omnium consensu vbique receptum est.

Porro S. Thom. art. 5. docet Angelum custodem vnicuique homini adesse, & erga illum suo munere fungi ab eius ex utero matris natiuitate, & non ante; vsque ad eiusdem mortem, & non post. Eo quod ante natiuitatem infans censeatur esse, quasi pars quædam matris, & velut fructus adhuc in arbore pendens: vnde tunc per Angelum custodem ipsius matris custodiri censeatur. Post mortem verò non amplius egeat homo angelicæ custodiæ: cum sit in termino viæ, nec vllus super sit merito vel demerito locus.

Obferuandum est autem (sicut docet S. Dionysius de Cælesti Hier. cap. 9.) non solum hominibus singulis, sed præterea populis, regnis, prouinciis, ciuitatibus suos peculiare Angelos seu Archangelos esse à Deo præpositos. Quod etiam constat ex Scriptura. Daniel 10. Vbi dicitur Principem regni Persarum restitisse Gabrieli, à Deo Iudaici populi liberationem postulans : ille enim Persarum princeps non alius fuit, quam bonus Angelus huius populi custos ac tutelar, ut exponit S. Hieron. in eum locum & S. Greg. lib. 17. moral. cap. 8. Et apud eundem Daniele cap. 1. S. Michael dicitur stare pro filiis Israël : quia nempe olim fuit custos synagogæ ; sicut nunc Ecclesiæ, teste S. Greg. loco citato. Et S. Epiphanius hæc. 51. Angelos illos quatuor, de quibus mentio fit Apoc. cap. 9. totidem populorum præfides & custodes interpretatur ; scilicet Assyriorum, Babyloniorum, Medorum, atque Persarum.

Præterea singulis etiam rerum generibus atque speciebus præfici Angelos docet S. Augustinus lib. 83. quæstionum cap. 79. Vnde Apoc. 14. vnus Angelus dicitur habere potestatem super ignem : & cap. 16. alius vocatur *Angelus aquarum*. Neque id mirari debemus : si enim Deus ipse rerum omnium curam habere dignatur, & in Scripturis dicitur escam dare pullis coruorum, & fœnum iumentis ; ac vestire lilia agri ; quidni harum etiam rerum custodiam Angelis commiserit ?

Vnde non sine ratione quidam Doctores

existimant ita exponi posse Scripturas, ut, dum alloquuntur creaturas rationis expertes, ignem, aquam, fontes, volucres, bestias, easque ad laudandum & benedicendum Deum inuitant; verba illa referantur ad Angelos custodes, quos rogamus, ut has omnes creaturas sibi commissas, ad Dei gloriam dīrigant.

Monet etiam S. Thom. art. 4. ad. 1. quòd, quamvis cuilibet hominum Angelus aliquis ad custodiam deputetur, Christus Dominus tamen nullum habuit Angelum custodem, eo quòd non indigeret tali custodiā; cū esset impeccabilis, & ipse potiùs Angelorum custos dici deberet.

Innumera verò sunt beatorum illorum spirituum erga animas custodiæ suæ concreditas officia. Arcent dæmones, Iob 12. Increpant peccatores, Iudic. 2. Docent & instruunt, Dan. 9. Consolantur in afflictionibus, Iob. 5. Addunt animum & subministrant vires, 3. Reg. 19. Offerunt preces, Apoc. 8. Denique animas iustorum è corpore migrantes ad beatorum sedem deferunt, Luc 16.

Cū igitur tot & tanta sint Angelorum beatorum in homines beneficia; sic vicissim hominum erga illos officia aliqua meritò requiruntur; quæ paucis verbis complectitur S. Bernardus serm. 13. in Psal. 90. ubi explicans hæc verba: *Angelis suis Deus mandauit de te: Quantam, inquit, debet tibi hoc verbum inferre reuerentiam, offerre deuotionem, conferre fiduciam; reuerentiam pro præsentia; deuotionem pro benenolentia; fiduciam*

pro custodia. Verùm de his fusiùs in tractatu sequenti, cùm de sanctorum veneratione & inuocatione agemus.

SECTIO IV.

Qualis sit status damnationis reproborum Angelorum.

CERTVM est 1. Angelos præuaricatores statim post peccatum suum è cœlo esse deturbatos; vt dicitur Apoc. 12. *Locus illorum non est amplius inuentus in cœlo: & in infernum detruſos, vt constat ex Epist. 2. S. Petri cap. 2. Deus peccantibus Angelis non pepercit; sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos.*

Quod quamuis ita sit, nihilominùs dæmones non semper in inferno detineri, sed aliquando Dei permissu inter homines super terram vagari, constat ex variis Scripturæ locis; vt S. Luc. 8. vbi plurimi dæmones à Christo ex vnius hominis corpore eiecti, rogauerunt eum, ne illis imperaret, vt in abyſsum irent, sed in porcos ingredi permitteret.

Vnde S. Thomas q. 64. a. 4. rectè docet duplicem locum pœnalem dæmonibus à Deo assignatum esse: vnum quidem ratione culpæ suæ; & hic est infernus: aliũ verò ratione exercitationis humanæ; & hic est aër caliginosus terræ vicinus, in quo permissum est eis vagari, vt tentare, sicque exercere possint homines. Cùm autem vsque ad extremum iudicij diem exercitatio illa durare debeat; ideo ad illud vsque tempus (vt ait S. Doctor)

& Angeli mali nobiscum hîc versantur, vt impugnent; & boni, vt sublidio sint: post illum verò diem omnes mali, tàm Angeli quàm homines, in inferno per æternitatem detinebuntur; boni verò in cœlo manebunt.

Certum est 2. vt docet S. Thomas art. 3. dæmones esse doloris capaces & susceptibles: non quidem illius doloris, qui est passio appetitus sensitui, & percipitur organo corporeo; sed doloris purè spiritualis: qui (vt explicat idem S. Doctor) est quidam simplex actus voluntatis, quò refugit & auersatur aliquid, tanquam sibi contrarium & nocuum, vt mox explicabitur.

Cùm hæc igitur certa sint, difficultas est, an dæmones ab igne inferni torqueantur. Pro cuius resolutione

Dicendum est 1. ignem inferni, qui corporeus est ac materialis; à diuinâ iustitiâ tanquàm instrumentum assumi ad puniendos dæmones, hosq; proinde illo igne torqueri.

Quòd ignis ille, corporeus sit ac materialis, indubium reuocare non licet; cùm & Scripturæ, & Patres hoc expressè asserant. Vnde S. Greg. Papa lib. 4. dialog. cap. 29. hoc tanquàm certum proponit, & de quo nulli ambigere liceat. Et S. Augustinus lib. 21. de de Ciuit. cap. 10. hoc tanquàm certum affirmat. Et huic veritati communiter subscribunt SS. Patres.

Quòd autem ab illo igne dæmones torqueantur, constat ex Scripturâ. S. Matth. 25. vbi Christus Dominus dicit, ignem inferni paratum esse diabolo & Angelis eius. Et Apoc. 29. dicitur diabolus in stagnum ignis.

missus, ubi cum bestia & pseudo-Propheta in æternum cruciandus est. Constat etiam ex S. Greg. & S. Aug. locis suprâ citatis, in quibus asserunt, non tantum corpora reproborum hominum, sed & illorum animas ab inferorum igne torqueri: eadem autem est ratio dæmonum.

Quæres, quomodo ille ignis, cum sit corporeus, in dæmones, qui puri spiritus sunt, agere possit, illosque torquere?

Variae sunt super hac re Theologorum sententiæ. Alij siquidem existimant dæmones ab igne torqueri, in quantum ab illo detinentur, illique diuina virtute sunt alligati: unde à S. Iuda in epistola canonica dicuntur dæmones *vinculis æternis sub caligine reservari*. Alij dicunt eos ab igne torqueri; non tantum quia eo detinentur & alligantur, sed præterea ex eo quod illum, tanquam sibi maximè disconueniens & nocuum apprehendunt; dum se ab illo in æternum detinendos continuò cogitant, nec ab illa cogitatione desistere possunt. Alij arbitrantur, ex illa detentione in iis (Deo ita volente) oriri tristitiam ac molestiam ei similem, quam hominis animus ex actuali sui corporis combustionem experiretur. Alij docent ipsum ignem per qualitatem aliquam supernaturalem, ipsi a Deo inditam, realiter agere in dæmones, ipsisque dolorem & cruciatum incutere.

Verum, quamvis hæc omnia probabiliter dici possint, certissima tamen omnium videtur esse sententia illa, quæ nihil certi hac in re definiri posse asserit: unde S. Augustinus loco suprâ citato, post multa super hac quæ-

stione subtilissimè disputata, tandem sapien-
tissimè concludit : *Spiritus illos incorporeos
pœnâ corporalis ignis affici, veris quidem, sed
tamen miris & ineffabilibus modis.*

Dicendum 2. pœnas dæmonum sicut &
damnatorum hominum fore æternas.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus
olim fuit error Origenis, qui (vt refert Ni-
cephorus lib. 17. hist. Eccl. c. 27. & 28.) ex-
stimauit hominum damnatorum ipsorumque
etiam dæmonum tormenta finem aliquando
esse habitura.

Refellitur hic error, & nostræ assertionis
veritas probatur 1. ex Scriptura. S. Matt. c.
25. vbi Christus Dominus refert hæc verba,
quæ in extremo iudicio aduersus reprobos
prolaturus est : *Discedite à me maledicti in
ignem æternum, qui paratus est Diabolo &
Angelis eius* : ex quibus verbis cum constet
ignem illum esse æternum, sequitur illius
pœnam fore quoque æternam, iuxta id quod
subiungit ; *Ibunt hi in supplicium æternum.*
2. ad Tefsal. 1. de reprobis dicitur, quod pœ-
nas dabunt in interitu æternas. Et S. Iud. in
epist. can. dicit Angelos reprobos, *vinculis
æternis sub caligine reservari.* Et Apoc. 20.
dicitur, quod *Diabolus missus est in stagnum
ignis & sulphuris, ubi cruciabitur in secula
seculorum.*

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub
Innocentio 3. cap. 1. de fide Catholica, in
quo expressè definitum est, reprobos & malos
cum diabolo pœnam perpetuam subituros
esse.

Probatur 3. ex S. Aug. lib. de fide & operi-

bus, c. 15. vbi de reprobtorum damnatione loquens, *Erit, inquit, aterna eorum combustio, sicut & ignis aternus.* Et S. Ambr. lib. 7. in Luc. vbi hæc verba Isay. 66. (*Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*) de æternis damnatorum supplicis exponit.

Quæres, qua ratione pœna æterna dæmonibus iustè infligatur, cum illorum peccatum fuerit quasi momentaneum?

Respondetur id iustissimè fieri tam respectu dæmonū quàm etiã hominū reprobtorū.

1. Quia (vt ait S. August. lib. 21. de Ciuit. c. 12.) *Ille dignus est atero malo, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum.*

2. Quia (vt dicit S. Thomas in Suppl. quæst. 99. art. 1.) pœna peccati taxatur secundum dignitatem eius, in quem peccatur: vnde maiori pœnâ dignus esset, qui percuteret alapâ principem ac regem, quàm si cuiunque alteri priuato hanc iniuriam irrogaret. Atqui siue diabolus siue homo mortaliter peccans; contra Deum infinitæ maiestatis & excellentiæ peccat, eiusque honori summam (quantum in ipso est) infert iniuriam, dùm in creaturâ per peccatum finem vltimum constituit. Ergo infinitâ pœnâ dignus est. Cum autẽ creatura, quæ in se finita est, pœnam secundum intensiõem acerbitatis infinitæ ferre non possit, pœna secundum durationem temporis infinita illi subeunda est, quæ proinde iustè à Deo illis infligitur.

3. Quia (vt ait S. Greg. lib. 4. Dial. c. 44.) *Ad magnam iudicantis iustitiam pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in*

hac vita numquam voluerunt carere peccato. Qui enim in peccatum mortale propria voluntate labitur, se in eum statum iniustitiæ redigit, ex quo propriis viribus erui nusquam in æternum poterit: unde ex hoc ipso quod vult peccare, vult consequenter in peccato per totam æternitatem manere. Quare iustè à Deo peccator, non solùm ob actionem peccati, sed præsertim ob voluntatem in peccato permanendi, quæ (sicut dictum est) in æternum protenditur, poenâ interminabili & æternâ plectitur.

S E C T I O V.

Qua sit dæmonum conditio quoad intellectum & voluntatem.

QVÆSTIONIS propositæ sensus est, an intellectus dæmonum ita sit obcæcatus, ut nullam ampliùs habeat veritatis cognitionem: an item eorum voluntas omninò sit obstinata in malo; & quæ sit illius obstinationis causa.

Quod spectat ad intellectum; obseruandum est, duplicem esse cognitionem veritatis; vnâ speculatiuam; alteram practicam: & vtramque rursus esse, vel naturalem, vel supernaturalem. Hac obseruatione supposita,

Dicendum 1. cognitionem speculatiuam naturalem integram in dæmonibus post peccatū mansisse, neque vllomodò fuisse diminutā. Ita S. Thom. 1. p. q. 64. a. 1. Quia in dæmonibus post lapsū dona omnia naturalia integra remanserunt, ut docet S. Dionysius de diu.

nomin. cap. 4. & S. Aug. lib. 2. de Gen. ad litt. cap. 17.

Dicendum 2. cognitionem speculatiuam supernaturalem non esse in dæmonibus totaliter ablatam, sed valdè diminutam, vt docet S. Thom. suprà.

Quia scilicet de rebus supernaturalibus aliqua iis cognitio interdum conceditur, vel meditantibus Angelis, vel aliquibus aliis modis: quamquam, propriè loquendo, hæc cognitio in eis supernaturalis nonnisi materialiter dici debeat, vt rectè obseruant aliqui Theologi; in quantum scilicet est de aliquibus rebus supernaturalibus; non verò quòd procedat ab vllò habitu supernaturali fidei, quo propter peccatum, sunt spoliati; neque ex vllò motiui supernaturali, cuius in statu damnationis sunt incapaces.

Dicendum 3. cognitionem practicam de rebus agendis circa res morales, siue sit ordinis naturalis, siue supernaturalis, fuisse dæmonibus ratione peccati detractam.

Probatur 1. ex Scriptura, in cuius variis locis dæmon vocatur homicida, mendax; vt S. Ioan. 8. *Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur.* Item aliis in locis dæmones vocantur spirituales nequitiæ, Principes & Potestates tenebrarum. Et Ezech. 28. de primo Angelodicitur: *Perdidisti sapientiam in decore tuo.*

Probatur 2. ex S. Aug. in Enchir. ad Laurentium art. 24. & 25. vbi dicit ignorantiam rerum agendarum, & concupiscentiam no-
cuiarum esse mala hominibus & dæmonibus communia.

Probatur 3. hac ratione : quia veritas & rectitudo iudicii practici desumitur ex recta ordinatione affectus & voluntatis erga bonum morale, vt docet in Ethicis Philosophus: Sed dæmnes nullum habent, nec habere possunt affectum erga vllum morale bonum: Ergo nec etiam iudicium practicum verum & rectum.

Quod spectat ad voluntatem, dicendum est voluntatem dæmonum ita esse in malo obstinatam, vt nunquam possit flecti & conuertere in bonum. Ita S. Thom. art. 2.

Est de fide contra Origenem, qui ideò cen-
sebat tormenta dæmonum finem aliquando
esse habitura : quia (vt refert S. Hieron. Ep.
et. aduersus Ioannem Hierosolymitanum)
existimabat ipsos dæmones pœnitentiam ali-
quando esse acturos,

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei
probatur ex eo quòd (vt docet S. Cyprianus
in fine libri contra Demetrianum) *Quando
istinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentia
locus, nullus satisfactionis effectus* : quod &
Scriptura figuratè declarat Eccli. 11. *vbi ceci-
derit lignum, ibi erit* : quod autem hominis
mors, hoc dæmoni casus fuit. Et Eccli. 9.
dicitur quòd *nec ratio nec sapientia sit apud
infernus*. Et Iob. 10. quòd ibi *nullus ordo, sed
sempiternus horror inhabitat*. Vnde S. Ful-
gentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. dicit, *In
igne inferni omnes Angelos prauaricatores, nec
mala voluntate posse carere nec pœnā*. Et in-
frà : *sic bonam amisisse voluntatem, vt amis-
sam resumere nequeant*, Et S. Prosper lib. 3.
de vita contemplatiua rectè obseruat damna-

tos mitti in tenebras ligatis manibus & pedibus: (vt dicitur S. Matth. 22.) eo quòd deinceps non possint bona vlla opera exercere.

Ratio autem, cur nullus sit dæmonibus & damnatis pœnitentiæ locus, est; quia nullus est gratiæ. Sicut enim hominibus in peccato mortali decedentibus, nullam amplius gratiam dare decreuit Deus, qua voluntates eorum ad pœnitentiam excitentur: sic nec Angelis post lapsum. Sine gratia autem, nec hominis, nec Angeli voluntas ad veram pœnitentiam conuerti potest, vt supponimus ex dicendis in tractatu de Gratia.

SECTIO VI.

*Quomodo à demonibus homines
impugnentur.*

CERTVM est ex fide, dæmones ex Dei permisso posse homines impugnare, eoque ad malum incitare; idque reip̃a aliquando, imò sæpissimè facere.

Id constat ex variis Scripturæ locis; vt Gen. 3. vbi refertur primos parentes ad peccatum fuisse à dæmone inductos. Et Epist. S. Petri cap. 5. *Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quarens quem deuoret.* Et Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potesta-*

res, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in celestibus, &c.

Faciunt autem hoc dæmones, Deo non quidem volente, sed tamen permittente, illorumque peruersos conatus in electorum suorum bonum ordinante.

Vnde S. Thom. q. 114. a. 1. dicit, impugnationem hominum à dæmonibus ex ipsorum dæmonum malitiâ procedere; ordinem verò impugnationis esse à Deo; qui nouit malis benè vti, eaque ad bonum ordinare.

Sicut autem Deus homines à dæmonibus impugnari permittit; sic & ipsis, cum impugnantur, gratiæ suæ auxilia subministrat; quibus, si velint, qualibet tentatione superiores possint euadere.

Vnde S. Paulus 1. Cor. 10. dicit; *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.* Et 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanae, qui me colaphiset: propter quod ter Dominum rogaui, ut discederet à me; & dixit mihi: sufficit tibi gratia mea.*

Quæres, quomodo fiat illa hominis impugnation per dæmonem?

Respondetur duobus præsertim modis fieri posse; dæmone scilicet aliquid vel intra hominem vel extra ipsum operante.

Primo enim modo tentare potest, vel commouendo spiritus vitales, in quibus species sensibiles continentur, & eas potentius cognoscitiuis obliuiscendo; sicque prauam ali-

quam imaginationem efformando, vel commouendo humores & spiritus in organo corporeo appetitus sensitiui ; sicque indirectè voluntatem ad malum aliquod excitando.

Secundo autem modo (hoc est aliquid extra hominem operando) ipsum tentare potest ; cùm aliquid verum vel apparens sensibus externis obiicit , vnde occasio alicuius peccati perpetrandi ipsi homini suggeratur. Ita S. Thomas, quæst. III. a. 1. 2. 3. & 4. vbi fusè explicat qua ratione tam boni quàm mali Angeli interiùs vel exteriùs in homines agere possint.

DE CREATIONE HOMINIS.

CAPVT IV.

*De creatione hominis, ac statu
Innocentia.*

SECTIO I.

*Quid de creatione hominis sentiendum sit;
& qualis sit eius anima, an incorporea
& immortalis.*

POST creationem cæterarum
omnium rerum, quæ ad mun-
di constitutionem & ornatum
spectant, sex diebus factam,
ipsomet sexto die hominem à
Deo creatum seu formatum
fuisse sacræ litteræ testantur Gen. cap. 2. Et
in primis quidem corpus ipsius hominis vir-
tute diuinâ è limo terræ formatum fuisse;
tum animam rationis capacem, & expertem
corruptionis, eadem virtute diuinâ creatam,

& corpori inditam fuisse docent his verbis:
*Formauit Dominus Deus hominem de limo
 terra, & inspirauit in faciem eius, spiracu-
 lum uitæ; & factus est homo in animam ui-
 uentem.*

Sunt autem hîc aliqua circa hominis crea-
 tionem obseruanda.

Primum est, non solum primi hominis,
 sed etiam omnium aliorum animas singulas
 immediatè à Deo creari, & corporibus in-
 fundi.

Ac proinde falsum esse & erroneū id, quod
 censuit Tertullianus (vt refert S. Hieron. in
 Epist. ad Marcellinum & Anapsychiam:)
 scilicet animas generari ab animabus paren-
 tum, sicut corpora à corporibus; & simul
 cum semine traduci.

Probatur 1. hæc veritas ex Scripturâ. Psal.
 32. *Qui finxit sigillatim corda eorum.* Za-
 char. 12. *Fingens spiritum hominis in eo.*
 Quibus locis ad hanc veritatem probandam
 vtitur S. Hieronymus Epistolâ ad Pamma-
 chium aduersus errores Ioannis Hierosoly-
 mitani.

Probatur 2. autoritate S. Leonis Papæ
 Epist. 93. ad Toribium cap. 10. vbi expressè
 dicit, *animas corporibus vniri, non ab alio,
 nisi ab opifice Deo, qui ipsarum est creator.*
 Ibidem etiam damnat errorem Origenis as-
 serentis, animas diu ante corporum produ-
 ctionem fuisse creatas; definitque animas
 hominum non esse, priusquàm corporibus à
 Deo inspirentur. Et S. Hilarij lib. 10. de Tri-
 nit. ante mediū, *Anima, inquit, opus est Dei;*
carnis verò generatio semper ex carne est.

Nota

Nota quod S. Thomas quæst. 118. c. 2. absolute pronunciat hæreticum esse dicere, animam intellectuam traduci cum semine.

Secundum est, animam hominis esse substantiam purè spiritualement.

Probatur 1. ex Scriptura ; in qua , vt plurimum , anima humana vocatur spiritus : Eccle. 12. *Reuertatur puluis in terram suam, unde erat ; & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* S. Luc 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Galat. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum.*

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. cap. 1. Vbi definitum est, *utramque creaturam, spiritalem & corporalem, conditam esse à Deo ; angelicam scilicet & mundanam : deinde humanam, quasi communem spiritu & corpore constitutam.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui passim pro certo affirmant, animam hominis esse spiritum incorporeum ; maximè S. Augustinus, qui variis in locis contrariam sententiam refutat, vt lib. de hæresibus hæresi 86. & lib. 10. de Gen. ad litt. cap. 24. & sequentibus, vbi errorem Tertulliani, animam corpoream asserentis, confutat ; & epist. 28. ad S. Hieronymum, vbi sic loquitur : *Incorpoream esse animam mihi fateor esse persuasum.* Et paucis interiectis : *Neque hæc perinde loquor, vt te, quæ tibi nota sunt, doceam ; sed vt aperiam, quid firmissimè de anima teneam.* Eandem veritatem probat S. Hieronymus in cap. 12. S. Matth. ex illis Christi Domini verbis : *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animamq;*

autem non possunt occidere. In eâdem etiam sententiâ sunt S. Gregorius Papa lib. 21. moral. cap. 2. S. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. non longè ab initio, S. Ambrosius lib. de Noe & arca cap. 25. & lib. de bono mortis cap. 9. & communiter omnes alij.

Tertium est, animam humanam, cùm sit spiritualis, esse quoque à corpore independentem, ac proinde immortalem.

Constat 1. ex Scriptura, quæ innumeris prope in locis id asserit : vt Sap. 2. *Nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum ; quoniam creauit Deus hominem inexterminabilem.* Et cap. 3. *Iustorum anima in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.* 2. Cor. 3. *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum.*

Constat 2. ex Concilio Lateranensi sub Leone, in quo id expressè definitum est his verbis : *Damnamus & reprobamus omnes asserentes, animam intellectiuam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus ; & hæc in dubium vertentes.*

Constat 3. ex S. Dionysio cap. 4. de diuinom. vbi dicit, *Animas humanas esse intellectuales, & habere substantialem vitam inconsumptibilem.* Et S. Ambrosius citato lib. de bono mortis cap. 9. & communiter alij SS. Patres, ex eo quòd anima spiritualis sit, inferunt & probant illam esse quoque incorruptibilem & immortalem.

Constat 4. rationibus, quibus hæc veritas à Philosophis & Theologis probari solet. Quæ rationes petuntur 1. ex ipsius animæ po-

tentiarumque eius præstantiâ, ac vi operatrice illuminata, quæ in omnes res existentes & possibiles, tanquàm in objecta sibi propria, ferri potest: quod quidem formis materialibus nusquam competit, ut inductione constat. 2. ex naturali appetitu beatitudinis ipsi animæ indito, qui frustra esse dici non debet; nec tamen ullis bonis creatis in hac vita expleri potest, ut experienciâ satis est compertum. 3. ex operationibus quibusdam ipsius animæ, à corpore omninò independentibus; quales sunt plurimæ cogitationes rerum vniuersalium aut purè spiritualium. Si enim anima operari potest independentè à corpore; poterit etiam esse independentè ab eodem; cùm (iuxta receptum axioma Philosophorum) modus operandi sequatur modum essendi. 4. denique ex consideratione diuinæ iustitiæ. Cùm enim plurima opera mala ab hominibus committantur, ob quæ nullam in hac vita pœnam luunt; multa etiâ opera bona exerceantur à iustis, ob quæ nullam à Deo recipiunt mercedem: hinc sequitur aliam esse vitam, in qua à Deo summè iusto, & malis supplicium debitum, & bonis præmium meritum, retribuatur. Hoc argumento vsus est S. Chrysostomus ser. 4. de prouidentia: *Si, inquit, nihil est post hanc vitam, ne Deus quidem est: sin Deus est, iustus est: quòd si iustus sit, pro dignitate unicuique retribuet.*

Quartum denique in creatione hominis seruandum est; quæ ratione dicatur, factum illum esse ad imaginem & similitudinem Dei.

S. Augustinus tract. 3. in S. Ioan. existimat id esse; quia mente rationis capaci præditus est. S. Hieron. Epist. 146. quia voluntatem habet liberam, quam in vtramvis partem flectere potest. S. Ambr. lib. de bono mortis cap. 5. hanc Dei similitudinem & imaginem in virtute constituit; *Fuga malorum*, inquit, *similitudo Dei est*, & *virtutibus imago Dei acquiritur*. S. Ioan. Chrysost. hom. 10. in Gen. in imperio & dominatu; quem homo super animantes, aliasque creaturas sibi inferiores, à Deo accepit.

Possunt conuenientissimè hæc & aliæ similes SS. Patrum sententiæ simul iungi; ita vt ad perfectam imaginis & similitudinis cum Deo in anima humana complendam rationem, singulæ aliquid conferre censeantur: atque ita homo dicatur esse ad imaginem & similitudinem Dei factus, in quantum est rationis capax, arbitrij libertate præditus, imperio & dominatu in creaturas sibi inferiores à Deo donatus, & virtutum ac sanctitatis decore ornatus.

SECTIO II.

*Qualis fuerit conditio primi hominis
quoad intellectum.*

QUÆSTIO hæc, sicut & illa, quæ sectione sequenti proponetur, intelligenda est de homine in statu illo, in quo primum à Deo creatus fuit, qui communiter vo-

atur status Innocentiæ, seu iustitiæ origin-
lis. De homine igitur in illo statu, quæri-
tur qualis fuerit illius conditio quoad intel-
lectum. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. Adamum in creatione acce-
pisse à Deo perfectissimam scientiam & co-
gnitionem rerum omnium naturalium. Ita
S. Thom. 1. p. quæst. 94. a. 3.

Constat ex eo quòd Eccli. 17. de primis pa-
rentibus dicitur, quòd Deus *Disciplinâ in-
tellectus repleuit illos, creauit illis scientiam
spiritus, & sensu repleuit cor illorum.* Tum
etiam ex eo quòd Gen. 2. Adamus Dei iussu
cunctis animantibus nomina propria impo-
suit: vnde sequitur, illum omnium animan-
tium naturas callere debuissè: nomina eni m,
quæ vera & propria sunt, debent naturis
rerum congruere. Hoc argumento, ad pro-
bandum perfectam rerum omnium in Ada-
mo fuisse scientiam, vtitur S. Chrysost.
hom. 14. in Gen. & post illum S. Thomas
suprà.

Dicendum 2. quòd, quamuis Adamus cla-
rè & intuitiue diuinam essentiam non co-
gnouerit, illum tamè longè altiorè & perfe-
ctiorem Dei cognitionem habuisse, quàm nos
modò habeamus. Ita S. Thom. suprà art. 1.

Quòd claram essentiae diuinæ visionem
non habuerit, rectè probat S. Doctor, ex eo
quòd, si eam habuisset, à Deo per peccatum
auerti non potuisset, sicut nec possunt nunc
beati in cœlo.

Quòd autem cognitio illa, quam de Deo
habuit, altior & perfectior fuerit cæ, quam
nunc habemus, constat, ex eo quòd, cum non

haberet corpus tale, quod (vt ait Sapiens cap. 9.) aggrauaret animam, & sensum deprimeret; cumque (vt postea dicitur) inferiores animæ potentiæ in illo ita essent ordinatæ, vt perfectè superioribus subderentur, nec eas vlllo modo impedirent; hinc fiebat (vt ait S. Doctor) quòd homo non impediebatur per res exteriores à clarâ & firmâ contemplatione rerum intelligibilium, quarum cognitionem per primæ veritatis irradiationem faciliùs percipiebat. Additque ex S. Augustino lib. 11. de Gen. ad litt, cap. 33. probabiliter dici posse, Deum tunc primis hominibus locutum fuisse, sicut loqui solet Angelis, ipsa incommutabili veritate illustrans mentes eorum; etsi non cum tantâ participatione diuinæ lucis.

Dicendum 3. Adamo ante peccatum mysteria aliqua supernaturalia diuinitus fuisse reuelata; ea scilicet; quorum cognitio in primo illo statu fuit ipsi necessaria. Ita S. Thom. art. 3.

Vnde S. Epiphanius initio Panarij aduersus 80. hæreses, dicit mysterium sanctissimæ Trinitatis fuisse ab Adamo cognitum. Et S. Doctor 2. 2. quæst. 2. a. 7. asserit eidem Adamo diuinitus innotuisse mysterium Incarnationis; non quidem vt fuit institutum ad liberandum humanum genus à peccato; sed vt ordinatum erat ad beatificandos homines, seu ipsos ad claram Dei visionem perducendos; quam ipsi propriis viribus nec mereri nec assequi vnquam potuissent. Sunt etiam aliqui Theologi qui probabile esse existimant, Adamum cognouisse bonorum Ange-

lorum meritum & beatitudinem, simulque malorum casum & damnationem; tùm ad eius consolationem, cùm intelligeret nonnullos homines, ex ipso oriundos, in eorum locum asciscendos esse; tùm etiam ad propriam cautelam. Cætera verò quæ neque ex principiis naturalibus sciri possunt, nec ad homines rectè gubernandos in ordine ad finem supernaturalem pertinent, rectè à S. Thoma, suprà, Adamum latuisse dicuntur.

S E C T I O   I I I.

*Qualis fuerit conditio primi hominis
quoad voluntatem & alias
anima potentias.*

D I C E N D U M I. Adamum in creatione gratiam sanctificantem à Deo accepisse; siue eam post creationem à Deo accepit, siue (quod probabilius videtur) in eâ creatus fuerit.

Probatur I. ex Scriptura. Eccli. 7. *Deus fecit hominem rectum*: atqui non potuisset esse rectus sine gratiâ; quia passim in Scripturâ rectitudinis nomine denotatur, gratia & sanctitas. Iob. 1. *Erat vir simplex & rectus*. Psal. 7. *Saluos facit rectos corde*. Item Ephes. 7. *Renouamini spiritu mentis vestra, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate*: quibus verbis significat Apostolus, nos per Christi

Domini merita renouari ad eam iustitiam & sanctitatem, in qua initio conditi sumus.

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 5. vbi anathema dicitur ei, qui non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim iustitiam & sanctitatem, in qua constitutus fuerat, amisisse.

Probatur 3. ex SS. Patribus. Idipsum enim docent S. Basilus hom. 10. in Hexaëmeron. & S. August. lib. 14. de ciuit. cap. 11. & 27.

Dicendum 2. primum hominem simul cum gratiâ sanctificante accepisse reliquas virtutes, & dona Spiritus sancti, quæ ipsius gratiæ infusionem comitantur.

Constat 1. ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. vbi docet nos in baptismo accipere veram & christianam iustitiam & sanctitatem, quam Adamus suâ inobedientiâ sibi & nobis perdidit. Et initio eiusdem capituli dicit, illam iustitiam & sanctitatem consistere in susceptione gratiæ & donorum. Quod si eam iustitiam sibi Adamus perdidit; ergo eam prius habuit.

Constat 2. ex S. Damasc. lib. 2. de fide cap. 12. vbi dicit, quod creauit Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere exornatum.

Dicendum 3. præter supradicta, primum hominem accepisse à Deo aliud insigne donum, cuius beneficio appetitus sensitiuus, tùm concupiscibilis, tùm irascibilis, ita erat parti superiori animæ ac rationi subiectus; vt nunquam, nisi ex illius præscripto & imperio,

moueretur ; nihilque saltem inordinatum, posset præueniendo rationem appetere.

Constat 1. ex Concil. Trid. sess. 5. cap. ultimo, ubi explicans verba Apostoli, Rom. 7. sensualitatem peccatum appellantis, ait, hæc sensualitatem, id est appetitum sentientem, motibus suis inordinatis rationem præuenientem, dici peccatum, quia à peccato est, & ad peccatum inclinatur: quod si à peccato est, ergo ante peccatum non erat.

Constat. 2. ex S. Augustino lib. 2. de peccato originali contra Pelagium cap. 35. ubi dicit in statu innocentie motus sensualitatis futuros fuisse obediētes *imperio tranquillissimæ charitatis.*

Dicendum 4. donum illud perfectæ subiectionis appetitus sensitiui sub imperio rationis fuisse gratuitum, & naturæ hominis minimè debitum; ac proinde supernaturale.

Probatur tūc ex eo quod inter articulos Michaëlis Baij à Pio 5. & Gregorio 13. damnatos hinc erat; *Integritas prima conditionis non fuit indebita humana natura exaltatio, sed debita eius conditio.* Tūc etiam quia ex communi Theologorum consensu, post peccatum omnia naturalia in homine integra remanserunt; quia peccatum, quatenus præcisè peccatum est, nulli perfectioni purè naturali repugnat: Atqui certum est in hominibus prædictam illam subiectionem amplius non reperiri: Ergo hæc ipsi naturalis esse dici non potest.

Porro ad illud donum subiectionis supra explicatum, accedit aliud non minus excellens; dominium scilicet, quod homini super

omnia animalia in statu innocentiae perfectè competeat, vt constat ex cap. 1. Gen. Quamuis autem hoc dominium naturaliter homini conuenire videatur, multò perfectiùs tamen illud diuino munere habuisset, si in statu innocentiae perseuerasset. Tunc enim (vt rectè obseruat Caietanus ad q. 96. a. 1.) non solum subiecta, sed etiam subdita & obtemperantia sibi homo habuisset animalia: nunc autem, etsi naturaliter homini subiecta sint, illi tamen nec subduntur, nec obediunt, vt satis experientiâ constat.

Dicendum est 5. probabilissimum esse iustitiam originalem, in qua primus homo conditus est, non fuisse vnum aliquem simplicem habitum, quo totus homo rectus & perfectus euaderet; sed potiùs fuisse quamdam aptissimam plurimorum habituum supernaturalium complexionem; quorum alij in intellectu, alij in voluntate, alij denique in inferiori animae parte residerent; quibus proinde totus homo secundùm omnes facultates suas perficiebatur in ordine ad finem, ad quem creatus est. Ita Pererius lib. 5. in Gen. num. 88. Saliatus in annal. veteris testam. ad diem 6. creationis num. 78. & plures alij.

Ratio est; quia vnus & simplex habitus non potuisset tam multiplices & varios effectus producere, & tam diuersas facultates regere ac mouere, ac in subiectis adeò differentibus residere.

Dicendum 6. primum parentem non sibi soli iustitiam originalem à Deo accepisse, sed etiam suis posteris; id est illam ab ipso, si

non peccasset, in posteros fuisse transfundendam.

Id ex fide certum est, ut patet ex doctrinâ & definitione Concilij Tridentini sess. 6. cap. 7. asserentis, Adamum per suam inobedientiam sibi & nobis perdidisse iustitiam illam, quam à Deo acceperat. Et sess. 5. can. 2. anathema dicitur ei, qui asseruerit Adæ prævaricationem sibi soli, & non eius propagini nocuisse; & acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam illum sibi soli, & non etiam nobis, perdidisse: hanc autem ille nobis perdere non potuisset, nisi eam in nobis transfundendam accepisset.

SECTIO IV.

An in statu innocentie homo fuisset immortalis.

DVPLEX est immortalitas, ut notat Magister in 2. dist. 19. una, qua quis potest non mori; altera, qua non potest mori. De priore tantum quæstio intelligenda est: certum est enim secundum immortalitatis genus, proprium esse tantum status gloriæ post resurrectionem. Hac distinctione suppositâ

Dicendum est hominem in statu innocentie futurum fuisse immortalem priori modo; hoc est, quod si non peccasset, potuisset non mori.

Hæc veritas, quæ de fide est, constat 1. ex Scripturâ, Sap. 1. *Deus mortem non fecit: &*

cap. 2. *Deus creauit hominem inextinguibilem; inuidiâ autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum.*

Constat 2. ex Conciliis Mileuitano can. 1. & Tridentino sess. 5. vbi hæc veritas tanquam fide certa definita est.

Quæres, quanam ratione fieri potuisset, vt homo in illo statu immortalis extitisset; siquidem corpus eius, vtpote ex quatuor elementis compactum, natuâ suâ fuisset dissolubile?

Respondetur immortalitatem hominis in statu illo causandam fuisse, tum ex prouidentia Dei speciali, qua fuisset ab omni læsione agentium externorum præseruatus; tum etiam ex esu fructuum arboris vitæ, quibus, præter id quod illis cum aliarum arborum fructibus commune erat, nempe alere & nutrire hominem, duplex adhuc inerat vis: vna, reparandi humoris radicalis, illiusque in primigeniam puritatem restituendi: altera caloris natiui corroborandi, ipsiusque vigorem pristinum restaurandi.

Ita S. Thom. quæst. 97. art. 4. cap. 26. & constat præterea ex S. August. lib. 14. de Ciuit. vbi etiam docet hominem in statu innocentia, non solum immortalem futurum fuisse, sed & impassibilem; hoc est, omnis læsionis & immutationis corruptiue expertem. Quod & probat S. Doctor art. 2. ex eo quod, si passibilis fuisset, fuisset etiam corruptibilis, ac proinde mortalis: quod enim pati potest aliquid naturæ suæ contrarium, potest etiam corrumpi.

Observandum est autem 1. ex S. Doctore

citato art. 4. lignum illud vitæ, virtutem habuisse conferendi immortalitatem, non absolute & simpliciter, ita ut qui semel de illo fructu comedisset, mori amplius non potuisset: sed tantum usque ad certum aliquod & determinatum tempus; quo elapso, vel homo ad statum gloriæ translatus fuisset, vel illius esu iterum uti debuisset.

Observandum 2. ex eodem S. Doctore quæst. 102. a. 1. Paradisum illum, in cuius medio dicitur Gen. 3. lignum vitæ plantatum fuisse, & in quem primus homo post creationem à Deo translatus est, esse verum & corporalem locum in partibus Orientis situm, & maximè aëris temperie præditum.

Constat 1. ex cap. 2. Gen. ubi & locus & arbores & flumina Paradisi adeò accurate commemorantur, ut manifestè appareat eà narratione non aliquid mysticè & figuratè significari, ut Philo & Origenes falsò existimarunt; sed historiam veram proponi, ut rectè probat S. Chrys. hom. 13. in Genesim.

Constat 2. ex traditione Ecclesiæ, cuius testis est sexta Synodus generalis actione 13. ubi approbatur epistola Sophronij, quæ actione 11. recitata fuerat; in qua Epistola Origenistæ damnantur ex eo quòd, præter plurimos alios errores, etiam *contra paternam & Apostolicam traditionem, Paradisi plantationem proiecerint.*

Quæres, an adhuc extet ille Paradisus; an verò aquis diluvii, vel aliquo alio modo fuerit destructus?

Respondetur S. Irenæum lib. 5. contra hæres. c. 5. S. Athanasium in Epistolâ de Nicanâ Sy-

302 DE CREATIONE HOMINIS:
nodo cap. 3. & quosdam alios sanctos Patres
existimare Paradisum illum adhuc extare, in
eumque Enoch & Eliam fuisse translatos, ibi-
que etiamnum adhuc viuere. Sunt econtra
quidam alij, qui illum non ampliùs extare
sentiant. Alij denique mediâ viâ inceden-
tes, regionem illam, in qua Paradisus erectus
fuit, adhuc extare quidem arbitrantur; ipsas
tamen loci delicias, arbores, fontes, aliaque
ornamenta, Deo volente, ita exoleuisse, vt
mirum non sit, certa eius aliqua vestigia nus-
quam gentium reperiri.

DE LAPSV HOMINIS.

CAPVT V.

De lapsu hominis, & peccato originali.

SECTION I.

*Quale fuerit primorum parentum
peccatum.*

SUPPONIMVS 1. (sicut docet Sacra Scriptura. Gen. 3.) diuinæ sapientiæ visum fuisse, hominem à se recenter conditum imposito præcepto sibi declarare subiectum : cæteris, enim arboribus Paradisi ad esum concessis, vnus tantum exceptio facta est ; à cuius fructibus , Deo ita iubente , abstinere deberet.

Quod quidem præceptum (vt obseruat S. Chrysost. hom. 14. in Gen.) probandæ obedientiæ conuenientissimum fuit, quippe quod datum est, non de malo aliquo vitando, aut

bono faciendo, quod naturæ lex, aut recta ratio vitandum, aut faciendum diceret; sed quod ex sola iubentis voluntate penderet, ac sola Dei autoritate niteretur.

Supponimus 2. ex eodem cap. 3. Gen. primos parentes, Deo ita permittente, fuisse à dæmone tentatos: *Neque enim*, vt ait S. Aug. lib. 11. de Gen. cap. 4. *magna laus illis fuisset; si propterea benè viuerent, quia nemo malè viuere suaderet.*

Quamuis autem Caietanus & aliqui alij narationem tentationis illius, quæ in illo Genesio loco habetur, esse mysticam & figuratam; nec vllum serpentem exterius interuenisse; sed diabolum, qui sæpe in Scripturis serpentis nomine designatur, per suggestionem merè internam primos parentes impugnasse: illa tamen opinio meritò ab omnibus reiicitur; communisque & receptissima Doctorum sententia est, dæmonem in hac tentatione veri serpentis organo vsum fuisse; eaque omnia, quæ in illo cap. 3. referuntur, non figuratè, sed propriè & litteraliter intelligenda esse; vt de facto intellexerunt S. Aug. lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 27. & 28. S. Chrysost. hom. 16. in Gen. & communiter alij omnes,

His præsuppositis, quæritur, quale fuerit peccatum, quod primi parentes cõmiserunt; cū tentationi dæmonis cõsenserūt, & de fructu vetito comederunt. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. non vnum sed multiplex fuisse illorum peccatum.

Ita S. Doctor opusculo 2. cap. 190. vbi docet quinque modis Euam peccasse. *Primo*

enim, inquit, peccauit peccato superbia, quâ inordinatè excellentiam appetijt. 2. curiositatis, quâ scientiam ultra terminos sibi prefixos concupiuit. 3. gula, quâ suauitate cibi permota est ad edendum. 4. Infidelitatis, per falsam estimationem de Deo, dum credidit verbis diaboli contra Deum loquentis, 5. inobedientia, præceptum Dei transgrediendo. Addi potest & sextum, scandali scilicet; quia fuit in lapidem offensionis, & in petram scandali viro suo, & per ipsum omni generi humano: postquam enim ipsa peccauit, virum quoque suum ad peccandum induxit. Qui quidem præter alia supradicta peccata, quæ ipsi cum vxore communia fuerunt, peccauit insuper (vt notat S. August. suprà cap. 42.) peccato inordinati erga vxorem amoris, eligens potiùs Deo displicere, quàm vxorem contristare.

Dicendum 2. inter illa primorum parentum peccata, primum & præcipuum esse peccatum superbiæ. Ita S. Doctor 2. 2. quæst. 163. art. 1.

Constat 1. ex eo quòd Eccl. 10. dicitur *Initium omnis peccati, superbia.* Et Tob. 4. *In ipsâ enim initium sumpsit hominis perditio.*

Constat 2. ex S. Greg. lib. 4. moral. cap. 9. *Duas, inquit, ad intelligendum se creaturas fecerat Deus, angelicam scilicet & humanâ; utramque verò superbia perculit.* Eaque est communis SS. Patrum sententia, ac præsertim S. Augustini lib. 14. de Ciuit. cap. 13. & 15. S. Fulgentij lib. 2. de Incarnatione & gratia Christi cap. 22. Et S. Bernardi ser. 1. de Aduentu.

Constat 3. ea ratione, qua vtitur S. Doctor suprà : cùm enim in statu innocentie pars inferior anime superiori perfecte subdita esset, prima inordinatio appetitus humani non potuit esse circa bonum aliquod sensibile : vnde sequitur, quòd fuerit circa bonum aliquod spiritale, quod appetiit suprà mensuram sibi ex diuinâ regulâ præstitutam. Et hoc superbiæ proprium est.

Quæres in quo positum fuerit peccatum illud superbiæ primorum parentum ?

Respondetur in eo positum fuisse, quòd vterque illorum inordinate diuinam similitudinem appetiit, idque duobus modis (vt docet S. Thom. sup. art. 2.) Primò quantum ad scientiam boni & mali : vt scilicet per virtutem propriæ naturæ determinaret sibi, quid esset bonum, & quid esset malum ad agendum : vel etiam vt per se ipsum præcognosceret, quid sibi boni vel mali esset euenturum. Secundo quātum ad potestatem operandi : vt scilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem consequendam : vnde S. Augustinus lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 30. dicit quòd *menti mulieris inerat amor propria potestatis, & quadam de se superba presumptio* : & in Enchir. cap. 45. de peccato primi hominis loquens dicit, quòd *per superbiam homo in sua potius esse quàm in Dei potestate dilexit.*

S E C T I O I I.

*An peccatum primi hominis in eius posteros
traducatur.*

CE R T V M est Adamum per suam præuaricationem, non tantum sibi nocuisse, sed etiam posteris suis : (vt expresse definitum habetur in Concilio Tridentino sess. 5. can. 2.) ipsosque proinde simul cum illo per primum eius peccatum amisisse originalem iustitiam eiusque dores omnes; mortemque ac ærumnas varias corporis & animæ incurrisse.

- Sed ex omnibus malis, quæ primi hominis præuaricatio secum inuexit, nullum grauius & acerbius maculâ illâ & fœditate originali, quam in ipso conceptu contrahunt omnes, qui de vitiata illius propagine oriuntur. De qua nunc quæritur, an veram & propriam peccati rationem habeat; seu an posterii Adami propriè dictum peccatum ab ipso contrahunt. Pro cuius resolutione

Dicendum est peccatum primi hominis in eius posteros traduci; illosque in primo conceptionis momento, quo anima corpori organificato infunditur, contrahere ab ipso peccatum originale.

- Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Pelagianorum; qui (vt refert S. Aug. lib. 3. de peccat. meritis ac remissione cap. 6. & lib. de hæresibus hæresi 88.) asserbant pueros nullum ex primo parente peccatum contrahere; mortem & alios eiusmodi defectus fuisse ipsis in prima creatione naturales;

hominesque tales post Adami peccatum nasci, quales ante ipsius peccatum nati fuissent; adeoque peccatum illud Adami humano generi obfuisse, non propagatione, sed exemplo; quatenus imitati sunt eum omnes, qui postea peccauerunt. Huic Pelagianorum errori postea subscripserunt Albigenes, Anabaptistæ, & alii, qui videri possunt apud Bel-larm. tom. 4. lib. 4. cap. 2.

Refellitur hic error, & opposita veritas probatur 1. ex Scriptura. Psal. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*: quæ verba de peccato originali explicat S. Aug. in narratione in ipsum Psalmum. Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, &c. in quo omnes peccauerunt.*

Probatur 2. autoritate Concilij Arausiacani secundi can. 2. & Concilij Trid. sess. 5. can. 2. in quibus definitum est, per primi hominis inobedientiam, non tantum mortem & penas corporis, sed etiam peccatum (quod est mors animæ) in omne genus humanum transisse.

Probatur 3. ex S. Cypr. lib. 3. Epist. 8. ad Fidum; *Infans, inquit, recens natus nil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiqua primâ natiuitate contraxit.* Et S. Ambr. lib. de Apologia David cap. 11. *Antequàm nascamur, inquit, maculamur contagio: antequàm usuram lucis, originis ipsius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur.*

Probatur 4. ex eo quod baptismus ex Christi institutione & præcepto necessarius est.

non solum adultis, sed etiam infantibus; ut è potestate dæmonis eripiantur, & remissionem peccati percipiant; ut patet ex orationibus, quas baptismi Sacramento Ecclesia præmittit. At baptismus non confertur infantibus in remissionem peccatorum actualium, quæ committere non potuerunt, & ob quæ in potestate dæmonis esse, dici non possunt. Ergo baptismus datur illis in remissionem peccati alicuius, quod à primo parente contraxerunt.

Obseruandum 1. peccatum illud originis traduci in posteros ex Adami personâ: unde dicit Apostolus 1. Cor. 15. quod *in Adam omnes moriuntur*: & in Concilio Trident. supra, dicitur Adamum, non sibi soli, sed etiam posteris gratiam perdidisse. Ex quo sequitur, quod, si Eua peccante Adamus non peccasset, eius posterum nullum in origine peccatum contraxissent.

Obseruandum 2. non solum aliquos Adami posteros, sed omnes omnino, qui ab eo viâ ordinariâ propagantur, peccatum originale contrahere, ut manifestè constat ex ante dictis. Quod quamvis verum sit, Doctores tamen ab hac generali regula sanctissimam virginem Dei genitricem Mariam excipiunt: *De qua propter honorem Domini* (ut loquitur S. Aug. lib. de natura & gratia cap. 36.) *nullam prorsus cum de peccatis agitur, oportet habere questionem.* Et quamvis super hac re nihil adhuc ab Ecclesia definitum fuerit, imò Sixtus V. in extrauaganti, *grauè nimis*, de reliquiis & veneratione Sanctorum, prohibuerit, ne quis affirmantem aut negantem

partem hæreticam esse censeat ; ea tamen sententia, quæ asserit sanctissimam illam Virginem ab omni originalis peccati labe fuisse prorsus immunem, adeò vnanimi doctorum Catholicorum zelo propugnatur, vt Paulus V. Pontifex maximus decreto suo prohibuerit, nequis in concionibus, lectionibus, aut quibuscunque actibus publicis contrarium auderet asserere. Quam prohibitionem Gregorius XV. eius successor ad priuata etiam colloquia extendit. Et inter decreta nobilissimæ scholæ Sorbonicæ illud est obseruatum dignum, quo immaculatam sanctissimæ Deiparæ Conceptionem impugnari à suis prohibuit ; imò potius ab illis quacunque data occasione propugnari & stabiliri voluit : & ad illius decreti obseruationem eos iureiurando peculiari obstrinxit. In quo & suam in tuenda Virginis immaculatæ dignitate pietatem ostendit, & omnibus aliis facem prætulit ad id præstandum.

SECTION. III.

Quid sit propriè peccatum originale.

OBSCURA & difficilis est hæc questio ; siquidem (vt rectè dixit S. Aug. lib. 1. de moribus Ecclesiæ cap. 22.) *Nihil est peccato originali ad predicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Et certè antiquorum Patrum vestigiis inhærere melius fuisset, qui (vt refert idem S. Doctor lib. 3. de peccat. meritis & remissione cap. 6.) sum-

pliciter credebant Adami posteros peccatum verè incurrere, & esse naturâ filios iræ, vt loquitur Apostolus; nec vlteriùs, quid esset illud peccatum originale, inquirebant. Verùm, cùm huius temporis hæretici super hac re varia dogmata praua & erronea protulerint, multùm interest in hac quæstione saltem agnoscere, quid à veritate Catholica sit alienum, ac proinde quid repudiandum; vt postea, quid tutò teneri possit, faciliùs innotescat.

Dux sunt igitur præcipuæ hæreticorum huius temporis super hac quæstione sententiæ, quæ breuiter hic à nobis refutandæ sunt.

Prima est Matthiæ Illyrici, qui in variis libellis à se editis asseruit, vel potiùs somniauit, originale peccatum esse substantiam quamdam à dæmone factam, quæ sit ipsius dæmonis viua & essentialis imago, quæ per peccatum primi hominis rationali animæ cuiusque posterorum eius ita impressa sit, vt illam totam substantialiter corruperit, & in imaginem diaboli transformauerit.

Refellitur hic error in primis ex eo quòd peccatum non est substantia, sed potiùs priuatio & defectus, vt supponimus ex tractatu de peccatis. Deinde ex eo quòd dicitur Gen. 1. *Vidit Deus cuncta qua fecerat, & erant valdè bona.* Capite autem 1. S. Ioan. dicitur, *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Cùm igitur omne id, quod aliquam existentiam realem habet, à Deo factum sit; & quidquid à Deo factum est, valdè bonum sit: hinc manifestè sequitur, peccatum, quod est essentialiter malum, non posse

esse aliquid, quod existentiam realem habeat; nec proinde esse substantialem aliquam diaboli imaginem.

Secunda sententia est Lutheri art. 2. de concupiscentia remanente in baptizatis, & Caluini lib. 2. instit. cap. 1. parag. 8. qui asserunt peccatum originale nihil aliud esse, quàm concupiscentiam, seu inordinationem potentiarum inferiorum animæ; quam vocant hæreditariam naturæ nostræ corruptionem seu prauitatem, quæ reos nos facit damnationis.

Refellitur hic error 1. autoritate Scripturæ. Rom. 8. *Nihil ergo damnationis iis, qui sunt in Christo Iesu*; per baptismum scilicet, vt explicat Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. Atqui in baptizatis remanet concupiscentia & inordinatio illa inferioris appetitus, iuxta illud Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis mee*: Et ad Galat. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum*. Ergo, &c. Et in Epist. Canonica S. Iacobi cap. 1. *Concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum*: quem locum explicans S. Aug. lib. 6. cap. 15. aduersus Iulianum, *Profectò, inquit, in his verbis partus à pariente discernitur: pariens, est concupiscentia; partus, peccatum: sed concupiscentia non parit, nisi conceperit; non concipit, nisi illexerit, hoc est ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum*. Ex quibus verbis Apostoli sic explicatis patet, concupiscentiam non esse peccatum, sed causam peccati, vt in tractatu de peccatis fusiùs dicetur.

Refellitur 2. autoritate Concilij Tridentini

tinifell. 5. can. 5. Si quis per Iesu Christi gratiam, qua in baptismo confertur, reatum peccati originalis remitti negat, aut asserit non tollitotum id, quod veram & propriam peccati rationem habet; anathema sit, &c. manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hac sancta Synodus fatetur & sentit. Quae, cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus, non valet; quin imò, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatū appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd verè & propriè peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Refellitur 3. authoritate SS. Patrum. S. Ioannis Chrysost. hom. 13. in Epist. ad Rom. Ipsa, inquit, passiones in se peccatum non sunt, effrenata verò ipsarum immoderantia peccatum operata est. S. Aug. lib. 1. de nuptiis & concupiscentiâ cap. 23. Concupiscentia, inquit, in renatis iam non est peccatum, si ei ad illicita opera non consentitur. Et lib. 6. cont. Iulia. cap. 7. Percipitur in Baptismo perfecta nouitas, & perfecta sanitas ab iis malis nostris, quibus eramus rei; non ab iis, cum quibus conflagrandum est, ne simus rei.

His igitur erroribus refutatis, restat vt breuiter videamus, quid de proposita quaestione sentiendum sit, & quid propriè sit peccatum originale.

Omissis autem variis Theologorum sen-

tentiis; (quas hîc referre nostri instituti non est,) omnium probabilissima esse videtur ea, quæ asserit, peccatum originale formaliter nihil aliud esse, quàm priuationem ipsius iustitiæ originalis, quatenus per illam hominis anima sanctificabatur, & perfectè Deo subiiciebatur; non verò quatenus pars inferior animæ perfectè subdita per ipsam reddebatur superiori, corpusq; à corruptione omni ac læsione eximebatur. Ita S. Tho. 1.2. q. 82.

Ratio est, quia peccatum originale in eo formaliter consistit, quod per Baptismi Sacramentum tollitur. Atqui per illud tollitur priuatio illa iustitiæ originalis superius explicata, cùm per illud gratia infundatur, quæ animam sanctificat, eamque habitualiter perfectè Deo subiicit, tum per se, tum per alios habitus supernaturales, quos secum in illam inuehit; non tollitur autem per Baptismum inordinatio appetitus inferioris, sicut nec subiectio ad mortem, & alia huius vitæ incommoda. Ergo in illâ solâ iustitiæ originalis priuatione superius explicatâ, consistit peccatum originale.

Quæres 1. quomodo hæc priuatio iustitiæ originalis, veram & propriam in Adæ posteris peccati rationem habeat?

Respondetur id prouenire, ex eo quòd inerat illis obligatio ac debitum nascendi cum illâ iustitiâ originali, prout animam sanctificabat, & perfectè Deo subdebat; idque virtute præcepti diuinitus ipsi Adamo impositi, tanquam totius generis humani capiti; quo obligabatur, non tantum sibi iustitiam illam & sanctitatem obedientiâ suâ seruare, sed etiâ

in posteros suos transmittere. Vnde S. Anselmus lib. de conceptu virginali cap. 26. *Hoc peccatum, inquit, quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui, factam per inobedientiam Ada iustitia debita nuditatem, per quam omnes sunt filij ira.*

Quæres 2. vnde constet præceptum illud obedientiæ datum fuisse Adamo, vt principi & capiti totius generis humani, non verò vt priuatæ personæ?

Respondetur id constare ex iis Scripturæ locis, in quibus dicitur omnes Adami posteros in ipsos per eius inobedientiam peccasse, per illamque peccatores fuisse constitutos: vt Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, in quo omnes peccauerunt.* Et rursus ibidem: *Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi.* Neque enim melius explicari potest, quomodo id factum fuerit, quam quia præceptum illud Adamo impositum sit, vt principi & capiti totius humani generis; in cuius sic spectati voluntate omnes omnium eius posterorum voluntas quodammodò continebantur; non secus ac subditorum voluntates in principis voluntate, & motus omnes membrorum voluntarij in ipsa animæ voluntate.

Quæres 3. cur Deus voluerit Adamo, vt capiti totius humani generis, non verò tantum vt priuatæ personæ, illud obedientiæ præceptum imponere; quod tamen præuidebat ab ipso esse infringendum?

Respondetur non esse nostrum id curiosius inuestigare; sed satius esse humiliter agnos-

cere & confiteri, id iustissimo, licet occultissimo Dei iudicio, factum esse; vt ingenuè fatetur S. Augustinus in libris contra Iulianum, & S. Bernard. serm. 1. de Dom. 1. post Epiphaniam. Vnde Apostolus, postquam dixit Rom. 11. *quòd conclusit Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur*: exclamat: *quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius: quis enim cognouit sensum Domini?*

Quæres 4. quomodò fieri possit, vt anima cuiusque hominis peccatum illud originale ab Adamo contrahat; cùm ab illo non oriatur per generationem, sed à Deo immediatè creetur, & corpori infundatur?

Respondetur peccatum illud contrahi, quatenùs anima rationalis à Deo creata vnitur corpori, quod ab Adamo per generationem ordinariam deriuatur; & per hanc vnionem fit pars hominis ab Adamo ortum habentis, debentis primo suæ generationis instanti habere sanctitatem & iustitiam in ea sui parte, quæ illius habendæ capax est; quam cùm non habeat primo illo momento, inuenitur proinde priuatus iustitiâ ac sanctitate debitâ; & ex consequenti inquinatus originali peccato, quod (vt dictum est) in illius iustitiæ ac sanctitatis priuatione formaliter consistit. Quòd si cui hæc solutio plenè non satisfacit in hac quæstione, quæ vel ipsi S. Augustino difficillima semper visa est, audiat ipsum sanctum Doctorem Epist. 29. ad S. Hieron. vbi dicit, *sufficere nobis debere, vt sciamus modum, quo ab originali peccato liberari possimus; etiamsi nesciamus modum,*

SECTION IV.

Quinam sint effectus peccati originalis in hac vita.

CVM (vt suprà dictum est) originale peccatum consistat formaliter in priuatione sanctitatis & gratiæ, quæ per iustitiam originale homini collata fuisset; sequitur, priuationem omnium aliorum donorum, quæ iustitia originalis in se complectebatur, (vt capite præcedenti sectione 3. diximus) esse effectum ipsius peccati originalis. Ex hac priuatione autem secuta est ipsius naturæ humanæ debilitatio, & in deterius commutatio, ac corruptio; de qua loquitur Concilium Arausicum 2. can. 1. & Tridentinum sess. 5. can. 1. vbi dicitur, *Totum Adam per illam prauaricationis offensam secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse.*

Hunc verò peccati effectum plenius explicans S. Thomas 1. 2. qu. 85. art. 1. dicit, per peccatum originale hominem fuisse spoliatum gratuitis, & vulneratum in naturalibus; & art. 3. enumerat quatuor vulnera in animæ potentiis per peccatum originale inflicta; scilicet in intellectu ignorantiam; in voluntate malitiam; in irascibili infirmitatem; & in concupiscibili concupiscentiam, seu habitalem illam inclinationem vel præliuitatem ad bonum sensibile rectæ rationi repugnans, quæ alio nomine communiter fomes peccati dicitur.

Porrò hæc naturæ humanæ per peccatum

originale vulneratio ac corruptio, non ita intelligenda est (vt rectè docet Philippus Gamacheus in 1. 2. quæstione 85. cap. 1. Nicolaus Isambertus ad 1. 2. quæst. 83. disp. 6. art. 1. & alij Doctores communiter) quòd per peccatum originale natura humana in se corrupta sit, aut quòd vlla eius propria & intrinseca perfectio deperierit, vt dicunt hæretici, afferentes liberum arbitrium fuisse in homine extinctum; id est, per peccatum originale sublatam fuisse & destructam voluntatis humanæ indifferentiam ad oppositas, in quâ eius naturalis libertas propriè consistit: Calvinus enim lib. 2. instit. cap. 2. num. 7. ideò tantum negat liberum hominis arbitrium post peccatum, quòd homo post illud liberam non habeat boni vel mali electionem; ac quidquid benè vel malè operatur, illud necessariò, quamvis non coactè, sed sponte operetur; quia in hominibus, æquè ac in Angelis, post peccatum naturalia omnia integra remanserunt, vt ex S. Dionysio cap. 4. de diu. nom. docet. S. Thomas 1. p. quæst. 95. art. 1. & cum eo communiter omnes Theologi. Sed ideò dicitur natura humana per peccatum corrupta: quia per illud priuata est iustitiâ & sanctitate originali, quæ ipsi, tanquàm forma quædam supernaturalis, inerat, quâ perficiebatur in ordine ad Deum. Omnis enim destructio formæ, est quædam subiecti, cui inest & per quâ illud perficitur, corruptio. Dicitur etiam vulnerata ob imperfectiones, quæ priuationem illam iustitiæ originalis consecutæ sunt. Quæ quidem imperfectiones vulnera dicuntur, non quòd homo in puris naturalibus con-

stitutus iis obnoxius non fuisset; sed quia tunc non habuissent rationem pœnæ, nec ex aliquo reatu ortum habuissent; sed ex conditione ipsius naturæ. Quare in puræ naturæ statu dicerentur defectus, in statu verò naturæ lapsæ dicuntur vulnera; quia supposito peccato, iam habent pœnæ ac vindictæ rationem.

Vnde quando S. Augustinus lib. 3. de libero arb. 18. dicit *concupiscentiam non esse naturam hominis instituti, sed pœnam damnati*: sensus eius est, hominem in prima sui institutione, qua creatus est à Deo sanctus & rectus, non habuisse hanc imperfectionem, sed quòd per peccatum illam contraxit; ibi enim non loquitur S. Augustinus de creatione & constitutione hominis in statu puræ naturæ, sed in statu iustitiæ originalis, vt ex eius contextu manifestum est.

Dices, si defectus illi essent homini naturales, sequeretur, malitiam voluntatis esse quoque illi naturalem; quod tamen falsum esse videtur.

Respondetur malitiam duplici modo sumi posse. 1. pro vitioso aliquo habitu siue actu: in qua significatione sumitur à S. Thom. 1. 2. quæst. 78. a. 1. ad 3. & eo sensu non est illa homini naturalis. 2. pro defectu & priuatione bonitatis alicuius, quæ in iustitiâ originali reperiebatur, & per quam volûtas hominis speciali modo ad Deum ordinabatur: & eo sensu malitia illa dici potest homini naturalis; quia scilicet illa bonitas & rectitudo non erat eius naturæ debita, sed ex gratuitâ Dei beneficiâ procedebat, vt præcedenti capite dictum est.

Obſeruandum eſt autem, quòd, licet defe-
ctus illi, qui ab originali peccato cauſantur,
ſint homini naturales; eſſe nihilominùs ve-
rum illos, tùm per actualia peccata, tùm per
vitioſos habitus quæ per peccata illa contra-
hantur, maximè augeri: vnde fit, vt homo
per peccata illa actualia, quæ committit; &
per vitioſos habitus, quos ratione illorum
contrahit, longè maiorem obſcurationem in
intellectu, & malitiam in voluntate; atque
adeò longè acriores ſtimulos concupiſcentiæ,
& maiorem ad illos reprimendos debilitatem
experiatur, quàm alioquin naturaliter habe-
ret, ſi nulla actualia peccata commiſſet, aut
nullos habitus vitioſos contraxiſſet.

Iam quod ſpectat ad corpus, breuiter di-
cendum eſt, dolores omnes & pœnas, nec non
innumera morborum genera, quibus homi-
nes in hac vita ſubiacent, ac denique mortem
ipſam eſſe peccati origina'is effectus.

Hoc manifeſtè conſtat ex Scriptura. Gen.
2. *Quocumque die comederis ex eo, morte mo-
rieris.* Et cap. 3. *Multiplicabo arumnas tuas,
&c. in ſudore vultus tui veſceris pane tuo.*
Et Rom. 6. *ſtipendia peccati mors.* Vnde S.
Auguſtinus de verbis Domini ſer. 21. cap. 1.
*Quis neſcit, quia peccati pœna eſt, neceſſe eſſe
vt moriamur? & quod grauius eſt, quando
neſcimus; pœna certa eſt, hora incerta.*

S E C T I O V.

Quinam sint effectus peccati originalis in futura vita.

QVÆSTIONIS huius præcipua difficultas est de paruulis sine baptismo ex hac vita decedentibus, ac proinde in originali peccato morientibus; an scilicet ratione illius peccati originalis, cum quo solo decedunt, pœna aliqua afficiantur; & quænam illa sit. Pro cuius resolutione,

Dicendum est paruulos, cum originali peccato ex hac vita decedentes, nunquam peruenturos esse ad fruitionem gloriæ cœlestis, sed eâ in æternum esse priuandos.

Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Pelagianorum, qui (vt refert S. Aug. lib. de hæres. cap. 88.) pueris, etiamsi non baptizarentur, æternam & beatam vitam promittebant. Ad quem errorem proximè accedere videtur Hieronymus Sauonarola lib. de triumpho crucis; vbi dicit, infantes in peccato originali morientes, futuros post vltimum iudicium beatos naturali beatitudine; & in quodam velut Paradiso terrestri perpetuò fœliciterque victuros, plenos sapientiâ & virtutibus, Deum toto corde diligentes, imò & Angelorum consortio & reuelationibus sæpè fruantes.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex Scriptura. Rom. 5. vbi dicit, *Vnius delictum esse in omnes homines in condemnationem*; ergo ex illius mente rei sunt damnationis, quicumque illo originali delicto implicantur. Et S. Ioan. 3. dicitur quod,

qui incredulus est filio, non videbit vitam: parvuli autem cum peccato originali decedētes, neque actu neq; habitu credunt in Christum.

Probat^{ur} 2. quia, si verum esset parvulos in peccato originali decedentes fruituros esse beatitudine illa suprà memoratâ, sequeretur illos melioris esse conditionis, quia peccaverunt in Adamo, quàm si in puris naturalibus decessissent: neque enim tanta fœlicitas deberetur infantibus in statu puræ naturæ decedentibus: vnde consequens foret, illos præmium ex peccato Adami esse consecuturos; quod est manifestè contra Scripturam.

Cùm igitur certum sit, infantes cum originali peccato decedentes gloriâ & beatitudine in æternum priuandos esse, ac proinde subituros æternam damnationem, quatenùs in illa priuatione cōsistit; controuersum est inter Theologos, an in isto statu priuationis & dānationis, aliquibus pœnis afficiantur. De qua re tres esse inter illos sentētias refert Bellarm. tom. 4. lib. 6. de amissione Gratiæ c. 1.

Prima est eorum, qui existimant parvulos, propter solum originale peccatum cum quo decesserunt, pœnâ ignis in æternum esse cruciandos. Vbi monet idem Bellarminus, hæreticos nostri temporis, qui sententiis extremis maximè delectantur, hanc ideò libenter sententiam amplecti.

Secunda est eorum, qui parvulos quidem ab ignis cruciatu liberant, sed tamen asserunt eos interno quodam dolore propter amissionem cœlestis beatitudinis affici.

Tertia denique sententia est eorum, qui asserunt parvulos cum solo originali peccato

decedentes, ita ob illud damnari, ac visione Dei & cœlestis gloriæ fruitione priuari, vt tamen nullum inde dolorem, neque internum, neque externum, patiantur.

Hæc tertia sententia, vt aliis duabus mitior, sic etiam probabilior videtur maximè propter authoritatem S. Gregorij Nazianz. orat. de Baptismo vbi loquens de paruulis sine Baptismo decedentibus, *Existimo, inquit, illos neque gloriâ donandos, neque pœnâ mulcandos esse; vt qui baptismi quidem characterem non habeant, sed improbitate quæque non laborent; verùm & ipsi damnum potius passi fuerint, quàm iniuriam fecerint.*

Huic sancto Patri subscribunt S. Thomas qu. 5. de malo art. 1. 2. & 3. Et S. Bonau. in 3. sent. dist. 33. quibus in locis varias afferunt rationes, ob quas rectè dici potest, paruulos illos dolorem nullum ex amissione beatitudinis percepturos. Quia scilicet ignorabunt omninò se illam amisisse; cùm id scire nisi per fidem non possint; fidem autem nunquam habuerint, nec in illo statu habituri sint. Vel quia, quamuis agnoscant se illam beatitudinem amisisse, tamen agnoscent etiam simul se aliorum damnatorum pœnas euasisse; quæ posterior cognitio tale gaudium in illis causabit, vt dolorem omnem, quem ex prioribus concipere possent, auferat; & sic in quodam statu medio inter gaudium & dolorem ipsos perpetuò detineat. Vel denique quia, quamuis videant se à gloriâ exclusos, simul etiam intelligent, nullam se vnquam proportionem ad illam habuisse; cùm nec vsum liberi arbitrij, nec vllum gratiæ supernaturalis auxiliũ

vnquam habuerint: vnde fiet, vt nulla inde tristitia efficiantur; sicut non tristantur infirmæ conditionis homines, quòd ad regnum aliquod vel imperiũ non peruenerint; quamuis se regiã aut imperatoriã dignitate carere videant, nec ad illam vnquam se peruenturos sperarent.

Obiicies S. Augustinum ser. 14. de verbis Apostoli, & S. Fulgentium de fide ad Pettum cap. 26. dicere, paruulos non baptizatos in ignem æternum ituros.

Respondetur ignis æterni nomine duo posse intelligi. 1. locum inferni, in quo est ignis æternus. 2. pœnam sensibilem, quæ ab illo igne infligitur. Et iuxta priorem sensum Patres illos intelligendos esse; ita vt velint solũ paruulos illos ad aliquam inferni partem descensuros, ibique perpetuò moraturos, vt & communiter Doctores docent: vbi tamen summâ animi & corporis pace & quiete perfruentur, nec non aliquo moderato lumine; ita vt semper verum sit nullam illos pœnam sensibilem externam aut internam subituros esse.

TRACTATUS V.

DE

GENERIS HUMANI

REPARATIONE PER DIVINI

VERBI INCARNATIONEM.

OST considerationem lapsus primi hominis, ac ruinæ totius generis humani, videntum est nunc, qua ratione Deus, qui diues est in misericordiâ (ut ait Apostolus Ephes. 2.) propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis; conuiuificauit nos in Christo, &c. ut ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ. Cum igitur præcipuus huius mysterij fructus ad nos ex eius cognitione & fide deriuetur; atque, ut ipse hominum saluator Christus Dominus Patrem suum cælestem alloquens, dixit, S. Iean. 17. *Hæc sit vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum: cæde causâ in hoc tractatu præcipuas veritates,*

ad illius mysterij fidem pertinentes, peculiari studio collegimus; ut, qui voluerint, præ oculis habere possint, non tantum quid de illo tanquam certum credere, quidue tanquam erroneum abiicere debeant; sed etiam quibus terminis & loquendi modis Sapientiam illam in mysterio absconditam aliis reuelare, & explicare aptè & conuenienter possint.

CAPUT I.

De veritate mysterij Incarnationis.

SECTIO I.

Quid nomine Incarnationis Verbi diuini intelligendum sit.

PER Incarnationem diuini Verbi nihil aliud intelligunt sancti Patres & Doctores (ut ex infrà dicendis constabit) quam duplicis in Christo naturæ, diuinæ scilicet ac humanæ coniunctionem; vel (ut breuius loquamur) verbi diuini cum carne humanæ vnionem; ita ut in illâ duarum naturarum vnione, diuina quidem natura per propriam hypostasim ipsius Verbi diuini subsistat, humana verò natura non per propriam (ut fit in aliis hominibus) sed per alienam, nempe diuinam, terminetur. Vnde vnio hæc appellatur hypostatica, seu personæ

lis; eo quòd duæ admodum dispares naturæ, diuina scilicet & humana, in vna eademque hypostasi seu personâ diuinâ vniantur & subsistant, non confusione aliquâ vtriusque naturæ, neque conuersione vnius in alteram, sed (vt loquitur S. Athanasius in symbolo) assumptione humanitatis in Deum.

Quarè in isto Incarnationis vocabulo, per nomen carnis, non ea sola humanæ naturæ pars significatur, quæ vocatur corpus; sed ipsa tota natura humana, ex carne seu corpore organico & animâ rationali constans: quâ in significatione frequenter in sacris Scripturis sumptum reperitur, Gen. 6. *Omnis caro corruperat viam suam.* S. Luc. 3. *videbit omnis caro salutare Dei.*

Quamuis autem mysterium istud variis nominibus & vocabulis apud SS. Patres expressum reperiatur, & aliquando dicatur, *Diuini verbi corporatio*, vt à S. Hilario in prologo super Psalmos: aliquando *contemperatio diuinitatis cum humanitate*, vt à S. Gregor. Niss. orat. catechet. cap. 11. aliquando *inhumanatio, œconomia*, &c. vt à S. Damasc. lib. 1. de fide cap. 13. & aliis. Vfus tamen communiter inualuit, vt Incarnationis vocabulum, tanquam omnium aptissimum ad illud significandum, cæteris omnibus præferretur; vnde antiquissimi Ecclesiæ Patres illo vsi sunt, vt S. Cypr. lib. 2. contra Iudæos, S. Ambr. in cap. 2. S. Lucæ. S. Hieron. in cap. 1. S. Marci. S. Aug. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 24. & plures alij. Qui videntur illud desumpsisse ex eo loquendi modo, quo S. Ioannes cap. 1. mysterium istud expressit, dicens; *Et verbum*

caro factum est. Et certè vocabulum istud Incarnationis omnium optimè ineffabi'em Dei erga nos charitatem exprimere videtur, qui propter nos viles & abiectos homunciones, eò vsque maiestatem suam demittere dignatus est, vt (sicut dicit Apostolus Hebr. 1.) carni communicauerit & sanguini; illudque nobiscum commune habere voluerit, quod cum vilissimis & abiectissimis animalculis nobis commune est.

SECTION II.

Quomodo huius mysterij veritas contra Ethnicos probari possit.

CVM (vt Apostolorum princeps edixit ep. 1. cap. 3.) debeamus semper esse *parati ad satisfactionem omni poscensi nos rationem, de ea, qua in nobis est, spe;* possintque varix occurrere oecasiones, in quibus necessitas aliqua, vel saltem vtilitas audientium, id à nobis exigere videatur: idcirco, quod alij fusiùs, nos hìc breuiter, & quantum compendij ratio ferre potest, exequemur; ostendemusque, quibus argumentis contra ipsos Ethnicos & Paganos hoc dominicæ Incarnationis mysterium demonstrari possit. Ad illius autem veritatem demonstrandam duo præsertim hìc nobis probanda sunt. 1. quòd vnio illa naturæ diuinæ cum humana sit possibilis. 2. quòd reipsa in persona Christi facta sit.

Quod ad primum spectat; hoc argumento vti possumus: Illud rectè ratione naturali &

prudenter arbitrio possibile meritò iudicatur, quod nullis argumentis contrariis potest sufficienter refelli, nec absurdum aut impossibile demonstrari. Atqui Incarnatio Verbi diuini est eiusmodi. Ergo meritò possibilis æstimari debet. Maior propositio huius argumenti constat, ex eo quòd natura ipsa docet, viros prudentes nihil debere siue recta ratione affirmare aut negare; ergo nec aliquid impossibile asserere, quando argumenta contraria probabiliter solui possunt. Minoris verò propositionis veritas constabit ex solutione argumentorum quæ in contrarium afferri possunt: quorum præcipua sunt hæc quæ sequuntur.

Primum est, indignum videri Deo vt dicatur passus, crucifixus, mortuus, &c.

Respondetur in Christo Domino duas fuisse naturas, diuinam & humanam: & diuinam quidem omnis interitus & mutationis expertem semper fuisse: non esse autem indignum Deo, imò eius charitate & misericordiâ infinitâ dignissimum, vt secundum naturam humanam, quam assumpsit, pati & mori voluerit iis de causis, quibus passum & mortuum esse credimus.

Secundum est, Deum non posse naturam humanam assumere, quin mutetur; hoc enim posito, aliter se haberet quàm antea; nempe esset verus homo, cum antea non fuisset.

Respondetur mutationem illam totam se tenere ex parte naturæ assumptæ, non verò personæ assumentis, quæ in isto naturæ humanæ accessu nullo modo immutatur; cum

natura humana, neque ut aliquid essentialis, neque ut aliquid accidentale, diuinæ illi personæ accesserit, nihilque reale in ipsam agere aut influere possit. Confirmatur hæc responsio, ex eo quod Deus per Incarnationem non acquirit aut amittit ullam perfectionem sibi intrinsecam: quamvis enim fiat homo, humanitas tamen non fit intrinseca eius diuinitati, sed solum illi vnitur sine ullâ intrinsecâ ipsius Dei mutatione. Vnde, quamvis, ex eo quod dicitur Deum factum esse hominem, rectè colligatur mutationem aliquam esse factam; non tamen necesse est factam esse in Deo; sed sufficit, quod facta sit in humanitate.

Tertium est, ea, quæ inter se nullam habent proportionem, non posse inuicem vniri, ita ut ex eis fiat vnica substantia: inter Deum verò & naturam creatam, cum infinitè inter se distent, nullam posse proportionem reperiri.

Respondetur duplicem esse proportionem: vnâ geometricam, per quam dicimus rem aliquam esse alterâ duplò quadruplò vel centuplò maiorem vel minorem: aliam verò, quæ dicitur habitudinis seu ordinis alicuius inter vnum aut alterum, qualis est inter potentiam & obiectum, inter causam & effectum. Quamvis autem inter Deum & naturam creatam nulla geometrica proportio sit aut esse possit, est tamen proportio habitudinis. Nam persona diuina & natura humana sunt per se tales; ut hæc ab illâ possit assumi, & tanquam à termino & ultimo suo complemento pendere; & hanc illa possit sustentare ac terminare.

Quartum est, Christum Deum & hominem fore tantum per accidens, & non per se: illud enim dicitur à Philosophis ens per accidens, quod sit ex duobus entibus completis & actu existentibus. Atqui natura diuina & humana in Christo, sunt duo entia existentia & completa.

Respondetur verum esse ex duobus entibus in actu, quorum vtrumlibet sit in suo genere perfectè completum & terminatum, non posse fieri vnum per se. At verò natura humana singularis, qua ratione est assumpta à Verbo, non est propriè ens in actu completo: siquidem est in potentiâ ad personalitatem, tanquam ad terminum substantialem. Quare ex illa & personalitate Verbi constare potest vnum ens per se, id est, vna substantia vltimò completa, seu persona.

Iam quod spectat ad secundum; variis argumentis probari potest, peractum esse Incarnationis mysterium; ac illa, quæ de Christo Domino credenda proponuntur, esse fide dignissima. Aliquot hîc magis popularia proponemus.

Primum sumi potest ex Christi miraculis, quorum testis est orbis vniuersus: quæque extant, non solum in Euangelis, quibus fidem non adhibent Ethnici, sed etiam in propriis ipsorum historiis, cuiusmodi fuit silentium falsorum deorum oraculis Christo adueniente impositum, cuius mentio fit apud Plutarchum & alios: Item eclipsis illa stupenda, quæ præter omnem naturæ ordinem in morte Christi accidit, cuius meminit Plegon chronologus Ethnicus, Adriani imperatoris liber:

tus, lib. 13. de temporibus, vt refert Origenes lib. 2. cont. Celsum: & Eusebius in Chronico, illiusque etiam in archiuis Romanorum factam fuisse mentionem asserit Tertullianus in apolog. aduersus Gentes. Iisdem miraculis addi possunt prodigia, quæ nostro etiam tempore fiunt ad inuocationem nominis Christi variis in locis circa ægrotos & debiles, præsertimque circa energumenos. Quæ omnia, cum ipsius naturæ vires longè superent, à solo Deo fieri potuisse manifestum est: Atqui Deus non potest falsum approbare. Cum igitur hæc miracula ad testandam Christi diuinitatem, eorumque omnium, quæ de illo credimus, veritatem facta sint; sequitur illa omnia esse verissima, ac fide dignissima.

Secundum argumentum duci potest ex modo, quo totius mundi ad Christi fidem conuersio facta est. Hæc enim non est facta vi aut armis, nec per sapientes aut potentes sæculi, sed per duodecim piscatores, Philosophiæ ac litterarum humaniorum imperitos; idque non blanditiis aut honoribus propositis, imò potiùs suppliciis & carceribus; quin etiam suadendo relinquere amicos, parentes, consanguineos, calcare voluptates, colere humilitatem, castitatem, paupertatem, pati illatas iniurias, inimicis benefacere, peccata omnia deuitare, sicut & Plinius author Ethnicus testatur lib. 10. Epist. 97. ad Traianum Imperatorem. Hoc enim re vera omnem industriam humanam prorsùs exuperat, soliusque diuinæ potentia proprium est talibus mediis, tam arduis, imò tam contrariis & pa-

radoxis, non vnam solùm ciuitatem aut gentem, sed totum mundum ad Christi fidem adduxisse; nec solos pauperes, sed etiam diuites, Reges, Imperatores; nec solos idiotas, sed philosophos & sapientes; idque tam breui tempore; neque tantùm ad fidem Christi adduxisse, sed etiam ad martyrium pro ipso perferendum animasse.

Tertium argumentum duci potest ex iis, quæ à Christo prædicta sunt & prænunciata, vt Hierosolymitanæ vrbs vastatio, templi destructio, Iudæorum dispersio & captiuitas, ac innumeræ calamitates, quibus à Christi morte attriti sunt; Euangelij per vniuersum orbem prædicatio, Ecclesiæ catholicæ contra omnes tyrannorum persecutiones, & hæreticorum machinationes victoria & triumphus, & alia multa similia, quæ partim adimpleta esse cognoscimus, partim etiamnum adhuc hoc tempore adimpleri cernimus. Quæ omnia tam clarè & distinctè prænunciata, tam certò & manifestè adimpleta, non ab alio quàm ab ipso Deo præsciri & prænunciari potuerunt.

Quartum denique argumentum desumi potest tum ex infinito propè martyrum numero omnis ætatis, sexus, conditionis, inter quos plurimi sapientiâ & ingenij præstantiâ fuerunt celeberrimi, vt eorum scripta testantur; qui tamen omnes pro fidei Christi confessione mortem constantissimè subierunt. Tum etiam ex puritate & sanctitate doctrinæ ipsius Christi, quæ vel ex se sola videtur sufficere ad conuincendos, imò & persuadendos animos, illius authorem alium non posse, quàm

Deum omnis sanctitatis fontem; ac præinde vera esse omnia, quæ in eius doctrinâ continentur.

SECTIO III.

Quomodo eiusdem mysterij veritas probari possit contra Iudæos.

CVM Iudæi veteris testamenti Scripturas admittant, ex ipsarum autoritate contra illos huius mysterij veritas probanda est. Quod ut distinctius ac melius fiat, duo præsertim hîc à nobis demonstranda sunt. Primum est, Messiam in lege promissum, non esse purum hominem, sed verum & naturalem Dei Filium, atque adeò verum Deum. Secundum est, Messiam illum iam venisse, & opus humanæ redemptionis peregisse.

Quod spectat ad primum, ex innumeris propè Scripturæ testimoniis: quibus diuinitas Messiae, seu Christi in lege promissi, probari potest. Duo tantùm hic seligemus.

Primum desumitur ex his Psalmi 109. verbis quibus ipsemet Christus ad id probandum usus est: *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis.* Etenim Dominus ille, cui dicitur, *sede à dextris*, est ipse Messias in lege promissus, ut sentiunt & explicant ipsimet Rabbini Iudæorum, quos refert & citat Galatinus lib. 3. de arcanis cap. 5. & lib. 8. cap. 24. Atqui idem ille Dominus est etiam verus Deus: aliàs nec deberet, nec posset sedere ad dexteram Dei, quod est æquali-

tatis cum ipso symbolum: nec etiam dici posset *ex utero* id est, ex substantia Dei (*ante luciferum*) id est, ab æterno genitus; quod nulli puro homini convenire potest.

Secundum testimonium petitur ex his verbis Isay. cap. 9. *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius Deus fortis, &c.* quibus verbis (quæ de Messia intelligunt ipsi Iudæi, vt notat idem Galatinus lib. 3. de arcanis cap. 18. & 19.) eius divinitas manifestissimè declaratur.

Quod ad secundum attinet, ex plurimis scripturæ testimoniis, quibus Messiam in lege promissum iam venisse probari potest, duo tantum proferemus, quæ ipsi Iudæorum Rabbini de Messia interpretantur, vt videre est apud eundem Galatinum lib. 4. cap. 4. & sequentibus.

Primum desumitur ex Gen. cap. 49. vbi hæc verba, ab ipso Patriarcha Iacob morti proximo, proferuntur; *Non auferetur Sceptrum de Iudâ, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium.* Hoc est, non deerunt reges, duces, legislatores de tribu Iudâ, donec veniat Christus. Atqui iam pridem videmus nullos amplius reges, nullos duces, nullos legislatores de tribu Iuda, imò nec de ullâ aliâ tribu inter Iudæos, sed omnes penitus defecisse, idque ab annis mille sexcentis & amplius, quibus Iudæi per orbem vagantur, & aliarum gentium quasi perpetuæ seruituti mancipati sunt. Constat prætereà (quod etiam maximè obseruandum est) Christum Dominum natum esse circa illud tempus, quo regia potestas à

Iudæis ablata est, quo Herodes alienigena Iudaici regni Sceptrum inuasit.

Secundum testimonium ex Danielis cap. 9. petitur, vbi Angelus Gabriel prædicit Christum post septuaginta hebdomadas esse venturum, & à Iudæis occidendum, & exinde ciuitatem Hierusalem euertendam, & populum Iudæorum dissipandum, & vastitatem eius ac desolationem duraturam vsque in sæculi finem: quæ omnia completa esse manifestum est. Hebdomades enim illæ intelliguntur, non dierum, sed annorum; quod apud Iudæos consuetum fuisse ex Leuit. cap. 25. colligitur. Illas autem fuisse completas eo tempore quo Christus occisus est, fusè probant scripturæ interpretes super illum Danielis locum. Vastitatem autem ciuitatis, & templi, & Iudæorum dissipationem ab illo tempore per tot sæcula durasse satis compertum est.

SECTION IV.

Quomodo eadem veritas possit contra hæreticos propugnari.

INTER plurimas hæreses, quæ Incarnationis Dominicæ veritatem impugnarunt, duæ præcipuæ extiterunt, ad quas reliquæ omnes aliquomodo possunt reuocari; ac proinde in quarum refutatione cæterarum falsitas facile poterit agnosci.

Prima fuit Eutychetis, qui assererat post Incarnationem Verbi diuini, vnā tantum in Christo remansisse naturam, eamque factam esse

esse ex diuinitate & carne per conuersionem ipsius diuinitatis in carnem. Asserebat præterea diuinitatem Verbi eo modo dici posse ac re vera fuisse passam, mortuam, ac sepultam. Hunc hæreticum ita sensisse colligitur ex variis epistolis S. Leonis Pape, præsertim verò ex epist. 9. 10. 52. & 97. item ex Euagrio lib. 2. hist. cap. 18.

Catholica fides duas veritates huic hæresi oppositas proficitur. Prima est, in Christo post Incarnationem duas integras, veras, & perfectas naturas remansisse, diuinam scilicet & humanam, quæ sine vlla confusione aut permixtione in personâ Verbi subsistant. Secunda est, diuinam Christi naturam neque passam neque mortuam fuisse, aut dici posse; sed impassibilem & immutabilem semper remansisse.

Hæ veritates Catholicæ probantur, & simul errores oppositi refelluntur 1. ex Scriptura, in qua duæ in Christo naturæ manifestè distinguuntur pluribus in locis, præsertim cap. 2. Epistolæ ad Philipp. vbi Apostolus distinctè declarat, *Christum Iesum, cum in forma Dei esset, formam serui acceperisse*: quæ verba explicans S. Vigilius Papa lib. 2. contra Eutychetem, *mirum est, inquit, cur timeant quidam dicere duas (Christi) naturas, cum Paulus dicat duas formas*. Deinde euidenter dicitur Christum, non secundum naturam diuinam, sed secundum humanam passum esse in Epist. S. Petri cap. 2. *Christus peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum*: & cap. 4. *Christo igitur passo in carne*:

Probantur 2. ex Concilio Calcedonenſi ge-

nerali, quod fuit celebratum contra Euty-
chetem; in cuius actione 1. anathema profer-
tur in ipsum Eutychetem dicentem, in Chri-
sto esse vnâ naturam, ex diuinâ & humanâ
factam. Et actione 5. profitentur Patres Con-
cilij se credere *Christum Dominum, eundem
perfectum in Deitate, eundem perfectum
in humanitate; Deum verè, & hominem ve-
rè, &c.*

Probantur 3. ex S. Iustino martyre in expo-
sitione fidei, *Filius Dei*, inquit, *cùm vnus
sit, due in eo nature sunt; altera, qua diui-
na est, edit miracula: altera, qua humana
est, humilia excipit: quâ enim ex parte Deus
est, res admirandas operatur; quâ verò, ex
Virgine est homo, crucem, passionem, & consi-
milia voluntate suâ naturaliter perfert.* Et
ex S. Leone Papa ser. 17. de passione Domini
cap. 1. *Manente*, inquit, *in suâ proprietate
utrâque substantiâ, nec Deus reliquit sui
corporis passionem, nec Deum fecit caro passi-
bilem; quia diuinitas, qua erat in dolente, non
erat in dolore.*

Altera hæresis fuit Nestorij qui (vt refert
Euagrius lib. 1. hist. cap. 2. & sequent.) as-
serbat, beatam Virginem purum hominem
peperisse, qui, non solum naturam, sed &
personam humanam haberet; proindeque il-
lam Dei genitricem dici non debere. Adde-
bat autem personam diuinam Verbi vnitam
postea fuisse filio Mariæ, non quidem sub-
stantialiter, communicando hypostasim; sed
accidentaliter, in quantum scilicet Verbum
diuinum illi nomen ac dignitatem suam im-
pertiuisset, vt nimirum Deus ac Dei Filius dice-

retur, & ab omniibus adoraretur. Sicque dicebat in Christo, non solum duas naturas, sed etiam duas personas, eo quo explicauimus modo, inter se vnitas.

Catholica veritas huic hæresi opposita docet, vnam esse tantum in Christo personam, eamque diuinam: proindeque Christum Dominum, qui secundum carnem de Virgine natus est, esse verum Deum, ac verum hominem; sanctissimamque Virginem verè ac propriè Dei matrem esse, ac dici debere.

Hæc veritas sic explicata probatur, & oppositus error simul refellitur 1. ex Scriptura. S. Luc. 1. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* S. Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei viui.* S. Ioan. 20. *Hæc scriptæ sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei.*

Probatur 2. ex Concilio Ephesino in quo hæresis illa damnata est, ipseque Nestorius depositus, ac in exilium missus, vbi miserè interiit, linguâ eius, qua in Christum Dominum, eiusque sanctissimam Matrem tam impiè blasphemauerat, à vermibus penitè corrodâ, vt refert Euagrius loco suprâ citato. Item ex Concilio Constantinop. 2. can. 5. *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas substantias, seu duas personas, anathema sit.* Et Can. 6. *Si quis abusivè Dei genitricem esse dicit gloriosam semper Virginem Mariam, anathema sit.*

Probatur 3. ex S. Leone Papa Epist. 97. ad Leonem Augustum, vbi sic loquitur: *Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam Vir-*

340 DE INCARNATIONE.

ginem Mariam, non Dei, sed hominis tantummodò credit genitricem; ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis. Et S. Gregorio Papa lib. 18. mor. cap. 27. Quamuis, inquit, ipse Christus aliud ex patre, & aliud ex matre; non tamen alius ex patre, & alius ex matre: sed ipse est eternus ex patre, ipse temporalis ex matre; ipse qui fecit, ipse qui factus est; ipse author operis, ipse opus authoris; manens unus ex utraque, & in utraque natura; nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus.

Optimè denique Vincentius Lirinensis lib. aduersus hæreses cap. 19. In Deo, inquit, una substantia, sed tres persona; in Christo dua substantia, sed una persona: in Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud; in Salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius.

 S E C T I O V.

*An conueniens fuerit Incarnationis
mysterium.*

PR O P O S I T A quæstio triplici modo potest intelligi. 1. an conueniens fuerit personam diuinam aliquam incarnari. 2. an secundam potiùs quàm alteram. 3. an tali tempore, & non citiùs, nec tardiùs. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. conuenientissimum fuisse ut aliqua diuina persona incarnaretur; seu na-

turam humanam hypostaticè sibi vniret. Ita S. Thom. 3. p. q. 1. a. 1.

Ratio, qua id probat, hæc est. Vnicuique rei conueniens est illud, quod sibi competit secundùm propriæ naturæ rationem. Atqui natura Dei est ipsamet essentia bonitatis, ex S. Dionysio cap. 1. de diu. nom. vnde quidquid pertinet ad rationem boni, conueniens est Deo: ad rationem autem boni pertinet, vt se aliis communicet, ex eodem S. Dionysio cap. 4. quare ad rationem summi boni pertinet, quòd modo summo se communicet; & id maximè fit per vnionem hypostaticam, per quam Deus summo & præstantissimo, quo fieri potest, modo se creaturæ humanæ communicat; quæ per illam communicationem ad tantum dignitatis & excellentiæ gradum euecta est, vt (teste S. Augustino lib. de prædest. sanctor. c. 15. *quo altius ascenderet, non haberet.*)

Dicendum 2. conuenientissimum fuisse, vt persona Filij potiùs quàm Patris aut Spiritus sancti naturam humanam assumeret. Ita S. Thom. q. 3. a. 8.

Cuius rei, licet præcipua & summa ratio sit, quòd ita diuinæ sapientiæ visum fuerit, præter illam tamen quædam aliæ à SS. Patribus afferuntur: vnâ aut alteram hîc delibare nobis sufficiet.

Prima igitur ea est, quam profert S. Basil. hom. de principio Euangelij S. Ioan. & S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 11. quia scilicet maximè decuit, vt illa persona iungeretur naturæ humanæ, per quam homines, qui in tenebris erroris ac ignorantiae per peccatū

iacebant, peculiari quadam ratione illuminarentur ac instruerentur: ea vero persona est Verbum diuinum, iuxta illud Sap. 1. *Fons sapientia Verbum Dei in excelsis*: ita enim à Patre cœlesti sumus per Verbum suum edocti, vt ait S. Thom. sup. sicut discipulus docetur verbo magistri.

Aliam rationem affert S. Athan. lib. de Incarnat. quia scilicet scopus Incarnationis fuit instauratio diuinæ imaginis, quæ per peccatum fuerat in nobis velut oblitterata: vnde maximè decuit, vt naturæ nostræ ille vniretur, qui (vt ait Apostolus Coloss. 2. & Hebr. 1.) est *Imago Dei inuisibilis, splendor Patris, & figura substantia eius*: vt sic imago illa in nobis, quasi impressione sigilli diuini, repararetur; vt loquitur S. Clemens Alexandr. in orat. exhortatoriâ ad Gentes.

Dicendum 3. conuenientissimum fuisse, vt hoc mysterium non statim ab initio mundi conditi, nec omninò sub finem, sed in medio quasi tempore perageretur.

Non quidem statim ab initio; vt homines diuturnioribus malis cōflictati meliùs agnoscerent naturæ suæ infirmitatem, maiorique affectu diuinæ gratiæ optarent ac quærerent auxilium, & ob diuturnam expectationem pluris æstimarent diuinæ misericordiæ beneficium. Neque etiam conueniens fuit differri vsque ad mundi finem; ne Dei cognitio prorsùs in hominibus extingueretur, neve generis humani strages ac ruinæ nimium augerentur. Vnde consequens est conuenientissimum fuisse tempus illud, quod ad exequendum istud mysterium Deus delegit.

S E C T I O VI.

*An Incarnationis mysterium fuit
necessarium.*

CERTVM est in primis , Verbi diuini Incarnationem non fuisse absolutè necessariam, sed prorsùs liberam respectu Dei. Cùm ipsa etiam mundi creatio, & quælibet alia operatio ad extrà, Deo sit omninò libera.

Certum est deinde, neque etiam supposito lapsu generis humani, fuisse absolutè & simpliciter necessarium ad illius reparationem Filium Dei incarnari.

Hoc constat ex eo quòd Scriptura variis in locis, generis humani reparationem eo modo, quo facta est, tribuit charitati ac misericordiæ diuinæ. Ad Tit. 3. *Secundùm misericordiam suam saluos nos fecit.* S. Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Beneficium autem ex charitate & misericordia collatum, supponit in benefactore conferendi libertatem.

Prætereà SS. Patres docent, potuisse Deum multis aliis modis humanum genus liberare. *Poterat* (inquit S. Athan. ser. 3. cont. Arrianos) *sine ullo aduentu Christi solummodò loqui Deus, & soluere maledictionem.* Et S. Aug. lib. 13. de Trinit. c. 10. dicit, *Non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta aqualiter subiacent; sed sananda nostræ miseria conuenientiore alium modum non fuisse.*

Quæstio igitur proposita intelligenda est ex hypothesi, quòd Deus non aliter genus humanum reparare voluerit, nisi per condignam pro peccato exhibitam sibi satisfactionem; an scilicet, eâ suppositione factâ, necessarium fuerit personam diuinam incarnari, vt condignam illam satisfactionem pro peccatis nostris exolveret: an verò aliquis purus homo, qui non esset Deo hypostaticè vnitus, id efficere potuerit. Pro cuius resolutione

Dicendum est ad reparationem generis humani, per condignam & æquiualentem pro peccatis hominum satisfactionem, absolutè ac simpliciter necessarium fuisse, personam diuinam incarnari.

Huius assertionis veritas ex duobus principiis pendet, quæ hîc à nobis probanda sunt.

Primum est, nullum purum hominem, quibuscumque gratiæ donis ornatum, potuisse condignam & æquiualentem satisfactionem Deo pro peccatis aliorum hominû exhibere.

Secundum est, Christum Dominum, Deum & hominem id perficere potuisse, & re ipsa perfecisse.

Quòd purus homo id non potuerit, probatur i. ex his verbis Psalmi 48. *Frater non redimit, redimet homo, non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis anima sua*: quæ verba explicans S. Basilius in hunc locum, sic ait: *Ne igitur fratrem quære in redemptionem, sed eum, qui excedit naturam tuam: neque hominem nudum, sed hominem Deum Iesum Christum, qui solus placationem Deo dare potest pro omnibus nobis.*

Probatur 2. ex S. Leone Papa ser. 1. de Natiuit. vbi loquens de Christo, *Nisi*, inquit, *esset Deus, non afferret remedium: nisi esset homo, non praberet exemplum.* Et S. Aug. in Enchir. cap. 108. *Neque*, inquit, *per ipsum liberaremur mediatorem Christum, nisi esset Deus.* Et S. Fulgent. lib. de Incarn. cap. 4. *Nullatenus*, inquit, *humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi unione Verbi Dei.*

Probatur 3. ea ratione qua vtitur S. Anselmus lib. 1. cur Deus homo cap. 21. Et S. Th. q. 1. a. 2. ad 2. quia scilicet in omni peccato mortali reperitur semper offensa & iniuria obiectiue infinita, quatenus est contra infinitam Dei bonitatem & excellentiam. At verò omnis satisfactio puri hominis non potest esse nisi finita, quamuis ex gratiâ Dei procedat; quælibet enim gratia creaturæ collata, semper est finita, ipsiq; solum confert dignitatem finitam. Inde sequitur, ex illa nullam actionem procedere posse, quæ illatæ iniuriæ & offensæ commissæ sit æqualis, ac sufficiat ad perfectam & æquiualentem satisfactionem.

Confirmatur ex eo quòd grauitas peccati desumitur ex dignitate & excellentiâ illius qui offenditur, quantitas verò & magnitudo satisfactionis ex dignitate personæ quæ satisfacit. At in omni peccato mortali is, qui offenditur, semper est infinitus, nempe Deus; in satisfactione autem puri hominis is, qui satisfacit, semper est finitus. Ergo impossibile est in eius satisfactione, quantumuis magnâ, posse reperiri æqualitatem cum offensa in Deum commissâ.

Quòd Christus Dominus, Deus & homo, potuerit de condigno & æquiualeuter pro peccatis hominum satisfacere, & re ipsa satis fecerit, probatur 1. ex duobus locis Apostoli.

Primus locus habetur cap. 10. Epist. ad Hebr. ubi Apostolus conferens sacerdotes antiquæ legis, eorumque sacrificia cum Christo, eiusque sacrificio in cruce pro nobis oblato, sic loquitur: *Et omnis quidem Sacerdos præsto est quotidie ministrans, & eandem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: hic autem (Christus scilicet) vnâ pro peccatis offerens hostiam, vnâ oblatione consummauit in æternum sanctificatos.* Quibus verbis Apostolus hoc discrimen constituit quòd, cum illi sacerdotes sacrificiis illis toties repetitis peccata auferre non possent, Christus id vnica sui oblatione perfecit: quod discrimen nullum esset, si Christi oblatio condigna & æquiualeens non fuisset: si enim tantum ex quadam congruitate remissionem peccatorum nobis Christus impetrauit, hoc etiam haud dubiè illis antiquis sacrificiis fieri potuit: cum essent actus religionis ex se boni, & diuinitus ad Deum placandum instituti.

Secundus locus habetur cap. 5. Epist. ad Rom. in quo sic loquitur Apostolus: *Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim vnus delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum in gratiâ vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit.* Quibus verbis Apostolus Christi meritum ad saluandum, præfert Adami merito ad perdendum. Cum

igitur Adami peccatum tale fuerit, ut per illud iuste & condignè vniuersum genus humanum gratiâ priuatum sit, & damnationis æternæ reatum incurrerit; sequitur ex Apostoli mente, multò magis in Christi merito fuisse vim ac virtutem condignè redimendi ac reparandi genus humanum, & perfectè ac æquiuvalenter pro eius reatu satisfaciendi.

Probatür 2. ex S. Agapito Papa Epist. 5. ad Anthimum, vbi eandem comparisonem inter Christum & Adamum faciens dicit, *Validius fuisse donum libertatis, quàm debitum seruitutis.* Et S. Chrysost. hom. 10. in cap. 5. Epistolæ ad Rom. vbi dicit, Christum pro reatu primi parentis ac totius generis humani satisfecisse, quemadmodum si quis aliquem decem obolos debentem, & ob id carcerare cum vxore & liberis detentum, ab illo carcere liberet, non tantùm soluendo decem illos obolos, sed & innumera auri talenta largiendo: vnde paulò post subdit, Christum multò plura, quàm debeamus, soluisse pro nobis; tantòque plura, quantò guttulam exiguam pelagus excedit immensum; peccatàque, pro quibus satisfecit, fuisse *tanquam scintillulam, satisfactione quam exhibuit, tanquam super effuso mari solutam & extinctam.*

Probatür 3. hac ratione: quia Christi satisfactio fuit simpliciter valoris infiniti: ergo æquiualens & condigna fuit. Quòd autem fuerit infiniti valoris, colligitur, tum ex infinità dignitate personæ satisfaciētis, tum ex valore infinito rei in satisfactionem oblatae: Christus enim non aliam hostiā

obtulit quàm seipsum.

Obiicies 1. Christus non satisfecit vt Deus, sed solùm quatenus homo : Atqui vt homo non fuit infinitæ dignitatis : Ergo nec potuit in actiones suas satisfactorias valorem infinitum transfundere.

Respondetur Christum satisfecisse in quantum fuit homo Deus, id est, in quantum eius humanitas in persona diuina subsistebat, seu per actiones humanitatis in persona diuina subsistentis : quæ actiones, vt sic, erant infiniti valoris, cum à personâ infinitè dignâ procederent.

Obiicies 2. Christus Dominus pro remissione peccatorum nobis impetranda Patrem suum orauit : Ergo ad æqualitatem pro ipsis non satisfecit : si enim tali modo satisfecisse se cognouisset, frustra pro ipsa remissione Patrem orasset.

Respondetur Christum Dominum orasse, non vt precibus suis suppleret aliquid, quod satisfactioni suæ deesset ; sed quia ex ordinatione diuinâ vna ex actionibus, quibus Christus nos à peccatis redimere, & pro illis satisfacere debebat diuinę iustitię, erat oratio. Vnde Isa. 53. inter alias actiones, quæ à Propheta enumerantur, quibus Christus pro peccatis hominum satisfacere debebat, ponitur oratio, quam Deo Patri obtulit pro transgressoribus : *Ideo, disperdiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est : & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.*

S E C T I O VII.

An si homo non peccasset, Filius Dei incarnatus fuisset.

S E N S V S quæstionis est; an vi illius decreti, quo statuit Deus, ut Verbum diuinum carnem assumeret, quodque per Scripturas sacras nobis innotuit, facta fuisset incarnatio, etsi primus homo non peccasset.

Dux autem sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ, ambæ maximè probabiles & pietati consentaneæ. Vtramque hîc breuiter explicabimus, ut cuique liberum sit (cùm nihil super hac re ab Ecclesia definitum fuerit) eam, quæ magis arriserit, amplecti.

Prima sententia est eorum, qui negant, Adamo non peccante, Filium Dei fuisse incarnandum.

Probant 1. autoritate Scripturæ, quæ variis in locis nullum alium finem proponit, cur Filius Dei sit incarnatus, quàm generis humani redemptionem. S. Luc. 19: *Venit Filius hominis querere, & saluum facere quod perierat.* S. Ioan. *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant.* 1. ad Timoth. 1. *Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.*

Probant 2. autoritate SS. Patrum. S. Leonis serm. 3. in Pentecost. *Si homo ad imaginem Dei factus in sua honore nature mansisset, nec diabolicâ fraude deceptus à lege sibi posita*

per concupiscentiam deuiasset, creator mundi creatura non fieret. S. Iren. lib. 5. aduersus hæreses c. 14. Si non haberet caro saluari, nequaquam Verbum caro factum esset. S. Greg. in lib. 4. Reg. cap. 1. Si Adam non peccasset, Redemptorem nostrum carnem subire non oporteret. S. Aug. ser. 8. de Verbis Apostoli: Si homo non periisset, Dei Filius non uenisset.

Secunda sententia est eorum, qui asserunt Verbi diuini Incarnationem, tanquam maximum, nobilissimum & perfectissimum diuinæ sapientiæ opus, à Deo intentam ac decretam fuisse, ante quamcumque puram creaturam in particulari consideratam; ac proinde ante præuisionem peccati primi hominis, ut determinatè futuri, secundum nostrum concipiendi modum.

Probatur primo ex cap. 8. Prou. *Dominus possedit me in initio viarum suarum*: vel (ut Septuaginta interpretes vertunt) *Dominus creauit me in initio viarum suarum*, antequàm quidquam faceret à principio: ubi de se loquitur Sapientia incarnata seu Christus secundum humanitatem, ut docet S. Ambr. lib. 1. de fide cap. 7. & probat ex illâ particulâ, *Dominus*. Nam Christus secundum diuinitatem non potest Deum appellare Dominum suum, sed patrem: cùm ergo ibi appellet eum Dominum, sequitur, quod de se loquatur secundum humanitatem. Quod etiam docent alij SS. Patres: nam cùm Ariani ex hoc loco probare conarentur Christum esse creaturam, respondebant SS. Patres locum illum intelligi debere de Christo se-

secundum humanitatem. Ita S. Athan. ser. 3. & 4. contra Arrianos S. Cyrill. Alexand. lib. 4. Thesauri cap. 4. 6. & 8. S. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 12. Si ergo, Christus secundum humanitatem est initium viarum, id est, operum Dei; cum id non possit intelligi de ordine temporis, sed de ordine diuinæ intentionis & æternæ prædestinationis; hinc sequitur Christum secundum humanitatem fuisse intentum ante omnes alias creaturas, atque adeo ante præuisionem peccati primi hominis.

Confirmari potest 1. ex eo quod idem Christus Dominus ab Apostolo ad Coloss. cap. 1. vocatur *Primogenitus omnis creature*: loquitur autem de Christo secundum humanitatem, ut exponunt ibi S. Hieron. & S. Anselm. unde S. Cyrill. lib. 10. Thesauri cap. 4. dicit Christum vocari primogenitum, quatenus homo est; vnigenitum vero quatenus Deus est.

Confirmari potest 2. ex his Apostoli verbis 1. Cor. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei*. Quibus Verbis Apostolus dicere intendit quod, sicut omnes aliæ creaturæ propter hominem factæ sunt: & ex consequenti ipse homo à Deo ante illas est intentus, ut finis illarum: sic ipsi homines omnesque aliæ creaturæ propter Christum Dominum factæ sunt; & ex consequenti Christus ipse prior ipsis à Deo intentus est.

Probat 2. ex S. Aug. lib. 1. de nuptiis & concupisc. cap. 21. ubi dicit illud, quod de Sacramento Matrimonii habetur apud Apostolum ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc ma-*

352 DE INCARNATIONE.

gnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesiâ: implendum fuisse in statu innocentix, si homo in illo perseverasset: unde sequitur secundum illius mentem, etiam Adamo non peccante, Christum incarnandum fuisse. In eadem sententiâ sunt multi alij SS. Patres, vt S. Cyrill. Alex. lib. 5. Thesauri cap. 3. & 13. S. Anselm. lib. 1. cur Deus homo, Rupertus lib. 3. de gloriâ & honore filii hominis, vbi ex professio illud probat. His meritò annumerare possumus Beatæ memoriæ Franciscum Saleum olim Episcopum Gebennensem, qui in suo Theotimo seu tractatu de diuino amore lib. 2. cap. 4. eandem sententiam clarissimè pro more suo explicat & tuetur; eamque dicit se collegisse ex attentâ consideratione Scripturarum ac doctrinæ SS. Patrum.

Probatur 3. hac ratione: qui ordinatè vult, is, post intentum finem, priùs vult media propinquiora fini, quàm remotiora. At Deus ordinatè vult, id quod vult: & vltimus finis, quem intendit, est bonitatis ac gloriæ suæ manifestatio, propter quam omnia alia extra se vult & operatur. Vnde sequitur quòd, post hunc finem intentum, priùs velit media illi propinquiora, quàm remotiora. Atqui incarnatio est medium propinquius diuinæ gloriæ, quàm humani generis redemptio; estque in se longè excellentius, & ad diuinam gloriam manifestandam aptius; cùm Christus solus, quatenus Deus & homo, multò maiorem gloriam Deo reddere possit, quàm vniuersi Angeli & homines, qui creati aut redempti fuerunt, imò qui sunt possibiles. Ergo Deus priùs ipsius Christi Incarnationem

voluit, quàm generis humani redemptionem; ac proinde ipsum Christum non propter homines primò & principaliter, sed potiùs & homines & Angelos & quascunque alias creaturas propter ipsum Christum esse voluit.

Vtraque sententia probabilis est, vt diximus; secunda tamen videtur probabilior; tum ob ea, quæ in eius probationem allata sunt; tum etiam, quia authoritates Scripturæ & SS. Patrum, quæ in probationem prioris sententiæ citatæ sunt, facile possunt explicari.

Quod enim spectat ad ea Scripturæ loca, in quibus dicitur Christum venisse ad peccatores saluandos; fatemur illud esse verissimum. Quamvis enim primò & principaliter, ante cuiuslibet peccati præuisionem, à Deo Christi Incarnatio intenta fuerit; hoc tamen non obstat, quin, præuiso postea Adami peccato, totiusque generis humani lapsu, eadem Incarnatio, quasi secundariò & minùs principaliter, ad illius restorationem diuinitùs ordinata fuerit. Et sic vtrumque verum est, & Christum venisse ad saluandos homines, & nihilominùs ante quamcunque creaturam à Deo intentum fuisse.

Ad illud autem quod aliqui SS. Patres dicunt, Adamo non peccante, Christum non fuisse venturum; dicendum est hoc verum esse, si intelligatur, Christum non fuisse venturum eo modo, quo venit; hoc est, in carne passibili; neque ea facturum fuisse aut passurum, quæ humanæ salutis causa fecit & passus est.

CAPVT II.

*De modo, quo peractum est Incarnationis
mysterium.*

SECTIO I.

Quid sit unio hypostatica.

EXPLICATIS iis, quæ ad veritatem huius mysterij pertinent, doctrinæ ordo postulat, vt videamus, qua ratione illud peractum sit. Cum autem (vt constat ex antè dictis) Incarnatio facta fuerit per vnionem naturæ humanæ cum diuinâ in ipsius Verbi personâ, videndum est in primis, quid sit illa unio. Quod vt meliùs intelligatur

Supponendum est ex Philosophiâ, subsistentiam seu personalitatem nihil aliud esse, quàm modum aliquem realem & substantialem, quo natura rationalis vltimò perficitur & completur, ita vt per se & independenter ab omni alio subsistat, & cuius alteri, vt sic, incommunicabilis existat; & ita ex naturâ substantiali rationali, & subsistentiâ illâ seu personalitate sit vna singularis persona. Hoc præsupposito, vt quæstioni propositæ satisfiat,

Notandum est vnionem hypostaticam duplici modo sumi posse.

Primò pro actione, quâ Deus vniuit seu coniunxit humanam naturam cum hypostasi seu personâ diuini Verbi; quo sensu vocari potest vnio. Et hæc actio seu vnio, est à

totâ sanctissimâ Trinitate, sicut omnes aliæ actiones ad extrâ, vt definitum est in Concilio Lateranensi sub Innoc. III. cap. 1. & in Concil. Toletano 6. cap. 1.

Secundò, pro termino proximo & immediato illius actionis: qui quidem, secundùm probabiliorem Doctorum sententiam, non est alius, quàm modus quidam, quo humanitas Christi formaliter manet vnita cum personâ Verbi.

Hic autem modus non est accidentalis, sed substantialis, vt docet S. Thomas q. 2. a. 6. cum sit de intrinseco & essentiali conceptu alicuius substantiæ, nempe Christi, prout est quoddam substantiale suppositum, in diuinâ humanâque naturâ subsistens: vnde Martinus primus in Concil. Lateran. consultat. 5. can. 8. damnat eum, *qui non confitetur propriè & secundùm veritatem, in eodem Christo naturarum substantialem unionem indiuisè & inconfusè.*

Poriò modus ille substantialis vnionis ex duabus vnionibus partialibus conflatus est; quarum altera est in corpore; altera in animâ Christi: nam & corpus per se vnitum est Verbo, similiter & anima eidem Verbo per se vnita est. Quod manifestè apparuit in triduo mortis Christi: tunc enim anima fuit à corpore separata, & tamen vtrumque seorsim mansit vnitum cum Verbo: vnde sequitur, quòd in vtroque reperiatur vnio partialis; materialis quidem in corpore, spiritualis autè in animâ; cum vtriusque conditio id exigat.

Est etiam modus ille vnionis relatiuus, saltem relatione transcendentali, cum dicat

essentialem respectum ; partim ad humanitatem, tanquam ad subiectum quod modificat, & tanquam ad terminum quem vnit ; partim ad ipsum Verbum diuinum, tanquam ad alium terminum quem cum ipsa humanitate connectit.

Quæres, an vnio illa, quæ inter personam Verbi & inter humanitatem intercedit, sit omnium aliarum vnionum, quæ in creaturis reperiuntur, maxima & arctissima ?

Respondetur affirmatiuè. Ratio est, quia illarum rerum vnio maxima & arctissima est, quæ magis accedunt ad indiuisiorem & indistinctionem : Atqui natura diuina & humana in Christo, quatenus ambæ in eadem Verbi diuini substantiâ vniuntur, maximè accedunt ad indiuisiorem, & indistinctionem, eo quod arctissimum ordinem habent ad inuicem, vt pote qui sit per aliquid quod est simplicissimum & maximè vnum, scilicet per Verbi diuini substantiam : vnde S. Bernardus lib. 5. de considerat. cap. 8. *Inter omnia, inquit, quæ rectè vnum dicuntur, arcem tenet unitas Trinitatis, qua tres persona una substantia sunt: secundo loco illa præcellit, quæ è conuerso tres substantia, scilicet Verbum, anima, & corpus una in Christo persona sunt.*

Hinc sequitur illam vnionem, sicut est arctissima, sicut etiam esse maximè indissolubilem : vnde S. Leo ser. 17. de passione, *In tantam, inquit, unitatem Dei & hominis natura conuenit, vt nec supplicio dirimi potuerit, nec morte disiungi.*

S E C T I O II.

*An sola Filij persona naturam humanam
assumpserit.*

SE N S V S quæstionis est, an humana natura ita cum personâ Filij fuerit vnita, vt solus Filius verè & propriè incarnatus, atque homo factus sit, non item Pater, aut Spiritus sanctus. Pro cuius resolutione

Dicendū est, certum esse ex fide, soli personæ Filij naturam humanam fuisse vnitam; atque adeò solūm Filium, non verò Patrem aut Spiritum sanctum naturam humanam assumpsisse, & hominem factum esse.

Hæc veritas apertè constat ex quamplurimis Scripturæ locis; vt S. Ioan. 1. *Verbum caro factum est.* Et cap. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum unigenitum daret.* Id etiam expressè definitum est in variis Conciliis; vt in Concil. Calced. actione 5. Constantinop. 2. cap. 5. Et continetur in omnibus Symbolis, quibus Ecclesia Catholica vtitur.

Verūm difficultas est, cū in diuinis omnia opera ad extrā sint indiuisa, & tribus personis communia, quōmodò vnio illa in solâ personâ Filij, non item Patris ac Spiritus sancti, fieri potuerit? Quæ difficultas vt facilius soluatur,

Obseruandum est id quod docet S. Thom. 1. p. q. 40. a. 2. & communiter cum eo Theologi, personas diuinas constare essentiâ diuinâ, tanquam aliquo communi; & suis proprietatibus personalibus, tanquam ratione constitutiua & distinctiua illarum.

Hac obseruatione suppositâ , ad propositam difficultatem respondetur.

Quòd si per vnionem & assumptionem humanæ naturæ intelligatur actio illa, qua cum personâ Verbi coniuncta fuit, illam esse communem toti Trinitati, vt supra dictum est.

Quòd si per vnionem intelligatur terminus immediatus illius actionis; quæaturque, quomodò persona Filij potius, quàm Patris aut Spiritus sancti, immediatè terminet & sustentet ipsam naturam humanam; dicendum est id fieri; quia illam terminat, ipsique vnitur, non per aliquid absolutum & essenziale, sed per aliquid relatiuum & personale sibi proprium.

Hoc expresse definitum & explicatum habetur in Concil. Tolet. 6. cap. 1. in professione fidei his verbis : *Cùm tota cooperata sit Trinitas cooperationem suscepti hominis, quoniam sunt inseparabilia opera Trinitatis; solus tamen Filius suscepit humanitatem in singularitate personæ, non in unitate nature; id est, in eo quod proprium est Filij, non quod commune Trinitati.*

Dices apud SS. Patres aliquando dictum reperiri, quòd natura diuina humanam assumpsit : vnde sequitur, cùm illa Patri & Spiritui sancto, sicut & Filio communis sit, æquè dici posse Patrem aut Spiritum sanctum incarnatum esse ac Filium.

Respondetur, cùm dicunt Patres naturam Dei incarnatam fuisse, sensum esse (vt rectè explicat S. Th. 3. p. q. 3. a. 2.) personam Filij primariò & propriissimè naturam humanam assumpsisse, & sic fuisse incarnatam; con-

sequenter autem & secundariò diuinam naturam, quæ cum ipsâ Filij personâ identificatur, naturam illam humanam assumpsisse, adeoque fuisse carni vnitam; atque eatenus esse, & dici posse incarnatam.

Porro, quamuis eo sensu modus ille loquendi verus sit, communiter tamen vsurpari non debet, quin proprius & legitimus eius sensus explicetur: vnde S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 6. licet eo vtatur, de illo tamen potestà dubitat, an verus & proprius sit, & an debeat vsurpari.

SECTIO III.

An post duarum in Christo naturarum unionem, manserit proprietatum utriusque natura distinctio.

CATHOLICA fides docet (vt ex antè dictis satis constat) ita factam esse naturæ diuinæ & humanæ in personâ Verbi unionem, vt tamen manserit semper omnimoda proprietatû cuiusq; naturæ distinctio.

Huic autem veritati, præter hæreses capite præcedenti relatas & refutatas, opposita est noua hæresis Vbiquistarum, qui asserunt humanam naturam Verbo diuino hypostaticè hoc ipso vnitam esse, quòd omnis plenitudo & energia diuinitatis Verbi sit illi realiter communicata, & ita in eam transfusa, vt Christus, etiam secundum humanitatem, atque adeò quatenus homo, verissimè dicatur esse Deus, omnipotens, æternus, infinitus, vbique præsens: vnde & Vbiquistarum appellationem sortiti sunt.

Refellitur hæc hæresis, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex Scripturis, quæ utriusque

naturæ proprietates in Christo distinguunt. 1. Cor. 13. *Et si crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei.* 1. Petri 4. *Christo igitur passo in carne pro nobis.* S. Ioan. 20. *Christus Dominus de se loquens, Ascendo, inquit, ad Patrem meum & Patrem uestrum, Deum meum & Deum uestrum.*

Probatur 2. ex Concilio Calcedonenſi Act. 5. ubi definitum est, *Vnum & eundem Iesum Christum Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfusibiliter cognoscendum esse, nullâ naturarum differentiâ sublatâ propter unionem, sed magis utriusque natura proprietate in unam personam & in unam substantiam concurrente.* Et ex Concil. Lateran. 1. sub Martino 1. can. 9. *Si quis non confitetur propriè & uerè naturales proprietates Deitatis Christi & humanitatis indiminutè in eo, & sine defectione saluatas, &c. sit condemnatus.* Item in Epist. Agathonis Papæ, quæ in sexta Synodo generali act. 4. lecta & recepta est, dicitur, *unamquamque naturam Christi, proprietatem naturalem retinere, & habere diuinam omnia, quæ diuina sunt.*

Probatur 3. ex S. Greg. Nazianz. in orat. de filio: *Vno capitulo, inquit, moneo, ut altiora ascribas diuinitati, humiliora autem nature humane attribuas.* Et S. Ioan. Damasc. lib. 3. de fide cap. 4. *Diuinitatem, inquit, dicentes, non nominamus ea, quæ sunt propria humanitatis; neque de carne predicamus ea, quæ sunt diuinitatis propria.*

Probatur 4. ex absurdis, quæ posita illa hæresi consequuntur. Si enim Christo secundum humanitatem, proprietates diuinæ uerè competere;

competerent, sequeretur ipsum Christum secundum humanitatem suam esse auctorem suæ humanitatis, & secundum animam suam esse creatorem suæ animæ: item secundum humanitatem suam extitisse, antequàm ipsa humanitas existeret; similiter secundum humanitatem suam neque pati neque mori potuisse, atque adeò neque passum neque mortuum fuisse. Quæ omnia quàm absurda sint, nemo non videt.

Observandum est autem Doctores Catholicos non negare, imò vtrò fateri, omnem plenitudinem diuinitatis, atque adeò diuinas omnes perfectiones naturæ humanæ Christi fuisse communicatas; non tamen eo sensu, quo illi hæretici volunt; quasi verò illæ diuinæ perfectiones naturæ humanæ attribui possint, aut de illa prædicari, seu de Christo secundum ipsam: sed solum isto sensu, qui verissimus est, quatenus nimirum natura humana in ipsa Verbi persona subsistit per ipsam Verbi subsistentiam; cum qua ipsius Verbi diuinitas eiusque perfectiones identificantur.

SECTIO IV.

Quanam humana natura partes à Verbo assumpta sint.

DICENDVM I. Filium Dei verum & naturale corpus, eiusdemque rationis cum nostris corporibus assumpsisse.

Est de fide contra Manichæos & Cerdonianos, qui (vt refert S. Aug. lib. de hæres. cap. 41. & 66.) asseriebant Christum Dominum

non habuisse verum & naturale corpus, sed phantasticum & apparens.

Refellitur hic error, & veritas opposita probatur iisdem autoritatibus Scripturæ, Conciliorum, & Patrum, quibus suprà probatum est Christum Dominum veram naturam humanam assumpsisse, verumque Deum ac verum hominem esse. Nisi enim verum & naturale corpus assumpsisset, non posset dici verus homo, nec verè humanam naturam assumpsisse. vnde S. Aug. lib. 83. quæst. q. 14. *Si, inquit, phantasticum fuit corpus Christi, fefellit Christus, & si fefellit, veritas non est: est autem veritas Christus: non igitur phantasma fuit corpus Christi.*

Dicendum 2. Filium Dei, sicut verum corpus, sic etiam veram animam rationalem, intellectu ac voluntate præditam, ac eiusdem naturæ cum animabus cæterorum hominum, assumpsisse.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus fuit olim error Apollinaris, qui (vt refert S. Aug. lib. de hæres. cap. 55.) assererat, Verbum diuinum assumpsisse carnem sine animâ; ipsumque Verbum fuisse instar animæ rationalis in carne assumptâ.

Refellitur hic error, ac nostræ fidei veritas probatur 1. iisdem testimoniis, quibus suprà constare diximus, Christum esse, sicut verum Deum, sic etiam verum hominem. Quod dici non posset, si animam humanam non assumpsisset; cum anima sit pars essentialis hominis.

Probatur 2. eadem veritas ex iis Scripturæ locis, in quibus dicitur Christum Dominum veram animam habuisse. S. Matth. 26: *Tris*

Hic est anima mea usque ad mortem. S. Ioan. 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.* Quibus in locis animam propriè accipi, pro animâ humanâ docet S. Aug. lib. 83. quæst. q. 80.

Probatur 3. ex Concil Ephesino cap. 13. ubi expressè asseritur, *Dei Filium carnem animatam animâ rationali sibi copulasse.* Et in symbolo S. Athanasij habetur : *Perfectus Deus, perfectus homo, ex animâ rationali & humanâ carne subsistens.*

Ex quibus sequitur falsum & erroneum quoque esse id, quod aliqui Apollinaris discipuli dixerunt : qui, cum Euangelij testimoniis conuicti, Filium Dei animam assumpsisse faterentur, illam tamen mente ac intellectu priuatam fuisse aiebant, eiusque defectum à Verbo diuino suppletum fuisse. Cum intellectus ad veritatem humanæ naturæ absolute pertineat : nec anima humana perfecta esse possit sine intelligendi facultate ; neque possibile sit, ut diuinitas in Christo suppleat rationem alicuius partis vel facultatis ; cum omnis pars sit ens imperfectum & incompletum comparatione totius. Vnde & hæc opinio à S. Leone Papa ser. 8. de natiuit. Christi omninò reprobata est.

Dicendum 3. totum sanguinem, qui fuit in corpore Christi, fuisse ipsi Verbo hypostaticè vnitum.

Probatur 1. ex Scriptura. Hebr. 2. ubi Filius Dei dicitur *Participasse carni & sanguini*, sicut reliqui homines : ubi Apostolus eodem modo de sanguine ac de carne loquitur : vnde sequitur, Verbum diuinum eodem modo

sanguinem atque carnem assumpsisse. Item ex omnibus aliis Scripturæ locis, quæ peccatorum remissionem & hominum redemptionem attribuunt sanguini Christi; vt ad Ephes. 1. *In quo habemus redemptionem per sanguinem eius.* Et Epist. 1. S. Ioan. cap. 1. *Sanguis Iesu Christi Filij eius emundat nos ab omni peccato.*

Probatur 2. ex Concilio Ephesino in Epist. ad Nestorium; vbi dicitur, *Verbum factum esse hominem assumptione carnis & sanguinis.* Et in Concil. Calced. 1. vbi lecta & approbata est quædam Epistola S. Cyrilli ad Acacium, in qua ipse ait: *Verbum caro factum est, id est, carnem & sanguinem assumpsit.*

Probatur 3. autoritate Clementis V I. in extrauaganti (*unigenitus*) de pœnitentiis & remissionibus; vbi affirmat, *modicam guttam sanguinis Christi, propter unionem cum Verbo diuino, suffecisse ad redemptionem totius humani generis.*

Probatur 4. hac ratione: omne id, quod ad veritatem humanæ naturæ pertinet, à Verbo diuino assumptum fuit, vt constat ex antè dictis, cum fuerit verus homo. Atqui sanguis pertinet ad veritatem humanæ naturæ; siue enim informetur ab animâ rationali, vt plerique sentiunt; siue habeat formam distinctam, semper tamen est pars omninò necessaria ad conseruationem corporis humani, quâ sublatâ tota hominis natura corruit, neque homo ipse operari neque subsistere ad momentum potest. Vnde concludendum est illum à Verbo diuino fuisse assumptum.

Obiicies vulgatum illud axioma S. Damasceni : *quod Verbum assumpsit, nunquam dimisit.* Atqui in triduo mortis Christus dimisit sanguinem, cum ab ipso corpore separatus fuerit.

Respondetur quòd, etsi sanguis Christi totus effusus fuerit, non tamen fuit à Verbo separatus, neq; fuit corruptus, sed diuinitus asseruatus suā partialē formam sanguinis retinuit, ac post triduum denuò à Christo resurgente resumptus fuit. Et hoc constat, tum ex communi Doctorum consensu, tum etiam ex eo quòd refertur in Directorio Inquisitorum part. 2. qu. 10. num. 1. à Clemente VI. damnatum fuisse id, quod quidam concionator publicè in Ecclesia Barcinonensi dixerat, sanguinem Christi fuisse in eius morte à diuinitate separatum. Quam doctrinam Inquisitor fidei, vt hæreticam, redarguit; ad eamque publicè retractandam, illius summi Pontificis auctoritate, concionatorem illum adegit.

Quoad alios tres humores spectat, cum ad integritatem & veritatem humanæ naturæ pertineant, valdè probabile est illos fuisse à Verbo assumptos, sicut & dentes, & capillos, & ungues, quos aliqui probabiliter existimant esse animatos : & quamuis non essent, ita tamen ad complementum corporis humani pertinent; vt S. August. in Enchir. cap. 88. & lib. 12. de Ciuit. cap. 19. existimet illos reperiendos esse in corporibus beatorum post resurrectionem.

S E C T I O V.

Quo ordine partes humana natura à Verbo assumpta sint.

SI spectetur ordo temporis, dicendum est, Scopus, nec animam Christi fuisse ante unionem hypostaticam cum Verbo diuino; sed omnes humanæ naturæ partes eodem temporis momento, quo esse inceperunt, simul à Verbo assumptas fuisse. Ita S. Thom. quæst. 6. a. 4.

Hæc propositio de fide est, vt constat ex 6. Synodo generali, vbi act. 11. lecta est Epistola Sophronij, & act. 13. approbata, in qua hæc verba habentur: *Simul quippe caro, simul Dei Verbi caro; simul caro animata rationalis, simul Dei Verbi caro animata rationalis.* Et in 5. Synodo generali apud Nicephorum lib. 17. hist. cap. 28. hic canon tertius legitur: *Si quis dixerit, prius formatum corpus Christi in utero sanctæ Virginis, & deinceps unitum ei Verbum esse, anathema sit.*

Hanc etiam veritatem tanquam de fide docent SS. Patres. S. Hieron. Apolog. cont. Ruffinum lib. 2. S. Leo Papa Epist. 11. ad Iulianum. S. Fulgent. lib. de fide ad Petrum cap. 18. Et S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 11.

Probari insuper potest hac ratione; quia, si aliquo temporis momento partes humanitatis Christi prius conceptæ fuissent, ac positæ in rerum naturâ, quàm Verbo vnirentur; sequeretur Beatissimam Virginem non concepis-
 se Deum, sed tantum hominem, qui po-

stea futurus erat Deus: quod sapit hæresis Nestorij, & in Concilio Ephesi. cap. 3. damnatum est.

Quòd si spectetur ordo naturæ & rationis, docet S. Thomas quæst. 6. a. 1. & sequent. animam prius naturâ fuisse Verbo vnitam, quàm corpus; & spiritum seu mentem vel intellectum prius, quàm animam; ipsamque animam intellectu mediante, sicut & corpus mediante animâ fuisse à Verbo assumptum.

Ita S. Aug. lib. de agone Christiano cap. 18. *Immortalis veritas per spiritum animam, & per animam corpus suscipiens, toto homine assumpto eum ab infirmitatibus suis liberauit.* Et in 6. Synodo generali act. 18. in edicto fidei Constantini Pogonati Imperatoris dicitur, *Verbum sibi compaginasse corpus & animam per spiritum ex sancta & immaculata Virgine; & carnem quoque mediante animâ rationali.* Quod quidem edictum ab ipso Concilio & à summo Pontifice Leone 2. approbatum fuit, vt patet ex ipsius Leonis Epist. ad dictam Synodum.

SECTION VI.

An Christus aliquos defectus corporis assumpserit.

OBSERVANDVM est corporales defectus in duplici esse differentia. Alij enim communes sunt omnibus hominibus, & totam naturam consequuntur; vt sunt mors, fames, sitis, dolor, &c. Alij verò ex causis quibusdam particularibus proueniunt, suntque tantùm in aliquibus hominibus: vt

Q. iiii

sunt lepra, febris, & alia id genus. Hac distinctione suppositâ

Dicendum 1. Filium Dei, assumendo corpus humanum, simul etiam assumpsisse omnes illos defectus, qui sunt communes toti naturæ humanæ; atque ita, assumpsisse corpus passibile & obnoxium fami, siti, æstui, frigori, dolori, morti, & similibus, atque re ipsa hæc omnia perpeßum fuisse.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus fuit olim error Seuerianorum, qui (vt refert Nicephorus lib. 17. cap. 29.) asseriebant, corpus Christi non fuisse verè & propriè passibile, & cum sensu doloris vulnerabile: quem errorem secuti sunt Armenij quidam, vt refert Euthymius in sua Panoplia parte 2. tit. 10.

Reiellitur hic error, & veritas fidei nostræ probatur 1. ex Scripturâ. *Isay. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: vulneratus est propter iniquitates nostras.* Vbi hæc particula (verè) notanda est. *S. Luc 22. Oportebat Christum pati.*

Probatur 2. ex variis Conciliis: Ephesino, anathematismo 12. Calcedon. aët. 5. Lateran. sub Martino 1. consult. 5. can. 4. istam veritatem definientibus.

Probatur 3. ex S. Cyril. Hierosol. catechesi 13. *Passus est, inquit, Iesus pro hominibus verè: non enim apparentia est crux, neque opinio redemptio, non imaginaria mors, & fabulatoria salus: verè crucifixus est; & non confundimur, neque negamus, sed potiùs eo gloriamur.* Hanc veritatem, tanquam fidem certam, profitentur communiter SS. Patres.

S. Ambr. lib. 2. de fide cap. 4. S. Aug. Epist. 146. S. Leo Papa Epist. 10. S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 28. & reliqui omnes.

Dicendum 2. Filium Dei non assumpsisse defectus illos qui ex causis particularibus consequuntur; v. g. deformitatem, morbos, & similes. Ita S. Thom. quæst. 14. a. 14. & cum eo communiter omnes.

Ratio est, quia ibi tantum reperiuntur defectus; ubi eorum causæ & radices locum habent. Atqui defectuum illorum causæ aut radices non fuerunt in Christo. Oriuntur enim vel culpâ seu vitio aut ignorantia hominis, vel ex defectu & imbecillitate virtutis formatricis, quæ est in parentibus: nulla autem culpa in Christo fuit, aut esse potuit, nullum vitium, nulla ignorantia aut inconsideratio, neque virtus illa, quæ eius corpus formatum fuit, imbecillis aut infirma fuit, cum de Spiritu sancto conceptus fuerit; imò opera quæ miraculosè à Deo facta sunt, semper fuerint perfectissima; proindeque, cum Christi corpus fuerit miraculosè per Spiritus sancti virtutem formatum, dicendum est illud fuisse perfectissimum, pulcherrimum, optimo temperamento præditum, & omnibus partibus suis absolutissimum.

SECTIO VII.

An Christus in anima sua defectus aliquos habuerit.

DE quatuor præsertim defectibus difficultas aliqua esse potest; scilicet de peccato, de fomite peccati, de ignorantia, & de

passionibus seu motibus appetitus inferioris: de quibus hîc figillatim, breuiter tamen, agendum nobis est.

Dicendum igitur 1. Christum Dominum nullum vnquam contraxisse peccatum originale, nec vllum actuale, etiam leuissimum, commississe.

Probatur ex Scriptura. 1. S. Petri 2. vbi de Christo dicitur, quòd *peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Hebr. 4. *Tentatus per omnia pro similitudine absque peccato.* Et cap. 7. vocatur *Sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.* Eadem veritas definita est in Concil. Ephes. can. 10. & Lateran. sub Martino 1. consult. 5. can. 5. & ab omnibus SS. Patribus vnanimiter, tanquam certissima ex fide, asseritur.

Quæres, quo sensu debeant intelligi hæc verba Psalm. 21. *Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti? longè à salute mea verba delictorum meorum:* quæ communiter à SS. Patribus Christo patienti adaptantur.

Omissâ impiâ & blasphemâ cuiusdam hæretici explicatione, qui (vt refert Cardinalis Hosius lib. 1. de hæresib. nostri temporis) hæc verba Christi desperantis esse asseruit. Respondetur duplicem illorum verborum à SS. Patribus expositionem afferri.

Prima est, Christum ibi, non in suâ, sed in membrorum suorum, hoc est, omnium hominum personâ, de illorum peccatis, non de suis loqui. Ita S. Leo Papa ser. 16. & 17. de passione, S. Greg. Nazian. orat. 36. quæ est quarta de Theologia, S. Damasc. lib. 4. de

fide cap. 19. & S. Thom. qu. 15. a. 1. ad 1.

Secunda expositio est, verba illa esse quidem Christi loquentis in suâ personâ, illumque delicta appellasse sua, quæ nostra erant, & à nobis commissa; eo quòd pro illis sponforem se præstitisset, diuinæque iusti iæ satisfacere ad rigorem deberet. Ita S. Ambr. lib. de Incarnationis dominicæ sacramento cap. 5. S. Hieron. in illum Psalmum 21. S. Aug. in 2. enarratione eiusdem Psalmi.

Dicendum 2. Christum Dominum non modò peccatum nullum commisisse, sed nec committere potuisse; ac proinde fuisse prorsus impeccabilem.

Ita communiter SS. Patres. S. Athanas. lib. de Incarnat. Christi post medium, *Verbi*, inquit, *Incarnatio secundum naturam Dei facta, nostrorum vitiorum susceptibilis non fuit.* S. Cyrill. Alexandr. lib. contra Anthropomorphitas cap. 23. vocat illos *stolidos prorsus ac dementes, qui Christum nescio quo pacto peccare posse affirmant.*

Ratio autem illius impeccabilitatis in Christo ex triplici potissimum capite desumitur.

Primò ex vnione humanitatis eius cum diuinitate: quæ quidem diuinitas, cum sit infinita simpliciter in omni genere sanctitas, humanitatem Christi Domini ita sanctificat (sicut infra diceretur) vt, quemadmodum ipsâ diuinitate nulla maior aut altioris ordinis sanctitas esse aut cogitari potest; ita humanitatis Christi sanctificatione, nulla maior aut altioris ordinis esse aut cogitari queat: cum qua sanctificatione proinde nullum peccatũ stare potest, cum illi absolutè & omnimodè

fit oppositum. Vnde S. Greg. Nazian. citat. orat. 36. de Christo Domino loquens; *Quia, inquit, illius voluntas tota Deificata est, Deo procul dubio non aduersatur.*

Secundò ex visione beatificâ essentia diuinæ, qua Christi anima frui à primo instanti suæ conceptionis in cœpit, vt infrâ dicetur: hæc autem visio ex se est cum omni peccato impossibilis.

Terio denique ex gratiâ consummatâ, qua eius anima prædita est: quæ quidem, cum longè maior extiterit, quàm in omnibus sanctis & Angelis fuerit, aut futura sit; eius voluntatem ita in bono stabilire potuit, vt vel ex hoc capite etiam impeccabilis dici poterit.

Dicendum 3. in Christo peccati fomitem nullomodò fuisse. Ita S. Thom. q. 15. a. 2.

Probatur, ex eo quòd fomes peccati ex peccato originali prouenit: Atqui in Christo peccatum originale nec fuit nec esse potuit: Ergo nec fomes peccati; sublatâ enim causâ tollitur effectus. Præterea eadem rationes quæ probant in Christo peccatum esse non potuisse, probant etiam in illo peccati fomitem non fuisse: cum idem prorsus sit, habere in se fomitem peccati, ac habere in se inordinatam inclinationem ad peccatum, ac proinde esse peccabilem: quod tamen de Christo nullatenus dici posse suprâ probatum est.

Dicendum 4. in animâ Christi nullam fuisse ignorantiam. Ita S. Thom. art. 3.

Probatur 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 1. dicitur Christum Dominum fuisse *Plenum gratia & veritatis*; & cap. 21. dixit illi S. Petrus: *Do-*

mine tu omnia nosti. Et Coloss. 2. dicit Apostolus quòd *in illo sunt omnes thesauri sapientia & scientia Dei.*

Probatur 2. ex 6. Synodo aët. 13. vbi approbata est Epistola Sophronij, in qua damnatur hæresis Agnoitarum, qui asseriebant, Christum Dominum ignorasse diem iudicii extremi.

Obiicies in euangelio dici, quòd puer Iesus proficiebat ætate & sapientia : ergo aliquid illius sapientiæ decrat, si in ea proficiebat.

Respondetur cum S. Greg. Nazian. orat. in S. Basilium, Iesum dici profecisse sapientiâ; *Non quòd incrementum aliquod acceperit, cùm ab initio sapientiâ plenus esset; sed quòd sapientiam suam hominibus paulatim magis ac magis detegeret.*

Dicendum 5. animam Christi Domini verè fuisse passibilem, idest, potuisse moueri affectibus illis, qui passiones dicuntur. Ita S. Thom. a. 4. & seq.

Constat manifestè ex Scripturis, Christum multos eiusmodi affectus re ipsa habuisse; vt tristitiam, S. Matth. 26. timorem seu pauperem S. Mar. 14. iram, eiusdem S. Mar. 3.

Hæ tamen passiones longè diuersæ fuerunt in Christo ab illis, quæ in nobis solent oriri: In illo siquidem (vt dicit S. Aug. lib. 14. de Ciuit. c. 8.) fuerunt ordinatissimæ. Quocirca S. Thom. loco citato triplex discrimen assignat inter passiones quæ in Christo fuerunt, & illas quæ in nobis.

Primum ex parte principij : quia in Christo sequebantur semper rationis deliberationem; in nobis illam sæpe anteuertunt.

Secundum ex parte obiecti: quia Christi passiones habuerunt semper obiectum rectæ rationi consentaneum; nostræ verò sæpiissimè feruntur in obiectum ipsi rationi repugnans.

Tertium denique ex parte effectus: in Christo enim ratio nullomodò ab eius passionibus impedita est; in nobis verò passiones ipsam rationem vel impediunt, vel etiam aliquando prorsùs obruunt.

Quibus de causis aliquibus SS. Patribus visum est huiusmodi motus & affectus in Christo, non passiones sed propassiones dici debere.

C A P V T I I I.

De modo, quo de mysterio Incarnationis loquendum est.

PRÆCIPUÆ difficultates, quæ in modis loquendi de mysterio Incarnationis occurrere possunt, oriuntur præsertim ex communicatione idiomatum, seu proprietatum utriusque naturæ, diuinæ scilicet & humanæ, in vnâ Christi personâ; idcirco de illa idiomatum communicatione agendum nobis est.

S E C T I O I.

An in Christo aliqua communicatio idiomatum admittenda sit.

CVM per unionem hypostaticam (ut ex antè dictis constat) duæ sint naturæ in

personâ Verbi vnitæ & in illâ subsistentes, diuina scilicet, quæ ipsius Verbi propria est; & humana, quam assumpsit: hinc oritur duplex communicatio respectu illius diuinæ personæ. Vna ipsarum duarum naturarum. Altera proprietatum seu attributorum cuiusque naturæ. Prior in eo consistit, quòd duæ naturæ prædicentur in concreto de persona Verbi. Posterior, quòd etiam attributa & proprietates vtriusque naturæ in concreto de eadem persona similiter prædicentur. Iuxta priorem rectè dicimus (Filius Dei est Deus) vel (Filius Dei est homo.) Iuxta posteriorem (Filius Dei est æternus, infinitus, impassibilis) vel (Filius Dei est temporalis, finitus, passibilis.) Quod sic intelligendum est: est æternus secundum diuinitatem, temporalis secundum humanitatem, & sic de aliis. Hac obseruatione suppositâ

Dicendum est aliquam idiomatum seu proprietatum communicationem verè & propriè in Christo esse admittendam. est de fide.

Probatur in primis ex ijs Scripturæ locis, in quibus ea Christo Domino tribuuntur, quæ naturæ tum diuinæ tum humanæ propria sunt: vt S. Ioan. 3. *Nemo ascendit in calum, nisi qui descendit de calo; filius hominis qui est in calo.* S. Luc. 1. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* S. Ioan. 8. *Antequam Abraham fieret ego sum.*

Probatur 2. ex Concilio Ephesino in anathematismis S. Cyrilli, in quibus damnantur Nestoriani, qui communicationem idiomatum negabant; asseriturque Christum se-

376 DE INCARNATIONE.

cundùm veritatem esse & dici verum Deum
& verum hominem.

Probat̃ur 3. ex S. Leone Papa Epist. ad Palastinos, *Non interest, inquit, ex quâ substantiâ Christus nominetur; cùm, inseparabiliter manente unitate persona, idem sit & totus hominis filius propter carnem, & totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem.* Et S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 3. *Verbum, inquit, ea, quæ humanitati conveniunt, sibi vendicat; ac vicissim carni, quæ sua sunt, impartit; communicationis videlicet ratione, ob mutuam partium inter se communicationem ac personalem unionem.*

Hinc intelligitur, quò sensu accipienda sint ea, quæ ipse Christus de se aliquando dixit, in quibus aliqua contradictio esse videtur: ut cùm dixit: *Pater maior me est.* S. Ioan. 13. *Ego & Pater unum sumus.* S. Ioan. 10. Hæc enim, quamvis in speciem sibi contradicere videantur, sunt tamen verissimè dicta: siquidem in priori loco Christus de se secundùm humanam naturam loquitur; in posteriori verò secundùm diuinam.

S E C T I O I I.

Traduntur quædam regula, in hac communicatione idiomatum enunciandâ, observandæ.

PRIMA est, de omnibus nominibus posit̃is pro persona Christi, seu pro suppos̃i-

to Verbi diuini, possunt in concreto prædicari nomina omnia, quæ naturam diuinam vel humanam, aut illarum proprietates seu attributa significant. Ita S. Thom. q. 16. a. 4. Hæc etiam expressa est doctrina S. Damasceni lib. 3. de fide cap. 4. sic loquentis, *Cùm de persona, inquit, verba facimus, siue ab utraque naturâ simul, siue ab altera duntaxat eam appellemus, utriusque natura proprietates ipsi imponimus. Etenim Christus (qua vox utrumque complectitur) Deus & homo dicitur, creatus & increatus, passibilis & impassibilis.*

Ratio huius regulæ est: quia, cùm nomina in concreto significant id, quod habet formam per ipsa significatam; sensus illarum propositionum erit, Verbum diuinum habere naturam diuinam aut humanam; vel proprietates diuinas, ratione naturæ diuinæ; aut humanas, ratione humanæ: quod quidem, suppositâ veritate Incarnationis ipsius Verbi, verissimum est. Vnde quocunque nomine vocetur Christus, siue dicatur Verbum, siue Dei Filius, siue Filius hominis (vt seipsum persæpe vocat in Euangeliiis) siue alio quocunque vocabulo designetur; dummodò per illud persona ipsius Christi, seu suppositum Verbi diuini significetur; verè & propriè de illo natura diuina & humana, & utriusque proprietates, in concreto prædicari poterunt: e. g. demonstrato Christo verum erit dicere, quod & Apostolus Petrus dixit: *Hic est omnium Dominus*; verum etiam erit dicere, quod idem dixit: *Hic passus est pro nobis, & peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.*

Secunda regula : de nominibus , quæ pro Christi personâ ponuntur, non possunt in abstracto prædicari nomina pertinentia ad humanam eius naturam, dicendo v. g. (Verbum diuinum est humanitas ; ac multò minùs illius naturæ proprietates. Neque etiam vlla nomina vnius naturæ, possunt in abstracto prædicari de nominibus alterius naturæ, dicendo v. g. (diuinitas est humanitas) aut (diuinitas est mortua.) Ita S. Thom. art. 5.

Cuius ratio hæc est ; quia significaretur tunc identitas personæ cum natura humana aut eius proprietatibus, aut identitas ipsius diuinitatis cum humanitate : quod esset prorsus à veritate alienum.

Possunt tamen nomina diuinæ naturæ propria, prædicari etiam in abstracto de nominibus positis pro ipsa diuini Verbi persona. Vnde Apostolus 1. Cor. 1. vocat Christum *Dei virtutem & Dei sapientiam*.

Ratio huius differentię est, quia proprietates diuinæ cum ipsa Verbi persona identificantur, vnde fit vt de illa etiam in abstracto prædicari possint, quod de humanæ naturæ proprietatibus dici non debet.

Tertia regula : nulla humanæ naturæ proprietas, etiam in concreto, potest de Christi personâ prædicari cum reduplicatione Deitatis ; neque proprietas vlla naturæ diuinæ cum reduplicatione humanitatis ; e. g. dici non debet, quòd Christus, quatenùs Deus, passus aut mortuus fuit ; & econtrà quòd, quatenùs homo, sit omnipotens, æternus, &c.

Ratio est, quia inde sequeretur, per vnionem hypostaticam confusas esse in Christo

naturas, aut illarum proprietates, quod est contra huius mysterij veritatem, vt suprà demonstratum est. Vnde, quando in aliqua propositione affirmatur vel negatur aliquid de Christo cum reduplicatione alicuius naturæ, videndum est, vt hoc illi conueniat secundum naturam illâ: aliàs propositio falsa esset.

Quarta regula: nullum prædicatum, quod formaliter includit personam humanam, aut excludit diuinam, deber attribui Christo: e. g. dici non debet, quòd Christus est purus homo, quod est aliud à Deo.

Ratio est, quia hæ & similes propositiones significant, vel Christi personam non esse diuinam, vel duas esse in illo personas: quod à veritate prorsus alienum est.

SECTIO III.

Observationes aliqua traduntur super regulis superiori sectione propositis.

QUAMVIS regulæ superiùs traditæ verissimæ ac certissimæ sint; nihilominus, vt in modis loquendi de mysterio Incarnationis nihil excidat, quod vel minimum ab illius veritate discordet, aliqua hîc adhuc obseruanda supersunt.

Primum est, cauendos esse certos loquendi modos, quibus, quamuis ad rigorem secundum supradictas regulas vti licitum sit; quia tamen ab aliquibus hæreticis vsurpati sunt, ad aliquos errores contra huius mysterij veritatem inuehendos; vel quia ipsis erroribus fauere aliquo pacto videntur; ideò ab illis abstinere tutius est: vnde S. Thom. art.

8. rectè dicit, quòd *nequidem nomina debemus habere cum hæreticis communia.*

Hanc eb causam, quamvis hæ propositiones (Christus est creatura) vel (Christus incepit esse) in aliquo sensu veræ sint, & ita usurpatæ reperiantur à quibusdam sanctis Patribus; quia tamen Arriani illis vsi sunt, ut ipsius Filij Dei diuinitatem impugnarent, tutius est, vel absolutè ab illis abstinere, ut monet ibidem S. Doctor, vel nonnisi cum reduplicatione ipsius naturæ humanæ iis vti.

Obeamdem rationem hæc alia propositio (Christus est Dei seruus) communiter usurpari non debet: quia scilicet tum Arriani, tum etiam Nestoriani hoc loquendi modo utebantur; illi, ut Christum Deum esse negarent; isti, ut personam in eo humanam assererent. Vnde in Concilio Ephesino in Epist. ad Nestorium hic loquendi modus reiectus est; sicut & in epist. Adriani 1. ad Episcopos Gallicie & Hispaniæ: & in Concilio Francofordiensi aduersus Elipandum Archiepiscopum Toletanum, qui hac formulâ loquendi abutebatur.

Eadem ratione, Christus Filius Dei adoptiuus dici non debet, ut obseruat S. Thom. q. 23. art. 4. Siquidem nomine Filij adoptiui connotatur seu significatur ille, qui est extraneus, ac proinde qui non est Filius Dei naturalis. Vnde S. Hilarius lib. 3. de Trinitate. *Hic est verus & proprius Filius origine, non adoptione, veritate, non nuncupatione.*

Secundum est, quoties de hoc mysterio ad populum verba facienda sunt, abstinendum esse ab iis omnibus loquendi modis; qui, li-

et sint veri, possent tamen aliquo pacto esse piarum aurium offensiui: omnia enim, quæ dicuntur, ad ædificationem audientium dici debere monet Apostolus 1. Cor. 14. Vnde quoties de Christo Domino loquendum est, visendum ne aliquid excidat, quod vel reuerentiæ ipsi debitæ, vel huius mysterij veritati quocunque modo repugnare videatur.

E. g, quamuis propositiones illæ, quibus diceretur Christus minùs sapiens, aut minùs potens quàm Pater, aut Angelis inferior, veræ sint, si de illo præcisè secundum naturam humanam intelligantur; cùm & ipse Christus eo sensu de se dixerit Patrem maiorem se esse; & Apostolus eundem dicat modico quàm Angeli minorarum: quia tamen hæ & similes propositiones in animis audientium aliquam possunt ingenerare cogitationem; huius mysterij, veritati aut reuerentiæ Christo debitæ parum consentaneam, idè ab illis abstinendum est.

Tertium est, ab omnibus quoque loquendi modis minùs aptis, de quibus aliqua inter ipsos Theologos controuersia est, tutius esse omninò abstinere, quàm ad ostentationem ingenij vel doctrinæ iis vti, aut eos (præsertim coram laïcis) propugnare velle.

Talis est ista propositio (Christus est homo diuinus) quæ, quamuis aliquo sensu possit sustineri, cùm etiam Verbum ipsum dicatur Verbum diuinum, nihilominùs, cùm aliquam difficultatem hæc denominatio patiatur, videaturque significare hominem illum, de quo prædicatur, non esse Deum, sed accidentalem tantùm habere cum Deo coniunctionem; id-

circò melius est ab illâ abstinere. Vnde & S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 12. ob eamdem rationem negat Christum dici debere hominem Deiferum.

Talis est etiam hæc alia propositio (homo factus est Deus) quæ licet aliquo sensu possit esse vera; nimirum, si per illam intelligatur factum esse, ut homo sit Deus; in sensu tamen proprio & genuino falsa est, ut docet S. Thom. art. 7. significat enim prius hominem extitisse, postea factum esse Deum: quod est prorsus à veritate alienum.

Quantum denique & ultimum hîc observandum est, SS. Patres non semper secundum rigorem logicum, sed interdum oratorio more de hoc mysterio locutos fuisse; proindeque à regulis præcedenti sectione traditis aliquando recessisse, & nomina abstracta pro concretis, & concreta pro abstractis quandoque usurpasse. Vnde apud illos propositiones quædam reperiuntur, quæ non tam secundum propriam verborum significationem accipiendæ sunt, quàm secundum sensum ab illis intentum, qui semper verus & orthodoxus fuit,

Quare, cum e. g. legitur apud quosdam, carnem Christi fuisse deificatam; sensus est quòd, cum homo carne constans verè sit Deus, eius caro etiam verè est caro Dei; & eo sensu dici potest caro Deificata. Cum item dicunt Filium Dei assumpsisse hominem; sensus illorum est, Filium Dei humanam naturam non verò humanam personam assumpsisse. Et sic dicendum est de quibusdam aliis propositionibus, quæ passim apud illos occurrere possunt.

CAPVT IV.

De gratia Christi.

SECTIO I.

Qualis fuerit gratia Christi.

NOMINE gratiæ hîc intelligimus in genere illud, per quod aliquis Deo gratus & dilectus efficitur, ac proinde iustus & sanctus. Cùm autem certum sit, Christum Dominum non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem, fuisse Deo gratum ac dilectum (quod & testimonio cœlitatis missio, tum in eius baptismo, tum in transfiguratione declaratum est) ac proinde iustum & sanctum, vt sæpè in Scripturis vocatur: quæstio est, qua ratione fuerit (in quantum homo) Deo gratus ac dilectus; seu per quid eius humanitas fuerit formaliter sanctificata. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. Christi humanitatem sanctificatam fuisse per gratiam habituales, eius animæ infusam.

Probat 1. ex cap. 11. Isay. Vbi de Christo dicitur, quod *Requiescet super eum Spiritus Domini*: quo loco, per Spiritum Domini, gratiam habituales sanctificantem intelligi docet S. Tho. q. 7. a. 1. Item ex c. 1. S. Ioan. vbi Verbum incarnatum dicitur *Plenum gratia & veritatis: & de plenitudine eius nos omnes accepimus*. Vnde sic argumentari

licet : Christus plenus fuit illâ gratiâ, quæ ex eo tanquam fonte in nos effluit, & per quam sanctificamur. Atqui gratiam habitualement nos ex illo accipimus, & per illam sanctificamur, vt supponimus ex tractatu de Gratia. Ergo Christus fuit præditus, imò plenus gratiâ illâ habituali sanctificante.

Probatur 2. ex S. Athanasio serm. 2. cont. Arrianos vbi de Christo sic loquitur : *Quia ipse vt homo gratiam accepit ; inde etiam factum est, vt nos etiam acceperimus.*

Probatur 3. ratione ducta ex his Apostoli verbis Rom. 8. *Quos præsciuit, prædestinavit fieri conformes imaginis filij sui* : Vbi enim est conformitas sanctitatis, ibi eadem forma sanctificans debet reperiri : vnde sequitur quòd, cum inter Christum & alios iustos conformitas illa secundum Apostoli mentem reperiri debeat ; sicut iusti per gratiam habitualement sanctificantur, sic etiam Christus per eandem dici debeat sanctificatus.

Dicendum 2. Christi humanitatem prætereà fuisse quoque sanctificatam per ipsamet diuinitatem, cui vnita fuit in persona Verbi.

Probatur 1. ex cap. 10. Act. vbi S. Petrus dicit, Christum fuisse vnctum Spiritu sancto : quo loco per vnctionem S. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 26. intelligit sanctificationem : quasi dicat S. Petrus, Christum idèd fuisse sanctum, quia ipsamet diuinitate vnctus & sanctificatus fuit.

Probatur 2. ex 6. Synodo generali act. 17, vbi dicitur, voluntatem Christi idèd nihil contrarium Deo velle ; quia Deificata est, id est,

est, sanctificata per diuinitatem, cui vnita est.

Probatur 3. ex S. Greg. Nazian. orat. 36. num. 93. & 94. vbi dicit Christum, vt hominem, esse diuinitate ipsâ vnctum, id est, sanctificatum: nec illam vnctionem fieri per aliquam operationem, vt in aliis qui sanctificantur, sed totius diuinitatis vngentis præsentiâ. Et S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 3. vbi sic loquitur, *Ipsè Christus seipsum vnxit, vngens, ut Deus; vnctus autem ut homo, vnctio autem humanitatis est diuinitas.*

Probatur 4. ex eo quòd actiones humanitatis Christi fuerint infiniti meriti ac valoris, vt dicitur cap. 6. vnde sequitur ipsius sanctitatem fuisse infinitam; quia valor moralis & meritum actionum fundatur præsertim in sanctitate personæ operantis, vt supponimus ex tractatu de Gratia: non potest autem intelligi quomodò Christus, secundum humanitatem, fuerit infinitè sanctus, nisi in quantum eius humanitas per ipsammet diuinitatem fuit sanctificata.

Dicendum 3. humanitatem Christi à primo instanti suæ conceptionis fuisse duobus supradictis modis sanctificatam.

Fuit enim à primo illo instanti Verbo diuino vnita, vt ex antedictis constat: vnionis autem illius excellentia hoc postulabat, vt anima Christi gratiâ illâ & sanctitate habituali donaretur; cum ratione illius vnionis à primo illo instanti dignissima esset, cui gratia illa conferretur.

Quæres 1. an sicut Christus habuit gratiam habitualem sanctificantem, sic etiam gratiam

actualem excitantem & adiuuantem acceperit ad actus supernaturales eliciendos, sicut & ceteri homines ex eius meritis eam accipiunt.

Respondetur negatiuè, sicut enim beati in cœlo gratiâ illâ excitante & adiuuante non indigent; quia clara Dei visio, & eius perfectus ac beatificus amor illis sufficiunt ad actus virtutum supernaturalium eliciendos, qui eorum statui conueniunt: sic, cum anima Christi fuerit à primo instanti conceptionis excellentissimo lumine gloriæ prædita, proindeque clarâ essentiae diuinæ visione, eiusdemque amore beatifico dotata; nullâ prætereâ actuali gratiâ indiguit ad quosuis virtutum actus exercendos.

Quæres 2. an gratiæ illæ, quæ gratis datæ vocantur, Christo collatæ fuerint.

Respondetur affirmatiuè. Ratio est; quia hæ gratiæ maximè aptæ fuerunt ad ea opera exercenda, per quæ ipse Christus generis humani redemptionem perfecit: vnde conuenientissimum fuit, vt in gradu perfectissimo illi conferrentur.

Quæres 3. an gratia habitualis Christi aliquod incrementum acceperit?

Respondetur negatiuè. Ratio est; quia gratia collata fuit Christo à primo instanti conceptionis intuitu vnionis hypostaticæ, vt supra dictum est: illius autem vnionis dignitas & excellentia requirebat, vt in Christo talis gratiæ plenitudo inesset, quæ nullum postea incrementum acciperet. Id etiam prætereâ constat ex eo quod gratia non augetur in statu viæ secundum legem Dei ordi-

nariam, nisi per merita: atqui Christus nihil sibi meruit quoad animam & perfectiones illi inexistentes, ut infra dicitur: unde S. Greg. Nazian. Epist. 1. ad Cledonium paulò post initium, exponens illi fidem Catholicam, sic loquitur: *Si quis Christum ex operibus perfectum esse dixerit, anathema sit: ex quo loquendi modo patet hanc veritatem, ut fide diuinâ credendam, ab illo propositam fuisse.*

Nec his obstat, quòd S. Luc. cap. 2. dicitur puerum Iesum profecisse gratiâ & sapientiâ apud Deum & homines. Ut enim docet S. Thom. q. 7. a. 11. ad 3. particulis istis (*Sapientiâ & gratiâ*) non intelliguntur habitus, sed ipsa opera sapientiæ & gratiæ; sensusque est, Christum, pro ætatis suæ progressu, perfectiora opera sapientiæ & gratiæ exercuisse: solet enim Scriptura (ut monet S. Doctor) opera virtutum nuncupare ipsomet nomine virtutum.

SECTION II.

An in Christo fuerint virtutes & dona Spiritus sancti.

QVÆSTIO intelligenda est, non de virtutibus intellectualibus, ut sapientiâ, scientiâ, de quibus postea; sed de virtutibus propriè dictis, siue moralibus, siue Theologicis. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. in Christo fuisse omnes virtutes, quæ nullam secum imperfectionem includunt eius beatitudini repugnantem.

Hoc constat ex eo quòd (ut docet S. Thom. q. 7. a. 2.) virtutes ab ipsâ gratiâ

R ij

tanquam à proprio fonte deriuantur : vnde, cum in Christo fuerit gratia perfectissima , sequitur quòd ex illâ perfectissimæ etiam virtutes processerint.

Diximus in assertione, virtutes illas in Christo fuisse , quæ nullam includunt imperfectionem eius beatitudini repugnantem : supponimus enim (sicut ex dicendis in sequenti capite constabit) animâ Christi fuisse à primo instanti suæ creationis beatam, id est, clarâ & intuitiuâ Dei visione præditam. Ex dictis

Sequitur 1. in Christo non fuisse fidem. Virtus enim illa nullomodò potest cum visione beatificâ consistere , vt docet S. Th. 2. 2. 3.

Sequitur 2. in Christo non fuisse spem. Primarium enim illius virtutis obiectum , est animæ beatitudo nondum obrenta , vt docet S. Thom. art. 4. At Christi anima (vt dictum est) à primo instanti suæ conceptionis fuit beata.

Dices, videri Christum vtramque virtutem habuisse : de illo enim dixit Isayas cap. 11. *Erit fides cinctorium renum eius : & in eiusdem personâ Dauid dixit Psal. 30. In te Domine speraui.*

Quod attinet ad fidem , responderetur Isayâ Prophetam , fidei nomine intelligere fidelitatem in verbis & promissis , vt explicat S. Hieronymus in eum locum.

Quod attinet ad spem , responderetur Christum habuisse quidem actum spei respectu gloriæ corporis , quæ est obiectum spei secundarium ; non tamen ipsam spei virtutem seu habitum , cum nullum actum circa primarium eius obiectum elicere po-

tuerit. Vnde & probabiliter aliqui Theologi dicunt actum illum spei respectu gloriæ corporis non processisse ab vllō virtutis habitu, sed fuisse actum simpliciter elicatum ab ipsa Christi voluntate in statu beatitudinis iam positā, talemque actum nobiliorē fuisse, quā si processisset ab animā Christi, habitu spei præditā, sed extra statum beatitudinis positā.

Sequitur 3. in Christo non fuisse virtutem poenitentiae: si per illam intelligatur virtus illa specialis, cuius proprius actus sit, dolere de peccato à se commisso, Deoque pro illo satisfacere: cū (vt ex antè dictis constat) Christus nullum vnquam peccatum commiserit, vel committere potuerit. Si verò per poenitentiam intelligatur virtus aliqua, cuius actus sit, detestari peccatum à quocunque commissum sit, velleque pro illo satisfacere, ac diuinam offensam compensare: certum est talem virtutem in Christo fuisse, cū pro peccatis omnium hominum diuinæ iustitiæ satisfecerit, illaque summo odio & horrore persecutus fuerit.

Dicendum 2. in Christo fuisse dona Spiritus sancti. Ita S. Thom. suprà art. 5.

Probatur 1. ex Isay. 11. vbi de Christo dicitur, quòd *requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientia & intellectus, &c.*

Probatur 2. ex eo quòd (vt dicit S. Doctor) per dona Spiritus sancti intelliguntur habitus quidam supernaturales diuinitus infusi, hominem ad hoc disponentes, vt facillimè à Spiritu sancto moueatur ad heroicas quasdam seu præstantissimas virtutum actiones: con-

stat autem, quòd anima Christi facillimè ac perfectissimè à Spiritu sancto ad quælibet excellentissima opera mouebatur, iuxta illud S. Luc. 4. *Iesus autem plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur à Spiritu in desertum.*

Dices 1. hæc dona in beatis non ampliùs reperiri: neque enim in cœlo fortitudine opus est ad res arduas & difficiles, quæ illic nullæ sunt; neque consilio etiam opus est, nec timore. Ergo, cum Christus à primo instanti conceptionis suæ beatus fuerit, sequitur, quòd dona illa non habuerit.

Respondetur 1. Christum non solùm beatum ac comprehensorem fuisse, sed etiam simul viatorem ac peregrinum, vt docet S. Thom. q. 15. a. 10. ac proinde simul, secundùm partem superiorem animæ, diuina visione ac fruitione præditum fuisse; simul etiam, secundùm inferiorem eiusdem animæ portionem, iis omnibus difficultatibus siue externis siue internis (si peccatum, ignorantiam, & alios defectus, de quibus suprà dictum est, excipias) obnoxium fuisse, quibus alij homines viatores subiacent; proindeque dona illa Spiritus sancti in eo non fuisse inutilia.

Respondetur 2. quamuis hæc dona non maneant in beatis quoad passionem inferioris partis reprimendas vel dirigendas; manere tamen in illis quoad ornatum animæ ac rectitudinem voluntatis, quæ perfectam aptitudinem ac dispositionem semper retinet ad hoc, vt facillimè à Spiritu sancto moueri possit ad quidlibet illi placitum fuerit; ac proinde eâ etiam ratione dona illa potuisse in

Christo Domino reperiri.

Dices 2. Donum timoris versari circa malum culpæ, vel pœnæ, propter admissam culpam: atqui Christus nullomodò peccare potuit.

Respondetur cum S. Thomâ, quæst. 7. a. 6. fuisse in Christo timorem Dei, non quidem seruilem, qui animam affligeret; sed filialem, qui charitatem accenderet; isque est, quem S. Augustinus lib. 14. de ciuit. cap. 9. vocat timorem castum, quo quis peccatum horret, *non sollicitudine necessitatis, sed tranquillitate charitatis*; vnde (vt rectè explicat S. Doctor) in Christo fuit timor Dei, non prout respicit malum separationis à Deo per culpam, aut malum punitionis pro culpâ; sed secundum quòd respicit ipsam diuinæ maiestatis eminentiam; prout scilicet anima Christi à Spiritu sancto mouebatur in Deum affectu quodam singularis reuerentiæ; hunc enim affectum reuerentiæ ad Deum Christus, quatenus homo, præ cæteris habuit pleniorē: ideoque attribuit ei Scriptura Isa. 11. plenitudinem timoris Domini.

C A P V T V.

De scientia Christi.

S E C T I O I.

Qualis fuerit scientia Christi.

SUPPONIMVS. tanquam certum, Christum Dominum præter scientiam increa-

R. iiii

ram & diuinam, quæ illi compete-
bat, in quantum Deus; habuisse etiam scientiam creatam,
in quantum homo; cum habuerit animam
potentiâ intellectiuâ præditam sicut ceteri
homines.

Constat 1. ex Scriptura. *Isay 11. Requies-
cet super eum spiritus scientia & intellectus.*
*S. Ioan. 17. Sciens Iesus, quia venit hora
eius.*

Constat 2. ex eo quòd in 6. Synodo genera-
li, definitum est aduersus Monothelitas, om-
nia in Christo fuisse duplicia; & sicut duas
naturas, sic etiam in eo cuiusque naturæ ope-
rationes proprias fuisse. Et in Concilio La-
teranensi sub Martino 1. can. 9. definitum est,
Christum assumpsisse animam rationalem
cum omnibus proprietatibus, ac per omnia
cæteris animabus hominum similem, dempto
peccato. Hoc præsupposito

Dicendum est 1. in Christo fuisse scientiam
beatificam; id est, Christi intellectum illu-
stratum fuisse lumine gloriæ, ac per illud cla-
rè diuinam essentiam pluresque alias res co-
gnouisse. Ita S. Thom. q. 9. a. 2.

Probatur 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 1. Ver-
bum incarnatum dicitur fuisse *Plenum gratia
& veritatis*: Si enim Christus habuit pleni-
tudinem veritatis sicut & gratiæ; sequitur
quòd, sicut in gratiâ super omnes Angelos
beatos in hac vitâ excelluit, sic etiam in co-
gnitione & scientiâ: non excellisset autem,
si visionem beatificam non habuisset. Item
ex cap. 17. S. Ioan. *Volo ut ubi sum ego,
& illi sint mecum, ut videant claritatem
meam*: quibus verbis Christus Patrem suum

pro discipulis suis orat, postulatque, ut eiusdem gloriæ, qua tunc fruebatur, illos participes reddat: alia autem gloria intelligi non potest, nisi ea, quæ in visione clarâ diuinæ essentia consistit; quam proinde tunc Christus habuit.

Probatur 2. ex S. Damasc. orat. de Transfiguratione, ubi dicit, illam Christi Transfigurationem fuisse quamdam manifestationem gloriæ, quæ in eius animâ erat.

Probatur 3. hæc ratione, quâ utitur S. Thom. suprâ: Christus, ut homo, fuit author salutis ac beatitudinis aliorum (sicut vocat eum Apostolus ad Hebr. 2.) Ergo, cum causa effectus sui perfectionem continere debeat, Christus illam beatitudinem habere in se debuit.

Porro ea, quæ diximus ad probandum, Christum in statu viæ scientiam beatificam habuisse, probant etiam illam habuisse à primo instanti conceptionis; proindeque illum ab eo instanti, fuisse beatum. Siquidem iam ab eo instanti, fuit plenus gratiæ & veritatis, fuit etiam author salutis cæterorum hominum; & sicut ratione vnionis hypostaticæ, Patris æterni naturalis Filius fuit; sic etiam hæres vniuersæ gloriæ illius (ut vocat eum Apostolus Hebr. 1.) ac proinde possessor.

Quamuis autem hæc veritas non sit absolute de fide (ut rectè obseruat Isambertus ad quæst. 9. disp. 2. art. 6.) quia tamen pluribus Scripturæ locis communique Doctorem consensu innixa est; ideò sententia opposita tanquam temeraria censenda est, ac omnino repudianda.

Dicendum 2. præter scientiam beatificam, duplicem aliam prætereà fuisse in Christo scientiam; infusam scilicet & acquisitam. Ita S. Th. sup. a. 3. & 4.

De scientiâ infusâ constat 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 7. *Mirabantur Iudæi, dicentes: quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?* Coloss. 2. *In quo (Christo scilicet) sunt omnes thesauri sapientiæ & scientia absconditi.* Constat 2. ex eo quòd, nisi scientiam infusam Christus habuisset, caruisset aliquâ perfectione, qua beati Angeli præditi sunt: illi siquidem (vt docet S. Aug. lib. 11. de ciuit. cap. 7.) duplicem habent de rebus cognitionem; vnâ, quam vocat matutinam, id est beatificam; alteram, vespertinam, id est, infusam, & per proprias species. Ergo idem de Christo Domino dicendum est.

De scientiâ acquisitâ constat 1. ex Scriptura. Isay. 7. *Antequam sciat puer vocare patrem & matrem: quod, tanquam de Christo prædictum, Patres omnes interpretantur.* Hebr. 5. *Cum esset Dei Filius, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam.* Constat 2. hac ratione quâ vtitur S. Thom. art. 4. nihil eorum, quæ naturæ nostræ per se competunt, defuit humanitati à Verbo diuino assumptæ. Atqui naturæ humanæ per se competit in ipsâ rationali animâ intellectus agens, sicut & pateriens seu possibilis, vt communiter docent Philosophi. Ergo Christus assumpsit animam intellectu tum possibilij tum agente præditam. Atqui frustrâ Christus intellectum agentem assumpsisset, nisi per ipsum aliquid operatus fuisset: operatio autem pro-

pria intellectus agentis est, species à phantasmatibus abstrahere, & sic cognitionem & scientiam per illas species sic abstractas comparare, quæ scientia dicitur acquisita. Vnde sequitur scientiam illam acquisitam in Christo fuisse.

SECTION II.

*Ad quasnam res Christi scientia se
extenderit.*

SENSUS quæstionis est, quasnam res Christus Dominus in statu viæ cognouerit per triplicem illam scientiam, quam diximus illum habuisse. Pro cuius resolutione

Dicendum est 1. Christum Dominum per scientiam beatificam perfectiùs & clariùs vidisse diuinam essentiam, quàm quælibet alia creatura videre possit; atque adeò scientiâ illâ cæteris omnibus beatis, siue Angelis, siue hominibus, longè præcelluisse; non tamen diuinam essentiam comprehendisse, nec comprehendere potuisse.

Prima huius assertionis pars constat, ex eo quòd dicit Apostolus Ephes. 1. Christum à Deo Patre constitutum *ad illius dexteram in cælestibus, supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc saculo, sed etiam in futuro.*

Secunda assertionis pars ex eo constat, quòd yniverſim SS. Patres asserunt, nullum intelle-

ctum creatum posse diuinam essentiam comprehendere ; vt S. Basil. lib. 1. contra Eunomium, S. Aug. Epist. 112. & plures alij : quod proinde intelligendum est etiam de humano Christi intellectu. Cuius rei ratio est ; quia nullus intellectus creatus cognoscere potest omnes effectus possibiles diuinæ omnipotentix, cum sint infiniti ; nullus etiam intellectus creatus cognoscere potest ipsam diuinam essentiam eo perfectionis gradu, quo est à se ipsa cognoscibilis.

Dicendum 2. Christum Dominum per illam scientiam beatificam cognouisse omnia, quæcunque Deus cognoscit scientiâ (vt vocant) visionis ; hoc est, omnia quæcunque actu sunt, fuerunt, vel futura sunt ; ac proinde omnes & singulos homines, ac singulas cuiusque actiones, cogitationes, volitiones cum omnibus circumstantiis. Ita S. Thom. q. 10. a. 2.

Quod probat ex eo quòd vnusquisque beatus in essentiâ diuinâ clarè visâ, cognoscat omnia, quæ ad ipsum spectant : ad Christum autem, & ad eius dignitatem quodammodò spectant omnia, in quantum omnia sunt ei subiecta ; & præterea quia, in quantum homo, constitutus est à Deo omnium iudex ; est autem proprium iudicis ea cognoscere, de quibus ferre iudicium debet.

Obiicies, Christum diem extremum iudicij non cognouisse, vt ipsemet testatur S. Marc. 13.

Respondetur SS. Patres duplicem illius loci afferre explanationem. Quidam enim (vt S. Athanasius orat. cont. Arrianos, S. Greg. Nazian. orat. 4. de Theologia) explicant

Christum Dominum, quatenus homo erat; naturali cognitione diem iudicii nescisse. Alij (vt S. Basilius lib. 1. cont. Eunomium, S. Ambr. lib. 5. ad Gratianum cap. 8. S. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 12. S. Hieron. in cap. 24. S. Matth. & S. Greg. lib. 8. registri Epist. 42.) volunt Christum dixisse, nescire se illum diem, subintelligendo, vt Apostolis declararet.

Dicendum 3. Christum Dominum per scientiam infusam perfectè cognouisse omnia, siue naturalia, siue supernaturalia, quæ ab homine vel ab Angelo cognosci possunt; ac proinde omnia mysteria, omnes scientias, tam speculatiuas, quàm morales, omnia denique naturaliter vel supernaturaliter scibilia.

Hoc constat tum ex verbis Apostoli dicentis in eo reconditos esse thesauros omnes sapientiæ ac scientiæ; tum etiam ex eo quòd omnimoda illa scientia competeat Christo, in quantum caput erat, tam hominum, quàm Angelorum, vt infra dicetur; in capite siquidem, præ cæteris membris, vigere debent omnes sensus.

Dicendum 4. Christum Dominum per scientiam acquisitam ea omnia cognouisse, quæ ab homine naturaliter per lumen intellectus agentis cognosci possunt. Ita S. Thom. quæst. 12. a. 1.

Quod probat ex eo quòd nihil imperfectum fuit in Christo quantum ad animam; fuisset autem imperfecta hæc eius scientia, si secundum eam non sciuiſſet omnia, quæ per illam sciti possunt.

Observandum est autem Christum Dominum

hanc scientiam acquisitam non habuisse ab instanti conceptionis, ut docet S. Doctor art. 2. sed illam acquisivisse brevissimo aliquo temporis spatio, idque ob admirabilem ingenij præstantiam. Illum tamen (ut rectè monet idem S. Doctor art. 3.) nihil unquam ab ullo, vel homine, vel Angelo didicisse; sed per proprii ingenij virtutem scientiam illam ex rebus ipsis hausisse, cum enim & hominum & Angelorum caput esset, eius dignitati non congruebat, ut quidquam ab illis addisceret.

Obiicies constare ex Euangeliiis, quòd Christus Dominus homines aliquando interrogavit, & multa ab iis quæsiuit.

Respondet S. Doctor art. 3. ad 1. Christum Dominum homines aliquando interrogasse; non ut aliquid addisceret, sed ut interrogatos erudiret.

C A P V T VI.

De voluntate & merito Christi.

S E C T I O I.

An Christi voluntas fuerit libera.

SVPPONIMVS in Christo Domino fuisse, non solùm diuinam, sed etiam humanam voluntatem: siue nomen voluntatis sumatur pro facultate volendi; siue pro ipso actu volendi.

Primum enim constat, ex eo quòd in Christo Domino fuit natura humana integra & perfecta: Est autem de integritate ac perfe-

ctione naturæ humanæ cū intellectualis sit, vt volendi facultate prædita sit.

Secundum etiam patet ex eo quòd de ratione ipsius facultatis volendi sit, vt actus sibi proprios & connaturales elicere queat.

Vtrumque autem tanquam fide certum, definitum fuit contra Monothelitas, vnam tantū in Christo voluntatem (diuinam scilicet) admittentes, & humanam negantes, in 6. Concilio generali, Act. 4. & 8. in Epistola Agathonis Papæ, ibidem lectâ & receptâ, & in Concilio Lateranensi sub Martino 1. consult. 5.

Hac igitur veritate suppositâ, quæritur, an voluntas humana Christi fuerit libera: de diuina enim iam egimus tractatu 2. cap. 4. sect. 3. Pro cuius resolutione

Dicendum est Christi Domini voluntatem fuisse verè ac perfectè liberam. Est de fide, & constat 1. ex Scripturis. Isay. 7. prædicit Propheta de Christo, quòd *sciet reprobare malum, & eligere bonum*: Atqui electio est actus proprius liberæ voluntatis, vt docet S. Th. 3. part. quæst. 18. 2. 4. vbi hunc locum Isayæ ad probationem huius veritatis adhibet. Item cap. 53. eiusdem Prophetæ dicitur de Christo, quòd *oblatus est, quia ipse voluit*. Et ipse Christus Dominus dicit S. Ioan. 10. *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à me ipso, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*.

Probatur 2. hac ratione: Christus Dominus præsertim per obedientiam suam perfecit opus nostræ redemptionis Rom. 5. vbi Apo-

stolus dicit per Christi obedientiam homines esse iustificatos. Atqui perfecta obedientia sine voluntatis libertate esse non potest, iuxta quod dicit S. Aug. Epist. 46. *Nullam posse, sine arbitrio libero, esse obedientiam.* Vnde sequitur Christi voluntatem fuisse perfecte liberam.

Obiicies, Christum Dominum, ut supra diximus, non potuisse peccare: ex quo sequitur, illum in exequendis iis, quæ sibi à Patre imperata fuerunt, liberum non fuisse: si enim liber fuisset, potuisset illa non facere, ac non faciendo peccare. Hæc obiectio grauem continet difficultatem, an scilicet, & qua ratione Christi libertas cum eius impeccabilitate conciliari possit.

Omissis autem variis Theologorum ad hanc obiectionem responsionibus, omnium probabilissimè loqui videntur illi, qui dicunt, quòd, quamuis Christus Dominus, ratione suæ impeccabilitatis, liber non fuerit, ad obseruanda, vel non obseruanda in genere præcepta sibi à Deo Patre imposita: e. g. præceptum illud affirmatiuum, quo ad genus humanum per mortem suam redimendum obligabatur: liber tamen fuit, ad illud obseruandum vel non obseruandum in specie, vel in individuo: id est, quòd, quamuis mandato illo diuinitus accepto liberum illi non fuerit in genere, mortem acceptare vel non acceptare; liberum tamen illi fuit mortem acceptare tali horâ vel momento temporis, seriùs vel citiùs: liberum item ei fuit illam acceptare, cum tali charitatis ardore vel intentione, maiori vel minori: item ex motivo

talis vel talis virtutis, v. g. religionis, obedientiæ, patientiæ, fortitudinis, & similibus. Unde sequitur, illam mortis acceptationem Christo Domino fuisse simpliciter & absolute liberam, non solum quoad eius circumstantias, sed etiam quoad ipsius actus substantiam, non modò numericam, sed etiam specificam. Non enim est idem numero, secundum substantiam, voluntatis actus intensus & remissus; multoque minùs actus elicited ex proprio motiuo alicuius virtutis, & ex proprio alterius diuersæ speciei; cum vtriusque actus entitas, seu substantia, non modò numericè, sed etiam specificè diuersa sit. Et quamuis externa mortis & tormentorum perpassio sit eadem, secundum Physicam suam entitatem, quocunque ex actu voluntatis, siue intenso, siue remisso, & quocunque ex formali motiuo acceptetur; nihilominùs in genere moris diuersa prorsùs est, pro diuersitate actus voluntatis, per quem acceptatur; nec quidquam bonitatis moralis aut meriti habet, nisi dependenter ab interno voluntatis actu. Unde sequitur acceptationem ac perpassionem mortis in Christo fuisse illi omninò liberam. Quæ tamen libertas nullam cum eius impeccabilitate repugnantiam habuit. Et sic dicendum est de aliis eius actibus.

SECTIO II.

Qua ratione Christi voluntas libera fuerit.

NON est opus hîc ea repetere, quæ tractatu 2. cap. 4. sect. 3. dicta sunt ; ubi observauimus de triplici libertate apud sanctos Patres fieri mentionem, nempe de libertate naturæ, gratiæ, & gloriæ. Quæstio autem proposita intelligenda non est de libertate gratiæ: constat enim ex antè dictis, Christum Dominum à peccato fuisse perfectè liberum. Nec de libertate gloriæ; cùm à primo instanti conceptionis ipsam acceperit, quamuis illâ quoad corpus & partem animæ inferiorem in hac vita fructus non fuerit. Quærimus igitur hîc solùm de libertate naturæ; qua ratione Christi voluntas perfectâ naturæ libertate prædita fuerit. Quod ut euidentius fiat,

Supponimus id, quod loco citato à nobis dictum est; libertatem scilicet naturæ in eo consistere, quòd voluntati, non solùm nulla coactio, sed neque etiam vlla necessitas inferatur; ac ipsa voluntas libera prorsus & indifferens relinquatur, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem sui actus. Quamuis autem hoc ibi à nobis autoritate SS. Ambrosij, Hieronymi, Augustini, & Bernardi obiter probatum sit; quia tamen hæc veritas maximi momenti esse censetur, & ex illâ, tanquam ex certo principio, plurimæ aliæ Theologicæ conclusiones dependent:

idcirco illam hinc denuò.

Probamus 1. autoritate Scripturæ. 1. Cor. 7. vbi Apostolus, loquens de seruanda virginitate, expressis verbis dicit, hominem *non habere necessitatem, sed potestatem habere sua voluntatis*: vbi potestatem volendi opponit necessitati volendi. Eccle. 15. vbi dicitur, *Deum reliquisse hominem in manu consilij sui; apposuisse illi ignem & aquam, vitam & mortem, bonum & malum, ut ad quod voluerit, porrigat manum suam; & quod placuerit ei, detur illi.* Quem locum Patres Concilij Senonensis, anno Domini 1528. aduersus huius temporis hæreses tunc exortas congregati, in decreto fidei explicant de homine in statu naturæ lapsæ, & per Christum reparatæ: vbi & expressè contra præfatos hæreticos definiunt, *Liberum in utramvis partem esse hominis arbitrium.*

Probamus 2. autoritate Concilij Tridentini sess. 6. cap. 5. vbi dicitur quòd, tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, is, qui recipit inspirationem, possit eam abiicere, si velit: & can. 4. definitur, hominem gratiæ posse dissentire, si velit. Ex quibus Concilij verbis Guillelmus Estius in 2. dist. 24. parag. 1. Gabriel Pennotus lib. 1. cap. 6. & alij Doctores efficaciter probant, non solum coactionem, sed etiam necessitatem libertati naturali hominis esse contrariam. Et certe quando idem Concilium can. 5. anathema dicit in eos, qui asserunt per peccatum Adæ liberum hominis arbitrium fuisse amissum & extinctum, non alios haud dubiè intelligit quàm Lutherum, Caluinum, & co-

rum assecclas, in quos ille canon directus est: qui tamen non aliter liberum hominis arbitrium amissum & extinctum esse dicunt, nisi quia, cùm in creatione homo accepisset indifferentem ad vtrumlibet arbitrij facultatem, illam per peccatum amisit: ita vt, quamuis in hoc statu, in quo nunc est, non agat coactè, necessariò tamen agat.

Probamus 3. autoritate summorum Pontificum Pii 5. & Gregorii 13. qui in bullâ contra Michaelcm Baium editâ, has eius propositiones damnarunt (*quod voluntariè fit, etiamsi necessariò fiat, liberè tamen fit:*) &, (*Sola violentia repugnat libertati hominis naturali:*) item, (*Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessariò facit.*) Quæ quidem bulla denuò Urbani 8. autoritate confirmata & publicata est.

Probamus 4. autoritate almæ facultatis Sorbonicæ, quæ in decreto suo anno Domini 1560. edito, has quæ sequuntur propositiones, tanquam falsas & hæreticas, damnauit: (*liberum hominis arbitrium non habet potestatem ad opposita:*) &, (*libertas & necessitas eidem conueniunt respectu eiusdem:*) item, (*liberum arbitrium liberè vult id, quod necessariò vult:*) & (*homo necessariò peccat etiam damnabiliter in aliqua specie peccati.*)

Probamus 5. autoritate S. Thomæ in quæstionibus disputatis de Malo quæst. 6. art. 1. vbi sic loquitur: *Dicendum, quòd quidam posuerunt; quòd voluntas hominis ex necessitate mouetur ad aliquid eligendum; nec tamen ponebant quòd voluntas cogeretur; non*

enim omne necessarium, est violentum; sed solum, cuius principium est extrà. Hæc autem opinio est hæretica: tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus.

Ex quibus, cùm euidenter constet, libertatem naturalem hominis requirere, non solum exemptionem à coactione, sed etiam à necessitate; in eoque consistere, vt positis omnibus ad agendum prærequisitis, homo semper maneat indifferens ad agendum vel non agendum, ad hoc vel illud agendum: consequenter dicendum est, cùm Christus Dominus naturam humanam, omnibus suis facultatibus ac proprietatibus instructam, assumpserit, proindeque voluntatem eiusdem conditionis cum cæteris hominibus; illius libertatem naturalem in eo sitam fuisse, quòd ab omni, non solum coactione, sed etiam necessitate fuerit exemptus; potueritque pro libito agere vel non agere, hoc vel illud agere. Quod tamen intelligendum est respectu actionum bonarum: libertas enim illa, quæ in nobis est, ad faciendum malum repudiato bono, in Christo non fuit propter eius impeccabilitatem: quod tamen non obstat, quin verè & perfectè liber fuerit. Vt enim rectè dicit S. Tho: in quæst. disput. de veritate quæst. 22. a. 6. *velle malum, non est libertas, nec pars libertatis, quamvis sit quoddam signum libertatis.*

S E C T I O III.

An, & quæ ratione Christi actiones fuerint meritoria.

DI C E N D V M 1. Christi Domini actiones humanas, verè & propriè fuisset meritorias. Ita S. Thom. q. 19. a. 3. est de fide.

Probatur 1. ex Scripturâ, in qua dicitur, redemptionem nostram, ac peccatorum nostrorum remissionem ex Christi sanguine, hoc est, ex passionis eius ac mortis merito procedere : ad Coloss. 1. *In quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.* Apoc. 5. *Redemisti nos Deus in sanguine tuo.*

Probatur 2. ex Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. ubi dicitur, *Nostra iustificationis causam meritoriam esse Dominum nostrum Iesum Christum, qui, cum essemus inimici, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, suâ sanctissimâ passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.*

Probatur 3. hac ratione : omnes conditiones ad meritum requisitæ in actionibus Christi Domini reperiuntur : ergo fuerunt meritoria. Probatur antecedens : quia conditiones ad meritum requisitæ (ut supponimus ex tractatu de gratia) sunt hæ quæ sequuntur. Prima, ut actio sit libera. Secunda, ut sit honesta, seu bona moraliter. Tertia, ut sit à personâ gratâ Deo, & iustâ. Quarta, ut exerceatur in statu viæ. Quinta, denique ut

paſſum intercedat ex parte Dei de præmio reddendo pro tali actione. Atqui hæ conditiones in actionibus Chriſti reperiuntur : fuerunt enim liberæ, vt præcedenti ſectiõne probatum eſt : fuerunt honeſtæ & bonæ , quod Chriſtus ipſe declarauit S. Ioan. 8. *Ego quæ placita ſunt ei , facio ſemper* : fuerunt à perſonâ Deo grata , quod & ipſe Deus Pater in Baptiſmo & Transfiguratione Chriſti teſtatus eſt : fuerunt factæ in ſtatu viæ, cùm Chriſtus fuerit ſimul viator & comprehenſor : paſſum denique interceſſit ex parte Dei Patris, iuxta illud Iſay. 53. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam , videbit ſemen longauum ; & voluntas Domini in manu eius dirigetur.*

Dicendum 2. Chriſti Domini actiones fuiſſe infiniti valoris ad merendum.

Probat 1. ex dictis ſuprà cap. 1. ſect. 6. vbi probauimus , Chriſti Domini actiones fuiſſe valoris infiniti ad ſatisfaciendum : rationes enim quæ probant de vno , probant etiam de altero.

Probat 2. authoritate Clementis 6. ſummi Pontificis in Extrauagante , quæ incipit (*Vnigenitus*) de pœnitentiis & remiſſionibus , vbi dicit , *Chriſtum Dominum acquiſiſſe Eccleſia theſaurum infinitum , conſtantem ſuis meritis & operibus ſatisfactoris, &c. & non eſſe aliquatenùs formidandum de conſumptione ſeu imminutione huius theſauri, propter infinita eius merita.*

Quæres, quando meritum Chriſti Domini inceperit, quanto tempore durauerit, & quando deſierit?

Reſpondetur 1. Chriſti meritum incepiſſe à

primo instanti suæ conceptionis. Ita S. Tho.
q. 34. a. 3.

Constat ex cap. 10. ad Hebr. vbi refert Apostolus, Christum ingredientem in hunc mundum dixisse: *Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam*: & postea subiungit: *in qua voluntate sanctificati sumus*. Ex quo sic possumus argumentari: ille actus Christi est meritorius, in quo sumus sanctificati: atqui in primo instanti conceptionis (tunc enim hunc mundum ingressus est, ut explicat S. Thom. in illum locum Apostoli) actum submissionis & obedientiæ erga Deum Patrem elicuit in quo sanctificati sumus: Ergo à primo instanti conceptionis mereri incepit.

Respondetur 2. Christum Dominum toto vitæ suæ tempore continuò, & sine vllâ intermissione, omnibus suis actionibus meruisse.

Constat ex suprâ relatis Christi verbis, quibus dixit se, quæ placita erant Patri suo, fecisse semper. Deinde ex eo quòd Christus Dominus potuit quouis tempore, tam somni, quàm vigiliæ, mereri per actus internos elicitos independenter à sensibus ratione scientiæ infusæ: si autem potuit; cùm eius charitas esset perfectissima, non est dubitandum, quin fecerit. Vnde SS. Patres illum etiam ipsius infantie tempore meruisse asserunt, ut S. Ambr. lib. 2. in S. Luc. *Me, inquit, illius infantia vagientis abluunt fletus, mea lachryma illa delicta lauerunt*.

Respondetur 3. Christum Dominum à momento suæ mortis mereri desiisse. Ita S. Thom. quæst. 19. a. 3. ad 1. vbi dicit, ex quo
Christi

Christus viator esse desiit, illum non ampliùs fuisse in statu merendi.

Ratio est, quia Christus per passionem in cruce, merita sua omnia consummavit, vt ipsemet testatus est; cùm, antequàm vltimum spiritum emitteret, dixit: *Consummatum est.*

Obiicies 1. frustrà fieri per plura, quod potest per pauciora: Atqui Christus per vnicam actionem potuit nobis peccatorum remissionem & salutem promereri: Ergo frustrà videntur tot eius merita fuisse multiplicata.

Respondetur verissimum esse vnicam Christi actionem ad vniuersum genus humanum redimendum fuisse sufficientissimam, cùm fuerit infiniti valoris ac meriti: illum tamen non frustrà pro nobis tot & tanta facere ac pati voluisse; tùm vt excessum infinitum suæ erga nos charitatis ostenderet; tùm vt magis ac magis Patrem suum meritis suis glorificaret; tùm vt præceptum sibi à Patre de redimendis hominibus impositum quàm perfectissimè adimpleret.

Obseruandum tamen est quòd, quamuis Christus quacunque actione sua nobis verè ac de facto meruerit omnia & singula gratiæ & gloriæ dona, nihilominùs non meruisse nisi respectiuè ad mortem crucis, ita vt singula eius merita per mortem compleri & consummari deberent: non sane quòd aliter fieri non posset, cùm vel minima Christi actio, propter infinitam diuini suppositi dignitatem, per se ad redimendos mille mundos plusquàm sufficeret: sed quia ab æterno definitum fuerat, vt redemptio nostra non aliter

compleretur, quàm per Christi mortem ac passionem. Vnde Isayas cap. 53. de illo prædixerat: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.* Et ipse Christus sæpe in Euangelio de passione sua, tanquàm de re prædefinitâ diuinitus ad generis humani redemptionem, locutus est; vt Marc. 8. *cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa & occidi.* Et S. Ioan. 12. de passione ac morte sua loquens (vt explicat S. Aug. traët. 31. in S. Ioan.) *nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.*

Obiicies 2. Christum Dominum per vulnus illud, quod post mortem accepit, meruisse: cùm plures sancti Patres doceant ex ipsius latere Sacramenta Ecclesiæ fluxisse.

Respondetur vulnus illud fuisse meritorium; non pro illo instanti, quo inflictum est; sed ratione temporis præcedentis, quo Christus adhuc viuens illud præuiderat, & vltro ac sponte acceptauerat, imò etiam Deo Patri pro nostra salute obtulerat.

SECTION IV.

Quid Christus Dominus sibi, & quid nobis meruerit.

DICENDVM 1. Christum Dominum sibi gloriam corporis & nominis exaltationem promeruisse. Ita S. Thom. quæst. 19. art. 3.

Constat ex Scripturâ. S. Luc. 24. *Oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam*

fuam. Ad Philipp. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, &c. propter quod & Deus exaltauit illum. In quem locum S. Chrysost. Extremam, inquit, Christus præstitit obedientiam, & propterea accepit supremum honorem: Et S. Aug. tract. 104. in S. Ioan. Humilitas, claritatis est meritum; & claritas, humilitatis est premium.

Dicendum 2. Christum Dominum, nec gratiam, nec visionem beatificam, nec vnionem hypostaticam sibi meruisse. Ita S. Thom. loco citato.

Quod probat ex eo quòd meritum non sit nisi eius, quod nondum habetur: vnde, si Christus ista meruisset, sequeretur quòd aliquando iis caruisset: quod tamen falsum est, vt ex antedictis constat.

Dicendum 3. Christum nobis meruisse salutem æternam, per media conuenientia consequendam; & omnia illa media, quæ ad illam consequendam, aut necessaria sunt, aut vtilia.

Probatur vniuersim ex his Apostoli verbis ad Ephes. 1. vbi dicit, quòd *Deus benedixit nos omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo.*

In particulari autem Christum nobis meruisse vitam æternam, constat Rom. 6. *Gratia Dei vita aterna in Christo Iesu Domino nostro.* Et S. Ioan. 2. dicitur, Deum dedisse Filium suum; *vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aternam.*

Quòd autem spectat ad media, cùm illa plura & diuersa sint, ex ordine per singula discurremus.

In primis Christus nobis meruit gratias omnes actuales, quæ peccatorum remissionem antecedunt, & per quas ad illam disponimur, ut constat ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 5. ubi declarat, *Iustificationis exordium in adultis à Dei per Iesum Christum gratiâ sumendum esse: hoc est, ab eius vocatione, qua, nullis eorum existentibus meritis, vocantur.*

Præterea Christus meruit nobis remissionem omnium & quorumcumque peccatorum, tam actualium, mortalium & venialium, quàm originalis. Hoc constat ex Scripturâ: 1. S. Ioan. 1. *Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato.* Et ex Concil. Trid. suprâ cap. 7. ubi dicitur, neminem iustificari posse, nisi per merita passionis Christi Domini. Vbi observandum est (quod Concilium fusè explicat) Christum Dominum eatenus nobis remissionem peccatorum meruisse, quatenus Sacramenta & alia media, quibus illam remissionem consequimur, nobis promeritus est.

Eodem etiam sensu dicere debemus Christum Dominum remissionem pœnarum omnium, nostris peccatis debitarum, nobis promeruisse; quatenus nobis media omnia promeruit, per quæ pœnarum illarum indulgentiam ac remissionem accipimus, aut pro illis satisfacimus. Vnde Concilium Trid. sess. 14. cap. 8. dicit, *Omnem nostram sufficientiam ad satisfaciendum, esse à Christo; nos in illo satisfacere, & facere fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent.*

Ipsam præterea animæ sanctitatem, quæ

formaliter consistit in gratia habituali nobis inhaerente; ac eius, quodcunque augmentum; vim etiam illam & virtutem merendi, quæ per illam gratiam operibus nostris inest; dona item Spiritus sancti, virtutes infusas, & omnia alia quæcunque gratiarum genera, & diuinæ largitatis munera, tam interna, quàm externa, quæ ad æternam salutem conducunt; finalem denique perseuerantiam Christi Domini meritis ascribere debemus. Hoc constat ex Scripturâ. Rom. 8. vbi dicitur, Deum nobis omnia in Christo donasse. Huc etiam pertinet id; quod Christus dixit S. Ioan. 15. *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere. Quæ verba expendens Concilium Trident. sess. 6. cap. 16. dicit, Christum Dominum, tanquam caput in membra, & tanquam vitem in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influere, qua virtus bona illorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur.*

Denique Christus Dominus ipsam nobis prædestinationem promeruit, ut constat ex eo quod dicit Apostolus Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut effemus sancti: & eodem capite: Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum.* Et certè, cum Christus prædestinatis meruerit omnia dona supernaturalia à primâ vocationis gratiâ usque ad vltimam gloriæ consummationem, ut supra dictum est; Deusque dona illa omnia, nonnisi intuitu meritorum ipsius Christi, ab æterno illis præparauerit: ex consequenti dici debet, prædestinationem ip-

sam ex eius meritis esse; cùm iuxta S. Augustinum lib. de bono perf. c. 14. prædestinatio nihil sit aliud, quàm *Præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur.*

Quæres, an Christus etiam Angelis gratiæ ac gloriæ dona promeritus sit.

Respondetur affirmatiuè. Quamuis enim id aliqui Doctores negent; probabilius tamen est, quòd meritorum Christi virtus & efficacia etiam ad beatos illos spiritus se extendat. Et hoc constare videtur ex Apostolo ad Eph. 1. vbi dicit, Christum Dominum esse caput supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem & Dominationem, & adimplere omnia in omnibus: vnde sequitur, omnes gratias & omnia dona supernaturalia ab ipso, tanquam à capite, non solum in vniuersam hominum Ecclesiam, sed etiam in omnes beatorum illorum spirituum Hierarchias derivari. Accedit authoritas S. Bernardi ser. 12. in cant. vbi dicit, quòd ille (Christus scilicet) qui hominem lapsam erexit; Angelo stanti, ne laberetur, dedit; sic illum ex captiuitate eruens, sicut hunc à captiuitate defendens: & hac ratione fuit utriusque redemptor, soluens illum, & seruans istum.

SECTION V.

An, & quâ ratione Christi merita omnibus hominibus applicentur.

NOTANDVM est 1. meritum Christi & eius applicationem distingui inter se, vt rectè obseruat Isambertus ad quæst. 19. disp.

6. art. vlt. sicut pretium depositum ad emendam domum sufficiens, & eius emptio seu illius pretij solutio. Meritum enim Christi se habet, vt pretium sufficiens ad homines redimendos: applicatio verò, vt illius pretij solutio.

Notandum 2. applicationem meritòrum Christi duplici modo posse considerari, actiue scilicet, & passiuè: seu prout se tenet ex parte ipsius Christi; in quantum ipse, per aliquos actus suæ voluntatis, merita sua ordinauit & applicauit ad salutem hominum procurandam: vel prout se tenet ex parte ipsorum hominum; quatenus merita Christi de facto ipsis communicantur, & eorum effectus ab ipsis reipsa percipiuntur. His prænotatis pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. Christi Domini merita, non tantum ex se sufficientia & condigna fuisse ad totius generis humani redemptionem, sed ab ipso ad hunc finem fuisse Deo Patri oblata: sicque Christum Dominum verè pro omnibus hominibus redimendis mortuum esse, ac verè ipsis, quantum ex se fuit, merita passionis ac mortis suæ applicasse.

Probat. 1. ex Scripturâ. 1. ad Timoth. 2. *Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* Et cap. 4. *Speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium.* 2. Cor. 5. *Christus pro omnibus mortuus est.* Ephes. 5. *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo.* 1. S. Ioan. 2. *Si quis peccauerit, aduocatum habemus*

apud Patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.

Probatur 2. ex Concilio Arelatensi, in quo approbata est Epistola Faustii adhuc nomen Catholicum profitentis, ubi anathema profertur in eum, qui dixerit, quod Christus non sit mortuus pro omnibus. Et ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 3. ubi Concilium expressis verbis dicit, Christum Dominum pro omnibus mortuum, quamuis non omnes beneficium mortis eius accipiant.

Probatur 3. ex SS. Patribus qui id ipsum unanimi consensu asserunt. S. Basil. in Psal. 48. *Inuentum est unum pro omnibus simul hominibus dignum pretium, nempe Sanctus, & omni pretio superior pretiosus Sanguis Domini nostri Iesu Christi, quem pro nobis omnibus effudit.* S. Greg. Nazian. orat. 2. in Pascha, vocat Christi Domini passionem & mortem, *Non exigua cuiusdam partis orbis terrarum, sed totius mundi expiationem numquam intermorituram.* S. Chrysost. hom. 7. in 1. Epist. ad Timoth. explicans hæc Apostoli verba suprâ citata (*qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus:*) *Quid ergo, inquit, & pro gentilibus? ita est; Christus etiam pro gentilibus mortuus est. Et quo pacto, inquires? illi non crediderunt, quia noluerunt: quod erat partium ipsius impletum est.* S. Cyril. lib. 4. in S. Ioan. explicans illa Christi verba (*panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita:*) *Crucifixus est, inquit, Christus pro omnibus & propter omnes; ut uno pro omnibus*

morsuo, omnes in ipso viuamus. S. Ambr. in Ps. 118. explicās hūc versiculū (*Misericordia Domini plena est terra :*) Sol, inquit, iustitie omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit : si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat : ut si quis clausis fenestris radios solis excludat : non enim ideo sol non est ortus omnibus, quia calore eius ipse se fraudauit. S. Hieron. Epist. 83. ad Oceanum, Mentitur, inquit, Ioannes Baptista, digito Christum & voce demonstrans, ac dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in saculo, quorum peccata Christus non tulerit. S. Aug. in Psal. 95. Vendere se potuerunt homines, sed redimere non potuerunt : venit redemptor, & dedit pretium; fudit sanguinem suum; & emit orbem terrarum. Quæritis quid emerit? videtè quid dederit; & inuenite quid emerit. Sanguis Christi pretium est: tanti quid valet? quid, nisi totus orbis? quid, nisi omnes gentes? S. Leo Papa ser. 1. de Natiuit. Christus, sicut nullum à reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit. S. Bernard. in Psal. (*Qui habitat*) Sicut possunt omnia dicere Christo: creator meus es tu: sic possunt omnes homines eidem dicere: redemptor meus es tu. His addimus Beatæ memoriæ Franciscum Salesium Gebennensem Episcopum in tractatu de amore diuino lib. 2. cap. 5. ubi fusè eandem veritatem docet & probat.

Obseruandum est autem, in iis Scripturæ & SS. Patrum testimoniis duo præsertim dici. Primum est, Christum Dominum se-

metipsum dedisse, tradidisse, obtulisse, &c. quæ verba significant actum voluntatis, quo Christus Dominus, quantum ex ipso fuit, passionis ac mortis suæ merita applicauit. Secundum est, hanc traditionem & oblationem, factam fuisse pro omnibus hominibus, pro peccatis totius mundi; quod nihil aliud significat quàm Christum Dominum meritorum suorum valorem, quantum in ipso fuit, applicasse, non solum prædestinatis, sed generatim omnibus omnino hominibus, siue prædestinatis, siue reprobis sine vlla exceptione.

Probatur 4. hac ratione: pro iis omnibus mortuus est Christus, qui per Adami peccatum perierunt & mortui sunt: Atqui omnes homines per Adami peccatum mortui sunt; ergo pro omnibus hominibus mortuus est Christus. Minor certa est: maior probatur ex eo quòd dicit Apostolus 2. Cor. 5. *Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Vbi infert omnes per Adæ peccatum mortuos esse ac periisse, quia Christus pro omnibus mortuus est. Quo etiam argumento vtitur S. Aug. lib. 6. cont. Iulianum, cap. 1. vbi probat omnes etiam paruulos per peccatum originale mortuos esse, ex eo quòd Christus pro omnibus mortuus est. Quod argumentum nullum foret, si existerent, pro quibus Christus mortuus non esset.

Neque dicas S. Augustinum & alios sanctos Patres, eatenus solum velle Christum pro omnibus mortuum esse, quatenus mortis ac passionis eius meritum ad omnes redimendos sufficiens fuit.

Respondetur 1. quòd manifestè patet hanc explicationem nullomodò congruere cum verbis sanctorum Patrum suprà relatis.

Respondetur 2. quòd si hoc esset, inde consequens fore, quòd etiam pro dæmonibus Christus mortuus esset; quòdque dæmonum, æquè ac hominum, saluator dici posset & deberet; cùm ad dæmones saluandos, meritum eius sufficiens fuerit: quod non solùm à mente S. Augustini & aliorum sanctorum Patrum, sed etiam à veritate Catholica prorsus alienum est.

Dicendum 2. quamuis Christus verè pro omnibus mortuus sit, mortisque ac passionis suæ merita Deo Patri pro omnibus hominibus obtulerit; non omnes tamen, meritum eius fructum ac mortis beneficium recipere. Ita Concilium Trident. sess. 6. cap. 3.

Certum est enim e. g. plurimos Iudæorum olim fuisse, qui & exterius per Euangelij prædicationem, & interiùs per gratiæ motionem ad veritatem amplectendam excitati, illam repulerunt; de quibus conqueritur Deus, vt Apostolus testatur Rom. 10. his verbis, per Isayam Prophetam cap. 65. olim prænunciatis: *Tata die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem*: quibus item exprobrabat Apostolus Act. 13. *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, &c.* Certum est etiam plurimos homines gratiam Dei (vt ait Apostolus 2. Cor. 6. (in vacuum recipere; id est, variis inspirationibus & motionibus Spiritus sancti præueniri & excitari,

quibus tamen consentire nolunt, vt supponimus ex tractatu de Gratia. Atqui Christus mortis & passionis suæ merita Deo Patri pro illis omnibus obtulit ; & ex virtute illius oblationis processerunt haud dubiè gratiæ illæ, quibus præuenti & excitati sunt, cum nulla gratia nisi ex meritis Christi hominibus conferatur. Quia tamen illas ex voluntatis prauitate abiecerunt , ideò nullus ad eos ex morte fructus deriuatus est ; non defectu applicationis ex parte ipsius Christi ; sed defectu consensus & cooperationis ex parte illorum.

Dices, inde sequi Christi Domini voluntatem humanam, non fuisse semper diuinæ conformem ; sciebat enim v. g. Iudæos à Deo Patre ob præuisam eorum incredulitatem esse reprobatos, & tamen ad promerendam illis gratiam & gloriam merita mortis suæ applicauit.

Respondetur Christi Domini voluntatem fuisse semper diuinæ Patris voluntati perfectissimè conformem, nec in applicatione meritum suorum vllatenus ab illa recessisse.

Quòd vt meliùs intelligatur , varios actus in Christi Domini voluntate distinguere possumus.

Primus est, illum voluntate quadam generali & antecedente voluisse, vt omnes homines, qui per peccatum Adæ perierant, per media quædam conuenientia salutem æternam consequerentur, sicut & sciebat Deum Patrem eo modo velle *omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire,* vt habetur 1. Tim. 2.

Secundus est, illum voluisse pro omnibus mori, ac mortis & passionis suæ merita Deo Patri offerre, vt omnibus media illa ad salutem consequendam necessaria, & gratias ad id sufficientes obtineret, sicut & Patrem etiam velle sciebat.

Tertius denique, cum præuidisset, quod aliqui gratias illas oblatas abiicerent, alij verò eas acceptarent, iisque consensum præberent; tùm illos in peccato suo iustissimè dereliquisse, vt ipsemet declarauit S. Ioan. 8. *Ego vado; quæretis me, & in peccato vestro moriemini.* Istis autem iustificationem, & si in acceptâ iustitiâ fideles essent, finalem in ea perseuerantiam, ac demum æternam salutem voluisse; & ad id obtinendum, passionis ac mortis suæ merita efficaciter applicasse, & Deo Patri obtulisse: quod & voluntati eius conforme esse certò sciebat. Et sic in omnibus perfectam cum illa conformitatem semper seruauisse.

Dicendum 3. Christum Dominum, non tantùm in generali omnibus hominibus, sed etiam in particulari cuilibet illorum, merita sua applicasse; vt specialia gratiæ dona secundum cuiusque statum & exigentiam obtineret.

Constat tùm ex illis Christi verbis S. Matth. 18. *Non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus ex his pusillis:* tùm ex parabola boni pastoris, quem errantem requiruntis, & inuentam in humeros reportantis: & etiam ex eo quod dicit S. Ioann. 11. bonum pastorem vocare oues nominatim. Constat etiam ex illis Apostoli verbis Ephes. 4.

Vnicuique nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Ex quibus colligitur, omnes & singulas gratias, quæ vnicuique conferuntur, ab illa speciali applicatione meritorum Christi provenire. Quod & docuit, & cum maximo pietatis sensu explicavit præfatus Episcopus Gebennensis Introductionis suæ parte 5. cap. 13. Adeo ut, sicut olim summus Sacerdos super pectus in rationali suo filiorum Israel nomina descripta gerebat; ita Christus Dominus (ut veritas figuræ responderet) omnes homines verè in corde suo habuerit; & sic omnibus & singulis meritorum suorum fructus distribuerit.

Dicendum 4. & ultimò, merita Christi Domini non æqualiter omnibus ab ipso fuisse applicata.

Constat manifestè ex Scriptura. S. Matth. 25. *Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij unum.* Et 1. Cor. 7. *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, unus quidem sic, alius verò sic.* Hæc autem diuersitas & inæqualitas gratiarum ab ipsius Christi voluntate procedit, qui diuidit singulis prout vult. In qua gratiarum diuisione tamen nihil aliud facit, quàm quod diuinæ Patris voluntati gratum & acceptum esse cognoscit.

Superest adhuc vna difficultas, nimirum, quomodò fieri poterit, ut omnia gratiæ beneficia, antiquis Patribus collata, ex meritorum ipsius Christi applicatione processerint, cum nulla tunc adhuc essent Christi merita.

Respondetur gratias illas antiquis Patribus à Deo collatas fuisse propter Christi merita, non quidè adhuc existentia, sed futura, &

intuitu applicationis per ipsum Christum faciendæ. Nihil enim repugnat, ut aliqua, res nondum existens sed tantum futura, sit causa motiua & excitans ad aliquid faciendum. Quamvis etiam dici possit, merita illa Christi Domini, sicut & alia omnia quæcunque futura fuisset, tunc æternitati Dei præsentia; ac proinde Deum intuitu illorum æquè operari potuisse in distributione donorum suorum, ac si iam de facto extitissent.

S E C T I O V I.

Quomodo Christus Deum Patrem orauerit.

QUONIAM oratio genus quoddam actionis est summopere meritoria, ideò locus hic postulare videtur, ut de Christi Domini oratione breuiter aliquid dicamus.

Certum est 1. Christum Dominum, quatenus hominem, dum in statu viæ esset, verè orauisse.

Constat ex variis Euangelij locis. S. Luc. 6. *Erat pernoctans in oratione Dei.* S. Mar. 1. *Diluculo valde surgens, abiit in desertum locum, ibique orabat.*

Quamvis autem Christus oratione pro se non indiguerit, sicut nos indigemus; maxime tamen conueniens fuit, ut oraret; tum quia actus orandi ex se est excellentissimus, cum sit actus religionis; tum etiam quia Christus orando submissionis ac fiduciae erga Deum nobis exemplum præbuit.

Certum est 2. Christum Dominum, quatenus hominem, etiam nunc in statu gloriæ Deum Patrem pro nobis orare; vel expref-

sè, petendo à Deo, vt ea, quæ nobis salutaria sunt, conferat; vel saltem tacitè, humanitatem suam, tanquàm hostiam olim in Cruce oblatam, illi exhibendo, vt in eam Deus inueniens, nobis benefaciat. Et de hac assertione sic disiunctiuè posita dubitari non debet.

Constat enim ex variis Scripturæ locis: vt Rom. 8. *Christus Dominus, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* 1. S. Ioan. 2. *Aduocatum habemus apud Patrem, Christum Iesum iustum.*

An autem nunc tantùm oret modo illo tacito, an verò etiam per expressam petitionem, non est satis compertum. Quidam enim negant Christum nunc expressè aliquid pro nobis petere; vt Rupertus lib. 9. de diuin. officiis, cap. 3. & Alensis p. 4. quæst. 91. membr. 1. Alij verò affirmant; vt S. Thom. in Epist. ad Rom. cap. 8. lect. 7. & ad Hebr. cap. 7. sect. 4. & S. Bonauent. opusc. 39. cap. 38. Et hæc sententia propter illorum sanctorum authoritatem videtur probabilior. Neque hinc sequitur orationem illam Christi esse nunc meritoriam, cum non sit amplius in statu merendi; nec etiam impetratoriàm propriè loquendo, sed solùm quatenus id nunc à Deo Patre pro nobis exigit, quod præteritis passionis ac mortis suæ meritis debetur, quodque iam per merita illa pro nobis impetrauit.

Porro rectè obseruat S. Thom. in supplem. 3. part. q. 72. a. 2. ad 3. Ecclesiam non tolerare, nec nos etiam debere absolute petere à Christo Domino, vt oret pro nobis; sed tantùm, vt exaudiat nos, vel vt nostri misereatur. Ne

scilicet Arrianis aut Nestorianis assentiri videamur, qui ipsam Christi personam, ad quam dirigitur oratio, sentiebant esse creatam, & diuinâ inferiorem.

Quæres an omnis Christi oratio fuerit semper exaudita.

Respondetur 1. orationem omnem Christi propriè dictam, quæ ex absolutâ & efficaci voluntate proficiscebatur, fuisse semper exauditam. Ita S. Thom. q. 21. a. 4. Ratio est, quia Christus voluntate absolutâ nihil vnquam voluit aut cravit, nisi quod Deum Patrem absolutè velle sciebat.

Respondetur 2. quòd, si quæstio sit de oratione impropriè dictâ, per quam desideria inferioris appetitus explicabat, certum est, non fuisse semper exaudita; cum & ipse Christus voluntate absolutâ & efficaci eam exaudiri noluerit: qualis fuit ista Matth. 26. *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Quamvis autem hæc oratio non fuerit exaudita, non fuit tamen inutilis, imò summa cum ratione Christus Dominus illam exprimere voluit: tum vt per illam indicaret se esse verum hominem, qui instar aliorum naturaliter mortem exhorresceret: tum etiam vt patientiæ ac submissionis perfectæ erga diuinam voluntatem nobis præberet exemplum, vt docet S. August. Epist. 121. ad Probam cap. 14.

CAP V T VII.

De vita ac mortis Christi Domini mysterijs.

QUAMVIS ea, quæ pertinent ad mysteria vitæ ac mortis Christi Domini, ex antè dictis satis intelligi possint: cùm omnia, quæ de mysterio Incarnationis dicuntur, non alio fine dicantur, nisi vt quæ Christus Dominus in assumpta carne gessit aut passus est, rectè & sanè intelligantur. Quia tamen præter illa, quæ dicta sunt, quædam adhuc occurrere possunt, in quibus aliqua luce opus est; vt quæ certa sunt ab incertis, aut etiam falsis & erroneis discernantur; idèd breuiter in hoc capite mysteria illa transcurramus; eaque adnotabimus, quæ ad finem nobis propositum necessaria videbuntur. Quod vt faciliùs exequamur, iuxta ordinem à S. Doctore præscriptum considerabimus in primis ingressum Christi Domini in hunc mundum; deinde progressum vitæ eius in hoc mundo; demùm eiusdem egressum ex hoc mundo, & ea quæ egressum illum consequuta sunt.

S E T I O I.

De Christi Domini ingressu in hunc mundum.

INGRESSVS Christi Domini in mundum, duo præcipua mysteria hîc à nobis breuiter consideranda complectitur, Conceptionem scilicet eius, & Natiuitatem.

Quod ad Christi conceptionem spectat duo sunt obseruanda.

Obseruandum 1. id quod docet S. Ambr. lib. de Incarn. cap. 6. in illa reperiri aliquid secundum naturam, aliquid supra naturam. Secundum naturam fuit, quod Christus ex muliere ortus est: supra naturam, quod ex Virgine.

Ad supernaturalem itaque modum conceptionis Christi pertinet, quod actiuum principium generationis eius non fuit virtus maris generatiua, sed virtus supernaturalis diuina, iuxta quod sanctissimę Virgini prędixerat Angelus, S. Luc. 1. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quibus verbis, quamuis hoc opus (ut pote charitatis Dei infinitę per quamdam appropriationem Spiritui sancto tribuitur; illud tamen (ut ait S. Doctor q. 32. a. 1. & ex antedictis patet,) tota Trinitas operata est.

Ad naturalem verò modum conceptionis illius pertinet, quod materia, de qua corpus Christi formatum est, fuit conformis materię, quam alię fęminę concipiendo fœtũ subministrant: cum hac tamen differentiã (ut docet S. Doctor q. 31. a. 1. & 3.) quod cęterorum hominum corpora ex sanguine menstruo & semine mulieris formantur; at verò corpus Christi ex purissimis sanguinibus sanctissimę Virginis formatum est; quod ante illum docuerat S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 2.

Obseruandum 2. ex eodem S. Doctore q. 33. a. 1. 2. & 3. corpus Christi eodem instanti, quod diuina virtute conceptum est, fuisse eadem virtute perfectè formatum & organizatum, &

simul animatum, ac Verbi diuini personæ unitum.

Ita etiam S. Damascenus suprâ, & Sophronius in suprâ citatâ Epistolâ quæ in 6. Synodo generali Act. 11. & 13. lecta & approbata est, ubi hæc verba habentur : *Simul quippe caro, simul Verbi Dei caro; simul caro animata rationalis, simul Verbi Dei caro animata rationalis.* Vnde S. Thom. cit. quæst. 33. art. 3. docet, contra fidem esse, si quis dicat, quòd caro Christi fuit priùs concepta, & postmodum à verbo assumpta.

Quod autem ad Christi natiuitatem attinet duo sunt hîc notanda.

Notandum est 1. Christum Dominum ex sanctissima Virgine matre Maria ita esse natum, vt neque conceptione sua, neque natiuitate, vllum eius virginitati perpetuæ intulerit detrimentum; ita vt ante partum, & in partu, & post partum inuiolata & illibata semper virgo permanferit.

Huic veritati, quæ de fide est, oppositus olim fuit error Heluidij hæretici, qui (vt refert S. Aug. lib. de hæ. c. 84.) ore blasphemio asserere ausus est, sanctissimam Virginem post partum fuisse corruptam : quod ante illum docuerat Iovinianus, eodem S. Aug. teste cap. 82.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex Scripturâ. *Isay. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Quem locum, pro asserenda matris Dei virginitate, communiter S. Patres vrgent; ac præ cæteris S. Basilus orat. in sanctam Christi natiuitatem,

Sanctus Hieronymus in illum Prophetæ locum.

Probatur 2. ex Symbolo Apostolorum, vbi Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine: cuius Symboli Apostolici autoritate perpetuam beatæ Mariæ Virginitatem astruit S. Ambr. Epist. 81. ad Siricium.

Probatur 3. ex S. Leo. Papa ser. 2. de Natiu. Dom. *Humano*, inquit, *usu & consuetudine, quod credimus, caret; sed diuinâ potestate subnixum est, quod virgo conceperit, virgo pepererit, & virgo permanserit.* Et S. Aug. Epist. 3. ad Volusianum, *Ipsa virtus diuinâ per inuiolata matris virginea viscera, membra infantis eduxit, quæ postea per clausa ostia, membra iuuenis introduxit.*

Notandum est 2. sanctissimam Virginem omnis prorsus doloris in partu expertem fuisse.

Ita Patres 6. Synodi generalis cap. 79. *Absque ullo dolore, virginis partum esse confirmetur.* Et S. Augustinus ser. de Assumpt. B. Virginis, *Illa enim, inquit, quæ sine peccati corruptione, & sine virilis admixtionis detrimento Christum suscepit, sine dolore peperit.* S. Hieronymus denique lib. cont. Heluidium cap. 4. id probat, ex eo quod in Evangelio dicitur, Beatam Virginem puerum Iesum recens natum suis manibus pannis inuoluisse, & in præsepio reclinasse, nec vlla obstetrice opus habuisse.

SECTION II.

De progressu vite Christi Domini in hoc mundo.

TRIA hîc præsertim occurrunt obseruanda.

Obseruandum est 1. conueniens fuisse, vt Christus Dominus à S. Ioanne baptizaretur: tum vt suo baptismo mundaret ac sanctificaret aquas, vimque generandi illi conferret, vt docet S. Ambr. lib. 2. in S. Lucam: tum etiam vt insigne humilitatis exemplum nobis exhiberet, & prius ipse exequeretur id, ad quod alios adhortari volebat, vt idem S. Ambr. declarat, loc. cit. & S. Aug. ser. 63. de verbis Dom.

Est autem hîc obiter notandum baptismum illum, quem S. Ioannes conferebat, non fuisse sacramentum, nec habuisse vllam vim ex opere operato: sed fuisse quemdam ritum externum, diuinitus ipsi S. Ioanni inspiratum, quo homines excitabantur ad pœnitentiam agendam de peccatis (vnde appellatur *baptismus pœnitentia* S. Luc. 3. & Act. 19.) & sic disponebantur ad gratiam per baptismum Christi recipiendam. Ita S. Thomas quæst. 38. art. 2.

Obseruandum est 2. conueniens quoque fuisse Christum Dominum à dæmone tentari ob varias rationes, quas S. Doctor explicat quæst. 41. art. 1.

Vbi tamen notandum est, hanc Christi Domini tentationem fuisse tantum exterius factam, apparente scilicet ei dæmone sub spe-

cie aliqua humana, vt probabilissimè coniici potest, & externa voce illum alloquente: non verò per internam suggestionem. Quia, cùm omnes motus animæ Christi essent perfectè rationi subiecti, nulla illicita cogitatio, nullus illicitus affectus à dæmone poterat in eo excitari. Ita docet S. Greg. hom. 16. in Euang. & S. Damasc. lib. 3. cap. 20.

Obseruandum est 3. conueniens etiam fuisse, vt Christus Dominus doctrinam suam variis miraculis confirmaret, ob eas rationes, quas explicat S. Doctor q. 43. a. 3. Porro circa hæc Christi miracula, tres præsertim difficultates hîc soluendæ occurrunt.

Prima est, an Christus Dominus, non solum vt Deus, sed etiam vt homo, potestatem habuerit faciendi miracula.

Respondetur affirmatiuè. Quod probatur ex eo quòd in Euangeliiis passim Christus Dominus multas curationes miraculosas solo tactu perfecit: & S. Luc. cap. 6. dicitur quòd *omnis turba quarebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Vnde S. Cyrill. lib. de rectâ fide ad reginas titulo (quòd Christus sit vita) dicit, Christi corpus fuisse viuificum, id est, vitam aliis tribuens. Et S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 5. dicit, *Idem corpus fuisse instrumentum ac veluti organum diuinis, ad operationes diuinas efficiendas.* Et S. Hilar. can. 9. in S. Matth. *Potestas, inquit, intra corpus Christi manens, rebus ipse caducis efficientiam addebat sanitatis.* Ex quibus & aliis similibus SS. Patrum dictis sequitur, probabilissimum esse, quòd plures Theologi docent, Christi

humanitatem fuisse illorum miraculorum causam instrumentalem, non tantum moralem, sed etiam Physicam & effectiuam; id est, Christum Dominum, quatenus hominem, non solum orando, & per modum causæ moralis & meritoriae; sed etiam Physicè simul cum diuina virtute miracula illa esse operatum. Quod confirmari potest ex eo quod Christus Dominus plurima ex illis miraculis fecit, non deprecando, sed imperando: vt S. Matth. 8. vbi dicitur quod *imperauit ventis & mari; & facta est tranquillitas magna.* Et S. Luc. 4. vbi de socru Simonis febricitante dicitur, quod *stans super illam, imperauit feбри, & dimisit illam.*

Secunda difficultas est, an miracula, quæ Christus fecit, fuerint ad eius diuinitatem probandam sufficientia.

Respondet S. Doctor q. 43. a. 4. affirmatiue, idque probat 1. ex eo quod illa miracula transcendebant omnem creaturæ virtutis potestatem; ideoque non nisi diuinâ virtute fieri poterant, & propterea cæcus illuminatus rectè dicebat S. Ioan. 9. *A saculo non est auditum, quod aperuerit quis oculos cæci nati.* Probat 2. ex modo, quo faciebat miracula: Non enim (vt dictum est) orando, vt cæteri Prophetæ & sancti; sed imperando, & tanquam potestatem habens, illa perficiebat; vnde colligi poterat illum cum Deo Patre æqualem habere virtutem. Probat 3. ex ipsâ eius doctrinâ, quâ se Deum dicebat: quæ, si vera non fuisset, miraculis diuinâ virtute factis, confirmata non fuisset.

Tertia difficultas est, an per illa miracula
dæmones

dæmones Christi diuinitatem certò cognoscere potuerint.

Respondetur quòd (sicut rectè dicit S. Aug. lib. 9. de Ciuit. cap. 21.) Christus Dominus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit. Quare, cum ex vna parte non esset expediens, vt dæmones Christi diuinitatem apertè cognoscerent; ex altera verò requiretur, vt aliquid de illa suspicarentur; ideo speciali quadam Dei prouidentia factum est, vt dæmones simul aliquo pacto cognoscerent, & etiam dubitarent. Ita S. Thom. qu. 45. a. 1. ad 2. vbi etiam id confirmat auctoritate S. Ambrosij, S. Chrysostomi, & aliorum Patrum.

Quamuis autem dæmones Christi diuinitatem, quandiu mortalis inter homines vixit, certò cognoscere non potuerint; est tamen verum, ipsi illam post eius mortem certò innotuisse, illosque vel inuitos Christum Dominum esse verum & naturalem Dei Filium credidisse: vnde dixit S. Iacobus in Epist. canon. cap. 2. *Dæmones credunt, & contremiscunt.* Et S. Paulus ad Philipp. 2. *vt in nomine Iesu, omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum.* Et ratio est, quia tunc euidentissima signa diuinitatis ipsius experti sunt, cum viderunt eum ad inferos descendentem, & inde summâ cum potestate iustorum animas eripientem.

SECTIO III.

De egressu Christi Domini ex hoc mundo.

CIRCA egressum Christi, tria queri possunt.

Quæres I. quid nobis Christi passio & mors contulerit, & qua ratione nobis proficua fuerit.

Respondet S. Doctor. q. 48. quinque præsertim modis passionem ac mortem Christi ad salutem nostram contulisse, nobisque proficuum fuisse.

Primò, per modum meriti: quia Christus, quatenus caput omnium hominum, per illam nobis, ut membris suis, de condigno meruit ipsam æternam salutem, & omnia etiam media, ad illam consequendam aut necessaria aut utilia, ut suprà dictum est.

Secundò, per modum satisfactionis pro totius mundi peccatis: quæ quidem satisfactio, à Christo Domino in passione ac morte Deo Patri pro nobis exhibita, non solum sufficiens, sed & superabundans fuit, non tantum propter dignitatem personæ satisfaciæntis aut rei oblatæ, ut cap. 1. diximus; sed præterea propter nimiam charitatem, ex qua patiebatur, & atrocitatem tormentorū quæ patiebatur: ut enim observat S. Doctor q. 46. a. 5. passus est in omnibus, in quibus pati potuit; & ab omnibus, à quibus pati potuit.

Tertio, per modum sacrificij: Christi enim passio & mors fuit verum, proprium, & verè

propitiatorium sacrificium, ut vocatur à Concilio Tridentino sess. 22. cap. 2. quod quidem ex quacunque parte consideretur, infiniti valoris fuit, ut ex antedictis constat.

Quarto, per modum redemptionis : passio siquidem & mors Christi fuit quædam solutio, per quam homines à seruitute, tum peccati, tum dæmonis, redempti sunt; sicut captiui ac serui pretio redimi solent. Vnde princeps Apostolorum Epist. 1. c. 1. *Non corruptibilibus, inquit, auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi.* Et hinc verè ac propriè Christus Dominus hominum redemptor dicitur, ut fusiùs explicat S. Bern. Epist. 190. ad Innocentium Papam contra Petrum Abailardum, qui hunc titulum Christo Domino propriè competere negabat.

Quintò denique & vltimò, per modum efficientiæ; hoc est, quòd passio & mors Christi Domini salutem nostram, ac media omnia ad illam, operata est per modum causæ efficientis instrumentalis. Cùm enim humanitas Christi Domini fuerit instrumentum diuinitatis (ut suprà dictum est) ideò ex consequenti omnes actiones & passiones Christi instrumentaliter operatæ sunt ad salutem humanam in virtute diuinitatis; & secundùm hoc passio & mors Christi salutem humanam efficienter causare dicitur.

Obseruat autem S. Doctor, sup. a. 6. Act. 3. inter istos quinque modos hanc esse differentiam : quòd passio Christi Domini in quantum comparatur ad eius diuinitatem, agit

per modum efficientiæ : in quantum verò refertur ad eius voluntatem humanam, agit per modum meriti : secundum verò quòd consideratur in ipsa carne Christi Domini, agit per modum satisfactionis, redemptionis, & sacrificij.

Quæres 2. an in Christi Domini morte humanitas eius fuerit à diuinitate separata.

Respondetur, humanitatem Christi Domini, etiam in eius mortis triduo, mansisse inseparabiliter diuinitati vnitam, ipsamque diuinitatem eius corpori in sepulchro & animæ in inferno coniunctam semper extitisse.

Ita S. Damascen. lib. 3. de fide cap. 27. S. Fulg. lib. ad Trasimundum cap. 23. & vnanimiter omnes alij SS. Patres. Estque de fide, vt ex antedictis constat. Probatque S. Doctor q. 50. a. 2. ex eo quòd in symbolo de Filio Dei dicitur, quòd fuerit crucifixus, mortuus, & sepultus ; quod eius corpori mortuo tantum conuenit : item quòd descendit ad inferos ; quod solam eius animam spectat : quæ vera non essent, nisi ratione vnionis hypostaticæ, per quam vtraque pars diuinitati semper coniuncta remansit.

Quæres 3. an corpus Christi Domini post mortem corruptum fuerit.

Respondet S. Doctor q. 51. a. 3. negatiuè. Quod vt melius intelligatur, notandum est ex S. Damasc. lib. 3. de fide cap. 18. duplicem esse corporis humani corruptionem. Vnam, quæ fit per separationem animæ ab illo ; & hoc modo tam certum est Christi Domini corpus fuisse corruptum, quàm ipsum Christum fuisse mortuum. Alia corruptio

est illa, quæ fit per resolutionem corporis in vermes, cineres, aut aliquid simile : & hoc modo constat ex fide Christi Domini corpus non fuisse corruptum, iuxta illud Psalmi 15. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* : hunc enim locum S. Petrus Act. 2. & Paulus cap. 13. de Christi corpore mortuo exponunt. Additque S. Doctor supra non decuisse Christum pati corruptionem in corpore ; ne mors eius potius necessitati quam voluntati ascriberetur.

SECTION IV.

De Christi Domini descensu ad inferos.

CERTVM est ex fide, Christum Dominum, secundum animam, verè & propriè descendisse ad inferos ; non verò metaphoricè tantum, ut falsò hunc symboli articulum hæretici interpretantur. Quorum aliqui dicunt, descendere ad inferos idem esse, ac interire. Alii idem esse, ac sepulturæ tradi. Alii denique omnium impiissimè, per descensum Christi ad inferos, significari asserunt Christi animam dolores ac desperationem animarum damnatarum pertulisse. Ita Calvinus lib. 2. Instit. c. 16. parag. 8. & sequent.

Refellitur hæc blasphemia, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex Scripturâ. S. Matth. 12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, &c. sic erit filius hominis in corde terræ, &c.* Vbi per cor terræ S. Hieronymus in cap. 2. Ionæ, infernum intelligit. Et ad Ephes. 4. *quâd autem ascendit, quid*

est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terra? quem locum de Christi Domini descensu ad inferos, exponunt S. Chrysost. & S. Hieron. commentariis in illam Apostoli Epistolam, & S. Iren. lib. 5. c. 31.

Probatur 2. ex Symbolo Apostolorum, & Symbolo S. Arhanasij, in quibus hæc veritas expressis verbis continetur.

Probatur 3. ex SS. Patribus qui vnanimiter huic veritati subscribunt, vt S. Leo Papa ser. 1. de Resurr. *Resurrectio Saluatoris, nec animam in inferno, nec carnem diu morari passa est in sepulchro.* S. Ambr. lib. de mysterio Paschæ c. 4. S. Greg. Papa lib. 13. mor. c. 20. & plures alij, qui citantur à Bellarm. lib. 4. de Christo c. 14.

Cùm igitur hoc certum sit, quædam dubia circa hunc Christi ad inferos descensum soluenda supersunt.

Primum dubium est, ad quæ inferorum loca Christus descenderit.

Ad huius dubij solutionem observandum est ex S. Doct. in 4. dist. 45. a. 3. inferorum nomine quatuor loca intelligi. Primus est ille, in quo damnatorum animæ cum dæmonibus torquentur. Secundus est Limbus puerorum, cum solo peccato originali ex hac vita decedentium. Tertius est locus ignis Purgatorij, in quo animæ iustorum à peccatorum reliquiis expiantur. Quartus denique est Limbus sanctorum Patrum, in quo ante Christi aduentum sanctorum animæ recipiebantur, ibique absque vlllo doloris sensu beata redemptionis spe sustentati, placida quiete fruebantur: qui locus passim in sacris lit-

teris Abrahæ sinus nuncupatur. Hæc obseruatione præmissa,

Dicendum est cum S. Doctore q. 52. art. 1. Christi Domini animam verè quidem, & secundum substantialem præsentiam, descendisse ad Limbum SS. Patrum, ibique cum illis mansisse per triduum illud, quo à corpore fuit separata: ad alia verò loca inferorum non descendisse, nisi secundum aliquem specialem suæ virtutis effectum.

Prima pars assertionis, qua diximus Christum in Limbum sanctorum Patrum descendisse, patet ex eo quòd communiter SS. Patres dicunt, idèò Christum Dominum descendisse ad inferos, ut inde sanctorum animas educeret, ac secum in cœlum eueheret, ut S. Ignat. in Epist. ad Trallianos, & S. Hieron. in cap. 4. ad Ephes. Quòd autem ibi per triduum remanserit, præter authoritatem S. Doctoris, id assertum habetur apud Irenæum lib. 5. c. ult. & Tertull. in lib. de anima c. 31.

Alterà verò assertionis pars, qua diximus Christum Dominum non descendisse secundum realem præsentiam ad alia inferorum loca, probatur à S. Doctore, ex eo quòd

In primis Christus Dominus nullam habuit causam ad inferum damnatorum descendendi; cum neque locus esset ipsi congruus & decens; neque ad hoc, ut damnatos ac demones sibi genuflectere compelleret, necessarium fuit, ut eorum teterrimum ac fœdissimum carcerem adiret. Idem de Limbo puerorum dici debet, tum quia locus ille minime Christo Domino congruebat; tum etiam

quia non satis constat, an Christus Dominus se illis manifestauerit.

Similiter videtur non fuisse conueniens, vt locum Purgatorij Christus adiret, ac præsentiâ suâ illustraret, cum locus ille sit tantum pœnis destinatus.

Secundum dubium est, quid Christus Dominus ad inferos descendens, animabus iustis contulerit.

Respondetur Christum Dominum illis tria contulisse.

In primis enim Gloriæ lumen illis indidit, atque adeò illas beatas effecit, vt docet S. Thom. q. 52. a. 4. ad 1. Hoc colligitur ex illis Domini ad latronem crucifixum verbis, S. Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*; hoc est in loco, vbi mecum & cum aliis eris beatus.

Postea illucescente tertiâ die beatas illas animas inde secum eduxit; quod pertinet illud Zachar. 9. *Tu verò in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu.*

Denique quadagesimâ post resurrectionem die sanctas illas animas secum in cœlum inuexisse, quando ipse (vt dicitur Psalm. 67.) *Ascendens in altum captivam duxit captiuitatem.*

S. E. C. T. O. I. Q. U. V. *De Christi Domini Resurrectione.*

FIDES Catholica docet, Christum Dominum tertiâ post mortem die surrexisse à mortuis, animamque eius proprio corpori iterum fuisse vnitam. Circa hanc vero Chri-

sti resurrectionem quædam hîc obseruanda
occurrunt.

Primum est, Christum Dominum non alienâ, sed propriâ suâ virtute à mortuis surrexisse, iuxta quod ipse dixerat S. Ioan. 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Secundum est, Christum Dominum post resurrectionem, in corpore suo glorioso vulnerû cicatrices retinuisse; idque *non ex impotentia curandi* vt ait Beda in cap. vlt. S. Luc.) *sed vt perpetuum victoria sua circumferret triumphum,* Quod & de sanctis Martyribus dicit S. Aug. lib. 22. de Ciuit. c. 20. his verbis, *Fortassis in illo regno in corporibus martyrum videbimus cicatrices vulnerum, quæ pro Christi nomine pertulerunt; non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam, quamuis in corpore, non corporis sed virtutis pulchritudo fulgebit.*

Tertium est, Christi Domini corpus gloriosum resurgendo per clausum sepulchrum penetrasse; *Neque enim existimare debemus* (vt ait S. Hieron. Epist. ad Hedibiam quæst. 6.) *Angelum idcirco venisse, vt aperiret Domino resurgenti, & reuolueret lapidem; sed postquam Dominus resurrexit, indicasse quid factum est, & sepulchrum vacuum reuolutione lapidis ostendisse.* Hoc enim corporis sui gloriosi proprium fuisse ipsemet postea ostendit; cum ad discipulos in cœnaculo congregatos, ianuis clausis ingressus est, vt habetur S. Ioan. 20.

Quartum est, Christi Domini resurrectione

verè dici ac esse causam resurrectionis nostræ futuræ (vt docet S. Thom. q. 56. a. 1. & 2.) non quidem meritoriam, cum post mortem nihil ampliùs meruerit; sed efficientem, in quantum humanitas Christi est instrumentum diuinitatis: & sicut per illam plurima miracula, & etiam mortuorum aliquorum resurrectionem aliàs fecit; sic & vniuersalem omnium resurrectionem faciet. Quo sensu Christus Dominus S. Ioann. 5. dixit, *Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, & procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, &c.* Quæ Christi verba S. Doctor in suppl. quæst. 76. a. 2. litteraliter intelligit de sensibili voce Christi, per quam imperabit resurrectionem, & simul illam operabitur. De qua etiam voce Cassiodorus interpretatur illud Psal. 67. *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis*, ad suscitandum scilicet mortuos.

Dici etiam potest Christi Domini resurrectionem esse causam, non solum efficientem, sed etiam exemplarem resurrectionis nostræ futuræ; in quantum scilicet (vt dicit Apostolus Philipp. 3.) *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Et eodem sensu resurrectio Christi Domini dici etiam potest causa exemplaris resurrectionis animarum nostrarum; *Vt, sicut Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, ut habetur Rom. 6.*

SECTIO VI.

De Christi Domini in cælos ascensione, & ad dexteram Patris sessione.

SICUT de resurrectione, sic etiam de ascensione dicendum est, Christum Dominum, non alienâ ope, sed propriâ virtute tum diuinitatis tum etiam humanitatis glorificatæ ad cælos ascendisse. Ita S. Doctor qu. 57. a. 3.

Sicut autem certissimum est Christum Dominum ad cælos ascendisse, sic etiam conuenientissimum fuit, ut idem S. Doctor dicit a. 6. Cum enim locus debeat esse locato proportionatus, hinc sequitur corpori Christi glorioso & incorruptibili, locum gloriæ & incorruptionis debitum fuisse.

Quæres quò Christus ascenderit; seu quisnam fuerit terminus ascensionis eius?

Respondet S. Doctor qu. 57. a. 4. Christi Domini humanitatem fuisse supra omnes cælos eleuatam, iuxta quod dixit Apostolus Ephes. 1. quòd Deus Pater constituit illum in cælestibus ad dexteram suam, supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro; & omnia subiecit sub pedibus eius.

Cæterum quomodo, & quo situ, & in qua cæli parte sit corpus Christi Domini, superuacaneum est quærere, ait S. Aug. lib. de fide & Symb. c. 6. tantummodò in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis no-

stræ, cœlorum secreta discutere; sed est nostræ fidei, de Domini corporis dignitate sublimia & honesta sapere, vt ibidem dicit.

Quod spectat ad sessionem ipsius Christi Domini, quæ dicitur esse ad dexteram Patris, obseruandum ex S. Doctore q. 33. figuratam esse istam locutionem. Proindeque non corporalem aliquam sessionem, sed tranquillitatem ac firmitatem status gloriæ Christi Domini debere intelligi, vel etiam regiam ac iudiciariam eius potestatem. Sicut & nomine dexteræ Patris, non significatur pars illa corporis humani, quæ appellatur dextera (cùm enim Deus simplicissimus spiritus, nihil in eo corporeum cogitari fas est:) sed ipsius diuina beatitudo & gloria, quæ dexteræ nomine quandoque in Scripturis designatur, vt Psal. 15. *Delectationes in dextera tua usque in finem*; vel potius supremæ potestatis eius participatio. Et sic Christus Dominus dicitur sedere ad dexteram Patris, 1. in quantum Dei Filius, ipsi Patri consubstantialis, ac proinde paternæ potestatis & gloriæ consors & particeps. 2. in quantum homo ad eiusdem gloriæ ac potestatis consortium & participationem ratione visionis hypostaticæ admisus, & à Deo Patre supremus omnium Rex ac iudex constitutus, vt ex infra dicendis constabit; & eo sensu docet S. Thom. 2. 4. solius Christi proprium esse sedere ad dexteram Patris, nec ulli Angelo vel homini posse uenire.

SECTIO VII.

*De regia potestate, qua Christo Domino
competit.*

CERTVM est 1. Christum Dominum, non modò vt Deum; sed etiam vt hominem, regiam potestatem & summam auctoritatem habuisse circa omnia spiritualia; ita vt potuerit arbitrato suo instituire, præcipere, & immutare, quæcunque ad Ecclesiæ Hierarchiam, eiusque statum spiritualem pertinent.

Hæc veritas, quæ de fide est, constat ex eo quòd in Euangeliiis dicitur, Christum Dominum absolute & sine vlla limitatione, potestate illa spiritali vsum fuisse, illiusque virtute legem veterem abrogasse, nouam condidisse, Sacramenta instituisse, peccata remississe, & alia eiusmodi fecisse, quæ non nisi ab habente summam in Ecclesiæ regimine auctoritatem fieri potuerint. Huc pertinet illud Psal. 2. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius.*

Certum est 2. Christum Dominum non habuisse tale dominium in res omnes temporales, quo ipse solus esset quarumcunque rerum temporalium dominus; ita vt nullus præter ipsum cuiuscunque rei dominus aut proprietarius esset. Cum nec ipse Deus tale dominium sibi vendicare voluerit, sed retento absoluto quodam & supremo in res omnes dominio, proprietatem illarum hominibus benignè concessit; ita vt dependen-

ter ab illo supremo dominio, verè sint ac dicantur rerum suarum proprietarij & domini. Vnde refellitur quorundam error, qui asserunt omnes principes ac dominos terræ à Christi Domini conceptione fuisse suis dominiis priuatos. Cuius præterea falsitas euidenter conuincitur vel ex ipsius Christi testimonio dicentis S. Matth. 22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.*

Cùm hæc duo certa sint, vnum est dubium; an scilicet Christus Dominus, quatenus homo, habuerit supremum quoddam dominium directum & absolutum in res omnes temporales, & in omnia regna mundi; ita vt posset quoscunque Reges & Principes priuare suis regnis & dominiis si voluisset. Pro cuius resolutione duo breuiter dicenda sunt.

Primum est, Christum Dominum, etiam vt hominem, verè & propriè dominium illud in res omnes habuisse, ac proinde fuisse verum & supremum Regem ac Monarcham rerum omnium temporalium.

Probat. 1. ex Scripturâ. Psal. 2. *Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra.* S. Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in calo & in terra.* Apoc. 19. *Habet in vestimento suo & in fimbria suo scriptum: Rex Regum, & Dominus dominantium.* Quæ Scripturæ testimonia de Christo Domino, vt homine, communiter à SS. Patribus intelliguntur.

Probat. 2. ex S. August. tract. 115. in S. Ioan. super hæc Christi verba: *Regnum meum non est de hoc mundo: vbi rectè obseruat Christum Dominum non dixisse (Regnū*

meum non est in hoc mundo) cùm verè haberet Regnum etiam in terra; sed solùm dixisse (non est de hoc mundo) id est non acceptum ab hominibus, nec humana auctoritate aut humano iure deuolutum. Et S. Bern. lib. 3. de Confid. ad Eugenium Papam, ubi de Christo sic loquitur: *Hic est de quo Prophetia ait (& erit omnis terra possessio eius) Christus hic est, qui possessionem sibi vindicat & iure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris: cui enim alteri dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes?*

Probaturn denique ex eo quòd Christi Domini, etiam in quantum hominis, dignitas & excellentia ratione vnionis hypostaticæ talis ac tanta fuit, vt nullus honoris, prærogatiuæ, aut potestatis titulus esse possit, qui non illi meritò deberetur.

Secundum est, Christum Dominum potestate illa & dominio, quandiu mortalis inter homines vixit, nunquam vti voluisse: sed spontè ac voluntariè illius vsu se ipsum abdicasse, ac paupertatem perfectissimam amplexum fuisse: vt sic, non solùm merito suo, sed etiam exemplo nos efficacius iuaret. Vnde Apostolus de illo dicit 2. Cor. 8. quòd *cùm esset diues, propter nos egenus factus est.* Et ipse Christus Dominus eo sensu de se locutus est, cùm dixit S. Matth. 8. *Vulpes foveas habent, & volucres cali nidos; filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.*

S E C T I O V I I I.

De iudiciaria Christi Domini potestate.

CV M (vt ait S. Doctor q. 59.) Regiam dignitatem potestas iudiciaria consequatur ; de illâ, prout Christo Domino competit, nobis agendum est, ac

Dicendum in primis iudiciariam illam potestatem Christo Domino competere , non modò quatenùs Deus est, sed etiam quatenùs homo : cum hac tamen differentia, quòd quatenùs Deus est, illam ex se habet ; quatenùs autem homo, non ex se, sed autoritate sibi diuinitùs commissâ & delegatâ.

Hoc constat ex Scriptura. Act. 10. *Hic est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Et S. Ioan. 5. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.*

Dicendum 2. ad iudiciariam Christi potestatem pertinere, non solùm vltimum illud & generale iudicium, (de quo sæpiùs in Euàngeliis mentio fit, vt S. Matth. 16. 24. & 25. & 2. Cor. 5.) sed etiam particulare iudicium in morte cuiusque ab illo faciendum. Tale enim iudicium in morte cuiusque faciendum esse

Constat 1. ex Scriptura. Eccli. 11. *Facile est coram Deo in die obitus, retribuere unicuique secundùm vias suas.* Et Hebr. 9. *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium.*

Constat 2. ex S. Aug. lib. 2. de anima vbi hanc veritatem asserit. S. Hieron. in cap. 2. Ioel. vbi per diem Domini, diem iudicij intelligendum esse dicit, siue diem exitus vniuf-

eiufque de corpore. : *Quod enim, inquit, in die iudicij futurum eſt omnibus, hoc in ſingulis in die mortis impletur.* Et S. Chryſoſt. hom. 14. in S. Matth. *Omnes, inquit, anima, cū hinc emigraverint, varijs peccatorum catenis implicite, ad terribile illud tribunal ducentur.*

Tertio id. conſtat ex eo quòd fide. certum eſt, atque in Concilio Florentino definitum in decreto vnionis, animas poſt mortem ſine morâ recipi in cælum, ſi ſint omninò expiata, vel amandari in infernum, ſi peccato mortali obſtrictæ ex hac vita deceſſerint. At, qui dici non debet hoc ita fieri ſine ſpeciali iudicij diuini decreto.

- Quòd verò iudicium illud particulare, æquè ac vltimum generale, à Chriſto Domino quatenus homine exerceatur; conſtat ex eo quòd dicitur S. Ioan. 5. : *quòd Pater, non iudicat quemquam; ſed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium.*

- Porro ad hoc iudicium particulare ſubeundum, neceſſe non eſt animas realiter in cælum deferri, aut Chriſtum ad illas è cælo dilabi; ſed ſufficit, quòd illæ in ipſo mortis inſtanti intellectualiter eleuentur ad audiendam ſententiam iudicis; ita vt in eodem inſtanti cognoscant ſeſe iudicari, & pro ratione eorum quæ in vita geſſerunt, & boni vel mali ſtatus in quo deceſſerunt, vel ſaluari vel damnari, imperio & authoritate non ſolum Dei, ſed etiam hominis Chriſti : ac eodẽ momento per inſtantaneam loci mutationem conſtituantur in loco illo; in quo ex vi iudicij & imperij Chriſti Domini futuræ ſunt, ſi-

450 DE INCARNATIONE.
ne in Paradiso, siue in Purgatorio, siue in inferno.

Dicendum 3. ad eandem quoque iudiciariā Christi potestatem pertinere alia omnia iudicia, quæ erga homines, etiam dum in hac vita mortali degunt, diuinitus exercentur: erga bonos quidem, cum pro eorum meritis & recto gratiarum usu, gratiæ ipsæ augentur, & copiosiora auxilia subministrantur: erga malos verò, cum pro eorum demeritis abundantiora gratiæ auxilia ipsis subtrahuntur, permittunturque excæcari & indurari. Quod enim hæc, non tantum æterno ac supremo Dei iudicio, sed etiam Christi Domini, quatenus homo est, imperio peragantur, constat ex eo quod (vt supra ex Act. 10. retulimus) non solum mortuorum, sed etiam viuorum iudex à Deo sit constitutus.

Quæres, an etiam ad Angelos extendat se iudiciaria illa Christi Domini potestas.

Respondetur affirmatiuè cum S. Doctore, q. 59. vbi dicit Angelos omnes siue bonos, siue malos, iudiciariæ potestati Christi Domini, etiam quatenus hominis, subesse; idque ratione eorum quæ circa homines operantur. Cum enim tam boni quam mali Angeli aliquid ad salutem vel damnationem hominum cooperentur; idèò Christi supremi iudicis sententiam, quoad præmium vel supplicium accidentale, sunt subituri: quo sensu ipse Christus Dominus dicit S. Luc. 15. quod *Gaudium erit Angelus Dei super uno peccatoe pœnitentiam agente: & contra dæmones dicunt cap. 8. S. Matth. & cap. 1. S. Mar. Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei, venisti huc*

SECTIO IX.

*De dignitate capitis, qua Christo Domino
competit, respectu tam Angelorum,
quàm hominum.*

OBSE RV A N D V M est hîc ex S. Tho-
ma q. 8. rationem capitis mystici desu-
mi ex proportionem ad caput naturale : in quo
cùm tria considerari possint, ordo, perfectio,
& virtus; ordo quidem, quia est prima pars
hominis; perfectio verò, quia in eo vigent
omnes sensus interiores & exteriores, cùm in
cæteris membris sit solùm tactus; virtus de-
nique, quia motus omnis cæterorum mem-
brorum ab illo deriuatur : sic etiam eadem
tria de capite mystico intelligi debent, ita vt,
cùm quæritur an Christus Dominus sit caput
hominum vel Angelorum, idem est ac si quæ-
ratur, an respectu illorum hæ tres prærogati-
uæ Christo Domino competant. Hac obser-
uatione suppositâ

Dicendum 1. Christum Dominum, etiam
quatenus hominem, esse caput totius Eccle-
siæ.

Constat in primis ex Apostolo Ephes. 1. vbi
dicitur, quòd Deus Pater Christum Domi-
num *dedit caput supra omnem Ecclesiam*. Et
Coloss. 1. *Ipse est caput corporis Ecclesie*.

Constat præterea ex eo quòd Christo Do-
mino, etiam quatenus homini, tres supradic-
tæ capitis prærogatiuæ competunt. Est enim

primus in ordine prædestinationis diuinæ, vnde vocatur ab Apostolo Rom. 8. *Primogenitus in multis fratribus*. Deinde cæteros omnes fideles omni virtutum & gratiarum genere antecedit, vt ex antè dictis pater. Tertiò denique virtutem habet influendi gratiā in omnia membra Ecclesiæ: vnde S. Ioan. 1. dicitur, quòd *De plenitudine eius nos omnes accepimus*: & ipse Christus Dominus cap. 15. se ipsum viti comparat, & fideles palmitibus; qua comparatione influxum suum in illos satis declarat.

Dicendum 2. Christum Dominum, quatenus hominem, esse caput omnium prorsus hominum. Ita S. Thom. 2. 3.

Probari potest enumeratione factā per diuersos gradus hominum, quibus omnibus certum est illum & ordine & perfectione antecellere, & in eos omnes influxum aliquem habere. Et primò quidem de beatis constat, cum sint membra Ecclesiæ triumphantis ipsi Christo perfectissimè vnita. De iustis item, tum in purgatorio, tum in hac vita existentibus; cum ab ipso influxum gratiæ & charitatis recipiant. De fidelibus etiam, qui in peccato mortali sunt; cum adhuc per fidem, licet velut membra mortua, illi coniungantur; atque adeò ipse in eos fidem illam siue habitualement siue actualement, & alias omnes gratias actuales, quibus ad pœnitentiam excitantur, influat. De infidelibus quoque idem dici debet; cum (vt suprà probatum est) pro illis etiam Christus Dominus mortuus sit; & ex consequenti (vt supponimus ex tractatu de Gratia) illis, sicut & aliis omnibus, & etiam

paruulis sine baptismi susceptione decedentibus, gratias ad salutem sufficientes promeruerit.

Porro licet hoc sensu infideles dicantur membra Christi, non tamen propterea dici possunt membra Ecclesiæ. Ad hoc enim non sufficit, ut quis à Christo Domino influxum aliquem recipiat, aut recipere possit; sed præterea necessarius est aliquis alius gratiæ effectus, nempe ut fiat fidelis & saltem in voto baptis- i Sacramentum recipiat.

Ex dictis autem intelligi potest, Christum Dominum nullomodo esse aut dici posse caput damnatorum. Cum ex lege Dei ordinaria non sint amplius in potestâ ad ullam cum Christo unionem, aut ad vllum gratiæ influxum ab ipso recipiendum; qui proinde neque sunt, neque dici debent membra Christi.

Dicendum 3. Christum Dominum, etiam quatenus hominem, esse caput Angelorum. Ita S. Thom. 2. 4.

Constat ex Scriptura. Coloss. 2. Christus vocatur ab Apostolo, *Caput omnis Principatus & Potestatis*. Et Ephes. 1. idem Apostolus dicit, Christum Dominum à Deo Patre constitutum esse ad dexteram suam in caelestibus, *supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem*; & ipsum dedisse caput supra omnem Ecclesiam. Et Epist. 1. S. Petri 3. Christus Dominus dicitur, *profectus in cælum subiectis sibi Angelis*. Ex quibus Scripturæ verbis constat Christum Dominum, saltem quoad ordinem & perfectionem, Angelis præminere; & sic, illorum esse caput.

Quòd verò sit etiam illorum caput quoad influxum, constat ex iis, quæ præcedenti capite diximus: vbi probauimus Angelos gratiæ ac gloriæ dona ex Christi meritis accepisse.

Dicendum 4. quòd licet solius Christi proprium sit esse caput totius Ecclesiæ, quatenus est fons & origo gratiarum omnium: hoc tamen non obstat (vt rectè docet S. Thomas art. 6.) quominus alia sint ipsi subordinata Ecclesiæ capita. Itaque, quoniam sub Christo Romanus Pontifex totam visibiliter gubernat Ecclesiam, in illamque influit, docendo, præcipiendo, pascendo, leges ferendo, varia gratiarum dona conferendo: idè verè ac propriè caput visibile totius Ecclesiæ dicitur: imò & vnusquisque Episcopus in Ecclesiâ suâ quamdam habere capitis dignitatem verè dici potest.

Neque id absurdum videri debet, quòd in mystico Ecclesiæ corpore plura sint capita sub vno primario & præcipuo capite: sicut nec absurdum est sub vno summo pastore Christo plures esse & dici in Ecclesia pastores, Epist. 1. S. Petr. cap. 5. & præter fundamentum primarium & præcipuum, (quod est Christus,) alia etiam esse & dici eiusdem Ecclesiæ fundamenta: Apocal. 21. sicut in quolibet regno præter regem qui (vt dicitur 1. Reg. 15.) totius regni caput est, sunt etiam alij duces & optimates ab eo dependentes, qui etiam dicuntur, *capita populorum*, Amos 6.

CAPVT VIII.

*De adoratione Christo Domino debitâ,
nec non*

*De ueneratione sanctissima Matri eius,
ceterisque Sanctis, ac eorum reliquiis
& imaginibus exhibendâ.*

S E C T I O I.

*Quanam adoratio humanitati Christi Do-
mini debeatur.*

AD clariorem eorum, quæ dicenda sunt, intelligentiam, notandum 1. est. ex S. Doctore 2. 2. q. 84. 91. & 103. inter laudem, honorem, & adorationem hoc esse discriminis. Quod laus sit quædam excellentiæ testificatio, quæ in verbis consistit: honor etiam in factis & aliis signis externis. Adoratio verò, præter illam testificationem excellentiæ, includit essentialiter submissionem aliquam erga id, quod adoratur. In quo differt à laude & honore: siquidem laudamus & honoramus etiam æquales vel inferiores, non adoramus verò nisi superiores. Vnde adoratio definitur à S. Damasc. orat. 3. cap. 4. *Animi cedentis, demissi, & humilis, significatio.*

Notandum 2. ad completum actum adorationis tria ex parte hominis requiri. 1. vt intellectus agnoscat excellentiam eius, qui adoratur. 2. vt voluntas internum erga eum.

dem affectum concipiat. 3. denique ut aliquo exteriori actu submissionem illam protestetur.

Notandum: 3. duplicem in vniuersum esse adorationem, sicut duplex excellentia est, ratione cuius potest aliquis nobis esse superior; vna increata, altera creata.

Adoratio illa, quæ ratione increatæ excellentiæ defertur, vsu in Ecclesia communiter recepto, Latria vocatur: quo vocabulo significatur cultus ille religiosus, qui soli Deo debetur, in signum & protestationem supremi dominij, quod in res omnes creatas obtinet: sicque sumitur in Scripturâ, in qua falsorum Deorum cultus nomine idololatriæ exprimitur (Act. 17. *Videns idololatriam deditam civitatem:*) & falsorum Deorum cultores, idololatræ vocantur (1. Cor. 10. *Neque idololatræ efficiamini:*) eo quod cultum illum latriæ qui soli Deo debetur, ad idola transferrent. Et eodem etiam sensu illud latriæ vocabulum sumitur in 7. Synodo generali act. 3. 4. & 6. & in Concilio Trident. sess. 13. c. 5. & apud S. Basilium in cap. 1. Isay. & S. August. lib. 10. de ciuit. c. 1. & lib. 15. cont. Faust. c. 9. Imo & ipsa vox adorationis passim ex communi vsu iam recepta est ad significandum illum cultum, qui soli Deo debetur: vnde dicimus solum Deum esse adorandum.

Cultus autem ille religiosus, qui ob creatam excellentiam defertur, communiter dulia vocatur: quo nomine ex vsu Ecclesiæ significatur seruitus & submissio, non quælibet abiecta & vilis, qualis est mancipiorum; neque

que etiam honoraria & politica, qualis est subditorum erga principes, & inferiorum erga superiores; sed religiosa & pia, quæ scilicet sanctis defertur ob eorum virtutem & sanctitatem. Et quoniam inter sanctos varij & inæquales sunt gradus sanctitatis; ideò iis, qui meritis ac virtutibus insigniores fuerunt, specialis aliquis honor defertur, qui ex communi vsu hyperdulix nomine significatur. Quo quidem honoris genere sanctissimam Virginem Deiparam præ aliis omnibus sanctis colendam esse, orthodoxi omnes vnanimiter consentiunt.

Notandum 4. discerni non posse ex actu exteriori, vtrum cultus qui defertur, latriæ sit vel dulix: iisdem enim actibus & signis externis, quibus Deum adoramus, sanctos etiam sapissimè colimus; sicut enim Deo, sic & illis caput aperimus, genua flectimus, &c. Quare hoc ex interno voluntatis affectu discernendum est: si enim exterior ille, v. g. genuflexionis actus dirigatur ad protestandam infinitam Dei supra omnes creaturas eminentiam, nostramque omnimodam ab illo dependentiam, erit ad orationis seu latriæ actus: si verò illa genuflexione intendamus, cultum religiosum alicui sancto ob eius virtutes vel gloriam deferre, erit actus dulix. His prænotatis, pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum est Christi Domini humanitatem Verbo diuino hypostaticè vnitam, eadem adoratione latriæ, quæ ipsi Verbo diuino debetur, esse adorandam. Ita S. Thom. 1. part. q. 25.

Probatur 1. ex Concilio Ephesino can. 8.

vbi definitur, Christum hominem Deum vnâ esse adoratione adorandum. Quod S. Cyrillus, qui huic Concilio nomine summi Pontificis præfuit, clariùs explicauit lib. 1. de fide ad reginas, vbi docet, *In Christo non esse vnâ naturam, qua adoretur; & alteram, qua non adoretur; sed vtramque simul adorari unicâ adoratione.* Item ex 2. Synodo generali collat. 8. can. 9. *Si quis duas adorationes introducit, & non vna adoratione Verbum incarnatum cum propriâ carne adorat, anathema sit.*

Probat 2. ex S. Ambr. lib. 3. de Spiritu sancto cap. 12. vbi explicans illa verba Ps. 98. (*adorate scabellum pedum eius*) Per scabellum, inquit, terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu adorauerunt: neque enim diuisus est Christus. Et S. Aug. enarratione in eundem Ps. Exponens, inquit, Scriptura, *quid sit scabellum pedum eius; dicit; terra autem scabellum pedem meorum: anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit calum & terram, &c. & fluctuans conuerto me ad Christum, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra: suscepit enim terram de terra, quia caro de terra est, & de carne Maria carnem accepit: & quia in ipsa carne hic ambulauit, ipsamque carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est quomodo adoretur scabellum pedum Domini; & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.*

Obiicies soli Deo deberi adorationem & latriæ cultum, humanitatem autem Christi, quantumvis vnitam hypostaticè Deo, Deum tamen non esse.

Respondetur duplicem esse adorationem: vnā absolutam, quæ fit propter excellentiam inexistentem illi qui adoratur, seu quando aliquid adoratur propter se: alteram verò respectiuam, quando aliquid adoratur propter aliud, seu propter excellentiam inexistentem alteri, ad quod habet specialem ordinem & habitudinem. Et primo quidem genere adorationis adorari debere Christi diuinitatem, imò ipsum Christum; cùm per hoc nomen connotetur diuinum suppositum, quod propter se & ratione propriæ increatæ excellentiæ adorari debet. Secundo verò adorationis genere humanitatem eius adorandam esse, hoc est non propter se, sed propter Verbum diuinum, cui coniuncta est, non accidentaliter, sed vera substantiali & hypostaticâ vnione: sicque humanitatem Christi honore diuino affici debere affirmant SS. Patres, vt S. Athanas. lib. de Incarn. Christi pagina 6. vbi de corpore Christi loquens ait, *Illud diuinâ adoratione coli, quia increati corpus factum est.* Et S. August. ser. 58. de Verbis Dom. Ego, inquit, *Dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quod à diuinitate suscepta, atque Deitati unita est.*

Quæres, vtrum humanitas Christi Domini per se precisè sumpta, & considerata solum secundum excellentiam aliquam creatam quæ ipsi inest, puta ratione gratiæ sancti-

ficantis aut virtutum; debeat cultu latriæ, an aliquo alio adorari?

Responderetur ex S. Thoma q. 25. a. 2. ad 1. humanitati Christi Domini, ut sic, non deberi latriæ cultum, sed tantum hyperdulæ: quia in illa hypothefi nihil in ea consideratur, nisi creatum, quod proinde latriæ cultu adorari non debet.

Quamvis autem speculatiuè hoc verum fit; sapienter tamen monet Philippus Gamma-chæus ad præfatam qu. 25. moraliter & præctice loquendo istas præcifiones & abstractiones non esse admittendas; sed Christum perpetuò adorandum supremo latriæ cultu, cum verè & à parte rei fit semper homo Deus; istamque quæstionem non Metaphysicè, sed moraliter ac Theologicè esse tractandam, nec ludendum in rebus tanti momenti; ne forte occasio vel scandali vel erroris aliquibus præbeatur. Adde quòd Ecclesia nusquam solet humanitatem Christi hoc modo spectatam venerari, sed semper tanquam coniunctam & unitam Verbo diuino adorare: vnde S. Athanasius orat. cont. Arrianos, *Adoraturi, inquit, non seponimus verbum à carne.*

SECTION II.

Quomodo sancti à nobis colendi sunt.

CVM (ut ait S. Hieron. Epist. 53. ad Riparium) *Honor seruorum redundet ad Dominum*; & ad gloriam Christi, summi totius Ecclesiæ capitis, pertineat veneratio

membris eius nobilioribus exhibita : ideo post explicationem eorum, quæ ad humanitatis ipsius adorationem pertinent, agendum est de cultu ipsis sanctis debito.

Dicendum igitur 1. sanctis tam Angelis quam hominibus, æternâ gloriâ in cælo perfruentibus, cultum aliquem sacrum & religiosum esse reddendum ; longè quidem minorem eo, qui Deo debetur ; sed tamen maiorem cultu illo ciuili & politico, qui hominibus quantæcunque dignitatis in hac vitâ defertur.

Probatur 1. ex Scriptura. Gen. 18. & 19. ubi Abraham & Loth dicuntur, Angelis sibi apparentibus honorem aliquem singularem & religiosum detulisse : Idem dicitur de Iosue cap. 5. & de patre ac matre Sansonis Iudic. 13.

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui id vnanimiter docent : vt S. Græg. Nyssen. orat. in S. Theodorum martyrem, *Cui regum, inquit, talis honor habetur ? quis ex ijs, qui supra modum inter homines excellere visi sunt, talis memoria celebratur ? quis Imperatorum adeò honoratus, vt hic miles pauper ?* &c. Et S. Damasc. lib. 4. de fide c. 16. *An non honorandi, qui totius humani generis patronos se profitentur, ac Deo nostri causâ supplicant ? honorandi certè, & quidem ita, vt in eorum nomine templa Deo extruamus.*

Probatur 3. ex eo ritu, qui in vniuersâ Ecclesiâ semper viguit, templa & basilicas in honorem sanctorum ædificandi, illorumque festa celebrandi. Cuius rei fidem faciunt omnes ferè SS. Patres, & Ecclesiastici scri-

ptores, qui videri possunt apud Iudocum Coscicum, tom. 1. lib. 5. de Sanctis Ecclesiæ art. 23 & 14. Et certè vel ipsa antiquissima basilicarum & sacrorum ædificiorum monumenta, in honorem sanctorum Deo consecrata, quæ vbique terrarum inuisuntur, satis apertè testantur, sanctis ab vniuersâ Ecclesiâ cultum religiosum semper fuisse delatum; minorem quidem illo, qui Deo debetur; sed longè maiorem quouis honore politico & civili, qui principibus & regibus in terrâ deferatur.

Dicendum 2. sanctos gloriâ cœlesti perfruentes à nobis esse inuocandos; & hanc inuocationem ad cultum ipsis debitum pertinere.

Probatur 1. ex Scriptura. Gen. 48. vbi Iacob benedicens filiis Ioseph, Angelum suum custodem inuocat, vt ipse illis benedicat. Exod. 32. Moyses sic orat: *Recordare, Domine, Abraham, Isaac & Iacob, seruorum tuorum.*

Probatur 2. ex Concilio Calcedonensi act. 11. vbi Patres Concilij sic loquuntur: *Flavianus post mortem viuit, martyr pro nobis oret.* Et in 7. Synodo generali act. 6. hæc verba habentur: *Cum timore omnia agamus, postulantes intercessionem incontaminata Dei-para, & sanctorum Angelorum, omniumque sanctorum.*

Probatur 3. ex antiquo vsu Litaniarum, quæ in honorem sanctorum indicebantur. De quo ritu mentio fit in variis Conciliis; vt in Concilio Aurelianensi 1. cap. 29. Toletano 5. cap. 1. Bracarensi 2. cap. 9. Moguntino sub Carolo Magno cap. 33. Quæquidem Con-

DE INCARNATIONE. 463
cilia ante mille annos sunt celebrata.

Probatur 4. ex SS. Patribus, qui & ipsi sanctos inuocauerunt: vt S. Athanas. serm. in Euang. de sanctissima Deipara, id est, de Annuntiatione; in eius fine ipsam sanctam Deiparam inuocat. S. Greg. Nissen. orat. in S. Theodorum, ipsum etiam sanctum in fine inuocat. Idem facit S. Greg. Nazian. orat. in S. Athanasium, quem in fine inuocat. Et S. Hieron. in epitaphio S. Paulæ eam similiter inuocat.

Dicendum 3. sanctos in cœlo pro nobis orare, & orando patrocinari ac iubuenire.

Probatur 1. ex Scriptura. 2. Machab. 15. *Hic est Ieremias Propheta Dei, qui multum orat pro populo & pro vniuersa sancta ciuitate.* Et S. Petr. Epist. 2. cap. 1. *Dabo inquit) operam frequenter vos habere post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.*

Probatur 2. ex S. Basil. Epist. ad Iulianum Apostatam, *Suscipio, inquit, Sanctos Apostolos, Prophetas, Martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quò per illorum mediationem propitius mihi sit Deus.* Et S. Greg. Naz. orat. 20. in laudem ipsius S. Basilii: *Ac nunc ille quidem in calo est, pro populo preces fundens; neque enim ita nos reliquit, ut prorsus reliquerit.* Eamdem veritatem fusè probat S. Hieron. in toto lib. cont. Vigilantium hæreticum, qui sanctos ex hac vitâ functos pro nobis orare negabat.

Porro circa illam sanctorum intercessionem & (vt loquitur S. Basilii) mediationem, obseruandum est illam nullomodò derogare qualitati mediatoris, quæ Christo

Domino competit, quamque illi Apostolus tribuit 1. Timoth. 2. *Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Tùm quia loquitur ibi Apostolus de mediatione redemptionis, quod ex verbis immediatè sequentibus patet: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus*: qua ratione solus & vnicus mediator est Christus. Tùm quia, quocunque modo dicatur mediator, semper illi hæc dignitas salua & integra manet: cùm sanctorum intercessionibus & interuentionibus non nisi ex ipsius Christi meritis, & ex vnione sanctorum cum illo vt capite, valorem hauriant: vnde quantumcunque Ecclesia suffragia Sanctorum apud Deum impendat, semper tamen orationes ac petitiones suas concludit his verbis: *Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.* Ex quibus euidentius est, sanctorum mediationem & intercessionem Christi Domini honori ac dignitati nullatenus officere, imò vim omnem suam ab eius mediatione accipere.

SECTIO III.

Qualis cultus sanctissima Virgini Deipara Maria debeatur.

CVM (vt ex antedictis constat) honoris ac cultus, qui sanctis deferendus est, mensura & modus ex magnitudine sanctitatis, virtutum, ac meritorum accipienda sit: hinc colligi potest qualis honor & cultus sanctissimæ Virgini debeatur; cum eius sanctitas,

virtus, ac meritum supra omnes alios sanctos longè superemineat. Vt tamen certiùs & euidentius istud innotescat, aliquot speciales sanctitatis & excellentiæ titulos in illâ sanctissimâ Virgine hîc annotabimus, ex quibus inferre quiuis poterit, quo religionis cultu prosequenda sit: *Neque enim* (vt rectè dixit S. Bernardus Epist. 174.) *Virgo regia falso aut fucato eget honore; cum veris honorum titulis, & infulis dignitatum decorata sit.*

Primus igitur excellentiæ titulus ducitur ex singulari eius innocentia: quæ consistit in eo quòd sanctissima Virgo priuilegio specialis, nec vlli alteri sanctorum vnquam concessa, ab omni peccati, siue originalis, siue actualis, labe prorsùs immunis exstitit.

Quòd nullum vnquam peccatum actuale, ne quidem veniale, commiserit, docet S. Thom. 3. p. qu. 27. a. 4. Estque communis totius Ecclesiæ sensus, vt habetur in Concil. Trident. sess. 6. cap. 23. Huic etiã veritati suffragatur S. Aug. lib. de natu. & grat. cap. 36. vbi dicit de sanctissimâ Virgine Maria loquens, *De qua propter honorem Domini nullam prorsùs, cum de peccatis agitur, habere volo mentionem.* Et S. Bernardi Epist. 174. *Decuit reginam Virginum singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam.*

Quòd autem etiã originalis peccati maculam nunquam contraxerit,

Probari potest ex iis omnibus Scripturæ locis, in quibus illius singularis & omnimoda puritas & innocentia significatur; vt Cant. 4.

Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te: atqui tota pulchra non esset, nec maculæ omnis expers, si originali peccato foedata fuisset. Ibidem vocatur *hortus conclusus, fons signatus*. Et cap. 6. *una est columba mea, perfecta mea*. Item ex illis ad eandem sanctissimam Virginem Angeli verbis S. Luc. 1. *Aue, gratiâ plena Dominus tecum: Quibus* (vt dicit S. August. ser. 11. in natali Dom.) *ostendit ex integro iram primæ sententia exclusam, & plenam benedictionis gratiam restitutam*.

Probari etiam potest, ex eo quòd idem S. Aug. lib. 5. cont. Iulianum cap. 9. dicit illum, qui in ætate adultâ peccatum nullum commisit, nullum etiam in infanti contraxisse: vnde sequitur, cum ex eodem S. Augustino supra, beatissima Virgo nullum in vita sua peccatum commiserit, nullum etiam in origine sua contraxisse. Et S. Ansel. lib. de conceptu Virginali cap. 18. *Decens, inquit, erat, vt sanctissima Virgo ea puritate niteret, quâ maior sub Deo nequit intelligi*. Et in cap. 1. 2. ad Cor. *Omnes mortui sunt in peccatis siue originalibus, siue voluntate additis, nemine prorsus excepto, demptâ matre Dei*. Et Petrus Damianus ser. de Assumptione, *Caro Virginis, inquit, ex Adam assumpta, maculas Adæ non admisit*.

Accedit autoritas Sixti IV. summi Pontificis in extrauagante (*cum præexcelsa*) de reliquiis & veneratione sanctorum, vbi fideles ad celebrationem immaculatæ Conceptionis sanctissimæ Virginis (sic enim loquitur) etiam indulgentiarum largitione inuitat.

Et quamuis nihil adhuc ab Ecclesia super hac re definitum fuerit, nec proinde censendus esset hæreticus, qui oppositum teneret, vt expressè declarauit idem Sixtus IV. in extrauagante (*grauè nimis*) quam renouauit Concilium Trid. sess. 5. sententia tamen illa, quæ asserit sanctissimæ Virginis ab omni originali peccato exemptionem, adeò vera est; vt Paulus V. oppositum asserere in concionibus, lectionibus, aut aliis actibus publicis prohibuerit: quam prohibitionem Gregorius XV. eius successor, etiam ad priuata colloquia & scripta extendit.

Dices hinc sequi, beatissimam Virginem à Christo Domino non fuisse redemptam: cum enim nullum vnquam peccatum actuale aut originale incurrerit, videtur quòd Christi Domini redemptione non indigerit.

Respondetur illam indiguisse Christi Domini redemptione, non quidem vt à peccato liberaretur, sed vt à peccato præseruaretur: ac proinde illam excellentiori modo, præ omnibus Adæ posteris, à Christo Domino fuisse redemptam. Cum enim ex modo conceptionis suæ, vt pote vera Adami filia, & ex eo viâ generationis ordinariâ ortum ducens, peccatum originale contrahere deberet; quod illud non contraxit, Christo redemptori debitorix fuit; cum propter præuisa eius merita, ab illo peccato penitus præseruata fuerit.

Secundus excellentiæ titulus ducitur ex perfectissimâ gratiarum omnium plenitudine & eminentissimâ sanctitate, quâ beata Virgo cæteros omnes Sanctos tam Angelos quàm homines longè superauit.

Constat 1. ex illis verbis, quibus ab Angelo dicta est *Gratia plena*; & à Beatâ Elisabeth, benedicta inter mulieres: item ea, quæ de seipsâ sanctissima Virgo dixit; *Beatam me dicent omnes generationes; quia fecit mihi magna, qui potens est.*

Constat 2. ex eo quòd vniuersa Ecclesia professâ est in 7. Synodo generali Act. 5. his verbis: *Si quis non confitetur sanctam semper Virginem Mariam, propriè ac verè Dei genitricem, sublimiorem esse omni visibili & invisibili creaturâ; anathema sit.*

Accedunt plurima eximia & præclara sanctissimæ Virginis elogia, à sanctis Patribus prolata; quibus illius supra omnes sanctos eminentiam singularem apertè testantur: aliquot illustriora hîc proferemus. S. Epiphanius. ser. de Laudibus Deiparæ, ipsam alloquens, *Quid dicam, inquit, aut quid proloquar, & quo pacto beatam pradicabo gloria radicem; solo enim, Deo excepto, cunctis alijs superior existis.* S. Ephrem. orat. de laudibus eiusdem illam vocat, *Optimam, præcellentissimam, sublimiorem cælitibus, honoratiorem Cherubim, Seraphim, sanctiorem, & incomparabiliter cunctis alijs supernis exercitibus superiorem.* S. Greg. Neocæsar. hom. in Annunciat. beatæ Virginis, *Maria sic gratiâ plena dicitur, quòd in illâ totius gratia thesaurus recondideretur.* S. Ambr. in cap. 2. S. Luc. *Bene gratiâ plena dicitur, quia sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratia repleatur authore.* S. Petrus Chrysolog. ser. 143. *Bene gratiâ plena: quia cæteris per par: est tribuitur; Maria verò simul*

se totam infudit gratia plenitudo. S. Chry-
 sost. orat. in Hypapante vocat illam *mundi*
miraculum. S. Damasc. orat. 2. de Assumpt.
Abyssum gratia & sanctitatis. S. Anselm.
 lib. de excellentiâ Virginis cap. 8. dicit in
 beata Virgine fuisse, *Quandam immensita-*
tem gratia & gloria. S. denique Greg. Pa-
 pa explicans illa verba Isay. 2. (*Erit in*
novissimis diebus preparatus mons Domini in
vertice montium :) *Potest huius montis no-*
mine beatissima semper Virgo Maria designa-
ri : mons quippe fuit, quæ omnem electa crea-
tura altitudinem ; electionis suæ dignitate,
transcendit : an non mons sublimis Maria ?
quæ, ut ad Conceptionem Verbi æterni pertin-
geret, meritorum verticem supra omnes An-
gelorum choros usque ad solium Deitatis
erexit.

Ex quibus S. Gregorij verbis colligitur,
 probabilissimum esse, quod aliqui Doctores
 existimant, gratiam illam sanctificantem,
 quæ beatissimæ Virgini in primo instanti
 conceptionis collata fuit, maiorem ac ple-
 niozem extitisse gratiâ consummatâ cuiusli-
 bet etiam maximi sancti. Quod si tanta fuit
 Mariæ gratia in primo ingressu, quantam in
 progressu fuisse existimare debemus ; cum
 præsertim nullum vel momentum vitæ otio-
 sum in ea fuerit, fidelissimæque ac perfectis-
 simæ gratiis acceptis cooperata sit.

Tertius denique & ultimus excellentiæ ti-
 tulus desumitur ex dignitate Maternitatis
 Dei.

Constat enim ex fide, illam esse verè &
 propriè Dei Matrem : hancque in eâ digni-

tatem vniuersa Ecclesia agnouit in Concilio Ephesino, vbi canone 1. anathema dicitur in eum, qui sanctam Virginem, Dei genitricem esse non confitetur. Et in 5. Synodo generali Aët. 4. idem anathema rursus proferitur in eum, qui *sanctam & gloriosam semper Virginem, propriè & verè genitricem Dei esse, non confitetur.*

Neque solum beata Virgo verè & propriè Dei mater extitit; sed prætereà dignissima fuit, quæ ad illam maternitatem diuinitus eligeretur: hancque proinde meritis suis, si non de condigno, certè de congruo consecuta est. Ita S. Ambr. lib. 2. de Virg. *Maria, inquit, digna extitit, ex qua Filius Dei nasceretur.* Et S. Hieron. in Epist. ad Eustochium de custodiâ virginitatis, *Tanta, inquit, puritatis extitit Maria, ut Filij Dei mater effici mereretur.* Et vniuersa Ecclesia in quadam Antiphonâ id ipsum profitetur.

Ex hac autem dignitate Matris Dei, quam sic promeruit, & cuius sublimitas nec dici nec concipi potest, duplex adhuc excellentia deriuatur. Prima, quòd ratione illius dicatur & verè sit, omnium creaturarum, etiam sanctissimarum, & in altissimo gloriæ gradu existentium, regina & domina, (prout ab Ecclesiâ honorificè nuncupatur:) ab iisque proinde cultum & honorem tantæ maiestati condignum recipiat. Secunda, quòd ratione eiusdem maternitatis ipsemet Dei Filius illi se subiecerit, & (vt testatur Euangelista) subditus illi esse voluerit.

His igitur paulò fusiùs explicatis, restat vt videamus qualis cultus sanctissimæ Virgini,

ratione tantæ & tam sublimis excellentiæ, debeat. Pro cuius resolutione

Dicendum est sanctissimam Virginem singulari & maximâ, præ omnibus aliis sanctis, veneratione seu hyperduliâ colendam esse tam publicè quàm priuatim. Ita S. Tho. 3. p. q. 25. a. 5.

Ratio est, quia veneratio & cultus (vt iam dictum est) excellentiæ ac sanctitati correspondere debet. Atqui excellentia & sanctitas beatissimæ Virginis, omnium aliorum sanctorum excellentiæ ac sanctitati longè præminet, vt ex titulis suprâ explicatis constat. Ergo cultus illi debitus longè maior esse debet eo cultu, qui aliis quibuscunque sanctis defertur.

Quæres, an præter cultum hyperdulæ, possit etiam cultus latræ exhiberi sanctissimæ Virgini, ratione vnionis illius, quam inter illam & Filium eius Christum Dominum esse concipimus?

Respondetur negatiuè cum S. Thoma 2. 5. sup. citato. Quamuis enim Metaphysicè loquendo, aliquo sensu posset adorari adoratione aliquâ respectiuâ; moraliter tamen & practicè loquendo, id fieri non debet, propter periculum erroris & scandali. Vnde merito S. Epiphanius hæc. 78. & 79. reprehendit, & hæresicos arguit aliquas mulieres in Syria, quæ beatæ Virgini in signum adorationis, libationes quasdam offerebant.

S E C T I O I V.

Qualis veneratio imaginibus & reliquiis exhibenda sit.

SVPPONIMVS hanc esse differentiam imaginis & idoli (vt rectè docet & probat Bellarm. lib. 2. de Sanctis cap. 5.) quòd imago sit vera similitudo rei alicuius; vt cum pingitur homo, equus, &c. Vnde & imago ab imitando dicta est: idolum verò sit falsa similitudo, quæ repræsentat id, quod re vera non est; vt cum gentiles repræsentabant statuas Iouis, Martis, &c. tanquam Deorum, qui tamen re vera Dij non erant, nec esse poterant.

Hanc autem esse differentiam illarum vocum inde patet; quia Scriptura nunquam tribuit nomen idoli veræ imagini, sed solum simulacris gentilium, v.g. vocat Filium Dei, imaginem Patris ad Coloss. 1. at nunquam vocat idolum Patris. Item 3. Reg. c. 7. Salomon dicitur fecisse ad ornatum templi imagines Leonum, boum, palmarum, &c. nec tamen vnquam ista vocantur idola; quia rerum verarum erant similitudines: vnde Theodoret. quæst. 38. in Exod. dicit, *Repræsentationes rerum non subsistentium dici idola*: & S. Hieron. in cap. 7. Osee loquens de idolis, notat expresse simulacrum seu idolum ita opponi Deo, sicut mendacium veritati.

Hinc patet imagines Christi & Sanctorum non esse idola, cum res veras exhibeant: sed nec etiam sanctissimæ Trinitatis & Angelorum imagines idola dici posse; quia non sunt

factæ, ad repræsentandam naturam Trinitatis, vel Angelorū; sed ad exhibendā formam, in qua diuinæ Trinitatis personæ, aut Angeli ipsi aliquando apparuerunt; vel certè ad eorum proprietates & perfectiones signis quibusdam corporalibus exprimendas. Vnde S. Greg. Nazian. orat. in laudem Heronis dicit quòd, quando Angeli pinguntur, candida vestis, atque hilares & splendida facies solet illis tribui, ad designandam scilicet tum naturæ illorum puritatem, tum gloriæ qua perfruuntur splendorem. Hoc præsupposito pro resolutione quæstionis propositæ

Dicendum i. vsum sacrarum imaginum, seu quibus res sacræ repræsentantur, esse honestum & licitum.

Probatur i. ex Scriptura. Exod. 25. *Dixit Dominus ad Moysen, facies duos Cherubim aureos ex utraque parte oraculi: vbi per duos illos Cherubim aureos S. Hieronymus in cap. 41. Ezech. intelligit duas statuas seu imagines aureas, quæ duos Angelos Cherubinos repræsentabant. Et 3. Reg. 6. dicitur, quòd Salomon Cherubinatorum imagines ex lignis oliuarum factas posuit in sanctuario.*

Probatur 2. ex 7. Synodo generali Act. 6. vbi hæc habentur; *Non est pictorum adinuentio imaginum factura, sed Catholica Ecclesia approbata legislatio, & traditio, &c. testimonium perhibet ipsa rerum antiquitas, & Sanctorum Patrum doctrina, qui has in venerabilibus templis susceperunt; & venerabilia templa dedicantes, has pingere studuerunt.*

Probatur 3. ex vfu antiquo Ecclesiæ Catholicæ qui passim apud antiquos Patres refer-

tur. Tertull. lib. de pudicit cap. 7. & 10. testatur antiquitus Christi Domini imaginem sub specie pastoris, ouem deperditam & recuperatam super humeros gestantis, in calicibus sacris effigiari consuevisse. S. August. lib. 1. de consensu Euangelist. cap. 10. testatur Christum Dominum in templi parietibus depictum fuisse, cum sanctis Apostolis Petro & Paulo, sibi ex utroque latere adstantibus. S. Gregor. Nazian. orat. in laudem defuncti Patris, refert templum ab illo exstructum, fuisse variis picturis & imaginibus sacris decoratum. S. denique Paulinus Epist. 12. loquitur de variis imaginibus S. Trinitatis & mysteriorum vitæ Christi, in Ecclesiæ apside pingi solitis.

Dicendum 2. sacras imagines esse à nobis venerandas & colendas.

Probatur 1. ex eo quod Scriptura docet, rebus sacris & diuino cultui dicatis, venerationem & honorem deberi: Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius, Quoniam sanctum est:* quæ verba, quamuis in sensu mystico & allegorico à quibusdam sanctis Patribus de Christi Domini humanitate accipiantur, ut supra vidimus; in sensu tamen litterali, intelliguntur de arcâ testamenti, quæ 1. Paralip. 28. vocatur scabellum pedum Dei. Atqui sacræ imagines sunt etiam res quædam diuino cultui dicatæ. Ergo à pari veneratione illis & honor debetur.

Probatur 2. ex suprâ relata Synodo 7. generali in cuius Act. 7. hæc verba habentur: *Sanctorum Patrum doctrina insistentes, & Ecclesia Catholica (in qua Spiritus sanctus in-*

habitat) *traditionem observantes definimus,*
cum omni diligentia & curâ venerandas esse
sanctas imagines, &c. illasque in templis esse
collocandas. Et in Concilio Trid. scilicet. ult.
 definitum est imagines sacras, in templis
 præsertim, habendas & retinendas esse, eis-
 que debitum honorem & venerationem im-
 pertiendam esse,

Probatur 3. ex S. Basil. suprà cit. Epist. ad
 Iulianum Apostatam, ubi postquam locutus
 est de cultu Christo Domino, sanctissimæ
 Virgini, & aliis Sanctis debito, & à seipso ex-
 hibito, subiungit : *Vnde & characteres ima-*
ginum ipsorum honoro & adoro, præcipue cum
hoc à sanctis Apostolis traditum sit. Et ex S.
 Athan. in quæstionibus ad Antiochum qu.
 39. ubi ait, eos esse dementes, & fastu quo-
 dam arreptitior, qui crucem effigiesque san-
 ctorum adorare recusant. Item ex S. Hier.
 in Epitaph. S. Paulæ cap. 3. ubi dicit, illam
 prostratam ante crucem, quasi pendentem
 Dominum cerneret, adorasse. Plures alii
 SS. Patres citantur in præfata Synodo 7. præ-
 sertim Act. 4. diuersa etiam miracula pro
 confirmatione eius veritatis diuinitus facta
 ibidem referuntur.

Quæres quo genere cultus imagines hono-
 randæ sint ?

Respondetur cum S. Doctore q. 25. imagi-
 nem duplici modo posse considerari : 1. ut est
 res quædam, puta lignum sculptum vel pi-
 ctum : 2. ut est imago alterius. Et ipsi qui-
 dem priori modo spectatæ nullum honorem
 deberi ; cum nullam habeat excellentiam ho-
 noris dignam ; posteriori verò eundem illi

cultum & honorem deferendum esse, qui debetur prototypo; cum hæc tamen differentia, quòd prototypo honor & cultus primariò & per se, seu propter excellentiam propriam tribuatur; imagini verò non nisi secundariò & propter ipsius prototypi excellentiam, cui aliquo modo participare censetur, propter moralem quam habet cum ipso prototypo unionem & coniunctionem. Undè propriè loquendo, cultus imaginum, v. g. Christi aut sanctorum, neque latria, neque dulia dici potest; cum hæc voces interiorẽ submissio- nis affectum designent erga eum, qui adora- tur aut colitur; qui affectus proinde erga ip- sam imaginem præcisè concipi non potest; sed tantum impropriè & respectiue: ita vt, dùm externa submissio- nis nota, puta genu- flexionis, imagini exhibetur, internus hono- ris puta latriæ vel duliæ affectus erga proto- typum concipiatur.

Hunc imaginum cultum ita esse intelligen- dum & explicandum constat ex præfata Sy- nodo 7. generali, in cuius Act. 3. in litteris orientalium Episcoporum ibidem lectis & approbatis, habentur hæc verba: *Sanctas imagines reueremur, &c. non in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis debemus quo- rum typum imagines gestant, impertientes.* Et ex Concilio Tridentino sess. 25. in decreto de veneratione imaginum, vbi expressè dici- tur, *Imaginibus venerationem debitam im- pertiendam esse; non quòd credatur inesse aliqua in ijs diuinitas vel virtus, propter quam sint colenda &c. sed quoniam honos, qui*

eis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illa representant: ita ut per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & sanctos veneremur, quorum illa similitudinem gerunt.

Quod spectat ad sanctorum reliquias, dicendum est, illis quoque cultum & honorem esse deferendum.

Probat 1. ex Scriptura. *Isay. II. In eum gentes sperabunt, & erit sepulchrum eius gloriosum.* Vbi Propheta de Christo Domino loquitur, dicitque sepulchrum illius fore honorandum: quod intelligendum est, non tantum pro eo tempore, quo Christi Domini corpus in eo iacuit; sed etiam pro tempore futuro, postquam à mortuis resurrexit, ut explicat S. Hieron. in Epist. ad Marcellam.

Probat 2. ex citato Concilio Niceno 2. Act. 7. & ex Tridentino sess. 25. in præfato decreto. Vbi dicitur sanctorum corpora à fidelibus esse veneranda; quia viua membra Christi fuerunt, ac templum Spiritus sancti, ab ipsoque ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, & per illa multa beneficia hominibus à Deo præstari.

Probat 3. ex miraculis quæ per sanctorum reliquias diuinitus facta sunt. 4. Reg. 13. ad contactum corporis Elisei defuncti, mortuus dicitur resurrexisse: quod S. Ambr. in cap. 1. S. Luc. ipsius Elisei sanctitati tribuit. Et Act. 19. refertur sudaria & semicinctia S. Pauli, ægrotis applicata, sanitatem ipsis contulisse, S. item Ambrosius Epist. 54. testatur plures à possessione dæmonum esse liberatos, ad inuentionem & translationem

coporum sanctorum martyrum Geruasij & Protasij, vbi vestem prædictorum sanctorum contigerunt: & Epist. 55. dicit idem factum esse dum reliquæ sanctorum martyrum Vitalis & Agricolæ transferrentur. Et S. Aug. lib. 22. de Ciuit. cap. 2. refert varia & insignia miracula quæ facta sunt ad contactum reliquiarum S. martyris Stephani. Ex quibus miraculis colligitur pium ac Deo gratum esse cultum illarum reliquiarum; cum cultores earum tot beneficiis cumulet.

Quòd si quæras, quo cultu honorandæ sint sanctorum reliquæ?

Respondetur idem de illis ac de imaginibus esse dicendum; illas scilicet cultu respectiuo esse honorandas, propter sanctos quorum sunt reliquæ, ac proinde eodem honore quo illi: ita vt qui honorat reliquias, illum primariò honorare intendat, cuius sunt reliquæ, & simul cum illo, has eius reliquias tanquam aliquid illius.

Docet autem S. Thom. 2. 2. quæst. 96. a. 4. ad 3. reliquias collo appensas circumferri posse; & hoc patet etiam ex S. August. Epist. 103. & S. Chrysost. hom. (quod Christus sit Deus) & S. Greg. lib. 7. Epist. 120. Tùm vt ea gestatione honorem & amorem nostrum erga sanctos testemur. Tùm etiam vt per intercessionem illorum, quos hoc pacto honoramus, vel ab aliquibus malis diuinæ misericordiæ liberemur, vel gratias aliquas impetremus.

Hinc etiam patet quid de cultu & adoratione sanctæ Crucis sentiendum sit. Cùm enim (vt obseruat S. Thom. q. 25. a. 4.) duobus

modis spectari possit ; vel vt Christi in ea fixi & extensi figuram repræsentat ; vel prout ipsius Christi corpori & sanguini contactu coniuncta fuit. Si priori modo spectetur, habet rationem imaginis, & conuenit omni omninò Crucis, siue in materiâ solidâ sculptæ, siue depictæ in pariete, siue manu in aëre formatæ, & quouis alio modo expressæ : & de illa idem omninò dicendum est, ac de aliis imaginibus Christi Domini. Si verò spectetur modo posteriori, habet rationem reliquæ: quod quidem de illa sola cruce dici potest, in qua ipse Dominus passus & mortuus est; & de illa vt sic, eodem modo ac de aliis reliquiis, loquendum est.

Obseruandum est autem quòd, quamuis honor qui reliquiis debetur, eiusdem generis sit, ac ille qui defertur imaginibus ; hæc tamen inter vtrumquè differentia est; quòd reliquæ peculiarem quamdam venerationem postulant præ imaginibus, propter vnionem quam habent cum illo, cuius sunt reliquæ, quæ haud dubiè maior & arctior esse censeatur eâ quæ inter imaginem & eius prototypum intercedit. Et ea ratione sanctorum reliquæ, in maiori habentur veneratione, quàm illorum imagines ; & crux illa, in qua Christus affixus & mortuus est, peculiari affectu & deuotione colitur præ aliis Crucis eiusdem imaginibus, propter vnionem quam habuit cum ipsius Christi corpore, cuius contactu nobilitata est, & sanguinis eiusdem effusione decorata.

TRACTATUS VI.

D E

GRATIA DIVINA.

V M præcipuus meritorum Christi Domini effectus, sit gratia diuina, quæ reliqua omnia bona ex illius Saluatoris fontibus scaturientia, vel in se complectitur, vel ex se diffundit: doctrinæ ordo postulat, vt de illâ nunc tractemus, eaque præsertim circa illam inuestigemus, quæ à nobis Deus sciri voluit, & idcirco Ecclesiæ suæ reuelare dignatus est: sepositis in hac materiâ omnibus alijs, quæ tenuitatis nostræ modum excedunt, memores illius effati: *Altiora te ne quæsieris. Eccli. 3. & Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Prou. 25.*

Vt igitur ordine procedamus, tractatum hunc in quinque capita diuidemus. In quorum 1. agemus de necessitate gratiæ diuinæ. In 2. de ipsius gratiæ sufficientia. In 3. de eiusdem efficacia. In 4. de primario eius effectu,

effectu, seu de iustificatione. In 5. denique de altero gratiæ effectû, seu de merito.

C A P V T I.

De necessitate gratia diuina.

S E C T I O I.

Quid nomine gratia intelligatur.

GR A T I Æ nomen, si illius ethymologiam spectemus, significat id, quod datur gratis, seu ex purâ beneuolentiâ, vt docet S. Indorus lib. 7. ethymologiarum cap. 3. Si autem illius communem acceptionem attendamus, duobus præsertim modis inueniemus, nomen illud gratiæ apud SS. Patres sumi; vt alias acceptiones minùs proprias, & à nostro instituto alienas, omittamus.

Primo latè, pro quocunque dono gratuito diuinitùs collato: quo sensu creatio, conseruatio, &c. potest diuinæ gratiæ nomine appellari: Vnde S. Hieron. Epist. 139. ad Cyprianum dixit; *Gratia Dei esse, quòd creatus sit homo.* Et in 6. Synodo generali act. 11. in Epist. Sophronii, dicuntur Angeli esse ex gratia Dei immortales; quia scilicet immortalitatem, sicut & alia dona naturalia ex gratuito Dei beneplacito acceperunt.

Secundò strictè & magis propriè, pro solis illis donis supernaturalibus, quæ intuitu meritorum Christi Domini nobis conferuntur: quæ quidem magis propriè, nomine gratiæ nuncupantur. Tum quia, vt habetur in Epistola Patrum Africanorum ad Innocentium

Papam (quæ est 95. inter Augustianas) Apostolus gratiam non nisi in ea significatione sumere solet. Tùm etiam quia beneficia, quæ indignis & immerentibus conferuntur, gratiæ nomen longè potiori iure merentur: talia autem sunt beneficia nobis per Christi meritum collata.

Gratia verò modo illo posteriori sumpta multipliciter diuiditur: 1. in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

Gratia gratis data ea est (vt docet S. Thomas 1. 2. q. 111.) per quam vnus homo operatur alteri, ad hoc quod ad Deum reducatur: seu (quod idem est) quæ primò & per se refertur ad salutem alterius. Et huius gratiæ nouem species ab Apostolo enumerantur 1. Cor. 12. his verbis. *Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alteri fides, alij gratia sanitarum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum*: quæ omnia fusè à S. Doctore explicantur a. 4. Vbi & obseruat

Quasdam ex illis gratiis dari ad perfectam & accuratam mysteriorum cognitionem, quæ necessaria est ad alios erudiendos; qualis est gratia sapientiæ & scientiæ, non quidem acquisitæ, sed infusæ & supernaturalis: gratia item fidei, non quidem prout significat ipsam fidei virtutem, sed prout denotat excellentem quãdam & eminentem ipsius fidei certitudinem, quâ homo aliquis efficitur idoneus ad instruendos & confirmandos alios, vel etiam ad hæreticos conuincendos circa mysteria religionis.

Alias verò dari ad expositionem & explicationem earum rerum, quæ aliis ad salutem necessariæ sunt: talis est gratia linguarum, & interpretatio sermonum.

Alias denique ad efficaciter persuadendum ea, quæ exposita & explicata sunt: & ad hunc finem conceditur donum Prophetiæ, discretio spirituum, & virtus miraculorum; siue ad restituendam corporis valetudinem, & sic dicitur gratia sanitatum: siue ad alia miracula exteriùs facienda, & vocatur operatio virtutum.

Quamvis autem omnis & quæcunque gratia sit gratis data, vteius nomen sonat; ac proinde nomen illud gratiæ gratis datæ sit nomen genericum, quod omnibus gratiæ speciebus conuenit. Hæc tamen gratiæ species, de qua nunc agimus, communiter gratia gratis data vocatur. Quia solet ignobiliori speciei nomen generis appropriari; e. g. nomen genericum animalis communiter brutis tribuitur.

Obseruandum est hanc gratiam, cùm non ad propriam sanctificationem, sed tantùm ad aliorum utilitatem concedatur, æque peccatoribus ac iustis tribui. Vnde S. Matth. 7. Christus Dominus dicit, in die iudicij multos impios & reprobos sibi dicturos: Domine nonne in nomine tuo prophetauimus? &c. Et S. August. lib. 83. quæstionum 79. dicit posse aliquem, non modò peccatorem, sed etiam infidelem prophetare, miracula facere, dæmones expellere, in honorem nominis Christi Domini.

Gratia autem gratum faciens (de qua po-

tissimum in hoc tractatu agendum nobis erit) ea est, quæ per se primò dirigitur & ordinatur ad hominem, in quo est, sanctificandum, & amabilem ac gratum Deo reddendum. Et hæc longè dignior est quam gratiâ gratis datâ. Vnde Apostolus loco citato, explicatis variis istius gratiæ gratis datæ generibus, ad meliora æmulanda charismata, hoc est ad gratiam gratum facientem optandam, hortatur : ideoque propter excellentiam ac dignitatem sibi propriam, absolutè & simpliciter gratia dicitur, & subdiuiditur in gratiam habituales, & gratiam actuales.

Gratia habitualis est ea, quæ per modum habitus, seu qualitatis permanentis diuinitus infunditur ; existitque in nobis, licet actu non operemur. Huius habitualis gratiæ mentio fit in variis Scripturæ locis. Vt Isay. 11. *Requiescet super eum Spiritus Domini. S. Ioan. 14. Ad ipsum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* i. S. Ioan. 3. *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quia semen ipsius in eo manet.* Etenim (requiescere & manere) sunt voces significantes habituales & durabilem existentiam, quâ Deus in animâ iusti maneat per aliquod donum speciale, eamque inhabiter. Et S. Aug. Epist. 85. gratiam illam vocat interioris hominis pulchritudinem, eamque asserit in paruulis quoque post baptismum remanere. Et S. Cyrill. Alexand. lib. 4. in Isayam orat. 2. eandem gratiam dicit esse ornatum animæ, illique insidere ac inhærere.

Gratia autem actualis ea est, quæ tribuitur per modum actus, seu operationis transeun-

tis; consistitque in piis motibus intellectus & voluntatis, quos Deus in nobis excitat, illisque nos adiuuat, vel ad bonum liberè prosequendum, vel ad malum fugiendum. Et de hac plenius nobis in sequentibus agendum erit.

SECTIO II.

Quinam fuerint errores Pelagianorum circa gratia necessitatem.

VT Catholicæ fidei veritas circa diuinæ gratiæ necessitatem clariùs effulgeat, discutiendum nobis est, quinam errores olim illi aduersati fuerint. Cumque inter alios hæreticos gratiæ diuinæ infensos, Pelagiani primas olim partes tenuerint, de illorum erroribus hîc nobis agendum est. De quibus quidem quoniam non leuis hodie inter Theologos controuersia est; nullum, ad eiusmodi errores dignoscendos, certius ac facilius medium adhiberi posse existimauimus, quàm si sedulò inuestigemus, & attentè consideremus, quid in illis hæreticis Ecclesia tanquam erroneum reprobauerit: id est, quid concilia, pontifices summi, de Pelagij & asseclarum eius dogmatibus pronunciauerint: quid in eorum dictis aut scriptis condemnauerint: & quas veritates erroribus illorum oppositas fide credendas definierint. Cùm enim fidei Catholicæ veritas, sola diuina auctoritate constet, non argutiis aut disceptationibus eruenda est; sed ex fontibus iis liquidò haurienda, per quos illam ad nos Deus

voluit deriuari. Vt igitur ordine aliquo procedamus.

Obseruandum est Pelagij eiusque asseclarum errores, in quatuor præsertim conciliis Carthaginensi, Mileuitano, Carthaginensi altero, & Ar uisicano 2. proscriptos fuisse; & à quatuor potissimum summis pontificibus, Innocentio, Zozimo, Cœlestino, & Gelasio condemnatos & anathemate perculsos. De quibus sigillatim ac breuiter nobis agendum est.

Ac in primis nullam hîc facimus mentionem Diospolitanae Synodi quæ ante quatuor præfata concilia contra Pelagium coacta est. Huic enim ipse Pelagius fictis & simulatis verbis illudit; in cæque, occultatis potius, quàm eiuratis erroribus, absolutus est; vt testatur S. Augustinus variis in locis, ac præsertim in libro de gestis Pelagij, vbi acta illius Synodi fusè refert: vnde S. Hieron. Ep. 79. hanc Synodum, miserabilem vocat.

§. I.

*Quid de Pelagianorum erroribus censuerint
Africana concilia, Carthaginense
as Mileuitanum.*

CVM igitur ea, quæ Diospoli facta fuerant, in Africam ab Orosio presbytero relata fuissent, simulque Gallorum quorundam Episcoporum litteræ aduersus Pelagium ab eodem fuissent exhibitæ; Concilium 68. Episcoporum Carthagine coactum ex anno Christi 416. In quo rebus omnibus diligentius examinatis & perspectis, decretum est,

Pelagium, eiusque discipulum Celestium (nisi errores suos palam & ex animo eiurarent (anathemate feriendos esse ; ut patet ex Epistola Episcoporum ipsius Synodi ad Innocentium Papam, quæ est inter Augustinianas 90. In qua quidem Epistolâ, postquam dixerunt, *Se ideo hac illi intimare, ut statutis suis etiam Apostolica sedis adhibeatur auctoritas ;* ipsius Pelagij eiusque asseclorum hæresim his verbis exponunt. *Isti (Pelagiani scilicet) asserunt in eo Dei gratiam deputandam esse, quòd talem hominis instituit creauitque naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei possit implere, &c. eandem legem ad gratiam pertinere ; quòd illam Deus in adiutorium hominibus dedit. Illam verò gratiam, qua Christiani sumus, nolunt omnino agnoscere, &c. Hominibus persuadere non cessant ad operandam perficiendamque iustitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam, &c.*

Eodem anno in Africa congregatum est Concilium Mileuitanum, cui interfuit S. Augustinus cum 70. aliis Episcopis. In quo ad eundem Innocentium Papam ipse S. Augustinus nomine totius Synodi scribens de Pelagianorum erroribus sic loquitur: *Isti dicunt posse hominem in hac vitâ, præceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem iustitiæ, sine adiutorio gratiæ Saluatoris, per solum liberum voluntatis arbitrium peruenire, ut ei non sit iam necessarium dicere : dimitte nobis debita nostra. Illud verò quod sequitur ne nos inferas in tentationem : non ita intelligendum, tanquam diuinum adiutorium pos-*

cere debeamus, ne in peccatum tentati decedamus: sed hoc in nostrâ positum esse potestate, & ad hoc solam sufficere voluntatem hominis.

---

§. II.

*Quale iudicium fuerit Innocentijs Papa super
ijsdem erroribus.*

HIS acceptis Epistolis Innocentius rescripsit ad supradictorum Conciliorum Patres; eorum sententiam confirmans, erroresque Pelagianorum condemnans; & in Epistolâ quidem ad Patres Concilij Carthaginensis, quæ numeratur inter Augustinianas 91. postquàm dixit illos in eo quòd Apostolicam sedem consulebant, antiquæ traditionis exempla servare, de Pelagianorum erroribus sic loquitur: *Quid enim potest esse tam iniquum, tam barbarum, tam Christianis mentibus inimicum; quàm huic donegare debere, quidquid in quotidianâ gratiâ, consequeris; cui te ipse confiteris debere, quod natus es, &c. & cui putas debere, quod vivis; quomodò te non putas illi debere, quod quotidianam eius consequendo gratiam taliter vivis?* Subiungit postea, illos negare nos adiutorio indigere diuino, quasi ex nostra in totum possibilitate perfectos. Item, illos nescire, quòd nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrena labis & mundani corporis vincere conemur errores; cum pares nos ad resistendum, non li-

berum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium, &c. Addit, Deum quotidiana nobis præstare remedia; quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores: necesse est enim ut, quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur. Et tandem concludit, quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententia, quò dicat adiutorio nobis non opus esse diuino; inimicum se catholica fidei, & Dei beneficijs profi tetur ingratum.

In Epistola autem 93. ad Patres Concilii Mileuitani, postquam similiter dixit, *antiqua regula formam toto semper orbe seruatam hanc esse; ut super anxijs rebus sedes Apostolica consuleretur, & de Apostolico fonte responsa per omnes prouincias semper emanare, præsertim quoties fidei ratio ventilatur. De Pelagianis subiungit: Ecce homines, qui non posuerunt Deum adiutorem suum: negantes enim auxilium Dei, inquiunt hominem sibi posse sufficere, nec gratiâ hûc egere diuinâ; quâ priuatus necesse est, ut laqueis diaboli irretitus occumbat, dum ad omnia vita perficienda mandata, sola tantummodò libertate contendit. Addit postea: quare Pelagium, Celestiumque, id est inuentores vocum nouarum, quæ sicut dixit Apostolus, ædificationis nihilum, sed magis vanissimas consueuerunt parere quæstiones; ecclesiastica communione priuari, Apostolici vigoris authoritate censemus.*

§. III.

*Quid contra eosdem errores in altero Concilio
Carthagenensi statutum fuerit.*

DEFUNCTO Innocentio , cùm ab eius in Apostolica Sede successore Zozimo Celestius eiusque magister Pelagius, variis & subdolis artibus, nec non ficiâ cemitâque fidei professione, anathematis, quo eos Innocentius perculerat, absolutionem obtinere conarentur : Episcopi Africani numero 214. rursùm Carthaginē conuenientes anno Domini 418. contra præfatum Pelagium eiusque asseclas canones 8. condiderunt : qui licet ab aliquibus, Concilij Mileuitani supra citati esse dicantur, probabilius tamen est ab isto Concilio Carthagenensi editos esse ; vt constat ex Epistolâ Cælestini Papæ ad Episcopos Galliæ infra citandâ ; in qua huius Concilij nomine citantur & confirmantur.

In illis autem canonibus Patres Concilij sedulò collegerunt omnes Pelagianorum errores, quos iam ab Ecclesiâ damnatos, vel denuò damnandos esse iudicauerunt : vt quis scire distinctè posset, quid in Pelagianis dogmatibus fugiendum ac deuitandum esset. Itaque postquàm in duobus primis anathema dixerunt in eos, qui asseriebant Adam, etsi non peccasset, moriturum tamen fuisse; aut qui infantibus baptismum ad salutem necessarium esse, illosque originale peccatum ab Adamo contrahere, negabant; in re-

liquis canonibus damnante eos qui dixerint,

Gratiam Dei, quâ iustificamur per Iesum Christum, ad solam remissionem peccatorum valere, quâ iam commissa sunt, & non etiam ad adiutorium, ut non committantur.

Item, *Eandem gratiam Christi propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum: quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus: non autem per illam nobis præstari; ut, quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus atque valeamus.*

Item, *Ideò gratiam nobis iustificationis dari; ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam: tamquam, etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus, etiam sine illâ, implere diuina mandata.*

Item, *Eos, qui verba hæc sancti Ioannis Apostoli (si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est) sic accipienda putauerint; ut dicant propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quòd verè ita sit.*

Item, *Qui dixerint in Oratione Dominica ideò dicere sanctos (dimitte nobis debita nostra) ut non pro seipsis hoc dicant; quia non est eis iam necessaria ista petitio; sed pro alijs, qui sunt in populo suo peccatores: ideoque hæc ab illis verba, non veraciter, sed humiliter dici.*

Hos autem canones ad Zozimum Papam à Patribus Concilij transmissos, & ab ipso approbatos & confirmatos fuisse testatur S Pro-

spersin Chronico ad annum 419. his verbis:
Concilio apud Carthaginem habito 214. Episcoporum ad Papam Zozimum Synodalia decreta perlata sunt: quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.

---

§. I V.

*Quid super Pelagianorum & Semipelagianorum erroribus edixerit
 Cælestinus Papa.*

CVM igitur Pelagiana hæresis, toties proscripta & damnata, iam vbique fere extincta esset; nihilominus aliquot post annis in vrbe Massiliensi aliisque deinde Galliæ partibus, noui rursus errores circa gratiam exorti sunt. Quorum authores, licet à Pelagio recederent, diuinæ gratiæ necessitatem admittentes: quia tamen non satis ad fidei veritatem accederent, ipsamque gratiam dicerent non purè gratis dari, sed intuitu alicuius bonæ dispositionis, v. g. boni alicuius desiderij aut conatus ipsius voluntatis, ex solis arbitrii viribus elicit: idcò hæretici habiti sunt dictique Semipelagiani.

Cumque illi præsertim S. Augustini tunc defuncti doctrinam de gratia & libero arbitrio impeterent, multa in illum inuidiosissimè criminantes; sancti Prosper & Hilarius tanti viri memoriam tam indignè vellicari non ferentes, Cælestinum Papam adierunt, egeruntque cum illo, vt & Massiliensium frænaret audaciam, & S. Augustini doctrinam ab illorum calumniis vindicaret. Quod Cælestinus eorum votis annuens, & Ecclesiæ

paci prouidere cupiens præstitit in Epistolâ decretali, quæ incipit (*Apostoli verba præcepti*) quam ad Episcopos Galliæ transmisit. In qua increpatis Massiliensibus, & collaudato S. Augustino, ea ex eius doctrinâ colligit, quæ à prædecessoribus suis probata & definita, ab omnibus recipi, & fide Catholica credi deberent; sicigitur loquitur.

Neceſſarium fuit diligenter inquirere, quid rectores Romana Eccleſia de hæreſi (Pelagiana ſcilicet) qua temporibus eorum exorta fuerat, iudicauerint; & contra nocentiſſimos liberi arbitrii defenſores, quid de gratia Dei ſentendum eſſe cenſuerint: ita ut etiam Africanorum conciliorum quaſdã ſententias iungeremus, quas utique ſuas fecerunt Apoſtoli antiſtites, cum probarunt. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, inſtruantur, conſtitutiones ſanctorum Patrum compendioſe manifeſtemus indiculo. Quod ſi quis non nimium eſt contentioſus, agnoſcat omnium diſputationum connexionem ex hac ſubditarum authoritatum breuitate pendere; nullamque ſibi contradic-tionis ſuperſeſſe rationem, ſi cum catholicis credat & dicat.

In prauaricatione Ada omnes homines naturalem poſſibilitatem & innocentiam perdiſſe; & neminem de profundo illius ruina per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratiã Dei miſerentis erexerit.

Neminem eſſe per ſemetipſum bonum; niſi participationem ſui illi donet, qui ſolus eſt bonus.

Neminem etiam gratiã baptiſmatis renouatum, idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad euincendas carnis concupiſcentias;

nisi per quotidianum Dei adiutorium perseverantiam bonæ conversationis acceperit.

Quod nemo, nisi per gratiam, libero bene utatur arbitrio.

Quod omnia studia, & omnia opera, ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint: quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo, quod ipse donaverit.

Quod ita Deus in cordibus hominum, atque ipso libero cooperetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil boni possumus.

Illud etiam quod intra Carthaginensis Synodi decreta constitutum est, quasi proprium Apostolica Sedis amplectimur, quod scilicet 3. capitulo definitum est: ut quicumque dixerit gratiam Dei, quâ iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt; non etiam ad adiutorium, ut non eommittantur; anathema sit. Adiungit deum ea quæ capitulo seu canone 4. & 5. eiusdem Concilii Carthaginensis definita & à nobis uprà relata sunt. Ac denique sic concludit.

His ergo Ecclesiasticis regulis, & ex divina sumptis autoritate documentis, ita adiuuvante Domino, confortati sumus; ut omnium bonorum effectuum atque operum, & omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum fateamur authorem; & non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita proveniri, per quem fit, ut aliquid boni & velle incipiamus

& facere. Et paucis interiectis: *Profundiores verò difficiliioresque partes occurrentium questionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterunt; sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere.*

Quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas Apostolica Sedis nos scripta docuerunt; ut prorsus non arbitremur Catholicum, quod aparuit præfixis sententijs esse contrarium.

Hic solas apposuimus fidei definitiones: summorum verò Pontificum testimonia breuitatis gratia omisimus.

S. V.

Quid Gelasius Papa, quid item Concilium Arausicanum 2. contra Pelagianorum & Semipelagianorum reliquias decreuerint.

CUM igitur his Pontificum Conciliorumque decretis penitus extincta videretur hæresis Pelagiana cum omnibus suis reliquijs; nihilominus ex eius veluti cineribus post plures annos scintillæ quædam rursus in aliquibus Dalmatiæ & Italiæ partibus emerferunt temporibus Gelasii Papæ: qui hac de causa duas scripsit Epistolas ad Honorium Dalmatiæ Episcopum, in quibus confirmat, quæcunque à prædecessoribus suis contra hæresim Pelagii statuta fuerant. Et in aliâ Epistolâ circulari ad omnes Episcopos per Picenum, tria capita hæresis Pelagianæ tunc re-

pullulātis refert; 1. scilicet paruulos nasci sine vlllo peccato originali; 2. gratiam Christi ad salutem consequendam non esse necessariam; 3. denique illam secundum hominum merita conferri: quæ quidem capita iterum sub anathemate damnat.

Cumque insuper circa idem tempus Semipelagiani turbas aliquas iterum in Galliis mouerent: occasione illarum, in ciuitate Arausica congregatum est Concilium provinciale 12. Episcoporum, quod Arausicanum 2. dictum est. In quo eadem rursus contra Pelagianos & Semipelagianos decreta sunt, quæ iam in præcedentibus Conciliis, & à præfatis Summis Pontificibus definita fuerant. Quorum summa hæc est: Gratiam interiorum Dei per Christum, id est Spiritus sancti illuminationem & inspirationem, quæ ex meritis Christi tribuitur, ita esse nobis necessariam; vt sine illa neque Deum inuocare, neque à peccato purgari, neque affectum credendi concipere, neque ad baptismum peruenire, neque externæ prædicationi Euangelii consentire, neque rectè cogitare aut pedes nostros à falsitate retinere, neque bonum aliquod opus æternæ vitæ meritorium exercere, aut in bonorum operum exercitio perseuerare possimus.

Quas veritates postquàm expressit viginti quinque canonibus, quos ex aliorum Conciliorum & Pontificum ipsiusque etiam S. Augustini verbis contexuit: hanc subiungit conclusionem, in qua omnium illarum veritarum summam complectitur his verbis.

Ac sic secundum suprascriptas scriptura-

rum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante, & predicare debemus & credere: quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit; nisi gratia eum & misericordia diuina prauenerit.

Ex his igitur Conciliorum Pontificumque sententiis & decretis constat, summam totius hæresis Pelagianæ reliquiarumque eius hanc fuisse: ut scilicet i. hæretici illi omnem prorsus Dei gratiam repudiauerint; asseruerintque, ad salutem æternam consequendam, solas humani arbitrij sufficere vires.

Postea verò, ut Ecclesiæ damnationem efugerent, illos gratiæ quidem necessitatem admisisse, sed fictè & subdolè: nomine gratiæ liberum arbitrium, naturamque in qua conditi sumus, intelligentes.

Cùmque sic fraus illorum patesceret; ut errorem regerent, Gratiam Christi in legis notitiâ, Euangelicæ doctrinæ promulgatione, ipsiusque Christi Domini ac sanctorum exemplis, nec non in peccatorum remissione & condonatione posuisse.

Cùmque nihilominus illos adhuc vrgerent sancti Patres, ut non solum externum, sed etiam præsertim internum gratiæ auxilium agnoscerent, illud tandem Scripturæ testimoniis conuicti admiserunt: ita tamen, ut dicerent, gratiam illam internam non esse absolute necessariam, sed tantum utilem ad bonum facilius operandum.

Denique cùm vlteriùs adhuc vrgerentur ad confitendam ipsius gratiæ necessitatem, huic veritati tandem subscripserunt; sed simul etiam dixerunt, gratiam illam internam non præuenire hominis voluntatem, sed potiùs ab illa præueniri: adeoque per aliqua bona desideria, aut aliquos pios affectus & conatus humanæ voluntatis obtineri; Deumque illam gratiam piorum illorum desideriorum & affectuum intuitu tribuere pertinaciter asseuerauerunt.

Econtrario autem constat summam veritatum illarum, quas præfati Pontifices & Concilia, tanquam fide Catholicâ credendas definierunt, hanc esse;

Primò, solam hominis voluntatem, aliaque adiumenta externa legis & Euangelij, ad salutem æternam consequendam, aut ad opera bona illius salutis meritoria facienda, non sufficere.

Secundò, ad bona illa opera salutis æternæ meritoria exercenda, necessariam esse internam Dei gratiam; quæ in interiori illustratione intellectus, & pia voluntatis motione consistit.

Tertiò, Gratiam illam diuinam non solùm omnia illa opera bona, sed etiam omnes pios & liberos voluntatis affectus & conatus, quibus homo aliquid à Deo mereri potest, præuenire.

Quartò, illam gratiam præuenientem purè gratis homini tribui, ac sine vllis meritis ex parte ipsius.

Quintò denique, gratiam illam nihilominus intuitu meritorum Christi Domini ho-

minibus tribui, ideoque gratiam Christi vocari.

SECTION III.

De variis humana natura statibus.

PER status humanæ naturæ intelligimus varios modos, quibus se natura humana habuit aut habere potuit, iuxta diuinæ providentiæ dispositionem, in ordine ad finem suum ultimum consequendum.

Hoc posito; quinque præsertim status humanæ naturæ communiter à Theologis dignoscuntur; scilicet naturæ puræ, naturæ integræ, innocentiae seu iustitiæ originalis, naturæ lapsæ sibi relictæ, & naturæ lapsæ reparatæ. Quorum ultimus nunc re ipsa existit: tertius initio creationis mundi extitit: tres vero alij, cum nunquam extiterint aut exituri sint, considerantur ut purè possibiles. De singulis hîc breviter aliquid annotandum est.

Status puræ naturæ, ille est, in quo ea solum haberet homo, quæ ipsi connaturalia sunt, puta facultates omnes naturales, & concursus Dei generalem, tam conservationi quàm operationibus suis naturalibus necessarium, omnes etiam imperfectiones & defectus purè naturales: careret verò, sicut peccato eiusque omni reatu, sic etiam omni gratiâ supernaturali, & auxiliis quibusvis etiam naturalis ordinis, sibi minimè ratione naturæ suæ debitæ. Circa hunc statum igitur

Dicendum 1. nullum unquam hominem in puris naturalibus aut creatum fuisse aut extitisse.

Est de fide contra Pelagium, qui (vt refert S. Auguft. lib. de pec. orig. cap. 13.) exiftimabat hominem fine virtute aut vitio, fine gratia aut peccato, id eft, in puris naturalibus fuiſſe conditum.

Verùm hic error refelli, & veritas oppoſita probari facile poteſt ex iis quæ dicta ſunt tractatu 4. Vbi probatum eſt primum hominem in ſtatu gratiæ ſanctificantis fuiſſe conditum, illoque peccante, poſteros eius omnes ordinariâ generationis viâ propagatos, in peccati originalis reatu concipi. Vnde ſequitur nullum hominem in puris naturalibus aut creatum eſſe aut vnquam extitiſſe.

Dicendum 2. ſtatum illum puræ naturæ, licet nunquam extiterit, eſſe tamen poſſibilem; Deumque potuiſſe (ſi ita illi placuiſſet) hominem in puris naturalibus creare.

Probatur 1. ex Bulla Pij V. Gregorij XIII. quæ renouata fuit per Vrbanum VIII. in Bulla quæ incipit (*in eminenti*) data anno 1641. in qua damnantur hi duo articuli; ſcilicet, *Deum non potuiſſe talem ab initio creare hominem, qualis nunc naſcitur; & falſameſſe Doctorum ſententiam, qui dicunt, primum hominem creari & inſtitui potuiſſe à Deo ſine iuſtitia naturali.* Et quamuis hi duo articuli ita damnati ſint in præfatis Bullis, vt non ſit planè euidens, an ideo quia falſi & hæretici, an vero tantùm quia temerarii & ſcandalofi, ac proinde pacis ac vnitatis Eccleſiæ inimici. Quouis tamen modo damnati dicantur, certè poſt Apoſtolicæ ſedis iudicium hæ & aliæ propoſitiones in illis Bullis repro-

batæ, à nullo hodie propugnari possunt; quin se aut veritatis, aut saltem vnitatis & pacis Ecclesiæ inimicum profiteatur.

Probatur 2. ex eo quòd manifestum est, Deum potuisse hominem sine peccato & sine ullo gratiæ dono creare: sine peccato quidem; cùm illius author nec sit nec esse possit: sine gratia autem; quia si Deus hoc non posset, sequeretur gratiam illam simul esse & non esse; esset ex hypothesi, non esset, quia hominis naturæ debita esset: quod ipsi gratiæ repugnat, vt patet ex antedictis:

Obiicies, si Deus posset hominem creare in puris naturalibus, sequeretur illum authorem esse concupiscentiæ, quæ ab Apostolo Rom. 7. vocatur peccatum; quia (vt explicat Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5.) ex peccato est & ad peccatum inclinat: ac proinde Deum esse authorem alicuius rei, quæ ad peccatum inclinaret.

Respondetur Deum esse authorem concupiscentiæ, in quantum est author facultatis sensitiuæ in homine, ac propensionis quam talis facultas habet in bonum sibi connaturale. Et hæc propensio dicitur inclinare ad peccatum, non quidem per se & ex naturâ suâ, sed per accidens: quatenus propensio illa in bonum sensibile, rectæ rationis ordini aliquando repugnat, voluntatemque ad illius boni sensibilis fruitionem contra rationis ordinem pellicit. Hæc autem lucta partis inferioris in superiorem in puris naturalibus, non fuisset peccati supplicium (vt rectè dicit S. Aug. lib. 3. de libero arbit.) sed proficiendi admonitio, ac perfectionis exordium.

Iam quod spectat ad alios quatuor status , breuiter dicimus quòd,

Status naturæ integræ ille est , in quo pars hominis superior Deo, vt auctori naturæ vltimoque illius fini, subiecta esset ; & pars inferior seu sensitiua, superiori seu rationi : ita vt licet , quantum ex se est , appetitus sensitiuus rationem præuenire, & contra illam insurgere posset ; impediretur tamen per auxilia quædam naturalis ordinis, ipsius hominis naturæ & meritis indebita. Hunc autem statum possibilem esse patet, ex eo quòd nullam secum inuehit contradictionem aut repugnantiam ; neque ex parte Dei , cuius bonitati maximè conuenit , hominem donis eiusmodi licet indebitis afficere ; neque ex parte hominis , qui sic ad perfectionem naturæ suæ faciliùs comparandam, finemque vltimum sibi connaturalem assequendum, iuuaretur.

Status autem innoeentiæ seu iustitiæ originalis huic integræ naturæ statui superaddit gratiam, ac reliqua dona supernaturalia, quæ homini in prima creatione à Deo collata sunt, de quibus tractatu 4. egimus.

Status naturæ lapsæ ac sibi relictæ ille est, in quem per peccatum primi hominis humana natura decidit , & in quo remansisset nisi per diuinam misericordiam ab illo liberata fuisset. Hunc autem statum possibilem esse hinc patet, quòd potuisset, vniuersæ naturæ humanæ massam in eo peccati & damnationis statu relinquere, in quo per peccatum primi hominis constituta est : vnde , quando de illius per Christi gratiam reparatione Scriptura loquitur , dicit factam illam fuisse ex

Dei charitate, benignitate misericordia, &c.

Status denique naturæ lapsæ & per Christum reparatæ ille est, in quo nascimur, & in quo per Christi gratiam à peccato liberari, & salutem consequi possumus. In illo autem statu, quamvis per baptismum reatus omnis peccati originalis penitus tollatur, remanet nihilominus in baptizatis concupiscentia seu fomes peccati: *Qua cum ad agonem relicta sit* (ut loquitur Concilium Trid. sess. 5. can. 5.) *nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi gratiam repugnantibus, non valet; quin imò, qui legitimè certauerit, coronabitur.*

SECTION IV.

An & qua ratione gratia, qua in statu innocentia primo homini collata fuit, diuersa sit ab illa, qua in statu natura lapsa confertur.

CERTVM est 1. gratiam sanctificantem in statu innocentie fuisse primo homini collatam; siue illam post creationem acceperit: siue, quod probabilius est, in eâ creatus fuerit, ut docet S. Thomas 1. p. q. 95. a. 1. de qua re tractatu 4. suprâ citato egimus.

Certum est 2. gratiæ actualis auxilium aliquod in statu innocentie fuisse homini necessarium: illumque solis arbitrij viribus iuste vivere, & in iustitiâ perseverare non potuisse. Ita docet passim S. Augustinus præsertim lib. de corrept. & gr. c. 11. ubi dicit primum hominem gratiam habuisse: in qua si permanc-

revellet, nunquam malus esset; & sine qua, etiam cum libero arbitrio, bonus esse non posset.

Certum est 3. in pluribus differre gratiam status innocentiae, quam aliqui vocant gratiam sanitatis, à gratiâ status naturæ lapsæ reparatæ, quam vocant medicinalem.

Ac in primis in eo quòd omnis gratia medicinalis, sit ex Christi Domini meritis: gratia verò sanitatis ex illis non sit; si eorum sententia vera sit, qui existimant, Adamo non peccante, Filium Dei non fuisse incarnandum.

Deinde in eo quòd gratia medicinalis amplior sit & abundantior, quàm gratia sanitatis, iuxta illud Christi Domini S. Ioan. 10. *Ego veni, ut vitam habeant & abundantius habeant*: vnde Apostolus Rom. 5. dicit quòd, *ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia*: ubi enim grauior est miseria, ibi amplior misericordia: ubi maior inopia, ibi abundantior copia requiritur.

Præterea gratia sanitatis ad id tantum conferebatur, ut homo sanctitatem & innocentiam acceptam conseruaret; gratia vero medicinalis ad hoc ut, tum à variis & grauissimis peccati originalis & actualis ægitudinibus sanetur; tum ut sanatus à variis periculis, quæ siue interiùs siue exteriùs incurri possunt, præseruetur; tum etiam ut in recuperata sanitate & sanctitate proficiat, & usque in finem perseueret. Hancque tertiam vtriusque gratiæ differentiam fusè explicat S. Aug. lib. cit. de corrept. & gr.

Cùm igitur hæc in confesso sint apud omnes,

nes, superest adhuc vna difficultas hîc soluenda: an scilicet gratia sanitatis in eo præsertim differat à gratiâ medicinali, quòd gratiæ sanitatis homo, si vellet, dissentire posset; gratiæ verò medicinali necessariò assentiatur, nec ab illâ dissentire possit.

Hanc vtriusque illius gratiæ differentiam affert Calvinus in' Antidoto Concilij Trid. ad sess. 6. a. 5. vbi in Patres illius Concilij inuehitur, quòd, dicentes hominem in statu naturæ lapsæ posse gratiam oblatam abiicere, & can. 4. posse illi dissentire si velit; gratiæ medicinali tribuerent, quòd erat proprium gratiæ sanitatis: ipsisque hac de causâ Pelagianismi notam inurit.

Verùm falsitas huius dogmatis euidenter patebit ex dicendis infra, cap. 2. Vnum hîc tantum interim aut alterum testimonium S. Augustini (cuius authoritate Calvinus hoc suum dogma propugnare maximè conatur) afferemus, ad probandum ex mente illius S. Patris gratiam illam, quæ in statu naturæ lapsæ homini tribuitur, nullam ipsi ad agendum inferre necessitatem, eiusque voluntatem liberam & indifferentem, ad consentiendum Deo vel dæmoni, relinquere. Sic igitur loquitur sanctus ille pater lib. 50. homiliarum 12. *Cùm per Dei adiutorium in potestate tua sit, verum consentias diabolo; quare non magis Deo quam ipsi obtemperare deliberas? &c. quare ad peccandum seducit Satanas; cùm Deus posuerit homini in potestate non consentire Satana? &c. dat quidem ille (diabolus scilicet) consilium; sed Deo auxiliante nostrum est, vel agere, vel repudiare*

quod suggerit. Et hom. 16. in tuo arbitrio Deus posuit, cui pares locum, Deo an diabolo. Huic veritati subscripsit etiam S. Hieron. in cap. 49. Isay. cùm dixit: Dei vocare est, & nostrum credere: nec statim, si nos non credimus, impotens est Deus: sed potentiam suam nostro arbitrio derelinquit, ut iustè voluntas præmium consequatur. Et S. Fulg. lib. de prædest. & gr. cap. 9. vbi dicit Deum inter se & homines ita ordinasse, ut vocatione ipsius, bonorum principia sumeremus; vocati autem & illuminati viam mandatorum eius, boni ingenij intelligentiâ nosceremus: & ea libero eligeremus vel relinqueremus arbitrio. S. item Bern. ser. 5. in Quadrag. potest, inquit, inimicus excitare tentationis motum; sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum.

Cùm igitur in his sancti Augustini aliorumque sanctorum Patrum testimoniis, agatur de homine in statu naturæ lapsæ; de illoque dicatur, quòd à Deo adiutus & auxilio gratiæ præuentus. liber remaneat ad obtemperandum Deo vel diabolo, ad consensum tentationi dandum vel negandum, ad bonum eligendum vel relinquendum: inde infertur, secundùm illorum mentem, gratiam medicinalem æquè ac gratiam sanitatis, nullam inferre homini ad agendum necessitatem; illumque, si velit, posse gratiam illam sequi vel abiicere, & illi consentire vel dissentire: ac proinde fictitiâ esse illam differentiam, quam Calvinus inter utramque gratiam in odium Concilij Tridentini inuohere conatus est.

SECTIO V.

*An gratia necessaria sit ad cognoscendum
quodlibet verum.*

NON agimus hîc de necessitate gratiæ habitualis sanctificantis : certum est enim sine illâ quodlibet verum cognosci posse : vnde S. Aug. lib. 1. retractat. c. 4. retract id quod dixerat lib. 1. Soliloq. cap. 1. Deum nonnîsi mundos corde verum scire voluisse.

Quæstio igitur intelligi debet de necessitate gratiæ actualis, ad cognoscendum quodlibet verum in statu naturæ lapsæ, de quo solo deinceps nobis agendum est. Sunt autem veritates, quæ ab homine cognosci possunt, in duplici differentia : aliæ naturales, quæ vel ex obiectis sensibilibus cognosci, vel naturali discursu intelligi possunt : aliæ supernaturales, ad quarum cognitionem neque per obiecta sensibilia, neque per naturalem discursum perueniri potest. Rursum vtriusque generis veritates sunt, vel speculatiuæ, vel practicæ : speculatiuæ sunt earum rerum, quæ tantummodò cognoscendæ sunt, vt animam hominis esse immortalem : practicæ verò illarum, quæ non solum cognoscendæ, sed & faciendæ sunt, vt virtutem esse amplectendam. Hac distinctione suppositâ pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. quamlibet veritatem speculatiuam naturalem, quæ ex effectis aut obiectis sensibilibus deducitur, posse cognosci seorsim ab homine per solas naturæ vires

absque vlllo speciali gratiæ auxilio. Ita S. Thomas 1. 2. q. 109. a. 1.

Constat ex eo quòd talis cognitio non superat naturæ vires, cùm sit de obiecto naturali per media naturalia cognoscendo: Vnde & ipsi Ethnici philosophi tam multa de rebus creatis perspecta naturaliter habuerunt; imò & de Deo ipso, iuxta quòd dicit Apostolus Rom. 1. *inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Constat præterea ex eo quòd S. Aug. lib. 1. ad Simplicianum qu. 2. ait, Deum in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, neque ingenium, neq; scientiam & doctrinam attendere: vnde sequitur scientiam & doctrinam ante omnem gratiam haberi posse.

Obiicies, multa esse in rebus naturalibus, etiam seorsim ac distributiue sumptis, quæ à nobis cognosci nequeunt, v. g. quænam sint vltimæ rerum differentiæ, & similia.

Respondetur quam plurima ex iis non cognosci re verade facto; quia eorum proprietates vel effectus aliquando non satis apparent: nos verò in conclusione egimus, non de quibuscunque veritatibus naturalibus, sed de iis dūtaxat quæ ex effectis & obiectis sensibilibus deducuntur. Adde etiam multa ex iis naturaliter sciri posse quæ tamen non cognoscuntur, quia non satis diligenter inuestigantur: & etiam multa sciri à quibusdam, quæ tamen putantur esse adhuc incognita.

Instabis, in Concilio Arausicano 2. can. 9. dici diuini muneris esse, cognoscere veritatem.

Respondetur, Concilium ibi loqui de co-

gnitione supernaturali, quæ conferat ad veram & Christianam pietatem, ut patet ex canonibus præcedentibus & consequentibus; non verò de naturali, de qua sola hic quæstio est.

Dicendum 2. veritates speculativas supernaturales non posse naturaliter ab homine cognosci, sed tantum per specialem gratiam ac revelationem Dei.

Probatur 1. ex Scriptura. 1. Cor. 7. *Misericordiam consecutus sum, ut sim fidelis*: unde S. Augustinus lib. de gr. & libero arb. c. 7. colligit ipsam fidem non haberi, nisi Deo miserante, & cap. 14. ex iis verbis Apostoli ad Philip. 1. *Vobis donatum est, non solum ut in ipsum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini*; idem S. Aug. rectè infert, Dei donum esse æquè in eum credere, ac pro eo pati.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. can. 3. ubi dicitur anathema ei, qui asseruerit hominem posse, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione & adiutorio, credere sicut oportet.

Porro ex iis ultimis Concilij verbis colligitur, posse quidem hominem per solas naturæ vires assentiri veritatibus fidei sibi exterius propositis, assensu quodam opinatiuo; ita ut ratio, propter quam illis assentitur, non sit diuina reuelatio, sed motuum aliquod probabile; ut in hæreticis contingere cernimus, quorum hic assentiendi modus proprius est. At verò iisdem veritatibus assentiri non posse sicut oportet, id est, assensu certo & infallibili autoritate Dei reuelantis innixo, sine ipsius diuinæ gratiæ auxilio speciali.

Dicendum 3. hominem non posse per proprias vires ullam veritatem practicam supernaturalem cognoscere, posse tamen aliquas practicas naturales, licet non omnes. Assertio constat tribus partibus.

Prima satis constat ex iis, quæ pro secunda conclusione iam diximus: & confirmari potest ex Concilio Mileuitano seu Carthaginensi can. 4. vbi dicitur *donum Dei esse: scire, quid facere debeamus*: supple ad vitam æternam consequendam, de qua ibi loquitur Concilium.

Secunda assertionis pars probatur 1. ex Apostolo Rom. 1. vbi dicit Philosophos inexcusabiles fuisse; quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt: unde sequitur illos, non tantum speculatiue cognouisse vnum esse Deum, sed & practicè illum esse glorificandum & colendum; aliàs, si hoc inuincibiliter ignorassent, fuissent excusabiles: cum ad culpam non deputetur (iuxta S. Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 18.) quod quis inuitus ignorat. Probatur 2. ex eodem S. Aug. in Psal. 57. vbi dicit præceptum illud nostris cordibus ipsa veritatis manu inscriptum esse: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*.

Tertia denique pars assertionis constat tum ex humanæ mentis imbecillitate ac difficultate, quæ plerumque occurrit ad discernendum bonum à malo in multis casibus particularibus: tum ex contrariis passionibus, quibus tanquam nubibus mens obscuratur; sæpe enim euenit sentientem appetitum in obiectum sibi conueniens, licet aliunde à re-

cto rationis ordine alienum, vehementi motu abripi: unde sequitur mentis langor & obnubilatio, exhaustis per fomitis æstum animæ viribus iuxta illud Sap. 9. *Cogitationes mortalium timida, & incerta prouidentia nostra: corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam; & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

SECTION VI.

An possit homo velle, aut facere bonum aliquod sine gratiâ.

QVÆSTIO intelligenda est non de gratiâ habituali, de quâ sequenti sectione agetur, sed de actuali: an scilicet homo bonum aliquod opus sine illius auxilio velle aut facere possit. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. Nemiæm sine speciali diuinæ gratiæ auxilio posse velle, aut perficere bonum aliquod opus, quod ad salutem æternam consequendam conferat. Est de fide contra Pelagianos.

Probatur 1. ex Scripturâ. 1. Cor. 15. *Gratiâ Dei sum id quod sum.* Ephes. 2. *gratiâ salui facti estis.* Philipp. 1. *qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet.* Plura alia Scripturæ testimonia pro confirmatione illius veritatis videri possunt passim in libris S. Hieronymi ac S. Augustini contra præfatos hæreticos conscriptis.

Probatur 2. ex Conciliis Mileuitano, Carthaginensi, Arausicano; & ex Summis Pontificibus Innocentio, Zozimo, Cœlestino; &

Gelasio ; quorum auctoritates fusè retulimus suprà sect. 2. & præterea ex Concilio Trid-
can. 1. 2. & 3. vbi anathema profertur in eum
qui dixerit, hominem posse sine Christi gra-
tiâ iustè vivere, & vitam æternam promereri.

Probatur 3. hac ratione, quâ utitur S. Tho-
mas 1. 2. q. 109. a. 5. quia actus perducentes
ad finem, ipsi fini proportionati esse debent.
Atqui vita æterna est finis excedens naturæ
humanæ proportionem. Ergo ad eam per-
ducentes, ipsius naturæ proportionem exce-
dere debent ; proindeque solis illius viribus,
sine diuinæ gratiæ auxilio, fieri nequeunt:

Dicendum 2. probabile esse, quòd homo
per proprias arbitrij vires, cum solo generali
Dei concursu, sine vllò gratiæ actualis auxi-
lio, aliquod bonum opus morale (quod ta-
men nihil ad æternæ vitæ meritum conferat)
perficere possit. Probabilius tamen esse quòd
non possit ; sed quòd ad perficiendum quod-
cunque opus, quod sit ex omni parte morali-
ter bonum, tam ratione obiecti, quàm finis &
circumstantiarum, aliquo diuinæ gratiæ auxi-
lio indigeat. Hæc assertio duas habet partes.

In 1. dicimus probabile esse, quòd homo
per proprias arbitrij vires possit aliquod opus
bonum moraliter exercere. Quia multi gra-
ues authores ita existimant ; vt Magister sen-
tentiarum in 2. dist. 26. cap. vlt. S. Bonauent.
Scotus, Durandus, Caietanus, Bellarminus,
Suarez, Gammachæus, & alij plures. Idque
probant variis tum auctoritatibus tum ratio-
nibus, quæ apud illos videri possunt.

In 2. verò assertionis parte dicimus proba-
bilius esse hominem in statu naturæ lapsæ,

nullum opus ex omni parte moraliter bonum posse reipsa efficere cum solo generali Dei concursu sine speciali aliquo gratiæ auxilio. Ita Greg. Ariminensis, Hispalensis, Capreo-
lus, Petrus Sotus, & plures alij quos citat & sequitur Vasques disp. 190.

Probatur 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 15. vbi Christus Dominus dicit: *Sine me nihil potestis facere*: in quæ verba S. Aug. tract. 81. in S. Ioan. *Sive ergo parum, inquit, sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.* Et 2. Cor. 3. *non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*: Atqui nullum prorsus moraliter bonum fieri potest nisi bona aliqua cogitatio præcedat.

Probatur 2. ex Cœlestino Papa ex Epist. supra cit. ad Episcopos Galliæ can. 9. vbi ait omnem sanctam cogitationem, pium consilium, omnemque bonæ voluntatis motum ex Deo esse. Et ex Concilio Arausicano 2. can. 22. vbi dicitur quod *nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum.*

Probatur 3. ex S. Ambrosio lib. 1. de vocat. gent. cap. 3. vbi dicit quod, si Deus non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Et cap. 9. dicit, quod omne verbum bonum & omne opus sanctum subministratio sit Spiritus sancti, sine quo nihil rectè agatur. Et ex S. Aug. ser. 13. de verbis Apostoli, vbi loquens de auxilio gratiæ Dei; prorsus, inquit, *si defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem, illo non adiuvante, libera voluntate; sed malè.*

Probatur 4. auctoritate S. Doctoris quæst.

24. de veritate a. 14. ubi postquam dixit sine gratiâ habituali fieri posse aliquod virtutis opus, statim adiungit: *Sed si velimus gratiam Dei dicere, non aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiam Dei, per quam interiùs motum mentis operatur, & exteriora ordinat ad hominum salutem, sic nec ullum bonum potest homo facere sine gratia Dei.* Et 1. 2. q. 109. a. 2. dicit hominem posse quidem, etiâ in statu naturæ corruptæ, per virtutem suam naturalem aliquod bonum particulare agere, sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia eiusmodi: non tamen totû bonû sibi connaturale, ita quòd in nullo deficiat.

Probatur denique hac ratione deducta ex iis, quæ S. Doctor dixit, tum in corpore articuli, tum in responsione ad 1. Nullum vnquam opus bonum morale homo deliberatè vult aut facit, quin aliqua præcedat deliberatio rationis, quæ semper ex aliqua prima cogitatione indeliberata pendet: quæ nisi occurrat, nunquam de tali bono faciendo deliberabit, nec proinde illud vnquam faciet: vnde Aristoteles à S. Doctore ibidem citatus dicit, initium bonæ consultationis esse à bonâ fortunâ; id est, non procedere ab ipsius hominis deliberata voluntate. Quod igitur talis ante omnem deliberationem in mente hominis exoriatur cogitatio, quâ moueatur eius voluntas ad aliquod bonum faciendum, ab eius electione non pendet, neque id ex se præstare potest: *nemo enim* (vt ait S. August. lib. de Spirit. & litt. cap. 33.) *habet in potestate, quid ei veniat in mentem.* Vnde sequitur illud speciali diuinæ prouiden-

tiæ ordinationi ascribendum esse, respectu cuius nihil fortuitò & indeliberatè accidere potest. Proindeque, quoties aliquis bonum aliquod opus vult aut exequitur, illius initium speciali diuinæ beneficentiæ auxilio semper ascribere tenetur. Quod quidem auxilium cum aliàs sit ipsi indebitum, neque vlla possit afferri ratio, cur hanc potius quam aliam cogitationem eius menti Deus immittere teneatur; rectè ac meritò gratuitum, seu gratiæ diuinæ auxilium dici debet.

Confirmatur ex eo quòd rectè à Deo per Christi merita petimus aut petere possumus gratiam, ad quoduis etiam minimum opus virtutis moralis exercendum: item rectè ipsi Deo gratias agimus pro singulis virtutum moralium actibus per nos exercitis. Atqui vt dicit S. Aug. Epist. 107. *Prorsùs non oramus Deum, sed orare fingimus; si nos ipsos non illū credimus facere quod oramus: prorsùs non agimus Gratias Deo, sed agere fingimus, si unde illi Gratias agimus, ipsum facere nō putamus.*

Obiicies illud Apostoli Rom. 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt.*

Respōdetur varias esse huius dicti Apostolici interpretationes: ac verissimam omnium illam videri, quam profert S. Aug. lib. de Spir. & litt. c. 26. S. Prosper, lib. cont. Collat. c. 22. S. Fulg. lib. de Incarn. c. 25. S. Tho. in illum locum & alij: Apostolum ibi loqui de gentilibus veri Dei cultoribus, & absq; circumcisione alijsq; scriptæ legis ceremoniis bene operantibus, ac diuinam legem seruātibus ex vera fide in Deū & auxilio gratiæ, quales fuerūt Melchisedech,

Iob, & alij. Quod autem eos dicit Apostolus naturaliter ea, quæ legis sunt, facere; vult tantum illos id facere sine vlla lege scripta, qualis data fuerat Iudæis, & propter quam se tantoperè supra cæteras gentes efferebant: sed cum sola lege naturæ; quæ tamen non excludat, imò ad sui obseruantiam diuinæ gratiæ auxilium requirebat.

Ex dictis colliges, quòd sicut sine diuinæ gratiæ auxilio non potest homo vllum opus bonum facere; sic etiam illum nullam tentationem (quæ vera tentatio sit) posse perfectè & per aliquod motiuum moraliter bonum superare; cum vtrobique sit par ratio. Poterit quidem sine gratia tentationi alicui leuiori consensum denegare eique resistere ex motiuo aliquo indifferenti; v. g. illicitam aliquam voluptatem repudiare ex motiuo tuendæ sanitatis cui noxia esset: sed ex motiuo honesto & bono sine gratiâ nusquam poterit. Quia motiuum illud bonum, cuiuscunque virtutis sit, semper bonam aliquam cogitationem diuinitus immissam præsupponit, vt ex supradictis constat.

SECTIO VII.

An possit homo sine gratia habituali bonum aliquod opus exercere.

QVÆSTIONIS sensus est; an sicut actualis gratia, sic etiam habitualis ad quodlibet opus bonum exercendum necessaria sit: ac proinde an homo illâ priuatus, & in statu peccati mortalis existens, cum solo gratiæ actualis auxilio, aliquod opus moraliter bonum exercere possit; siue opus illud

fit quocunque modo æternæ vitæ meritorium; siue non sit (de qua re agetur capite 4.) Pro cuius resolutione

Dicendum est, posse aliquod opus moraliter bonum fieri sine gratiâ sanctificante; seu hominem in statu peccati mortalis posse aliquos actus moraliter bonos exercere.

Huic veritati, quæ de fide est, opponitur error Ioannis Hus; qui (vt refertur in Concilio Constantiensi sess. 15.) assererat extra statum gratiæ sanctificantis nullum opus bonum fieri posse, & omnia peccatorum opera esse peccata. Quem etiam errorem secutus est Calvinus lib. 2. instit. c. 3. & Michaël Baius, qui articulo 35. ex iis, qui damnati sunt in bullâ superiùs relatâ, dixit *Omne quod agit peccator aut seruus peccati, peccatum esse.*

Refellitur hic error, & opposita veritas probatur 1. ex Scripturâ. S. Luc. 11. vbi Christus Dominus alloquens Phariseos, quos ibidem dicit rapinâ & iniquitate plenos esse; *Verumtamen, inquit, date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis.* Et eodem capite dicit Christus; *petite, & dabitur vobis; querite, & inuenietis.* Quod autem illic, non tantum iustos, sed etiam peccatores alloquatur, constat ex iis quæ subiungit: *Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, &c.* Et capite 18. Publicanus percutiens pectus suum & orans, iustificationem impetrat.

Probat 2. ex Concilio Constantiensi, in quo prædictus error damnatus est, & ex Concil. Trid. sess. 6. cap. 6. vbi enumerantur varij actus virtutû, qui ab homine in peccato mor-

tali existente, ex diuinæ gratiæ auxilio exercentur; vt fidei, timoris, spei, &c. quibus peccator ad iustificationē recipiendā se disponit.

Probatur 3. ex S. August. Epist. 105. vbi in peccatoribus ante iustificationem agnoscit virtutem & meritum fidei: *nec ipsa (inquit) remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei.*

Probatur 4. ex eo quòd multa sũt opera virtutum, puta religionis, temperantiæ, &c. ad quæ exercenda etiā peccatores legibus Ecclesiasticis obligantur; v. g. ad missam diebus festiuis audiendam, ad ieiunium certis diebus seruandum, &c. Nec tamen legimus Ecclesiam vlllo canone aut lege, eiusmodi hominibus in peccato mortali existentibus iniunxisse; vt, antequàm Missæ celebrationi intersint, aut ieiunij obseruationem inchoent, de peccatis suis confiteantur, aut saltem perfecto contritionis actu doleant; sicut iniunxit iis, qui sacram Eucharistiam aut alia sacramenta essent suscepturi, vel eadem confecturi, aut aliis ministraturi. Quòd tamen haud dubiè fecisset, si nullum opus virtutis moraliter bonum à peccatoribus exerceri posse existimasset.

Obiicies Isay. cap. 1. dici sacrificia, & quæcunque alia opera religionis à peccatoribus exercita, esse Deo exosa & abominanda.

Respondetur non idèò præcisè opera illa Iudæorum fuisse Deo exosa, quia ipsi Iudæi peccatores essent, sed quia illa ex praua intentione, & cū aliis vitiosis circumstantiis exercebant; vt patet ex his verbis, quæ immediatè

sequuntur : *Manus enim vestra plena sunt sanguine, & in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.*

Quæres, an sicut absque gratiâ sanctificante potest homo aliquod bonum opus exercere ; sic etiam possit sine illâ omnia diuinæ legis præcepta seruare.

Respondetur, si de præceptis illis quæstio sit, quæ ad actus aliquos supernaturales exercendos obligant : quamuis aliqua earum sine gratiâ sanctificante impleri possint, omnia tamen & singula non posse : cum aliqua ex iis sint, quorum observatio gratiam sanctificantem in homine præsupponit, quale est præceptum de Eucharistiâ dignè sumenda. Quòd si de præceptis solius legis naturalis quæstio intelligatur, dicendum est quòd, quamuis ad observationem cuiuslibet illorum diuini sumpti, gratia sanctificans minimè requiratur : sine illâ tamen omnia legis naturalis præcepta collectiuè sumpta, saltem tempore aliquo diuturno, seruari non posse ; proindeque hominem in statu peccati mortalis diu subsistere non posse, quin in alia peccata dilabatur. Ita S. Thom. cit. quæst. 109. art. 4 & 8. vbi dicit hominem non posse seruare totam legem sine gratia habituali sanante seu sanctificante.

Et probatur ex eo quòd dicit Apostolus Rom. 2. *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur* : quæ Apostoli verba S. Aug. lib. de Spirit. & litt. c. 26. sic intelligenda esse dicit : *Vt sciamus aliter eos non esse factores legis, nisi iustificentur ; ut non iustificatio factoribus accedat, sed*

ut factores legis, iustificatio precedat.

Huius autem rei ratio alia non est, quàm quòd, si peccator in illo peccati mortalis statu auxiliis gratiæ actualis, quæ nulli vnquam defunt, fideliter cooperetur; ad vincendas tentationes quæ occurrunt, & exercenda opera bona moralia quorum sese offert occasio, Deus pro sua ineffabili bonitate abundantiora illi gratiæ suæ præstabit auxilia, in eoque veræ compunctionis spiritum excitabit; qui secum gratiam sanctificantem, vel per alicuius sacramenti susceptionem, vel extra sacramentum afferet. Vnde inferitur neminem esse; qui notabili aliquo tempore torpescat in statu peccati mortalis, & non incidat in novum aliquod mortale peccatum. Si enim per illud tempus internis gratiæ auxiliis, sibi à Deo ad servanda omnia legis diuinæ præcepta, & ad superandas tentationes occurrentes oblati, fideliter cooperaretur: Deus haud dubiè prædictum illi compunctionis spiritum immitteret iuxta suavem misericordiæ suæ dispositionem, quo efficaciter excitatus, à peccato tandem resurgeret, & gratiam sanctificantem consequeretur.

SECTION VIII.

An possit sine fide aliquod opus moraliter bonum exerceri.

QVÆSTIONIS sensus est, an sicut sine gratia sanctificante, sic etiam sine vlla fide supernaturali, siue habituali siue actuali, possit aliquod opus moraliter bonum

exerceri : id est , an infidelis , siue hæreticus siue Ethnicus , aliquod opus moraliter bonum facere possit. Pro cuius resolutione

Dicendum est, posse infideles opera aliqua moraliter bona exercere. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 10. art. 4.

Probatur 1. ex Scripturâ , in quâ laudantur aliqua opera infidelium , tanquam bona : vt Exod. 1. laudantur obstetrices Ægyptiorum, quòd Hebræorum masculis contra iniustum regis edictum pepercissent. Et Act. 10. Cornelius centurio adhuc infidelis existens (vt obseruat S. Thomas suprâ) dicitur fecisse eleemosynas, & orationes obtulisse ; quæ acceptæ Deo fuerunt.

Probatur 2. ex S. Chrysost. hom. de fide & lege naturæ : vbi dicit multos , qui Deum ignorant , bonis operibus florere , quamuis hæc opera ad salutem promerendam non sint ipsis vtiliâ. Et ex S. Hier. in cap. 1. ad Galat. vbi dicit multos absque fide & Euangelio Christi, multa salubriter & sanctè perficere, v. g. parentibus obsequi, inopi manum porrigere, &c. Item ex S. Aug. lib. de Spiritu & litt. c. 26. vbi dicit quòd *impiorum, Deum verum neque veraciter neque iustè colentium, quadam tamen facta, vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ secundum iustitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verùm etiam meritò rectèque laudamus.* Et lib. 5. de Ciuit. cap. 15. dicit Deum Romanis tam amplum Imperium dedisse in remunerationem bonarum virtutum, quæ in ipsis erant. Et Epist. 130. de Polemone loquens, quem dicit exhortatione Xenocratis ex luxu-

rioso continentem esse factum : *Quaquam ergo (inquit) non fuerit Deo acquisitus , sed tantum à dominatu luxuria liberatus , tamen ne idipsum quidem , quod melius in eo factum est , humano operi tribuerim , sed diuino . Et quibusdam interiectis : Polemon ergo si ex luxurioso continens factus , ita sciret cuius esset hoc donum , ut eum abiectis superstitionibus coleret ; non solum continens , sed & veraciter sapiens , & salubriter religiosus existeret .*

Neque dicas his & similibus locis apud S. Augustinum agi de operibus infidelium ; quæ fuerunt quidem bona ex obiecto , seu (ut ipse loquitur) ex officio , sed non ex fine .

Respondetur enim opera illa , quæ ut bona referuntur & laudantur à S. Augustino citatis locis , fuisse bona , non tantum ex obiecto & officio , sed etiam ex fine : alioquin si mala fuissent ex fine , seu si ob prauum aliquem finem facta fuissent ; simpliciter & absolutè mala fuissent , adeoque peccata : unde sequeretur , Deum peccata remunerare , ad peccata facienda iuuare , peccata esse dona Dei : quod absurdum est , & nullatenus dici debet .

Obiicies 1. illud Apostoli Rom. 14. *Omne , quod non est ex fide , peccatum est .*

Respondetur , per fidem hoc loco non intelligi fidem Theologicam , sed dictamen conscientiae , ut ex contextu verborum Apostoli euidenter est : Ibi enim agit de nouis Christianis , qui conscientiam reclamante cibos manducabant , quos vetitos credebant , quia in lege Mosàica vetiti erant : illosque monet conscientiam illam erroneam deponere .

re; alias, si dum illis vescuntur, credant sibi hoc licitum non esse, dicit illos peccatum committere: quia omne, quod fit contra conscientiae persuasionem, peccatum est.

Obiicies 2. S. Augustinum variis in locis apertè docere, ab infidelibus nulla opera bona præstari.

Respondetur, illis in locis sanctum illum Patrem velle tantum, quod infideles rarò exerceant opera quæ verè bona sint, propter defectum intentionis, quæ in illis ut plurimum prava erat ac vitiosa; quamvis aliquin ex auxilio gratiæ divinæ, quâ excitabantur, recta esse potuisset. Vnde lib. de Spiritu & litt. c. 27. loquens de gentilium operibus dicit quòd, *si discutiantur, quo fine fiant, vix invenientur, qui iustitia debitam laudem mereantur.* Vbi particula (*vix*) indicat aliqua infidelium opera, quamvis rarissimè, ex recta intentione processisse. Vel si absolutè aliquando neget, ab infidelibus opera vlla bona exerceri, illum intelligi debere de operibus bonis æternæ vitæ meritoriis: vnde lib. 4. cont. Iulianum c. 3. *Scito, inquit, nos illud tantum dicere bonum hominis, per quòd solum potest ad æternum Dei donum regnumque perducì.*

Obiicies 3. ex antedictis constare, nullum opus moraliter bonum sine divinæ gratiæ auxilio fieri posse: Atqui nullum gratiæ divinæ auxilium in infidelibus, ante fidei perceptionem reperitur.

Respondetur falsum esse, nullum gratiæ auxilium infidelibus dari ante fidem. Docet enim apertè S. August. lib. 1. de grat. Chri-

sti, cap. 24. Regem Assuerum infidelem, peculiari gratiæ diuinæ auxilio excitatum fuisse ac adiutum, vt furorem deponeret, & mansuetudinem sectaretur. Et supra ex eodem S. Patre vidimus Polemonem infidelem, dono diuinæ gratiæ ex luxurioso continentem esse factum; & capite sequenti probabitur, omnibus omnino hominibus, ac proinde etiam infidelibus antequam fidem recipiant, imò etsi nunquam illam recipiant, gratias ex Christi Domini meritis dari ad salutem sufficientes.

SECTIO IX.

An homo in gratia habitualis sanctificantis statu, indigeat aliquo gratia actualis auxilio, ad operandum bonum, & ad finalem perseverantiam consequendam.

QUÆSTIONIS sensus est, an homo in gratiæ habitualis sanctificantis statu constitutus, præter habitus supernaturales fidei, spei, & charitatis, aliarumque virtutum, quæ ipsam gratiam sanctificantem comitantur, (vt dicetur infra;) indigeat aliquo gratiæ actualis auxilio, vt possit bonum operari, tentationes occurrentes superare, & in illo gratiæ sanctificantis statu usque ad finem vitæ perseverare. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. hominem iustum, seu gratiâ sanctificante præditum, non posse absque nouo gratiæ actualis auxilio opera exercere æternæ vitæ meritoria. Ita S. Thom. quæst. 109. art. 9.

Probatur 1. ex Concilio Arauficano 2. can. 10. vbi dicitur baptizatos omnes, acceptâ per baptismum gratiâ, posse quidem & debere ea, quæ ad salutem pertinent, adimplere; sed Christo auxiliante & cooperante. Et ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. vbi dicitur Christum Iesum, tanquam caput in membra, & tanquam vitem in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influere: quæ virtus bona illorum opera semper antecedit, comitatur, & subsequitur. Hæc autem, saltem de iustorum operibus æternæ vitæ meritoriis, intelligi debent. *

Probatur 2. ex S. August. liber. de grat. & libero arbit. cap. 6. vbi sic loquitur: *Necessarium est homini, ut gratiâ Dei non solum iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, cum redduntur ei bona pro malis; sed etiam cum fuerit iam iustificatus ex fide, ut ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsam, ne cadat.*

Probatur 3. ex eo quod habitus non mouent potentiam, nec illam ad operandum iuuant; nisi prius ab ipsa potentiâ applicentur ad operandum: naturalis autem potentiâ hominis non potest per seipsam habitum supernaturalem applicare ad operandum, nisi ipsa prius excitetur à Deo: cum initium omnis boni operis ex Deo sit, vt ex antedictis constet.

Dicendum 2. neque etiam posse hominem, in statu gratiæ sanctificantis existentem, vllum cuiuscunque virtutis opus bonum exercere; absque aliquo gratiæ actualis auxilio. Ita S. Thom. loco cit.

Probatur 1. ex can. 9. suprà citato Concilij Arausicani : vbi dicitur quòd , quoties bonagimus, Deus in nobis atque nobiscum , vt operemur, operatur : & can. 10. dicit , adiutorium Dei, etiam renatis ac sanctis, esse semper implorandum.

Probatur 2. eadem ratione , qua suprà sect. 6. ostendimus, non posse hominem ex solis naturæ viribus sine gratiæ actualis auxilio vllum opus moraliter bonum exercere : ratio enim illa id æquè probat de homine in statu gratiæ sanctificantis existente : cùm in tali statu nullum virtutis actum possit exercere, nisi tales in eius mente oriantur cogitationes , quibus moueatur voluntas ad illius virtutis actum exercendum : hæc autem cogitationes , cùm omnem deliberationem præueniant, ex solâ Dei misericordiâ prouenire censendæ sunt ; ac proinde Christi Domini gratiæ ascribi debent.

Dicendum 3. non posse hominem in statu gratiæ vsque in vitæ suæ finem perseuerare, absque speciali diuinæ gratiæ auxilio. Ita S. Thom. suprà art. 10.

Constat ex antedictis. Cùm enim homo sine auxilio gratiæ actualis nullam tentationem vincere, nec vllum bonum opus exercere possit ; à fortiori sequitur nec posse , sine speciali gratiæ auxilio, in accepta iustitia vsque in vitæ finem perseuerare : cùm perseuerantia illa obtineri nequeat, nisi per exercitium bonorum operum, & victoriam tentationum occurrentium, vt fusè docet & explicat Concilium Trid. sess. 6. cap. 13. Et can. 22. anathema profert in eum qui dixerit, iu-

stificatum sine speciali Dei adiutorio in acceptâ iustitiâ perseverare posse. Et eodem sensu dixit Cœlestinus Papa in Epist. ad Episcopos Galliæ can. 6. *Neminem, etiam baptismatis gratiâ renouatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias; nisi per quotidianum Dei adiutorium perseverantiam bonæ conversationis accipiat.* Quod optimè explicat S. Hieron. Epist. ad Cresiphontem aduersus Pelag. cap. 3. his verbis: *Non sufficit mihi, quod semel gratiam mihi donauit, nisi semper donauerit: peto ut accipiam, & cum accepero rursus peto: auarus sum ad accipienda Dei beneficia: nec ille deficit in dando, nec ego satior in accipiendo.*

Dices contingere posse, ut aliquis statim post acceptam iustificationem ex hac vitâ decedat; in quo casu nullum speciale gratiæ actualis auxilium illi ad perseverandum necessarium est.

Respondetur, in tali casu posse quidem hominē perseverare absque nouo gratiæ actualis auxilio; sed non sine nouo & indebito fauore ac dono diuinæ misericordiæ, quod fit, ut ex hac vita in eo statu subtrahatur, & ex variis & maximis salutis amittendæ periculis singulari Dei beneficentiâ eruat: iuxta quod dicitur Sap. 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius; placita enim Deo erat anima illius: propter hoc properauit illum educere de medio iniquitatum.*

Quæres, an homo in gratia sanctificante constitutus, possit cum auxilio gratiæ omnia & singula peccata venialia deuitare.

Respondetur 1. certum esse, quodlibet peccatum veniale diuini sumptum, posse ab homine iusto cum ordinario gratiæ auxilio deuitari. Posse item tot & tanta tanquam specialia, gratiæ auxilia homini iusto à Deo communicari, vt eorum beneficio vitam ab omni prorsus veniali peccato immunem ducat: hoc enim reipsa factum esse in sanctissimâ Virgine Mariâ vniuersa tenet Ecclesia, vt patet ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 23.

Respondetur 2. non posse: si quæstio sit, an homo iustus cum illis gratiæ auxiliis, quæ communiter iustis dantur, omnia & singula peccata venialia per totum vitæ tempus euitare possit.

Hoc enim expressè definitum est in citato canone 23. Concilij Tridentini, in quo damnatur qui dixerit, hominem iustificatum posse in totâ vitâ peccata omnia, etiam venialia, vitare; nisi ex speciali Dei priuilegio. Id etiam probat S. Aug. Epist. 89. qu. 1. ex his orationis Dominicæ verbis: (*dimitte nobis debita nostra:*) Omnibus enim, inquit, necessaria est Oratio Dominica, quam etiam ipsis Apostolis suis Dominus dedit, vt vnusquisque Deo dicat: *dimitte nobis debita nostra:* cui enim hac in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato viuere pronuntiandus est: quales si aliquos futuros Dominus prouideret, meliores utique quàm extiterunt eius Apostoli, aliam orationem illos doceret.

CAPVT II.

De gratia sufficienti.

SECTIO I.

Quid sit gratia praueniens, excitans, & operans.

AD faciliorem eorum, quæ de gratiâ sufficienti dicturi sumus, intelligentiam; prius hîc explicandæ sunt variæ species seu acceptiones ipsius gratiæ actualis:

Alia siquidem est gratia excitans, alia adiuuans. Vtriusque mentio fit Apoc. 3. *Sto ad ostium & pulso*: (en gratia excitans.) *si quis aperuerit, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum*: (en gratia adiuuans.) Et in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 5. *Vt qui per peccatum à Deo auersi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratia liberè assentiendo & cooperando disponantur.*

Alia item gratia operans, alia cooperans. De operante loquitur Apostolus Philipp. 2. *Deus est qui operatur in nobis velle & perficere.* De cooperante. 1. Cor. 15. *abundantiùs omnibus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum.* De vtrâque loquitur S. Aug. lib. de gr. & lib. arb. c. 17. *Deus, inquit, cooperando, in nobis perficit quòd operando incepit.* Et paulò post: *sine illo enim, vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.*

Aliadenique gratia præueniens, comitans, & subsequens. De præueniente dicitur Ps. 58. *Misericordia eius præueniet me.* De comitante Psalm. 72. *Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me.* De subsequente verò Psalm. 22. *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee.* De his etiam tribus mentio sit in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. ubi dicitur Christum Dominum in ipsos iustificatos influere virtutem, quæ bona illorum opera antecedit, comitatur, & subsequitur, iam aliquid de singulis dicamus.

Gratia excitans (quæ eadem est cum præueniente & operante, vt rectè obseruat Gammachæus in 1. 2. ad quæst. 111. cap. 3. & ratione tantum ab illis distinguitur) nihil est aliud, quàm motus aliquis bonus, tam intellectus quàm voluntatis, in nobis à Deo, sine nobis productus; quo nos excitat, vel ad bonum liberè prosequendum, vel ad malum fugiendum.

Dicitur in primis, motus. Quia non consistit in dono vllò habituali, sed in auxilio aliquo actuali; vt constat ex antedictis, & ex dicendis adhuc patebit.

Dicitur, motus intellectus. Quia consistit in pia cogitatione & illustratione intellectus; quod constat ex Concilio Arausicano 2. can. 7. & Tridentino sess. 6. cap. 5. ubi gratia illa, de quâ nunc loquimur, vocatur illuminatio.

Dicitur præterea, motus voluntatis. Illa enim gratia excitans comprehendit, non tantum sanctas cogitationes & illustrationes

intellectus, sed etiam repentinos & indeliberatos motus voluntatis, puta delectationis, timoris, & similes: vnde dicitur in Concilio Arausicano, can. 7. Spiritum sanctum dare suauitatem in credendo & consentiendo veritati.

Dicitur etiam, motus illos intellectus & voluntatis in nobis à Deo produci. Quia Deus illos in nobis efficit, idque non solum quatenus in eos influit per veram actionem Physicam; verum etiam quia soli Deo eiusque gratitæ misericordiæ tribuendum est, quod in nobis exorti sint; cum in nostra potestate non fuerit, vt orirentur; vt constat ex iis, quæ capite præcedenti dicta sunt. Vnde S. Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. *Vocanti Deo rectè tribuitur, quod benè volumus; nobis verò tribui non potest, quod vocamur.*

Dicitur denique, præfatos motus in nobis bis sine nobis fieri. Quia, quamuis fiant in nobis Physicè & vitaliter in eos influentibus in genere causæ efficientis; (quod constat ex eo quod eiusmodi gratiæ excitantis motus passim in Scripturis & apud SS. Patres exprimuntur per actus vitales intellectus & voluntatis) fiunt tamen sine nobis liberè operantibus: cum omnem deliberationem ac libertatis vsum præueniant, vt patet ex antedictis, & ex ipsamet experientia, quâ constat in nostra potestate non esse, vt hi motus in nobis vel oriantur, vel non oriantur; licet postquam exorti sunt, liberum nobis sit, ipsos vel continuare vel interrompere. Nemo (inquit S. Aug. lib. de Spir. & litt.) *habet in potestate,*

quid ei veniat in mentem ; sed consentire vel dissentire, voluntatis est.

Ex dictis patet qua ratione eadem gratia dicatur præueniens, excitans, & operans. Dicitur enim præueniens, quatenus non solum omne meritum nostrum, sed etiam omnem libertatis usum præuenit. Dicitur excitans, quatenus potentiâs animæ nostræ excitat, & per modum suasionis impellit ad bonum, vel retrahit à malo : vnde S. Aug. lib. de Spir. & litt. c. 34. *Suasionibus*, inquit, *agit Deus, ut velimus, & ut credamus.* Dicitur denique operans, quatenus operatur in nobis, ut velimus seu consentiamus, inclinando & mouendo voluntatem ad volendum & consentiendum ; siue re ipsa consensum obtineat, siue non : qui enim alteri aliquid suadere nititur, dicitur operari & laborare, ut alter id velit & præstet ; siue persuadeatur ille, siue non persuadeatur.

SECTION II.

Quid sit gratia adiuuans, cooperans, comitans, & subsequens.

GRATIA adiuuans, quæ & cooperans vel comitans dicitur, illa est, secundum S. Augustinum lib. de gr. & lib. arb. c. 17. *Per quam Deus volentibus cooperatur perficiens ;* seu per quam Deus, cum volumus bonum aut illud exequimur, nos ad illud volendum & exequendum adiuuat, ac nobiscum cooperatur.

Cum autem difficillimum sit explicare quid sit illud, per quod Deus ad id nos adiu-

uat, ac nobiscum cooperatur: hinc factum est, vt Theologi super hac re in varias sententias distracti sint. Nos in re valdè abstrusâ, aliorum omissis sententiis, id quòd nobis probabilissimum visum est, breuiter proponemus.

Dicimus 1. probabile esse id, quod asserunt aliqui Doctores: gratiam scilicet excitantem & operantem posse aliquando habere veram rationem gratiæ adiuuantis seu cooperantis: tunc nimirum cum sic allicit voluntatem ad consentiendum, vt re ipsa consentiat.

Hoc constat ex eo quòd gratia illa, quæ causat consensum nostrum liberum, est gratia adiuuans seu cooperans: ad gratiam enim cooperantem nihil aliud requiritur, quàm vt sit gratia, & vt nobiscum operetur. Atqui talis est aliquando gratia operans: quia est vera gratia, vt ex antè dictis constat: & quando voluntas illi consentit ac bonum operatur, est causa moralis ipsius consensus, & boni operis quod fit; omnis enim impulsio, exhortatio, suasio (qualis est gratia operans, vt suprà diximus) vi cuius voluntas sic allicitur ad aliquid boni liberè volendum & faciendum, vt re ipsa velit & faciat; est causa moralis efficiens ipsius volitionis, & operis quod fit. Hinc S. Augustinus variis in locis ascribit consensum nostrum liberum in bonum, gratiæ operanti tanquam causæ, quæ illum efficit, vt lib. 1. de prædest. sanct. cap. 19. *Deus, inquit, operatur in cordibus hominum vocatione illa secundum propositum suum; vt non inaniter audiant, sed eo audito conuertantur.*

Est autem hîc aduertendum, etiam si supradicti Doctores dicant, gratiam excitantem & operantem esse quoque posse adiuuantem & cooperantem: illos tamen hæc duo non confundere; quasi sit idem, esse gratiam operantem & cooperantem, excitantem & adiuuantem. Hoc enim tantum intendunt, eandem entitatem gratiæ dici posse operantem & cooperantem varia consideratione: operantem quidem, quatenus illam in nobis Deus sine nobis producit, & ut sic vim habet in actu primo efficiendi consensum liberum nostræ voluntatis; siue illum in actu secundo efficiat, siue non efficiat: Cooperantem verò, quatenus re ipsa moraliter in eum influendo, ipsum simul cum nostra voluntate in actu secundo causa & efficit.

Dicimus 2. quemlibet supernaturalem habitum virtutum infusarum posse quoque habere rationem gratiæ cooperantis.

Est enim donum aliquod supernaturale naturæ nostræ minimè debitum, quodque primam originem ex purâ Dei misericordiâ ducit, ac Physicè concurrit simul cum voluntate ad operationes supernaturales, quas ut eliceremus, ab ipsâ gratiâ operante excitati sumus.

Dicimus 3. influxum supernaturalem, quo Deus Physicè nobiscum concurrit ad consensum nostrum liberum & opera bona, veram & propriam rationem habere gratiæ cooperantis.

Est enim donum aliquod Dei, naturæ nostræ minimè debitum, ac proinde merè gratuitum; per quod, cum volumus, (ut ait S.

Aug. lib. de gr. & lib. arbit. c. 7.) & sic volumus vt faciamus , Deus nobiscum operatur : ac proinde veram gratiæ cooperantis rationem obtinet.

Iam quod spectat ad gratiam subsequentem ; omiſſis variis eius acceptionibus , quæ paſſim apud Theologos videri poſſunt.

Dicimus per illam intelligi poſſe gratiam illam , quæ liberum noſtrum conſenſum in bonum ſubſequitur , interiùs excitando ad bonum opus exequendum , cùm eius exequendi oportunitas exhibetur ; & ad illius boni executionem , ſi conſentiat voluntas , concurrendo. Vnde S. Fulgentius ad Monimum c. 11. *Præuenit, inquit, Deus & donat homini bonam voluntatem ; deinde ſubſequitur benè volentem, operando in illo boni operis facultatem.*

Hinc patet gratiam ſubſequentem nihil in re diſſerre ab operante & cooperante ; ſed tantùm in eo quòd aliquam priorem gratiã , tam operantem , quàm cooperantem , præſupponit.

SECTIO III.

An detur aliqua gratia ſufficiens.

PRÆTER ſuprà relatas & explicatas gratiæ actualis diuiſiones , ſuperest adhuc vna, in qua maior difficultas reperitur : qua ſcilicet ipſa gratia excitans ſeu operans ſubdiuiditur in ſufficientem & efficacem. Quæ antequam explicetur , obſeruandum eſt nomē gratiæ ſufficientis bifariam ſumi apud Theologos : 1. genericè , prout conuenit

gratiæ tam efficaci quam inefficaci : 2. specificè, prout est species quædam ipsius gratiæ sufficientis genericè sumptæ, ac ipsi gratiæ efficaci opponitur ; eique tanquam imperfectiori speciei nomen genericum attribuitur.

Gratia sufficiens genericè sumpta, est ea, quæ vires homini sufficientes præbet ad benè operandum, quamque si velit abiicere potest ; siue de facto illam abiiciat ; siue illi assentiat & cooperetur. Et eo sensu gratiæ sufficientis nomen tam efficaci quam inefficaci tribui potest. Vnde gratia illa, quæ S. Paulo diuinitùs concessa est, & per quam tentationes superabat ac salutem operabatur, quæque proinde efficax erat, sufficiens nominatur. 2. Cor. 12. *Sufficit tibi gratia mea.* Et S. Prosper lib. de vocatione Gentium cap. 16. gratiam ; quæ salutem re ipsa operatur, sufficientem vocat.

Gratia sufficiens specificè sumpta, est ea, quæ homini præbet quidem vires ad benè operandum, seu, cum qua potest homo benè operari ; quamuis re ipsa non benè operetur defectu liberæ cooperationis.

Gratia verò efficax ea est, cum qua ita potest homo benè operati, vt etiam re ipsa benè operetur.

Iam circa ipsam sufficientem gratiam, siue genericè, siue specificè sumptam, dux sunt præcipuæ difficultates à nobis soluendæ. Prima est, vtum in statu naturæ lapsæ Deus talem hominibus det gratiam excitantem & operantem, cui consensum præbere vel negare, & quam recipere vel abiicere possint, si velint ; imò quam de facto aliquando abiiciant,

illique dissentiant. Secunda est, an talis gratia sufficiens detur omnibus hominibus adultis, siue fidelibus, siue infidelibus.

Circa primam duæ sunt sententiæ: quæ licet inter se valdè oppositæ videantur; in eoramen conueniunt, quòd gratiam illam sufficientem dari negent.

Prima sententiæ est Pelagianorum: qui (vt suprà vidimus) cùm existimarent voluntatem hominis sibi ipsi sufficere ad bonum quodlibet operandum, & ad salutem consequendam; ideò negabant vllam dari gratiam internam sufficientem, quæ voluntatis humanæ insufficientiam suppleret.

Verum huius sententiæ falsitas plenissimè constat ex iis, quæ de gratiæ necessitate capite præcedenti dicta sunt.

Secunda sententiæ est quorundam Theologorum, qui quamuis concedât sufficientem gratiam primo parenti in statu innocentiae datam fuisse; nihilominus in statu naturæ lapsæ, nullam aliam existimant hominibus à Deo conferri nisi efficacem, qua eorum voluntas ita moueatur, vt illi dissentire, illamque abiicere nullatenus possit.

Quæ quidem sententia vel eo nomine ab aliquibus meritò reiicitur, quòd illi apertissime suffragari videatur Calvinus lib. 2. Institut. cap. 3. §. 2. vbi sic habet: *Voluntatem mouet gratia, non qualiter multis sæculis traditum est & creditum; vt nostra postea sit electionis, motioni eius aut obtemperare aut refragari; sed illam efficaciter efficiendo: eodemque capite animæ facultatis Sorbonicæ Doctores, Pelagianos appellat, eo quòd gratiam*

sufficientem in statu naturæ lapsæ dari assererent; cui posset homo dissentire si vellet, illique de facto, aliquando dissentiret.

Vera igitur sententia illa est, quæ asserit homini, etiam in statu naturæ lapsæ, dari gratiam sufficientem, talem ut illam possit abiiicere si velit, illique dissentire; & de facto aliquando illam abiiciat, illique dissentiat.

Quoniam verò hæc sententia grauioris alicuius momenti hodie meritò esse iudicatur, ex eaque plurimæ aliæ Theologicæ veritates pendent; idcirco probationem illius paulò fusiolem proponemus, eamque maioris facilitatis gratiâ in plures paragraphos diuidemus.

§. I.

Gratiam sufficientem, qua in statu natura lapsa homini datur, talem esse, ut illi resistere possit, & de facto aliquando resistat, probatur ex variis Scriptura locis.

INNVMER A sunt fermè Scripturæ testimonia, quæ ad id probandum faciunt: nos hîc aliquot tantùm illustriora seligemus.

Primum petitur ex Isay. cap. 5. vbi Deus de Iudæis conquerens, sic loquitur: *Quid est, quòd ultra facere debui vinea mea, & non feci? an quòd expectavi, ut faceret vinas, & fecit labruscas?* Quo loco parabolicè referuntur multa gratiæ auxilia Iudæis à Deo collata, ut bonorum operum fructus producerent: est autem euidentis gratias illas effectum suum non habuisse, proindeque Iudæos

illis assentiri noluisse. Neque⁹ dicas solius externæ gratiæ ibi fieri mentionem, puta legis Moysaycæ, &c. cum enim externa illa adiumenta sola non sufficiant ad benè operandum sine gratia interiori; si hanc Deus ipsis non contulisset, quorsùm diceret se expectasse, ut opera bona facerent? cum ad id facultatem sufficientem non haberent.

Secundùm petitur ex cap. 1. Prou. *Vocaui, & renuistis: extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.* Quibus verbis manifestè conqueritur Deus, internas gratias vocantes & excitantes fuisse neglectas ac despectas.

Tertiùm ex cap. 11. S. Matth. vbi Christus Dominus sic loquitur; *Va tibi Corozaim, va tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sydone facta fuissent virtutes, quæ facta sunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent.* Quibus verbis apertè significatur, datam fuisse gratiam harum ciuitatum incolis, per quam conuerti potuerunt, & tamen noluerunt. Neque dicas Christum Dominum hîc solùm loqui de miraculis & signis exterioribus: quia Pelagianum esset dicere, quòd Tyri & Sydonii solis exterioribus signis & miraculis sine interioris gratiæ auxilio conuerti potuissent. Ergo de his solis Christus Dominus ibi non loquitur; sed simul de internis gratiæ auxiliis, quæ cum aliis exterioribus miraculorum adiumentis collata Iudæis fuerant, quæque ipsi ex voluntatis suæ prauitate abiecerant, licet talia essent, ut idololatricæ ipsi, & omni vitiorum genere perditæ

homines, iisdem acceptis, non solum ad pœnitentiam conuerti potuissent, sed etiam re ipsa conuersi fuissent:

Quartum ex his Christi Domini verbis S. Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Vbi obseruandum est illos, qui noluerunt, habuisse gratiam ad volendum sufficientem, qua potuerunt velle: alioquin non diceret Christus Dominus (volui congregare filios tuos, & noluisti) quomodo enim voluit, & ita voluit, vt de nolentibus conqueratur, si eos, quos sciebat per se non posse velle; non iuuat, quantum necessarium erat ad hoc, vt possent velle.

Quintum ex cap. 7. Act. vbi S. Stephanus Iudæos alloquens. *Vos, inquit, semper Spiritui sancto resistitis.* Quid est autem aliud Spiritui resistere, quàm eius gratiæ reluctari?

Sextum denique ex Rom. 2. *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram.* Per quid verò benignitas Dei ad pœnitentiam nos adducit, nisi per gratiæ interioris auxilia? Cur autem impii thesaurisant sibi iram, secundum duritiam suam & impœnitens cor, nisi gratiæ illi resistendo?

§. II.

Eadem sententia Conciliorum auctoritate probatur.

EX tribus præsertim Conciliis nostræ sententiæ veritas probari potest.

Primum est, Concilium Valentinum cap. 2.

ubi dicitur, *Malos non ideò perire; quia boni esse non potuerunt: sed quia boni esse noluerunt; unde sequitur gratiam malis conferri, quâ boni esse possint; cum ex se ipsis & sine illa tales esse non possint: sed gratiam ab iis repudiari, eo quòd boni esse nolint.*

Secundùm est, Concilium Sēnonense celebratum anno 1528. paulò ante Tridentinum, in cuius decreto 15. expressis verbis definitum habetur, *Tale non esse Dei trahentis auxilium, cui resisti non possit: quod postea probat iisdem ferme Scripturæ locis, quæ paragrapho præcedenti relata sunt; additque, Frustrà certè Stephanus Iudeos dura cervicis & incircumcisi cordis argueret, qui semper Spiritui sancto resisterent: frustrà Paulus Thessalonicenses admoneret Spiritum ne extinguerent; se diuinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur.*

Tertiùm denique est, Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 5. ubi dicit, *peccatores per excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratia liberè assentiendo & cooperando, disponi: ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omninò agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abiiicere potest.* Et can. 4. anathema profert in eum, qui dixerit *liberum arbitrium à Deo motum & excitatum, non posse dissentire, se velit: ex quibus Concilii verbis sic possumus argumentari.* Gratia illa vocans & excitans; de qua loquitur Concilium, talis est, ut sufficiat homini ad conuertendum se, & ad

bonum operandum. Atqui ex mente Concilii potest homo eiusmodi gratiam abiicere si velit, etiam tunc cum per eam actualiter à Deo excitatur & mouetur; illique dissentire. Ergo ex Concilii mente potest homo gratiam sufficientem abiicere, illique dissentire.

---

§. III.

Probatur eadem sententia ex SS. Patribus.

EX innumeris fere SS. Patrum testimoniis, quæ hîc afferri possent, aliquot illustriora proferemus.

In primis ex S. Chrysost. hom. 7. in S. Ioan. *Gratia Dei*, inquit, *in omnes diffusa est, omnibus se facilem exhibet: omnes pari honore aduocat: qui autem eius munere frui negligunt, hanc suam cecitatem sibi ipsis imputent.*

Ex S. Leone Papa serm. 2. in solemnitate Epiphaniæ, *Si dona Dei*, inquit, *non irrita fecerimus; per ea quæ dedit, merebimur accipere quod promisit: Ergo secundum illius mentem, dona Dei per quæ meremur, id est, auxilia gratiæ excitantis, irrita facere possumus.*

Ex S. Ambr. ser. 8. in Psal. 118. *Plena est*, inquit, *terra misericordiâ Domini: si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat: ut si quis clausis fenestris radios solis excludat; non idèò sol non ortus est omnibus, quia calore eius se ipse fraudavit: sed quod solis est, prerogatiuam suam seruat, quod imprudentis est, communis à*

se lucis gratiam excludit.

Ex S. August. Epist. 54. ad Macedonium, *Pertinet, inquit, ad nos ut boni simus, accipere & habere id, quod dat is, qui de suo bonus est; quo quisque neglecto, de suo malus est: Ergo ex illius mente id negligere & abiicere possumus, quod Deus dat ut boni simus. Et lib. 2. Actor. cum Felice Manichæo cap. 8. Non est ergo indignum, inquit, ut Deus dicat, ite in ignem aeternum, iis qui per liberum arbitrium misericordiam eius respuerunt.*

Lib. ad Simplicianum quæst. 2. dicit quod Esai, *vocatione Dei contempta reprobus factus est. Et lib. de nat. & gr. c. 63. Non tibi, inquit, deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras: sed quod negligis querere; quod ignoras: neque quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis. Neque dicat aliquis ideò hominem dici contemnere Deum sanare volentem, quia vocationi externæ non obtemperat: vocatio enim illa & gratia externa nullatenus hominem sola sanare potest, nisi adsit etiam interna: unde S. Aug. lib. de Spiritu, & liit. cap. 4. Doctrina illa, inquit, qua mandatum accipimus continenter recteque viuendi, littera est occidens, nisi spiritus adsit viuificans.*

Denique ex S. Prospero lib. de vocat. Gent. cap. 26. *Gratia Dei, inquit, in omnibus iustificationibus principaliter præminet, suadendo exhortationibus, mouendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo, Et aliquibus interiectis subiungit:*

Qua opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia; quod autem à multis recipitur, & gratia est diuina & voluntatis humana.

---

§. I V.

Soluntur obiectiones.

PRIMA petitur ex illis Apostoli verbis 1. Cor. 4. *Quis te discernit?* quibus declarat non esse in hominis potestate se ab aliis discernere in iis, quæ ad salutem spectant, sed id solius Dei proprium. Atqui si posset homo gratiæ diuinæ consentire vel dissentire, posset etiam per arbitrij sui vires se ab aliis discernere.

Respondetur id non sequi. Quia quamuis, cum homo à gratia dissentit, hoc per solius arbitrij libertatē seu potiùs prauitatē faciat; quando tamen illi consentit, id non arbitrij sui viribus, sed gratiæ diuinæ ascribere debet: quia per illā excitatur & iuuatur ad hoc, vt ipsi consentiat: & nisi ab illa excitaretur & iuaretur, nullomodo consentire posset. Vnde semper diuinæ gratiæ debitorem se totius boni quod agit agnoscere debet, nec vllō modo in se gloriari, quasi per illum consensum se ab alijs discernat. Quod fusè explicat beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Gebennensis lib. 4. diuini amoris cap. 6. vbi ad id exprimendum vtitur similitudine Sicariorum & tyrannorum; qui illis se vitam immeritò ac sine vlla ratione donare arbitrantur, quibus necem non inferunt: sic in-

quit) ridiculum, imò impium esset existimare, voluntatem hominis inspirationi ac gratiæ diuinæ virtutem operandi ac efficaciam tribuere; eo quòd resistantiâ suâ illam eius virtutem ac efficaciam non impediat: Possumus quidem eius efficaciam obicem ponere; sed non hanc illi tribuere: gratia si quidem hanc suam virtutem & efficaciam haurit à solâ diuinâ bonitate, ex qua ortum ducit; non ab humana voluntate, ad quam iuandam adhibetur.

Adde quòd ad illum consensum eliciendum longè semper potiores sunt diuinæ gratiæ, quàm arbitrij humani partes. Cùm enim liberum hominis arbitrium per peccatum à Deo auersum sit, & longè procliuius ad malum, quàm ad bonum: hinc sit, vt nunquam amplectatur bonum, nisi gratiâ potentissimâ adiuuetur. Quando autem quis auersus est à re aliqua, quam tamen amplectitur, cùm fortissimè suadetur, licet possit suasioni reluctari; tunc suadenti potius, quàm agenti, ascribi solet effectus. Et hæc est doctrina S. August. lib. de prædest. sanct. cap. 5. *Quisquis, inquit, audeat dicere: habeo ex meipso fidem; non ergo accepi: profecto contradicit huic apertissima veritati Apostoli dicentis: quis te discernit? &c. non quia credere, vel non credere, non sit in arbitrio voluntatis; sed in electis preparatur à Domino voluntas.*

Secunda obiectio est, gratiam illam sufficientem, cui dicimus posse ab homine resisti, eandem prorsus esse cū gratiâ possibilitatis, quam admittebant Pelagiani, & contra quam tamen S. Augustinus toto libro de gratia

Christi inuehitur, vt veritati orthodoxæ contrariam.

Respondetur gratiam sufficientem, quam hîc propugnamus, longè diuersam esse ab illâ gratiâ possibilitatis, quam admittebat Pelagius. 1. enim per gratiam possibilitatis intelligebat gratiam externam legis & Euangelicæ doctrinæ; nos verò internam illam esse profiteamur. 2. Pelagius assererebat gratiam illam possibilitatis esse tantum necessariam secundum quid, id est ad facilius operandum; nos verò dicimus illam absolute & simpliciter necessariam esse ad operandum. 3. Pelagius per gratiam possibilitatis existimabat omnimodam benè agendi virtutem ita homini conferri; vt ad volitionem ac operationem boni nulla prætereà gratia necessaria illi esset, sicque bonum ipsum propriâ & solâ arbitrij sui virtute vellet & operaretur; nos autem sic dicimus voluntatem excitari ad hoc, vt possit bonum facere & operari, vt necessarium prætereà sit, gratiam illi cooperari, eamque adiuuare dum vult & operatur. 4. denique, quòd Pelagius existimabat soli arbitrio libero deferendum esse totum illud bonum, quod vellet & operaretur; nos verò, quamuis soli voluntati ascribendum dicamus quòd voluntas possit gratiæ resistere, & de facto aliquando resistat; si tamen gratiæ consentiat, id asserimus adscribendum esse, tum diuinæ gratiæ, tum humanæ voluntati; sed multò magis adhuc diuinæ gratiæ, quàm humanæ voluntati, vt ex antè dictis constet.

Quòd autem hæc esset Pelagij mens constat

tum ex dictis cap. 1. tum ex iis quæ habet S. Augustinus lib. de gr. Christi cap. 47. quæ hîc referemus, quoniam sunt observatu dignissima. Si, inquit, concesserit nobis Pelagius non solam possibilitatem in homine, etiamsi nec velit nec agat benè; sed ipsam quoque voluntatem & actionem; id est, ut benè velimus & benè agamus: qua non sunt in homine, nisi quando benè vult, & benè agit. Si, ut dixi, concesserit etiam ipsam voluntatem & actionem diuinitùs adiuvari: & sic adiuvari, ut sine illo adiutorio nihil benè velimus & agamus; eamque esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum; in qua nos suâ, non nostrâ iustitiâ iustos facit, ut ea sit vera nostra iustitia, qua nobis ab illo est: nihil de adiutorio gratia Dei (quantùm arbitror) inter nos controuersia relinquetur.

SECTIO IV.

An cuilibet homini detur gratia sufficiens ad salutem.

QVÆSTIO de solis adultis intelligenda est, de infantibus enim agetur postea. Illius igitur sensus est, an cuilibet adulto detur gratia sufficiens ad benè operandum, & ad salutem per bona opera consequendam. Pro cuius resolutione

Dicendum est, Deum cuilibet homini adulto, siue fideli, siue infideli, siue prædestinato, siue reprobato, dare gratias sufficientes ad

benè operandum, & ad salutem per bona opera consequendam.

Huius assertionis veritas probatur 1. ex Scripturâ. Prou. 1. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamat, & in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens: Usquequò paruuli diligitis infantiam; & stulti ea, quæ sunt sibi noxia cupient? en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea:* ex quibus verbis apertè colligitur, diuinam gratiam vndeque diffundi, & ad omnium corda penetrare; omnesque per illam sufficienter admoneri & excitari ad bonum. Et Sap. 11. *Misereris omnium Domine, quia omnia potes: & dissimulas peccata hominum, propter pœnitentiam: diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti:* quomodò autem Deus misereretur omnium & parceret omnibus, si non daret saltem iis auxilium, quo conuerti ad pœnitentiam possent si vellent? S. Ioann. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum:* quæ verba de luce interioris gratiæ intelligunt SS. Patres, ac nominatim S. Chrysost. & S. Cyrill. in illum Euangelij locum, & etiam S. Augustinus infrà citandus.

Probatur 2. tum ex iis quæ diximus tractatu præcedenti; vbi ostendimus Christum Dominum pro omnibus passum ac mortuum: tum etiam ex iis, quæ sectione sequenti dicemus.

Probatur 3. ex SS. Patribus S. Dionys. de cœlest. Hier. c. 9. vbi dicit, *Immensum & infinitum diuini luminis pelagus semper pa-*

ratum esse & patere omnibus ad participandum. S. Chrysoft. hom. 7. in S. Ioan. Gratia, inquit, in omnes diffusa est: non Iudæum, non Gentilem, non Græcum, non Barbarum, non Scytham, non liberum aut servum, non virum aut mulierem, non senem aut iuuenem fugit & dedignatur: omnibus eadem est, omnibus se facilem exhibet. S. Ambr. lib. 2. de Abel & Cain cap. 3. Omnibus, inquit, opem sanitatis detulit: ut quicumque perierit, mortis sue causas sibi ascribat; qui curari noluit, cum remedium haberet quo posset euadere. S. Aug. lib. 1. de Gen. cont. Manichæos cap. 3. ubi explicans suprâ citata S. Ioan. verba: (erat lux vera qua illuminat omnem hominem:) Illud, inquit, lumen, non irrationabilium animalium oculos pascit, sed pura corda eorum, qui Deo credunt, & ab amore visibilium rerum & temporalium se ad eius præcepta seruanda conuertunt: quod omnes homines possunt, si velint; quia illud lumen illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: quod confirmat lib. 1. retractationum cap. 10.

Paulus Orosius denique (ut plurimos alios omittamus prolixitatis euitandæ gratiâ) qui S. Augustini discipulus fuit, cuiusque operâ & studio sanctus ille Pater ad Pelagianam hæresim profligandam plurimum usus est; in apologetico de arbitrij libertate contra Pelagium longè ante medium sic loquitur. *Mea semper hæc est fidelis atque indubitata sententia; Deum adiutorium suum, non solum in corpore suo (quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratia sue dona largitur) verum etiam vniuersis in hoc mundo*

gentibus, propter longanimitatem sui aeternamque clementiam subministrare, idque speciatim, quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per atomos, & cunctis & singulis. Et aliquibus interiectis sic concludit: Ex quo evidentissime declaratum est, nemini hominum deesse Dei, adiutorium; praesertim cum & seductor adsistat, & insit infirmitas.

Obseruandum est autem quòd, quamuis nemo sit, cui auxilium gratiae desit; illud tamen omnibus non æqualiter dari: aliis siquidem maius, aliis minus confertur.

Hoc manifestè patet ex variis Scripturae locis. Psalm. 147. *Non fecit taliter omni nationi.* S. Matth. 13. *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, ceteris autem in parabolis.* Et satis constat ante Christi aduentum longè vberiora gratiae auxilia Iudæos præ aliis populis habuisse, ut testatur locus Psalmi citatus: & certum est Christianis longè potiora eiusdem gratiae beneficia, quàm Turcis & aliis infidelibus conferri. Cuius rei alia ratio afferri non potest, quàm illius voluntas, qui diuidit singulis prout vult, quique potest ex eadem massa facere vas, aliud quidem in honorem, aliud verò in contumeliam.

SECTIO V.

An Deus velit omnes homines saluos fieri.

MAGNAM huius quaestionis solutio lucem dabit iis, quæ præcedenti sectione dicta sunt: si enim vera sit in Deo voluntas ut omnes homines salui fiant, sequitur, ut

hisdem sufficientia ad salutem gratiarum auxilia præbeat; cum aliter intelligi non possit, quòd ei talis voluntas insit; cum bene velle Dei respectu creaturarum, nihil aliud sit, quàm benefacere. Ad faciliorem autem propositæ quæstionis resolutionem,

Notandum est duplicem in Deo voluntatem à Theologis distingui, vt tractatu 2. cap. 4. dictum est, antecedentem scilicet, & consequentem. Huius diuinæ voluntatis distinctionem agnouerunt SS. Patres, vt constat ex loco citato, & adhuc plenius ex infrà dicendis constabit. Antecedens illa est, qua Deus aliquid ex se vult, ante præuisionem cooperationis creaturarum liberarum. Consequens verò, qua faciendum aliquid decreuit, præiis creaturarum liberarum bonis vel malis actionibus.

Certum est autem Deum non velle voluntate illa consequente omnes homines saluos fieri, imò velle plurimos illorum à salute excludere: quos scilicet præuidit, per voluntatis prauitatem peccaturos, & in peccato morituros. De voluntate igitur antecedente, proposita quæstio intelligenda est, an scilicet Deus ab æterno veram habuerit voluntatem saluandi omnes homines, ipsisque, vi illius voluntatis, gratias ad salutem sufficientes conferendi eà conditione; vt, qui gratiis illis rectè vterentur, ad salutem peruenirent; qui autem non vterentur, à salute exciderent, Pro cuius resolutione

Dicendum est Deum antecedenti voluntate, eo sensu qui suprà explicatus est, velle omnes homines salutem consequi.

Probat^{ur} 1. ex Scripturâ. 1. ad Timoth. 2. *Obsecro*, inquit Apostolus, *fieri obsecrationes, orationes, &c. pro omnibus hominibus, &c. hoc enim bonum est & acceptum coram Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Vbi obseruandum est ex mente Apostoli, Deum velle omnes illos homines saluos fieri, pro quibus hortatur fieri orationes. Atqui hortatur, vt orationes fiant pro omnibus omninò hominibus, nullo excepto. Vnde sequitur Deum etiam omnes homines nullo prorsùs excepto velle saluos fieri; câ tamen conditione, vt ipsi homines media ad salutem consequendam præparata amplectantur, iisque rectè vtantur. Sic enim hunc locum explicant S. Damasc. lib. 2. de fide c. 29. & S. Thom. 1. p. q. 19. a. 6. ad 1. eodem sensu dixit S. Petrus Epist. 2. cap. 3. *Deus non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Et Ezech. cap. 33. ipse Deus loquens, *Vino ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij; sed ut conuertatur impius à viâ suâ, & viuât:* super quæ verba Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. 4. *O beatos nos, inquit, quorum causâ Deus iurat: O miserrimos! sine iuranti Domino credimus.*

Probat^{ur} 3. ex S. Ambr. lib. de Paradiso c. 8. *Venerat, inquit, Dominus omnes saluos facere; quare etiam circa impios suam debuit ostendere voluntatem; & idè nec proditorum debuit praterire, vt aduerterent omnes, quòd in electione etiam proditoris sui, seruandorum omnium insigne pratendit.* Et S. Chrysost. in 2. c. 1. ad Cor. *Imitare Deum tuum:*

si omnes ille vult saluos fieri, merito pro omnibus oportet orare. Et hom. 1. in Epist. ad Ephes. distinguit in Deo voluntatē primam & secundam, hoc est, antecedentem & consequentem; dicitque voluntatem primam Dei esse, vt non pereant omnes qui peccauerunt; voluntatem secundam, vt pereant qui à prauitate resurgere noluerunt. Denique ex S. Damasc. lib. 2. de fide cap. 29. vbi dicit, Deum primariò quidem velle omnes homines saluari, ac regni sui compotes esse, illos creasse, vt bonitatis ipsius sint participes; ac nihilominus iis qui peccant, pœnam inferni velle; prius illud quidem voluntate antecedente seu beneplacito, quod ex ipso manat; posterius verò voluntate consequente seu permissione, quæ ex nostro vitio ortum ducit.

Obiicias sanctos Augustinum, Prosperum, & alios, qui diuinæ gratiæ veritatem contra Pelagianos propugnauerunt, locum suprâ relatum ex Epist. 1. ad Timoth. cap. 2. ita exponere, vt sensus illius sit, Deum eatenus velle omnes homines saluos fieri, quatenus vult, vt ex omnibus hominum nationibus, conditionibus, ætatibus, aliqui salui fiant; vel quatenus nullus saluatur, quem Deus saluum fieri non velit: cæterum illos negare, quòd Deus velit omnes homines saluos fieri.

Respondetur illos negare quidem Deum velle omnes homines saluos fieri voluntate consequente, quod verissimum est; non verò voluntate antecedente; alias sibi ipsis contradicerent. S. Augustinus enim lib. de vera relig. c. 55. sic loquitur; *Placuit auctori suo, vt*

non interiret, quidquid à Deo per verbum factum est. & lib. de Spir. & litt. c. 33. Vult autem Deus omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; non sic tamen, ut eis liberum adimat arbitrium, quo vel bene vel malè utentes, iustissimè iudicentur. S. Prosper verò in responsione, ad obiectiones Vincentianas obiect. 2. vbi sic loquitur: Sincerissime credendum est atque profitendum, Deum velle, ut omnes homines salui fiant: siquidem Apostolus, cuius illa est sententia, sollicitè precipit (quod in omnibus Ecclesiis piissimè custoditur) ut Deo pro omnibus supplicetur: ex quibus quòd multi pereunt, pereuntium est meritum; quòd multi saluantur, saluantis est donum. Et in responsione ad capitula Gallorum capitulo 8. Qui dicit, quòd non omnes homines Deus velit saluos fieri, sed certum numerum predestinatorum; durius loquitur, quàm loquendum est de altitudine inscrutabili gratia Dei, qui & omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

SECTIO VI.

Quid de peccatoribus obduratis, atque infantibus sine baptismo decedentibus sentiendum sit.

QVÆRITVR, an peccatoribus obduratis, quandiu in præsenti vitæ statu manent, Deus aliqua semper gratiæ auxilia tribuat, quibus conuerti ad pœnitentiam possint si velint. An etiam infantibus absque ba-

ptismo decedentibus dici possit gratiam ad salutem sufficientem à Deo concedi.

Quod spectat ad peccatores obduratos.

Quidam Theologi existimant quòd, quamuis Deus ordinariè omnibus gratiam sufficientem largiatur, illum tamen aliquando eam quibusdam peccatoribus denegare, ob grauissima quædam ab ipsis patrata crimina. Ita Tostatus in cap. 4. Exod. quæst. 12.

Alij verò (quod longè probabilius est) asserunt, nulli peccatori, quantumlibet horrenda & atrocia flagitia commiserit, quandiu tamen in hâc vitâ degit, sufficientia auxilia gratiæ à Deo denegari. Ita Suares, Gregor. Valent. Philipp. Gammachæus ad quæst. in cap. 5. & plures alij.

Probatur 1. ex Scripturâ. Psal. 76. *Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in irâ suâ misericordias suas?* S. Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis* (hoc est peccatis ingentibus grauati & oppressi, vt explicat S. Hieron. in eum locum, & S. Aug. ser. 11. de Verbis Domini c. 7.) *& ego reficiam vos.* S. Petri cap. 2. *Patienter agit Deus propter vos; nolens aliquem perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.*

Probatur 2. ex S. Aug. citato ser. cap. 13. *De nullo, inquit, desperandum est, siue intus, siue foris fuerit, siue in Ecclesia, siue extra Ecclesiam, quamdiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium.* Item ex S. Fulg. Epist. 7. c. 8. *Sicut medico nostro nulla est incurabilis plaga; ita nec in aliquo vulnere, nec in aliquo tempore, cœlestis potest deficere medicina.*

Probatur 3. ex eo quòd, si ob aliquod peccatum Deus gratiam omnem sufficientem peccatori subtraheret, sequeretur, quòd peccator de tali peccato pœnitere non posset, cùm id ex solis arbitrij viribus non possit. Atqui S. Thomas 3. p. qu. 86. asserit erroneum esse, si dicatur, aliquod esse peccatum in hac vita, de quo quis pœnitere non possit. Vnde sequitur quemlibet peccatorem, quandiu in hac vita degit, de quolibet peccato suo pœnitere posse; proindeque Deum gratiæ suæ auxilium illi necessarium non denegare.

Obseruandũ est autẽ, auxilium illud gratiæ non adesse quidem omnibus momentis cuilibet homini: neque enim id naturæ humanæ conditio patitur, vt scilicet semper actu aliquam bonam cogitationem in mente, aut piũ affectum in voluntate experiatur: neque etiam id necessarium est ad hoc, vt quis dicatur habere auxilium gratiæ sufficiens ad pœnitendum aut benè agendum: sed sufficit, vt opportunis temporibus ad hoc excitetur & adiuuetur, iuxta quod dicitur Psal. 9. Deum esse adiutorem in opportunitatibus. Vnde, quamuis non omnibus momentis, creberrima tamen, & (vt loquitur Innocentius Papa in Epist. ad Concil. Carthag.) *quotidiana Deus præstat remedia*: Ideoque rectè dixit Apostolus Hebr. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.*

Obiicies 1. obdurationem peccatoris in subtractione gratiæ consistere, iuxta quod dicit S. Aug. Epist. 105. *Non obdurat Deus im-*

pertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam. Ergo ex illius mente peccatori obdurato nulla amplius gratia tribuitur.

Respondetur obdurationem duplicem esse, vnam absolutam, alteram secundum quid. Prior consistit in subtractione cuiuscunque gratiæ: & talis est obduratio dæmonum & damnatorum. Posterior verò in subtractione gratiæ alicuius specialis, quâ efficaciter cor peccatoris moueretur; quamvis semper aliquod ei gratiæ auxilium sufficiens tribuatur, quo posset conuerti si vellet; licet de facto, propter prauitatem voluntatis, non conuertatur. Priori autem modo nulli quantumuis maximo peccatori, quandiu in hac vita degit, gratia subtrahitur, vt ex antè dictis patet; sed tantum posteriori.

Obiicies 2. varia Scripturæ loca, in quibus dicuntur peccatores non posse conuerti, credere, &c. vt S. Ioan. 12. vbi de Iudæis dicitur quòd, *Non poterant credere, quia dixit Isayas excacauit oculos eorum, &c.* vnde sequitur sufficientem gratiam illis defuisse ad hoc, vt credere possent.

Respondetur, his verbis Scripturam significare solum aut maximam in agendo difficultatem, quæ moralis impossibilitas dici solet; aut impossibilitatem consequentem: quia scilicet Deus præuiderat fore quòd, quamuis illi signis externis & gratiis internis excitarentur ad fidem, minimè tamen ex prauitate voluntatis crederent; atque ita S. Aug. tract. 53. in S. Ioan. exponit hunc locum, *Propterea, inquit, non poterant credere, quia hoc Isayas dicit: hoc autem. Propheta predixit,*

A a iij

quia hoc Deus futurum præscriuit: quare autem non poterant? cito respondeo; quia volebant, malam quippe eorum voluntatem præuidit Deus.

Obseruât etiam rectè aliqui Doctores fieri interdum posse, vt peccatores ipsi obdurari in statum adeò miserabilem voluntatis suæ prauitate decidant, vt inde resurgere, imò & tentationes aliquas sibi à dæmone illatas vincere nullatenùs possint, neque ad id gratiam ullam sufficientem habeant; Deo sic permitte, & iustè illis hanc gratiam in peccatorum punitionem subtrahente. Quod quamuis ita sit, nihilominùs tamen Deus pro sua ineffabili clementiâ aliquam aliam gratiam sufficientem semper illis tribuit, vt & status sui miseriam agnoscere, & gratiæ diuinæ auxilium optare & inuocare possint. Quod si conuenienter faciant, Deus haud dubiè illis non deerit, ac gratiæ suæ auxilium oportuno tempore præstabit. Vnde Concilium Trid. sess. 6. cap. 11. hanc S. Augustini sententiam ex eius lib. de nat. & gr. c. 47. refert, & approbat *Deus impossibilia non iubet; sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis.* Ex quo sequitur quòd, quamuis aliquando desit gratia benè operandi, nunquam tamen deest gratia postulandi & impetrandi auxilij diuini.

Dices frustrà induratos Deum orare: nam vt refertur 2. Machab. 9. Rex Antiochus Deum orauit, nec tamen fuit misericordiam consecutus. Similiter Hebr. 12. de Esaï dicitur, quòd non inuenit pœnitentiæ locum, quamuis cum lachrymis eam requisisset.

Respondetur peccatores obduratos non frustra Deum orare, quando conuenienter orant, hoc est, cum recta intentione & ex vero pœnitentiæ motiuo: quando verò eorum oratio ex praua aliqua intentione procedit, aut cum vitioso aliquo motiuo coniungitur, tunc verum est frustra illos orare. Orabat quidem Antiochus diuinâ ictus plagâ, sed doloris solatium, non peccati remedium quærens, plangebat Esaü primogenita sibi erepta, non peccata in Deum à se commissa; & ideo minimè mirum videri debet, si neuter illorum à Deo exauditus est.

Quod spectat ad paruulos sine baptismi susceptione decedentes, duæ sunt Theologorum sententiæ.

Prima negat, secunda verò affirmat etiam paruulis absque baptismo decedentibus, siue id ex parentum negligentia aut culpa eueniat, siue ex alia quacunque causa Deum quantum ex parte sua est, media ad salutem, sufficientia præparasse ac prouidisse. Quia scilicet pro illis æquè ac pro aliis baptismum instituit, & baptismi ministros, quorum operâ ipsis conferri posset; & etiam causas naturales præparauit, quarum efficaciam fieret ut in lucem ederentur; præceptum etiam parentibus & aliis imposuit ut in lucem editos baptizari curarent: quod si ex parte causarum naturalium inter se concurrentium seque inuicem impredientium, aut ex incuria parentum, aut ex culpa ministrorum contingat eos non baptizari, nihil aliud inde sequitur, nisi Deum extraordinario prouidentia suæ auxilio non adfuisse, ut eiusmodi defectus impediret, non

autem ipsos auxilio sufficienti fuisse destitutos, ut alienâ curâ iuxta status sui conditionem, baptismi gratiam ac proinde salutem consequi possent.

CAPUT III.

De gratia efficaci.

SECTIO I.

Quid sit gratia efficax, & qua ratione à sufficienti distinguatur.

OBSERVANDUM est 1. duobus modis gratiam dici posse efficacem.

Primò latè, in quantum apta est ex se consensus voluntatis simul cum ipsa efficere, nisi prauitas illius obster: quo sensu quælibet gratia sufficiens, etiam ea quæ respicitur, & cui resistitur, dici potest efficax: quia ex se apta est ad illum voluntatis consensum eliciendum, quamuis re ipsa ob eius resistantiam non eliciat.

Secundò strictè, prout non solum potest elicere consensum nostræ voluntatis, sed etiam illum re ipsa ineffabiliter elicit & attrahit: & de gratiâ efficaci tali modo spectatâ nobis hîc agendum est.

Obseruandum 2. certum esse dari talem gratiam efficacem.

Hoc enim constat ex Scripturâ. Ezech. 36. *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, non di-*

cit solum, ut possitis ambulare, sed ut de facto ambuletis. Philip. 2. *Deus est qui operatur in vobis, & velle, & perficere.* Et ex Concilio Arausicano 2. can. 6. ubi dicitur per infusionem & inspirationem Spiritus sancti fieri in nobis, ut credamus, velimus, &c. Et ex S. Aug. lib. de gr. & lib. arb. c. 16. *Certum est, inquit, nos facere cum facimus; sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: faciam, ut in iustificationibus meis ambuletis.* His obseruatis.

Quod spectat ad primam quæstionis partem, duæ sunt præcipuæ circa naturam gratiæ efficaciæ Theologorum sententiæ.

Prima dicit, gratiam efficacem esse motionem quamdam & impulsione[m] à Deo voluntati creatæ impressam, qua sic impellitur, ut ab eius vi physicè ad agendum prædetermine-tur, ita ut non possit non agere, nec motioni aut impulsioni resistere.

Verum refellitur hæc sententia ex iis, quæ sectione sequenti dicemus, cum ostendamus gratiam efficacem talem esse, ut quamuis infallibiliter illi voluntas assentiatur, possit tamen non assentiri, sed illam possit abicere si velit.

Secunda sententia docet, gratiam efficacem nihil aliud esse, quàm illustrationem, ac inspirationem, seu persuasionem internam diuinitus immissam; quæ talis est, ut per eam infallibiliter inducatur creata voluntas ad hoc, ut velit & operetur bonum.

Hæc sententia, quam ut veriore[m] amplectimur, probatur ex S. Aug. variis in locis: in quibus manifestè docet gratiam illam, quæ

nos facit operari, in inspirationibus & suasionibus internis consistere, præsertim lib. de Spir. & litt. cap. 34. ubi sic loquitur: *Suasionibus agit Deus, ut velimus & ut credamus.* Et paulò post: *his quando agit Deus cum anima rationali, ut ei credat (neque enim credere potest quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio, cui credat) profectò & ipsum velle credere, Deus operatur in homine.* Et lib. 2. de peccat. meritis. cap. 17. *Nolunt homines, inquit, facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat, &c. ut autem innotescat quod latebat, & suauis fiat quod non delectabat, gratia Dei est.*

Quod spectat ad secundam quæstionis propositæ partem, in quo scilicet gratia efficax à gratia sufficiente differat; dicendum est, gratiam sufficientem, sumptâ pro gratiâ illâ, quæ vires homini sufficientes ad operandum præbet, siue re ipsa operetur siue non; ab efficaci aliter non differre, nisi tanquam genus à specie, ut satis constat ex iis quæ suprà dicta sunt. Si verò gratia sufficiens sumatur pro gratiâ illâ, quæ, licet sufficientes homini vires præbeat ad benè operandum, nunquam tamen infert operationem; non quidem defectu virtutis sufficientis ad eam inferendam, sed defectu creatæ voluntatis, quæ cum libera sit, non vult ei cooperari: eo sensu gratia sufficiens seu inefficax distinguitur ab efficaci (de qua nunc agimus) 1. in eo quòd gratia efficax semper maior est gratiâ sufficiente in ratione doni cum longè sit accipienti utilior & melior: 2. in eo quòd efficacia gratiæ

est à solo Deo, tanquam à propriâ causâ; eius verò inefficacia oritur à sola creata voluntate, quæ gratiæ ipsi consensum denegat, & sic eam inefficacem reddit. Vnde S. Prosper lib. 2. de vocat. Gent. cap. 26. *Quòd gratia, inquit, à multis respuitur, ipsorum est nequitia; quòd verò suscipitur, & gratia diuina est, & voluntatis humana.*

Verùm ad clariorem huius distinctionis intelligentiam, quæres vtrum ex duobus hominibus æquali gratiâ præuentis & excitatis, contingat aliquando, aut contingere possit, vt vnus gratiæ consentiat, altero non consentiente; proindeque vt æqualis gratia in vno efficax sit, in altero verò sufficiens tantùm seu inefficax.

Respondetur 1. illum qui consentit, maiorem semper absolutè loquendo, gratiam accipere; non solum in ratione doni vt suprâ diximus, sed etiam in ratione entitatis ipsius gratiæ: cum ipsum consensum accipiat, atque adeò gratiæ adiuuantis & cooperantis donum, quo caret is, qui non consentit.

Respondetur 2. si de solâ gratiâ excitante sermo sit, seclusis omnibus aliis, multos graues Theologos existimare fieri posse, vt ex duobus æquali prorsus gratiâ præuentis & excitatis, vnus consentiat, alter vero dissentiat. Ita Ruardus Taperus art. 7. contra Lutherum, Bellarm. lib. 6. de lib. arbit. c. 15. & plures alij: quibus meritò adiungere possumus beatæ memoriæ Franciscum Salesium Episcopum Gebennensem lib. 2. diuini amoris cap. 10. vbi explicans iudicium quod vocat comparationis, de quo in variis

Euangelij locis mentio fit; illud in eo faciendum esse dicit, quòd aliqui æqualibus, imò maioribus gratiæ auxiliis præuenti & excitati, diuinæ nihilominus misericordiæ consensum negauerint; alij æqualibus, imò minoribus gratiæ auxiliis excitati, inspirationem diuinam secuti fuerint, & ad pœnitentiam conuerfi.

SECTIO II.

In quo propriè consistat ipsius gratiæ efficacia.

VARIÆ sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ.

Quidam enim (vt in præcedenti sectione dictum est) efficaciam gratiæ in impulsione quadam & prædeterminatione Physica ipsius voluntatis constituunt.

Alij efficaciam illam volunt esse tantum moralem, ac sitam esse in aliqua vi intrinsecâ prædeterminandi non quidem Physicè, sed moraliter tantum ipsam voluntatem.

Alii in suauitate ac delectatione quadam interiori, quæ voluntatis consensum infallibiliter & insuperabiliter eliciat.

Alij in contemperatione quadam & congruitate ipsius gratiæ cum ingenio, indole, affectionibus, & aliis dispositionibus hominis, qui gratiæ consentit.

Quidam efficaciam gratiæ collocant quidem in prædicta congruitate, non tamen præcisè, sed vt subest scientiæ Dei, quam mediam seu conditionalem vocant.

Sunt denique qui paulo cæteris audentiores asserunt gratiam efficacem, formaliter ut talem, constitui per consensum liberum, quem simul cum voluntate efficit, ita ut ab illo cōsensu formaliter efficax denominetur.

Nos in quæstione difficillimâ & abstrusissimâ, quid maximè secundum Catholicæ fidei principia tenendum nobis videatur, tribus sequentibus propositionibus breuiter aperiemus.

Prima est, certum esse gratiam illam, quæ efficax dicitur, non tantum præstare, ut humana voluntas velle & operari possit; sed etiam efficere, ut re ipsa velit & operetur, idque infallibiliter, & (ut loquitur S. Augustinus) indeclinabiliter, insuperabiliter, ac inuictissimè.

Hoc constat ex variis ipsius S. Augustini testimoniis præsertim lib. de corrept. & grat. c. 12. ubi sic loquitur: *Subuentum est infirmitatis voluntatis humana, ut diuinâ gratiâ indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur.* Et paulò post dicit, ipsam gratiam efficere in hominibus; ut, Deo donante, inuictissimè quod bonum est vellent, & hoc deferere inuictissimè nollent.

Secunda est, cum hac infallibili, indeclinabili, insuperabili, ac inuictissimâ gratiæ efficaciam stare nihilominus semper saluam & illibatam voluntatis humanæ libertatem; ita ut possi semper homo gratiam illam, quam recipit & cui consentit, abiicere illique dissentire, si velit.

Hoc satis constat ex antè dictis; & confirmari denuò potest ex illis Apostoli verbis 2.

Cor. 6. *Hortamur vos, ne in vacuū gratiā Dei recipiatis: ex quibus sequitur, eandem posse in vacuum recipi, hoc est abiici & repudiari, & in vacuum non recipi, hoc est, in voluntate consensum operari: aliās frustra hortaretur Apostolus, ne in vacuum gratia reciperetur, si in vacuum recipi non posset. Et ex Concilio Trident. loco suprā sæpius citato ex cap. 5. sess. 6. vbi expressis verbis dicit, hominem gratiam illam, cui liberè assentitur & cooperatur, posse abiicere si velit: quod & canone 4. iterum repetit. Addere possumus insuper & ipsius S. Augustini testimonium lib. 2. cont. Petilianum c. 84. vbi sic loquitur: Si tibi proponam questionem, quomodo Deus Pater attrahit ad filium, quos in libero dimisit arbitrio? fortassis eam difficile soluturus es. Quomodo enim attrahit, si dimittit, ut quis quod voluerit, eligat: Et tamen utrumque verum est. Ac etiam suprā citati Francisci Salesij, qui in præfato lib. 2. cap. 12. dicit, voluntatem nostram, cum motionem diuinæ gratia sequitur, æquè liberè illi consentire, atque liberè eidem dissentit, quando illam abiicit: Atqui, quando voluntas gratiæ dissentit, posset illi consentire si vellet: ergo secundum illius mentem, quando eidem gratiæ consentit, ita consentit, ut illi etiam dissentire possit, si velit.*

2. Tertia denique est, si quærat, quomodo hæc duo ad eodē inter se opposita simul conuenire possint; ut & gratia inuictissimè, & voluntas liberrimè operetur: & quæ sit illa diuinæ gratiæ virtus ad eodē mirabilis, quæ sine ulla humanæ libertatis læsione effectum

suum infallibiliter sortiatur.

Nihil certius ac melius respondere possumus, nisi quòd ille solus nouit, qui id efficit : neque aliquid vltteriùs inquirere necessarium est. Hoc ipse S. Augustinus profitetur lib. de grat. Christi cap. 24. *Fateamur, inquit, internâ atque occultâ, mirabili ac ineffabili potestate operari in cordibus hominum non solum veras reuelationes sed etiam bonas voluntates.* Et Epist. 107. gratiam efficacem dicit esse, *Vocationem altam ac secretam.* Et lib. de Spir. & litt. cap. 34. Cur, inquit, illi ita suadeatur vt persuadeatur, alteri autem non ita; duo sola occurrunt, qua respondere mihi placeo : O altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles via eius ! & nunquid est iniquitas apud Deum ? Cui responsio ista displicet, querat doctiores, sed caueat ne inueniat presumptores. Quare meritò hîc profiteri possumus, quod idem sanctus Pater Epist. 3. ad Volusianum alia occasione dixit : *Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse.* Et certè videtur hæc quæstio vna esse ex illis occurrentibus, quas profundiores difficiliorefque appellat Cœlestinus Papa in Epist. ad Episcopos Galliarum; quasque (vt eiusdem Pontificis verbis vtamur) latiùs pertractarunt ij, qui hæreticis restiterunt; & adhuc hodie pertractant illi, qui in Theologicis Palestris exercentur : ac proinde sicut illas non audeamus contemnere, sic etiam non. necesse habemus adstruere : cùm ad cognitionem & confessionem diuinæ gratiæ, cuius operi ac

dignationi nihil subtrahendum est, sufficere possint ea, quæ hîc secundum Ecclesiæ regulas & sedis Apostolicæ definitiones explicata sunt.

C A P V T IV.

De gratia effectibus, ac in primis de iustificatione.

S E C T I O I.

In quo propriè & formaliter consistat hominis iustificatio.

SENSUS quæstionis est, quidnam sit, quod propriè & formaliter efficiat hominem coram Deo iustum & sanctum; & in quo vera & formalis eius iustitia consistat. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. iustitiam illam & sanctitatem, quæ verè & formaliter nos iustos efficit, non esse favorem aliquem extrinsecum Dei; sed donum aliquod supernaturale nobis inhærens, quo verè & formaliter iusti dicimur, & sumus.

Huic veritati, quæ de fide est, varij hæreticorum opponuntur errores. Quidam enim dixerunt nos formaliter iustos esse per ipsammet essentiâlem Dei iustitiam. Alij per Christi iustitiam nobis imputatam. Alij per solam extrinsecam peccatorum condonationem.

Hi errores, & si qui sunt alij similes, dam-

nati sunt in Concilio Tridentino sess. 6. c. 7. & simul nostræ assertionis veritas definita explicata his verbis: *Vnica formalis causa (nostræ iustificationis scilicet) est iustitia Dei ; non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit : qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, &c. dum eiusdem sanctissima passionis meritò, per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret.*

Huius autem controuersię status (vt rectè obseruat Bellarminus lib. 2. de iustificatione cap. 1.) reuocari potest ad hanc vnicam questionem : vtrum scilicet formaliter iusti efficiamur per iustitiam aliquam nobis inhærentem. Si enim partem affirmantem probauerimus, consequens erit nos, neque solâ & essentiali Dei iustitiâ, aut ipsius Christi iustitiâ nobis imputatâ, neque etiam solâ extrinsecâ peccatorum condonatione, sed aliquo alio dono supernaturali nobis inhærente, verè & formaliter iustificari. Quod antequam probemus.

Obseruandum est, nos hîc sumere nomen iustitię, non prout significat specialem illam virtutem moralem, quæ ius suum vnicuique reddit ; sed prout in Scripturis frequentissimè ; præsertimque in Epistolis S. Pauli accipitur ; scilicet pro rectitudine illa internâ, qua homo benè ac rectè ordinatur erga Deum. Aqua iustitiâ sic intellectâ deriuatur nomen iustificationis : quod quidem, si sumatur in fieri, denotat translationem homi-

nis à statu peccati ad statum iustitiæ & sanctitatis; quo sensu accipitur in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 4. Si verò sumatur in facto esse, significat terminum, illius translationis, qui est: hominem esse iustum, & erga Deum rectè se habere. Hac observatione suppositâ.

Assertionis nostræ veritas probatur 1. ex Scripturâ. Rom. 5. *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita per unius obeditionem iusti constituentur multi.* Sicut igitur per inobedientiam Adami constituti sumus iniusti, non solâ iniustitiâ eius nobis imputatâ; sed iniustitiâ aliquâ nobis verè intrinsecâ & inhærente, vt probauimus tractatu 4. vbi de peccato originali egimus. Ita ex mente Apostoli, per obeditionem Christi constituimur & effici-mur iusti: non solâ iustitiâ Christi nobis imputatâ, sed per iustitiam nobis intrinsecam & inhærentem. Et 1. Cor. 6. *Et hac quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis:* vbi Apostolus explicans, quid sit hominem esse iustificatum, dicit, idem esse ac ablutum & sanctificatum esse. Et ad Tit. 3. iustificationem dicit esse regenerationem, renouationem, effusionem Spiritus sancti. Quæ verba de sola iustitiæ imputatione vel extrinsecâ peccatorum condonatione, explicari nequeunt; sed aliquid longè maius significant: ac proinde de dono aliquo supernaturali nobis inhærente intelligi debent.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. can. 11. *Si quis dixerit, homines iustificari, vel solâ imputatione iustitiæ Christi, vel solâ*

peccatorum remissione, exclusâ gratiâ & charitate, qua in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur atque illis inhæreat: aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei, anathema sit.

Probatur 3. ex S. Aug. qui variis in locis & nominatim in Epist. 85. ad Concium, iustitiam & sanctitatem vocat interioris hominis pulchritudinem: vnde sequitur illam esse ipsi intrinsecam & inhærentem. Et enarratione in Psal. 98. *Laudemus, inquit, & exaltemus illum, qui fecit ipsam iustitiam quam habemus: ipse in nobis fecit: quis enim in nobis fecit iustitiam, nisi qui nos iustificauit?*

Obiicies 1. hæc verba Psal. 31. *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: beatus vir, cui non imputauit Deus peccatum:* ex quibus colligunt hæretici, peccatorem eatenus iustificari, quatenus peccatum illi à Deo non imputatur.

Respondetur, sanctos Patres hunc locum longè alio sensu intelligere & explicare, quàm faciant hæretici. Quod vt euident fiat, aliquot illius loci explicationes ex illis colligemus & breuiter hîc afferemus. S. Iustinus Martyr in Dialogo cum Thryphone prope finem, *Beatus, inquit, cui non imputabit Dominus peccatum, hoc est, cui pœnitenti Deus peccata remittet: non sicut predicatis, vosmetipsos fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant; quòd, etiamsi peccatores fuerint, modò Deum nouerint, non imputabit eis Dominus peccatum.* S. Hieron. in illum Psalmi locum, postquâ sic illum explicauit: *Beati, quorum peccata per confessionem à*

Domino diluuntur; immediatè subiungit : remittuntur peccata per baptismum , teguntur per charitatem , non imputantur per martyrium. S. August. in enarrat. 2. in eundem Psal. Beati, quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata; id est, quorum peccata abolita sunt. Et paucis interiectis : Deus tegat vulnera, non tu : nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit : medicus tegat & curet : emplastro enim tegit, & sub tegimine medici sanatur vulnus.

Obiicies 2. 1. Cor. 1. dici, Christum factum esse nobis à Deo iustitiam & redemptionem : vnde videtur sequi, nos per ipsammet Christi iustitiam nobis imputatam iustificari.

Respondetur cum distinctione : si enim dicatur Christum esse redemptionem & iustitiam nostram in genere causæ meritoria; verum est : si tamen in genere causæ formalis ; falsum & à veritate prorsus alienum, vt ex suprà dictis constat.

Dicendum 2. Donum illud supernaturale animæ inhærens, per quod formaliter iusti efficimur, esse ipsammet gratiam habitua-lem, sic dictam, quod animæ inhæreat per modum habitus.

Probatur 1. ex eo quòd (vt suprà dictum est) Apostolus de dono illo loquens, dicit illud effundi, diffundi in cordibus nostris, nos illo vngi : quæ verba meliùs & aptiùs intelligi non possunt, quàm de gratiâ habitualiter inhærente.

Probatur 2. autoritate Concilii Viennensis Clementina 1. vbi dicitur opinionem il-

iam Theologorum, (quæ asserit in baptismo virtutes, & gratiam informantem quoad habitum conferri) tanquam probabiliorē, & dictis sanctorum magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio, esse amplectendam.

Probat 3. ex SS. Patribus, quorum verba nonnisi de gratia habituali propriè intelligi possunt. S. Dionys. Ecclesiast. Hierarch. parte 1. c. 2. dicit, per sacræ dilectionis operationem statum in nobis diuinum effici. S. Basil. lib. de Spiritu sancto cap. 26. explicans quomodò Spiritus sanctus per gratiam inhabitet in homine : *Sicut, inquit, cernendi vis est in oculo sano ; sic & operatio Spiritus in anima purgata, &c. Et quemadmodum ars est in eo, qui nactus est illam ; ita Spiritus in eo, qui recipit ; semper quidem præsens, at non perpetuò operans.* Et S. Cyrill. Alexand. lib. 4. in Isay. orat. 2. *Formatur, inquit, in nobis Christus, Spiritu sancto nobis quamdam formam per sanctificationem & iustitiam imprimente : sic enim in animis nostris elucet character substantiæ Dei ac Patris, reformante (ut dixi) Spiritu sancto nos per sanctificationem in ipsum.*

Probat 4. hac ratione : homo enim denominatur iustus non solùm quando actu operatur, sed etiam quando nihil actu agit ; v. g. quando dormit : & hæc denominatio non est extrinseca sed intrinseca, & per gratiam inhærentem, quæ proinde habitualis esse debet. Præterea etiam ipsi infantes per baptismum iustificantur per susceptionem veræ & internæ gratiæ : atqui eiusmodi gratia actua-

lis esse non potest, cum ipsi infantes nullius morionis actualis in Deum capaces sint: ergo gratia illa, per quam iustificantur, debet esse permanens & habitualis.

Quæres, an huius secundæ assertionis veritas de fide sit.

Respondet Philippus Gammachæus ad qu. 110. cap. 1. quod, quamvis de fide sit hominem iustificari per aliquam gratiam, quæ habeat veram entitatem realem in anima iusti, ut ex ante dictis constat: non esse tamen prorsus ex fide certum, an gratia illa iustificans sit verus habitus: quamvis proximè ad fidem accedat, nec nisi maxima temeritate negari possit. Licet enim Concilium Vienneſe supra relatum, veritatem illam non definiat, tanquam fide certam; illam tamen approbat & amplectendam dicit, tanquam sanctorum doctrinæ magis consonam & concordem.

SECTIO II.

Quinam sint effectus gratia habitualis sanctificantis.

INTER plurimos alios ipsius gratiæ habitualis effectus, qui à sanctis Patribus & Doctoribus enumerantur, septem sunt præcipui, quos hîc breviter explicabimus.

Primus est, remissio peccatorum: quæ statim ac animæ gratia infunditur, esse desinunt, & penitus ab eâ delentur.

Probatur 1. ex Scripturâ. Ezechiel. 36. *Effundam super vos aquam mundam, &*

mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Psal. 50. Lauabis me, & super niuem dealbabor. Et Rom. 8. Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 5. can. 5. vbi profert anathema in eum qui dixerit, *per gratiam, qua in baptismo confer- tur, non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet.*

Probatur 3. ex S. Greg. Nazian. orat. in sanctum baptisma: vbi dicit baptismi gratiam vniuscuiusque hominis, peccatum purgare, & maculas omnes peccati prorsus abstergere. Quod & testatur S. Ambrosius lib. de initiandis c. 7. S. Aug. lib. 1. cont. duas Epist. Pelagianorum c. 13. vbi dicit gratiam in baptismo collatam *dare omnium indulgentiam peccatorum & auferre crimina, non radere, &c.*

Secundus gratiæ effectus, est naturæ sanitas. Cum enim peccatum sit languor & morbus maximus, illo sublato sequitur naturæ sanitas: iuxta quòd dicitur Psalm. 102. vbi postquam Psalmista sic locutus est: *Benedic anima mea Domino, &c. qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis:* adiungit immediate postea: *Qui sanat omnes infirmitates tuas:* & eadem ratione S. Matth. 9. Christus Dominus se medicum esse declarat his verbis: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.*

Obseruandum est autem sanitatem illam, quam confert gratia, in eo non consistere, quòd per illius infusionem eximatur homo ab omnibus illis infirmitatibus, quas per pec-

catum originale contraxit, cum in baptizatis remaneat semper concupiscentia seu fomes peccati; sed quod per gratiam infirmitates illæ, quæ mortem animæ inferunt, omnino curentur. Quamvis autem aliæ quædam infirmitates ex originali peccato tractæ, in homine iustificato remaneant; quidquid tamen in illis verè & propriè nocivum est, hoc per gratiam aufertur: quod Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. declarat his verbis: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomite, hac sancta Synodus fatetur & sentit; quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi gratiam repugnantibus non valet; quinimò qui legitimè certaverit, coronabitur.*

Tertius effectus, est decor & pulchritudo quædam spiritualis ipsius animæ, ut habetur in Catechismo Concilij Tridentini p. 2. cap. 11. *Est autem gratia qualitas diuina in anima inharrens, ac veluti splendor quidam & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque pulchriores & splendiores efficit.* Vnde S. Aug. tract. 9. in 1. Epist. S. Ioan. *Anima nostra fœda est per iniquitatem, amando Deum pulchra efficitur: quantum in te crescit amor, tantum crescit pulchritudo: Porro ex hac pulchritudine animæ sequitur.*

Quartus effectus, qui est reddere hominem Deo gratum & dilectum. Psal. 145. *Dominus diligit iustos.* Sap. 11. *Placita erat Deo anima illius.* Et S. Hieron. in cap. 10. Daniel. ad illa verba: *vir desideriorum*, dicit in alia versione

versione haberi, virum desiderabilem: eo quod omnis sanctus habens in se animæ pulchritudinem, amabilis & desiderabilis Domino efficitur.

Quintus gratiæ effectus, est, hominem iustum efficere Filium Dei adoptivum. Vnde Apostolus Rom. 8. gratiā Christi vocat *Spiritum adoptionis*. Et S. Ioannes Epist. 1. cap. 3. *Videte, inquit, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut Filij Dei nominemur & simus*. Et in Catechismo Concilij Tridentini, part. 4. c. 9. dicitur, baptismum idè Sacramentum regenerationis ab Apostolo vocari: quia per gratiam in eo collatam nascimur ex Deo, tanquam eius filii. Et S. Thomas quæst. 114. a. 3. dicit per eandem gratiā hominem diuinæ naturæ consortem fieri, ac in Filium Dei adoptari. Ex quâ adoptione (vt ibidem asserit S. Thomas) sequitur

Sextus gratiæ effectus, scilicet ius ad vitam æternam, idque titulo hæreditatis. *Si Filij* (inquit Apostolus Rom. 8.) *& hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*. Psal. 36. *Iusti autem hæreditabunt terram*. Illud autem ius ad æternam gloriam, eatenus effectum suum obtinebit, si homo iustus vsque ad extremum vitæ in statu gratiæ perseueret.

Septimus denique gratiæ effectus, est dignitas & valor, qui ex ipsa gratiā derivatur in actiones bonas & meritorias hominis iusti: ratione cuius potest per illas de condigno eiusdem gratiæ & gloriæ augmentum promereri. Vnde Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 16. docet vitam æternam duplici titulo

iustis, usque in finem vitæ in iustitiâ perseuerantibus, esse reddendam, hæreditatis scilicet & mercedis. Hanc enim ut hæreditatem obtinent infantes post baptismi susceptionem, ante rationis vltim ex hac vitâ decedentes, cum nullius meriti capaces sint. Eandem verò, tum ut hæreditatem, tum ut mercedem, iusti adulti recipiunt; qui præter ius adoptionis ad illam, etiam bonorum operum meritis se illâ dignos reddiderint, & sic usque in finem vitæ perseuerauerint. Verùm de illo septimo gratiæ effectu plenius capite sequenti agetur.

SECTIO III.

An simul cum habituali gratiâ aliqui virtutum habitus in animam infundantur.

SUPPONIMVS 1. ex S. Thoma 1. 2. q. 57. & sequentibus, duo esse virtutum genera, acquisitarum scilicet & infusarum. Acquisitæ dicuntur illæ, quarum habitus per earundem actus acquiruntur: de quibus Philosophi in Ethicis agere consueuerunt. Infusæ verò illæ dicuntur, quarum habitus non producantur per actus, sed diuinitus infunduntur. Virtutes autem illæ infusæ duplicis adhuc sunt generis. Quædam enim sunt Theologicæ: sic dictæ, quòd Deum, tanquam obiectum suum immediatum, respiciunt: quales sunt fides, spes, & charitas. Aliæ verò sunt morales: quæ in eo præsertim ab acquisitis differunt, quòd morales virtutes acquisitæ, finem aliquem rectæ rationi natu-

rali conuenientem, duntaxat spectent; infusæ verò ad altiore[m] & supernaturalem finem actus suos dirigant.

Supponimus 2. præter illas virtutes morales infusas, dari etiam aliquos alios habitus supernaturales, qui communiter vocantur dona Spiritus sancti: de quibus agit S. Thomas q. 68. a. 1. Vbi docet, dona illa differre à virtutibus infusis, in eo quòd animam perficiunt ad hoc, vt efficiatur promptè mobilis ab inspiratione diuinâ, seu à Spiritu sancto, ad actiones quasdam virtutum exequendas. His præsuppositis pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. simul cum gratiâ, virtutum Theologicarum fidei, spei, & charitatis habitus in animam infundi.

Hæc veritas expressè habetur definita in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. his verbis: *Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum cui inseritur, fides, spes, & charitatem, &c.*

Dicendum 2. simul cum gratiâ, habitus virtutum moralium supernaturalium, quæ ad communem statum Christianorum pertinent, in animam infundi.

Probat 1. ex cap. 8. Sap. vbi dicitur sapientiam diuinam docere sobrietatem & prudentiam, iustitiam & virtutem. Atqui sapientiam diuinam seu Deum docere illas virtutes, nihil est aliud quàm eas infundere, vt dicitur in Concilio Mileuitano, seu potius Carthaginensi cap. 4.

Probat 2. ex SS. Patribus, qui simpliciter

asserunt hominem, dum in gratiâ Dei est, omnibus præditum esse virtutibus, quas cum ab eâdem gratiâ excidit, infœliciter amittit. Vnde S. Hieron. præfatione in threnos Ieremix, de animâ in peccatum lapsâ loquens; *Non auri, inquit, & argenti metallo, sed virtutibus radiabat; ablata sunt hæc omnia, nudata est domus Dei cunctis ornamentis suis.* Et S. Aug. tract. 8. in Epist. 1. S. Ioannis, enumeratis variis virtutibus, quæ in animâ iusti reperiuntur, dicit illas esse ad instar exercitus, Christumque Dominum in interiori homine habitantem virtutibus illis quasi ministris suis uti. Et in Catechis. Concil. Trid. part. 2. c. 2. hæc verba habentur: *Huic autem gratia additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, qua in animam cum gratiâ diuinitus infunduntur. Quare, cum Apostolus scribens ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Salvatorem nostrum; S. Augustinus hæc verba explanans (effudit abundè) nimirum inquit ad remissionem peccatorum & copiam virtutum.*

Diximus in assertione, virtutes illas infundi, quæ ad communem Christianorum statum pertinent. Certum est enim virtutes quasdam eximias & singulares, quæ ad statum illum non sunt necessariæ, in iustificatione simul cum gratiâ omnibus non conferri: ut patet de continentia virginali, de qua loquens Apostolus 1. Cor. 7. *Vnusquisque, inquit, proprium donum habet ex Deo.*

Notandum est, virtutum illarum infusa-

rum habitus non conferre facilitatem in operando: cum formaliter non expellant malos habitus contrarios, qui ante iustificationem in statu peccati contracti sunt: sed tribuere solum voluntati nouam potestatem, ad actus sibi proprios exercendos. Vnde minimè mirum videri debet, si aliquando peccatores recentius iustificati, difficultatem in exercendis illis actibus experiantur: quæ tamen difficultas ab ipsis superari potest auxilio, tum ipsarum virtutum infusarum, tum etiam gratiarum actualium, quæ nunquam illis delunt.

Dicendum 3. præter suprà dictas virtutes Theologicas & morales, dona etiam Spiritus sancti simul cum gratiâ in animam infundi.

Constat ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. ubi dicit, *Iustificationem non esse solam peccatorum remissionem, sed sanctificationem & renouationem interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratia & donorum.* Id etiam docet S. Thom. suprà. q. 68. art. 2. ubi dicit dona illa Spiritus sancti esse homini ad salutem necessaria: quoniam ad hunc finem, qui prorsus supernaturalis est, & omnem eius facultatem longè supergreditur, præter omnia supradicta, indiget adhuc peculiari motione & ductu Spiritus sancti, iuxta illud Psal. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*

In quo elucet admirabilis prorsus & magnifica Dei erga homines benignitas & misericordia, qui naturæ nostræ adeò fragili & imbecilli, tot & tanta gratiæ suæ adminicula & auxilia prouidit: vt nos eleuet & deducat ad finem illum sublimem & supernaturalem,

propter quem creati & redempti sumus.

Dices multos esse idiotas & simplices, qui, quamuis sint in statu gratiæ, illis tamen donis carere videntur; vt dono sapientiæ, scientiæ, &c.

Respondetur dona illa infundi quoad habitus, quorum actus varij sunt pro varietate conditionum & statuum, in quibus Spiritus sanctus per illa dona vnumquemque iustum ad sequendum instinctum suum disponit in iis, quæ statui suo competunt, vt salutem æternam consequatur. Vnde nullus est adeò idiota & simplex, qui si gratiâ sanctificante præditus sit, non habeat lumen sapientiæ & scientiæ infusum, quatenus sibi necessarium est, vt ad finem supernaturalem in omnibus actibus suis dirigatur. Imò experienciâ satis constat, idiotas & simplices in gratiâ Dei constitutos, quamuis nullo ingenij acumine, nullâ scientiâ, aut humanâ sapientiâ præditi sint; in iis tamen quæ ad salutem spectant, interiori lumine dirigis, quo carent, illi quos sapientes & prudentes huius sæculi, vocat Apostolus; qui in temporalibus negotiis maximè perspicaces, in rebus ad æternam salutem spectantibus cæci sunt, & quasi iudicio ac ratione destituti. Vnde dixit Apostolus 1. Cor. 1. *Videte fratres vocationem vestram; quia non multi sapientes secundum carnem, &c.* Et S. Aug. lib. 8. Confess. cap. 8. *Surgunt indocti, & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris sine corde, volutamur in carne & sanguine.*

SECTIO IV.

An gratia habitualis à charitate distincta sit.

CERTVM est, ex antè dictis, charitatem à gratiâ habituali sanctificante nunquam esse disjunctam; proindeque illum, qui gratiam habitualement accipit, etiam charitatis habitum sibi infusum recipere. Sed controuersum est inter Doctores, an gratia & charitas sint à parte rei quid vnum, an verò illarum habitus realiter inter se sint distincti.

Dux sunt autem super hâc quæstione Theologorum sententiæ.

Alii enim existimant realiter inter se distinguere; & gratiam quidem in ipsâ animæ substantiâ, tanquam in proprio subiecto, sedem habere; charitatem verò in voluntate; & per charitatem nos diligere Deum; per gratiam autem nos à Deo diligere.

Alii verò asserunt gratiæ & charitatis vnum eundemque esse habitum, nec ab inuicem nisi ratione distinguere. Ita Bellarm. lib. 1. de grat. & lib. arb. & alii.

Huius autem secundæ sententiæ (quam vt probabiliorē amplectimur) veritas probatur 1. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. vbi quamuis super hac quæstione, (cum ad fidem minimè pertineat) nihil definire voluerit, satis apertè tamen indicauit, cui sententiæ magis faueret. Postquam enim dixit, vnicam formalem causam nostræ iustificatio-

nis esse iustitiam Dei, non quâ ipse iustus est; sed quâ nos iustos facit; explicans postea quænam sit illa iustitia, dicit peccatorem iustum fieri, dum passionis Christi merito, per Spiritum sanctum. charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iustificantur, atque ipsis inhaeret. Vbi nullius alterius gratiæ iustificantis præterquam charitatis mentionem facit.

Probat 2. ex S. Aug. lib. de nat. & grat. c. ult. ubi sic loquitur, *Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est: Et ex S. Bernard. lib. de modo bene viuendi c. 4. Timor sanctus introducit in mentem hominis perfectam charitatem: perfecta autem charitas, perfecta est sanctitas.*

Querunt hinc aliqui, an sicut habitualis, sic etiam actualis charitas formaliter hominem sanctificet: an v. g. actus perfectæ contritionis ex vero charitatis motiuo elicitus, per se & formaliter hominem iustificet.

Respondetur 1. certum esse, quacunque ratione id fiat, siue formaliter, siue meritorie, siue alio quouis modo, actum perfectæ contritionis seu charitatis peccata delere, hominemque iustificare. Id enim expressè definitum est in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. ubi dicit contingere aliquando contritionem charitate perfectam esse, hominemque Deo reconciliare, priusquam Sacramentum pœnitentiæ actu suscipiatur.

Respondetur 2. probabilissimum esse, etiam formaliter, per ipsummet actum charitatis

hominem iustificari, proindeque peccata omnia deleri. Cùm (vt ait S. Doctor. 2.2.q. 27. a. 4. ad 3,) per actum quemlibet perfectæ charitatis, auersio à Deo formaliter tollatur, & anima immediatè Deo coniungatur vinculo spiritualis vnionis. Vnde dicitur 1. S. Ioan. 4. *quòd qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*: Et S. Bernard. ser. 83. in Cant. dicit Charitatis actum esse, *spiritualis connubij anima cum Deo, non solum contractum, sed etiam amplexum.*

SECTION V.

An aliqua dispositiones ad iustificationem requirantur, & qua?

SUPPONIMVS tanquam certum ex fide solum Deum esse causam principalem efficientem iustificationis. Hoc enim constat ex Scripturâ: Iob. 14. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?* Isay. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas.* Vnde sequitur ex purâ & gratuitâ Dei misericordiâ pendere iustificationem hominis; illumque proinde non alio modo posse iustificationem consequi, nisi eo, quem ipse Deus illi præscripsit. Hoc præsupposito, pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. Deum, vt hominem adultum iustificet, aliquas ab illo dispositiones, seu bonos aliquos motus liberi arbitrij exigere; ad quos tamen illum gratiæ actualis auxilio excitat & adiuuat. Ita S. Thom. q. 113. a. 3.

Probatur 1. ex Scripturâ, quæ innumeris

propè in locis hortatur peccatores ad pœnitentiam, ad timorem Dei, & alios similes actus virtutum; vt per illos ad peccatorum remissionem accipiendam se disponant.

Probatur 2. ex Concilio Trid. sess. 6. cap. 6. vbi explicat varios actus virtutum, per quos peccator ad iustificationem disponitur: & can. 9. profert anathema in eum qui dixerit, nulla ex parte necesse esse, vt impius, ad iustificationis gratiam consequendam, voluntatis suæ motu præparetur ac disponatur.

Probatur 3. ex his S. Aug. verbis ser. 15. de verbis Dom. c. 11. *Qui fecit te sine te, nō iustificat te sine te: fecit nescientem, iustificat volentem.*

Obiicies in Concilio Arausico 2. can. 4. dici Deum, vt à peccato purgemur, voluntatem nostram non expectare.

Respondetur verum esse, quòd Deus non expectat voluntatem nostrā, vt primam gratiam vocantem & excitantem tribuat, à qua incipit nostra iustificatio: falsum autem esse, postquam Deus peccatorem gratiā suā excitauit vt pœniteat, illum eius voluntatem non expectare, vt ei tribuat peccati remissionem, gratiamque iustificantem ei infundat. Et hunc esse Concilij sensum indicant verba sequentia, quibus dicit. Vt purgari velimus, per Spiritus sancti infusionem & operationem in nobis fieri.

Dicendum 2. primam ex dispositionibus in adulto requisitis ad iustificationem, esse fidem. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 113. a. 4. & 5.

Probatur ex eo quòd dicit Apostolus Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum.* Deinde

ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 8. vbi fides dicitur esse, *humana salutis initium, & fundamentum, ac radix omnis iustificationis.* Et ex S. Aug. lib. de prædest. sanct. c. 7. *Fides, inquit, prima dicitur, ex qua cetera impetrantur.* Et ex S. Cyrill. Ierosol. Catechesi. 1. vbi dicit fidem esse, quasi oculus & lampadem ad viam salutis inueniendam.

Obseruandum est autem, fidem illam, quam dicimus ad iustificationem requiri, non esse fiduciam seu confidentiam, quâ credit homo sua peccata sibi esse à Deo remissa, (vt falsò dicunt hæretici :) sed esse fidem illam, quâ veritatibus à Deo reuelatis assentimur. Vnde Scriptura describens fidei actum ad iustificationem necessarium, explicat illum per assensum datum veritatibus à Deo reuelatis, non verò per fiduciam de peccatorum commissorum obtentâ remissione : S. Ioan. 20. *Hæc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Filius Dei : & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.* Et Ecclesia etiam nullam aliam à baptizandis fidem exigit, quam eorum quæ in Symbolo continentur.

Dicendum 3. fidem solam non sufficere, sed præter illam aliarum quoque virtutum actus, tanquam dispositiones, ad iustificationem consequendam requiri.

Hoc constat ex eo quòd Scriptura ad peccatoris iustificationem, timoris, spei, poenitentiae aliarumque similium virtutum actus, æquè ac fidei requirit, vt mox dicitur.

Ad obiectiones autem hæreticorum soluendas, hoc vnum aduertere sufficiat, nusquam

haberi in Scripturis fidem solam iustificare. Dicit quidem Apostolus variis in locis, nos iustificari ex fide; quod verissimum est, cum sit initium ac radix omnis iustificationis; sed non dicit nos ex sola fide iustificari.

Dicendum 4. præter fidem quinque alias dispositiones ordinariè concurrere, vt habetur in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 6. scilicet diuinæ iustitiæ timorem, spem veniæ ex diuinâ misericordiâ, dilectionem Dei, quo ipse propter se & super omnia diligatur, & ex illius dilectionis motiuo odium ac detestationem peccati, ac propositum nouæ vitæ obseruationisque mandatorum, nec non suscipiendi baptisimi, in eo qui nondum baptizatus est. Et idem dicendum de poenitentiae sacramento, si homo baptizatus sit.

Iam quod spectat ad timorem diuinæ iustitiæ, dicit Concilium peccatores illo vtiliter concuti: quod aduersus Lutherum declarauit, qui docuit timorem illum esse peccatum, vt patet ex bullâ condemnationis articulorum ipsius à Leone X. factæ: Et ex can. 8. eiusdem sess. 6. Concil. Trid. vbi anathema dicitur ei, qui hoc docuerit.

Hæc autem veritas, præter ipsius Concilii ac summi Pontificis auctoritatem, probari potest, & error oppositus refelli ex Scripturâ Prou. 14. *Timor Domini fons vitæ.* Eccli. 1. *Timor Domini expellit peccatum.* & lib. 2. Reg. c. 12. Natan Propheta comminatione poenarum Dauidem ad poenitentiam cohortatus est. Et S. Matth. 3. S. Ioannes Baptista idem fecit erga Iudæos. Et Christus Dominus S. Luc. 15. hortatur ad timendum eum, qui

postquam corpus occiderit, animam potest mittere in gehennam. Vnde patet quàm verè dixit Concilium Tridentinum sess. 14. c. 4. *timorem illum gehennæ, esse donum Dei, & impulsus Spiritus sancti; non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum mouentis: quo pœnitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat.* Vt autem hæc melius intelligantur

Obseruandum est, timorem illum seruilem duplici modo concipi posse. 1. quando quis à peccato abstinet vel bonum aliquod facit, eo tantum fine, vt effugiat pœnam; & ita dispositus est, vt nisi timeret pœnam, nec à malo abstineret, nec bonum faceret; & sic fuga pœnæ sit quasi vltimus finis, quem sibi proponit in faciendo bono vel abstinendo à malo: & hic timor malus est. 2. quando aliquis abstinet quidem à malo, vel bonum aliquod facit, vt pœnam effugiat; sed ita vt fuga & deuotio pœnæ sit tantum finis proximus, non verò vltimus, quo ad abstinendum à malo vel ad bonum faciendum moueatur; atque ita dispositus sit, vt quamuis pœnam euitare posset, non tamen propterea vellet aut malum committere, aut bonum quod sibi faciendum est omittere. Et hic timor bonus est atque vtilis, ac de illo intelligenda sunt ea, quæ suprà diximus.

Quod spectat ad spem, certum quoque est ex Scripturâ illam requiri ad iustificationem. Psal. 31. *Sperantem in Domino misericordia circumdabit.* Prou. 28. *Qui sperat in Domino, sanabitur.*

De dilectione Dei similiter constat ex his Christi Domini verbis S. Luc. 7. *Remittun-*

tur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

De odio etiam & detestatione peccati patet ex innumeris propè Scripturæ locis, hanc præsertim dispositionem ad peccatoris iustificationem requiri; sicut & propositum nouæ vitæ, obseruationis mandatorum, ac suscipiendi sacramenti siue baptismi, siue pœnitentiæ, vt plenius dicetur in tractatu de sacramentis.

Dices ex Concilio Tridentino suprâ, solam contritionem perfectam sufficere ad peccatoris iustificationem: vnde sequitur, illarum virtutum actus ad eam minimè requiri.

Respondetur concedendo antecedens, & distinguendo consequens; non requiri, vt illarum virtutum actus explicitè semper eliciantur, conceditur; non requiri, vt saltem virtualiter & implicitè; negatur. In actu enim perfectæ contritionis omnium illarum virtutum actus virtualiter & implicitè continentur: nam qui verè dolet Deum offendisse, cò quòd illum perfectè & summè diligat; is & virtualiter in Deum credit, & timet illum, si non timore seruili, certe reuerentiali & filiali; & sperat in eum, quem summè bonum agnoscit; & in posterum vult illi obsequi, & omnia præstare, quæ ipsi placita esse cognoscit.

SECTIO VI.

*An gratia habitualis seu charitas augeri, vel
minui, vel amitti possit.*

QUOD spectat ad primam quæstionis
propositæ partem, dicendum est, gra-
tiam habitualement seu charitatem posse, in
hac vita augeri. Ita S. Thomas 2. 2. quæst.
24. art. 4.

Constat in primis ex Scripturâ. Prou. 4.
*Iustorum semita, quasi lux spendens, crescit
usque in perfectam diem: & Apoc. 22. Qui
iustus est, iustificetur adhuc; & qui sanctus
est, sanctificetur adhuc.* Deinde ex Concilio
Tridentino sess. 6. cap. 10. ubi dicit, *Iustifi-
catos in ipsâ iustitiâ per Christi gratiam ac-
ceptâ, cooperante fide, bonis operibus, cresce-
re atque magis iustificari.*

Observandum est autem gratiæ habitualis
seu charitatis augmentum non fieri instar
aliarum virtutum acquisitarum; quæ qui-
dem, sicut per actus producantur, sic etiam
per eosdem augentur & intenduntur. Cum
enim gratiæ seu charitatis habitus non pro-
ducatur per actus, sed à Deo infundatur, aug-
mentum illius à solo Deo est tanquam à cau-
sâ efficiente, non verò ab actibus bonis ho-
minis iustificati, nisi quatenus per illos ipsius
gratiæ & charitatis augmentum promeretur,
ut capite sequenti dicemus.

Quod spectat ad secundam quæstionis pro-
positæ partem, dicendum est, gratiam habi-
tualement seu charitatem minui non posse. Ita
S. Thom. sup. art. 10.

Quod probat ex eo quòd, si minueretur, hoc fieret, vel per cessationem ab actibus ipsius charitatis, vel per aliquos actus ipsi contrarios; sicut fit in virtutibus acquisitis, quæ utroque illo modo minuuntur: quia conservatio cuiusque rei dependet à suâ causâ, virtutis autem acquisitæ causa sunt ipsius actus: vnde illis cessantibus, vel aliis contrariis advenientibus, paulatim minuitur ipsius virtutis habitus, ac tandem totalitèr corrumpitur. Hoc autem in gratiâ seu charitate locum non habet: cùm enim charitatis habitus neque producat, neque augeatur per actus; hinc fit, ut (præcisè loquendo) per actuum cessationem directè non minuatur; neque etiam per actus contrarios seu per peccata: peccatum enim si mortale sit, non minuit, sed totaliter charitatis habitum corrumpit, ut mox diceretur: si autem veniale sit, habitum charitatis non minuit: si enim minueret, vel effectivè vel meritoriè minueret: non effectivè, quia ipsi charitati non opponitur: neque etiam meritoriè, qui enim delinquit in minori (ut ait S. Doctor) non meretur detrimentum in maiori; neque Deus se ab homine magis auertit, quàm homo auertat se ab ipso. Quòd quamvis verum sit, rectè tamen monet S. Doctor ibidem, aliquo sensu dici posse per peccata venialia, vel per cessationem ab exercitio bonorum operum indirectè minui gratiam vel charitatem; in quantum minuitur fervor eius, & homo magis ac magis disponitur ad totalem ipsius corruptionem.

Quod denique ad tertiam quæstionis pro-

positæ partem attinet, certum est gratiam posse amitti.

Constat tum ex Scripturâ: Ezech. 18. *Si auerterit se iustus à iustitiâ suâ, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius non recordabuntur.* Et experienciâ nimis funestâ compertum est, iustitiam & gratiam non solum posse amitti, sed etiam de facto serè ab omnibus amitti, ac paucissimos esse, imò pene nullos, qui gratiam in baptismo acceptam usque in finem vitæ retineant, quique pœnitentiæ remedio non indigeant.

SECTIO VII.

An aliquis certò scire possit, se esse iustificatum.

QUÆSTIONIS sensus est, an aliquis certus esse possit certitudine fidei, cui proinde non possit subesse falsum, se esse iustificatum, ac in statu gratiæ habitualis sanctificantis constitutum. Pro cuius resolutione

Dicendum 1. neminem debere, nec posse credere certò, se esse iustificatum.

Est de fide contra Caluinum qui lib. 3. Institut. cap. 2. §. 16. & sequentibus, & in Antidoto Concil. Trid. ad cap. 13. & 14. sess. 6. asserit quemlibet fidelem, non solum esse certum de sua iustificatione, sed etiam teneri ad credendum se per Christi iustitiam sibi imputatam esse iustificatum.

Refellitur hic error, & veritas nostræ fidei probatur 1. ex Scripturâ, Eccl. 9. *Nescit ho-*

esse in statu gratiæ sanctificantis: id tamen extraordinariè, per specialem reuelationem diuinitùs factam, posse cognosci; vt de facto sanctissima Virgo id cognouit, cum ab Angelo audiuit: *Aue gratia plena, Dominus tecum*: item S. Magdalena, cum Christus Dominus illi dixit: *remittuntur tibi peccata tua*: & etiam omnes sancti Apostoli, vt docet S. Thom. 24. de veritate a. 9.

Dicendum 3. posse etiam quemlibet iustum, citra omnem reuelationem, habere certitudinem aliquam moralem, seu coniecturalem de sua iustificatione, signisque quibusdam & verisimilibus argumentis atque coniecturis probabiliter cognoscere, se esse in statu gratiæ: in quibus tamen, qualiacunque sint, nullus absolutè debet conuiescere, neque in seipso confidere vel gloriari: quoniam (vt rectè monet Concil. Trid. sess. 6. cap. 16.) *Omnis hominum vita non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.*

C A P V T V.

De altero gratia effectu seu de merito.

S E C T I O I.

An possit homo aliquid à Deo mereri.

OB S E R V A N D U M est, nos, hinc non sumere nomen meriti latè, prout etiam aliquando in malam partem accipitur; vt 2.

Paralip. c. 19. *Iram Domini merebaris* : scē
 stricte & propriē , prout significat actionem
 liberam honestam & bonam , quæ mercede
 aliquā & præmio digna est : quā in signifi-
 catione dicitur Eccli. 17. *Omnis misericordia
 faciet locum unicuique , secundum meritum
 operum suorum*. Hac observatione suppositā,
 pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum est hominem posse verē & pro-
 priē aliquid à Deo mereri.

Est de fide contra Caluinum & eius. asse-
 clas : qui nomen meriti communiter reiici-
 unt, tanquam diuinæ gratiæ ac misericor-
 diæ iniuriosum, ac superbiam & præsumptio-
 nem redolens. Verū quā falsò id dicant,
 & vt potiùs desidiæ suæ ac socordiæ, quā vt
 Dei gloriæ consulant, ex iis quæ mox di-
 cemus patebit. Nostræ igitur assertionis ve-
 ritas.

Probatur 1. ex pluribus Scripturæ locis, in
 quibus mentio fit mercedis à Deo iustis red-
 dendæ propter bona illorum opera : vt S.
 Matth. 5. *Cum persecuti vos fuerint propter
 nomen meum, gaudete & exultate, quia mer-
 ces vestra multa est in calo*. 1. Cor. 3. *unus-
 quisque propriam mercedem accipiet secun-
 dum laborem suum*.

Probatur 2. ex Concilio Arausicano can.
 18. *Debetur merces bonis operibus, si fiant :*
sed gratia, qua non debetur, præcedit vt fiant.
 Et ex Concilio Trident. sess. 6. cap. 6. *Bene
 operantibus usque in finem, & in Deo speran-
 tibus proponenda est vita aterna, & tanquam
 gratia Filiis Dei per Christum Iesum mise-
 ricorditer promissa, & tanquam merces tæ*

*ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus
& meritis fideliter reddenda.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui vnanimi consensu bonis iustorum operibus merendi vim inesse docent: vt S. Cypr. lib. de vnitae Ecclesie post medium, *Iustitia*, inquit, *opus est, vt promereri quis possit Deum: preceptis eius ac monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.* S. Aug. Ep. 105. Nullane, inquit, *sunt merita iustorum?* *sunt planè, quia iusti sunt: sed vt iusti fierent, merita non fuerunt.*

Obiicies 1. S. Luc. cap. 11. *Cùm feceritis omnia, dicite: quia serui inutiles sumus.*

Respondetur nos esse seruos inutiles (vt explicat S. Ambr. lib. 8. in S. Luc.) si consideremus id quod facimus, prout à nobis tantum est; sed non vt est à Christo, in nobis per gratiam suam operante. Vel, vt explicat Beda in hunc locum, nos esse seruos inutiles respectu Dei: cùm nihil illi vtilitatis accedat ex operibus nostris, quamuis per eius misericordiam & gratiam opera illa bona nobis sint valdè vtilia & proficua.

Obiicies 2. ex Isay. 64. *Facti sumus immundi omnes nos, & vt pannus menstruata omnes iustitia nostra.*

Respondetur Prophetam illic loqui, non in persona iustorum, sed Iudæorum: qui, cùm peccatis in animâ sordescerent, meritò dicere poterant iustitias suas, id est, legis externas obseruationes, immundas esse & sordidas in conspectu Dei: cùm (vt Christus dixit) quæ de corde exeunt, ea sint, quæ coinquinant hominem. Ita hunc locum explicat

S. Hieronymus commentariis in illud Prophetæ caput.

SECTION II.

An meritum rectè diuidatur in meritum, de condigno, & meritum de congruo.

PER meritum de condigno intelligunt Theologi meritum illud, quod mercede ac præmio ex se dignum est; & cui proinde ex quadam iustitiâ debetur merces ac præmium. Per meritum autem de congruo illud, quod, quamuis mercede non sit ex se dignum, illi tamen ex decentiâ quadam & congruitate debetur. Hac obseruatione suppositâ

Dicendum 1. iustos posse de condigno aliquid à Deo mereri.

Probat 1. ex iis Scripturæ locis, in quibus dicitur iustos per bona opera fieri dignos præmio & remuneratione. Sap. 3. *Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se.* S. Matthæus 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Apoc. 3. *ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.* Item ex iis, in quibus dicitur, Deum bonis iustorum operibus reddere mercedem ex quadam iustitiâ: S. Matth. 20. *Quod iustum fuerit, dabo vobis.* Hebr. 6. *Non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri.* 2. ad Timoth. 4. *Bonum certamen certavi, &c. in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ; quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex; non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.* Quæ

Apostoli verba Concilium Tridentinum supra de mercede bonis iustorum operibus debita & à Deo reddenda explicat.

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui passim Deum erga iustos debitorem esse dicunt : vt S. Cypr. lib. de eleemosyna ; *Praclara*, inquit, *ac diuina res, salutaris operatio, qua promeretur Christum iudicem, & Deum computat debitorem.* S. Ambr. lib. 7. in S. Luc. *Reddes ergo, Domino, quod debes : beati, quibus es debitor.* S. Hier. Epist. ad Heluidiam cap. 1. *Quanta beatitudo pro paruis magna recipere, & Deum habere debitorem.* Et S. Aug. ser. 16. de verbis Apostoli, *Possumus ita Deum alloqui tanquam debitorem ; eique dicere : Redde, quod promissisti, quia fecimus, quod iussisti.*

Obiicies inter Deum & creaturam nullam esse posse iustitiam : neque Deum posse vquam debitorem vlli creaturæ fieri.

Respondetur hoc verissimum esse, si creatura præcisè secundum se consideretur : non item, si quatenus homo iustus, est membrum viuum Christi Domini, & ex eius merito ac virtute operatur. Et quamuis etiam eâ ratione inter Deum & hominem non possit esse iustitia strictè sumpta, est tamen inter vtrumque vera aliqua ratio iustitiæ latè sumptæ, qualis est inter Patrem & Filium, dominum & seruum.

Dicendum 2. dari etiam meritum de congruo.

Probatur ex iis Scripturæ locis ; in quibus aliquid à Deo peccatoribus dari dicitur, intuitu aliquorum bonorum operum, vt Exod.

1. refertur de obfetricibus Ægyptiorum, & Act. 10. de Cornelio Centurione. Certum eft autem peccatores nihil à Deo poffe de condigno mereri, vt fectione fequenti dicitur. Vnde fequitur meritum illorum effe tantum de congruo.

SECTION III.

Quanam conditiones requirantur ad meritum, ex parte illius qui meretur.

QVÆSTIO intelligenda eft de merito condigno, quod propriè & fimpliciter meritum dicitur, & pro illius resolutione

Dicendum eft duas potiffimum conditiones requiri ex parte illius qui meretur. Prima eft, vt fit in ftatu gratiæ fanctificantis. Secunda, vt fit in ftatu viæ. Ita communiter omnes.

Primæ conditionis neceffitas probatur 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 15. *Sicut palmes non poteft ferre fructum à femetipfo, nifi manferit in vite: fic nec vos, nifi in me manferitis.* Et 1. Cor. 13. *Si distribuero in cibos pauperum, omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeft.*

Probatur 2. ex Concilio Tridentino feff. 6. cap. 16. vbi meritum dicitur, effe fructum iuftificationis; diciturque fine vnione cum Christo, ac virtute quam in iuftificatos inluit, bona illorum opera meritoria effe non poffe.

Probatur 3. ex S. Greg. lib. 2. moral. cap. 3. vbi dicit, quod *non Abel ex muneribus, fed*

sed ex Abel munera oblata placuerunt: quasi dicat, Deum prius intueri personam, quàm munera, & opera eius; illaque ipsi accepta esse non posse, nisi persona offerentis vel operantis ipsi grata & accepta sit.

Secundæ conditionis necessitas constat 1. ex Scripturâ. S. Ioan. 9. *Venit nox (mortis tempus scilicet) quando nemo potest operari.* Galat. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Eccle. 11. *In quocumque loco ceciderit lignum, ibi erit.*

Constat 2. ex S. Hier. in cap. 6. 1. ad Cor. *Tempus, inquit, sementis, est vita præsens quam currimus: cum vita ista transierit, operandi tempus aufertur.* Et S. August. in Enchir. cap. 110. *Nemo, inquit, speret, quod hic neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri.*

- Ratio autem huius conditionis alia non est quàm ipsius Dei voluntas, qui constituit, ut merita omnia morte finirentur: alias si ita voluisset, beati etiam in cœlo mereri potuissent, cum status beatitudinis merito non repugnet, ut patet in Christo Domino.

SECTIO IV.

Quanam conditiones requirantur ex parte actus meritorij.

DVÆ sunt præsertim conditiones, quæ ex parte actus requiruntur ad hoc, ut sit meritorius.

- Conditio prima est, ut sit liber, non tantum à coactione, sed etiam à necessitate. Huius conditionis necessitas

Probatur 1. ex Scripturâ Eccli. 31. vbi de homine iusto benè operante hæc dicuntur: *Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria aterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Et 2. Cor. 9. vbi Apostolus loquens de eleemolyna ad quam fideles hortabatur: *Vnusquisque, prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate.*

Probatur 2. ex SS. Patribus, qui vnanimiter hanc in bonis operibus conditionem requirunt; vt S. Iustin. mart. apolog. 1. circa medium, vbi de bonis iustorum operibus loquens, *Neque enim, inquit, quidquam horum laude dignum esset, nisi utramque in partem conuertere & quasi flectere se possent.* S. Iren. lib. 4. cap. 11. *Qui operantur bonum, gloriam & honorem percipient; quoniam operati sunt bonum, cum possent illud non operari.* S. Hier. lib. 2. cont. Iouinia. *Liberi arbitrij nos condidit Deus; nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin, vbi necessitas, nec corona nec damnatio est.* Quam illius sententiam referens, & approbans S. Augustinus lib. de nat. & grat. cap. 5. *Quis, inquit, non agnoscat, quis non toto corde suscipiat, quis taliter conditam humanam neget esse naturam: sed in rectè faciendo ideò nulum est vinculum necessitatis, quia libertas est charitatis.* S. Bernard. lib. de grat. & lib. arbit. non longè post initium, *Vbi necessitas, inquit, ibi libertas non est, nec meritum.*

Probatur 3. ex eo quòd ad demeritum seu

peccatum requiritur, ut peccantis voluntas libera sit, non solum à coactione, sed etiam à necessitate: ergo à contrario, ad meritum benè operantis voluntas nullam in agendo non modò coactionem. Sed etiam necessitatem pati debet. Consequentia patet, cum utrobique sit par ratio. Antecedens probatur ex S. Aug. lib. de duabus animabus, ubi dicit cap. 11. *Neminem vituperatione supplicione dignum esse, qui id non faciat, quod facere non potest.* Additque: *Nonne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris Poeta, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & antistites in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum.* Et in lib. de lib. arb. cap. 18. *Quis enim peccat in eo, quod nullomodò caueri potest: peccatur autem, caueri igitur potest.*

Secunda conditio requisita ex parte ipsius actus ad hoc, ut sit meritorius, est ut sit bonus & honestus, tam ex parte obiecti, quàm finis & aliarum circumstantiarum: id est, ut actus ille habeat obiectum bonum & honestum, & fiat propter finem bonum ac Deo gratum, ac in ipsum Deum vel actualiter vel saltem virtualiter referatur, nec ullâ prauâ circumstantiâ vitietur.

Huius conditionis necessitas constat ex eo quòd in Scripturis retributio, merces, & corona promittuntur tantùm operibus bonis. Id etiam expressè habetur in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. & can. 31. & 32. unde S. Aug. lib. de grat. & libero arbit. cap. 6. *Quae mala sunt, inquit, non coronat Deus.* Quod autem opera illa bona nullâ malâ cir-

cunſtantiâ vitari debeant, patet ex eo quòd, ſi aliquâ tali circumſtantiâ vitarentur, deſinerent eſſe bona & honeſta. Cùm, iuxta commune Philoſophorum axiomâ, bonum ſit ex integra cauſa, malum ex quocunque defectu; quòd fuſius explicabitur in tractatu de actibus humanis.

Addunt aliqui doctores tertiam conditionem ex parte ipſius actus ad hoc, vt ſit meritorius; nimirum vt à charitate ſit elicitus, aut ſaltem imperatus. Quamvis autem verum ſit actus illos, qui à charitate eliciuntur vel imperantur, eſſe maximè meritorios præ actibus aliarum quarumcumque virtutum. Nihilominus diuinam largitatem ac benignitatem magis commendat ſententia illorum, qui exiſtimant conditionem hanc, licet optimam, minimè tamen eſſe neceſſariam ad meritum: quam proinde vt probabiliorem amplectimur, aſſerimusque cuius omni operi bono & honeſto hominis iuſti, quamvis non eliciatur ex motiuo vel imperio charitatis, ineſſe veram & propriam rationem meriti; dummodò conditiones omnes ſuprà explicatæ illi adſint.

Probatür hæc ſententia 1. ex iis omnibus Scripturæ & ſanctorum Patrum testimoniis, quæ propè innumera ſunt; in quibus excitantur & inuitantur homines ad opera miſericordiæ aliarumque virtutum exercenda, nullâ factâ mentione, quòd ex motiuo vel imperio charitatis fieri debeant; aſſeriturque bonis illis operibus reddendam eſſe à Deo mercedem.

Probatür 2. ex Concilio Tridentino ſeſſ. 6.

cap. 16. vbi postquàm dixit Christum Dominum in iustificatos iugiter influere virtutem, id est, gratiam actualem, quæ bona eorum opera antecedit, comitatur, & subsequitur; addit postea, *Nihil deesse ipsis iustificatis, quominus operibus illis, quæ in Deo* (hoc est in statu gratiæ habitualis sanctificantis seu charitatis, per quam Deo vnimur, & in ipso manemus) *sunt facta, diuina legi plenè satisfecisse, & æternam vitam promeruisse censetur.*

Ex quibus Concilij verbis constat, bonis operibus, quæ per gratiæ actualis auxilium & in statu gratiæ sanctificantis fiunt, nihil deesse, quominus sint meritoria. Atqui talia sunt opera bona iustorum, quæ conditiones supra explicatas habent: fiunt enim in statu gratiæ sanctificantis, vt supponimus: fiunt etiam per auxilium gratiæ actualis, vt cap. 1. docuimus. Ergo talia opera sunt meritoria; nec vltèriùs requiritur, vt à charitate eliciantur aut imperentur.

Confirmari potest eadem sententia ex can. 24. eiusdem scss. vbi anathema profertur in eum, qui dixerit, *Iustitiam acceptam non conseruari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera.* Vbi duo aduertenda sunt. Primum est, iustitiam seu gratiam sanctificantem augeri per bona opera, non physicè, sed tantum meritoriè, vt suprà diximus; ac proinde, quando Concilium dicit iustitiam seu gratiam augeri per bona opera, idem esse ac si diceret, hominem iustum per bona opera, ipsius iustitiæ & gratiæ augmentum promereri. Secundum est, Concilium loqui de

quibuscunque operibus bonis indistinctè & indefinitè (vt rectè obseruauit Beatus Franciscus Salesius in tractatu diuini amoris lib. 3. cap. 2.) vnde (vt ibidem monet) vbi nihil excipitur, nihil distinguendum est : proindeque ipsius Concilij verba intelligi debent de quibuscunque iustorum operibus, dummodò ex omni parte bona sint ; qualia sunt illa, quæ suprà dictas condiciones habent, quæque haud dubiè iuxta Concilij mentem sunt verè meritoria.

Probatur 3. hac ratione ducta ex suprà relatis Concilij verbis : iisdem operibus potest homo iustus mereri, quibus potest diuinæ legi satisfacere. Atqui potest homo iustus diuinæ legi satisfacere per opera moraliter bona, etiamsi non fiant ex motiuo vel imperio charitatis. Quis enim dixerit hominem iustum, v. g. eleemosynam grauiter aut extremè indigenti erogâtem ex motiuo obediëntiæ, quia Deus sic fieri præcepit, non satisfacere diuino præcepto, quo eleemosyna in tali casu facienda præscribitur ? Ergo, si per illud opus moraliter bonum diuinæ legi satisfacit, quamuis illud non eliciat ex motiuo vel imperio charitatis, per idem opus bonum etiam mereri poterit.

Quæres an præter supradictas condiciones, tam ex parte operantis, quàm ex parte operis, requiratur insuper pactum vel promissio ex parte ipsius Dei.

Respondetur affirmatiuè cum S. Doctore q. 1. 4. art. 1. ad 3. vbi dicit actionem nostram non habere rationem meriti, nisi ex præsuppositione diuinæ ordinationis.

Constat ex Scripturâ: in qua bonorum operum merces dicitur reddi ex promissione Dei: S. Iacob. 1. *Cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Et ex S. Aug. in Psal. 86. *Debitorem,* inquit, *Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo.* Accedit & hæc ratio: quia reddenti acceptum non debetur merces, nisi ex promissione remunerantis. Atqui, quando aliquis bonum operatur, Deo reddit quod ab illo accepit: Vnde Cælestinus Papa in Ep. ad Episcopos Gallix, *Tanta est,* inquit, *bonitas Dei erga homines, ut nostra velit esse merita, qua sunt ipsius dona.*

Ex dictis colliges, quinque conditiones requiri ad hoc, ut opus aliquod sit de condigno meritorium. Prima est, ut is qui meretur, sit in statu viæ. Secunda, ut sit in statu gratiæ sanctificantis. Tertia, ut liber sit ab omni coactione & necessitate. Quarta, ut opus quod exercet, sit omni ex parte bonum & honestum. Quinta denique, ut intercedat pactum & promissio ex parte ipsius Dei de mercede pro huiusmodi opere bono retribuenda. Ad hoc autem ut opus sit meritorium de congruo, secunda & quinta conditio minimè requiruntur; sed sufficit status viæ, libertas operantis, ac bonitas & honestas operis.

S E C T I O V.

Quanam res cadant sub meritum.

QUÆSTIO intelligenda est de rebus illis, quas quis sibi mereri potest; de iis
Cc iiij

enim quas alteri potest mereri agetur sectione septima. Et pro illius resolutione

Dicendum 1. neminem de condigno vel de congruo posse sibi primam gratiam actualem promereri.

Hæc veritas, quæ de fide est, constat tum ex Scripturâ. 2. Timoth. 1. *Vocauit nos vocatione suâ sanctâ; non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam.* Tum ex Concil. Trid. sess. 6. c. 5. vbi dicit. *Iustificationis exordium in adultis à Dei per Iesum Christum praueniente gratiâ sumendum esse: hoc est, ab eius vocatione, quâ nullis eorum existentibus meritis vocantur.* Tum etiam ex iis, omnibus quæ cap. 1. contra Pelagianos & Semipelagianos allata sunt.

Dicendum 2. hominem in statu peccati mortalis, non posse ullis bonis operibus de condigno mereri primam gratiam iustificantem, posse tamen de congruo.

Quod non possit de condigno constat ex Scripturâ. Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius, id est, Christi: quæ verba expendens Concilium Trident. sess. 6. cap. 8. Gratis, inquit, iustificari dicimur: quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsius iustificationis gratiam promeretur; de condigno scilicet.*

Quod autem peccator, gratiæ actualis auxilio præuentus, possit de congruo primam gratiam sanctificantem promereri, constat ex Scripturâ. Dan. 4. vbi Propheta Nabuchodonozorem infidelem & peccatorem alloquens, *Peccata, inquit, tuæ eleemosymis redime.* Et ex S. Aug. Epist. 89. q. 4. *Si diues*

epulo pauperis ulcerosi misertus fuisset, mereretur & ipse misericordiam. Et Epist. 105. iam alias citatâ, neque, inquit, ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat: neque enim nullum est fidei meritum.

Dicendum 3. hominem in statu gratiæ sanctificantis constitutum, posse ipsius gratiæ augmentum de condigno promereri. Ita S. Thomas qu. 114. art. 8.

Probatur ex Concilio Tridentino sess. 6. can. 32. ubi profert anathema in eum qui dixerit, *Hominem iustificatum, bonis operibus non verè mereri augmentum gratiæ.* Quæ illius verba de vero & propriè dicto merito, quale est meritum de condigno, intelligenda sunt; non autem de congruo, quod non nisi impropriè meritum dicitur.

Probatur prætereà ex eo quòd eiusmodi iustorum bonis operibus nihil desit ad hoc, ut sint augmenti ipsius gratiæ de condigno meritoria. Sunt enim) ut supponimus) opera ex omni parte bona, liberè ab homine viatore & iusto exercita; & prætereà eiusmodi operibus gratiæ augmentum Deus promisit S. Ioan. 14. *Si quis diligit me, mandata mea servabit; & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis:* illis enim verbis, dum Spiritus sanctus iustis promittitur, augmentum ipsius gratiæ promitti intelligendum est, ut docet S. Aug. tract. 74. in S. Ioan. *Restat, ut intelligamus Spiritum sanctum habere illum, qui diligit; & diligendo mereri, ut plus habeat, & plus habendo diligat.*

Dicendum 4. hominem iustum sibi repara-

tionem post lapsum non posse de condigno promereri.

Constat ex iis verbis Ezech. 18. *Si auerterit se iustus à iustitiâ suâ, & fecerit iniquitatem; omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur.* Ex quibus rectè inferunt Theologi omnia hominis iusti merita mortificari & extinguì per peccatum mortale superueniens: nemo autem meretur per opera quæ mortificata & extincta sunt. Præterea nusquam Deus promisit, se quibuscunque iusti operibus hanc concessurum gratiam; vt si iustus ille peccatum aliquod mortale committerat, ipsi tempus pœnitendi, & gratiam efficacem à peccato resurgendi concedat: quæ tamen promissio necessaria esset ad hoc, vt de condigno illam promereri posset.

An autem id saltem de congruo mereri possit, valde dubium & incertum est: quàmuis enim quidam Theologi hoc asserant, alij tamen probabilius negare videntur. Quia (vt ex antedictis patet) omnia prorsus merita hominis iusti per peccatum mortale quod committit; extinguuntur: vnde, quamdiu in statu illo peccati remanet, nullum prorsus effectum habere possunt.

Dicendum 1. hominem iustum non posse de condigno finalem in statu gratiæ perseuerantiam ullis operibus bonis promereri. Ita S. Thom. supra art. 9.

Constat 1. ex eo quòd dicit Apostolus, omnes & quoscunque iustos alloquens Philipp. 2. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini*: metu autem illo ac timore amplius non indegeret, qui finalem perseueran-

tiam de condigno semel meritus esset.

Constat 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 13. vbi dicit, neminem sibi certi aliquid absoluta certitudine circa perseverantiam suam posse polliceri: posset autem is, qui perseverantiam illam de condigno meritus esset.

Constat 3. ex eo quòd nulla in Scripturis habetur Dei promissio de dono perseverantiæ, infallibiliter in vllius boni operis compensationem tribuendo per modum mercedis: quin potius vetat nos de perseverantiâ esse securos 1. Cor. 10. *Qui se existimat stare, videat ne cadat*: Apoc. 3. *Tene quod habes; & nemo accipiat coronam tuam*.

Quæres an saltem de congruo iustus finalem in gratia perseverantiam mereri possit.

Respondetur affirmatiuè. Quia, quamuis Deus illam tanquam alicuius operis mercedem non promiserit; est tamen eius infinitæ bonitati valdè congruum, vt illam iusto humiliter & obnixè petenti tribuat: aliàs, si illius perseverantiæ donum iustus nulla ratione mereri posset, frustrâ pro illo impetrando Deum oraret. Quare, cùm saluberrimum sit & consultissimum homini iusto, quotidie donum perseverantiæ illius finalis à Deo postulare; indicium est, quòd possit illam aliquo pacto promereri & impetrare. Vnde S. August. lib. de bono perseuer. c. 17. *Restat, inquit, in his bonis usque in finem perseverantia: quæ frustrâ quotidie à Deo posticitur, si non eam Dominus per gratiam suam in illo, cuius orationem exaudit, operatur*.

Dicendum 6. bona temporalia, quatenùs

C c vj

ad vitam æternam consequendam necessaria sunt, cadere posse sub meritum condignum hominis iusti. Ita S. Thom. suprà a. 10.

Probatur ex eo quòd, qui potest mereri finem, potest etiam mereri media necessaria ad illum finem. Atqui iustus salutem æternam de condigno mereri potest, ut constat, tum ex antedictis, tum ex iis quæ sectione sequenti dicuntur. Ergo poterit etiam de condigno mereri bona illa temporalia, quatenus sibi necessaria sunt ad vitam æternam consequendam: id est, poterit mereri: ut Deus speciali providentiâ ita disponat rerum exteriorum ordinem; ut conatus viri iusti, necessarius ad bona illa temporalia obtinenda, suum effectum assequatur.

Hinc sequitur bona temporalia non dari iustis secundum proportionem & quantitatem meritorum, sicut ipsis tribuuntur bona spiritualia ipsius gratiæ; sed prout magis vel minus ipsis conducunt ad salutis æternæ consecutionem. Vnde fit, ut multi iusti relinquuntur in extrema paupertate, alij è contradiuitiis affluent, alij in statu quasi medio consistent: Deo pro sua providentiâ ita disponente, prout unicuique videt magis expedire ad salutem.

Quod si de iis bonis temporalibus, præcisè & secundum se consideratis, quæstio sit; dicendum est, illa non cadere sub meritum de condigno: cum, ut sic, vera bona non sint, sed res indifferentes, quibus homo benè vel malè uti potest; ac proinde ad quæ Christi gratia, (quæ est omnis meriti principium) non ordinatur. Posse tamen cadere sub me-

ritum de congruo, vnde S. Aug. passim in lib. de Ciuit. Dei dicit, Deum virtutes antiquorum Romanorum variis bonis temporalibus compensasse.

SECTIO VI.

An iustus de condigno mereri vitam æternam possit.

NEGANT hæretici huius temporis: affirmant è contrario Catholici; quorum sententia, vt certissima & fide credenda.

Probatur 1. ex Scripturâ. S. Matth. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Et ibidem, *merces vestra copiosa est in cælis.* Rom. 2. *reddet unicuique secundum opera sua iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quarunt, vitam æternam.*

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. vbi dicit vitam æternam, tanquam mercedem, ex ipsius Dei promissione bonis iustorum operibus & meritis esse fideliter reddendam. Et can. 32. anathema profertur in eum, qui dixerit, iustificatum bonis operibus non verè mereri vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum.

Probatur 3. ex S. Basil. orat. in initium pro-
uerbiorum; *Omnes, inquit, qui vitam Evangelicam incedimus, mercatores sumus, per opera mandatorum, nobis possessionem cælestium comparantes: quibus verbis, cum dicat*

bona opera esse veluti pretium, quo gloriæ cœlestis emitur; hinc sequitur illa esse verè digna, quæ tali gloriâ compensentur, ac proinde illius de condigno meritoria. Et S. Aug. Epist. 105. ad Sixtum, *Sicut, inquit, merito peccati, tanquam stipendium, redditur mors: sic merito iustitiæ, tanquam stipendium, vita æterna.*

Probat 4. ex eo quòd in bonis iustorum operibus reperiuntur omnes conditiones necessariæ ad promerendum de condigno vitam æternam. Sunt enim opera liberè ab homine iusto & viatore facta, & ex omni parte bona, ut supponimus; & talibus operibus Deus pro mercede vitam æternam pollicitus est, iuxta quod dicit Apostolus 1. Timoth. 4. *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futura.* Et Tit. 1. *in spem vitæ æternæ, quam promissit, qui non mentitur, Deus.*

Obiicies variis in Scripturæ locis dici gloriæ æternam dandam esse iustis hominibus ex Dei misericordiâ; ergo nō ex iustitiâ, nec proinde illam iusti de condigno merentur.

Respondetur illorum Scripturæ locorum, quæ à S. Augustino diligenter expenduntur tū citata Epist. 105. tum in lib. de corrept. & grat. cap. 13. duas afferri expositiones: una est gloriæ æternæ ex diuinâ misericordiâ iustis tribui, non quod non sit vera merces meritorum, sed quia ipsa iustorum merita ex Dei misericordiâ & gratiâ ortum ducunt. Altera est, quia iusti ex hac vita decedentes semper diuinâ indigent misericordiâ, ut æternæ vitæ mercedem percipiant, nullus est

enim adeo iustus, qui in multis non offendat, quique peccata venialia non committat, sine quibus (ut ait S. Aug.) nulli viuunt, & pauci vitam finiunt; vnde diuinâ indigent misericordiâ, vt illorum remissionem percipiant, & sic ad æternæ vitæ fruitionem perueniant.

Addere possumus vitæ æternæ mercedem rectè dici ex diuinâ dari misericordiâ: quia Deus (secundùm commune Theologorum axioma) iustos semper remunerat supra condignum; & ipsius gloriæ cœlestis merces quorumcunque operum meritum longè exuperat: vnde S. Basilus in illud Psalm. 114. *Conuertere anima mea in requiem tuam. Proposita est, inquit, æterna requies iis, qui legitimè in hac vita decertarint; qua non secundùm operum debitum ac meritum retribuitur, sed iuxta magnificentiam Dei iis, qui in ipsum sperauerunt, exhibetur.* Et S. Fulgent. lib. 1. cap. 10. ad Monimum rationem reddens, cur vita æterna dicatur gratia, cum sit merces meriti, dicit, id esse: *Quia non solû donis suis Deus dona sua reddit: sed etiâ quia tantùm ibi gratia diuina retributionis exuberat, ut incomparabiliter atquè ineffabiliter emne meritum, quantumuis bonæ & ex Deo data, humana voluntatis atque operationis excedat.*

Quæres hîc obiter, in quo consistat vita illa & beatitudo æterna, quam iusti bonis operibus promerentur. Pro illius quæstionis resolutione

Dicendum 1. vitam illam & beatitudinem æternam, propriè & formaliter consistere in

actionibus intellectus simul & voluntatis, quibus beati Deum, prout in se est, clarè vident, perfectè amant, illoquè perfruuntur.

De actione intellectus constat ex Scripturâ. Psalm. 83. *Videbitur Deus Deorum in Sion.* 1. Ioan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem.* Item ex S. Ambr. lib. 2. c. 2. offic. *Scriptura posuit vitam aternam in cognitione diuinitatis.* S. Aug. lib. 1. de Trinit. c. 10. *Christus tradet regnum Deo Patri, quando perducet credentes ad contemplationem Dei, ubi est finis omnium bonarum actionum.*

De actione autem voluntatis constat ex eadem Scripturâ. Psal. 35. *Inebriabuntur ab ubertate domus tue, & torrente voluptatis tue potabis eos.* S. Matth. 5. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam; quoniam ipsi saturabuntur:* vera autem saturitas propriè respicit appetitum & voluntatem, & in cœlesti beatitudine tantum reperitur: Et ita hunc locum exponit S. Hier. c. 32. Item ex S. Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 30. *Summa hæc est merces, ut fruamur Deo: & lib. 2. de Ciuit. Ibi (in cœlesti beatitudine scilicet) vacabimus & videbimus; videbimus & amabimus; amabimus & laudabimus: ecce quod erit in fine sine fine: nam quis alius est noster finis, nisi peruenire ad regnum, cuius nullus est finis?* Et S. Bernard. Epist. 28. *Sicut in hac vita initiat fides & desiderium: ita in alia consummat visio & amor.*

Dicendum 2. ad complementum illius beatitudinis, pertinere quoque ipsius corporis

resurrectionem & glorificationem.

Quod corpora sint resurictura, constat ex Scripturâ. Iob. 19. *In nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursùm circumdabor pelle mea.* 1. Cor. 15. *canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Quòd autem iustorum corpora sint glorificanda, constat ex eo quòd dicit Apostolus ibidem: *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale; seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloriâ.*

Porro hæc corporum glorificatio in eo consistit; quòd corpora rediuiua sanctorum, insignia quædam & præclara ornamenta gloriæ habitura sint, quæ communiter dotes gloriæ vocantur, & quatuor præsertim à Doctoribus enumerantur. Scilicet impassibilitas, ratione cuius nullâ vnquam molestiâ aut dolore afficientur, vt dicitur Apoc. 21. *Mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor.* Claritas, quâ luce quâdam excellentissimâ radiabunt. S. Matth. 13. *Fulgebunt insti sicut sol.* Et 2. Cor. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Agilitas, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur, & facillimè in quacumque partem pro libito moueri ita poterit, vt ea motione nihil celerius esse queat. Ita docet S. Aug. lib. 13. de Ciuit. cap. 18. & 20. & lib. 22. c. 11. & S. Hieron. in cap. 40. Isay. vnde ab Apostolo dicitur 1. Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute.* Subtilitas denique, qua fiet, vt corpus animæ imperio perfectè & omnimodè

subiiciatur, eique ad nutum præsto sit : quod ex suprâ citatis Apostoli verbis colligitur : *Seminatur corpus animale, surget spiritale.* Quæquidem verba non sic intelligenda sunt; quòd sanctorum corpora in resurrectione futura sint ætherea, aut æiæ, aut auræ & spiritui similia, vt quidam olim arbitrati sunt, contra quos agit S. Hier. Epist. 61. ad Pammachium : sed quia, quamuis corpora beatorum vera carne constent, vt ibidè probat, perfectæ subtilitatis dote prædita erunt, per quam dotem perfectissimè spiritui subiiciuntur; ideoque corpus sanctorum ab Apostolo spirituale futurum esse dicitur.

Dicendum 3. præter supradicta beatitudinis dona, quæ omnibus beatis (licet inæqualiter pro meritorum inæqualitate) communia erunt; tria insuper specialia gloriæ præmia quibusdam sanctorum bonis operibus esse à Deo constituta, quæ communiter aureolæ vocantur, quasi parvæ coronæ aureæ: non quòd simpliciter in se maximæ non sint, sed quòd in comparatione ipsius essentialis beatitudinis sint exiguæ. Hæ autem tres aureolæ concedentur ob tres insignes victorias, quas iusti aliqui præ aliis in hac vitâ reportauerint: contra carnem quidem, per continentiam virginalem: contra mundum verò, sustinendo opprobria & persecutiones mundi vsque ad mortem propter Deum: contra diabolum denique, per sapientiam & doctrinam, qua non tantùm à se, sed etiam ab aliis ignorantæ & infidelitatis tenebras, in his quæ ad salutem spectant, propulsauerint; Diabolus enim tenebrarum princeps dicitur, & conti-

nuò decēdere & in errorem homines mittere nititur. Et sic hæ tres aureolæ Virginibus, Martyribus, & Doctoribus competunt. Et de Virginibus quidem specialis mentio Apoc. 14. vbi dicitur, quòd ij, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sequuntur agnum quocunque ierit; & canticum nouum cantant, quod alij cantare non possunt. De Martyribus autem eiusdem lib. cap. 7. dicitur, quod ij, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine Agni, amicti sunt stolis albis, & palmas in manibus gestant. De Doctoribus denique Daniel 11. dicitur, quòd qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates: Et S. Matth. 5. dicitur, quòd is, qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum.

Dicendum 4. beatum in fruitione gloriæ æternæ semper mansurum, ac gloriam illam eius fore æternam. Est de fide.

Constat ex eo quòd beatitudo illam passim in Euangeliiis & aliis sacræ Scripturæ libris vocatur vita æterna: etenim æterna non esset, nec dici posset, si aliquando amittenda esset. Eadem veritas definita est ab Ecclesiâ in 6. Synodo generali in Epist. Sophronij quæ actione 11. & lecta actione 13. recepta & approbata est: Et in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Firmiter*. Quare sanctus Augustinus lib. 12. de Ciuit. cap. 20. vocat turpem eorum stultitiam, qui putant sanctorum beatitudinem aliquando esse definituram.

SECTIO VII.

An unus possit alteri mereri primam gratiam, & alia dona ad salutem necessaria.

QVÆSTIO intelligi debet de puro homine : certum est enim Christum Dominum potuisse, ratione vnionis hypostaticæ, de condigno pro aliis mereri, & de facto nobis quascunque gratias fuisse promeriturum, vt in tractatu de Incarnatione diximus. Intelligi etiam debet, secundum legem Dei ordinariam, & posito rerum statu qui nunc est : quia nihil repugnat, si Deus ita vellet, talem ac tantam gratiam puro homini concedi, vt accedente præsertim Dei pacto & promissione, non tantum sibi, sed etiam aliis mereri aliquid de condigno posset. Hac observatione præmissâ, pro quæstionis propositæ resolutione

Dicendum 1. purum hominem nullam posse gratiam alteri de condigno promereri. Ita S. Thom. quæst. 114. a. 6.

Probatur ex eo quòd dicitur 1. Cor. 5. & passim in aliis Scripturæ locis, vnumquemque recepturum, prout egerit ipse, non alter pro eo. Vnde S. Hier. in cap. 25. S. Marth. *Vnusquisque, inquit, pro operibus suis mercedem accipiet.* Et S. Aug. tractat. 102. in S. Ioan. explicans hæc Christi Domini verba : *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis : Exaudiuntur, inquit, omnes san-*

Ei pro seipsis, non autem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis, vel inimicis suis, vel quibuscumque aliis: quia non utcumque dictum est (dabit) sed dabit vobis.

Dicendum 2. posse vnum alteri primam gratiam aliaque dona de congruo mereri.

Constat 1. ex Scripturâ. *Iob. 4. Iob seruus meus orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia. S. Iacob. 5. orate pro inuicem, ut saluemini.*

Constat 2. ex praxi vniuersæ Ecclesiæ; in qua hæc pia consuetudo semper viguit, ut fideles pro inuicem orarent: vnde S. Aug. ser. 90. de diuersis cap. 10. *Si martyr Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum hodie non haberet.*

Obseruandum est autem, vnum alteri primam gratiam sanctificantem aut illius augmentum, non aliter mereri, etiam de congruo, posse; nisi in quantum meretur illi gratias actuales, aut alia media, quibus ad illam gratiam aut eius augmentum disponatur. Ut autem eiusmodi sequatur effectus, opus est ut is, qui pro altero meretur, opus illud bonum quo meretur, saltem interpretatiuè referat ad hunc finem. Requiritur etiam præterea ut is, in cuius gratiâ opus illud bonum dirigitur, nullum eius effectui obicem ponat.

Porrò cum hoc meritum (sicut diximus) quadam solum congruentiâ & conuenientiâ, non verò vlla Dei promissione innitatur: fieri etiam aliquando potest, ut effectum suum non consequatur: cum possint esse aliæ rationes, ob quas magis conueniens sit, ut Deus bona illa non conferat, quæ vnus alteri im-

impetrare ac promereri intendit. Hinc apud Ierem. cap. 31. dicebat Deus, *Si Moyſes & Samuël ſteterint coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.*

Atque haecenus de gratiâ diuinâ cuiusque effectibus, ad ipſius gratiæ omniumque eius effectuum authoris & largitoris maiorem gloriam.

F I N I S.

Approbatio Doctorum.

NOS in Sacra Theologiæ Facultate Parisiensi Doctores Sorbonici, fidem facimus lectum esse examinatumque à nobis librum, cui titulus est, *Medulla Theologica, ex Sacris Scripturis, Conciliorum Pontificumque decretis, ac sanctorum Patrum & Doctorum placitis, expressa, &c. Authore Magistro LUDOVICO ABELLY, Doctore Theologo & sancti Iudoci Parisiis Rectore*: nihilque repertum in eo, quod sit Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ fidei, ac Doctrinæ, bonisque moribus contrarium. Datum Parisiis, die quinta Februarij, anno Domini 1650.

R. DVVAL.

M. GRANDIN.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

REGIIS litteris datis Lutetiae vltima die mensis Ianuarij anni 1650. signatis Richer, & maiori Sigillo Regio communis, permissum est Magistro LVDOVICO ABELLY, in Sacra Theologiae Facultate Doctore & Ecclesiae Parrochialis sancti Iudoci Rectore; vt à quouis Bibliopola à se deligendo, Librum, cui titulus est *Medulla Theologica, &c.* à se compositum, imprimi, vendi, ac distribui, per decem annorum spatium faciat; cum prohibitionem, ne quis alius intra illud tempus absque consensu aut licentia eius, praefatum Librum praelo subiicere, aut diuendere possit, sub poena multae in dictis litteris expressae.

Et praefatus Magister LVDOVICVS ABELLY Priuilegium illud GEORGIO IOSSÉ Bibliopolae Parisiensi cessit, consensitque vt eo, per dicti temporis spatium, liberè frui possit.

*image
not
available*